



Erciyes Üniversitesi
Kayseri Araştırma ve Uygulama Merkezi
(KAYHAM)

KENT HAFIZA MERKEZLERİ

Kent İhtisas Kütüphaneleri,
Kent Arşivleri ve Kent Müzeleri

SEMPOZYUMU

26 - 27 Mart 2010, Erciyes Üniversitesi

BİLDİRİLER VE TARTIŞMALAR KİTABI



Ankara, 2010

DETAY YAYINLARI : 386
1. Baskı : Aralık 2010
ISBN : 978-605-5681-97-5
Yayıncı Sertifika No : 13188

©Copyright Detay Anatolia Akademik Yayıncılık Ltd. Şti.

Her hakkı saklıdır. Yazarından ve yayınevinden yazılı izin alınmaksızın bu kitabın fotokopi veya diğer yollarla kısmen veya tamamen çoğaltılması, basılması ve yayınlanması yasaktır. Aksine davranış, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu gereğince 2 yıldan 6 yıla kadar para cezasına çevrilemeyen hapis, 10 bin TL'den 150 bin TL'ye kadar para cezaları ile fotokopi ve basım aletlerine el konulmasını gerektirir.

Dizgi : Detay Yayıncılık
Kapak : Detay Yayıncılık
Baskı ve Cilt : Sözkese Matbaacılık



GENEL DAĞITIM ve İSTEME ADRESİ

DETAY ANATOLIA AKADEMİK YAYINCILIK LTD. ŞTİ.

Adakale Sokak No: 14/1 Kızılay/ANKARA

Tel : (0.312) 434 09 49 • Faks: (0.312) 434 31 42

Web: www.detayyayin.com.tr • e-posta: detayyay@ttmail.com

ÖNSÖZ

Erciyes Üniversitesi Kayseri Araştırma ve Uygulama Merkezi (KAYHAM) ve Türk Kütüphaneciler Derneği tarafından 26-27 Mart 2010 tarihlerinde “Kent Hafıza merkezleri: Kent İhtisas Kütüphaneleri, Kent Arşivleri ve Kent Müzeleri Sempozyumu” düzenlenmiştir. Sempozyumda “kent ihtisas kütüphaneleri”, “kent arşivleri” ve “kent müzeleri” ile ilgili ayrıntılı oturumlar düzenlenmiş, bu oturumlarda akademisyenler ve uzmanların bir araya gelmeleri sağlanmıştır.

KAYHAM, araştırmacılara Kayseri ile ilgili hem dokümantasyon hem de istatistik veri tabanı sunan önemli bir kurumdur. Her iki hizmeti birlikte yerine getirmesi, KAYHAM’ı kütüphanecilik ve arşiv hizmeti sunan diğer kurumlardan ayırmaktadır. KAYHAM’ın ayırd edici başka bir özelliği, kuruluşundan itibaren Kayseri Ticaret Odası ve Kayseri Sanayi Odası ile birlikte sürdürdüğü paydaşlık ilişkisidir. Bu özelliği ile Türkiye’de benzeri olmayan bir kurum niteliğindedir.

Günümüzde, kalkınma ajansları, il bazındaki kalkınma çabalarını bölgesel düzeydeki kalkınma çabalarına dönüştürmeye çalışıyorlar. Bu bağlamda, Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN) tarafından ihtiyaç duyulacak bölgesel verilerin toplanması ve araştırmacıların hizmetine sunulması KAYHAM örnek alınarak yürütülebilir.

Sempozyumun düzenlenmesine öncülük eden Erciyes Üniversitesi Kayseri Araştırma ve Uygulama Merkezi (KAYHAM) Müdürü Sayın Prof. Dr. Rıfat Yıldız başta olmak üzere, Türk Kütüphaneciler Derneği’ne, sempozyuma bildiri ile katılanlara ve sempozyum düzenleme komitesine teşekkür eder, sempozyum bildirilerinin bir araya getirilmesinden oluşan kitabımızın tüm yararlanıcılara faydalı olmasını dilerim.

12 Aralık 2010

Hasan Ali Kilci

Kayseri Ticaret Odası

Yönetim Kurulu Başkanı

TAKDİM

Üniversitelerin birkaç temel fonksiyonu vardır. Bunlardan birincisi, eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bulunmak, alanlarında uzmanlar yetiştirmektir.

Bir diğer fonksiyonu, yerel sorunların tespit edilmesi ve çözümlenmesidir. Temel değerlerden bir diğeri ve beklide en önemlisi evrensel bilgi üreterek bu bilgiyi insanlığın hizmetine sunmaktır.

Bu görevlerin yerine getirilebilmesinin olmazsa olmaz koşulları arasında kütüphane, arşivler ve müze gibi kurumların sunduğu hizmetler yer almaktadır. Bu kurumlar, kentsel bazda hafıza merkezi işlevi görmek ve yerel kalkınmanın belli başlı dinamiklerini oluşturmaktadırlar. Bu kurumlar aynı zamanda milletlerin ve devletlerin sürekliliğinin de vazgeçilmezleri arasındadır.

Dolayısıyla üniversiteler, kütüphane, arşiv ve müzelerin işlevlerini en iyi şekilde yerine getirebilmeleri için gereken hassasiyeti göstermelidirler. Bu konuda deneyimlerin ve teknolojik gelişmelerin tartışılarak paylaşılması kurumsal dinamizmin korunmasına anlamlı katkılar sağlar. Kongre, sempozyum ve benzeri bilimsel etkinlikler bu amaçla değerlendirilebilecek faaliyetlerdir.

Üniversitemiz Kayseri Araştırma ve Uygulama Merkezi’nin düzenlediği **Kent Hafıza Merkezleri: Kent İhtisas Kütüphaneleri, Kent Arşivleri ve Kent Müzeleri** konulu ulusal sempozyumun yukarıda ifade edilen gerçekler doğrultusunda önemli bir görev ifa ettiği kanaatini taşıyorum.

Sempozyum kapsamında sunulan tebliğlerin ve tartışmaların kitap olarak yayınlanmasının ülkemiz kentlerinin çoğunda noksan olan kent ihtisas kütüphanelerinin kurulmasına ve gelişmesine katkı sağlayacağına inanıyorum.

Sempozyumun gerçekleşmesine katkıda bulunanları; tebliğli katılımcıları, tartışmacıları ve sempozyuma mali destek sağlayan kişi ve kuruluşları kutluyor en içten duygularıyla sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

12 Aralık 2010

Prof. Dr. H. Fahrettin KELEŞTEMUR

SEMPOZYUM BİLİM KURULU:

Tuncel ACAR (Milli Kütüphane Başkanı)
Prof. Dr. Ali AKTAN (Erciyes Üniversitesi)
Doç. Dr. Sacit ARSLANTEKİN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Doğan ATILGAN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Hayriye ATİK (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Rifat YILDIZ (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Bülent YILMAZ (Hacettepe Üniversitesi)

SEMPOZYUM DÜZENLEME KOMİTESİ

Prof. Dr. Rifat YILDIZ
Prof. Dr. Hayriye ATİK
Dr. Ahmet SOMUNCU
Yrd. Doç. Dr. Talip TORUN
Araş. Gör. Kıvanç Halil ARIÇ

SEMPOZYUM SEKRETARYASI

Araş. Gör. Ertuğrul YILDIRIM
Şükriye KEBABCI
Mesut KARABULUT

Sponsorlar

Kayseri Büyükşehir Belediyesi
Kayseri Sanayi Odası
Kayseri Ticaret Odası
Beğendik Mağaza İşletmeleri Tic. ve San. A.Ş.
Tılsım Organizasyon
Anadolu Plaket & Reklam

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
TAKDİM.....	iv
AÇILIŞ KONUŞMASI	
Prof. Dr. Rıfat YILDIZ , Erciyes Üniversitesi.....	1
AÇILIŞ TEBLİĞLERİ	
Değişen Teknolojiler Perspektifinde Kent Müzeleri ve Kent Arşivleri	
Prof. Dr. Metin SÖZEN , ÇEKÜL Vakfı	4
Kent Müzeciliğinin Önemi ve Kültüre Olan Katkısı	
Uzman Meliha KAYAALP , Kültür ve Turizm Bakanlığı.....	12
Kent İhtisas Kütüphanelerinde Hizmet Anlayışı	
Prof. Dr. Doğan ATILGAN , Ankara Üniversitesi	17
KENT İHTİSAS KÜTÜPHANELERİ	
Birinci Oturum	28
Selçuklu'dan Günümüze Konya Belleği	
Bekir ŞAHİN , Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Müdürlüğü.....	28
Kent ve Üniversite İlişkileri Açısından Araştırma Merkezlerinin Önemi ve İşlevleri	
Prof. Dr. Hasan ERTÜRK , Uludağ Üniversitesi (KETAM).....	57
Kent Bilgi Kaynaklarının Dijitalleştirilmesi ve Dijital İçerik Yönetimi Uygulamaları	
Yrd. Doç. Dr Özgür KÜLCÜ , Hacettepe Üniversitesi.....	74
Kent Belleği İçin Bir Model Önerisi: Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi	
Uzman Tülin Selvi ÜNLÜ , Mersin Üniversitesi	97
Kayseri Araştırma ve Uygulama Merkezi (KAYHAM)	
Şengül DURNA KEZİK , Erciyes Üniversitesi	113

Birinci Oturum: Soru- Cevap- Tartışmalar	134
İkinci Oturum	138
Vehbi Koç Vakfı Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Merkezi (VEKAM) Kütüphanesi ve Arşivi	
Alev AYAOKUR , Vehbi Koç Vakfı (VEKAM)	138
Faruk Yaman Kütüphanesi ve Kayseri Kitapları Koleksiyonu	
Faruk YAMAN , Faruk Yaman Kütüphanesi	146
Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi Yapısal Özellikleri ve Çalışma Alanları	
Sadık SOFTA –Doç. Dr. Mehmet BEŞİRLİ , Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi	158
Kent Hafıza Merkezleri ve e-Dönüşüm	
Selma ASLAN , TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi.....	166
Yerel Bellek Olarak Kütüphane	
Prof. Dr. H. Sacit KESEROĞLU , Kastamonu Üniversitesi	181
İkinci Oturum: Soru- Cevap- Tartışmalar	192
Üçüncü Oturum	196
Osmanlı'dan Günümüze kadar gelen İhtisas Kütüphaneleri ve Millet Yazma Eser Kütüphanesi	
Melek GENÇBOYACI , Kültür ve Turizm Bakanlığı.....	196
Kütüphane Hizmeti, Kütüphanenin Toplum Hafızası Olan Yönleri, Hizmeti Etkileyen Faktörler, Bahçeşehir Üniversitesi Hizmet Modeli ve Müşteri Memnuniyeti	
Dr. Kenan ERZURUM , Bahçeşehir Üniversitesi	222
Suna ve İnan Kıraç Vakfı, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi	
Ümran KANDEMİR , İstanbul Araştırmaları Enstitüsü	229

Üçüncü Oturum: Soru- Cevap- Tartışmalar	242
KENT ARŞİVLERİ	
Birinci Oturum	250
Kent Arşivlerinin Oluşturulmasında Yerel Halkın Fonksiyonu ve Çorum Belediyesi Kent Arşivi Örneği İrfan YİĞİT , Çorum Belediyesi	250
Şehir Arşivlerinin Kurumsal ve Toplumsal İşlevleri Doç. Dr. İshak KESKİN , İstanbul Üniversitesi.....	260
Şehir Arşivlerinde Sağlama Politikası Yrd. Doç. Dr. Niyazi ÇİÇEK , İstanbul Üniversitesi	278
Samsun Kent Müzesi ve Samsun Kent Arşivi Kuruluş Çalışmaları Prof. Dr. Cevdet YILMAZ- Necmi CAMAŞ , 19 Mayıs Üniversitesi- Büyükşehir Belediyesi.....	297
Üniversitelerde Kurum Arşiv Anlayışına Bir Örnek: İzmir Ekonomi Üniversitesi Kurum Arşivi Hatice GÜMÜŞ, Tuncay IŞIK - İzmir Ekonomi Üniversitesi.....	311
Birinci Oturum: Soru- Cevap- Tartışmalar	324
İkinci Oturum	327
Üçü Bir Arada Olması Gereken İlk Arşivleme Yöntemi; Fotoğraf, Efemera ve Sözlü Tarih Çalışması S. Faruk GÖNCÜOĞLU , İstanbul Şehri Kültür Tarihi Araştırmaları Merkezi	327
Yerel Yönetimlerde Kent Arşivi Çalışmaları Bağlamında Kocaeli Kent Kültürü ve Araştırma Geliştirme Merkezi (KÜGEM) Kuruluş Çalışmaları S. Canan CÜRGEN , Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	356

Beykent Üniversitesi Kütüphane-Dijital Birim/Kurum Arşiv Sistemi ve Yararlandırılması İlkay ERASLAN , Beykent Üniversitesi.....	361
Kent Arşivlerinin Tarih ve Kültür Araştırmalarındaki Yeri Yrd. Doç. Dr. Ali AHMETBEYOĞLU , İstanbul Üniversitesi	375
İkinci Oturum: Soru- Cevap- Tartışmalar	387
KENT MÜZELERİ	
Birinci Oturum	391
Türkiye'de Müze Kütüphaneciliği ve Sorunları Nihat ERDOĞAN , Mardin Arkeoloji Müzesi	391
Sanayi Mirasının Kültürel Dönüşümü Bağlamında Seka Kağıt Fabrikası Alanı ve Kent Belleğine Etkileri Mustafa ÇAKIR , Kocaeli Büyükşehir Belediyesi.....	396
Konya Şehir Müzesi ve Kütüphanesi Hasan YAŞAR , Konya Büyükşehir Belediyesi	406
Birinci Oturum: Soru- Cevap- Tartışmalar	429
DEĞERLENDİRME	436

AÇILIŞ KONUŞMASI

Kıymetli Misafirlerimiz, Değerli Basın Mensupları,

Akıllı insanlar bugünü akıllıca değerlendirebilmek ve geleceği sağlıklı olarak planlayabilmek için, kendilerinin ve diğer insanların birikimlerinden ve becerilerinden yararlanmak isterler. Birikimlerin ve becerilerin olduğu gibi ve çarpıtılmadan korunması, depolanması ve düzenli bir şekilde bugünün hizmetine sunulması, kütüphaneler, arşivler ve müzelerin işlevleri sayesinde sağlanabilmektedir. Bu kurumlar, toplumların kültürel hafızasının kaynaklarını ve dolayısıyla kültürel kimliğinin belirleyici unsurlarını oluştururlar.

Bu bağlamda, toplumların ve toplumsal alış-verişin hayat alanını oluşturan kentlerin varlığını devam ettirebilmeleri için, işlevsel kültürel hafıza kurumlarına sahip olmaları gerekir. Kentlerin sosyal, kültürel ve ekonomik açılardan gelişerek yaşayabilmeleri için, kendi özelliklerini ve geçmişlerini tanımaları, bilmeleri ve kültürel dinamiklerinin farkında olmaları son derece önemlidir. Ancak bu bilinç sayesinde kentler kendilerini sürekli yenileyerek varlıklarını devam ettirebilirler. Aksi takdirde, küreselleşmenin ve bilgi-iletişim teknolojilerinin yarattığı açık toplumun yok edici etkileri karşısında kentler, savunmasız ve kimliklerini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalacaklardır.

Bu konulardaki beceri ve deneyimlerin paylaşılmasına katkı sağlamak genel amacıyla sempozyumu düzenlemiş bulunuyoruz. KAYHAM olarak bizim açımızdan belirlediğimiz özel amaç ise, eleştiri masasına kendimizi yatırmak arzudur.

Bu arzu, uzmanlık alanımız dışında özel bir ilgi alanı olarak seçtiğimiz ve bilgi merkezleri kapsamına giren, Kayseri Hafıza Merkezi projesini üretme ve uygulamaya sorumluluğundan kaynaklanmaktadır. Bu sorumluluğumuz çerçevesinde aşağıdaki soruların cevaplarını araştırmak istiyoruz:

1. Acaba KAYHAM'ın kuruluşunu sağlam temellere oturtabildik mi? Noksanlarımız var mı? Uygulamada yaptığımız yanlışlar nelerdir?
2. Proje kapsamında belirlediğimiz amaç ve hedeflere uygun çalışmalar yürütebiliyor muyuz?
3. Sunduğumuz hizmetlerden ilgililer yararlanabiliyorlar mı?

4. Ülkemizin diğer illerinde benzer hizmetler sunan bilgi merkezlerinin birikimlerinden öğrenmeyi ihmal ettiğimiz hususlar var mı?
5. KAYHAM Projesinin hazırlanma aşamasında görüş ve önerilerine başvurduğumuz 18 gönüllü destek grubu mensubu çok kıymetli 67 aydının bilgi merkezimiz hakkındaki eleştirel gözlemleri ve önerileri nelerdir?

Sorularımızın cevaplarını ararken sempozyuma katılan çok değerli konuşmacıların ve tartışmacıların eleştiri, görüş ve önerileri ilham kaynağımız olacaktır. Bu bağlamda

1. Ülkemizin Ankara ve İstanbul gibi büyük illerinden sempozyuma katılan çok önemli ve ilgili kurumlarımızın birikimlerinden;
2. Çankırı, Çanakkale, Çorum, Kocaeli, Kayseri, Konya ve Samsun gibi il-lerimizin Büyük Şehir Belediyelerinin birikimlerinden ve yeni atılımlarından;
3. Kültür Bakanlığı, Çekül Vakfı ve Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Merkezi (VEKAM) gibi bizlere ışık tutacak kurumların deneyimlerinden;
4. İstanbul Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Uludağ Üniversitesi, TOBB Teknoloji Üniversitesi, İzmir Ekonomi Üniversitesi, Beykent Üniversitesi ve Bahçeşehir Üniversitesi gibi akademik kurumlarımızdan katılan değerli konuşmacıların yaratıcı düşüncelerinden,

yararlanma fırsatını elde etmiş olmanın bilincindeyiz.

Bu fırsatı en iyi şekilde değerlendirerek öncelikle noksanlarımızı tamamlama ve hatalarımızı düzeltmek gayreti içinde olacağız.

Kıymetli Misafirler,

Bu sempozyumun ayrıca yeni hizmet alanlarına yelken açılması konusunda bizlere yeni ufuklar kazandıracağını umuyoruz. Bu kapsamda özellikle aşağıdaki konuların ayrıntılı olarak tartışılmasını bekliyoruz:

1. Acaba Kayseri'nin görsel ve işitsel arşivinin oluşturulması yolunda çalışmaları başlatmak faydalı bir proje olmaz mı? Bu konuda hangi kamu ve sivil toplum kuruluşlarının dayanışma ve işbirliğine girmesi faydalı olabilir?

2. Merakımızı uyandıran diğer bir konu da, Erciyes Üniversitesi'nin artık bir **BİLİM MÜZESİ kurması** yönünde gerekli araştırmaların ve tartışmaların başlatılmasının faydalı olup olmayacağıdır?
3. Diğer bir beklentimiz ise, Kayseri Büyükşehir Belediyesi'nin başlattığı **BİLİM MERKEZİ kurma** projesinin yeniden gündeme alınması ve ilgili çalışmaların sürdürülmesidir.
4. Ayrıca müzecilik ve arşivcilik çalışmalarında **efemera ve sözlü tarih çalışmalarının** Kayseri için tartışılması anlamlı olmaz mı?
5. Tartışılmasını önerdiğimiz bu dört konunun uzun vadede teknik ve beşeri alt yapısını oluşturmak üzere Üniversitemizin İletişim veya Edebiyat Fakültesinde **Müzecilik ve Arşiv Bölümünün** açılması akıllı bir planlama olmaz mı?

Bu sempozyumun organizasyonunda bize paydaşlık eden Türk Kütüphaneciler Derneği'nin başta sayın başkanı Ali Fuat KARTAL olmak üzere bütün yöneticilerine çok teşekkür ediyoruz.

Değerli misafirler,

Zahmet edip toplantımıza katıldığınız için hepinize çok teşekkür ediyor, sunulacak tebliğlerin ve yapılacak tartışmaların yeni kent hafıza merkezlerinin kurulmasına vesile olmasını diliyor, hepinize saygılarımı sunuyorum.

Prof. Dr. Rıfat YILDIZ
KAYHAM Müdürü

AÇILIŞ TEBLİĞLERİ

DEĞİŞEN TEKNOLOJİLER PERSPEKTİFİNDE KENT MÜZELERİ ve KENT ARŞİVLERİ

Prof. Dr. Metin SÖZEN, ÇEKÜL Vakfı Başkanı

Bu sempozyum için üniversitemizi içtenlikle kutluyorum. Çünkü dünyanın hızla küreselleştiği, teknolojilerin başını alıp gittiği bir dönemde, Türkiye'nin altındaki ve üstündeki bütün kültürel varlıkların bizim ve dünyanın olduğu inancıyla, sorumluluk taşıyan bir ülke olarak, "Acaba belleğimizi, hafızamızı yitirdik mi?" sorusuna, bizleri cevap aramaya çağırdı...

Toplumu, geriye dönüp geçmişi ile bugününü, bugünü ile geleceğini nasıl planlayacak? Hangi yolla planlayacak? Küreselleşen dünyada kendini nereye koyacak? Tüm bu soruların sorulmasının gerektiği bir dönemden geçiyoruz. Özel bir coğrafyada yaşadığımızın bilincinde olmamız gerekiyor. Güç koşullara rağmen hiç mazeret beyan etmeden, bu ülkenin somut ve somut olmayan tüm kültürel varlıklarının, bir kimlik arayışının sorunu ve sonucu olduğunu bilmemiz gerekiyor... Her üniversitede, bulduğumuz her noktada bu konuyu konuşmamız gerekiyor...

Son yıllarda hızlı bir kentleşmenin egemen olduğu Türkiye'de, 1950 sonrasında büyük göç hareketlerinin yaşandığı, insanların iş bulmak için başka coğrafyaların kapısına dayandığı bir Türkiye'de, eldeki kültür varlığımızın, incelikli uygarlık ürünlerimizin yeteri kadar elden geçmemiş olduğunu ve dünyadaki diğer toplulukların önüne serilmemiş olduğunu da görüyoruz.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, tarih ve dil kurumlarının oluşması, yeniden bir bilinç yaratmaya başlamıştı. Ancak arkeolojik alanların dünya kültürüne açılması süreci, 1950 sonrasında harmanlanan Türkiye'de önemli bir hız ve bellek kaybına ve malvarlığının yitirilmesine de neden olmuştur. Bu toplantı, tek başına tek bir soruyla bile yetinebilir: Hafızamızı, belleğimizi koruyor muyuz? Kısacası, toplum olarak dün-bugün-gelecek arasında sağlıklı bir geçiş sağlamış mıyız? Hangi birikimi, nereye taşıyacağımızı ve nasıl örgütlenmemiz gerektiğini çözebilmiş miyiz? Her ilde en az bir üniversiteye, bir müzeye kavuştuğumuz ülkemizde, acaba geçmiş birikimimizi niteliklerine uygun araştırıp, geniş yığın-lara taşıyabiliyor muyuz? Düne kadar devlet bu konunun önünde ve sahibi gibi

gözüküyordu. Ama zaman içinde yeni birlikteliklere, ortaklıklara, paydaşlıklara ihtiyaç duymaya başladık. Bu noktada **kamu-yerel-sivil-özel** birlikteliğine dayalı yeni bir toplum anlayışının Türkiye’de egemen olması gerekiyor. Bireysel öne çıkma kaygılarının ötesinde, yanlış başlıklar ve kavramlarla tartışmaya bir son vermemiz gerekiyor.

Eğer bir toplum dünle-bugün, bugünle-yarın arasındaki ilişkiyi sağlam kuramazsa, birikimini gençliğe, eğitim kurumlarına “**doğru**” yansıtamaz. Halkın, hangi özellikli topraklarda yaşadığının farkına varmadığı bir ülke oluşur. Burada, Türkiye’nin kendine dönüp bakmasına, bireyin kendini tanımasına ve doğru açıklamasına yol açacak bir toplantı yapıyoruz. Kendini tanımayan, kendini doğru açıklayamayan bir birey, toplumda ağırlıklı ve nitelikli yer alma şansına sahip değildir. Eğitime bilinç eklenmedikçe, o bilinç genel bir ulusal bilince dönüşmedikçe, Türkiye’de mal varlığınızı, akıl varlığınızı, birikim varlığınızı eğitime, dış dünyaya, iç dünyaya yansıtmakta zorluk çekebilirsiniz.

Prof. Dr. Rıfat Yıldız hocamızın arka arkaya “Bu toplantıdan beklentimiz nedir?” sorusu, toplantının hedeflerinin içini nasıl doldurmamız gerektiğine dikkat çekmek içindi. Kime, ne sorumluluk vereceğiz, bu sorumlulukla nasıl bir dayanışma ve süreklilik sağlayacağız? Bugün konuşmamız gerekiyor. Prof. Dr. Rıfat Yıldız, bu nedenle sorularla donatılmış bir bitiriş konuşması yaptı; kutluyorum. Soru sormadan alternatifli cevabı bulamayız. Hele üniversitelerin çoğaldığı yerde öncü rolümüzü unutmamamız gerekiyor. Türkiye, eğitime yeteri kadar kaynak ayırmıyorsa da, yeteri kadar gençlerin toplumla olan ilişkilerini doğru kuracak başlıklar üretilmiyorsa da, yine de bulunduğumuz yerde bu sorumluluğu taşımamız gerekiyor. Bu bakımdan bir dizi soru sormak zorundayız: Bir; bu ülkenin kültür, eğitim, somut ve somut olmayan mirası konusunda gerçek bir yol haritası var mıdır? İki; bu yol haritasından sonra elde edilecek veriler bir genel bilince dönüşecek mi? Üç; yeni teknolojilerle dünyanın getirdiği iletişim ağı içinde doğru, devingen, her gün güncellenen bilgi akışı sağlama görevi nasıl bir örgütlenmeyle ortaya çıkacak?

Hepinizin bildiği şeyleri soruyorum; ama burada genel kavramları doğru saptamamız gerekiyor. Uzmanlık alanımız dâhilinde, bu temel sorulardan yola çıkarak, herkesin sahibi olduğu bir çalışma yürütmeliyiz. Burada, üniversitelerin, yerel yönetimlerin, merkezi hükümetin yerel birimlerinin ortak akılda bir araya gelerek, ülke politikasına katkı sağlayacak kararlar çıkması gerekiyor. “Aman efendim ülke politikasına kadar giderseniz bugünkü başlığı nasıl doldursunuz” diyebilirsiniz. Ülke politikasına gitmedikçe bugünkü politikaya ge-

lemiyoruz. Eğer bugün Türkiye’deki gelmiş geçmiş hükümetler, böyle bir yelpazede sorduğunuz soruları zamanında sorsaydı, siyasal hafızada oluşurdu. Siyasal hafıza toplumun yaşamını nasıl çezeceğini gösterir. Siyaset ciddi bir iştir. Buradan geçecek bellek, bilgi birikimin nitelikli olması, eğitimde kullanılabilir hale gelmesi ve geniş yığınların içine sindirebilir olmasıyla mümkündür. Bu bilinçte yetişen bir milletvekilinin, bir parlamentonun bize bakış açısı ve bizim sorularımıza verdiği cevap nitelikli olacaktır. Hafıza birikimi olmayan bir Kayserili seçilirse ne olur, seçilmese ne olur? Bunu doğru değerlendirmek gerekir. Kısacası hafıza/bellek birikimi, toplumsal büyüklüğün, doğru tanımlanmış bilginin, bir gelecek umudunun işaretidir.

Bu genel düşüncelerin ardından: “Peki daha somut neler yapabiliriz?” sorusunu sormamız gerek. 1950 sonrasında göç hareketlerinde Türkiye bir kimlik bunalımıyla karşı karşıya kalmıştır. Düne kadar kentli, kendi aile-çevre ilişkisi içinde bir dayanışma odağı oluşturmuştu. Ama büyük kentlere göç, yerinden kopmalar, göç edilen yerle arasındaki farklılıkları algılama sıkıntısı, hafızayı altüst etti. Türkiye’nin her yerinden kopup gelen insanlar, büyük kentlerin varoşlarında, kendi hafıza birikimlerini iyi değerlendiremedi.

Bugün anlatacağımız her şeyde, Türkiye’nin bir **yol haritasına**, bir hafıza haritasına ihtiyacı olduğunu göreceğiz. Bu haritanın çok iyi tanımlanması gerekiyor. Gerçekten yol haritasından ne kastediyoruz? Örneğin Kayseri’de yaşayanlar, önlerindeki gelecek hedefini geliştiren teknolojiler içinde nasıl görüyorlar? Herkese ulaşabilen ve her dakika yenilenen, güncellenen bir merkeze ihtiyaçları var mı? Burada Rıfat Yıldız’ın sorusuna gelmiş bulunuyoruz. Üniversitelerin içinde bir bilim merkezi, hafıza merkezi kurmamız, olmazsa olmaz koşul olarak görünüyor. Bunun, yerel yönetimlerle, merkezi yönetimin yerel temsilcileri ve sivil toplum örgütleri ile beraber tartışılabilir, özümseenebilir, yöntemi saptanabilir ve herkes tarafından kabul edilebilir olması gerekiyor. Ancak o zaman, katılımcı sürekliliği olan bir kimliğe bürünür. “Beraber düşündük, yöntemi beraber bulduk” diyerek her kesimin sahiplendiği bir birliktelik yaratılır. Bizim ülkemizde birisi yapıyorsa, diğeri her şeyi ondan beklemekte; sanki sadece diğerrinin göreviymiş gibi kendi katılımını kenarda tutmaktadır. Katılmadığımız şeyin bizim olmadığını bilmemiz gerekiyor.

Hafıza merkezlerinde somut noktalara ulaştığınızda, sistem daha açık ortaya çıkıyor. Büyük kentlerde yaşıyoruz. Kentlerin büyük olması yetmiyor. İçinde, bugün konuşacağımız konunun izlerini bulamıyoruz. Yıllardır İstanbul’da yaşıyorum. 25 yıl, Büyük Millet Meclisi’nin Bilim Değerlendirme Kurulu başkanlığı

yaptım. Saraylarda, köşklere yapmak istediğim öncelikli şey, çünkü birikimin sağlıklı olarak saptanmasıydı... Yeni teknolojilerin getirdiği kolaylıklarla sonuçları ülkemizin her noktasına yaymaktı... Yetiyecek kadroların sürekliliğini sağlayarak bir geniş destek ağı kurmaktı... Ama İstanbul bile bunu zor kaldırdı. İstanbul'u İstanbul kılanın da Anadolu'nun birikimi olduğunu unutmamamız gerekiyor. Anadolu'dan akış sağlanmadıkça, büyük metropoller Anadolu'dan beslenmedikçe, buradan incelmış duygular, incelmış birikimler akmadıkça, ülke bütününde bunun sistematik hale gelmesi çok zorlaşacaktır.

Şimdi bu genel başlıklardan sonra daha somuta iniyorum. Yıllarca çeşitli yerlerin başında bulunmama ve durumu iyi bilmeme rağmen yine de her göreve başlayan Kültür ve Turizm Bakanı'na soruyorum: "Ülkenin doğa ve kültür envanteri tamamlandı mı? Kurulduğunuzdan beri Bakanlık bu işi bitirdi mi?" diye. "Çalışıyoruz; yeni teknolojilerle konuyu hızlandırıyoruz" diyorlar. Gördüğüm manzara, Ankara'da oturarak Türkiye'nin envanteri yapılamaz. Sadece bir bakanlığın iradesinde Türkiye'nin büyük mirası saptanamaz, güncelleştirilemez. Üstelik de her gün eklenen mirasına böyle yavaş bir mekanizma yetiştirilemez. O yüzden her kentte, bulunduğumuz çeşitli kurumlarla birlikte, o kentin insanlarıyla birlikte kent envanteri yapmaya başladık.

Kent demek aklın, dinamiğin, yeni buluşların, yeni beraberliklerin, yeni sanat ortamlarının arttığı "**geliştiği**" yer demektir. Bu merkezlerin önce envanterle yola çıkması gerektiğini anladık. Eğer bekleseydik zaman yitirecektik. Bu süreçte beş bakan arkadaş değişti. Şu anda önümüzde bakanlık mensubu arkadaşlarımız var. Onlara her dakika destek verdiğimiz kimliklerin büyük bir bölümü burada. Ama paylaşacaksınız, kentlerin sahipleri ile birlikte yapacaksınız. Sahibinin inceliklerini içine yansıtacaksınız. Böylelikle kent hemşeriliği, kent kimliği ve kent bilinci yaratacaksınız. Siz merkezden yapıp gönderdiğinizde onun sahibi olmuyorsunuz; sadece onlara servis vermiş oluyorsunuz. Projenin içinde çalışmadıkça ve Ankara'dan beklendikçe de kentlerde işler yürümüyor.

Önce ÇEKÜL Vakfı sonra Tarihi Kentler Birliği'nin kurulmasıyla hafıza/bellek çalışmaları hızlandı. Kurucusu olarak rahatlıkla söylüyorum ki, TKB Başkanı Mehmet Özhasseki şu anda 300'e yakın üyesi olan bir birliğin başkanı; Sizlerden biri, Kayserili bir başkan, bu konu üzerinde yıllardır emek veriyor. Yürüttüğümüz çalışmalar sonunda Antalya'nın sekiz ciltlik doğa ve kültür envanteri bitti. Antalya Valisi Alaaddin Yüksel, İzmir'de ilçe ilçe envanter çalışmalarına başlamıştı. Belediyenin, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın, bizlerin, uzmanlarımızın desteğiyle bu sekiz ciltlik envanter çalışmasının her geçen gün güncellenmesi

gerekiyor. Antalya, İzmir gibi örnek oluşturacak nitelikteki çalışmaların ardından, kurumlar da kendi malvarlığını gözden geçirmeye başladı. Amasya, Gaziantep, Uşak, Bartın... Neredeyse bütün kentler, envanter kitaplarını yarışır biçimde yapmaya başladı.

Önüne UNESCO'nun bu konuyla ilgili formunu getiriyorlar. Bin tane başlık var. Benim Anadolu'daki insanıma bu başlıkları arındırmadan verirsen, formların içinde kaybolur. Ama Anadolu'daki üniversite öğretim üyeleri artık işin içine girdi. Uzmanlık alanları olduğu için, yerel yönetimlerden, sivil örgütlerden de gelenleri içlerine katarak "Kendimiz yaptık, bizim malımız oldu, bizim kentimizin envanteri" diyerek sahiplenebiliyorlar. Sonuçta ne oldu? Kentte oturanlar kendi envanterini yapacaklarını gösterdiler, kendilerini kanıtladılar. Kendi yaptıkları için de kentin değişen dinamiklerini, yeniliklerini buldukça ekleme şansları olacak. Bu çalışma sayesinde, aynı kentte yaşadıkları halde birbirlerini tanımazken tanır hale geldiler. Bu olumlu sonucu da bir merkeze bağladığımız zaman, kurulan ortaklık ve işbirliği sürekliliğe dönüştü. Bugünkü **KAYHAM**'ı, Kayseri'deki bütün bu birikimlerin derdest edildiği, toplandığı, kullanıldığı, yararlanıldığı ve yayıldığı bir merkez olarak görüyorum. Belki bunu Büyükşehir de de yaparız. Mehmet Çayırdağ burada; 50 senelik arkadaşım. Kayseri'ye destek vermeye devam edecek. Kent hafızası, eklene eklene üniversitedeki genç kuşakların belleklerine de yerleşecek ve onların öz varlığında yer alacak. Ayrıca Kayseri Büyükşehir Belediyesi'ni, çıkardığı üç ciltlik envanterden dolayı kutluyorum.

Birinci iş olarak muhakkak "**kent envanterleri**"ni bitireceğiz. Kayseri Kent Envanteri, üniversitedeki hocalarımızın desteğiyle, arkadaşlarımızın çabalarıyla önünüze konmuş bulunmaktadır. Bu, kentimizin bizden önceki hafızasıdır. Yani bize armağan eden insanların ne düşündüklerini, onların fiziki ortamını, kimlerin rol aldığını, kimlerin katkıda bulunduğunu, hangi kaynaktan beslenerek üretildiğini gösteren bir üç ciltlik envantere sahibiz. Daha yeni teknolojilerle, ülkenin her yerinden ulaşılabilir hale gelmesini KAYHAM sağlayacaktır. Hangi büyük insanların, düşünürlerin, esnafın beraberce, hangi örgütleri kurduğunun işareti buradan kaynaklanarak yaygınlaşacaktır. Ankara'nın eli her yere yetmez. Bu nedenle temel konular burada bir araya gelmelidir.

Önemli girişimlerimizden ikincisi, "**Kent Müzeleri ve Arşivleri**"nin hızla açılmaya başlamasıdır. En son Mardin Kent Müzesi tamamlandı ve açıldı. Çalışmaları ilk başladığımızda Sakıp Sabancı'dan destek sözü almıştık. Onun ardından

Sabancı ailesinin de sözünde durmasıyla müzeyi tamamladık. Eski Süvari Kışlası binasının altı sanat galerisi üstü Mardin Kent Müzesi olarak düzenlendi.

Kent Müzesi çalışmalarına Kemaliye’de eski bir yapı ile başladık. Kemaliye, Erzincan’ın küçük ama kimlikli bir ilçesidir. Kent müzesini kurma aşamasına geldiğimizde herkes kent için önemli malzemeleri getirmeye başladı. Müze kısa bir süre sonra, kenti kent kılan anıların toplandığı yer haline geldi. Torbalar dolusu belge Kayseri’den de çıktı. Mehmet Çayırdağ bu çalışmanın başındaydı. Çocuklarımız ve torunlarımız, kentleriyle duygusal bağlar kuracakları müzesine kavuşmuş oldu. Tarihi Kentler Birliği’nin ve ÇEKÜL Vakfı’nın başında bulunduğu bu hareketle, 271 yerleşimde kent müzeleri ve arşivlerinin kurulması için çalışmaya devam ediyoruz. Nasıl envanterler hızla çoğalıyorsa, kent müzeleri de kentlerin hafıza merkezleri olarak hızla açılmaya devam edecek.

Kemaliye’nin ardından Kastamonu kent müzesini açtık. Mimar Vedat Bey’in yaptığı Valilik binasının depo olarak kullanılan alt katını boşalttık. Kastamonu halkı elindeki her şeyi paylaştı. İnanılmaz bir malzeme ve belge yığını geldi. Üniversitelerimizle de ilişki kurarak kent müzeleri çalışmalarını hızlandırdık. İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Ahmet Piriştina ile ölmeden önce, eski itfaiye binasının kent müzesi yapılması için çalışmalara başlamıştık. Şimdi APİKAM kısa adıyla, kent arşivi ve müzesi olarak hizmet veriyor. Dünyanın her yerinden İzmir ve çevresi konusunda bilginin aktığı bir merkez haline geldi. İzmir Milli Kütüphanesi’nin arşivleri de oraya geldi. Milli Kütüphane, Tahsin Sermet Bey’in yaptığı tarihi bir binaydı. Yeniden yaşanabilir ve kullanılabilir hale getirildi. Kent müzeleri ile arşivleri birleştirdiğinizde, aynı mekânda üniversite ile de ilişki kurduğumuzda, bütün bilgi akışını sağlamaya başlıyorsunuz. Eski bir eseri alıp restore ederek kurtarıyoruz ve kent müzesi yapıyoruz. Önce bir tarihi mirası kurtarmış, ardından da yeni bir işlev kazandırmış oluyoruz. Bir gün Bursa’ya giderseniz binlerce kişinin gezdiği Bursa Kent Müzesi’ni mutlaka görmeyi dilerim. Müze’nin koordinatörü Ahmet Erdönmez, yeni açılacak müzelere destek vermek amacıyla, ÇEKÜL Vakfı’nın yönlendirdiği her yere gitmeye çalışıyor. Erdönmez, kentin kimliğine uygun bilgileri değerlendirerek, kent müzesinde neler olması gerektiğini ve yerelin kendi imkânlarıyla doğru kaynağa ulaşmasının yollarını, gittiği kentlerde anlatıyor. Böylece deneyimlerimiz, birikimlerimizi, yanlış yapmamak adına paylaşıyoruz.

Bursa Kent Müzesi’nde, kentin maketi var, kentin yetiştirdiği değerli insanlar var, zanaat ve sanat erbapları, Mustafa Kemal’in atının nalı da var. Hepsisi birleştiği zaman akıl, bellek ve birikim, çocuklarımıza dünün kolay olmadığını, Tür-

kiye’nin bugünlere kolay gelmediğini, görünmeyen inceliklerinin var olduğunu ve eski bir fotoğrafının bile ne kadar önemli olduğunu gösteriyor. Bu müzeler, küreselleşen dünyada, kimlikleri yok eden, bizi biz olmaktan sıyıran baskılara karşı ne kadar kimlikli olduğumuzun yanıtını veriyor. Bu nedenle hafızamızı, malvarlığımızı yitirmememiz gerekiyor. “Bu bir kaynak sorunudur” diyebilirsiniz. Ancak Mehmet Özhasseki’ye bir öneriyle gittiğimiz zaman geri çevirmediğini göreceksiniz. Sayın valimiz de, rektörümüz de buna hayır demez. Biz bu merkezi kuralım. Öğretim üyeleri, çeşitli birimlerdeki arkadaşlar, yani sizler! “Kaynak istiyoruz” dediğiniz zaman, bu ortak kaynaktan pay almamamız mümkün değil. Biz sivil hareket olarak baskı yapmayı da biliriz. Ete kemiğe bağlanan bir ihtiyaç olarak bizde belirgin bir halde gelmişse, o zaman bunun kaynağını bulmakta zorluk çekmeyiz. Bugüne kadar başvurduğumuz hiç kimse hayır demedi. Gidin Bursa’ya, İzmir’e... Büyük kentlere, küçük kentlere... Hepsi pek çok iş başarmış durumda. En çok da küçük yerleşmeler başarılı oluyor. Ağırnas Belediye eski Başkanı da aramızda; az kaynakla, gönüllü beş on kişiyle başlayarak inanılmaz işler yaptı. Bugün, Samsun konuşacak! Mersin konuşacak! Neleri başardıklarını anlatacak. Çünkü her şeyi büyük kentlerde oluşturmak diğerlerini göz ardı etmektir. Böylece ülkenin küçük-büyük yerleşimi demeden temel bellek merkezlerini yeniden oluşturuyoruz. Kayseri de öncü oluyor; ilçesiyle, köyüyle, beldesiyle bir bütün oluşturuyor.

Burada, Prof. Dr. Rıfat Yıldız’ın sorularına cevap aramaya devam ediyoruz. Sonuçta elimizde neler var? Ülkemizin Kültür ve Turizm Bakanlığı, Mili Eğitim Bakanlığı kaç merkez kurmuş? Yaptıkları kitaplıklar, arşivler nerelerde? Binlerce eserle Süleymaniye Kütüphanesi ve Topkapı Sarayı Arşivi, Kültür ve Turizm Bakanlığı’nda ise; Sağlık Bakanlığı Sağlık Müzesi kuruyorsa... Tüm bu bilgileri harita üzerinde görüyor olmamız gerekiyor. Bakanlıklar bu dağınıklığı önlemeli, olumlu başlayan hareketin sınırlarını genişletmelidir. Kütüphanelerimiz, arşivlerimiz, müzelerimiz yıllardır yalnız bırakılmıştır. Kadro eksikliği ve bütçe azlığından sahipsiz kalmışlardır. Bu yıl yeni bir kampanya başlatıyorum: “Kültür ve bellek merkezleri müzeler, aklın düzene girdiği, biriktiği yerler olmalıdır”... Maliye Bakanlığı’nın kadro vermemek için direnmesinin anlamsız olduğunu vurgulamak ortak görevimiz olmalıdır. Kentte bulunan arşiv, müze ve bilim merkezi, beraberce hareket etmeyi, birikimi kent müzesine dönüştürmeyi sağlar. Kendi karanlık koridorunda ne olduğu bilmeden yürümektense, ortak aklın aydınlatığı yolda yürümemiz gerekiyor.

Türkiye silkinmek zorundadır. Silkinmenin yolu belleğini yitirmemektir. Bu bir siyasettir, kalıcılıktır, kimlik açıklamasıdır ve onurlu bir toplum olduğu-

muzun işaretidir. Dostumun bu davetine gönülden katıldım. Çünkü Kayseri’de çok emeğim var. Kayseriliyi bir araya getirmek zordur. Hepsi alanında başarılıdır ama ortak başarı yakalamakta zorluk çıkabilir. Üniversitenin yapılması, fakültelerin açılması önemlidir. Ama içini dolduran büyük hafızayı yaratmak çok daha büyük bir iştir. Bu nedenle, hafızamızın yitirilmediği bir toplumu, bu yaşta görebilmek umuduyla hepinize sevgiler saygılar sunuyorum.

KENT MÜZECİLİĞİNİN ÖNEMİ VE KÜLTÜRE OLAN KATKISI

Uzm. Meliha KAYAALP, Anıt. ve Müz. Gen. Müdürlüğü

20. yüzyıla kadar müzeler, sadece, eserleri toplayan, koruyan, saklayan, inceleyen ve sergileyen bir kurum olarak görülmekte, pasif ve geleneksel yöntemlerle idare edilmekte, içinde bulunduğu toplumun kültürel kalkınma, sosyal gelişim ve eğitimine katkıda bulunan bir kurum olmaları gerekmekte iken topluma, gelişime ve yeniliklere kapalı yapılar halini almışlardı.

Ancak 20. yüzyıla girerken her alanda olduğu gibi müzecilik alanında da çağdaş yaklaşımlar ve uygulamalar görülmeye başlanmıştır. Artık müzeler eğitimde aktif rol alarak içinde bulunduğu toplumun kültürel ve sosyal yönden gelişimine katkıda bulunan birer kültür ve eğitim merkezleri olarak yerlerini almışlardır.

Müzeler, içinde bulundukları toplum adına kültürel birikimi, kültürel değerleri toplayan, belgeleyen, koruyan ve bilimsel yöntemlerle oluşturduğu koleksiyonunu halka sergileyerek toplumun kültürel gelişimine ve eğitimine katkıda bulunan bir kurumdur. Toplumlar kültürlerini ancak müzeler aracılığı ile tanıyabilir ve gelecek nesillere aktarabilirler.

20. yüzyılda gelişen yeni müzecilik anlayışı ile müzelerde eğitim kimliğinin ön plana çıktığını görmekteyiz. Eğitimin, müzenin amaçları ve işlevleri arasında yer almasıyla müzeler birer eğitim kurumları olarak görülmeye başlanmış, sahip oldukları koleksiyonlarını toplum yararına kullanmayı hedeflemişlerdir. Gelişen bu yeni müzecilik anlayışı ile birlikte kent müzeciliğinin de önemini artırmıştır.

İçinde bulundukları kentin geçmişten günümüze tarihini, gelişimini ve bu gelişim ile birlikte o kentte yaşayan insanların yaşam tarzını, sosyal ve kültürel hayatının yanı sıra ekonomik ve siyasal hayatını da anlatan kent müzeleri çağdaş müzecilik anlayışı ile birlikte ortaya çıkan ve gelişen bir kavram olmuştur.

Kent müzeleri, kentin kimliği hakkında ziyaretçiye bilgi vermektedirler. Bir kenti ziyaret ettiğimizde, o kent ile ilgili öğrenmek istediğimiz bilgilere, doğru kaynaklara kenti anlatan bir müzeyi gezerek ulaşabilmekteyiz

Günümüzde kent müzeleri, koleksiyonları ve eğitimsel faaliyetleri vasıtasıyla kentte yaşayan farklı grupları, toplumun her kesimini bir araya getirerek karşılıklı anlayış ve iletişim ile birlikte yaşama, kentin gelişimi ve ortak sorunların çözümü için birlikte çalışma bilincini oluşturmayı amaçlamalıdır.

Çünkü bir müzenin amacının; geçmiş değerleri korumak ve o toplumun tarihini, kültürünü, her türlü değişimini topluma sunarak gelecek kuşaklara aktarmak, insanın kendi toplumunu, kültürünü tanımasına, insanların değişen dünyayı anlamalarına ve uyum sağlamalarına yardımcı olmak, toplumun farklı kesimleri arasında iletişim kurmak olduğunu düşündüğümüzde kent müzelerinin önemi ve görevleri artmaktadır.

Çağımızda kentlerin farklı etnik, dil, din ve yaşayışa sahip insan grupları ile giderek büyümesi nedeniyle sorunların ve çatışmaların çıkması da kaçınılmaz olmuştur. Toplumun her kesimini kucaklayan, sorunları ve çatışmaları karşılıklı iletişim sağlayarak çözmeye yardımcı olmada müzelerimize önemli görevler düşmektedir.

Kent müzeleri, yaşadıkları kente yabancılaşmış kitleleri hedef alarak içinde bulundukları kentin gelişimine katkıda bulunmak için ortak hedeflerin belirlenmesinde etkin olmalıdırlar. Müze aktiviteleri, tanıtım, sergiler, konferanslar, seminerler, kurslar, yayın-kitap ve broşürler, gösterimler, gezici müze aktiviteleri, yarışmalar, kermesler, festivaller vb. aktivitelerle kentlileri bir araya getirmeye çalışarak birer kültürel ve sosyal kurum olarak faaliyet göstermelidirler.

Kültürü, geçmişin değerlerini gelecek kuşaklara aktaran, toplumsal bilincin oluşmasını sağlayan bir olgu olarak düşündüğümüzde kent müzelerinin kültüre olan katkısı ortaya çıkmaktadır. Çünkü müzeler, kültürün aktarımını ve sürekliliğini sağlayan en önemli merkezlerdir.

Çocukların ve gençlerin tarihi anlamaları, kültürlerini tanımaları, geliştirmeleri ve geleceğe aktarmaları, geçmişi ile yaşadığı gün arasında sağlıklı ilişki kurabilmesinde müzelerin varlığı önemlidir.

Günümüzde çağdaş ülkelerin müzeleri toplumun kültür ve sanat hayatında etkili ve yönlendirici mekânlar olarak görev yapmaktadırlar. Bu ülkelerde müzeler adeta birer canlı, dinamik, sürekli ilgi çeken, sadece sergilemelerin yapılmadığı, konferanslar, kurslar, dinletiler, konserler gibi etkinliklerin yapıldığı

kültür merkezlerine dönüşerek toplumun kültürel, sanatsal ihtiyaçlarına cevap vermeyi amaçları olarak benimsemişlerdir.

Yurtdışındaki kent müzelerine baktığımızda, özellikle Yunanistan'da Atina Kent Müzesi, İngiltere'de Portsmouth Kent Müzesi, Birmingham Kent Müzesi, Londra Kent Müzesi, Almanya Köln Kent Müzesi, Japonya Hiroşima Kent Müzesi, Slovakya Bratislava Kent Müzesi, İsveç Stockholm Kent Müzesi, Avustralya Melbourne Kent Müzesi gibi müzelerin ortak özellikleri olarak;

O kentin farklı dönemlerine ait tarihi, kültürü ve kent hayatına dair bilgileri sundukları, o kentin bir nevi hikâyesini görsel ve işitsel malzemelerle kent halkına anlattıkları, halka yönelik aktivitelerle müzeye ziyaretçi çektikleri, şehirdeki topluluklar, azınlıklar, yabancı gruplarla iletişime geçilerek onlarla birlikte kültürel ve sosyal çalışmalar düzenledikleri, toplumun her kesimini müzeye ve etkinliklerine katılmaya teşvik ettiklerini görmekteyiz.

Örneğin Londra Şehir Müzesi, Londra şehrinin M.S. 50 yılında ilk kuruluşundan itibaren bu yana tarihini, gelişimini ve modern Londra'nın hikâyesini anlatmaktadır. Müze, Londra şehrinin tarihini, arkeolojik ve çağdaş kültürlerini dünyaya tanıtmak, kentteki toplulukları araştırmak, şehrin kültürel ve eğitimsel çalışmalarına katkıda bulunmak rolünü üstlenmiştir.

Slovakya'daki Bratislava Belediyesine ait Kent Müzesinde şehrin ticari, endüstri, kültürel ve sosyal hayatına yönelik etnoğrafik eserler, şehrin tarihi gelişimini temsil eden belgeler, malzemeler, özel sergilerle, geçici sergilerle şehir halkına sunulmaktadır. Müze, kentin 140 yıllık tarihini oluşturan olayları kaydederek, tarihsel ve kültürel miras kalıntılarını koruyarak gelecek kuşaklara ulaştırmayı amaç edinmiştir.

Bu kent müzeleri o kentin her dönemine ait yaşam tarzını, el sanatı ürünlerini, yeme-içme kültürünü, giyim tarzını, sanayisini, ekonomisini, sosyal hayatını, mimarisini vb. çeşitli aktivitelerle kentliye sunmayı amaçlamışlardır.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun "Müze, özel müze ve koleksiyonculuk" başlıklı 26. maddesi gereğince "Özel Müzeler ve Dene-timleri Hakkında Yönetmelik" hazırlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunun 26. maddesinde;

"Bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları, gerçek ve tüzelkişilerle vakıflar, Kültür Bakanlığından izin almak şartıyla, kendi hizmet konularının veya amaçları-

nın gerçekleştirilmesi için her çeşit kültür varlığından oluşan koleksiyonlar meydana getirebilir ve müzeler kurabilir” denilmektedir.

Özel müzelerin açılmalarını teşvik etmek amacı ile “Özel Müzeler ve Denetimleri Hakkında Yönetmelik” in bazı maddelerinde değişiklik yapılarak 26.11.2006 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Yapılan değişiklikle “Başvuru Şartları”nda müze binası olarak kullanılacak yapının adresi ile tapu kaydı veya intifa, irtifak hakkı veya kira sözleşmesi gibi haklarla en az on yıl kullanma iznini gösteren belge örneği ile kiralık, tahsisli olan taşınmazlarda da özel müze açılmasına imkân verilmiştir.

Gerek bu husus gerekse özel müzelerin açılması ve faaliyetlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla, 5225 Sayılı “Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu” ve ilgili yönetmelikleri kapsamında özel müzelere çeşitli teşvikler sağlanmıştır. Yapılan bu teşviklerin doğal sonucu olarak özel müzelerin açılışında son yıllarda ciddi boyutta bir artış olmuştur. Ayrıca Bakanlığımızca açılması uygun görülen özel müzelere talep etmeleri halinde ilmi ve teknik konularda yardımda bulunmaktadır.

5225 Sayılı Kanun uyarınca çıkarılan “Kültür Yatırımları ve Girişimlerinin Nite-likleri ve Nicelikleri Yönetmeliği” hükümlerine göre tüzel kişiliklere ait özel müzelere kültür belgesi (kültür yatırımı veya kültür girişi belgesi) verilebilmektedir.

Bu belgeye sahip olan özel müzeler, 5225 sayılı Kanunda belirtilen taşınmaz mal tahsisi, gelir vergisi stopajı indirimi, sigorta primi işveren paylarında indirim, su bedeli indirimi ve enerji desteği, yabancı uzman personel ve sanatçı çalıştırabilme ile hafta sonu ve resmi tatillerde faaliyette bulunabilme gibi teşviklerden yararlanabilecektir.

Taşınmaz mal tahsisi ile ilgili olarak “Kültür Yatırım ve Girişimlerine Taşınmaz Kullandırılması Hakkında Yönetmelik” hükümlerine göre, tescilli kültür varlıkları için 49 yıllığına kadar kiralama veya irtifak hakkı ya da kullanma izni verilebilmektedir.

2863 Sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” ve “Özel Müzeler ve Denetimleri Hakkında Yönetmelik” hükümleri gereğince Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın izni ile faaliyet gösteren kent müzelerimiz arasında;

Bursa Kent Müzesi, Bursa İnegöl Kent Müzesi, Çanakkale Kent Müzesi, Eskişehir Kent Müzesi, İstanbul Şehir Müzesi, İstanbul Nezih Erdem Şehir Müzesi, İzmir Ahmet Piriştina Kent Arşivi Müzesi, Safranbolu Kent Tarihi Müzesi, Kütahya Kent Tarihi Müzesi, Konya İzzet Koyunoğlu Şehir Müzesi, Mardin Sakıp Sabancı Kent Müzesi, Tekirdağ Kent Tarihi Müzesi, Ankara Beypazarı Kent Tarihi Müzesi ile bunların dışında belediyelere bağlı özel müzeler bulunmaktadır.

Kent müzelerinin önemlerini düşündüğümüzde ülkemizde faaliyet gösteren kent müzesi sayısının yetersiz olduğu ortaya çıkmaktadır. Mevcut kent müzelerimizin sayısının artması Bakanlığımızca desteklenmekte olup kent müzelerinin de kendilerini modern müzecilik anlayışı çerçevesinde geliştirerek çağdaş müzeciliğin amaçlarının yerine getirilmesi sağlanmalıdır. Kent Müzelerimizin, sivil toplum kuruluşları, dernekler, yerel idareler, özel veya kamu kurum ve kuruluşları ile iletişim kurarak bu ortak amaçlar için birlikte çalışmaları gerekmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı olarak kent müzelerinin kurulması ve geliştirilmesinde gerekli destek ve yardımın sağlanacağını bildirir teşekkürlerimi sunarım...

KENT İHTİSAS KÜTÜPHANELERİNDE HİZMET ANLAYIŞI

Prof. Dr. Doğan ATILGAN, Ankara Üniversitesi Bilgi Hizmetleri

Koordinatörü

ÖZET

İhtisas kütüphaneleri özel araştırma kütüphaneleri kapsamında ele alınan ve belirli bir konuda veya alanda uzmanlaşmış bilgi merkezleridir. Enformasyon merkezi olarak da adlandırılabilen ihtisas kütüphaneleri hukuk, tıp, tarım vb. gibi belirli konularda uzmanlaşabildiği gibi bir kent kütüphanesi ya da kent hafıza merkezi olarak da hizmet verebilmektedir. İhtisas kütüphaneleri genel kütüphanelerden farklı olarak örgütlenirler ve kullanıcılarına yönelik olarak bilginin sadece bir boyutu ile ilgilenirler. Koleksiyonlarını bağlı oldukları kuruluşun amaç ve hizmetlerine ve/veya hizmet verdikleri kullanıcıların gereksinimlerine yönelik olarak geliştirirler.

Bu bildiride ihtisas kütüphanelerinin organizasyonu ve verdiği hizmetler konusunda bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Özel kütüphane, Araştırma kütüphanesi, Kütüphane hizmetleri

I. Giriş

İçinde yaşadığımız bilgi çağında, bilgi ve bilgiye erişimin önemi yadsınmaz bir gerçektir. Bilgi erişimin doğru, güncel ve gereksinim duyulduğu anda gerçekleşmesi ise karar alma sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Çağımızda bilgiyi ezberleyen değil, bilgiye ulaşabilen, bilgiyi kullanabilen, eleştirel ve yaratıcı düşünen bireyler gelişmeye katkı sağlayacaktır. Alvin Toffler gelecekte “cahil”

olarak tanımlanacak kişilerin “okuma yazma bilmeyen” değil “bilgiye nasıl ulaşacaklarını bilmeyenler” olduklarını ifade etmiştir (Tonta, 2001, 54).

İhtisas kütüphanelerinin, araştırmacının uzmanlık alanı ile ilgili bilgiye doğru-
dan erişirme gibi önemli bir rolü vardır. Tarihi açıdan ele alındığında ihtisas
kütüphanelerini Eski Çağ’da Yunanlılara kadar götürmek mümkündür. O dö-
nemde devrin ileri gelenleri tarafından kurulan ihtisas kütüphaneleri, kurucu-
sunun ilgi alanına göre koleksiyon oluşturmuştur. M.Ö. 5.yüzyıldan itibaren
kurulan ihtisas kütüphanelerinin ilk örnekleri, ünlü Yunanlı devlet adamları,
bilgin, sanatçı ve yazarlar tarafından kurulmuştur. Aynı şekilde Roma’da da
bilgin ve yazarların ihtisas kütüphanelerinin kurulmasında önemli rolü vardır.

Bugünkü anlamıyla ihtisas kütüphaneleri, bilimsel ve teknik araştırma sonuçla-
rını, bilimsel ve teknik yeni bilgileri her türlü gündelik çalışmaya uygulama
zorunluluğundan doğmuştur. İlk örneği 1870’li yıllarda Manchester’daki do-
kuma işçilerine makine ile ilgili bilgiler kazandırmak amacıyla kurulan
Mechanic Institute Club’ın kütüphanesidir. İhtisas kütüphanelerin tarihçesi,
içinde kuruldukları kurumların tarihleri ile eş zamanlıdır. Belirli bir kurumun
hizmetlerine yönelik olarak kurulan ihtisas kütüphanelerinin yanında, bir kent-
te o kente ilişkin kurulan kent ihtisas kütüphanelerinin de kütüphanecilik tari-
hinde önemli bir yeri vardır.

II. Tanım

İhtisas kütüphaneleri aynı zamanda birer araştırma kütüphaneleridir. İhtisas
kütüphanelerini bulundurdıkları kaynaklar, hizmet verdikleri kullanıcıların
özellikleri ve verdikleri hizmetler açısından ayrı ayrı tanımlamak mümkündür
(Çakın: 1991: 49–50)

İhtisas kütüphaneleri bulundurdıkları kaynaklar açısından ele alındığında:
Birbirini tamamlayan, destekleyen ve birbirleri ile ilgili konularda araştırmaya
yardımcı olan kaynakları bulunduran bilgi merkezleri olarak tanımlanır. İhtisas
kütüphaneleri belirli bir konuda uzmanlaşmayı geliştiren kütüphanelerdir.
Uzmanlık konularındaki kaynaklarla da verdikleri hizmetleri desteklerler. İhti-
sas kütüphanelerinin koleksiyonları da kendileri gibi özeldir. Koleksiyonun
özellikleri hizmet sunduğu kullanıcı grubunun gereksinimlerine göre şekillenir.
Bankacılık konusunda hizmet veren bir ihtisas kütüphanesinin kaynaklarını,
bankacılık, finans ve ekonomi konusundaki eserler oluştururken, bir arkeoloji
kütüphanesinde ağırlıklı olarak sanat tarihi, antropoloji, tarih, vb. konularda

eserler bulunur. Bir kent ihtisas kütüphanesinde ise, o kent ile ilgili her türlü basılı ve elektronik kaynak ile yerel kültür ve el sanatlarına ilişkin belgeler yer almak durumundadır.

İhtisas kütüphanelerini kullanıcı grupları açısından tanımlarsak; belirli bir grup kullanıcının (Bir meslek grubu çalışanları, bir araştırma konusunda çalışan uzmanlar ve akademisyenler, konu uzmanları vb.) araştırma alanı ile ilgili bilgi ihtiyacını karşılayan bilgi merkezleridir diyebiliriz.

İhtisas kütüphanelerini verdikleri hizmetler açısından ele aldığımızda da hizmetin özelliği ve kalitesinin yüksekliğinin ön planda tutulduğunu görürüz. Hizmetlerin temelinde bilgi gereksinimi duyan araştırmacıların bu gereksinimlerini tam olarak karşılamak yatmaktadır. İhtisas kütüphaneleri, verdikleri hizmetin bir özelliği olarak kullanıcısının başka bilgi merkezlerinde bulamayacağı kaynakları da hizmete sunmak durumundadır.

III. İhtisas Kütüphanelerinde Bilginin Önemi

İhtisas kütüphaneleri sadece var olan bilgiyi hizmete sunmakla kalmaz, aynı zamanda konusu ile ilgili bilginin üretilmesini destekler ya da kendi uzmanları aracılığı ile bilgi üretir. Bireysel açıdan bilgi, insanın geçmişte öğrendikleri ile deneyimlerinin bir toplamıdır. İnsanlar arasındaki iletişim ile oluşan enformasyon akışı, bilginin yaratılmasını sağlayacaktır. Deneyim, yargı, değerler, inançlar ve sezgi; bilgiyi oluşturan bileşenlerdir (Barutçugil, 2002, 58–59).

İhtisas kütüphaneleri, ilgi alanları kapsamındaki basılı ve elektronik bilgi kaynaklarını hizmete sunması yanında, henüz basılı ve/veya elektronik olarak üretilmemiş ancak bu konuda çalışan uzmanların bilgilerine de başvurmak ve bunları araştırmacısına ulaştırmakla yükümlüdür. Bu özelliğinden dolayı ihtisas kütüphaneleri diğer kütüphanelerden ayrılır.

Araştırmacılar için en değerli bilgilerden biri de henüz üretilmemiş ve/veya basılı ortama aktarılmamış bilgidir. Kişilerin zihinlerinde olan, bildikleri ancak çoğu zaman ifade edemedikleri bilgiye “örtük bilgi” adı verilmektedir. “Örtük bilgi” tamamen açıklanamayan ve sadece uzun bir çıraklık sürecinden sonra bir kişiden diğerine geçen bilgidir. Örtük bilgi kolayca paylaşılamayan ve hepimizde var olan yetenek ve know-how olarak ifadelendirilmektedir (Lee ve Yang, 2000, s 784). Örtük bilgi aynı zamanda kişinin inançları, değerleri, hisleri, kabiliyetleri, tecrübeleri ve alışkanlıklarıyla da bağlantılıdır (Nonaka, 1998, s 27-28).

Bilgi, insanın bildiği şeydir. Ancak insan ifade edebildiğinden, kelimelere, formlara veya rakamlara döküldüğünden daha fazlasını bilir. Buradan hareketle kelimelere dökülebilen, formlarla, şekillerle veya rakamlarla ifade edilebilen, nesnel belirli bir kişiye özgü olamayan ve sahibinden bağımsız bilgiye “açık bilgi” denilmektedir (Chua, 2002, s 70). Açık bilgi, örtük bilgiye göre daha kolay söylenebilen, iletilen ve bireyler/organizasyonlar arasında kolayca aktarılabilen bilgidir. Açık bilgiler, formlar, ders kitapları veya teknik belgelerde yer almaktadır. Açık bilgi, el kitapçığı veya standart faaliyetlerden kolayca elde edilebilir. Öğretilen dersler veya kişisel olarak okunan kitaplar ile paylaşılabilen ve organizasyonun felsefesi ve stratejisindeki gibi iş yöntemleri biçimini almaktadır (Lee ve Yang, 2000, s 784). Bilgi ve bilgi kaynaklarının üreticisi ile bunlara ihtiyaç duyan araştırmacıları buluşturan bilgi merkezleri verdikleri hizmetlerle, bilgiyi kullanıcılarına aktarırlar. Bu hizmetler bilgi kaynağının sağlanması, organizasyonu, kullanıcı ile buluşturulması aşamasında değişik hizmet uçları ile gerçekleştirilir.

IV. İhtisas Kütüphanelerinde Verilen Hizmetler

Tüm kütüphanelerde olduğu gibi ihtisas kütüphanelerinde de verilen hizmetler idari hizmetler, kullanıcı hizmetleri ve teknik hizmetler olarak üç ana birimde toplanmıştır. Bunlar kendi içlerinde kullanıcı sayısı, personel sayısı, bütçe, vb. değişkenlere bağlı olarak alt birimlere ayrılırlar. Temel olarak idari hizmetler, bütçeleme ve koordinasyon gibi yönetsel işlevleri kapsar. Teknik hizmetler ise sağlama, teknik hazırlık ve bilginin organizasyonu (kataloglama ve sınıflama) alt birimlerinden oluşur. Kullanıcı hizmetlerinde ise kütüphane içi ve kütüphaneler arası ödünç verme, danışma hizmetleri ve elektronik hizmetlerden oluşur. Burada sıralanan hizmetler; kütüphanenin kapasitesine bağlı olarak, kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda ve kütüphaneye ayrılan bütçenin desteklediği ölçülerde farklılık gösterebilir.

A. Sağlama Hizmetleri

Araştırma faaliyetlerine yardımcı olmak, kullanıcıların sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak üzere basılı ve elektronik yayınların satın alma, abonelik, bağış ve değişim yoluyla sağlanmasıdır. Sağlama kütüphane kullanıcılarının yayın isteğine, kütüphanenin koleksiyon geliştirme politikasına göre gerçekleştirilir. Ayrıca İhtisas kütüphanesinin hizmet politikası da yayın sağlama politikasını etkiler. Yayın sağlama politikasında aşağıdaki unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır.

- 1) İstenen yayının konusu
- 2) Bilimsel niteliği.
- 3) Disiplinlerarası kullanımı.
- 4) Güncelliği.
- 5) Yayınevinin niteliği.
- 6) Fiziksel özellikleri (basılı, elektronik, mikroform v.b.)

Elektronik yayın sayısının artması ile birlikte ihtisas kütüphanelerinin koleksiyon yapısı da değişmeye başlamıştır. Mekâna bağımlı basılı yayın sayısı azalmış, zaman, mekân ve kullanıcı sayısından bağımsız elektronik yayınlara erişim olanağı artmıştır.

Elektronik yayınların seçim ve sağlanmasında basılı kaynaklara göre farklılıklar gözlenmektedir. Elektronik yayınların sağlanmasında dikkate alınması gereken kriterler şunlardır.

- 1) Elektronik kaynağın konusu.
- 2) Aynı konuda kütüphanenin abone olduğu başka bir bilgi kaynağının olup olmadığı.
- 3) Deneme süresinde alınan kullanım istatistikleri.
- 4) Veri tabanının bilimsel niteliği.
- 5) Yayınevinin niteliği.
- 6) Makalelerin veriliş formatı (HTML, PDF vb.)
- 7) Veritabanının üzerinde çalıştığı platformun hızı ve güvenilirliği.
- 8) Arayüzün rahat kullanılabilirliği

İhtisas kütüphaneleri satın aldıkları bilgi kaynakları yanında, verdikleri hizmetleri desteklemek, araştırmalara katkıda bulunmak ve kullanıcıların kültürel gereksinimleri doğrultusunda koleksiyonunu geliştirmek amacı ile bağış yayın da kabul edebilirler. Ancak bağış kabul etmek için aşağıdaki kriterler doğrultusunda bir bağış politikası oluşturulmalı şartlı bağışlar kabul edilmemelidir.

- 1) Bağış yapmak isteyen kişi ve kurumlar, bağış yayınların bilgilerini içeren bir listeyi önceden kütüphane yöneticisine iletmelidir.
- 2) Bağışlanacak koleksiyondaki el yazması, nadir eser ve tarihi değer niteliği taşıyanlar dışında kalanların güncelliğini yitirmiş olanları kabul edilmemelidir.

3) Bağış yapılan yayınların hangi bölümde ve hangi kurallar doğrultusunda kullanıcı hizmetine sunulacağı kütüphane yönetiminin yetkisinde olmalı, bağış yapan tarafından özel koşullar getirilmemelidir.

4) Süreli yayınların bağış olarak kabul edilebilmesi için koleksiyonun bütünlük taşıması gerekir.

5) Fotokopi, fiziksel açıdan kötü durumdaki yayınlar ve devamlılığı sağlanamayan süreli yayınlar bağış olarak kabul edilmemelidir.

Değişim ise bir merkezi tarafından yayınlanan yayınlar ile değişim için oluşturulmuş özel koleksiyonun aynı kapsam ve düzeydeki diğer bilgi merkezleri ile karşılıklı değiştirilmesi felsefesine dayanır.

B. Bilginin Düzenlenmesi (Kataloglama ve Sınıflama)

Kütüphane koleksiyonuna katmak üzere sağlanan bilgi kaynakları kayıt edilmesinin ardından, bilgi erişimin sağlanması için temel erişim noktalarının belirlenmesi amacı ile bilginin düzenlenmesi yani kataloglama ve sınıflama işlemlerinin yapılması gerekir. Kataloglama, bir kaynağın belirli bir sisteme dayalı olarak standart bir formatta tanıtıcı bilgilerinin kaydedilmesidir. Kataloglama hizmetinin amacı, koleksiyona katılan bütün bilgi kaynaklarını okuyuculara tanıtmak ve kaynaklara erişimi kolaylaştırmaktır. Kataloglama hizmeti kapsamında her kaynağa, kütüphane raflarındaki yerini gösteren ve esere konu başlığı aracılığı ile de erişimi sağlayan sınıflama işlemi uygulanır. Sınıflama hizmeti ile aynı ve/veya benzer konulu kaynaklar bir arada tutulur.

C. Ödünç Verme

Araştırmacıların, bilimsel faaliyet ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile kütüphanedeki yayınların belli kurallar çerçevesinde kütüphane dışı kullanımını sağlamak ve denetlemek amacıyla yürütülen işlemler ödünç verme olarak tanımlanmaktadır. Ödünç verme kütüphanelerin kendi hizmet politikaları, koleksiyonun durumu ve kullanıcılarının gereksinimlerine göre belirlenen kurallar çerçevesinde yürütülür.

D. Danışma Hizmeti (Referans)

Danışma Hizmeti ile bilgiye erişim için yol gösterici bir yaklaşımla kullanıcıların doğrudan ve dolaylı sorularının cevaplanması amaçlanmaktadır.

Bu amaçla danışma hizmetinde aşağıdaki işlemler hedeflenmektedir:

- 1) Araştırmacılara çalışmalarında yardımcı olma ve gerektiğinde birlikte kaynak taraması yaparak araştırmacının bilgiye erişiminin kolaylaştırılması,
- 2) Çeşitli içerik ve düzeyde eğitim-tanıtım faaliyetleri ile kütüphane kaynaklarının tanıtımı ve etkin kullanımının artırılması,
- 3) Kullanıcılarda kütüphane bilincinin oluşturulması için çağdaş teknik ve yaklaşımlarla eğitim ve oryantasyon verilmesi.

E. Görsel-İşitsel Hizmetler

Kütüphanelerdeki eğitim-öğretim programları, araştırmalar ve kullanıcıların kültürel ihtiyaçlarını desteklemek amacı ile basılı olmayan materyallerin (DVD, VCD, CD, disket, videokaset, ses kaseti v.b) hizmete sunulmasıdır. Bu materyallerin kullanımı için ihtiyaç duyulan araç ve gereçlerin belli bir düzen içinde kullanıcı hizmetine sunulması gerekir.

F. Kopyalama

Kütüphanenin sahip olduğu yayınlardan kütüphane içinde fotokopi çekilebilir. Nadir eserlerden fotokopi çekilmemelidir. Basılı ve elektronik materyallerden kopyalama işlemi telif haklarına uygun olarak yapılmak zorundadır.

G. İnternet Erişimi

Kütüphane içindeki hizmete sunulan bilgisayarlar aracılığı ile katalog taraması ve kütüphanenin sahip olduğu elektronik yayınlardan araştırma yapma olanağı sağlanmalıdır. Bu bilgisayarlar sohbet yapma, oyun oynama gibi, araştırma amacı dışında kullanılmamalıdır.

V. Hizmeti Etkileyen Faktörler

İhtisas kütüphanelerinde verilen hizmetlerde kullanıcı memnuniyetini etkileyen kimi unsurlar da bulunmaktadır. Verilen hizmetlerin yeterliliğini ve kullanıcı memnuniyetini etkileyen unsurların başında da kütüphane personelinin ve dermenin(koleksiyon) niteliği ve işbirliği çalışmaları gelmektedir(Bulut: 2004: 49-51).

A. Kütüphane Personelinin Niteliği

Kütüphaneler kullanıcıları ile birlikte bir bütünlük oluşturur ve kütüphaneler kullanıcıları ile etkileşimli olarak çalışmalıdır. İhtisas kütüphanelerinde çalışan uzmanlar kullanıcılarının istek ve ihtiyaçlarını çok iyi yorumlamakla yükümlüdürler. Bu nedenle ihtisas kütüphanelerinde çalıştırılacak personelin niteliği hizmetlerin kalitesi yönünden ayrı bir önem taşımaktadır. Kütüphanenin hizmetlerinde başarılı olması, yeterli nitelik ve nicelikte insan gücüne sahip olmasına bağlıdır. Görev yapan personelin kütüphanecilik alanında mesleki bilgi, beceri ve deneyime sahip olması gerekir. Bunlar yanında bir kısım personelin de özel konu alanlarında uzmanlaşmış olması öngörülmelidir. Kütüphanelerde ayrıca yardımcı destek personeline de gereksinim vardır. İhtisas kütüphanelerinde görev yapan bir kütüphanecinin / bilgi uzmanının sorumlulukları sadece o kurumun rutin işlerinin yürütülmesiyle sınırlı değildir. Aynı zamanda kullanıcılarının ihtiyaçlarını belirleyerek verilen hizmetlerdeki çeşitliliği arttırarak hizmet kalitesini yükseltmekten de sorumludurlar. Bir ihtisas kütüphanesinde çalışan uzman mesleki bilgi ve becerilerinin yanında birtakım kişisel özelliklere de sahip olmalıdır. Çağın gereklerini takip edebilmeli, planlama yapabilmeli, öncelikleri belirleyerek daha önemli olan konular üzerinde odaklanabilmelidir.

İhtisas kütüphanelerinin hizmetin kalitesini artırmak için uzman personel bulundurmaları yanında, araştırmacıların ihtiyaçlarına cevap verecek nitelik ve düzeyde bir dermeye sahip olmaları da gerekmektedir.

B. Kütüphane Dermesinin Niteliği ve İşbirliği Çalışmaları

İhtisas kütüphanesinin dermesi basılı ve elektronik kaynaklar; kitaplar (danışma kaynakları ve okuma kitapları, vb.), basılı ve elektronik süreli yayınlar, veri tabanları (kütüphanelerin kuruluş tarihine bağlı olarak) ve nadir eserlerden oluşmaktadır. Basılı ve elektronik kaynaklar yanında görsel- işitsel materyaller de hizmete sunulmalıdır. Yetersiz derme ve kısıtlı bütçe ihtisas kütüphanelerinde hizmetlerin sağlıklı olarak yürütülmesini olumsuz olarak etkileyebilir. Bu olumsuzluğu ortadan kaldırmak ve verilen hizmetin kalitesini yükseltmek için kütüphaneler arası işbirliği olanaklarından yararlanılmalıdır. Kütüphaneler arası işbirliği aynı zamanda teknik hizmetlerin sağlıklı yürütülmesine destek olurken bu alanda standartlaşmayı da geliştirir. Hangi türden olursa olsun, bir bilgi merkezinin tek başına tüm bilgi kaynaklarını toplaması ve hizmete sunması olanaksızdır. Bilginin bu kadar önemli olduğu ve bilgi içeren kaynakların hızla arttığı çağımızda üretilmiş ya da henüz üretilmekte olan bilgilerin kullanıcıların hizmetine zamanında ve hızlı olarak sunulabilmesi için bilgi merkezleri-

nin arasında her alanda işbirliğinin yapılması vazgeçilmez bir gerekliliktir (Atılğan, 1998: 16).

VI. Kent İhtisas Kütüphanesi Dermesi ve Hizmetleri

İhtisas kütüphanelerinin temel görevleri arasında uzmanlık alanı ile ilgili basılı ve basılı olmayan bilgi kaynaklarını bulundurma, düzenleme ve hizmete sunmanın yer aldığını belirtmiştik. Kent ihtisas kütüphaneleri bu amaçla, kente ait kültür, sanat, eğitim, teknoloji, ekonomi, turizm, sosyal yapı ve özellikleri konusunda bilgileri ve belgeleri toplamak, düzenlemek ve kullanıcılarının hizmetine sunmak durumundadır. Bu işlevi ile "**Yerel Bellek**" olarak da adlandırılabilen kent ihtisas kütüphaneleri elde edilen bütün bilgi kaynaklarını korumak ve sayısallaştırılmaları için öncülük etmek durumundadır.

Bir kent ihtisas kütüphanesinde aşağıda belirtilen kaynaklar öncelikli olarak yer almalıdır (Adana...)

1. Kentin yazarlarına ait roman, hikâye ve şiir kitapları ile kent üzerine yazılmış kitaplar, süreli yayınlar, yerel ve ulusal gazetelerin ekleri, dergi ve gazetelerde çıkan o kent konusundaki yazıların kesikleri (kupür),
2. Kent ile ilgili makaleler, tezler, yabancı yayınlar, referans kitapları, ansiklopediler kent fotoğrafları, belgeselleri, videoları,
3. İnternette bulunan o kent konulu kaynaklarla ilgili derlemeler ile diğer bilgi merkezlerinde o kent ve çevresi ile ilgili eserlerin kopyaları,
4. Devlet arşivi ve belediye arşivleri başta olmak üzere pek çok kurumun arşivinde bulunan, kentle ilgili belgeler ile kent konulu tüm materyalleri içeren bibliyografyalar ve veritabanları.

Kent ihtisas kütüphaneleri yukarıda belirtilen bilgi kaynaklarını bulundurarak düzenleme ve hizmete sunma yanında aşağıdaki hizmetleri de vermelidir.

1. Kent ihtisas kütüphanesi, kuruluş amaçları doğrultusunda bilimsel toplantılar düzenlemeli, kent kültürü ve ilgili konularda düzenlenecek toplantılara uzmanlar göndermeli ve bu konularda yayınlar yapmalı,
2. O ilde üretilen ürünlerin pazarı hakkında bilgi toplamalı,
3. Kentsel verilerle ilgili istatistikler hazırlamalı ve hizmete sunmalı,
4. Bulunduğu bölgenin kalkınması ile ilgili bilgileri düzenli olarak toplamalı ve hizmete sunmalı,
5. Kent ile ilgili araştırmaları yerel, ulusal ve uluslararası seviyede izlemeli ve hizmete sunmalı,

6. Araştırma merkezleri ile işbirliği yaparak, kentin coğrafyası, nüfusu, kültürü, tarihi vb. konularda araştırmaların yapılmasına ve lisansüstü tezlerin hazırlanmasını desteklemeli ve teşvik etmelidir (Erciyes... yönetmelik madde 6)

VII. Sonuç

Kent ihtisas kütüphaneleri o kentin hafıza merkezi olma durumundadır. Bu nedenle bulunduğu kent ile ilgili bilgi ve belgeleri sağlamalı, düzenlemeli ve araştırmacıların hizmetine sunulmalıdır. Bunların yanında, konu kapsamında olup bilgi merkezinde bulundurulamayan bilgi ve belgelere de nasıl erişilebileceği konusunda araştırmacıları yönlendirmelidir. Ayrıca basılı eserler yanında kent ile ilgili belgelerin sayısallaştırılmasına öncülük etmeli, sayısal kopyaların hizmete sunulmasında lider rol oynamalıdır.

Kent ihtisas kütüphanelerini diğer bilgi merkezlerinden ayıran temel özellik, araştırmacıların hizmetine sunulmak üzere sadece o kent ile ilgili bilgi kaynaklarını barındırması ve kente özgü veriler hazırlamasıdır. Bu nedenle hizmet politikası gereği ilinde bulunan diğer araştırma merkezleri ile işbirliğine gitmeli, hizmetlerini kentin gelişimi konusuna da yönlendirmelidir. Bir kent ihtisas kütüphanesi bulunduğu kent ile ilgili özel kaynakları hazırlayıp, o kent ile ilgili kitap, belge, görüntü, doküman, halk kültürü ve yöresel özellik taşıyan tüm kaynakları barındırarak hizmete sunulmalıdır. Bu işleri yaparken yerel paydaşları ile işbirliğine girmelidir. Kente ilişkin kültür mirası özelliği taşıyan eserlerin sayısallaştırılıp hizmete sunulmasına öncülük ederken, kente ait ünlü kişilerin belirlenmesi, eserlerinin tanıtılması ve hizmete sunulmasında da diğer kültür kurumları ile işbirliğine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

Adana kent kütüphanesi.

http://adanakentkutuphanesi.com/kutuphane_detay.asp?KtpKatId=2

Erişim Tarihi: 22.03.2010

Atılğan, D. (1998), "Üniversite Kütüphanelerinde Teknik Hizmetlerde İşbirliği".

21. Yüzyılda Üniversite Kütüphanelerimiz Sempozyumu Bildirileri içinde (16-

23). Yayına Hazırlayan Ender Bilar. Edirne: Trakya Üniversitesi.

Barutçugil, İ. (2002), *Bilgi yönetimi*. İstanbul: Kariyer yayıncılık.

- Bulut, B. (2004), *Avrupa Birliği'ne Doğru Türkiye'de Üniversite Kütüphanelerinin Durumu Ve Entegrasyonu*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Chua, A. (2002), "Taxonomy of Organizational Knowledge", *Singapore Management Review*, Vol. 24, Issue 2, pp. 69–76.
- Çakın, İ. (1992), "Özel Kütüphaneler. Tanım Boşluğu" *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 5, Sayı 2, ss49–55
- Erciyes Üniversitesi Kayseri Araştırma ve Uygulama Merkezi Yönetmeliği.
http://kayham.erciyes.edu.tr/yonetmelik.asp. Erişim Tarihi: 23.03.2010
- Lee, C, and J. Yang (2000), "Knowledge Value Chain", *The Journal of Management Development*, Vol: 19, Number: 9.
- Nonaka, I. (1998), "The Knowledge Creating Compnay", *Harvard Business Review On Knowledge Management*, Harvard Business School Press, U.S.A
- Tonta, Y. (2001), "Bilgi Ekonomisi ve Elektronik Bilgi Hizmetleri" *İş Dünyası İçin Bilgiye Erişimde Yeni Kanallar Paneli* İstanbul Ticaret Odası, İstanbul 27 Mart 2001,

KENT İHTİSAS KÜTÜPHANELERİ (BİRİNCİ OTURUM)

SELÇUKLU'DAN GÜNÜMÜZE KONYA BELLEĞİ

Bekir ŞAHİN, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi

Arşiv: Kurumların, gerçek ve tüzel kişilerin faaliyetleri sonucunda meydana gelen, idari, hukukî, kurumsal değeri olan ya da tekrar kullanılmak üzere üretilen her türlü görsel, yazılı, dijital belge ve bilgilerin muhafaza edildiği yer.

Arşivler; genel olarak klasik arşivler ve modern arşivler olmak üzere ikiye ayrılır. Klasik arşivler Osmanlı arşivi gibi eski yazıyla yazılmış belgelerle ilgili arşivlerdir. Modern arşivler iş dünyası, hastaneler, televizyonlar vs. gibi kurumların ürettikleri her türlü belge ve bilginin tutulduğu yerlerdir.

Mana itibarıyla arşiv; resmi dairelerin, çeşitli müesseselerin veya kişilerin işlerini yürütürken, muamelesi tamamlanmış ve muhafazası icap eden vesikaların düzenli bir şekilde, belirli kaidelere göre bir araya getirilerek saklandığı yerdir.

Arşivler, vesikaların çıktığı yerler olan devletin, şehrin veya müessesenin, ailenin hizmetinde oluşuna göre devlet arşivi, şehir arşivi, özel arşiv, aile arşivi gibi isimler alırlar.

Konya tarihi bir şehir.. Anadolunun ilk yerleşim yeri. O kadar ki, dünyada birçok millet, devlet, şehir yokken Konya vardı. Alâeddin Tepesi, o ilk yerleşim yerlerinden biri olmanın şahitlerden. Çatalhöyük ise, on bin beş yüz yıl öteye tarihleniyor. Dünyanın ilk şehri.. Caddesiz, kapısız, penceresiz de olsa, ilk bitişik nizam evler burada ortaya çıkarıldı. Güvenlik düşüncesi ile evlerine çatıdan giren, demir vb. madenler bilinmediği için cam kesiciler (obsidiyen) kullanan insanlar onlar. Konya'dan Er Baba'ya (Beyşehir Gölü kıyısı), Eflatun Pınarı'na, Fasıllar'a, Madenşehir, Binbir Kilise'ye, Kilistra'ya uzandığınız zaman tarihi zenginliğin çevrede de merkezi aratmayacak bollukta olduğu dikkat çekecektir. Hele Selçuklu-Osmanlı çağına gelince, Anadolu'yu vatan haline getiren yeni bir medeniyet ortaya koyan, eskileri tahrip etmeden medeniyetin beşiği yapan bahadırın izleri artacaktır.

Birçok ata yadigârı arşiv malzemeleri çöplükte, hurda kâğıtçıda, eski kâğıt satan insanların elinde bulunabiliyor

1931’de Bulgaristan’a Osmanlı arşivinin bir bölümünü satanlar bugün arşivi hurda yapanlardan daha masumdurlar. Çünkü onlar, yerli on kuruşa satın almak isteyenler varken okkası üç kuruşa Bulgar’a satıldı. Ot balyaları gibi bağlanıp trenle Sofya’ya taşındı. Ama çöplük malzemesi gibi, hamur yapılarak yok edilmedi. Bulgarlar, atalarının arşivlerini satanlardan daha şerefli çıktılar. Tasnif edip bilim âlemine tanıttılar. Yarım asır sonra Türkiye’den, Devlet Arşivleri Genel Müdürü başkanlığında bir ekip gidip bu belgeleri inceleyip mikrofilm, fotokopi vb. araçlarla satışından çok daha pahalıya çoğalttılar. Asılları Bulgar’da kalmak üzere kendi belgelerimizin kopyalarını getirip bir de Bulgaristan’a satılan bir buçuk milyon belgenin bulunduğu arşiv, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’nce hazırlanıp 1993’te yayınlanan *Bulgaristan’a Satılan Evrak* adlı eserle resmen ortaya kondu. Utanç büyüktü. Hata telafi edilmeye çalışıldı.

Konya Valilik arşivinin 1990’lı yıllar 75 kamyonla kâğıt fabrikasına gönderdiği biliniyor. Konya Valiliğince 62 yıl çıkarılan bir gazeteden şimdi örnek olarak aynı kurumda tek nüsha yok? Daha sonra daha büyük acı ve hayıflanmalarla hatırlanacak benzeri durum en eski ortaöğretim kurumu olan Konya Lisesi (Gazi) arşivine yapıldı. 1931 öncesinden kendisine ait bilgiler yok..

Devletin bir kurumundan çöpe gönderilen belgelerin, bir başka devlet kurumu tarafından kurtarılmaya çalışılılabiliyor Millet’in hafızası, iki kamyon dolusu sekaya gönderilebiliyor. Bir pikap dolusu tarihi belge 70 liradan satıp arşiv temizlenebiliyor. bir başka devlet kurumu onun içinden birkaçını, 2000 TL harcayarak kurtarıyor.. Ya gerisi.. Vakıflara ait olduğu bilinen, odun yığınları arasından temizlendiği iddia edilen evrakin gerisi ne olmuştur? Kamyonlar nereye gitmiştir? Küçük araçtakilerden bir kısmının piyasaya çıkması gözleri fal taşı gibi açmaya yetmiştir. Ya gerisi? Konu basına yansıyor hurdalığın içinde yüzlerce belge tesadifen bulunuyor. Maddî olarak tanesi beş yüz-bin liraya satılan beratlar, hurda olarak nasıl atılır? Bari değerini koruyacak bir resmî kuruma satılsa, bir arşive devredilse ne olurdu? Akılları durduracak, vicdanları kanatacak bir tarih tahripçiliği bu..¹ geçmişte, Anadolu’nun bir çok kentinde yaşanmış sayısız arşiv arşiv skandalları yaşanmış, hala da yaşanmaya devam etmektedir.

¹ ARABACI, Caner ,”Başsız İnsanlar,Sahipsiz Şehir”
http://www.habervaktim.com/yazar/4685/bassiz_insanlar_sahipsiz_sehir.html

Bu sempozyum ise kanayan yaramıza mehlem olması bakımından önemlidir. Bu sempozyumu hazırlayanlara, tüm emeği geçenlere teşekkür ediyorum.

1- Konya Belleği:

Türkiye kütüphanelerinde bulunan Konya ve civarında yaşamış Mevlâna, İbn Arab’i, Sadrettin Konevi, Nasreddin Hoca gibi şahsiyetler ile Konya ve kültürünü anlatan yazma ve eski basma eserler, gazeteler, belgeler, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde “Konya Belleği” adı altında dijital arşivinin oluşturulması için, , Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Selçuk Üniversitesi Mevlana Araştırma Merkezince ortak bir çalışma yürütüldüğü belirtilerek, ihtiyaç duyulan eserlerin kopyalarının alınması için Kültür ve Turizm Bakanlığından izni talep edilmiştir.

Kurumlar arasında gerçekleştirilen söz konusu çalışmaların kültür ve bilim dünyasına katkı sağlayacağı düşüncesinden hareketle, Yazma Eserler Kütüphanelerimizde gerçekleştirilecek incelemeler ve dijital kopya temini Bakanlığımızca uygun uygun bulunmuştur.

Bu proje çerçevesinde 9 kişilik ekip 9 Haziran 18 Temmuz 2008 tarihleri arasında:

Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi
İstanbul Hacı Selim Ağa Yazma Eserler Kütüphanesi
İstanbul Atıf Efendi Yazma Eserler Kütüphanesi
İstanbul Ragıp Paşa Kütüphanesi
İstanbul Millet Kütüphanesi
İstanbul Beyazıt Kütüphanesi
Edirne Selim Ağa Kütüphanesi
Sivas Ziya Bey Kütüphanesi
Diyarbakır Ziya Gökalp Kütüphanesi
Bursa Osman Gazi İnebey Kütüphanesi
Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi
Amasya İl Hal Kütüphanesi
Kütahya Vahit Paşa Kütüphanesi
Kütahya Tavşanlı Zeytinoğlu Kütüphanesi
Erzurum İl Halk Kütüphanesi
Çorum İl Halk Kütüphanesi
İskilip İlçe Halk Kütüphanesi’nde incelemelerde bulunmuştur.

Bu kütüphanelerde bulunan; Konya ve civarında yaşamış Mevlâna, İbn- Arab'i, Sadrettin Konevi, Nasreddin Hoca gibi şahsiyetler ile Konya ve kültürünü anlatan yazma ve eski basma eserler, gazeteler, belgeler Bölge Yazma eserler Kütüphanesine getirilmiş, burada araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.

Konya Selçukluların başkenti olması sebebiyle Konya'da Şelçulular döneminde ciddi bir arşiv vardı. Sultan kitapları, resmi yazılar burada muhafaza ediliyordu. Bu arşivdeki malzemelerinden bir kısmı günümüze kadar gelmiştir. Bir kısmı da dünyanın değişik yerlerine farklı şekillerde dağılmış bazıları da kaybolmuştur.

Arşivlerden kopya edilmiş bazı malzemeler, mektuplar, dağınkı vaziyette mecmuatü'r-Resailler'de yer almıştır. Yine o öneme ait vakfiyeler tarihi notlar o dönemin el yazması eserlerin zahriyelerinde ve satır aralarında yer almaktadır.

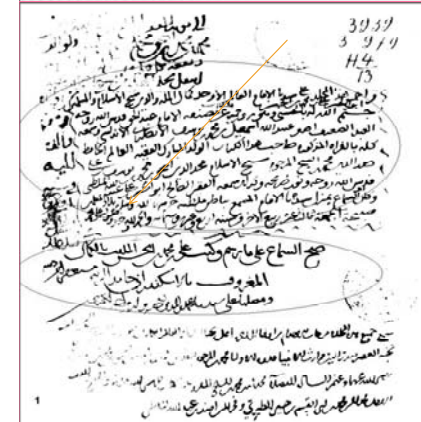
Konya bölge Yazma eserler kütüphanesin' *Konya Belleği*" adı altında oluşturulan arşivde ;

Konya mahkeme sicilleri, Konya salnameleri, Konya 'da çıkarılan süreli yayınlar, Eski ve yeni Konya fotoğrafları bu arşivde yer almaktadır.

Selçuklu dönemi belgeleri; Selçuklu tarihi satırlardan ziyade satır aralılarıdır.

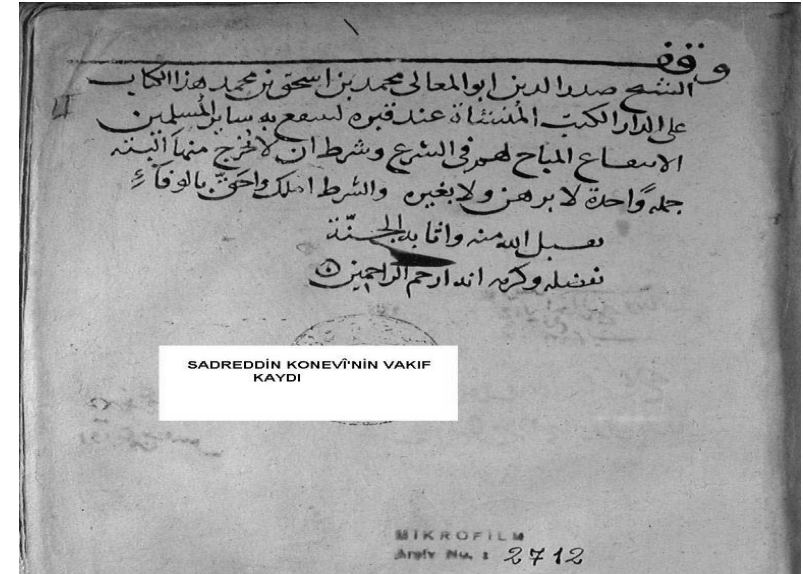
Kitapların zahriyelerinden örnekler.

YUSUF AĞA:5059



- * **Eser Adı:** Ahkâm el- Kübrâ Fi'l Hadis
- * **Müellifi:** Ebu Muhammed Abd el -Hak b. Abd er- Rahmân el- Ezdi
- * **Konusu:** Hadis
- * **Özellikleri:** Eser, miklepli, köşebentli, şirazeli, kahverengi tam meşin Selçukî ciltli, 172 yaprak olup, 260 x 165 180 x 110mm ölçülerinde, Nesih yazı tarzıyla h. 616 yani 1219 yılında Malatya'da yazılmıştır.
- * Kırmızı daire içindeki yerde Sadreddin Konevî'nin bu eseri Endülüslü Kemaleddin Ebu'l Hasan Ali'den okuduğuna dair Sema' kaydı vardır.
- * Mavi renkli daire içinde ise, Konevî'nin 13 Rebî-u'l- Âhir 624 tarihli kendi el yazısı ile temellük kaydı bulunmaktadır.
- * Maalesef 2000 yılındaki hırsızlıkta çalınan eserlerdendir.

Eserin mikrofilminden taranmış 1'a sayfası



SADREDDİN KONEVÎ'NİN VAKIF KAYDI

MIKROFILM
Arşiv No: 2712

limsel metotlarla ayıklanmadan Konya vilâyet arşivinden çıkarılıp SEKA 'ya gönderilmiş, bu arşivi muhafaza etmekle görevli olanlar adeta üzerlerinde bir yükü atmışlardır. Konya'da Vakıf, Tapu ve Kadastro, Özel İdare, Nüfus, Milli Eğitim gibi birkaç müdürlüğün dışındaki kurumların Osmanlı Devleti'nden günümüze kadar gelmiş arşivleri de tespit edilememiştir. Muhtemelen diğer müdürlüklerin arşivleri de vilâyetin ki gibi imha edilmiştir. Osmanlı taşra arşivlerinin bulunmaması yüzünden bu gün şehir, kasaba ve köylerle ilgili araştırmaların sağlıklı olarak yapıldığı söylenemez. Çünkü bu çalışmalar, mahalli arşivlerde olup, Osmanlı Merkez Arşivlerine intikal etmemiş belgelerle desteklenme imkânından mahrum bırakılmıştır.

2- Mevlâna Dergâhı Arşivi



1925 yılından sonra Türkiye'deki bütün Mevlevihaneler kapandı. Atatürk'ünde direktifi ile Konya Mevlana Dergâhının mevcut eşyası ile birlikte müze olarak düzenlenmesi ve ziyarete açılması kararlaştırıldı. Bir yıl sonrada Mevlana Tür-

besi ve Dergâhı (Konya Asar-ı Atika- Eski Eserler Müzesi) adıyla ziyarete açıldı. Müze açıldığı zaman, Konyada daha önce kurulmuş olan Arkeoloji Müzesi eserleride Dergâh avlusuna ve derviş odalarına yerleştirildi. Bu düzenleme yapılırken ne yazık ki derviş odalarının aralarındaki duvarlar kaldırılarak salon haline getirilmiş avludaki şadırvan yıktırılmış, yine avluda yer alan Mevlevi mezarlığındaki tarih ve sanat yönünden değerli mezar taşları kırılmış veya yerlerinden sökülerek bir köşeye yığılmıştı. Müze avlusu ve derviş hücrelerine yerleştirilen Friğ, Roma, Bizans devirlerine ait heykeller, sunaklar, mimari parçalar, seramikler 1948 yılına kadar burada sergilenmiş, daha sonra Konya'daki İplikçi Camii'ne taşınmıştı. 1954 tarihinden itibaren (Konya Eski Eseler Müzesi) adı (Mevlana Müzesi) olarak değişti. Müzedeki Mevlana ve Mevlevi kültürü, sanatı ile ilgisi olmayan Etnoğrafik ve başka eserler bu müzeden diğer müzelere taşındı. Mevlana Müzesinde yalnız Mevlana Dergâhından teslim alınan eserler yeni ve modern müzecilik anlayışına uygun biçimde sergilendi.

Yine bu tarihte Mevlana dergâhına ait bez torbalar içinde de bir kısım kâğıt tomarlar vakfiyeler, fermanlar, beratlar, temliknameler, icazetnameler, muhtıralar, mektuplar gibi arşiv malzemeleri, özellikle Konya dışındaki Mevlevihanelere ait yazışmalar buralara şeyh (dede) atamaları Mevlevihanelerin onarım masrafları, vakıf işleri ile ilgili belgeler. O günlerde Müze Müdür Yardımcısı rakmetli Necati ELGİN tarafından envanteri çıkarılır. 1497 belgenin muhtevasını bu envanter de gösterilir. Böylece Konya Mevlana Müzesi'nde 1957 yılında ilk olarak (Mevlana dergâhı merkez-arşivi) kurulmuş oldu.

Arşiv belgelerinin 109 torba ve 1497 belge olarak tescili tamamlandıktan sonra Abdalbaki Göl pınarlı (Konya'da Mevlana Dergâhının arşivi) başlıklı yazısıyla İstanbul Üniversitesi iktisat fakültesi mecmuasının 17. cilt 1,4 sayısında bu arşivi tanıtır.²

Konya Mevlana dergâhı merkez arşivi kurulduktan ve Abdalbaki Göl pınarlı'nın tanıtıcı yazısı yayımlandıktan sonra, arşive yeni belgeler katıldı, belge bağışları oldu. İlk bağışı 92 belgeyle Mehmet Önder yapar. Bu belgeler içinde, Mevlana'nın Konya'daki yeri dahi bilinmeyen evi ve medresesi ile ilgili³ çok belge vardır.

² Derginin bu sayısı Ekim 1955-Temmuz 1956 tarihini taşımaktadır. Oysa makale 1957 yılında yayınlanmıştır. Derginin periyodik sayıları gecikmiş olduğu için, 17. cildin ilk 1-4 sayısı eski tarihle yayınlanmıştır.

³ Mehmet Önder, Mevlana'nın konyadaki evi ve medresesi, 20 s., Konya , 1956

İstanbul Yenikapı Mevlevi hanesinin son şeyhi Abdalbaki Bay kara'nın oğlu Rusuhi Baykara, kendisinde bulunan Yenikapı Mevlevi hanesine ait 764 belgeyi Konya Mevlana dergahı merkez arşivine bağışladı. Bu önemli bağıştan sonra arşiv daha bir önem kazanmıştı.

Faik Akçınar adlı bir Konyalıdan 81 belge, Mevlana soyundan gelen Rifat Nazır oğlu Çelebi'den 101 belge satın alarak arşive mal edildi.

Konya Mevlâna Dergâhı Merkez arşivi bu güne kadar bağış ve satın almalarla belge sayısını 2777'e çıkarttı. Bunun 1497 âdeti, eski Dergâh Arşivinden sağlanmış, 1280 belge de bağış ve satın almalarla arşive mal edilmişti.



3-Konya İl Özel İdare Arşivi

Konya'nın önemli arşivlerinden biri de Özel İdare Arşivi'dir. Burada 1901 yılından beri tutulmuş defterler muhafaza edilmektedir. Özel İdare Defterleri, Tapu ve Kadastro kayıtlarını destekler mahiyette bilgileri ihtiva ettiği için son devir

Konya Tarihi araştırmaları için önem arz etmektedir. Bunlar genelde emlak vukuat, emlak esas ve hülâsa defterleridir.

Konya İl Özel İdare Arşivi toplamda 214 adet defterden oluşmaktadır. 15.10.2008 tarihinde kütüphanemize getirilmiştir. Arşivin tam listesi aşağıdaki gibidir;

1. İnlice Karyesi Hülâsa Defteri
2. Kızılören Karyesi Hülâsa Defteri
3. Su Dirhemi Nahiyesi Hülâsa Defteri
4. Sızma Karyesi Hülâsa Defteri
5. Silile-Çeşme-i Kebir Mahallesi Hülâsa Defteri
6. Silile Ak Mahallesi Hülâsa Defteri
7. Silile-Orta Mahallesi Hülâsa Defteri
8. Silile Cami-i Cedit Aşağı Mahallesi Hülâsa Defteri
9. Silile Orta Mescit Mahallesi Hülâsa Defteri
10. Silile Morvi Mahallesi Hülâsa Defteri
11. Silile Kârhane Mahallesi Hülâsa Defteri
12. Sarı Mahallesi Hülâsa Defteri
13. Nehr-i Kâfur Mahallesi Hülâsa Defteri
14. Pürçekli Mahallesi Hülâsa Defteri
15. Silile Tatköy Hülâsa Defteri
16. Hatun Saray Hülâsa Defteri
17. Yazır Karyesi Hülâsa Defteri
18. Kervansaray Hülâsa Defteri
19. Büyük Sinan Mahallesi Hülâsa Defteri
20. Çayırbağı Hülâsa Defteri
21. Tolasa Hülâsa Defteri
22. Selimiye Hülâsa Defteri
23. Akçeşme Mahallesi Hülâsa Defteri
24. Botsa I Hülâsa Defteri
25. Evliya Hülâsa Defteri
26. Durakfakih Mahallesi Hülâsa Defteri
27. Çiftemerdiven Mahallesi Hülâsa Defteri
28. Kilistra Karyesi Hülâsa Defteri
29. Tepeköy Hülâsa Defteri
30. Hülâsa Defteri
31. Ölübenledi Hülâsa Defteri
32. Yanıkcami Hülâsa Defteri

33. Kazasker Hülâsa Defteri
34. Dedemoğlu Hülâsa Defteri
35. Bilecik Karyesi Hülâsa Defteri
36. Dolavhalil Hülâsa Defteri
37. Kirligiret Hülâsa Defteri
38. Küçüksinan Hülâsa Defteri
39. Ortasinan Hülâsa Defteri
40. İhsaniye Hülâsa Defteri
41. Ulurmak Hülâsa Defteri
42. Külâhçı Hülâsa Defteri
43. Sarnıç Hülâsa Defteri
44. Yarma Karyesi Hülâsa Defteri
45. Botsa Hülâsa Defteri
46. Durunday-Çalıklar Hülâsa Defteri
47. Kayacık Karyesi Hülâsa Defteri
48. Hayıroğlu Karyesi Hülâsa Defteri
49. Hoşhavan Mahallesi Hülâsa Defteri
50. Kayıhöyük Karyesi Hülâsa Defteri
51. Piri Mehmet Paşa Hülâsa Defteri
52. Piri Mehmet Paşa Hülâsa Defteri
53. Karakayış Hülâsa Defteri
54. Ağrıs Karyesi Hülâsa Defteri
55. Gazialeşah Mahallesi Hülâsa Defteri
56. Pindi Mahallesi Hülâsa Defteri
57. İnlice Karyesi Hülâsa Defteri
58. Botsa Karyesi Hülâsa Defteri
59. Sızma Karyesi Hülâsa Defteri
60. Detse Karyesi Hülâsa Defteri
61. Yunusoğlu Hülâsa Defteri
62. Şems-Mihmandar Mahallesi Hülâsa Defteri
63. Dereşığı Hülâsa Defteri
64. Bulumya Karyesi Hülâsa Defteri
65. Dere-Cami-i Kebir Mahallesi Hülâsa Defteri
66. Deste Karyesi Hülâsa Defteri
67. Gödene Karyesi Hülâsa Defteri
68. Kale Cami-i Hülâsa Defteri
69. Kilistra Karyesi Hülâsa Defteri
70. Bulamas Karyesi Hülâsa Defteri
71. Karaağaç Hülâsa Defteri

72. Çiftemerdiven Mahallesi Hülâsa Defteri
73. Resil-Boyalı Hülâsa Defteri
74. Burhan Dede Hülâsa Defteri
75. Tatköy Karyesi Hülâsa Defteri
76. Kirligiret Karyesi Hülâsa Defteri
77. Sarıyakup-Karakurt Mahallesi Hülâsa Defteri
78. Ağrıs Karyesi Hülâsa Defteri
79. İsmil Hülâsa Defteri
80. Kalecik Hülâsa Defteri
81. Gazialeşah Mahallesi Hülâsa Defteri
82. Hocacihan-Yukarı Mahallesi Hülâsa Defteri
83. Kerimdede Cami Hülâsa Defteri
84. Hocacihan Hülâsa Defteri
85. Karaaslan Hülâsa Defteri
86. Kozağaç Hülâsa Defteri
87. Sahipata-Hocafaruk Hülâsa Defteri
88. Tömek Hülâsa Defteri
89. Hatunsaray I Esas Defteri
90. Hatunsaray II Hülâsa Defteri
91. Şatır Hülâsa Defteri
92. Dere Hülâsa Defteri
93. Obruk Hülâsa Defteri
94. Kalenderhane Hülâsa Defteri
95. Hülâsa Defteri (ciltsiz)
96. Sarıyakup Hülâsa Defteri
98. Pazartokkacı Hülâsa Defteri
99. Beyhekim Hülâsa Defteri
100. Recebağa Hülâsa Defteri
101. Hoşhavan Hülâsa Defteri
102. Sırçalı Hülâsa Defteri
103. Hatıp Hülâsa Defteri
104. Hatunsaray Hülâsa Defteri
105. Kızılören Hülâsa Defteri
106. Silile-Salahor Hülâsa Defteri
107. Şerefşirin Mah. Hülâsa Defteri
108. İlyasbaba-Teke Hülâsa Defteri
109. Dolapmekte Hülâsa Defteri
110. Konya içi Hülâsa Defteri
111. Polatlar Hülâsa Defteri

112. Meydan Karyesi Hülâsa Defteri
113. Kilistra Karyesi Hülâsa Defteri
114. Avalama Hülâsa Defteri
115. Sulutas Hülâsa Defteri
116. Sille-Cami-i Kebir Mah. Hülâsa Defteri
117. Bab-ı Aksaray Mah. Hülâsa Defteri
118. Ovaoglu Mah Hülâsa Defteri
119. Tatköy Karyesi Hülâsa Defteri
120. Çamurlu Gıgret Karyesi Hülâsa Defteri
121. Piresat Hülâsa Defteri
122. Şererfuruş-Seyitosman Hülâsa Defteri
123. Sızma Hülâsa Defteri
124. Gödene Hülâsa Defteri
125. Sefaköy (Çamurlu Giret) Hülâsa Defteri
126. Sadırlar Hülâsa Defteri
127. Kirli Giret Hülâsa Defteri
128. Kayacık Karyesi Hülâsa Defteri
129. Çanaklı Hülâsa Defteri
130. Çandır Hülâsa Defteri
131. İsmil Hülâsa Defteri
132. Başarakavak Hülâsa Defteri
133. Dereköy-Köyceğiz Hülâsa Defteri
134. Karadiğin Hülâsa Defteri
135. Karahöyük Hülâsa Defteri
136. Kiçi Muhsine Hülâsa Defteri
137. Şeyhalamal Hülâsa Defteri
138. Cedidiye Hülâsa Defteri
139. Obruk Hülâsa Defteri
140. Skahane Hülâsa Defteri
141. Başarakavak Hülâsa Defteri
142. Kerimdede-Çeşme Hülâsa Defteri
143. Giret Hülâsa Defteri
144. Sızma Hülâsa Defteri
145. Sızma Hülâsa Defteri
146. Kızılviran Hülâsa Defteri
147. Karacıgan Hülâsa Defteri
148. Obruk Hülâsa Defteri
149. Karakayış Hülâsa Defteri
150. Çiftemerdiven Hülâsa Defteri

151. Kızılviran Hülâsa Defteri
152. Harmancık Hülâsa Defteri
153. Kızılviran Hülâsa Defteri
154. Fakihdede Hülâsa Defteri
155. Başarakavak Hülâsa Defteri
156. Kavak Hülâsa Defteri
157. Çarıklar Hülâsa Defteri
158. Ovakavağı Hülâsa Defteri
159. Dolap Camii Hülâsa Defteri
160. Sütçü Hülâsa Defteri
161. Şatır Hülâsa Defteri
162. Kilistra Hülâsa Defteri
163. Hocacihan Hülâsa Defteri
164. Kiçi Muhsine Hülâsa Defteri
165. Çarıklar Hülâsa Defteri
166. Karadiğin Hülâsa Defteri
167. Divanla-Eğribayat Hülâsa Defteri
168. Sarıkız-Bayat Hülâsa Defteri
169. Furkan Dede Hülâsa Defteri
170. Bulgurimam Hülâsa Defteri
171. Muhtar Hülâsa Defteri
172. Çayırbağı Hülâsa Defteri
173. Kuzgunkavak Hülâsa Defteri
174. Gazialemşah Hülâsa Defteri
175. Babasultan Hülâsa Defteri
176. Deste Hülâsa Defteri
177. Ahmet Dede Hülâsa Defteri
178. Sadırlar-Hacıyusuf Hülâsa Defteri
179. Hülâsa Defteri
180. Hasanşih Hülâsa Defteri
181. İnlice Hülâsa Defteri
182. Gurb-ı Cedid Mah. Hülâsa Defteri
183. Emlâk Vukuat Defteri 5
184. Emlâk Vukuat Defteri 3
185. Emlâk Vukuat Defteri 12
186. Zıvarık Emlâk Vukuat Defteri
187. Emlâk Vukuat Defteri 4
188. Sudirhemi (Sille) Emlâk Vukuat Defteri
189. Beybes-Gödene-hatip 10 Emlâk Vukuat Defteri

190. Meram-Kovanağzı Emlâk Vukuat Defteri
191. Emlâk Vukuat Defteri 6
192. Sudirhemi Emlâk Vukuat Defteri
193. Çiftemerdiven Emlâk Vukuat Defteri
194. Sudirhemi Emlâk Vukuat Defteri
195. Silile 4 Emlâk Vukuat Defteri
196. Emlâk Vukuat Defteri 5
197. Kiriligiret Emlâk Vukuat Defteri
198. Kızılören Emlâk Vukuat Defteri
199. Hacıyusuf Emlâk Vukuat Defteri
200. Emlâk Vukuat Defteri 9
201. Hatunsaray Emlâk Vukuat Defteri
202. Hocacihan Emlâk Vukuat Defteri
203. Emlâk Vukuat Defteri 4
204. Ulumuhsine Emlâk Vukuat Defteri
205. 204.Çayırbağı Emlâk Vukuat Defteri
206. Emlâk Vukuat Defteri 10
207. ZıvarıkKızılören Emlâk Vukuat Defteri
208. Emlâk Vukuat Defteri 1
209. Emlâk Vukuat Defteri 3
210. Emlâk Vukuat Defteri Merkez 3
211. Emlâk Esas Defteri 2
212. Emlâk Esas Defteri6
213. Emlâk Esas Defteri 5
214. Emlâk Esas Defteri 2
215. Bilecik-Tutup-Çaldere Emlâk Esas Defteri

4- Cihanbeyli İlçe Özel İdare Arşivi

46 adet defterden oluşan Cihanbeyli İlçe Özel İdare Arşivi; vergi komisyon karar, tadilat komisyonu zabıt ve hülâsa defterlerinden oluşmaktadır. Kütüphanemize 25.11.2008 tarihinde getirilmiştir.

Cihanbeyli İlçe Özel İdare Arşivi Listesi;

- 1- Vergi Komisyon Karar Defteri (Latin Harfli)
- 2- Tadilat Komisyonu Zabıt Defteri (Latin Harfli)
- 3- Kuyulu Zebir Hulasa Defteri (Osmanlıca)
- 4- Hacı Numan Köyü Hulasa Defteri (Osmanlıca)

- 5- Tadilat Komisyonu Zabıt Defteri (Latin Harfli)
- 6- Tadilat Komisyonu Zabıt Defteri (Latin Harfli)
- 7- Tadilat Komisyonu Zabıt Defteri (Latin Harfli)
- 8- Tadilat Komisyonu Zabıt Defteri (Latin Harfli)
- 9- Yapalı Cüdkânî Hulasa Defteri
- 10- Tadilat Komisyonu Zabıt Defteri (Latin Harfli)
- 11- Tadilat Komisyonu Zabıt Defteri (Latin Harfli)
- 12- Kütükuşağı Hulasa Defteri
- 13- Tadilat Komisyonu Zabıt Defteri (Latin Harfli)
- 14- Tadilat Komisyonu Zabıt Defteri (Latin Harfli)
- 15- Böğrüdilik (Reşadiye) Hulasa defteri
- 16- Bulduk Köyü Hulasa Defteri
- 17- Tadilat Komisyonu Zabıt Defteri (Latin Harfli)
- 18- Akviran Hulasa Defteri
- 19- Tadilat Komisyonu Zabıt Defteri (Latin Harfli)
- 20- Zıvarık Hacı Abbas Hulasa Defteri
- 21- Çimen Beşkavak Hulasa Defteri
- 22- Kütükuşağı Beşkavak Hulasa Defteri
- 23- Torunlar-Aşiret (Yeşilöz) Hulasa Defteri
- 24- Atçeken Hulasa Defteri
- 25- Reşadiye (Böğrüdilik) Vergi Defteri (Latin harfli)
- 26- Zıvarık hacı Abbas Hulasa Defteri
- 27- Zıvarık Hulasa Defteri
- 28- Yeniceoba Hulasa Defteri
- 29- Hadim Muallim Fiş Defteri
- 30- Tadilat Komisyonu Zabıt Defteri (Latin Harfli)
- 31- Karabağ Hulasa Defteri
- 32- Halikârî (Gölyazı) Hulasa Defteri
- 33- Karabıyık-Çeşmeli Zebir Hulasa Defteri
- 34- Kırkışla Hulasa Defteri
- 35- Tadilat Komisyonu Zabıt Defteri (Latin Harfli)
- 36- Tadilat Komisyonu Zabıt Defteri (Latin Harfli)
- 37- Sarnıç Zıvarık Hulasa Defteri
- 38- Yeniceoba Vergi Defteri (Latin Harfli)
- 39- Tadilat Komisyonu Zabıt Defteri (Latin Harfli)
- 40- İta Emri Defteri
- 41- Tadilat Komisyonu Zabıt Defteri (Latin Harfli)
- 42- Tadilat Komisyonu Zabıt Defteri (Latin Harfli)
- 43- Büyük Beşkavak Hulasa Defteri

- 44- Tadilat Komisyonu Zabıt Defteri (Latin Harfli)
- 45- Tadilat Komisyonu Zabıt Defteri (Latin Harfli)
- 46- Kandil Hulasa Defteri

5- Kulu İlçe Özel İdare Arşivi

Kulu ilçe özel idaresine ait toplamda 13 adet defter bulunmaktadır. Bunlar genelde emlak arazi ve hülasa defterlerinden oluşmaktadır. Defterlerin kütüphanemize getiriliş tarihi 07.11.2008' dir.

Kulu İlçe Özel İdarenin Tam listesi aşağıdaki gibidir;

1. Karacadere vergi hülasa defteri (ciltsiz)
2. Karacadağ vergi hülasa defteri (ciltsiz)
3. Celep vergi hülasa defteri
4. Seyitahmetli vergi hülasa defteri (ciltsiz)
5. Şerefli ve Bumsuz emlak ve arazi özet defteri (ciltsiz)
6. Gördoğlu- (Zincirlikuyu) vergi hülasa defteri (ciltsiz)
7. Yaraslı- Kırkpınar vergi hülasa defteri (ciltsiz)
8. Altılar emlak vergisi hülasa özet defteri (ciltsiz)
9. Tavlıören-Atkafası (Yeşilyurt) emlak vergisi hülasa özet defteri (ciltsiz)
10. Beşkardeş emlak vergisi hülasa özet defteri (ciltsiz)
11. Kırkkuyu emlak vergisi hülasa özet defteri (ciltsiz)
12. Mandıra, Çöpler, Yazıçayırı, Kulu emlak vergisi hülasa özet defteri
13. Kozanlı vergisi hülasa defteri

6- Seydişehir İlçe Özel İdare Arşivi

Seydişehir ilçe özel idaresine ait defterler 26 adettir. Emlak ve arazi hülasa defterlerinden oluşan Seydişehir İlçe Özel İdare Arşivi 14.11.2008 tarihinde kütüphanemize getirilmiştir.

Seydişehir İlçe Özel İdare Arşivi Listesi;

- 1- Ketenli Kasabası Emlak ve Arazi Hülasa Defteri
- 2- Ketenli Kasabası Emlak ve Arazi Hülasa Defteri
- 3- Akçalar ve Taraşçı Kasabası Emlak ve Arazi Hülasa Defteri
- 4- Derebucak İlçesi Emlak ve Arazi Hülasa Defteri

- 5- Mesudiye Köyü Emlak ve Arazi Hülasa Defteri
- 6- Ortakaraören, Kesecik, Çamlık, Akçabelen Kasabası Emlak ve Arazi Hülasa Defteri
- 7- Sofuhane, Hacıseyitali, Kızılcalar, Yenicamii, Ulukapı, Değirmenci Mahallesi Emlak ve Arazi Hülasa Defteri
- 8- Alaylar, Yenicamii Mahallesi Emlak ve Arazi Hülasa Defteri
- 9- Kozlu, Saraycık, İncesu, Ufacık, Karacaören Köyü Emlak ve Arazi Hülasa Defteri
- 10- Çavuş Kasabası ve Tepecik Köyü Emlak ve Arazi Hülasa Defteri
- 11- Durak Köyü ve Gencek Kasabası Emlak ve Arazi Hülasa Defteri
- 12- Yaylacık Köyü Emlak ve Arazi Hülasa Defteri
- 13- Oğlakçı, Uğurlu, Tepearası, Taşlıpınar, Bükçe Köyü ve Yukarı Kayalar ile Pınarbaşı Kasabası Emlak ve Arazi Hülasa Defteri
- 14- Gevrekli Kasabası, Gökhüyük, Kuran, Gölyüzü, Susuz ve Karabulak Köyü Emlak ve Arazi Hülasa Defteri
- 15- Sofuhane, Yenicamii, Kızılcalar Mahallesi Emlak ve Arazi Hülasa Defteri
- 16- Muradiye, Boyalı, Gökçehüyük, Başkaraören, Taşağıl, Kumluca, Aşağıkaraören ve Madenli Köyü Emlak ve Arazi Hülasa Defteri
- 17- Ulukapı Mahallesi ve Bostandere Kasabası Emlak ve Arazi Hülasa Defteri
- 18- Arazi ve Emlak Esasi Defteri
- 19- Vukuatlı Emlak Defteri
- 20- Haciz Defteri
- 21- Haciz Defteri
- 22- Haciz Defteri

7- Maarif Müdürlüğü Arşivi

Konya Vilâyeti Maarif Müdürlüğü Arşivi İsmet Paşa İlk Okulu'nun bodrumunda uzun yıllar atıl vaziyette bekletilmiştir. Burada Konya Vilâyeti ile buraya bağlı yerlerdeki okulların defterleri bulunmaktadır. Bu nedenle Konya ve çevresinin XIX. yüzyıl sonlarıyla XX. yüzyıl başlarındaki kültür tarihi için önemlidir.

Milli Eğitim Arşivi toplamda 98 adet defterden oluşmaktadır. Arşivde genelde o zaman kaza olan ilçelere ait Muallim Kayıt defterleri, Tasrifat defterleri, Mektep Kayıt defterleri, Muallim Teftiş defterleri, Muallim Sicil defterleri ve İmtihan defterleri bulunmaktadır. Milli Eğitim Arşivi kütüphanemize 20.10.2005 tari-

hinde devredilmiştir. Tasnif edilerek Türk Kültür Tarihi alanında çalışma yapanların hizmetine sunulmuştur.

8- Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi

Osmanlı Dönemi Konyası'nda çok sayıda vakıf bulunuyordu. Tanzimat 'tan sonra vakıflarla ilgili yazışmaların sûretleri Konya Vakıf İdaresi tarafından defterlere kaydedilmiş, bir problem çıktığında bunlara bakılmıştır. Bu defterler, Cumhuriyet Döneminde de hassasiyetle muhafaza edilmiş, 1960'lı yıllarda Ankara'ya Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'ne götürülerek muhafaza altına alınmıştır. Tasnifleri yapılan bu defterlerin geçtiğimiz senelerde mikrofilmli alınmış, araştırmacıya sunulmuştur.⁴

2009 Yılında nereden çıktığı tam tespit edilemeyen yüzlerce Konya vakıflarına ait belgeler sahalarda satıldığına şahit olunulmuştur. Bu belgelerden bir kısmı Bölge yazma eserler kütüphanesi tarafından satın alınmıştır. Konu yargıya intikal etmiştir.

Yapılan soruşturma sonrası Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü depolarında çok sayıda yeni belge ve teftere rastlanmış, tasnif çalışmalarının devam ettiğine dair bilgiler alınmıştır.

9- Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk Arşivi

448 cilt yazma ve 58 adet matbu eserden oluşan Feridun Nafiz Uzluk koleksiyonu 03.06.2004 tarihinde kütüphanemize devredilmiştir. Bu eserlerin konularına göre dökümü şöyledir;

- Genel konular: 25 adet
- Felsefe-Mantık: 20 adet
- Din: 128 adet
- Sosyal Bilimler: 17 adet
- Dil Bilim: 29 adet
- Nazari ilimler: 7 adet
- Tatbiki ilimler: 80 adet

⁴ Küçükdağ Yusuf, Konya Şehri'nin Fiziki ve Sosyo-Ekonomik Yapısı Makaleler Selçuklu Belediyesi Yayınları; Konya2004 s.151

- Edebiyat: 117 adet
- Tarih: 25 adet

10- Necati Elgin Arşivi

Necati Elgin Arşivi; fotoğraflar, gazete gipürleri, not defterleri, krokiler gibi çeşitli materyallerin oluşturduğu 76 parçalık bir arşivdir. Kütüphanemize 17.06.20009 tarihinde getirilmiştir.

Necati Elgin Arşivi Listesi;

1. Fotoğraf (Necati Elgin Japon Prensini uğurlarken)
2. Fotoğraf (Necati Elgin Japon Prensine bilgi veriyor)
3. Fotoğraf
4. Fotoğraf (Mevlana Müzesi)
5. Fotoğraf (İlgün kaplıcası giriş kısmı içindeki kitabeler)
6. Fotoğraf (Necati Elgin vesikalık)
7. Fotoğraf (İstanbul)
8. Fotoğraf (Necati Elgin'e Roma'dan gelmiş bir fotoğraf)
9. Fotoğraf (Evrad-ı Kebir-i Mevleviye'den çekilmiş 12 adet fotoğraf)
10. Karagöz Salnamesi'nden 1 adet resim (Karagöz'ün Salnamesi- Dördüncü sene) (1912/1329/1331)
11. Karagöz Salnamesi'nin giriş sayfası (Dördüncü sene)
12. Şiir mecmuası
13. Namaz vakitleri-İmsakiye Ülkü Basımevi-Konya
14. Mevlevihaneler ve Postnişinleri
15. Kitap (Üçüncü Sultan Selim (İlhami) Hazırlayan: Necati Elgin Yıldız Basımevi-Konya 1959)
16. Şiir mecmuası
17. Şahika Elgin'e ait Osmanlıca çalışma defteri
18. Leyla Hanım Divanı fotokopisi
19. Fatih Mevlevi Ayini hakkında bir not (İbrahim Hakkı Konyalı)
20. Fotoğraf (Seyyid Burhaneddin Türbesi)
21. Çeşitli tarihi mimari eserlerin krokileri
22. Çeşitli tarihi mimari eserlerin krokileri
23. Şehbal degisinden bir sayfa Mithat Paşa'nın Resmi (1 Ağustos 1326)
24. Tarihi Vesikaları Dergisi VI' dan bir resim (Osmanlı Sadrazamlarından biri tarafından bir yabancı devlet elçisinin kabulü-18. Yüzyılın ikinci yarısı)

25. Necati Elgin'e yollanan bir levha (Rebâbi: Mühendis Edip Neviş'den 1968)
26. Mesnevi'nin eski ve yeni Mu'terizleri, Tahir Olgun, İstanbul, Tecelli matbaası, 1946
27. Ceride-i Sufiyye 97. Sayıdan 14-24 arası sayfalar
28. Çeşitli tarihi mimari eserlerin krokileri
29. Galata Mevlevihanesinin Tarihçesi (2 sayfa)
30. İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi Müdürlüğü Galata Mevlevihanesi Şefliği Arşiv Listesi
31. Necati Elgin vesikalık fotoğraf
32. Hazreti Mevlana-Doğuş matbaacılık-Ankara
33. Türkoloji Dergisi "Sohbetü'l-Esmar Fuzûlî'nin değildir" Sedit Yüksel-Ankara Üniversitesi Basımevi, 1972
34. Mecmua-i Eş'ar Medaiyihi Mevlana
35. Sefaretnameler hakkında bir tetkik-Necati Elgin
36. Tezkiretü's-Şüara müellifleri
37. "Karagöz" notları
38. Konferans notları
39. Mevlevi şair ve yazarlar
40. İstanbul Mevlevihaneleri
41. Yeni Mecmua
42. Mevlevi yazarların hayatı
43. Selçuklu dönemi sanduka ve mihrap yazıları
44. Mevleviliği temsil eden eşyalar
45. Mecmuatü'l-Tasavvuf
46. Mektup
47. Fasih Dede'nin hayatı
48. Mevlevi yazarlar
49. Çile çıkarılan Mevlevihaneler
50. Galip Dede'nin hayatı
51. Ladikli Ahmet Ağa'nın şiiri
52. Vicdan muhakemesi
53. Mesnevi'nin eski ve yeni Mu'terizleri, Tahir Olgun, İstanbul, Tecelli matbaası, 1946
54. Konferans notları
55. Pervasız gazetesinden "Akşehir Büyükleri (Nimetullah Nahcivani)" adlı gazete kupürleri ve notlar
56. Ceridetü's-Sufiye
57. Evrad-ı Şerif

58. Farsça şiirler
59. Türkiye Edebiyatı Mecmuasından Şeyh Galip'le ilgili yazı
60. Şair hayatları (Notlar)
61. Şiirler (Notlar)
62. Girit Mevlevihanesi Şeyhinin Süleyman Şems Dede'nin hayatı
63. Şair ve Yazar hayatları (Notlar)
64. Şiir (Hasta)
65. Mevlevi duası (not)
66. Mevlevi Gülbengleri (notlar)
67. Konya Valisi Süleyman Paşa'nın hayatı
68. Şiirler ve Mevlana Müzesi bahçesinde defnedilmiş kişilerin listesi
69. Mevlevihanelerle ilgili 2 adet ferman fotoğrafı
70. Evkafı müstesnaya mahsus senet
71. Pakistan'dan Necati Elgin'e gelen mektup
72. Çeşitli konularda gazete kupürleri
73. Çeşitli notlar
74. Cönk
75. Çeşitli fotoğraf ve kartpostallar
76. Eski İstanbul, Nurettin Yalman

11- Konya Nüfus Müdürlüğü Arşivi

Konya Nüfus Müdürlüğü'nün de Osmanlı devrinden kalma zengin bir arşivi bulunmaktadır. 1904 tarihli nüfus sayımında tutulmuş Konya'ya ait çok sayıda defter orijinal şekliyle muhafaza edilmektedir. Bunlar, Konya'nın XX. yüzyıl başlarındaki sosyal yapısını tespit etmede önemli kaynak durumundadır.⁵

⁵ Küçükdağ Yusuf, Konya Şehri'nin Fiziki ve Sosyo-Ekonomik Yapısı Makaleler Selçuklu Belediyesi Yayınları; Konya2004 s.151

1890 YILI SİCİLİ NÜFUS ATİK KÜTÜKLERİ				
Sıra N.	Cilt No:	Mahalle veya Köy Adı:	Adeti	AÇIKLAMA
1	1	CİVAR-DURAKFAKİ-OVALIOĞLU-ÇELEBİ-HACİSÜLEYMAN	1	OSMANLICA
2	2	SARNIÇ-SARIHASAN-DOLAPBATTAL-DOLAPHALİL-DOLAPPARE	1	OSMANLICA
3	3	DOLAPMESCİT-DOLAPMEKTEP-DOLAPCAMİ-PIRESAT-DEDEMOĞLU-PIRESATHACIHÜSEYİN	1	OSMANLICA
4	5	AKÇEŞME-YUNUSOĞLU-SARIYAKUP-ÜBEYİT-ULUIRMAKBURHANDEDE	1	OSMANLICA
5	7	ORDABAŞI-KARAKURT-HOŞHAVANATA-EMİRHALLİL-TARHANA-ÖLÜBEK-EDİ-AKBAŞ-HOCAFARUK	1	OSMANLICA
6	8	KAYACIKMESCİT-HASANDEDEMESCİT-ORTAMESCİT-NASRAN-SÜTÇÜ-BULGURİMAM-HACİSADIK	1	OSMANLICA
7	9	AKSİNNE-SAHİBİATA-FURGANDEDE-KÜLAHÇI-GEMALMAZ-ŞİHALAMAN RECEPAĞA-ŞİHALAMANSIĞIRSOKAK-HACİYUSUFMESCİT-ALEMDAR	1	OSMANLICA
8	10	YANIKCAMİ-HACİCEMİL-MÜŞKİ-KARAKAYIŞ-ŞİHALAMANYAHŞI	1	OSMANLICA
9	11	POLATLAR-ORTAŞINAN-BÜYÜKSİNAN-KÜÇÜKSİNAN	1	OSMANLICA
10	13	KALENDERHANE-MEDRESE-NİŞANTAŞI-BAĞEVLYA-AHMETDEDE-KUZGUN KAVAK-AHMETFAKİ	1	OSMANLICA
11	14	KEÇECİ-PÜRÇÜKLÜ-BABIAKSARAY-MUHTAR-KALECERPESENİLÜ-MÜCELLİT-İHTİYARETTİN-KALECİK	1	OSMANLICA
12	15	SIRÇALI-KÜRKÜ-ŞİHSADRETTİN-AKNAL-ZENBURİ-BABASULTAN-FERHUNİYE-ŞEMS-KASAPSİNAN-SARAYKÖY	1	OSMANLICA
13	16	ŞEKERFURUŞ-İBNİSALİH-AKINCI-ŞEREŞİRİN-YEDİLER-ABDÜLAZİZ-ZEVLE SULTAN-ŞÜKRAN-SEPHAVAN-ŞİHOSMANRUMİ-DEVLE-TERCUMAN-BİNARİ-AMARAN	1	OSMANLICA
14	18	VADİMERAMCAMİKEBİR-VADİMERAMAŞAĞI-VADİMERAMSOKAĞI-İBNİŞAHİN-BAYAT-BEYHEKİM-İÇKARASLAN-KAYABÜKÜ	1	OSMANLICA
15	19	HARMANCIK-ÇALIKLI-HATIP-KARADİYYİN-ÇAYIRBAĞI-GÖDENE	1	OSMANLICA
16	20	KOZAĞAÇ-KARAHÜYÜK-BOYALI-PEMBECİ-KÖYCEĞİZ-KAZASKER-RESİL-HAYIROĞLU-DEDEMOĞLUYAYLASI	1	OSMANLICA
17	21	ÇİFTNERDİVAN-GAZİALEMŞAH	1	OSMANLICA
18	22	HAMİDİYE-SELİMİYE-CEDİDİYE-MAMURİYE-ABADANİYE	1	OSMANLICA
19	1	HATUNSARAY-KAVAK-EKSİLE-DETSE	1	OSMANLICA

20	2	AKVİRAN-MAY-ÇUKURÇİMENTEKKE-SADIKLAR	1	OSMANLICA
21	3	ÇUKURÇİMEN-GİLİSTRA-ÜÇKİLİSE-EVLİYATEKKE	1	OSMANLICA
22	4	ALAN-AVALAMA-KERVAN-TULASA-YANAĞI-ÇOMAKLAR-KÜÇÜKKÖY-NUZUMLA-OVAKAVAĞI	1	OSMANLICA
23	5	ÇUMRA-BOTSA-İBSİKAYA	1	OSMANLICA
24	6	İSMİL-KARKIN-KARAHÜYÜK-İLYASBABA	1	OSMANLICA
25	7	ARIKVİRAN-KÜÇÜKVİRAN-KİLİSECİK-CAMİLİ-ALAN-GÜVERCİNLİK-İSLİHİSAR-KUZUCU	1	OSMANLICA
26	9	SÜLEYMANİYE	1	OSMANLICA
27	33	AKVİRAN-KAYHÜYÜK-SARIKIZ	1	OSMANLICA
28	1	ŞİLLECAMİCEDİT-ŞİLLEORTACAMİ-ŞİLLEKERHANE-ŞİLLEAŞAĞICAMİ	1	OSMANLICA
29	2	ŞİLLEMORMİ-ŞİLLECAMİKEBİR-ŞİLLEKARATAŞ-SIZMA	1	OSMANLICA
30	3	BAŞARAKAVAK-KIZILVİRAN-SULUTAS	1	OSMANLICA
31	4	ATKÖY-İNLİCE-BİLECİK	1	OSMANLICA
32	5	ÇAMURLUİRET-ULUMUHSUNE-KARADIĞIN-KEÇİMUHSİNE	1	OSMANLICA
33	6	BULUMYA-BULAMAS-KİRLİCİRET	1	OSMANLICA
34	7	ŞİLLEPARANLI-ŞİLLEKERVANSARA-ŞİLLEÇEŞMEİKEBİR-ŞİLLETAKIYECİ-ŞİLLESALUR	1	OSMANLICA
35	8	ŞİLLEPAZAR-ŞİLLESARIKAYA	1	OSMANLICA
36	9	KEÇİMUHSİNE-AĞRIS	1	OSMANLICA
37	5	ESBİKEŞAN İNEVİ-İNSUYU-AĞABEYLİ-ZIVARIK	1	OSMANLICA
		BURDUR İLİ		
38	1	BURDUR (AĞLASUN Nah.) HAMAM-YUKARI SAKARCA	1	OSMANLICA
39	1	(TEFENNİ GÖLHİSAR NAHİYESİ) YUSUFCA-ÇANAKALAN-AKKICIR-KAYACIK-SORGUN-	1	OSMANLICA
40	2	BURDUR YENİCE	1	OSMANLICA
41	2	(ULUBORLU Nah.) —SALİHEFENDİ-MUHCUAHMET-İMAMMUHSİN-HOCAŞAKİR-AFETSULTAN-AĞIRBALDAN	1	OSMANLICA
42	2	(TEFENNİ Nah.) KARAMANLI-HACİCAFER-KAĞILCIK-KİSE-DERE-BEDİRLİ-FERİZLİ-ODACIK	1	OSMANLICA
43	2	(TEFENNİ Nah.) KARAMANLI-HACİMEZER	1	OSMANLICA
44	2	HORZUM-EVCİLER-AVLU (BURDUR)	1	OSMANLICA
45	3	(BURDUR AĞLASUN Nah.) ÇELTİKÇİ-SÜLEMİŞ-KARAEVLİÇİFTLİĞİ	1	OSMANLICA
46	3	YAVNU NAHİYESİ	1	OSMANLICA
47	3	(BURDUR) KUYU-RECEP-DİVANBABA	1	OSMANLICA

48	3	(TEFENNİ Nah.) HASANPAŞA-BAYRAMLAR-SEYDİLER-BUHLUK-HÜYÜK	1	OSMANLICA
49	3	(BURDUR) AHMETLİ-KIZILCIK-İRMİ-KONDUL-KARGILI-HİSARARDI-OYLUPINAR-BAYINDIR	1	OSMANLICA
50	5	ÇAKIR-ZİĞRE-ÇODUR-KARAMUSA-YUNAK	1	OSMANLICA
51	6	(BURDUR) HACİBRAHİM-DERSLİK-BURUÇ	1	OSMANLICA
52	7	(BURDUR) ASKERİYE-KIŞLA	1	OSMANLICA
53	10	(BURDUR) KARAVGAZ-BAYINDIR-BÜĞDÜZ	1	OSMANLICA
54	11	(BURDUR) GÖLDEHÇİFTLİĞİ-SOĞANLI-YASSIKÜME-HACILAR-KARAÇALI-DÜĞER	1	OSMANLICA
55	12	(BURDUR) YARI-IYNAR-K.MAVACILI-CİNBİLLİ-KARAKENE	1	OSMANLICA
56	13	(BURDUR) YAZI-ATİKE-KURUÇAY-SULUDERE-CİNDİK	1	OSMANLICA
		ISPARTA YALVAÇ		
57	1	YALVAÇ	1	OSMANLICA
58	2	YALVAÇ	1	OSMANLICA
59	3	YALVAÇ	1	OSMANLICA

1320 (1904)YILI ESKİ ESAS AİLE KÜTÜKLERİ				
Sıra N.	Cilt No:	Mahalle veya Köy Adı:	Adeti	AÇIKLAMA
1	1	ÖZLÜK VE SİCİL DEFTERİ	1	OSMANLICA
2	1	TEKELİOĞLU MH.	1	OSMANLICA
3	1	CİVAR DURAKFAKİ	1	OSMANLICA
4	2	ÇELEBİ-HACİSÜLEYMAN-OVALIOĞLU	1	OSMANLICA
5	3	SARNIÇ-SARIHASAN	1	OSMANLICA
6	4	DOLAPPARE-DOLAPCAMİ-DOLAPMAHMUT-DOLAPHALİL	1	OSMANLICA
7	5	PİRESATABACİSEYİT-PİRESATHACİHÜSEYİN-PİRESATKABASAKAL-DOLAPBATTAL-DOLAPMEKTEP	1	OSMANLICA
8	6	PİRİMEHMETPAŞA-DEDEMOĞLU-POLATLAR	1	OSMANLICA
9	7	KERİMDEDECAMİ-KERİMDEDEMEKTEP-KERİMDEDEÇEŞME-ÇUKUR	1	OSMANLICA

10	8	FAKİDEDE-AKÇEŞME-YUNUSOĞLU	1	OSMANLICA
11	9	ULUIRMAKALİHOCA-ULUIRMAKSAKA-ULUIRMAKBURHANDEDE	1	OSMANLICA
12	10	BORDABAŞI-ÜBEYİT-EMİRHALİL-KURBİCEDİT	1	OSMANLICA
13	11	ŞİHAHMET-SUNGUR-KARAKURT-HOŞHAVAN-TARHANA-BEYHEKİM	1	OSMANLICA
14	12	HOŞHAVANSAATÇI-SAHİBİATA-AKBAŞ-HOCAFARUK-KÜLAHÇI	1	OSMANLICA
15	13	NASRAN-YANIKCAMİ-HASANDEDEMESCİT	1	OSMANLICA
16	14	ORTAMESCİT-HACIYUSUFMESCİT	1	OSMANLICA
17	15	BÜYÜKSİNAN-ORTASINAN	1	OSMANLICA
18	16	NEHRİKAFUR-KÜÇÜKSİNAN	1	OSMANLICA
19	17	KAYACIKARAPLAR-ŞİHOSMANRUMİ-KEÇECİ-ŞİHALAMANYAHŞİ-SARIYAKUP-KÜRKÇÜ	1	OSMANLICA
20	18	ŞİHALAMANSİĞİR-ŞİHALAMANÇAVUŞOĞLU-ŞİHALAMANRECEPAĞA	1	OSMANLICA
21	19	MÜŞKİ-HASANKÖY-KIPTİYAN-SÜTÇÜ	1	OSMANLICA
22	20	HACİCEMİL-HACİSADIK-KAYACIKMESCİT	1	OSMANLICA
23	21	KARACİGAN-SEPHAVAN-MUHTAR-KALECİK-ŞÜKRAN-MÜCELLET-SIRÇALI-KALECERP-İHTİYARETTİN	1	OSMANLICA
24	22	BİNARİ-FERHUNİYE-SAKAHANE-NİŞANTAŞI-MEDRESE-ZEVLESULTAN	1	OSMANLICA
25	23	ŞEREFŞİRİN-ŞEMS-TERCUMAN-DEVLE-BABASULTAN-İÇKARASLAN	1	OSMANLICA
26	24	FAHRÜNNİSA-GEMALMAZ-AKSİNNE-ÖLÜBEKLEDİ-FURGANDEDE	1	OSMANLICA
27	25	BABIAKSARAY-KASAPSİNAN-PÜRÇÜKLÜ-İBNİSAHİN	1	OSMANLICA
28	26	ZENBURİ-BAÇEVİLİYA-KARAKAYIŞ	1	OSMANLICA

29	27	ESENLÜ-AHMETFAKİ-HOCAHABİP	1	OSMANLICA
30	28	DARICI-KUZGUNKAVAK-CARCARAN-BULGURİMAM-KALENDERHANE	1	OSMANLICA
31	29	ŞEKERFURUŞ-ŞİHSADRETTİN-LALEBAHÇE-AHMETDEDE-KÖYCEĞİZ-ABDURREŞİT	1	OSMANLICA
32	30	HOCACİHANYUKARI-HOCACİHANAŞAĞI	1	OSMANLICA
33	31	VADİMERAMCAMİKEBİR-VADİMERAMAŞIK	1	OSMANLICA
34	32	VADİMERAMAŞAĞI-VADİMERAMSOKAĞI	1	OSMANLICA
35	33	DURUNDAY-GENE-SARIKIZ-BAYAT-KAYAHÜYÜK	1	OSMANLICA
36	34	KÜRDEN-ÇAKILIRMAK-HACİŞABAN	1	OSMANLICA
37	34	ÇARIKLAR	1	OSMANLICA
38	35	HARMANCIK	1	OSMANLICA
39	35	KARAHÜYÜK-ÇALIKLI-TATLILAK	1	OSMANLICA
40	35	KARAHÜYÜK-ÇALIKLI-TATLILAK	1	OSMANLICA
41	36	SARAÇOĞLU-MİHMANDAR	1	OSMANLICA
42	37	HAMİDİYE-SELİMİYE-MAMURİYE	1	OSMANLICA
43	38	ABDÜLAZİZ-İHSANİYE-CEDİDİYE	1	OSMANLICA
44	39	TAŞRAKARASLAN	1	OSMANLICA
45	40	ÇİFTEMERDİVEN	1	OSMANLICA
46	41	GAZİALEMŞAH	1	OSMANLICA
47	41	GAZİALEMŞAH	1	OSMANLICA

48	49	ERÖLDÜREN-SAKYATAN-AĞSAKLI-DEĞİRMENKÖY-YUKARIPINARBAŞI-AŞAĞIPINARBAŞI	1	OSMANLICA
----	----	---	---	-----------

12- Tapu ve Kadastro Bölge Müdürlüğü Arşivi

Konya Tapu ve Kadastro Bölge Müdürlüğü Arşivi, XX. Yüzyıl başlarında kurulmuştur. Şu anda Meram, Selçuklu ve Karatay Müdürlükleri'ne ayrılmıştır. Burada Konya'ya ait çok sayıda tapu defteri, harita ve evrak saklanmaktadır. Bu arşiv malzemesi sayesinde Konya'nın tarihi dokusunu ve XX. Yüzyıl başlarındaki durumunu tespit etmek mümkün olacaktır.

Konya'da Osmanlı döneminde kurulmuş ve o zamanlar hassasiyetle korunmuş arşivlerden çok azı günümüze kadar gelmiştir. Bunlar çağdaş arşivcilik kurallarına uyularak birçoğu Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde tasnif edilmektedir. Böylece Konya'nın Osmanlı dönemindeki toponomisi başta olmak üzere sosyal özelliğini ve kültürel yapısını n ortaya çıkmasını katkı sağlamaktadır.

Son senelerde arşiv ve kütüphanelerde belge ve yazma eserler sayısallaştırılarak araştırmacıların hizmetine sunulmuştur. Hem belgelerin tescil ve tespitleri yapımlı hem de herhangi bir doğal afet sonucu bunların yok olmasının önüne geçilmiştir.⁶

⁶Küçükdağ Yusuf, Konya Şehri'nin Fiziki ve Sosyo-Ekonomik Yapısı Makaleler Selçuklu Belediyesi Yayınları; Konya2004 s.151

KENT VE ÜNİVERSİTE İLİŞKİLERİ AÇISINDAN ARAŞTIRMA MERKEZLERİNİN ÖNEMİ VE İŞLEVLERİ

Prof. Dr. Hasan ERTÜRK, U.Ü.Kent Tarihi ve Araştırmaları Merkezi Müdürü

ÖZET

Tebliğde öncelikle, üniversitelerin ortaya çıkmaya başladığı 11. yüzyıldan günümüze kadar tarihsel gelişim içinde, üniversitelerin geçirdiği değişim ve bu bağlamda belli başlı üniversite modelleri ele alınacaktır. Bu modeller şunlardır: Bir yetiştirme ortamı olarak üniversite; Araştırmacılar topluluğu olarak üniversite; Topluma hizmet ve gelişme odağı olarak üniversite; Tek entelektüel kalıp olarak üniversite; Bir üretim etmeni olarak üniversite. Kavramsal çerçevenin bu şekilde çizilmesinden sonra, Toplumsal değişim ve toplum hizmetleri açısından üniversitelerin temel işlevleri ele alınacaktır. Bu işlevler bağlamında kent ve üniversite ilişkileri, kentsel gelişme ve bütünleşme açılarından irdelenecektir.

Üniversitelerin işlevlerine uygun olarak; bulundukları kentin değişim ve gelişimine olumlu katkılar yapabilmesi, kentin tarihi ve bugünü ile ilgili araştırmalar yaparak, bilimsel veriler toplamak ve projeler üretmekle olanaklıdır. Bu noktada üniversitelerin araştırma ve uygulama merkezleri önem kazanmaktadır. Bilindiği gibi araştırma ve uygulama merkezleri, üniversitelerin farklı birimlerini bir araya getiren, çok disiplinli yapılanmalardır. Bu yapıların etkinliği ise proje üretimi ve uygulamalarıyla ortaya çıkmaktadır.

Uludağ Üniversitesi Senatosu'nun 10.Mayıs.2001 tarihli oturumunda alınan karar ile kurulan Kent Tarihi ve Araştırmaları Merkezi (KETAM) çok disiplinli

yapılanmanın yanı sıra; yönetiminde sivil toplum kuruluşlarının da yer almasını sağlayarak, katılımcı bir modeli hayata geçirmiştir. Böylece hem üniversite öğretim elemanları, hem de sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin katkıları ile projeler üretilmiş ve ilgili makamlara iletilmiştir. Tebliğde bu çalışmalar ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

I. TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE ÜNİVERSİTELERİN GELİŞİMİ

Tarihsel süreç içinde üniversitelerin gelişimi incelenirken, öncelikle belirtilmesi gereken önemli bir husus, sosyal bir kurum olarak üniversitelerin de diğer tüm sosyal kurumlar gibi, içinde bulundukları sosyal sistemler ve dönemlere göre anlam kazandıkları ve bu anlamların birbirlerinden kopuk ve soyut olmadığıdır. Bu bağlamda da “üniversite” kendisine uygun koşulları taşıyan bir sosyal yapıda işleyen organizasyonlardır. Tüm sosyal organizasyonlar gibi “üniversite”nin bir iç yapılanması, bir de işlem çevresi bulunur. Üniversite, işlem çevresinin çok sayıdaki etkilerini girdi olarak alır ve kendi özgül koşullarında çıktılar üretir. Üniversitelere yönelen bilgi ve bilim bağlamındaki girdilerin universal olma niteliği, üniversitenin işlem çevresinin, içinde bulunduğu toplumu aşmasına neden olurken her iki anlamda üniversitenin geleceğe yönelik olmasına neden olur. (Berkay,2002a:11)

Tarihsel süreç içinde, üniversitelerin kurumsal gelişimine ilişkin olarak, iki farklı görüşün ağırlık kazandığı görülmektedir. Birinci görüş, üniversitenin bir yüksek okul olarak Sümerlere kadar giden bir gelenekte biçimlendiğini öne süren görüştür. Sümer’de bu tür okullar, M.Ö. 3000’li yılların ortalarında mabetler bünyesinde ortaya çıkmışlardır. Bu okulların başlıca işlevi, okuma yazma öğretmek ve sarayın ve mabetlerin gereksinim duyduğu nitelikli kadroları yetiştirmektir. Bu bağlamda üniversite ve toplumsal değişim arasındaki etkileşim açısından, bu okulların incelenmesi önem kazanmaktadır. Nitekim Taner Timur “Toplumsal Değişim ve Üniversiteler” adlı çalışmasında üniversiteleri, yüksek öğrenim sürecinin son halkası yönetici zümreleri yetiştiren okullar olarak ele alınmasının daha gerçekçi olduğunu belirtmektedir. (Timur,2000:34;Arslanoğlu, 2002:25) Bu yaklaşımın üniversite ve toplumsal değişim ilişkileri açısından uygun bir yaklaşım olduğunu kabullenmekle birlikte, üniversitelerin değişik işlevlerinin ortaya konabilmesi ve özellikle de Amerikan Üniversitelerinin işlevsel

farklılaşmasının anlaşılması açısından Avrupa'daki gelişim sürecine daha yakından bakılması daha belirleyici olabilecektir.

A. AVRUPA VE AMERİKA'DA ÜNİVERSİTELERİN KURUMSAL GELİŞİMİ

Üniversitelerin kurumsal gelişimine ilişkin ikinci ve genel kabul gören görüş, bu kurumların lonca geleneği içinde 12. yüzyılın başlarından itibaren ortaya çıkan toplumsal kurumlar olduğudur.(Arslanoğlu,2002: 24;Berkay,2002a: 12) Ortaçağ üniversitesinde bugünkü anlamda bilim yapılmıyordu ve Ortega Y Gasset'in de (1998) vurguladığı gibi, genel kültür ağırlıklıydı. Tüm bilimsel etkinlikler, Aristo düşüncesine dayalıydı ve metafizik ile teoloji egemendi.(Tekeli,1989:37) Bu bağlamda üniversite; skolastik yöntem ile, çağın insanının evren ve insanlık üzerine bilgi edinerek, yaşamı bir kaos olarak algılamadan kurtaracak fikirleri üreten bir mekandı.12. yüzyıla kadar tüm ortaçağ üniversitelerinin kilisenin denetiminde olduğu görülür.(TÜBA, 2002:97) Le Goff (1994: 91) 13. yüzyılı üniversite yüzyılı olarak tanımlamaktadır. Üniversitelerin özerkleşme süreçleri, kilise ve laik iktidara karşı mücadele ile gerçekleşmiştir. Bu süreçte birey ve bireysel özgürlüklerin kentsel mekânlarda ve lonca örgütlenmesi çerçevesinde gerçekleşmesi etken olmuştur. Üniversiteler bu çağda bilgi üretim loncaları olarak gelişmişlerdir.

Üniversiteler, kuruluşlarından 19. yüzyıl başlarına kadar, esas olarak birer öğretim kurumu niteliğinde kalmışlardır. 19. yüzyıl Almanya'sında gelişen " Von Humboldt Üniversitesi" son iki yüzyıldır üniversite anlayışını etkileyen ve modern üniversitenin doğuşuna yol açan en önemli değişme olmuştur.(TÜBA,2002: 97) Wilhelm von Humboldt 1809 – 1810 yılları arasında, Berlin Üniversitesi'nde " araştırmanın ve eğitimin birliği" ilkesini uygulamaya koymuştur. (Tekeli,1989:40) Humboldt'a göre üniversite temel bilimsel araştırmalar ile birlikte, her hangi bir mesleğe yönelik olmaksızın eğitim- öğretim yapılan; bu etkinliklerin masraflarının kamu kaynaklarından karşılandığı; rektörlerin eşitler arasında birinci olduğu âlimler ve öğrenciler topluluğudur. Buna göre üniversitelerin temel işlevleri, öğretim için temel bilimsel araştırmalar ile bir kamu hizmeti olarak eğitim ve öğretimdir. Humboldt'un tasarlamış olduğu üniversite modeli, tüm unsurlarıyla en gelişmiş ülkelerde bile uygulamaya konulamamış ütopyik bir model olarak kabul edilmekle birlikte, üniversite'nin eğitim ve araştırmayı bütünleştirme başarısının yanı sıra Almanya'da üniversitenin belirgin bir gelişme sağlaması ve bilimsel bilgi üretiminde liderlerden biri haline gelme-

si, bu modelin tüm dünyada uygulanmasına neden olmuştur. Nitekim Türkiye'de de 1933 ve 1946 yıllarında üniversitenin yeniden düzenlenmesinde bu model benimsenmiştir. (Tekeli,1994: 38)

ABD'de ise üniversite başlangıçta, Avrupayı örnek almış ise de, 1813'te New York; 1817'de Virginia Üniversitelerinde başlayan Kampus tipi yapılanma ile sürmüştür. ABD Üniversitelerini Avrupa Üniversitelerinden ayıran en önemli özellik, ABD üniversitelerinin başlangıçlarından bu yana rekabete açık olmalarındır. Weber Amerikan üniversitelerini " alış veriş" esasına dayanan kurumlar olarak nitelendirmektedir. Weber bu değerlendirmesini şöyle ifade etmektedir; " Amerikan üniversitelerinde öğrenci, profesörü hakkında basit bir fikre sahiptir: nasıl sebze satıcısı annesine lahana satan biriyse, profesörü de kendine bilgiler ve yöntemler satan biridir." (Arslanoğlu,2002:28) Amerikan üniversitelerinin alış verişe dayanan yapısı, üniversitelerin hizmet üretme işlevini ön plana çıkartmıştır.

ABD'ye, Alman Araştırma Üniversitesi Modeli 19. yüzyıl sonlarında John Hopkins Üniversitesi ile birlikte girmiştir. ABD'de İkinci Dünya Savaşından sonra büyük ölçüde Alman Üniversite Modelinden esinlenmekle birlikte, bu modelin sorunlarından arınmış yeni bir üniversite modeli ortaya çıkmıştır. (TÜBA, 2002: 98) Clark Kerr'in "Multiversite" adını verdiği bu oluşum, iki farklı üniversite modelinin sentezinden oluşmaktaydı.(Tekeli,1989:42) Birisi Alman entelektüalizminin kurumları olan Alman araştırma üniversiteleri, diğeri ise çevrelere bilimsel içerikli servis üreten, Amerikan popülizminin ve pragmatizminin kurumları olarak 1862'den sonra gelişen Land Grant College'leriydi. Bu model ile üniversiteler, eğitim, araştırma ve servis hizmeti olmak üzere üç temel işlevi yüklenmeye başladılar.

Bilimin 2. Dünya savaşı sırasında karşılaşılan sorunların çözümünde başarı ile kullanılması, bilimsel ve teknolojik araştırmaların kurumlaşmasında ve belirli politikalar çerçevesinde yürütülmesinde çok önemli bir aşamayı oluşturmaktadır. 1950'li yıllardaki gelişmelere paralel olarak üniversite ile sanayinin ilişkileri yeni boyutlar kazanmaya başlamış ve teknoloji ile bilim arasında karşılıklı ve zincirleme etkileşimin olduğu yeni bir dönem başlamıştır. Nitekim "Bilgi Toplumu" aşamasına geçiş sürecine, bu ilişkinin bir sonucu olarak bakılabilir.

Bilim ile teknolojinin karşılıklı ve zincirleme etkileşimi, bilimin kaynağı olan üniversitelerin yapısını ve işlevlerini de etkilemiştir.(TÜBA,2002:97) Üniversitelerden sanayiye bilgi aktarımının klasik mekanizmaları olan mezunlar ve yayın-

lara, 1950’li yıllardan itibaren seminer, konferans, kurslar, danışmanlık ve sözleşmeli araştırma projelerinden oluşan toplum hizmetleri eklenmiştir. Bu gelişmeler üniversitelerin fakülteler ve bölümlerden oluşan klasik yapısını değiştirecek, mezuniyet sonrası okullar, araştırma merkezi ve sanayi işbirliği programları, irtibat büroları gibi, yeni birimlerin oluşumuna yol açmıştır. Bunların yanı sıra bilim parkları (science park); yenilik merkezleri (innovation centers) ve şirket kuruluşlarını kolaylaştırma amacı güden kuluçka merkezleri (incubation centers) kurularak üniversitelerdeki bilimsel gelişmelerin ticari uygulamalar dönüştürülmesi hızlandırılmıştır.

MEKANİZMA	TRANSFER ŞEKLİ			ALICI	RİSK DERECEŚİ	GEREKLİ KURUM
	BİLGİ	PROBLEM ÇÖZÜMÜ	İCATLAR			
1. KATEGORİ TİCARİ DEĞİL				MEVCUT FİRMA VE TİCARİ KURULUŞ	DÜŞÜK	FAKÜLTE BÖLÜM
MEZUNLAR	X					
YAYINLAR						
2.KATEGORİ TİCARİ KONVANSİYONEL				↑	↑	ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ ARAŞTIRMA MERKEZİ İŞBİRLİĞİ PROGRAMI BİLİM PARKLARI YENİ BULUŞ MERKEZİ KULUÇKA MERKEZİ ↕
ÜNİVERSİTE DIŞI SEMİNER, KURS. KONFERANSLAR	X					
DANIŞMANLIK		X				
SÖZLEŞMELİ ARAŞTIRMALAR						
3. KATEGORİ KONVANSİYONEL OLMAYAN TİCARİ						
LİSANS VERME			X	↓	↓	ÜNİVERSİTE ŞİRKETİ
ŞİRKET KURMA						
				YENİ ŞİRKET	YÜKSEK	

Şekil 1. Üniversitelerin Transfer Mekanizmaları (TÜBA, 2002:98)

Bu gelişmeler bir yandan araştırma etkinliklerini kurumsallaştırıp, üniversite-sanayi ilişkilerine yeni boyutlar getirirken diğer yandan Drenth’in “ Girişimci Üniversite” (Entrepreneurial University) adını verdiği modeli ortaya çıkarmıştır.(TÜBA,2002:98) Bu model üniversite yönetimine ilişkin düşünce ve yöntemleri büyük ölçüde etkilemiştir. 1960’lı yılların koşullarına göre biçimlenen “Politik Model”in yerini,1985 den sonra “Yönetisel Model” almaya başlamıştır.(TÜBA,1994 :27) Bu model, stratejik yönetim; üniversite içi ve dışı grupların

yeniden dengelenmesi; iş dünyasının modern yönetim temel prensip ve ilkele-
rinin üniversitede uygulanmasını içermektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında üniversiteler açısından diğer bir önemli gelişme
de, yaşanan demografik patlamayla birlikte yüksek öğretime olan talep artışı ve
ABD üniversite modelinin yaygınlık kazanmaya başlamasıdır. (Berkay,2002b:44;
Timur,2000:360-361) 20. yüzyıla kadar üniversite, esas olarak toplumun imtiyaz-
lı ve / veya üst gelir gruplarına hitap eden bir kurum olmuştur. Üniversitenin
topluma açılması gerektiği ilk kez 1936 yılında Madrid Üniversitesinde dile
getirilmiştir. Böylece 2. Dünya Savaşı sonrasında üniversitenin toplum açılması
hızlanmış ve öğrenci sayıları hızla artmaya başlamıştır Üniversite ayrıcalıklı bir
azınlığı eğitmekten, büyük kitleleri eğitmeye yönelmiştir.(Tekeli,1989:48) Böyle-
likle üniversitede nicelik artışları ile birlikte nitelik arayışları önem kazanmıştır.
Bir yandan yeni üniversiteler açılarak soruna çözüm aranırken; diğer yandan
mesleki ve teknik eğitim yapan, daha kısa süreli yüksek öğretim kurumları ku-
rulmuştur. Böylece lise sonrasını kapsayan eğitim kademesine, sadece üniversi-
te değil, yüksek öğretim olarak bakılması yaygınlaşmıştır. Tüm ülkelerde kısa
süreli mesleki ve teknik okullar yüksek öğretim sisteminin önemli bir kısmını
oluşturmaya başlamışlardır. Bilim ve teknolojiadaki gelişmeler, yetişkinlerin
sürekli eğitimini zorunlu kılmının yanı sıra, toplumun genel kültür düzeyinin
arttırılmasına yönelik talepler de (uzaktan öğretim; açık öğretim gibi) yaygın
öğretim kurumlarını ortaya çıkarmıştır. (TÜBA,2002:100) Günümüzde bilim ve
eğitim konusunda, üniversiteler; kısa süreli mesleki ve teknik okullar ile yaygın
öğretim kurumlarından oluşan bir yüksek öğretim sistemine geçildiği görül-
mektedir. Bu sistemde üniversitenin çağdaş işlevleri, araştırma yapmak; bilim
üretmek ve yaygın biçimde eğitim sağlamak olarak özetlenebilir.

Üniversitelerin gelişiminin tarihsel süreç içinde incelenmesinde dikkat çekici bir
sonuç, toplumların değişme ve gelişme yönlerinin üniversitenin işlevlerini,
amaçlarını ve örgütlenme biçimlerini etkilemesidir. Bir başka anlatım ile eko-
nomik ve toplumsal gelişmelerin ortaya çıkardığı gereksinimler, üniversitenin
evrimini biçimlendirmede etken rol oynamaktadır. Bu bağlamda “üniversite”
kavramının değişik ülkelerde farklı biçimlerde anlaşılmasını olağan karşılamak
gerekmektedir. Her ülkede üniversite, toplumların ekonomik ve sosyal yapısını;
siyasal ve kültürel özlemlerini; başarılarını ve çelişkilerini yansıtmaktadır. Deği-
şik ülkelerde üniversite, bilgi üretimi ve aktarımı; araştırma; toplumsal sorunla-
ra çözüm üretme gibi işlevlerini yerine getirmeye çalışsa da, bu işlevlerden biri-
ne veya diğerine öncelik veya üstünlük tanımaktadır. Üniversitelerin kavramsal
incelenmesinde ortaya çıkan dikkat çeken diğer bir sonuçta; bütün çağlarda,

tüm ülkelere özgü ve tüm özlemleri karşılayan tek bir üniversite kavramının
bulunamayışdır. (Meray,1971:13-14)

B. TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTELERİN KURUMSAL GELİŞİMİ

Avrupa ve Amerika’da üniversitenin tarihsel gelişiminden sonra Ülkemizde
üniversitenin tarihsel gelişimine bakmak yararlı olacaktır. Osmanlıda modern-
leşme süreci öncesi eğitim kurumları olan enderun ve medreselerin üniversite
kurumlaşmasına yol açmaması nedeniyle, 1863 yılında Darülfunun’un açılmış-
tır.(Arslanoğlu,2002:28) Tanzimatla birlikte etkili olmaya başlayan modernleş-
me süreci ile birlikte, Mektebi Mülkiye (1859) ; Mektebi Tıbbiye (1866) ve
Darülmualimin (1847) gibi okul ve yüksek okulların açılması gerçekleşmiştir.
II. Meşrutiyet sonrasında Darülfunun’un yeniden örgütlenmesi ile gelişme aş-
masına gelinmiştir. Bu aşamada amaçlanan Von Humboldt geleneğinde, bir
araştırma üniversitesi kurmaktır. Darülfunun’un modern bir üniversite haline
gelmesi, 1933 yılında İstanbul Üniversitesinin açılması ile mümkün olmuştur.
(Arslanoğlu,2002:29; Meray,1971:63) Tekeli’nin de (1980:97) belirttiği gibi, yeni
üniversitenin kadrosunu oluşturan bilim insanlarının nitelikleri, Türkiye’de
Von Humboldt tipi üniversitenin gelişmesine yardım etmiştir, Bu dönemde
eğitimin, bir kamu hizmeti olarak devlet eliyle üretilmesinin yanı sıra, devlet
desteği ile sanayici oluşturulması süreçlerinde bir destek hizmet olarak kulla-
nıldığı belirtilebilir. Bu dönemin diğer bir özelliği ise, üniversitenin özerkliği
reddeden, devletçi ve devrimci bir anlayışla örgütlenmiş olmasıdır. (Ti-
mur,2000:233) Türkiye’de üniversitenin tarihsel gelişiminde, 4936 sayılı yasa ile
hayata geçirilen 1946 reformu önemli bir dönemdir. 4936 sayılı yasa, çok partili
hayata geçişle birlikte üniversite özerkliğini yeniden gündeme getirmiştir. Söz
konusu Yasa ile Türkiye’de tek üniversiteli sistemden çok üniversiteli sisteme
geçilmiştir. 12.Mart.1971 sonrasında üniversite 1750 sayılı yasa ile yeniden dev-
let düzenlemeci bir yapı ile karşılaşmıştır. Devletin üniversite üzerindeki yön-
lendirci ve düzenlemeci tavrı, 12.Eylül.1980 sonrasında çıkarılan 1981 tarihli
YÖK Yasası ile daha da belirginleşmiştir. Bu yasanın önemli bir yanı Türki-
ye’deki yüksek öğrenim kurumlarını tek çatı altında toplamasıdır.
(Arslanoğlu,2002:30)

II. ÜNİVERSİTENİN TEMEL İŞLEVLERİ VE TOPLUMSAL DEĞİŞİM

Seha L. Meray “ Üniversite Kavramları ve Modelleri” başlıklı makalesin-
de(1971), üniversite kavramlarını başlıca özelliklerine göre beş gruba ayırarak
incelemektedir.

- Bir yetiştirme (formasyon) ortamı olarak üniversite. (İngiliz Üniversiteleri)
- Araştırmacılar topluluğu olarak üniversite. (Alman Üniversiteleri)
- Topluma hizmet kurumu ve gelişme odağı olarak üniversite. (Amerikan Üniversiteleri)
- Tek entelektüel kalıp olarak üniversite. (Napoleon Fransa'sı Üniversiteleri)
- Bir üretim etmeni olarak üniversite. (Sovyet Rusya Üniversitesi)

Üniversitelerin tarihsel gelişimi ve bu modellerin incelenmesi ile çağdaş üniversitelerin temel işlevleri (kimi işlevler siyasal düzene ve özel ilgiye bağlı olarak toplumdan topluma ağırlık kazanmakla birlikte) şöyle özetlenebilir: (Geray:1997:9)

- Araştırma ve bilim üretmek.
- Bilimsel verilere dayalı öğretim yapmak.
- Yayınlar yapmak.
- Bilimi yaymak ve topluma mal etmek.
- Yakın çevre ve bölge ile toplumsal ilişkiler kurmak.
- Toplumsal sorunların çözümüne yardımcı olmak.

Üniversitenin temel işlevleri, toplumsal değişme açısından ele alındığında, bu kurumların çeşitli rolleri ve etkinlikleri arasında ahenkli bir birleşime ulaştıkları oranda işlevsel olabilecekleri ve toplumsal katkılarının optimuma yaklaşabileceği söylenebilir. Üniversite'nin toplumsal ilişkilerinde iki değişik rolü üstlendiği söylenebilir. Bir yanda üniversite, toplumun sürüp gitmesine katkıda bulunan kurum olarak düşünülürken; diğer yandan toplumun arkasında değil önünde gitmesi gereken bir kurum olarak düşünülebilir. (Heper, 1973:53) Birinci bakış açısına göre üniversite, toplumsal gereksinmelere uygun işgücünü yetiştirmesi gereken bir kurum olarak görülebilir. İkinci bakış açısı benimsendiğinde ise üniversitenin rolü, uzun dönemde toplumun daha iyiye nasıl götürülebileceğini saptamak ve telkin etmektir. Kuşkusuz üniversite uygulamada her iki rolü de yerine getirmek durumundadır. Üniversitenin toplumsal sorunların çözülmesinde oynadığı aktif rol, normatif ve amprik-davranışsal yaklaşımlarla açıklanabilir. Normatif yaklaşıma göre üniversite, olması gerekeni çözümlemeye, toplumsal amaçları saptamaya ve topluma yön belirlemeye çalışır. Amprik – davranışsal yaklaşıma göre de üniversite, toplumsal olaylar hakkında değer yargısı vermekten çok, olayları sistematik bir biçimde açıklamaya çalışır. Üniversite'nin uygulamada bu iki yaklaşımı belirli bir bileşim içinde belirlemesi

gerekir. Çünkü üniversitenin yaratıcı bir biçimde bilgi yaratarak, önce kendini sonrada toplumu aşması gerekir. Bu bağlamda üniversite, bir yandan genel eğilimlere uygun olarak toplumsal amaçları belirlerken ve bu amaçlara nasıl ulaşılabileceğini, toplumsal özellikleri dikkate alarak ve diğer toplumların deneyimlerinden yararlanarak saptamaya çalışırken, diğer yandan toplumu daha "iyi" ve "yararlı" amaçlara için ikna etmeye çalışmalıdır.

III. KÜRESELLEŞME VE ÜNİVERSİTE ETKİLEŞİMİ

Küreselleşme günümüz dünyasında yaşanan her tür değişmeyi açıklamada kullanılan bir kavram olarak düşünülebilir. Harvey (1999); Giddens (1994); tarafından geliştirilen küreselleşme teorileri, küreselleşmenin değişik boyutlarını açıklamada yararlı olmakla birlikte, küreselleşmenin tanımında tam bir fikir birliğine ulaşılamadığı belirtilebilir (Bozkurt, 2000:18). Öncelikle küreselleşmenin, özellikle bilgisayar ve iletişim teknolojilerinde yaşanan devrim niteliğindeki gelişmelerin zaman ve mekân kavramlarını büyük ölçüde değiştirmesi ile ilgili bir olgu olduğu söylenebilir. Bu açıdan küreselleşme, uluslar arası iletişim ağları, ekonomilerin bütünleşmesi ve kültürlerin bağlantısı ile ilgili hale gelmektedir. Küreselleşme ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel boyutlarda gerçekleşirken, küresel düzeyde bir toplumsal değişme sürecine işaret etmektedir (Waters,1995:65-158).

Üniversite, tarihsel ve kurumsal olarak bilgi üretimi ve toplumu yönlendirme özellikleri ile ön plana çıkmaktadır. Küreselleşme ise, tüm boyutlarda bir toplumsal değişim süreci olarak tanımlandığında, üniversitenin bu özellikleri ile küreselleşme arasındaki ilişkiler açıklık kazanmaktadır. (Arslanoğlu,2002:22-23) Bu ilişkide toplumsal yapı içinde bilginin yeri ve anlamının değişmesi, üniversiteyi etkileyen en önemli faktör olmaktadır. Sanayi toplumunda bilgi, üretime destek bir unsur niteliğinde iken, "bilgi toplum"unda bilgi, sermaye birikim hızını etkileyen bir üretim faktörü haline gelmiştir. Bu bağlamda bilgi üretiminin kendisi, bir sanayi haline gelmiştir. Bilginin toplumsal yapı içindeki konumunun değişmesinin diğer bir etkisi de, bilgiye erişmenin önündeki engellerin, toplumlardaki eşitsizlik kaynaklarından biri haline gelmesidir. (Işık,1995:100) Gelişmiş ülkelerde bilgiye ulaşma kolaylaşırken, az gelişmiş ülkelerde ise, sorunlu ve ulaşılması güç hale gelmektedir. Bilgi toplumu, sanayi toplumunun tek boyutlu insanı yerine, karar verebilen, eyleme geçebilen ve bilgi yoluyla kendini değiştirebilen insana olan gereksinmeyi arttırmaktadır. (Işık,1995:155-156) İşte bu noktada, bilgiye ulaşabilen toplumlar ile ulaşamayan toplumlar arasındaki eşitsizlikler artarken, benzer biçimde aynı toplum içinde de eşitsizliklerin artışı-

na yol açmaktadır. Bu durum bilgi toplumunda üniversitenin farklılaşan rolüne işaret etmektedir.

Küreselleşme sürecinin ağırlıklı boyutu ekonomik küreselleşmedir. Quattara'nın (1997) vurguladığı gibi, ekonomik küreselleşme teknolojinin değişimi ile ticaretin ve finansal akımların artışı ile işgücünün ve bilginin hareketliliği sonucu dünya ekonomilerinin bir birbirleriyle bütünleşmesidir. Bu süreçte, özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri, dünya ekonomileri ile bütünleşmekte zorluklar yaşamaktadır. Ekonomik süreç içinde bilginin başat bir konuma gelmesi, bilimsel bilginin topluca bulunduğu; bu bilgiyi üreteceklerin örgütlendiği ve yeni bilimsel bilginin yayılacağı yer olan üniversitenin önemini daha da arttırmaktadır. Bu bağlamda üniversite-sanayi işbirliğinde ticari nitelikte olmayan mekanizmaların yanı sıra ticari mekanizmalara gereksinim duyulmaktadır. Bu gereksinimin karşılanmasına uygun düşen model, kuşkusuz ABD'nin "Girişimci Üniversite" modelidir.

Küreselleşmenin dikkate değer bir diğer yönü de, yerelin içindeki küreselin keşfi ve yerelin küresel düzeydeki inşasıdır. (Arslanoğlu, 2002:32) Bu süreçte üniversitenin etkisi, uluslar arası boyutta yerel ile küreselin etkileşimi çerçevesinde ele alınmalıdır. Yerelin ön plana çıktığı bir durumda, üniversitenin kültür üretme işlevi önem kazanmaktadır. Gasset (1998) üniversitenin meslek eğitimi ve araştırma işlevlerinin yanı sıra, kültür işlevini önemsemektedir. Gasset'e göre sanayi uygarlığının oluşturduğu, "kitle insanı" her türlü sorumluluktan kaçınan ve basmakalıp niteliktedir. Gasset'in sorumluluk anlayışına sahip insan tipi, çağından haberdar olmak durumundadır. Bu sorumluluk anlayışının temel bir unsuru, belleği geleceğe açmayı amaçlayan gelecek modellemesi yani yerel olan ile küreseli ilişkilendirmektir. Gelecek modellemesi içinde yerel ile küreselin ilişkilendirilmesi en iyi biçimde üniversite ve kent ilişkileri biçiminde gerçekleşmektedir. Küresel ile yerelin ilişkilendirilmesinde, teknolojik gelişmelerin yerel kültürel süreçler ile ilişkilerinin kurulması ve yerel kültürel süreçler içinde geleneğin yeniden inşasının meşrulaştırılmasıdır.

Daha öncede belirttiğim gibi, sosyal bir kurum olarak üniversiteler, diğer tüm sosyal kurumlar gibi, içinde bulundukları sosyal sistemler ve dönemlere göre anlam kazanırlar ve bu anlamlar birbirlerinden kopuk ve soyut değildir. Bu bağlamda da "üniversite" kendisine uygun koşulları taşıyan bir sosyal yapıda işleyen organizasyonlardır. Üniversitenin, tarihsel sürecin değişik evrelerinde, o evrenin toplumsal koşullarına uygun işlevler üstlendiği görülmektedir. Günümüz dünyasında, ortaya çıkan gelişmeler, özellikle bilim ve teknoloji arasın-

daki karşılıklı ve zincirleme etkileşimler, bilimin kaynağı olan üniversitenin yapısını ve işlevlerini önemli boyutlarda etkilemiştir. Üniversitenin bilim üretme, araştırma ve öğretim işlevlerinin yanı sıra, danışmanlık hizmetleri ile sözleşmeli ve uygulamalı araştırma projelerinden oluşan toplum hizmetlerinin önemi giderek artmıştır. Bu işlevsel değişim, üniversitenin "politik model"den "yönetimsel model"e geçmesini gerektirmektedir. (TÜBA, 1994:27) Küreselleşme sürecinde küresel olanın yanı sıra, yerelin ekonomisi ve kültürü önem kazanmaktadır. Bu bağlamda üniversite; üniversite-sanayi, üniversite-yerel yönetimler işbirliği içinde, kentsel gelişmeye yön verecek danışmanlık hizmetleri ile uygulamalı araştırma projelerini içeren toplum hizmetlerini yerine getirmek durumundadır. Bu işlevler bağlamında, üniversitenin bünyesinde kentsel gelişmeye yön verebilecek araştırmaları ve projeleri yapacak, kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile eşgüdüm içinde çalışacak "Kent Araştırma ve Uygulama Merkezi"nin kurulmasının yararlı olacağı ileri sürülebilir.

IV. ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ KENT TARİHİ VE ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

Uludağ Üniversitesinin misyonu; Çağdaş bilgi ile donanmış, araştırma ve sorun çözme yeteneği gelişmiş bireyler yetiştirmek; akademik bilgi üretmek, uygulamak ve yaymak; topluma kaliteli hizmet sunmaktır. Uludağ Üniversitesi'nin vizyonu ise; evrensel düzeyde bilgi üreten, yetiştirdiği nitelikli öğrenci ve sunduğu kaliteli hizmetlerle topluma katkı sağlayan, sanayi kenti Bursa ile bütünleşmiş, mensubu olmaktan gurur duyulan bir üniversite olmaktır. Uludağ Üniversitesi misyon ve misyonuna uygun olarak; bilimsellik başta olmak üzere, evrensellik; akademik özgürlük; hukukun üstünlüğü; adalet ve eşitlik; açıklık ve şeffaflık; hesap verebilirlik; katılımcı yönetim; sürekli gelişim; yenilikçilik; toplumsal sorumluluk; etik değerler; çevreye saygı; karşılıklı güven ve dürüstlük olmak üzere 15 ilke belirlemiştir. (Stratejik Plan, 2009-2013: http://sgdb.uludag.edu.tr/dosyalar/UludagUniversitesi_plan.pdf, erişim tarihi: 13.03.2010) Uludağ üniversitesinin gerek vizyon ve misyonu, gerekse temel değerleri dikkate alındığında, topluma hizmet ve özellikle de kurulu bulunduğu Bursa kenti ile bütünleşme hedefinin ön plana çıktığı görülmektedir. Üniversite yönetimi bu hedefine varmak amacı ile, çeşitli kurumsal düzenlemeler ve etkinliklerin yanı sıra;

- Bursa Kentinin kültür, sanat ve tarihi değerlerini araştırmak, bu değerlerin korunup geliştirilmesi, ulusal ve uluslararası boyutlarda tanıtımı için pro-

jeler üretmek ve uygulamak; Çok disiplinli bir anlayış içinde, Kent bilim alanında bilimsel araştırmalar ve uygulamalar yapmak;

- Kent sorunları' nın çözümü için projeler geliştirmek ve uygulamak;
 - Belirtilen konularda eğitim çalışmaları yapmak; yayınlar ve danışmanlık hizmetleri yapmak ve koordine etmek; bilimsel toplantılar düzenlemek;
 - Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Örgütleri ile kendi alanında faaliyet gösteren ulusal ve uluslar arası kuruluşlar ile iş birliği yapmak;
 - Uludağ Üniversitesi Günce Külliye'sini oluşturmak.
 - Mevcut bilgiler ve yapılacak araştırmalardan elde edilecek bilgilerle “ Bursa veri Bankası “ nı oluşturmak;
- amaçları ile “ Uludağ Üniversitesi Kent Tarihi ve Araştırmaları Merkezi ”ni kurmuştur. Merkez, Üniversite Senatosu'nun 10.03.2001 tarihli oturumunda alınan karar ile kurulmuştur. Merkez'in kısaltılmış adı KETAM' dır.

Merkezden, kuruluş amaçlarına ulaşabilmek için aşağıdaki alanlarda çalışmalar yürütmesi beklenmektedir:

- Kent Tarihi ve Kent bilim alanlarında bilimsel araştırma ve uygulamalar yapmak, yaptırmak ve koordine etmek;
- Ulusal ve uluslararası düzeyde bilimsel toplantılar düzenlemek ve düzenlenmesine katkılar yapmak;
- Ulusal ve uluslararası boyutlarda Üniversiteler ve konusu ile ilgili diğer kurum ve kuruluşlar ile işbirliği ve ortak çalışmalar yapmak;
- Ulusal ve uluslararası düzeyde kurs ve hizmet içi sertifikalı eğitim programları düzenlemek;
- Merkezin kuruluş amaçlarına uygun olarak, yurtiçi ve yurt dışında yayın yapmak ve yayın çalışmalarını desteklemek;
- Veri Bankası oluşturmak, kitaplık ve dokümantasyon merkezi kurmak;
- Yurt içi yurtdışı kamu ve özel sektör kuruluşlarının, gerçek ve tüzel kişilerin istek ve gereksinimleri doğrultusunda etüt, proje, analiz ve benzeri çalışmalar yapmak, rapor hazırlamak; danışmanlık ve bilirkişi hizmetleri vermek;
- Çalışma alanlarına uygun olarak taşınır ve taşınmaz malları edinmek;
- Merkezin kuruluş amacına uygun olarak, Üniversite Rektörlüğü tarafından verilecek görevler ile Yükseköğretim Kanunu' nun amaç ve ilkelerine uygun diğer çalışmaları yapmak;
- Bursa Kentinin kültür, sanat ve tarihi değerlerini araştırmak, bu değerlerin korunup geliştirilmesi, ulusal ve uluslararası boyutlarda tanıtımı için projeler üretmek ve uygulamak.

Merkezin kuruluş amaçları ve çalışma alanları incelendiğinde, bunların günümüzde üniversite'nin üstlendiği işlevlere uygun düştüğü görülmektedir. Özellikle de küreselleşen dünyada yerelin ekonomik ve kültürel potansiyellerinin ortaya çıkarılmasına yönelik araştırmalar ile proje üretimleri ve gelecek modellemesine yönelik çalışmalar, Merkez'in işlevselliğini arttırmaktadır.

Merkez'in diğer bir özelliği de Yönetim Modeline ilişkindir. Merkez organları; Merkez Müdürlüğü, Yönetim Kurulu, Danışma Kurulu ve Proje Gurupları'dır. Merkez müdürü ve Yönetim Kurulu üyeleri Rektör tarafından atanmakta ve klasik anlamda merkezin yönetsel işlemlerini yerine getirmektedir. Yönetim Kurulu'nun birincil görevi, Merkez'in yıllık faaliyet programını ve raporunu hazırlamaktır. Ancak faaliyet programı ve raporun geçerliliği Danışma Kurulu'nun onayından sonra gerçekleşmektedir. Danışma Kurulu katılımcı bir anlayışla, Üniversite temsilcilerinin yanı sıra kamu ve özel sektör ile sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinden oluşmaktadır. Danışma Kurulu, merkez Yönetim Kurulu tarafından hazırlanan faaliyet programı ve raporunu değerlendirme ve onaylama görevinin yanı sıra, Merkez Yönetimine yol gösterecek görüş ve önerilerini bildirmektedirler. (Merkez Yönergesi madde: 12- Danışma Kurulu; Rektör' ün başkanlığında Üniversitelerin öğretim elemanları, kamu kurum ve kuruluş temsilcileri ile sivil toplum örgütleri temsilcileri arasından Merkez Yönetim Kurulu önerisi ile Rektör tarafından üç yıl süre ile seçilen en az yirmi en çok elli üyeden oluşur.)

Üniversitenin kentle bütünleşmesinde ve katılımcılığın artışında Merkezi işlevsel kılan diğer bir kurumsal özellikte, Proje Guruplarının oluşumudur. Merkez Yönergesi'nin 14. maddesine göre Proje gurupları; Merkezin kuruluş amacı ve çalışma alanlarına uygun çalışmalar yapan üniversite öğretim elemanları ile diğer kurum ve kuruluşların uzmanlarından oluşmaktadır. Proje Gurupları'nın kuruluş ve çalışmaları, Yönetim Kurulu tarafından hazırlanan ve Danışma Kurulunca onaylanan ilkelere göre şöyledir:

- Danışma Kurulu her Proje Grubu için bir başkan belirler. Proje Grubu Başkanı uygun görmesi halinde Proje Grubu içinden bir başkan yardımcısı ile bir raportör belirleyebilir.
- Proje Gurupları yılda en az üç kez toplanır. Kararlar toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile alınır.
- Proje Gurupları; KETAM' ın kuruluş amacı ve çalışma alanlarına uygun konularda proje taslakları hazırlar. Proje Gurupları tarafından hazırlanan proje taslakları KETAM Yönetim Kurulu'nda ön değerlendirme yapmak üzere

KETAM Müdürlüğü'ne gönderilir. Proje Grubu Başkanları, proje taslaklarının görüşüldüğü Yönetim Kurulu toplantılarına katılırlar.

- KETAM Yönetim Kurulu Proje Taslaklarını; Projenin sağlayacağı yararlar; Projenin maliyeti; Daha önce gerçekleştirilmiş çalışmalar; Uygulanabilirlik Açılarından inceleyerek, her bir proje taslağı için rapor hazırlar ve bu raporları Danışma Kurulu Başkanına sunar.

- Danışma Kurulu Başkanı Proje Taslaklarını ve KETAM Yönetim Kurulu raporlarını tartışmak ve karara bağlamak üzere Danışma Kurulu gündemine alır.

- Danışma Kurulu'nda uygulanması kararlaştırılan projeler, proje grubu tarafından iş bölümü yapılarak uygulanmaya konulur.

- Uygulanan projelerle ilgili olarak proje grubu başkanları her altı ayda bir KETAM Yönetim Kurulu'na yazılı rapor verir. KETAM Yönetim Kurulu Proje Grubu Başkanlarının raporlarını değerlendirerek görüş ve önerilerini içeren genel raporu, Danışma Kurulu Başkanı'na sunar. Merkez bünyesinde yukarıda belirtilen ilkeler bağlamında proje üretim süreci, üniversite ile kentin diğer dinamikleri ile işbirliği ve ortak sorumluluk anlayışı içinde gerçekleştirilmektedir.

KAYNAKLAR

Arsılaoglu,R., (2002),“Küreselleşme ve Üniversite” Üniversite ve Etik; Küreselleşme ve Üniversite; Felsefe ve Bilim, U.Ü. Kültür Sanat Kurulu Yayınları, no:1, Bursa ss.21-35.

Berkay,F., (2002a), “Üniversite ve Etik” Üniversite ve Etik; Küreselleşme ve Üniversite; Felsefe ve Bilim, U.Ü. Kültür Sanat Kurulu Yayınları, no:1,Bursa,ss.11-17.

Berkay,F., (2002a), “Küreselleşme ve Üniversite” Üniversite ve Etik; Küreselleşme ve Üniversite; Felsefe ve Bilim, U.Ü. Kültür Sanat Kurulu Yayınları, no:1,Bursa,ss.37-45.

Bozkurt, V., (2000), “ Küreselleşme: Kavram,Gelişim ve Yaklaşımlar” Küreselleşmenin İnsan Yüzü, Der. Veysel Bozkurt, Alfa, Bursa,ss.17-31.

Gasset,J.O.Y., (1988), (Çev.Neyire Gül Işık), Üniversitenin Misyonu, Cogito, Y.K. yayınları.

Giddens,A., (1994), (Çev.Ersin Kuşdil) Modernliğin Sonuçları, Ayrıntı,İstanbul.

Geray,C., (1997) “ Üniversite ve Toplumla İlişkiler” Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Cilt XX, Sayı 195, ss. 4-“12.

Harvey, D., (1999), Postmodernliğin Durumu, Metis,

Heper,M., (1973), (Çev. Sungur Savran) “ Üniversitenin İşlevleri ve Toplumsal Değişme” Amme İdaresi Dergisi, Mart, Cilt 6, Sayı 1, ss.43-56.

Işık,O., “ Globalleşme Süreci ve Kentin Değişen Anlamları” Birikim, Sayı 68-69.

Le-Goff, J., (1994), (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay) Ortaçağda Entelektüeller, Ayrıntı, İstanbul.

Meray, S.L., (1971) “Üniversite Kavramları ve Modeller” A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Mart,Cilt XXVI, No 1, ss.13-68.

Quttara, D., (1997), “The Challenges of Globalization for Africa” The Southern African Economic Summit, Harare, May, Sayı 21.

Tekeli,İ., (1980), Toplumsal Dönüşüm ve Eğitim Üzerine Konuşmalar, TMMOB Mimarlar Odası.

Tekeli,İ. (1989), “ Dünya’da Üniversitenin Yaşamakta Olduğu Dönüşümler Üzerine Düşünceler” Şehircilik-Planlama Eğitimi,Türkiye’de 13. Dünya şehircilik Günü Kolokyumu, 6-7-8 Kasım,YÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,İstanbul, ss.33-49.

Tekeli,İ., (1994), “Üniversite Üzerine Bir Kez Daha Konuşurken” Birikim,Sayı 67.

Timur,T.,(2000), Toplumsal Değişme ve Üniversiteler,İmge,Ankara.

TÜBA (1994), Dünyada ve Türkiye’de Bilim Etik ve Üniversite, Türkiye Bilimler Akademisi Bilimsel Toplantı Serileri: 1, Ankara, TÜBİTAK.

TÜBA (2002), Bilim ve Eğitim, Türkiye Bilimler Akademisi Bilimsel Toplantı Serileri: 2, Ankara, TÜBİTAK.

Waters,W.,(1995), Globalization, Routledge, London.

U. Ü Stratejik Plan,(2009–2013),

[http://sgdb.uludag.edu.tr/dosyalar/UludagUniversitesiplan. pdf](http://sgdb.uludag.edu.tr/dosyalar/UludagUniversitesiplan.pdf), Erişim Tarihi: 13.03.2010.

KENT BİLGİ KAYNAKLARININ DİJİTALLEŞTİRİLMESİ VE DİJİTAL İÇERİK YÖNETİMİ UYGULAMALARI

Yrd. Doç. Dr Özgür KÜLCÜ, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve
Belge Yönetimi Bölümü

Kent Kavramı

Kent üzerine literatürde pek çok tanıma rastlamak mümkündür. Bakış açısı değiştikçe kent tanımı da değişmektedir. Sosyologlar, tarihçiler, şehir plancılar, iktisatçılar, antropologlar, edebiyatçılar v.b. her bir disiplinin kendi kavrayışı üzerine bina edilmiş kent tanımı vardır (Kaya, Şentürk, Danış ve Şimşek, 2006, s.10). Genel olarak kentler, tarihsel bir özgünlüğe sahip yapısı olan, dönüşümü kendi mantığı içinde oluşan, kendi içerisinde belirli bir değerler, normlar ve sosyal ilişkiler sistemini oluşturmuş yerleşim yerleridir. Kent , “kente özgü kültür” kavramı ile birlikte ele alınmaktadır (Eraslan, 2008).

Kent Bilgi Merkezleri ve Kent Arşivleri

Kentler yerel ve/veya evrensel etkilerle oluşmuş olduğuna inanılan, bu etkilerle günümüze ulaşan, mekânsal, siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutları değişime uğrayan yerleşim yerleridir (Akıncı, Yıkıcı ve Yiğit, 2004, s.94). Kentlerde üretilen ve kentin tarihsel-kültürel mirası niteliğindeki her türlü bilgi ve belge kaynağı kent bilgi merkezlerinin malzemelerini oluşturmaktadır. Bu kaynaklar gerek yerel yönetimler ve çeşitli devlet organları gerekse sivil toplum kuruluşlarının çabalarıyla derlenip kent bilgi merkezlerinde hizmete sunulmaktadır (Belge, 2004, s.53). Yurt dışında hemen hemen tüm kentlerde kurulan kent arşivlerin ülkemizdeki ilk örneklerini İzmir ve Bursa’da açılan kent müzesi ve arşivleri (Ahmet Pıştina Kent Müzesi ve Arşivi-İzmir) oluşturmuştur. Günümüzde pek çok kent ‘kent arşivi’, ‘kent kütüphanesi’, ‘kent müzesi’, ‘kent bilgi bankası’ adı altında bir kent bilgi merkezine sahiptir.

Kentin tarihsel- kültürel kimliğinin korunduğı, araştırmacıların ve ilgililerin erişimine açıldığı kent arşivi kent kütüphanesi ya da kent arşivi şeklinde örgütlenen kent bilgi merkezlerinin amaçları;

1. Kentin ve kentte yaşayan insanların kültürel, sosyal ve ekonomik geçmişini tanımlayan, yaşamdaki yerini daha rahat anlamalarına yardımcı olan her

türlü malzemeyi toplamak, bunların kayba uğramadan korunmalarını sağlamak,

2. Toplanan belgelerin en uygun koşullarda gerekli güvenlik unsurlarını karşılayacak biçimde yerleştirilmelerini mümkün kılmak,

3. Tarihi öğrenmek ve anlamak isteyen araştırmacılar, ilgililer ve gezginlerin bu kaynaklardan en etkin biçimde yararlanmalarına dönük gerekli düzenlemeleri yapmak, kaynaklara erişime dönük en etkili yöntem ve teknikleri kullanmak,

4. Dile getirilen hizmetleri etkinliğini artırmak için geliştirilen güncel bilgi teknolojisi uygulamalarını kullanmak (Saka, 2009).

Kent bilgi merkezlerinde derlenecek ve hizmete sunulacak bilgi ve belge kaynakları arasında;

1. Kent arşivi niteliğindeki bilgi merkezlerinin koleksiyonları daha çok kentte yer alan yerel yönetim birimleri, çeşitli devlet organları ile kurumların idari, mali işler ile çeşitli etkinlikler sırasında ürettikleri arşiv belgesi niteliğindeki her türlü malzeme,

2. Bireylerin, özel kurumların, vakıf, dernek, oda gibi kamu hayatında etkin rol oynayan örgütlere ait kent kültürünün bir parçası olarak saklanmaya değer görülen bilgi kaynakları yer almaktadır (Saka, 2009).

Yukarda dile gerilen içerikte kaynaklar bir kentin tarihini oluşturan, varlık temellerine ışık tutan, köklerini ve zenginliklerini tanımlayan kısaca kentin kimliğini meydana getiren unsurlardan oluşmaktadır. Bu içerikte kaynakların korunması, kayba uğramadan gelecek kuşaklara aktarılması ve geniş kesimlerin yararlanmasına sunulması son derece önemlidir. Bu kapsamda kent bilgi kaynaklarının dijitalleştirilmesi ve dijital içerik yönetimi uygulamalarının geliştirilmesi gerekli görülmektedir.

Dijitalleştirme ve Dijital Koruma Gerekçeleri

Dijitalleştirme genel olarak elektronik sistemlerce algılanamayan yapılandırılmamış formdaki bilginin elektronik ortamca algılanabilecek yapılandırılmış forma çevrilmesi uygulamalarını tanımlamak için kullanılmaktadır. Dijitalleştirme uygulamalarının önemi bir yönünü dijital koruma oluşturmaktadır. Terminolojide genellikle dijital koruma ve dijital arşivleme birbirlerinin yerine kullanılabilir. Elektronik ortamlarda üretilen kaynaklar yanında basılı ortamda olup elektronik sistemlerde de görünürlükleri sağlanan bilgi kaynakları dijital korumanın kapsamını daha da genişlemektedir (Rieger, 2008). Bu çerçe-

vede dijital koruma, basılı ortamda tek kopya olarak üretilen bilgi kaynaklarının yedeklenmesi yanında çoklu erişiminin sağlanmasını da hedeflemektedir.

Genel olarak dijitalleştirme ve dijital koruma uygulamalarında aşağıdaki koşulların göz önüne alınarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Cornell University Library 2009; Rieger, 2008, p3).

1. Tüm içeriğin dijitalleştirilmesi gerekli mi? Hangi kaynakların korunması gerektiği üzerine seçim işlemleri nasıl uygulanabilir? OCLS verilerine göre; kaynakların,%10'u toplam ödünç verilen materyallerin %90'ını oluşturmaktadır. Diğer yayınların %75 ile %90'ı ise son 17 yıldır hiç ödünç alınmamıştır. Dijitalleştirme üzerine çalışmalar zaman, emek ve oldukça yüksek maliyet gerektiren çabalar. Bunun için dijitalleştirme çalışmalarında gerekli ön analizlerin yapılması son derece önemli görülmektedir (Dempsey, 2006; Rieger, 2008, p3).

2. Basılı kopyası pek kullanılmayan materyallere elektronik erişim yeni talepler yaratabilir mi? Orta ve büyük ölçekli bilgi merkezleri genellikle kapsamlı bir koleksiyona sahiptir. Ancak kullanıcılar genelde erişim için karmaşık yöntemler kullanmamaktadır. Öte yandan tüm kopyaları ödünç verilmiş ya da yanlış yerleştirilmiş materyallere erişim mümkün değildir. Dijital ortam bu problemleri ortadan kaldıracığı için erişimin ve kullanımın etkileşeceğini söylemek mümkündür (Dempsey, 2006).

3. Dijitalleştirme özel ya da nadir eserleri hangi yönleri ile etkilemektedir? Nadir kitaplar, el yazmaları, fotoğraflar, efemeralar, personel ya da profesyonel yazışmalar, haritalar, güzel sanatlar çalışmaları, görsel işitsel materyaller özel ihtimam gerektirebilmektedir. Gerek materyalin yapısı, gerek yaşı ve özgünlüğü bu ihtimamın nedenleri arasında olabilmektedir. Bu materyallerin dijitalleştirilmesi genellikle daha güç ve maliyetli görülmektedir. Özel önem gerektiren materyallerin dijitalleştirilmesinde daha profesyonel yaklaşımların uygulanması, özgünlüğünü ve değerini korumalarını sağlayacak koşulların belirlenmesi son derece önemlidir.

Dijitalleştirme Uygulamaları

Birleşmiş Milletler Arşivler ve Belge Yönetimi Birimi (Archives and Records Management Section, ARMS) tarafından 2006 yılında yayımlanan Belge Dijitalleştirme Rehberi'ne göre dijitalleştirme, kâğıt belge, fotoğraf ya da grafik malzemeler gibi fiziksel ya da analog materyallerin elektronik ortama ya da elektronik ortamda depolanan imajlara dönüştürmesi işlemi (United Nations..., 2006) olarak tanımlanmaktadır.

Dijitalleştirme uygulamalarının temel olarak üç nedenden ötürü yapıldığı dile getirilmektedir:

- Kağıt belge ve depolama maliyetinin azaltılması: Seçilmiş dijital belgelerin dijital ortamda depolanması kağıt ve depolama alanı maliyetinde azaltma yarattığı gibi hayati belgelerin (vital records) korunması açısından da önemlidir.
- Kurumsal İçerik Yönetimi (Enterprise Content Management) Çözümlerinin Uygulanması: Belgelerin dijitalleştirilmesi ve elektronik belgelerin kullanımının artması, kurumsal süreçlerde farklı bilgi kaynaklarının paylaşımını kolaylaştıracağı için kurumsal içerik yönetimi faaliyetleri etkin biçimde gerçekleştirilebilmektedir.
- Arşivsel Koruma: Dijitalleştirme orijinal kopyaların kullanımını azaltacağı için arşiv belgelerinin uzun süre korunmasında önemli avantajlar sağlayacağı gibi çoklu kullanım olanakları da yaratabilmektedir (United Nations, 2006).

Dijitalleştirme bilgi ve belge yönetimi programlarının bir parçası olarak gerçekleştirilmek durumundadır. Dijitalleştirme uygulamaları gerçekleştirilecek kurumların halihazırda dosyalama, bilgi güvenliği ve belge saklama vb. planlarının olması ilgili alanda dijitalleştirme uygulamalarını kolaylaştıracaktır. Bilgi ve belge kaynaklarını kanıt niteliğinin sürdürülebilmesi için elektronik kopyaların özgün (authentic), bütün (complete) ve erişilebilir (accessible) olması gerekir. Bu kavramlar aşağıdaki biçimde tanımlanmaktadır:

Özgün	Belgeler ve gerekli bilgi kaynakları tanımlanmış bir sistem içerisinde, gerekli yetkilendirmeler ve kayıt süreçleri çerçevesinde üretilmelidir.
Bütün	Dijital kayıt, içerikle ilgili basılı formda bulunan unsurlara ilişkin hiçbir kayıp olmadan tüm fiziksel ve entelektüel unsurları yansıtmalıdır.
Erişilebilir	Gereksinim duyulduğu sürece erişim hakkı bulunan kişilerce erişilebilir, taranabilir ve okunabilir olmalıdır.

(United Nations, 2006).

Öte yandan hassas ya da gizlilik değeri olan belgelerin dijitalleştirilmesi dikkatli gerçekleştirilmelidir. Bu tür belgeler için uygun metadata, güvenlik ve erişim unsurları mutlaka tanımlanmalıdır. Bu tür belgelere sadece gerekli yetkilere sahip personelin tanımlanmış sınırlamalarla erişimi sağlanmalıdır. Gizlilik de-

ğeri taşıyan belgelerin dijitalleştirilmesi ve tanımlanması işlemleri diğer belgelerden ayrı tutulmalıdır.

Dijitalleştirme Sürecinde Metadata Alanlarının Tanımlanması

Belgelerin erişimini etkinleştirmek için önceden tanımlanmış taksonomiler ya da dosya planları çerçevesinde düzenlenmesi ve tanımlanması gerekmektedir. Taksonomiler fonksiyonları temel alarak belgelerin tanımlanması ve organizasyonu için bir yapı ortaya koyarken metadata, tarih, orijin ve doküman türü gibi belgeler hakkındaki daha ayrıntılı bilgileri içermektedir. Geleneksel olarak dosya planı ya da belge sınıflama planı belgelerin düzenlenmesine yardımcı olacak kategorileri tanımak için kullanılmaktadır. Dijitalleştirilen belgelerin kurumsal dosya planı ya da belgelerin sınıflandırılmasına dönük hazırlanan planlar çerçevesinde yerleştirilmeleri gerekmektedir. Belgeler orijinal fiziksel düzenlemelerine (arrangement; fiziksel yerleşimle ilgili) göre taranmalıdır. Elektronik belgelerin (dijitalleştirilen ya da e-postalar gibi dijital üretilen –born dijital-) etkin yönetimleri için tek biçim tanımlama (unique identifier) ya da metadata unsurlarına gereksinim vardır. Metadata unsurları ne kadar ayrıntılı tanımlanırsa belgelere erişim o derece etkinleşecektir. Aşağıdaki belgelere yönelik metadata unsurlarına dönük liste, Uluslararası Belge Yönetimi Standardı ISO 15489 ve Dublin Core Metadata Unsurları göz önüne alınarak geliştirilmiştir.

Metadata Unsurları	Gereklilik
Tanımlayıcı (identifier) kod	Zorunlu
Başlık	Zorunlu
Konu	Opsiyonel
Tanımlama	Opsiyonel
Üretici	Zorunlu
Zaman	Zorunlu
Adresler	E-postalar için zorunlu
Belge türü	Elde edilebildiğinde zorunlu
İlişki	Elde edilebildiğinde zorunlu
Fonksiyon	Opsiyonel ancak tavsiye ediliyor
Seri/Fon (aggregation)	Zorunlu
Dil	Zorunlu
Yerleşim	Opsiyonel
Güvenlik ve Erişim	Zorunlu

Düzenleme	Zorunlu
Format	Zorunlu
Koruma	Opsiyonel

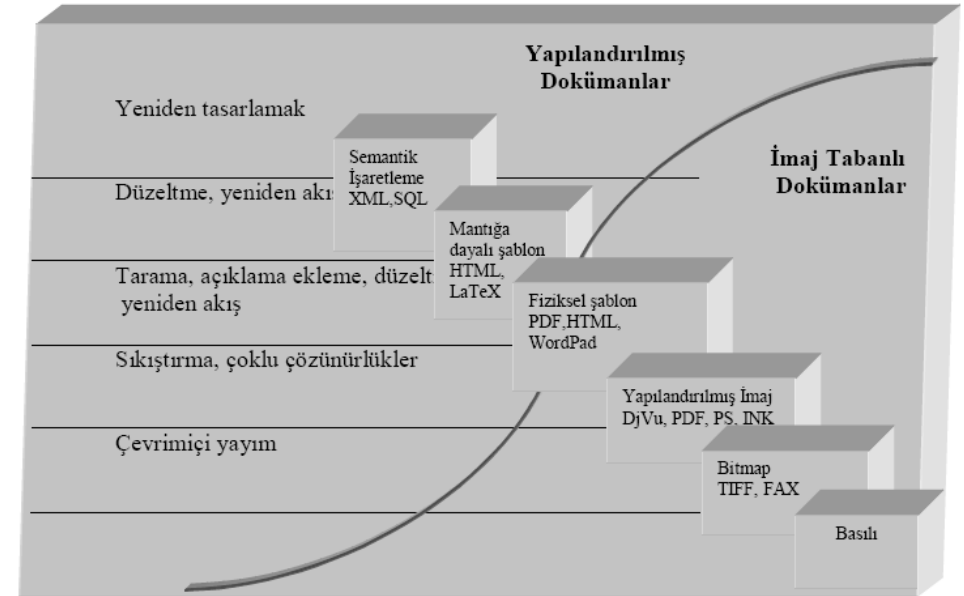
(Dublin Core Metadata Initiative, 2008; ISO 15489-1, 2001; United Nations Archives and Records Management Section (ARMS), 2004)

Dijital Ortamda Bilginin Kullanımı: Yapılandırılmış ve Yapılandırılmamış Dijital Dokümanlar

Dijitalleştirme uygulamalarında göz önüne alınması gereken önemli bir konu da bilginin dijital ortama nasıl aktarılacağı ve bu ortamda bilginin kullanım koşullarıdır. Basılı ortamdaki herhangi bir bilginin farklı elektronik ortamlarca okunabilir yapılandırılmış dokümanlara dönüştürülmesi dijitalleştirme uygulamalarının önemli bir aşamasını oluşturmaktadır. Bu kapsamda doküman kavramı geniş anlamıyla okunabilir formattaki bilgi olarak tanımlanmaktadır. Basılı belgelerin dışında elektronik ortamdaki dokümanlar ise yapılandırılmış elektronik dokümanlar ve imaj tabanlı elektronik dokümanlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Breuel, 2005, p.4).

Yapılandırılmış elektronik doküman örnekleri arasında HTML, XHTML, XML, LaTeX ve Microsoft Word uygulamaları yer almaktadır. Bu uygulamalar ofis araçları, Web tarayıcılar, sunum paketleri, çevrimiçi form işleme sistemleri ve benzeri yazılım paketleri aracılığıyla kullanılmaktadır. Yapılandırılmış formda veriler elektronik ortamda kodlanmış şekilde genellikle başlık, sayfa numarası, yazar, versiyon ve benzeri bilgiler ile metin, font, stil, boyut, renk, konum vb işaretleri tanımlanmış biçimde depolanmaktadır. Yine yapılandırılmış elektronik belgeler, çizim ve fotoğrafik imajların dijital kodlarını da içerebilmektedir. Yapılandırılmış elektronik dokümanların genellikle iyi tanımlanmış söz dizimi ve semantiğe sahip olması, üzerine yürütülecek elektronik işlemleri ve farklı sistemlere aktarılabilirliği ya da dönüştürmelerini kolaylaştırmaktadır. Ancak yapılandırılmış dokümanların en önemli dezavantajları temsil kapasitelerinin sınırlılığında görülmektedir. Örneğin XHTML formatı elektronik yayıncılık için iyi tanımlanmış yapılandırılmış doküman formatıdır. Ancak matematiksel bilgiler ya da imajların gösterimi için söz dizim ve semantik eksiklikleri söz konusudur. Bunun için MathML ve SVG gibi ek standartlar olmadan XHTML dokümanlar vektör grafikleri ve matematiksel formülleri gösterememektedir. Öte yandan imaj tabanlı dokümanlar kayıtlı bilgileri piksel piksel gösterirler. Okuma düzeni ya da imaj parçalarının mantıksal işlevleri hakkında çok az ya da hiç

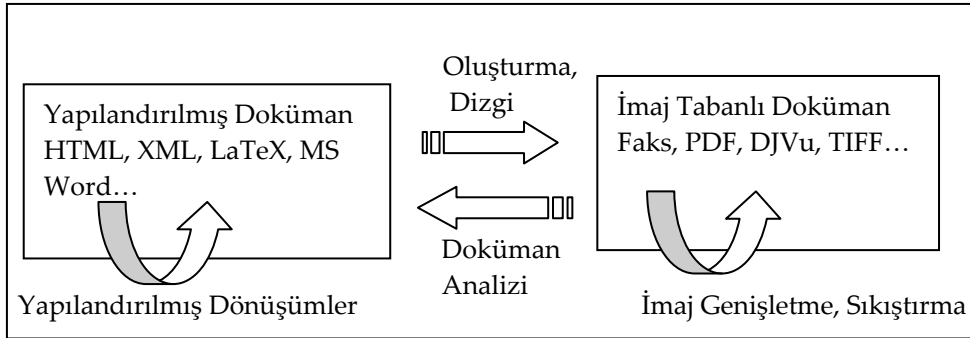
veri içermezler. Metne erişimi kolaylaştırmaya yönelik bazı metinsel metadata verileri eklense de imaj bir bütün olarak tek bir resim dosyası olarak algılanır. İmaj tabanlı dokümanlar basılı belgelerin taranmasıyla üretildiği gibi yazıcı sürücüler ya da Windows sistemleri tarafından da üretilebilirler. İmaj tabanlı dokümanlara örnek olarak TIFF grafikleri, DjVu anahtar tabanlı imaj sıkıştırma formatları, “ink” in çeşitli formasyonlardaki örnekleri, bilgisayar kalemleri ile çizimler verilebilir. PDF formatı her ne kadar imaj tabanlı olsa da giderek daha fazla yapılandırılmış doküman özelliği taşıdığından söz edilmektedir (Breuel, 2005, p.4).



Şekil 3. Dokümanların elektronik ortamda sunum türleri

İmaj tabanlı dokümanlar piksellerin sıkıştırılması ile gösterildiklerinde söz dizim ya da semantik bilgisine ya sahip değildir ya da çok az sahiptir. Ancak imaj bütünlüğünü tam olarak yansıtır. Örneğin bir sayfanın TIFF imajı metin, grafik, matematiksel rotasyon, kimyasal yapı, çizimler ve fotoğrafları gösterebilir. Gösterimdeki problemler ancak çözünürlük ve renk derinliği ile ilgilidir. Yapılandırılmış dokümanlarla imaj tabanlı dokümanlar arasındaki ayrım bazen yukarıdaki kadar kesin olmayabilir. Genellikle Şekil 3 de olduğu gibi formatlar ve kapasiteler arasında bir hiyerarşi söz konusudur. Dokümanın sunumunda ne kadar yapılandırılmış öge söz konusuysa o kadar kapasiteyi desteklediği söyle-

nebilir. Örneğin basit bir Bitmap formatı çevrimiçi yayımı destekleyebilir, ancak ötesinde herhangi bir olanak sunamaz. DjVu, imaj tabanlı PDF dosyaları, SVG, Postscriptler çoklu çözünürlüklerde kullanımı ve çeşitli boyutlarda sıkıştırmayı mümkün kılarlar. Font tabanlı PDF dokümanları, HTML ve RTF dokümanları doküman içi taramaya, açıklama eklemeye, küçük düzeltmelere bazen yeniden akışa (farklı çıktı boyutlarının adaptasyonu) izin verirler. Microsoft Word, HTML ve LaTeX gibi mantıksal şablon bilgileri ile doküman formları düzeltme işlemleri ve yeniden akışa izin verirler. XML ya da yapılandırılmış veriler gibi bütünüyle semantik işaretlenmiş doküman türleri dokümanların otomatik olarak manipülasyonlarına ve yeni hedeflerle yapılandırılmalarına izin verirler (rapor yazımı, posta birleşmeleri). Günümüzde dokümanların çok büyük bir kısmı, gerek e-posta sistemleri, Web araçları, gerek kelime işlemciler (Microsoft Word, OpenOffice vb.) ve gerekse işaretleme dillerinde (LaTeX, SGML, DocBook) bilgisayarlarda ya da sunucularda saklanmaktadır. Doküman üzerinde işlemler de büyük oranda Internet üzerinden (haberler, makaleler, bilimsel yayınlar, idari ve yasal düzenlemeler, iş formları, ürün broşürleri vb) elektronik ortamda gerçekleştirilmektedir. Yayın ve değişim işlemlerinde yaygın olarak grup ağları (groupware) ve belge depoları kadar e-posta sistemlerinden yararlanılmaktadır (Breuel, 2005, s1, 5).



(Breuel, 2005, s.2).

Yukarıdaki şekilde imaj tabanlı dokümanlarla yapılandırılmış dokümanlar arasındaki ilişki görülmektedir. Şekilde görüldüğü gibi dizgi (typesetting) çalışmaları ile yapılandırılmış doküman formatından imajlar elde edilebilmektedir. Doküman analizi imaj tabanlı dokümanlardan yapılandırılmış dokümanların oluşturulmasına dönük faaliyetleri içermektedir. Bu döngüde yapılandırılmış dokümanlar ve imaj tabanlı dokümanlar birbirlerine dönüşebildikleri görülmektedir.

Geleneksel olarak doküman işleme uygulamaları, basılı ortamlardan elektronik ortamlara belgelerin dönüştürülmesi üzerine yürütülmekte olan faaliyetleri kapsamaktadır. Bu uygulamalarda genellikle metin tabanlı belgeler taranarak elde edilen imaj dokümanlar, doküman şablon analizi (layout analysis) ve optik karakter tanıma (optical character recognition, OCR) olanakları ile işlenmektedir. Bu işlemlerle basılı belgelerin kelime işlemci ve benzeri elektronik araçlarca algılanabilir elektronik formlara dönüştürülmesini sağlamaktadır. Ancak gerçekleştirilen uygulamaların belgelerin basılı özelliklerinin tümünü elektronik ortama aktarılmasını sağlamaktan uzak olduğu dile getirilmektedir. Günümüzde çok büyük miktarda kitap ya da doküman metin tabanlı yayımlanmakta ya da bu formatta saklanmaktadır. Özellikle kitap yayıncıları denetimsiz kopyalama ve yayım endişelerinden ötürü kitapların elektronik kopyalarını basmaya yanaşmayabilmektedirler. Yine senet hükmünde olan yazışmalar, idari, mali ve yasal uygulamalarla ilgili belge işlemleri, çeşitli endişeler, mahremiyet ya da kullanıcı ilgisizliği yüzünden büyük ölçüde basılı formda yürütülmektedir. Öte yandan dokümanların elektronik ortamda yüksek kalitede depolanabilmesi, ağ teknolojileri ve mobil cihazlarla zaman ve mekân sınırlaması olmadan erişilebilmesi imkanlarına rağmen pek çok arşiv yüzyılların geleneği, yarattığı güven ortamı ve yasal yükümlülüklerden ötürü dokümanları basılı formatlarda saklamayı sürdürmektedir. Bu koşullarda basılı belgelerin üretim artışı devam etmektedir (Infotivity Technologies, 2009. West, 2002, s.5).

Ancak uzmanlar yakın gelecekte kâğıt tabanlı belgelerin Web, çevrimiçi formlar, çevrimiçi yayıncılık ve elle kullanılabilir elektronik okuyucuların yaygınlaşması ile tarih olacağını dile getirmektedirler. Son dönemlerdeki çalışmaların özellikle semantik ve dokümanların yüksek düzeyde sunumu üzerine standartların geliştirilmesi, XML, DocBook, MathML ve SVG standartların kullanım alanının genişletilmesi üzerine odaklandığına değinilmektedir (Breuel, 2005, s.3, 5; Sellen, 2001, s.3).

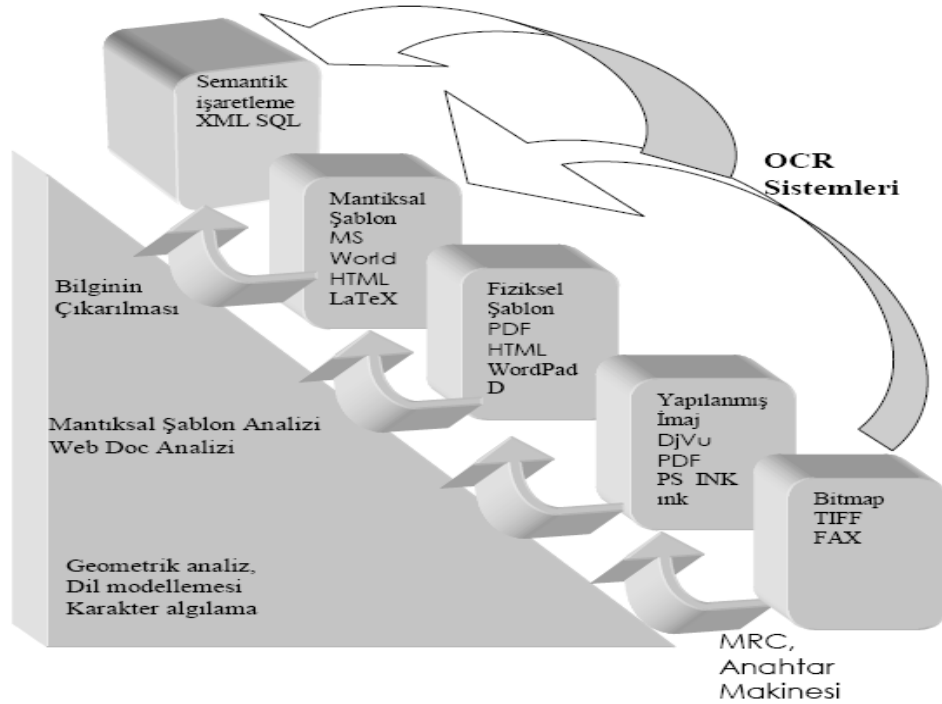
Dijitalleştirme uygulamalarını önemi bir parçasını doküman analizi oluşturmaktadır. Doküman analizi uygulamalarının geldiği önemli bir aşama, imaj tabanlı dokümanların yapılandırılmış dokümanlara dönüştürülmesidir. Örneğin OCR sistemleri günümüzde TIFF formatındaki işlenmemiş Bitmap dosyalarını mantıksal işaretlenmiş metin dosyalarına dönüştürmeye yönelmektedir. Bu aşamada aşağıdaki adımlar söz konusudur:

- İlk aşamada doküman imajı içerisindeki metinler metnin olmayan öğelerden ayrılmaktadır. Bu operasyonun çıktıları DjVu ya da Digipaper gibi yüksek sıkıştırmalı doküman formatlarında gösterilirler.

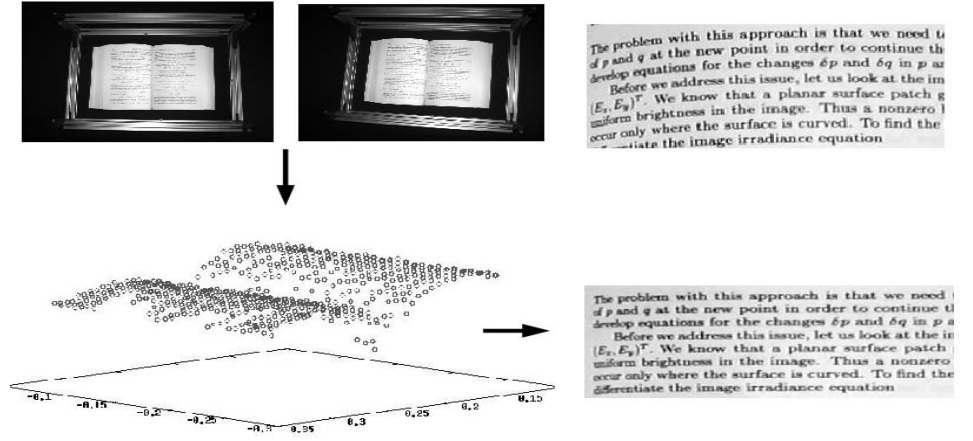
• İmaj ve karakterlerin koleksiyonu ardından geometrik analiz, karakter tanıma ve dil modellemesinin konusudur. Bu işlemlerin fiziksel çıktısı PDF dokümanı ya da HTML dosyası içerisine aktarılır. Ancak doküman kalitesi yine de orijinal doküman kadar yüksek değildir.

• Dokümanların yüksek kalitede yapılandırılmış formatlara dönüştürülebilmesi için, girdi metninin farklı parçalarını tanımlayacak mantıksal şablon analizini takip eden fiziksel şablon analizinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Örneğin bölüm başlıkları, başlıklar, sayfa başlığı dipnotlar, alt yazılar, metin akışı vb. tanımlanması.

• Metin analizi, içerik analizi ve bilgi çıkarma teknikleri kullanılarak ek semantik bilgiler de alınabilir (Breuel, 2005, ss.6-7).



Şekil: Doküman analiz işlemlerinin çeşitli aşamaları: İmaj tabanlı gösterimden içeriğin ve şablonun yüksek düzeyde gösterimine



Şekil: Stereo görüntüleme tekniği kullanarak kamera tabanlı doküman elde etme (Dokümanın iki farklı açıdan fotoğrafı çekilir. Stereo görüntüleme ve interpolasyon teknikleri uygulanarak üç boyutlu yüzey yeniden yapılandırılır. Özellikle bozuk ve sorunlu yüzeylerde etkili bir yöntem olarak kullanılmaktadır (Breuel, 2005, s.12).

Dijitalleştirme uygulamalarında temel tartışma konularından birini de elektronik ortamda dokümanların hangi formatlarda saklanacağına karar vermektir. Bölüm içerisinde tartışıldığı gibi yapılandırılmış ve yapılandırılmamış elektronik dokümanların kullanım alanlarına göre çeşitli avantajları olabilmektedir. Aşağıdaki Tablo bu koşulları değerlendirmektedir:

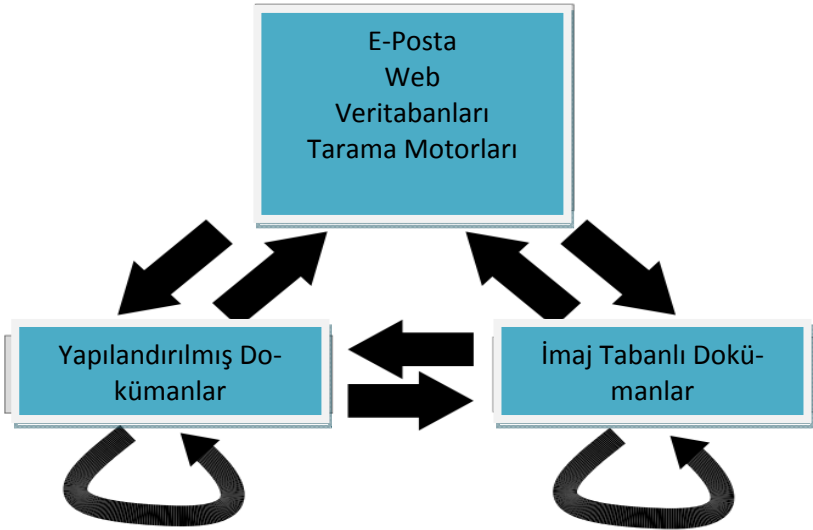
Tablo: İmaj Tabanlı ve Yapılandırılmış Formattaki Dokümanların Avantajları ve Dezavantajları

Yapılandırılmış Sunum	İmaj Tabanlı Sunum
İmaj Tabanlı Dokümanların Avantajları	
Kullanıcı sunum şeklini belirleyemez	Kullanıcı istediği biçimde dokümanı görüntüleyebilir
İçerik işaretleme nasıl tanımlanmışsa ancak o şekilde görüntülenebilir	Herhangi bir içerikte gösterilebilir
Farklı formatlara çevirmek güçtür	Farklı formatlara çevirmek kolaydır
Doğru işaretleme yaratmak yoğun bir çaba gerektirir	Ekranda doğru görüldüğü anda yapılabılır

Tasarımda gizli metadata güvenlik ve mahremiyet unsurları içerir	Görünen veriler olan tüm verilerdir
Yapılandırılmış Dokümanların Avantajları	
Sunumu değiştirmek stil dosyalarında kolaydır	Sunum değiştirmek zordur
Kompleks taramaya olanak tanır	Veri bağlantıları kurmaya dönük henüz bir araç geliştirilmemiştir.

(Breuel, 2005, s.19).

Aşağıdaki şekil dijital ortamda doküman formatları arasındaki geçişi ve ilgili dokümanlara erişimine dönük döngüyü yansıtmaktadır. Gelecekte imaj tabanlı dokümanların yapılandırılmış formatlarda gösteriminin artması ile imaj tabanlı doküman kullanımının daha da yaygınlaşabileceği üzerine durulmaktadır.

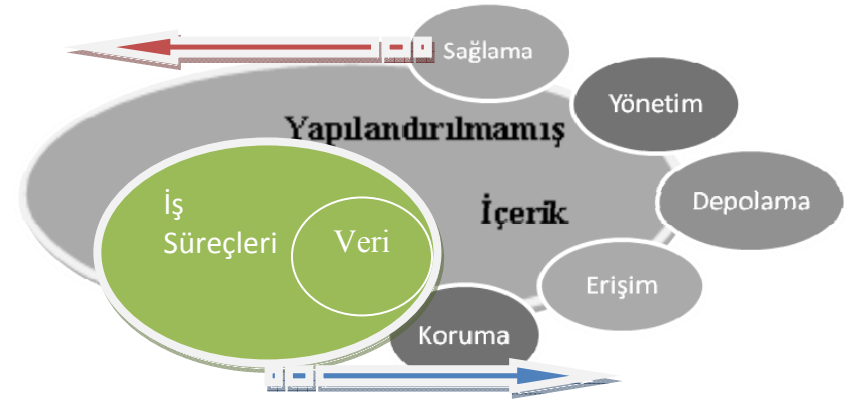


(Breuel, 2005, s.19).

Kurumsal İçerik Yönetimi (KİY) Kapsamı ve Unsurları

KİY yapılandırılmış (structured), yarı yapılandırılmış (semi structured) ve yapılandırılmamış (unstructured) kurumsal bilginin, içeriğe gömülmüş yazılım kodlarının ve metadata unsurlarının yönetimi, var olan içeriğin yayınlanması, depolanması, dağıtımı ve kurumsal amaçlarla kullanımı üzerine çözümleri tanımlamaktadır.

lamaktadır. Kavram kurum içi (in house) bilgi sistemleri ile Web içeriğinin yönetimi üzerine çabaların öncülüğünde gelişmiştir (Päivärinta, 2005, s.1). Aşağıdaki şekil kurumsal içerik yönetimi yaklaşımının gelişmesine öncülük eden yapılandırılmış ve yapılandırılmamış içeriğin entegrasyonu döngüsünü yansıtmaktadır.



Şekil: Yapılandırılmış ve Yapılandırılmamış Bilginin Entegrasyonu (AIIM International, 2003; Kampffmeyer, 2006, s.3).

Şekilde görüldüğü gibi iş süreçlerinin bir parçası olarak elde elden veri içerik yönetim sistemine koruma programı ile dâhil edilmekte, ilgili iş süreçlerinde bilginin sağlanmasına ile bir döngüye dönüşmektedir.

KİY uygulamalarında elektronik içeriğin metadata tanımlamaları son derece önemli bir yer tutmaktadır. Metadata unsurları erişimi ve tekrar kullanımı etkinleştirmek için içerik elemanları ve yapılandırılması ile kaynağın üretimi, sahipliği, muhtemel kullanım özellikleri hakkında bilgi sağlamalıdır. Ancak birbirinden farklı içerikte tanımlanan içerik kaynaklarının ortak bir metadata sistemi içerisinde tanımlanması üzerine ciddi çabaların harcanması gerekmektedir. Ortak sınıflama (corporate taxonomy) tüm içeriğin mantıksal ya da kavramsal olarak tanımlanması anlamına gelmektedir. Kullanıcılara mantıksal olarak tanımlanmış içeriğe erişmesi ya da bu içerik içerisinde gezinmesi için uygun koşullar yaratılmak durumundadır (örneğin paylaşımdaki koleksiyon-

lar/depolar tanımlanmalı ve kurumsal postallar içerisinde içeriğe erişmek için sanal semantik ağlar oluşturulmalıdır) (Päivärinta, T., Munkvold, B. E, 2005, s.1).

Bu kapsamda KİY uygulamalarında sisteme veri girişinden bu verilere erişime değin aşağıdaki temel süreçler gerçekleştirilmektedir.

Sağlama (capture): elektronik ya da analog bilgiyi üretme /sağlama, hazırlama ve işlemeye yönelik işlevler ve unsurlarının kombinasyonu. Dijital görüntüleme, metin tanımlama ve indeksleme teknolojilerini de içermektedir.

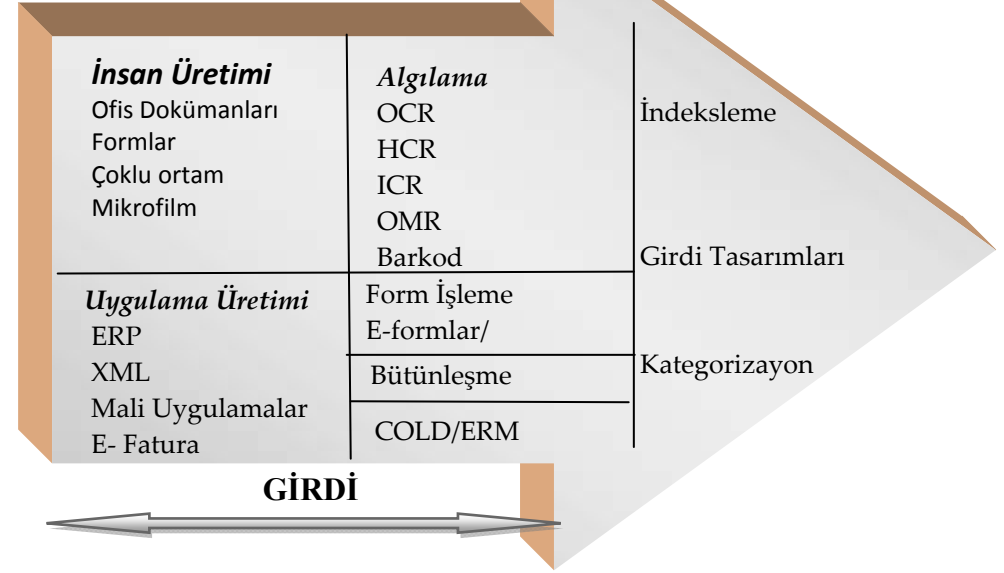
İndeksleme: İçeriğin sağlanması aşamasında indeksleme önemli bir yer teşkil etmektedir. İndeksleme işlemlerinde dokümanın daha sonra erişimi için metadeta alanlarının tamamının doldurulması oldukça önemlidir. İndeksleme anahtar kelime ya da tam metin olarak yapılabilir.

Koruma: Uzun dönemli koruma, koruma koşullarında güvenlik ve yetkilendirme ile yedekleme koşullarının tanımlanması gerekir.

Erişim: Sistem içerisinde yer alan bilginin gereksinim duyulduğu anda erişiminin mümkün kılınması gerekir (Ewers, 2007,s.7).

KİY sistemlerinde yönetim fonksiyonları doküman yönetimi, ortak sistemleri, Web içerik yönetimi, belge yönetimi ve iş akışı/iş süreç yönetimi gibi unsurların bileşiminden oluşmaktadır. Uzun süre kullanım değeri taşıyan içeriğin erişimi ve uygun koşullarda depolanması sağlanmak durumundadır. Aşağıdaki şekil bir KİY uygulamasında içerik sağlama fonksiyonlarını göstermektedir.

KİY İçerisine İçerik Sağlama

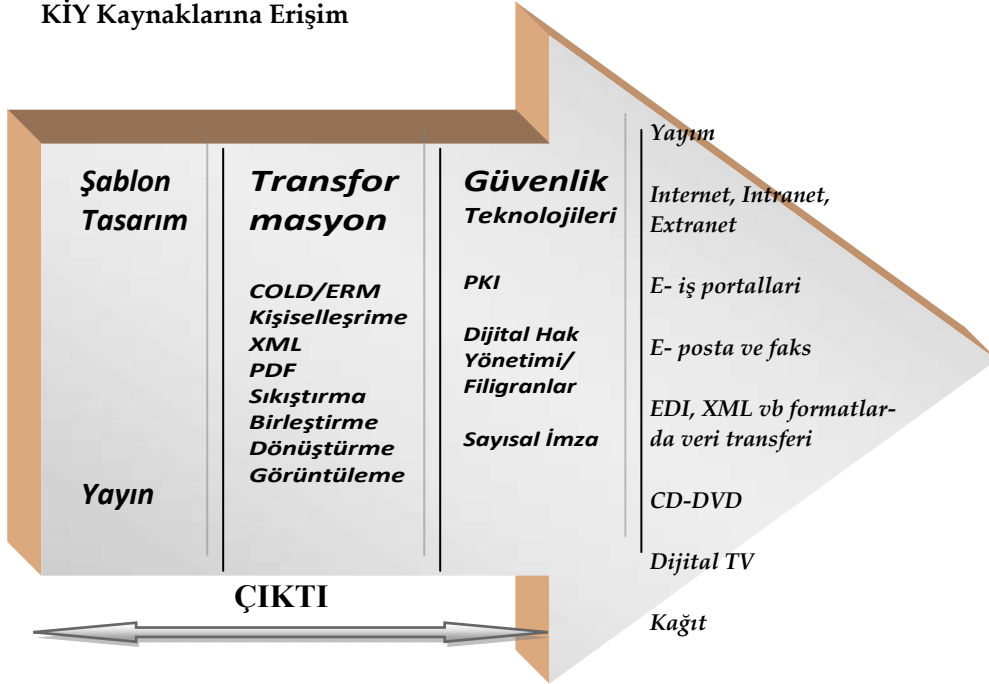


(Kampffmeyer, 2006, s.29).

Yukarıdaki şekilde görüldüğü gibi KİY içerisine veriler insan üretimi ya da doğrudan uygulamalardan elde edilerek sağlanmaktadır. Sistemin verileri algılayabilmesi için kullanılan araçlardan geçen verilere dönük girdi aşamasında yapılan bir diğer işlem tanımlamadır.

Aşağıdaki şekil KİY sistemine girişi yapılan verilerin kullanımını göstermektedir.

KİY Kaynaklarına Erişim



(Cimtech Ltd, 2009; Kampffmeyer, 2006, s.65).

Yukarıdaki şekil doğrultusunda sistemdeki verilerin erişimi ve yayımına dönük ara yüzlerin tasarımı, verinin sunulacağı formatların belirlenmesi, erişim ve kısıtlamalar ile diğer güvenlik koşullarının tanımlanmasının ardından verinin hangi ortamda yayımlanacağına karar verme KİY sistemleri içerisinde çıktı işlemleri olarak tanımlanmaktadır.

Kurumlar içerik, doküman ve belge yönetimi gereksinimi ile tüm bu unsurlarının ortak kullanımına duyulan ihtiyaç KİY uygulamalarının tetikleyici gücü durumundandır. Günümüzde KİY çözümlerinin ve ilgili konuda yazılım uygulamalarında üç yaklaşımının söz konusu olduğu görülmektedir.

1. Nokta çözümleri: Özellikle küçük ya da orta büyüklükteki kurumların özel bir konudaki sorunlarına dönük geliştirilen çözümler. Bunlar genel olarak arşiv çözümleri, elektronik belge yönetimi ya da Web içerik çözümleri şeklindedir.

2. Ortak kurumsal yazılım ara yüzleri ile bütünleşik çalışan elektronik belge ve doküman yönetim sistemleri: Elektronik doküman ya da belge yönetimi sistemleri kapsamında doküman sağlama, doküman yönetimi, belge yöne-

timi ve çoğunlukla iş süreç yönetimi fonksiyonları olan çözümler bu kapsamdadır. Genellikle orta ya da büyük işletmelerin idari ve yasal koşulları da göz önüne alınarak tüm doküman ve belge yönetimi gereksinimleri çerçevesinde gelişmişlerdir. Genellikle bir ya da birkaç farklı kurumsal yazılım uygulaması ile ya da Web içerik yönetim yazılımı ile bütünleşik çalışırlar.

3. Kapsayıcı KİY çözümleri: İçerik yönetimi kapsamına giren kurum içerisindeki tüm unsurları içerisine alan bütünleşik çözümlerdir. Bu kapsamda doküman, içerik, belge, Web içeriği bilgi sistemleri yönetimi ve ortak yazılım uygulamalarının tümü aynı çözüm içerisinde toplanmıştır (Bailey, 2008; Cimtech Ltd, 2009, s.13).

KİY, elektronik sistemlerde yer alan içeriğin yönetimine çok yönlü bir yaklaşım getirmektedir. Bu çerçevede kurumsal bilgi ve belge yönetimi uygulamaları, aşağıdaki temel başlıklarda verilen alanlarda uygulamaları içerecek biçimde yeniden tanımlanmak durumundadır.

Doküman Yönetimi

- Giriş çıkış kontrolleri (check in/check out)
- Versiyon yönetimi
- Tarama ve navigasyon
- Görüntüleme (vizualization)

İşbirliği (Collaboration)

- Çoklu ortam kullanarak yaratılan ortak içerik
- Karar vermeye dönük bilgi
- Elektronik ortamda içeriğin dönük oluşturulan 'whiteboard'lar
- Bilginin bütünleştirilmesi

Web içerik Yönetimi

- İçerik üretme
- Yayın süreçleri
- Dönüştürme (conversion)
- Güvenlik
- Web sitesi görüntüleme (visualization)

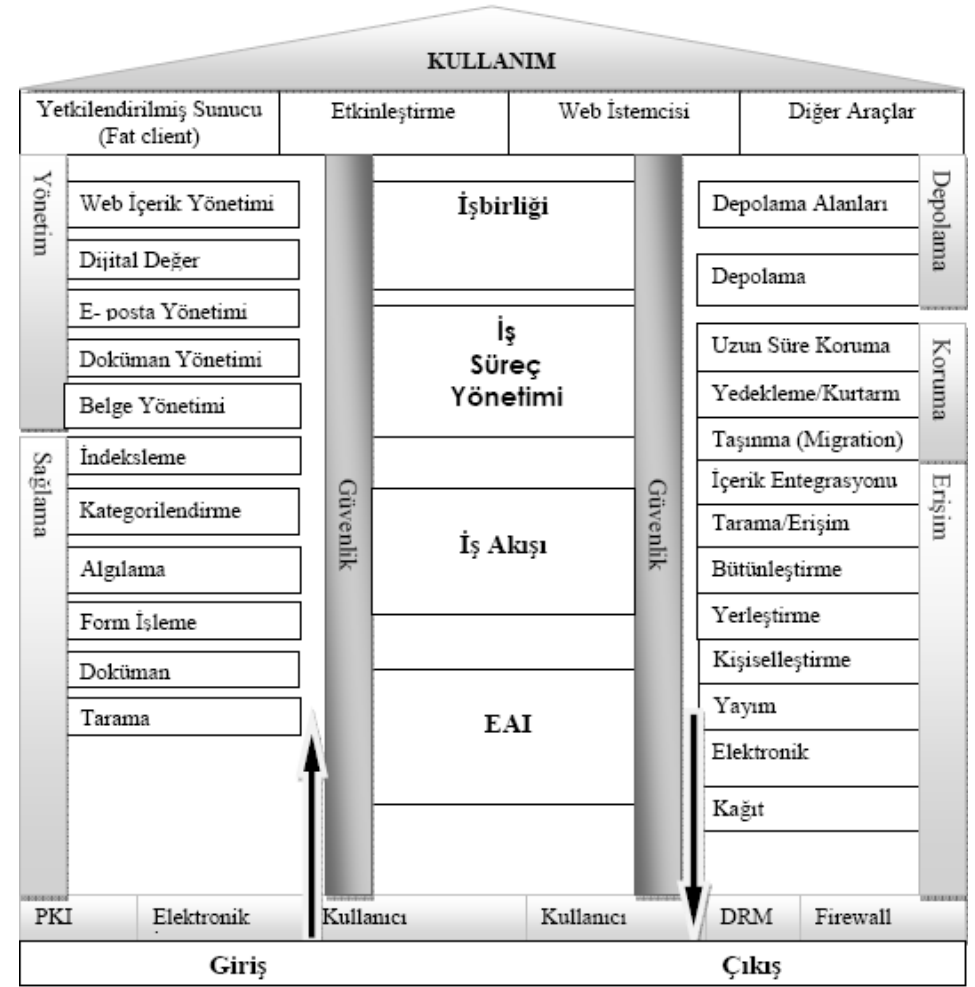
Belge yönetimi

- Dosyalama sistematiği ve kuralları
- Gömü (thesaurus)
- Alıkoyma şemaları
- Metadata
- Arşiv yönetimi

İş Akış/İş Süreç yönetimi

- Süreç ve yapılandırma yönetimi
 - Süreç tasarımı
 - Süreç görüntüleme
 - Rotalandırma
 - Gözetleme
 - Paralel ve ardışık işleme
 - Hatırlatıcı, mühletler
 - Kontrol
 - Loglama (logging)
- (Kampffmeyer, 2006, ss. 37–52).

Aşağıdaki şekil KİY uygulamalarında verilerin sağlanmasından yayımına kadar olan süreci ayrıntılı biçimde göstermektedir.



Şekil: Kurumsal İçerik Yönetimi Binası

(Kampffmeyer, 2006, s.25).

Yukarıdaki şekilde görüldüğü gibi KİY, PKI ve elektronik imza gibi güvenlik uygulamaları ile verilerin sisteme aktarılması ve tanımlanmasına dönük sağlama unsurları ile başlamaktadır. Sistem içerisinde veriler farklı içerik yönetimi uygulamalarının parçası olarak idare edilmekte, depolanmakta ve korunmaktadır. KİY içerisinde verilere erişim basılı ya da Web ortamda sağlanabilmektedir. Sistem içerisinde kullanıcılar her aşamada yönlendirilme, tanımlanmış sınırları ve güvenlik duvarları çerçevesinde gerekli veriye erişimleri sağlan-

maktadır. KİY sistemlerinin dayandığı temel unsurlar arasında farklı içeriğin bütünleştirilmesi, iş akışın sağlanması, iş süreç yönetimi ve verilerin paylaşımını etkileştirmek üzere işbirliği koşullarının tanımlanması yer almaktadır.

Elektronik sistemlerde verilerin depolanması ve erişimini etkinleştirecek sunucu mimarisinin, Web istemcilerin vb. araçların tasarımı ve etkinleştirilmesi diğer KİY unsurları arasında yer almaktadır.

SONUÇ

Kurumsa iş ve işlemlerin bir parçası olarak üretilen ya da bu işlemlerde kullanılan bilgi ve belge kaynakları iş sürecinin sona ermesi ile ayıklanmakta, tarihi değeri olanlar arşivlere nakledilmektedir. Çalışma kapsamında yer aldığı gibi kültürel ve tarihi kimliği olan bilgi merkezlerine sağlanan materyallerin önemli bir bölümü güncel kullanımı sona ermiş ancak tarihi değerini koruyan materyallerden oluşmaktadır. Bu materyallerin zaman ve mekan sınırlaması olmadan çoklu erişimlerinin sağlanması ve yıpranmadan uzunca süreler kullanılabilmesi için dijitalleştirme son derece önemli görülmektedir. Bu çerçevede kent bilgi merkezlerini oluşturan kent müzeleri, kent kütüphaneleri ve arşivlerindeki materyallerin dijitalleştirilmesi konusu öncelikle ele alınmak durumundadır.

Dijitalleştirme uygulamalarında önemli bir konuyu hangi materyallerin dijitalleştirileceğine karar vermek oluşturmaktadır. Tüm içeriğin dijitalleştirilmesi pahalı olduğu gibi genellikle rasyonel de görülmemektedir. Bu çerçevede dijitalleştirme uygulamalarına geçilecek kent bilgi merkezlerinde öncelikle değerlendirme komisyonlarının oluşturulması bu komisyona yerel ve idari yetkililerle bilgi ve belge işlemlerinden sorumlu ve bu alanlarda uzman kişilerin de görevlendirilmesi gerekmektedir.

Dijitalleştirme işleminde kullanılacak malzemenin seçiminde bilgi kaynaklarının niteliği belirleyici olmaktadır. Yıpranmış ve okunması güç materyallerde stereo kameralar etkin olurken flat tarayıcılarla daha hızlı ve profesyonel uygulamalar gerçekleştirileceği bilinmektedir. Yine materyallerin imaj tabanlı mı yoksa OCR ya da ICR türü yazılımlarla yapılandırılmış formda mı aktarılacağı belirlenmelidir.

Dijital ortama aktarılan materyallere erişimin etkinleştirilmesi tanımlama bilgilerinin materyalin özelliğine göre belirlenmesi gerekmektedir. Ancak çalışma içerisinde değinildiği gibi bu alanda uluslararası kabul gören metdata (üstveri)

tanımlama standartlarından oluna Dublin Core vb. standartlar göz önüne alınmalıdır.

Dijital materyallerin hizmete sunulduğu yazılım ara yüzlerinin tasarımı ve işlevselliği de son derece önemlidir. Dijital içeriğe erişimin büyük ölçüde İnternet aracılığıyla olacağı düşünülerek geliştirilen programların Web tabanlı olması gerekmektedir. Yine kaynakların Web görünürlüğünü artırmak amacıyla ulusal ve uluslar arası platformlarla iletişime geçilmesi açık erişim arşiv sistemleri vb. ortamlara kayıtların yapılması önemli görülmektedir.

Kent bilgi merkezlerinde dijitalleştirme uygulamaları ile kentin tarihi, sosyo-kültürel ve ekonomik değerleri üzerine geniş kapsamlı bir farkındalığın yaratılabileceği, Avrupa Dijital Kütüphanesini oluşturan Europena vb. büyük platformlarda temsillerin sağlanması ile dünya ölçeğinde tanıtım ve propaganda faaliyetlerinin yürütülebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akıncı, B., Yıkıcı, A., Yiğit, E. (2004). Kent ve Anladıklarımız. *Planlama*, 4, 90-97
- AIIM International. (2009). What is ECM Management. Association of Information and Image Management 27 Aralık 2009 tarihinde <http://www.aiim.org/What-is-ECM-Enterprise-Content-Management.aspx> adresinden erişildi.
- Bailey, Steve. (2008). Managing The Crowd: rethinking records management for the web 2.0 world. London: Facet Publishing.
- Belge, Burak. (2004). Çok Katmanlı Tarihi Kent Merkezlerinin Yönetimi: Kentsel Arkeoloji ve Planlama. *Planlama*, 4, 48-56.
- Breuel, T. M.(2005). The Future of Document Imaging in the Era of Electronic Documents. Dept. of Computer Science University of Kaiserslautern. 30 Eylül 2009 tarihinde http://pubs.iupr.org/DATA/2005-IUPR-19Jul_1829.pdf adresinden erişildi.

Cimtech Ltd. (2009). Managing Information and Documents: The Definitive guide. 01.09.2009 tarihinde

http://www.doconsite.co.uk/Resources/PDF/2009/2009_MIDTDG_complete_web.pdf adresinden erişildi.

Cornell University Library.(2009). Digital Preservation Management Tutorial. 3 Kasım 2009 tarihinde http://www.library.cornell.edu/iris/tutorial/dpm/terminology/g_resources.html adresinden erişildi.

Dempsey, L.(2006). Libraries and the Long Tail: Some Thoughts about Libraries in a Network Age. D-Lib Magazine 12(4) 4 Kasım 2009 tarihinde <http://www.dlib.org/dlib/april06/dempsey/04dempsey.html> adresinden erişildi.

Dublin Core Metadata Initiative. (2008). Dublin Core Metadata Element Set, Version 1.1. 22 Mart 2010 tarihinde <http://dublincore.org/documents/2008/01/14/dces/> adresinden erişildi.

Eraslan, S. (2008). Modern Kentleşmeye Bir Örnek: Çekmeköy Kent ve Kentleşme. Yerel Siyaset, 35.

Ewers, Christian. (2007). Basic Functionalities of a Grid-Infrastructure for Service-Oriented Content Management. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. University of Hamburg, Faculty of Mathematics, Informatics and Natural Sciences.

Infotivity Technologies. (2009). Enterprise Content Management System: RFP - Example Questions. (2009). 16 Eylül 2009 tarihinde <http://www.infotivity.com/enterprise-content-management-system-software.html> adresinden erişildi.

ISO 15489-1. (2001). International Records Management Standard. Switzerland: ISO/TC 46 Technical Committee:1-11. 17.02.2006 tarihinde http://www.arxivsvalcians.org/document/ISO_TR_15489-1.pdf adresinden erişildi.

Kampffmeyer, Ulrich. (2006). ECM Enterprise Content Management. Project Consult: Hamburg . 09 Kasım 2009 tarihinde http://www.project-consult.net/Files/ECM_White%20Paper_kff_2006.pdf adresinden erişildi.

Kaya, E., Şentürk, H., Danış, O., Şimşek, S. (2006). Modern Kent Yönetimi 1. İstanbul: Okutan.

Päiväranta, T., Munkvold, B. E. (2005). Enterprise Content Management: An Integrated Perspective on Information Management. Proceedings of the 38th Hawaii International Conference on System Sciences. 18 Aralık 2009 tarihinde <http://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?tp=&arnumber=1385431> adresinden erişildi.

Rieger, O. Y. (2008). Preservation in the Age of Large-Scale Digitization. A White Paper. Council on Library and Information Resources Washington, D.C. 05 Ekim 2009 tarihinde <http://www.clir.org/pubs/reports/pub141/pub141.pdf> adresinden erişildi.

Saka, Sevil. (2009). Kent Tarihi Arşivleri. 28 Aralık 2009 tarihinde <http://www.arsivcilik.com/kent.htm> adresinden erişildi.

Sellen, A.J., Harper, R.H.R. (2001). The Myth of the Paperless Office. Massachusetts: MIT Press, 2001.

United Nations Archives and Records Management Section. (2006). Guideline on Records Digitisation. United Nations. 26 Ekim 2009 tarihinde <http://archives.un.org/unarms/en/unrecordsmgmt/unrecordsresources/guideline%20on%20records%20digitisation.htm> adresinden erişildi.

West, Debbie. (2002). Records Management. Tennessee: EMC Paradigm.

KENT BELLEĞİ İÇİN BİR MODEL ÖNERİSİ:

MERSİN ÜNİVERSİTESİ AKDENİZ KENT ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

Prof. Dr. Tamer GÖK, Mersin Üniversitesi Akdeniz Kent Araştırmaları
Merkezi Müdürü

Uzman Tülin Selvi ÜNLÜ, Mersin Üniversitesi Akdeniz Kent Araştırmaları
Merkezi Uzmanı

Bu yazıda öncelikle, kısaca *bellek* ve ardından *toplumsal bellek* kavramları ortaya konulmaya çalışılacaktır. Söz konusu kavramların tanımlanmaya çalışılmasındaki temel amaç, toplumsal belleğin bir parçası olan *kent belleği* kavramı üzerinde düşünmeye çalışmaktır.

Yazıda, özellikle son yüzyılda toplumsal tarihin araştırılmasında önemli bir başvuru alanı olarak kent belleğinin ne anlama geldiği ve neye hizmet ettiği ortaya konularak, bir kent belleği için model olabilecek *Mersin Üniversitesi Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi* ele alınacaktır.

Çalışmanın temel hedefi, söz konusu merkezden yola çıkarak, kent belleğinin oluşturulmasında, ortak kent kimliği, yerel bilgi ve yerel tarihin paylaşılmasına yönelik etkileşimli çalışmalar yürütülmesi ve etkinlik odaklı yaklaşım ile bilginin birlikte üretilmesinin sağlanması için somut öneriler geliştirmektir.

1. Bellek Kavramı ve Toplumsal Bellek

“Bellek” kavramı, Türk Dil Kurumu’nun Büyük Türkçe Sözlüğü’nde, “Yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl, hafıza, zihin” olarak tanımlanmaktadır. Bu yazının kapsamı doğrultusunda söz konusu tanımda yer alan “yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü” ifa-

desi üzerinde durmak yararlı olacaktır. Özellikle, tanım içinde yer alan “bilinçli olarak zihinde saklama gücü” ifadesinin “bellek” konusunda yapılan her türlü çalışma için temel belirleyici olduğu açıktır.

Bu bağlamda, belleğin ve en çok da toplumsal belleğin bir hatırlama ve unutma süreci olduğunu, hatırlama ve unutmanın ise bireyin ve toplumun kendini var etmesi ve varlığını sürdürmesinde önemli birer araç olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Pérouse’a (2006) göre hiçbir zaman tarafsız olmayan bu hatırlama ya da unutma süreci, kelimenin tanımında yer aldığı gibi “bilinçli” olarak yapılan bir eylemdir. Dolayısıyla, bireyin ve toplumun, birey ve toplum olma yolundaki tarihsel yolculuğunu ne oranda hatırladığı ya da ne oranda unuttuğu onun gelişmişlik düzeyine ilişkin önemli bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, ister birey ister toplumsal bellek olsun, bilinçli olarak biriktirilen olaylar, kişiler, görüntüler, mekanlar, sesler, kokular ve benzeri her türlü öğenin, ortak bir zeminde paylaşılması ve/veya geleceğe aktarılması büyük önem taşımaktadır.

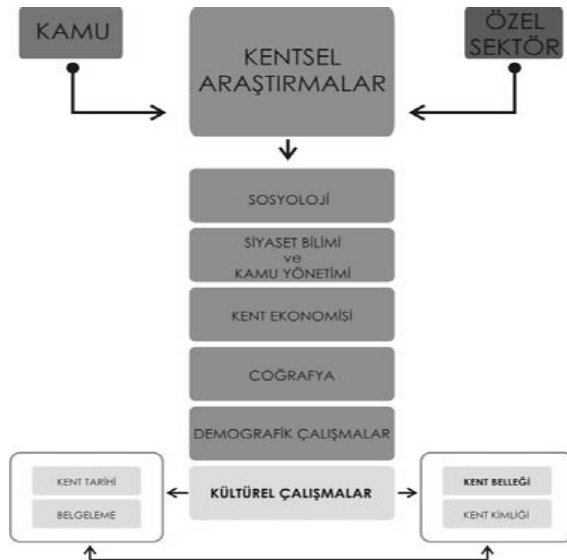
Bu noktada kentler, özellikle sanayi devriminin ardından toplumsal belleğin bileşenleri arasında ilk sıralardaki yerini almıştır. Zira kültürel çeşitliliğin buluşma noktası ve toplumsal yaşamın birincil mekanı olarak kentler, toplumsal belleği oluşturan bütünün önemli bir parçası olagelmıştır. Bu nedenle, “kent belleği” kavramı, özellikle son yüzyılda toplumsal tarihin araştırılmasında önemli bir başvuru alanı olarak belirmiştir. Bu alan, kentin mekansal gelişim tarihinden, kentte yaşayanların anıları, kentte yaşanan olayları içeren gündelik yaşam tarihine dek uzanan oldukça zengin bir içerik sunmaktadır. Dolayısıyla, “kent belleği” kavramı, kente ait her türlü bilgi ve veriyi içine alan bir hafıza kaydı anlamına gelmektedir.

Günümüzde, yazılı ve görsel dokümanların yanı sıra, sesli/hareketli görüntüler ve üç boyutlu objeleri içeren materyallerin de yardımıyla oluşturulan kent belleği, yalnızca toplumsal tarihin araştırılmasında kullanılan bir alan olmanın ötesine geçmiştir. Çoğu zaman içinde yer aldığı coğrafya ile birlikte kente ilişkin çözümlemeler yapılmasının yanı sıra kent belleği, geleceğe yönelik çıkarımlar ile yeni kentsel çalışmalar ve projeler için bir altlık olarak da önemli bir amaca hizmet etmektedir.

II. Kent Belleği, Kentsel Araştırmalar ve Kurumsal Yapılanma Üzerine Genel Çerçeve

Yirminci yüzyılla birlikte, özellikle kentin geleceğine yönelik projelerde, kent belleği kavramının içini dolduran ve kente ait her türlü bilgiyi içeren farklı alanlardaki çalışmalara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Söz konusu ihtiyaçla birlikte tüm dünyada, bir üst başlık olarak “kentsel araştırmalar” yapan yeni kurumsal yapılanmalar gündeme gelmiştir. Türkiye’de de özellikle son yirmi yılda, kuruluş amaçları, çalışma alanları ve çalışma yöntemleri ile farklılaşsa da bu kuruluşlarının sayısı hızlı bir artış göstermiştir. Belli bir kurumsal kimlikle ve doğrudan kent belleğine yönelik çalışmalar sürdüren yapılanmaların yanı sıra, çalışmalarının içinde bir alt alan olarak kent belleği çalışmaları yer alan kurum ya da kuruluşlar bulunmaktadır. Öte yandan, söz konusu kurum ve kuruluşların bir kısmı kamu eliyle kurulmuş ve kamu kaynakları ile sürdürülürken bir kısmı ise tamamen özel sektör tarafından kurulmuş ve sürdürülmektedir.

Dolayısıyla, ister doğrudan doğruya kent belleği alanına yönelik çalışmalar yapsın, ister kent belleğine yönelik çalışmalar, kuruluş amacı ve çalışma alanının yalnızca bir parçası olsun, bu yapılanmalar kuruluş biçimleri, çalışma yöntemleri gibi pek çok yönüyle birbirinden farklılaşmaktadır. (Şekil 1-Kentsel Araştırmalar Yapan Kurum/Kuruluşlar).



Şekil 1-Kentsel Araştırmalar Yapan Kurum/Kuruluşlar

Bu bağlamda günümüzde, söz konusu yapılanmaların işlevleri üzerinde yeniden düşünmek ve bir kavramsal çerçeve oluşturmak önem taşımaktadır (Gök;Levent;Ünlü, 2010:181). Böyle bir kavramsal çerçeve oluşturmak için, farklılaşan tüm bu yapılanmaların, farklılaşan özellikleri ile tek tek ele alınması gerekmektedir. Ne var ki böyle bir uğraş, bu yazının amacını oluşturmadığı gibi, yalnızca bir yazının tek başına başarabileceğinin ötesinde bir çabayı gerekli kılmaktadır. Bu yazıda, yukarıda yer verilen kapsamda çalışmalar yürüten yapılanmalardan biri ve üniversite bünyesinde kurulmuş bir araştırma merkezi olan Mersin Üniversitesi Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi üzerinde durulacaktır. Dolayısıyla, Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi’nden yola çıkılarak, söz konusu kavramsal çerçevenin alt başlıklarından biri olarak şu temel ölçütler doğrultusunda bir değerlendirme yapılacaktır;

- 1.Araştırma merkezi olarak kurulmuş olmak
- 2.Kamu eliyle kurulmuş olmak
- 3.Üniversite bünyesinde kurulmuş olmak

Bu üç ölçüt gözönünde bulundurularak Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi’nin temel niteliklerinin değerlendirilebilmesi için, yurtiçinde ve yurtdışında söz konusu ölçütlere göre kurulan başka araştırma merkezlerine bakmak gerekmektedir.

A.Yurtdışı Örnekleri

Yukarıda temel alınan üç kriter doğrultusunda değerlendirilecek yurtdışında bulunan araştırma merkezlerine bakıldığında,

1. Kuruluş amaçlarına,
2. Çalışma/uzmanlık alanlarına,

göre farklılaştıkları görülmektedir. Genel bir değerlendirme ile söz konusu merkezler kuruluş amaçlarına göre temel olarak üç farklı grupta ele alınabilir. Bunlar;

1. Sosyal kalkınma için toplumsal projeler ve araştırmalar yapmak (sağlık, güvenlik, kentsel suç, göç, kimlik vb.)
2. Mekânsal gelişim için fiziki planlama çalışmaları ve projeler üretmek (kırsal planlama, kentsel projeler, yerel yönetimler için danışmanlık vb.)
3. Arşiv ve veri bankası oluşturmak

Aralarında, kuruluş amaçları doğrultusunda yukarıda sınıflandırılmaya çalışılan başlıkların ikisini ya da her üçünü birlikte yürüten çeşitli merkezler de bulunmaktadır (Şekil 2- Yurtdışında Bulunan Kent Araştırma Merkezleri ve Çalışma Alanları).



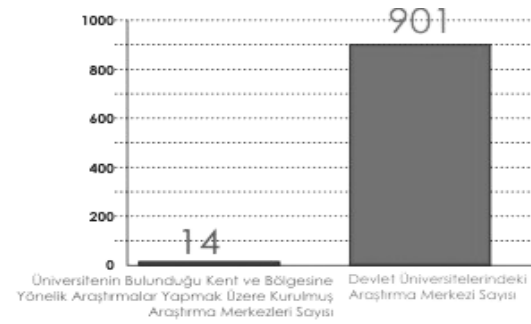
Şekil 2- Yurtdışında Bulunan Kent Araştırma Merkezleri ve Çalışma Alanları

B.Yurtiçi Örnekleri

Türkiye’de ise bu yazı ile ele alınan, “araştırma merkezi olarak, kamu eliyle ve üniversite bünyesinde kurulmuş olmak” ölçütlerine uygun, elli dokuz devlet üniversitesinde toplam dokuz yüz bir adet merkez bulunduğu görülmektedir⁷. Söz konusu dokuz yüz bir merkez arasında, sürekli eğitim merkezinden, Atatürk ilkeleri araştırma ve uygulama merkezine, tıp fakültesi araştırma ve uygulama merkezlerinden, stratejik araştırmalar merkezine kadar kuruluş amaçlarına göre belli bir sınıflandırma yapmanın güç olduğu çeşitlilikte merkezler bulunmaktadır. Toplam dokuz yüz bir adet merkezin yalnızca on dört tanesinin (%1,5) doğrudan üniversitenin bulunduğu kent ve bölgesine yönelik araştırmalar yapmak üzere kurulduğu görülmektedir (Şekil 3- Türkiye’de, Devlet Üniversiteleri Bünyesinde Üniversitenin Bulunduğu Kent ve Bölgesine Yönelik Araştırmalar Yapmak Üzere Kurulmuş Araştırma Merkezlerinin Araştırma Merkezleri Sayısına Oranı). Bir başka deyişle Türkiye’de sayıları doksan dört olan devlet üniversitesinde yalnızca on dört araştırma merkezinin, doğrudan kent belleği çalışmaları

⁷ Bunlara ek olarak toplam 24 vakıf üniversitesinde 135 merkez bulunmaktadır. Kaynak: www.yok.gov.tr, subat 2010.

yürüten ya da kent belleği çalışmalarını da içeren çalışmalar yürüttüğü anlaşılmaktadır.



Şekil 3- Türkiye’de, Devlet Üniversiteleri Bünyesinde Üniversitenin Bulunduğu Kent ve Bölgesine Yönelik Araştırmalar Yapmak Üzere Kurulmuş Araştırma Merkezlerinin Araştırma Merkezleri Sayısına Oranı

Böyle bir genel çerçeve içerisinde, Mersin Üniversitesi Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi,

- Kentsel araştırmalar yapmak ve sonuçlarını toplumsal fayda sağlamak üzere kullanıcılara açmak,
- Kentsel projeler geliştirmek,
- Kent arşivi oluşturmak,
- Tarihi süreç-kent-kentte yaşayan ilişkisinin sürdürülebilmesi için bir kent müzesi kurulması yönünde çalışmalar yapmak,

amacıyla 30 Temmuz 2000 tarihinde kurulmuştur. Merkez, amaçları doğrultusunda Mersin kenti ve bölgesinde, aşağıdaki konularda inceleme, araştırma ve uygulama çalışmaları yapmayı hedeflemektedir;

- Kavramsal ve uygulamaya yönelik kentsel projeler üretmek,
- Başta Mimarlık Fakültesi olmak üzere eğitim-öğretime katkı sağlayacak etkinlikler tasarlamak (sunuşlar, atölye çalışmaları, seminerler, araştırma ve projelerde staj olanakları, vb.),
- Kentsel gelişim tarihinin araştırılması, kentsel değerlerin belgelenmesi ve kentlilik bilincinin oluşturulmasına katkıda bulunmak üzere araştırmalar yapmak, bilimsel toplantılar düzenlenmek ve yayın yapmak,
- Merkez bünyesinde bir kent belgeliği ve kitaplığı oluşturmak, özel ve kamu kuruluşları ile kişilerde bulunan yazılı ve basılı eserleri bağış, satın alma veya kopyalama suretiyle derlemek,

—Yukarıda yer alan tüm alanlarda kentteki farklı kurum ve kuruluşlar ile ortak çalışmalar, projeler ve işbirlikleri yürütmek ve merkezde üretilen bilgilerin söz konusu kurum, kuruluş ve kişilerle paylaşımını sağlamak.

Araştırma Merkezi, kuruluş amaç ve hedefleri doğrultusunda, arşiv oluşturma girişimleri yanı sıra, yurt içi ve yurtdışında çeşitli arşiv, araştırma merkezi ve kütüphanelerde Mersin ve bölgesine yönelik araştırma faaliyetleri sürdürmektedir. Merkez, arşiv oluşturma alanındaki çalışmaların dışında, yine kuruluş amaç ve hedefleri doğrultusunda çalışmalarını temel olarak üç başlık altında yürütmektedir. Bunlar;

- Kentsel Araştırmalar,
- Kentsel Projeler,
- Bilimsel Toplantı ve Yayın

C. Mersin Üniversitesi Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi ve Yürüttüğü Çalışmalar

Üç ana başlık altında sınıflandırılacak merkez çalışmaları, birbiriyle ilişkili ve bütünsel bir yöntemle yürütülmektedir. Farklı çalışma alanlarından elde edilen sonuçlar, veriler, bilgiler bir diğer alan için girdi sağlayabilmekte ve bütüncül bir yaklaşımla sürdürülmeye çalışılmaktadır. Söz konusu üç ana başlık altında gerçekleştirilen çalışmalara aşağıda detaylı olarak yer verilmiştir.

1. Kentsel Araştırmalar

Merkez kentsel araştırmalar alanındaki çalışmalarını iki temel başlık altında sürdürmektedir. Bunlar, *belgeleme/alan araştırması* ve *kent tarihi araştırmalarıdır*.

a. Belgeleme ve Alan Araştırması

Çalışmalarını, Mersin Üniversitesi Mimarlık Fakültesi binasında yürütmekte olan Merkez, Mimarlık Fakültesi ile birlikte, Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenen “Mersin İl Kültür Envanteri Kentsel Kültür Varlıkları Belgeleme Projesi” kapsamında, Mersin



kent merkezinde, kentsel sit alanındaki kentsel kültür varlıklarının belgeleme çalışmasını yapmış, çalışmanın sonuç ürünü üniversite yayını olarak basılmıştır.

Envanter Projesi ile, zaman içerisinde sürececek olan bir veri tabanı oluşturma çabasının ilk aşaması olarak, alanın özgün koşullarına en uygun fişleme, belgeleme, arşivleme ve sorun-olanak analizi oluşturma işlemlerini barındıran bir yöntem geliştirilmeye çalışılmıştır.

b. Kent Tarihi Araştırmaları

Merkezde yürütülen kent tarihi araştırmaları çok yönlü olarak sürdürülmeye çalışılmaktadır. Bunlar;

—Kentin yakın geçmişine ilişkin arşiv, kütüphane, koleksiyon, kamu ya da özel kurum ve kuruluşlar ile kişisel arşiv, araştırma enstitüsü, araştırma merkezi ve belgeliklerinde yürütülen araştırmalar.

—Milli Kütüphane’den merkez arşivine kazandırılan şerhiye sicilleri, vilayet salnameleri gibi arşiv kaynaklarının çevirilerinin yapılması yönünde sürdürülen çalışmalar. Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü öğretim üyeleri ve öğrencilerince, araştırma çalışmaları, yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları kapsamında, merkezde bulunan Osmanlıca arşiv belgelerinin çevirileri yapılmaktadır. Söz konusu çalışmaların kopyaları, bilgisayar ortamında ve çıktıları ile merkez arşivine kazandırılmaktadır. Doğrudan söz konusu arşiv kaynaklarından yararlanmış, üç yüksek lisans tezi ve bir kitap hazırlanmıştır.

—Mersin’in yakın geçmişine tanıklık etmiş yerel şahsiyetler ile sözlü tarih görüşmeleri yapılarak kent tarihini, yazılı olmayan kaynaklar üzerinden sürdürmeye yönelik çalışmalar. Bugüne dek altmış üç kaynak kişi ile görüşülmüştür. Görüşmelerde kamera ve ses kaydı yapılarak fotoğraflar çekilmektedir (Fotoğraf 1).



Fotoğraf 1- İçel Sanat Kulübü Nevit Kodallı Salonu'nda Gerçekleştirilen "Mersin Tarih Dostları Toplantıları"

— Arşiv ve belgelik oluşturmaya yönelik çalışmalar. Mersin ve bölgesi- ne ilişkin yayınlanan araştırmalar, kitaplar, tezler, raporların yanısıra arşiv belgeleri, harita, kartpostal vb. görsel malzeme derlenmeye çalışılmaktadır. Bu kapsamda, YÖK Kütüphanesi Tez Merkezi'nden Mersin ve bölgesine ilişkin tezler, belediyelerden kent imar planları, plan raporları, hâlihazır haritalar derlenmeye çalışılmaktadır.

2.Kentsel Projeler

Merkezde yürütülen kentsel projeler iki ana eksen de sürdürülmektedir.

a. Kavramsal Proje Geliştirme

Kentin kimliğini vurgulayacak, bütünlüklü bir yaklaşım ile kentsel gelişimi yönlendirecek, mekan ve kentsel yaşam kalitesini yükseltecek stratejik yaklaşımlar öneren kavramsal projeler: "Mersin Kent Merkezi Canlandırma Stratejisi - Mersin Historic City Centre Development Strategy" adlı proje hazırlanmıştır. Proje ile, tarihi kent merkezi bir bütün olarak ele alınarak, ticari, sosyal ve kültürel açıdan canlı bir kent merkezinin oluşturulması yönünde stratejiler geliştirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, sosyal ve fiziki yapısı ile özgün bir semt olarak Çamlıbel'in, sahip olduğu potansiyellerin ortaya çıkarılması ve mekansal niteliğinin iyileştirilmesine yönelik olarak "Çamlıbel Semt Kimliğini Güçlendirme Projesi" hazırlanmıştır.

b. Uygulamaya Yönelik Proje Geliştirme

Kent bütünü için geliştirilecek/geliştirilmiş kentsel gelişim stratejilerini gözönünde bulunduran, uygulamaya yönelik projeler: Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'nde, geleneksel ticari kullanımların yoğun olarak bulunduğu alanda, "Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi Kentsel Tasarım Projesi" hazırlanmış ve proje Tarihi Kentler Birliği'nden 2006 yılı Başarı Ödülü almıştır. Projenin uygulama aşaması için hazırlıklar tamamlanmış, projenin 2010 Mayıs ayında başlaması planlanmıştır.

3. Bilimsel Toplantı ve Yayın

Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi, kuruluş amaçları doğrultusunda, üniversite-kent ilişkisinin güçlendirilmesini gözönünde bulundurarak kolokyumlar ve çeşitli toplantılar yapmaktadır.

a. Kolokyumlar

Merkez her üç yılda bir "Tarih İçinde Mersin Kolokyumu"nu düzenlemektedir. İlki 2002, ikincisi 2005 yılında gerçekleştirilen kolokyumun üçüncüsü 16 -18 Ekim 2008 tarihinde yapılmıştır. Kolokyumlar;

—Mersin ve bölgesine ilişkin yerli ve yabancı bilim insanlarının ortak bir platformda buluşmasına olanak sağlamakta,

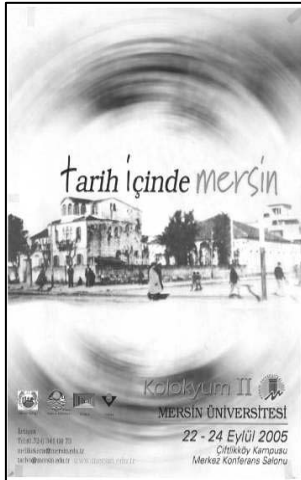
—Mersin ve içinde bulunduğu Akdeniz coğrafyasına, tarih, arkeoloji, mimarlık, şehircilik, sanat tarihi, coğrafya ve iktisat gibi farklı disiplinlerden uzmanların yaklaşımları ve değerlendirmelerini bir araya getirmekte,

—Mersin ve bölgesine ilişkin yeni ve özgün çalışmalar için açılım sağlayacak araştırmaların yapılmasına zemin hazırlamakta, yerel bilgi, kültür ve belge paylaşımı için olanak yaratmakta, Mersin'in yakın geçmişi ve yaşam kültürüne ilişkin yerel şahsiyetlerin anlattıkları ile hiçbir yerde kayıtlı olmayan sözlü bilginin paylaşımını ve kayıt altına alınmasını

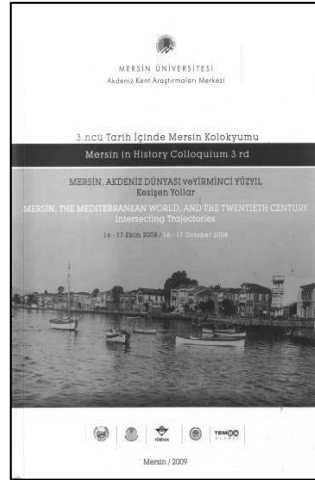
sağlamaktadır. Kolokyumda sunulan bildiriler yayımlanmaktadır.



18-20 Nisan 2002 tarihinde gerçekleştirilen ilk kolokyum



22-24 Eylül 2005 tarihinde gerçekleştirilen ikinci kolokyum



16-17 Ekim 2008 tarihinde gerçekleştirilen üçüncü kolokyum

b. Toplantılar

—Mersin Tarih Dostları Toplantıları: Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi, kent araştırmaları alanına, gönüllü araştırmacı, ilgili ve meraklıları da dahil etmek amacı ile merkezin kolaylaştırıcı olarak rol üstlendiği bir girişimle, İçel Sanat Kulübü ile ortak bir çalışma başlatarak "Mersin Tarih Dostları Toplantıları"nı gerçekleştirmektedir. Ayda bir kez, Pazartesi günleri İçel Sanat Kulübü'nde

yapılan toplantılar, kentte yerel tarih alanında çalışmalar sürdüren, kendi aile tarihini, Mersin'in yakın geçmişini merak eden, araştıran ya da benzer çalışmaların yapılmasını destekleyen kişi ve kurumların dağınık ve parça parça süren çabasını cesaretlendirmek üzere, yapılan çalışmaları paylaşmak ve ortak bir zeminde biraraya getirmek amacıyla "Mersin Tarih Dostları Buluşuyor! Kentinin Tarihini Yeniden Okuyor!" başlığı ile düzenlenmektedir. Kimi zaman akademisyenlerin de yöntem önerileri ile bilgilerini paylaştıkları toplantılarda,

—"Mersin ve Kent Tarihi Çalışmaları İçin Öneriler",

—"Mersinliler Kent Tarihi Çalışmalarının İçinde Nasıl Yer Alabilir",

—"Mersin'de Bir İngiliz Ailesi",

—"Yerel Tarih Araştırmalarında Yöntem ve Yaklaşım Önerileri",

—"Mersin Limanı İnşasına Tanıklık",

—"Gençliğim, Mersin ve Atatürk",

—"Mersin Eğitim Tarihi ve Mersin Rüştüyesi'nden Mersin Ortaokulu'na Yolculuk",

—"Tarih Yazımında Kaynak Kullanımı",

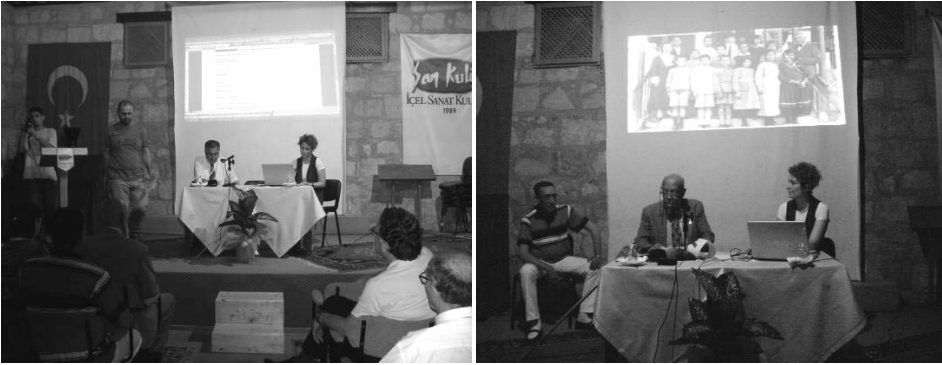
—"Mersin Mutfağı",

—"Mersin'in Efsane Doktoru: Viktor Venüs",

—"Mersin'in Kurtuluşu ve Kurtuluştaki İz Bırakanlar",

—"20 Liraya 20 Dakika Mersin Efemerası"

gibi başlıklarla oldukça çeşitli konularda çalışmalar paylaşılmaktadır. Buluşmaların temel çıkış noktası, Mersin'de yaşayanların yaşadıkları kente yeniden ve farklı bir gözle bakmaları için bir fırsat yaratabilmektir (Fotoğraf 2).



Fotoğraf 2- İçel Sanat Kulübü Nevit Kodallı Salonu'nda Gerçekleştirilen "Mersin Tarih Dostları Toplantıları"

Perşembe Toplantıları: Araştırma Merkezi'nin eğitim-öğretime katkı sağlama misyonundan yola çıkılarak, 2007-2008 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde başlatılan "Perşembe Toplantıları" ile başta mimarlık fakültesi öğrencileri olmak

üzere, tüm üniversite öğrencilerine, üniversite personeline ve kentlilere açık bir dizi toplantı gerçekleştirilmiştir. 2007-2008 eğitim-öğretim yılı döneminde yapılan beş toplantıda, tarih, arkeoloji, şehircilik ve mimarlık alanından akademisyenlerin yaptıkları sunuşlar ilgi ile karşılanmıştır. Mimarlık Fakültesi'nde, Restorasyon ve Koruma Merkezi ile birlikte gerçekleştirilen toplantılar, zengin görsel malzeme ile yapılan sunuşlar ve soru-yanıt bölümleri ile gerek öğrenciler gerekse öğretim elemanları için etkileşimli bir paylaşım platformu olmuştur. Toplantıların 2010-2011 eğitim-öğretim yılı için çalışmalar sürmektedir (Fotoğraf 3).



Fotoğraf 3- Perşembe Toplantıları

D. Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi, Kent Belleğine Yönelik Çalışmaları ile Bir Model Olabilir mi?

Yukarıda görüldüğü üzere kent belleğine yönelik çalışmalar, merkezin kuruluş amaçlarından yalnızca biri olmakla birlikte, yürütülmekte olan diğer çalışmalar ile bütünleşik olarak sürdürülen, ağırlıklı alanlarından biridir. Zira merkez arşivinde, hepsi bilgisayar ortamına aktarılmış olan,

- 1960 yılı öncesine ait ve bir kısmı koleksiyon niteliği taşıyan toplam dokuz yüz seksen dört adet fotoğraf,
- seksen beş cilt şerhiye sicili ile belge değeri taşıyan seksen dört adet yazılı doküman,
- kent ve bölgesini içeren cumhuriyet öncesine ait haritalar ile cumhuriyet sonrasında ait çok sayıda plan,
- doğrudan kent ve bölgesini konu alan doksan bir adet kitap,
- Yirmi beş adet tez (yüksek lisans ve doktora),
- Toplam altmış üç kişi ile yapılmış sözlü tarih görüşmesi kayıtları (yaklaşık yüz yirmi saatlik ses, fotoğraf ve hareketli görüntü kaydı)

bulunmaktadır. Yukarıda yer verildiği üzere Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi, doğrudan kent belleğine yönelik olan çalışmalarını çeşitli etkinlikler ile sürdürmektedir. Merkezin kent belleği alanında bir model oluşturabilecek çalışmalarını özgün kılan etmenin söz konusu etkinlikler olduğunu söylemek olanaklıdır. Bir başka deyişle Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi, kent belleğine ilişkin araştırmalarını doğrudan etkinlikler üzerinden sürdürmeye çaba göstermektedir. Yukarıda aktarılan bu etkinlikler sırasında fotoğraf, yazılı dokümanlar, haritalar, kartpostallar gibi yazılı ve görsel dokümanın yanı sıra, kişisel tanıklıklar ve anlatılar merkez arşivine kazandırılmaktadır. Öte yandan etkinliklerde sunulan bildiriler, yapılan konuşmalar da yayımlanarak kayıt altına alınmakta ve bir kent belgeliği oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu süreci özgün kılan bir diğer etmen ise etkinliklerde konuyla ilgili uzmanların yanı sıra, kentteki kurum/kuruluşlar ile doğrudan kentlilerin de yer almasıdır.

Dolayısıyla, merkezde sürdürülen kent belleğine yönelik çalışmalar yalnızca araştırma ile değil, kentlilerin de katılabildiği çok sayıda ve çeşitli etkinlik üzerinden gerçekleştirilmektedir. Böylece, bu çalışmalar akademik alana hizmet etmenin yanı sıra kentlilik bilinci ve kent kimliğine yönelik farkındalık oluşturmak yönünde de önemli katkı sağlamaktadır. Bir başka deyişle, sonunda bir kent arşivi, kentsel belgelik ya da kent müzesi oluşturmaya yönelik olarak yürütülen kent belleği çalışmaları, söz konusu hedeflere ulaşma sürecini de başlıbaşına bir fayda haline dönüştürmektedir. Bu yönüyle, Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi'nin, kent belleği çalışmaları için etkileşimli ve katılımlı, yalnızca hedef odaklı değil süreci esas alan bir yaklaşım ile özgün bir örnek ve model olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- 1.Gök, T.; Levent, T.; Selvi Ünlü, T. (2010), "Kent Araştırmaları Alanında Bir Model: Mersin Üniversitesi Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi", *Planlama Dergisi*, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, 2009/3-4, ss.181-187.
2. Levent, T. (2008), "Kent Araştırmaları Merkezleri Üzerine Kavramsal Açılımlar", *Kent Araştırma Merkezleri Sempozyumu, Mersin Deneyimi ve Antalya-Mersin İşbirliği*, Aralık 2008, Antalya (yayınlanmamış sempozyum bildirisi).
3. Pèrouse, J. F. (2006), "Kentsel Bellek ve Kent Müzeleri: İstanbul Şehri Gözlem ve Merkezi Deneyimi", *Kentler ve Kent Müzeleri*, Kent Müzeleri Uluslar arası Sempozyumu, 21-22 Nisan 2006, Antalya, ss.105-110.

- 4.Selvi Ünlü, T. (2008), "Mersin Üniversitesi Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi", *Kent Araştırma Merkezleri Sempozyumu, Mersin Deneyimi ve Antalya-Mersin İşbirliği*, Aralık 2008, Antalya (yayınlanmamış sempozyum bildirisi).
5. Tekeli, İ. (1998), "Türkiye'deki Kent Tarihi Yazımı Üzerine Düşünceler", *Tarih Yazımı Üzerine Düşünmek*, Dost Kitabevi, Ankara, ss.148-166.

KAYSERİ ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ (KAYHAM)

Şengül DURNA KEZİK, KAYHAM Eski Uzmanı ve Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi, (sengulkezik@erciyes.edu.tr)

ÇALIŞMANIN PLANI

GİRİŞ

I. KAYHAM DÜŞÜNCESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

II. KAYHAM'IN KURULMA SÜRECİ VE SÜREKLİLİĞİ

III. KAYHAM'IN İŞLEVLERİ

- A. Kütüphane Tarama Sistemi
- B. Kayseri İstatistikî Veri Tabanı

IV. KAYHAM'IN YAPISI

- A. Yönetim Yapısı
- B. Personel Yapısı
- C. Hizmet Sunma Yapısı
- D. İlkeleri ve Stratejik Amaçları

V. KAYHAM'IN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

- A. Mali Sorunlar
- B. Tanınırlık / Bilinirlik

SONUÇ

KAYNAKÇA

GİRİŞ

İnsanın açlığını gideren bir kültürleşme aracı olan bilgi, paylaşıldıkça çoğalmaktadır. Günümüzde ilerleyen teknoloji ile birlikte bilgiye ulaşma seçenekleri son derece genişlemiştir. Ancak bu kadar çok dağınık bilginin bir arada olduğu bir ortamda insanların aradıklarını bulmaları güçleşebilmektedir. Bu nedenle araş-

tırma yapılan konu ile ilgili uzmanlık kütüphaneleri ya da yeni isimleri ile bilgi merkezlerinin oluşturulması son derece önemli hale gelmiştir.

Diğer yandan bilgi çağı olarak adlandırılan günümüzde yerel kalkınma daha çok ön plana çıkmıştır. Yerel kalkınma sürecinde kentlerin tarihi kimliğinin bilinmesi, geleceğe yönelik doğru hedefler konulması ve doğru adımlar atılması noktasında son derece önemlidir. Yerel kimliğin devamı ve o toplumun yaratıcılık özellikleri ise, ancak kendi geçmişini öğrenmesi ve onun üzerinde düşünmesi ile mümkündür. Aksi halde kentler kimliğini kaybeder ve o kentte yaşayan insanlar da diğer bilinçli kimliklerin etkisi altında yok olmaya mahkûm olurlar. Bu kapsamda toplumsal hayatı açısından zorunlu olan kent kimliğinin korunmasında en önemli bilgi kaynakları kent ihtisas kütüphaneleri ya da kent bilgi merkezleridir. Kentle ilgili yazılı, görsel ve işitsel eserlerin toplandığı, düzenli olarak korunduğu ve araştırmacıların hizmetine sunulduğu bu merkezlere sahip olan kentler, kimliklerini koruma ve gelecekle ilgili doğru kararlar alarak hızla kalkınma sürecinde bir adım daha önde bulunmaktadır.

Ayrıca kentle ilgili planlama ve araştırmalarda güvenilir verilere dayanan istatistikî bilgiler de oldukça önemlidir. Bilimsel anlamda istatistikî verilerden yararlanmadan yapılan araştırmalar sonucu atılacak adımların başarılı olma şansı oldukça azdır. Bu anlamda kentle ilgili istatistikî bilgilerin oluşturulduğu, arşivlendiği ve toplu olarak kullanıcıların hizmetine sunulduğu merkezler, bütün kentler için ihtiyaçtır.

Söz konusu **kent bilgi sistemi ve istatistikî veri tabanı**, kentsel kalkınmaya anlamlı katkılar sağlayacaktır. Zengin kültürel birikime sahip olan Kayseri ilinde 2006 yılından beri faaliyetlerini sürdürmekte olan Kayseri Araştırma ve Uygulama Merkezi (KAYHAM), kentte yukarıda sözü edilen işlevleri yerine getiren yegâne kurumdur. Kentin kültürel hafızasını oluşturan kaynakların toplandığı merkez, hem Erciyes Üniversitesi kampusundaki mekânında hem de web sayfası (<http://kayham.erciyes.edu.tr>) aracılığıyla, Kayseri ili ile ilgili araştırma yapanlara kütüphanecilik ve istatistikî veri tabanı hizmetleri sunmaktadır.

Bu tebliğin amacı KAYHAM'ın genel anlamda tanıtımı, işlevleri ve yapısı hakkında bilgiler vererek kent hafızasının oluşturulması ve korunması noktasında kurumun önemini ortaya koymaktır.

I. KAYHAM DÜŞÜNCESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

Kentlerin sosyal, kültürel ve ekonomik açılardan gelişerek yaşayabilmeleri için kendi özelliklerini ve geçmişini tanıması, bilmesi ve kültürel dinamiklerinin farkında olması gerekir. Bu kapsamda kültür birikiminin sağlanarak kentsel kimliğin korunabilmesinde **dokümantasyon, arşiv ve kütüphane** gibi bilgi-belge merkezlerinin ve **müzelerin** işlevleri hayati bir önem taşımaktadır. Kayseri, önceki dönemlerinde olduğu gibi, Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinde de kültürel, ekonomik ve siyasi açılardan tarihi misyonuna uygun önemli işlevler yüklenmiş, zengin kültürel birikime sahip bir kent özelliğini sürekli taşımıştır. Bugün üniversitesi ve sanayisiyle, ulusal ve uluslararası etkin işadamlarıyla tarihi misyonunu koruyarak devam ettiren bir şehirdir. Ancak, Kayseri sözü edilen gücünün üzerinde sahip olduğu potansiyelini henüz harekete geçirebilmiş değildir. **Çünkü Kayseri’de bilimsel ve kültürel yaşama, dünün bugüne ve yarına bağlanmasında katkı sağlayacak; araştırma ve incelemelerin veri temelini oluşturacak kente özgü bilgi, belge ve kitapların toplandığı, muhafaza edildiği ve sürekli geliştirildiği bir kent hafıza merkezi mevcut değildi.** Bu kanaate KAYHAM’ın doğuşunda büyük katkısı bulunan Prof. Dr. Rifat Yıldız tarafından 2005 yılı yaz mevsiminde Kayseri’deki belli başlı eğitim-öğretim kurumlarında, yerel yönetimlerde ve meslek odalarında uygulanan alan çalışması sonucunda ulaşılmıştır (Yıldız, 2005b). Araştırma sonucu elde edilen tespitlerden hareketle, sözü edilen kurumsal boşluğun doldurulmasına yönelik, **dünü koruyarak ve anlayarak yaratmak, bugünü değerlendiren değer katmak ve geleceği planlayarak umut sunmak** misyonuna hizmet etmek üzere arşiv, kütüphane, bilgi bankası ve bibliyografik danışma hizmetleri sunmak üzere, Erciyes Üniversitesi sorumluluğunda Kayham’ın kurulması kararlaştırıldı.

Özetle Kayham fikri, Kayseri’de bir ihtisas kütüphanesinin olmaması ve mevcut kütüphanelerin de yetersiz olması gerçeğinden doğmuş, Kayseri hakkında bugüne kadar yazılmış ve bugünden itibaren yazılacak eserleri bir merkezde toplamak amacıyla kurulmuştur. Bunun yanı sıra üniversite-sanayi işbirliğinin bilgi sistemi altyapısı olmadan geliştirilemeyeceği gerçeği ve güvenilir ve yeterli bilgi olmadan, doğru araştırma yapılamayacağı gerçeği de Kayham fikrinin doğuşunda etkili olmuştur.

II. KAYHAM’IN KURULMA SÜRECİ VE SÜREKLİLİĞİ

Kayseri’nin sahip olduğu işletmecilik ve sanayicilik potansiyelinin **sürekli yenilik (inovasyon) bilinci** kazandırılarak güçlendirilmesi, yerel içsel dinamiklerin orta ve uzun vadede ve kalıcı olarak harekete geçirilerek, yerel rekabet güçlerinin geliştirilmesi amacıyla, Erciyes Üniversitesi sorumluluğunda ve Prof. Dr. Rifat Yıldız’ın koordinatörlüğünde **Kayham Düşüncesi’nin** projelendirilmesi kararlaştırılmıştır (Yıldız, 2007b:436). Proje, Avrupa Birliği yerel kalkınma girişimleri hibe programları kapsamında başarılı bulunarak, AB hibe programı kaynaklarından maddi olarak desteklenmesine karar verilmiş ve bu çerçevede Kayham 1 Aralık 2006 – 30 Kasım 2007 tarihleri arasında desteklenmiştir. Kayham’ın kurulmasında en büyük mali kaynağı yaklaşık 54.000 Avro tutarındaki hibe oluşturmaktadır. Buna ilaveten 6.362 Avro tutarındaki katılım payı da projenin iştirakçileri olan Kayseri Ticaret Odası, Kayseri Sanayi Odası ve Kayseri Üniversite-Sanayi Araştırma ve İşbirliği Vakfı tarafından sağlanmıştır. Projenin hayata geçirilmesine büyük önem veren Erciyes Üniversitesi Rektörlüğü, mali ve ayni birtakım yardımlarla sürekli olarak destek sağlamaktadır; Kayham’ın mekân düzenlemelerinde 29.000 TL’lik tadilat masrafını üstlenmiştir. Kayseri Melikgazi Belediyesi de merkezin bazı ihtiyaçlarını aynı olarak (20 adet kitaplık) bağışlamıştır.

Türkiye’deki üniversitelerde yer alan araştırma merkezlerinin, 2547 sayılı yasa-ya dayalı “Akademik Teşkilat Yönetmeliği”nde yer almaması, bu merkezlerin bağımsız bütçelerinin olmasını engellemektedir. Bu durum ise araştırma merkezlerinin işlevselliğini ve sürekliliğini olumsuz yönde etkilemektedir (Yıldız, 2005a:434–435). Söz konusu kurumsal yapının zayıflığını telafi etmek için Kayseri sivil toplum kuruluşları ile işbirliğine gidilmiştir.

Sürekliliği ve işlevselliği esas alınarak kurulan Kayham’ın, Avrupa Birliği yerel kalkınma hibe programları kapsamındaki proje süresi 30 Kasım 2007 tarihinde sona ermiştir. Proje süresinin sona ermesinin ardından ise Kayham Erciyes Üniversitesi Rektörlüğüne bağlı bir merkez olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Süreklilik için yönetmelik hazırlanmış ve YÖK tarafından kabul edilmiştir (4 Şubat 2009 tarihli ve 27131 sayılı Resmi Gazete).

Diğer yandan KTO ile Kayseri OSB Müdürlüklerinin yetkili organlarının aldıkları karar uyarınca, proje bitimi sonrasında Kayham’da görev alan biri istatistik, diğeri kütüphane hizmetlerinden sorumlu olmak üzere iki uzmanın maaşlarının, 1 yıl süreyle şartlı bağış şeklinde, Erciyes Üniversitesi bütçesine yatırılarak

kullanılması kararlaştırılmıştır. Sonraki 1 yılda ise uzman maaşları KTO ve KAYSO tarafından yine şartlı bağış şeklinde ödenmiştir. Böylece öncelikle yerel kalkınmaya hizmet eden Kayham'ın işleyişinde ve sürekliliğinde yerel sivil toplum örgütlerinin desteği alınarak, paydaşlık esasına dayalı bir statü geliştirilmiştir.

III. KAYHAM'IN İŞLEVLERİ

Kayham, faaliyetleri kapsamında Kayseri hakkında bugüne kadar yayınlanmış ve bugünden itibaren yayınlanacak eserleri, bir merkezde toplamak amacıyla kurulmuştur. Kayham, bu amaca yönelik olarak dokümantasyon, kütüphanecilik ve istatistikî bilgi hizmetleri sunmaktadır (Yıldız, 2007b:437). Yönetmeliğinde belirtildiği gibi Kayham, amacı, faaliyetleri ve yönetim yapısı itibarıyla, üniversite ile meslek odalarının işbirliği esasına dayanmakta ve üniversite-sanayi işbirliğinin bilgi sistemi altyapısının kurulmasına da hizmet etmektedir. Arşiv, bilgi bankası ve kütüphane nitelikli işlevleri yürütecek olan Kayham'ın faaliyetleri kapsamında, Kayseri'nin ekonomik ve kültürel dinamikleri hakkında, araştırmacıların ve işadamlarının bilgi ve uzmanlık kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik ihtiyaç duyacakları sürekli ve düzenli veri tabanı oluşturulmuş ve ilgili hizmetine sunulmuştur.

Kayham'ın bir alt faaliyet alanı olarak **Kayseri istatistikî veri tabanının** (KİVT) oluşturulmasındaki amaç ise, endüstride ve üniversitede Kayseri konulu araştırma yapacaklara istatistikî bilgi hazırlamak ve sunmaktır. Böylece meraklı araştırmacılar için bu istatistiklere dayanarak ve “veri madenciliği” teknikleri kullanarak, farklı ve anlamlı bilgilere ulaşma potansiyeli de yaratılmış olmaktadır (Yıldız; Kezik; Alpoglu, 2008). Dolayısıyla Kayseri ve yöresindeki firmalar yenilikçi araştırma faaliyetlerini yürütürken öncelikle Kayham'ın veri tabanı hizmetlerinden yararlanabileceklerdir. Çünkü Kayham'dan daha zengin Kayseri konulu kaynağı olan mevcut başka bir kurum bulunmamaktadır.

A. Kütüphane Tarama Sistemi

Kayham'da toplanan materyaller “YORDAM 2001 Kütüphane Otomasyon Programı” kullanılarak elektronik ortamda kataloglanmakta ve internet aracılığı ile araştırmacıların hizmetine sunulmaktadır. YORDAM 2001 her tür kütüphane için 110 ayrı alanda basit, orta, ileri düzeyde veri girişi yapma imkânı sağlayan çok kullanıcı ve internet uyumlu bir kütüphane otomasyon programıdır. Program kitap, süreli yayınlar (dergi, gazete) her tür gri yayın (standart, patent, tez

vb.) ve kitap dışı belgelerin (CD, CD-Rom, video, kaset, slayt, fotoğraf, harita vb.) girişi yapılabilmektedir.

Bu kapsamda Kayham için toplanan kitaplar, dergiler, gazeteler, tezler, makaleler, haberler, konuşma metinleri ve tebliğ sunumlarının YORDAM'da kayıtları yapılmaktadır. Kayham'da amaç, Kayseri ilinin hafızasını oluşturmak olduğundan, dergiler ve gazetelerdeki bütün makale ve haberlerin değil, sadece Kayseri ile ilgili olanların kayıtları yapılmakta, merkezde bulunanlar dışında internetten de Kayseri konulu makaleler araştırılmakta, YORDAM'da kayıtları yapılarak araştırmacıların hizmetine sunulmaktadır.

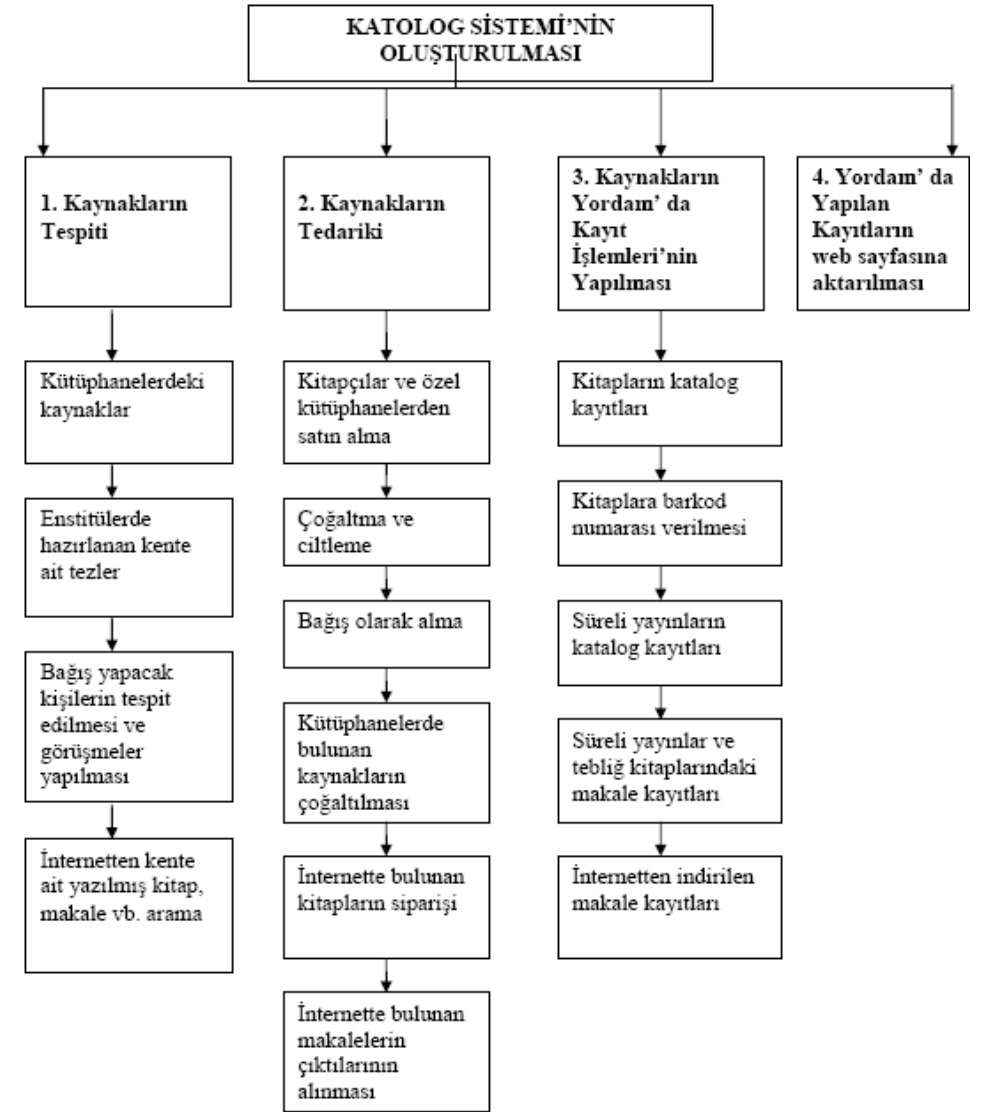
Kayseri konulu bütün materyallerin toplanmasında bağış kabulü, çoğaltma ve satın alma yolları kullanılmaktadır. Bu kapsamda öncelikle Kayseri konulu yayınları bulunan bütün kurumlara Kayham'ın tanıtımı ve yayınlarını bağışlamaları isteğini içeren yazılar yazılmış, sonrasında afişler ve broşürler bastırılarak Kayham'a bağış yapabilecek kişi ve kurumlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Sonuçta bağış olarak gelen Kayseri hakkında yazılı eserler tutanak karşılığında kabul edilmekte ve ayrıca bağış listesi Kayham'ın web sayfasında (<http://kayham.erciyes.edu.tr>) sürekli güncellenerek ilan edilmektedir. (Kayham Katalog Sistemi'nin oluşumu sürecinde yapılan işlemler Şekil 1'de açıklanmaktadır.)

Öte yandan Kayham'ın internet sitesinden YORDAM 2001 aracılığı ile Kayham'da bulunan materyaller için tarama yapılabilmektedir. Tarama esnasında kullanıcı ekrandaki **basit arama, katalog, tez, süreli ve makale/tebliğ** menülerinden arama yapmak istediği kısma girerek kriterlerini belirtip, istediği materyallerin bibliyografik bilgilerine ulaşabilmektedir. Ayrıca internet sitesi üzerinden Kayseri konulu tez ve makalelerin bir kısmına tam metin olarak ulaşabilmekte ve kullanıcı bilgisayarına kayıt edilerek, çıktıları da alınabilmektedir. 1 Şubat 2010 tarihi itibarıyla Kayham için bağış, satın alma ve çoğaltma yoluyla aşağıda listelenen kaynaklar tedarik edilmiştir.

- Toplam Kitap Sayısı: 1.470 adet
- Toplam Tez Sayısı: 734 adet
- CD: 31 adet
- Süreli Yayın (Dergi-Gazete-Bülten-Rapor): 9.445 adet
 - Dergi: 471 adet
 - Gazete: 8.816 adet
 - Bülten: 67 adet

- Rapor: 91 adet
- Katalog-Broşür: 114 adet

Geçmişe yönelik Kayseri konusunda yazılmış eserlerin büyük bir bölümünün Kayham'a kazandırılması zamana ve mali şartlara bağlıdır. Bu nedenle Kayham'daki materyal sayısının zenginleştirilmesi, geniş zamana yayılarak planlanması zorunlu bir konudur.



Şekil 1: KAYHAM Katalog Sistemi

B. Kayseri İstatistikî Veri Tabanı

Kayham, Kayseri'nin sosyal, kültürel, tarihi, demografik ve ekonomik temel göstergelerinden oluşacak istatistikî bilgileri de araştırmacılara sunmaktadır (Yıldız, 2007a:130). Bu kapsamda çeşitli kaynaklardan elde edilen verilerin işlenmesi sonucu KİVT'nda 1 Şubat 2010 tarihi itibarıyla 564 adet tablo ve 139 adet grafik oluşturularak, Kayham'ın internet sitesi üzerinden araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.

Kayham'daki Kayseri istatistikî veri tabanı aşağıdaki sistematiğe oluşturulmuştur (<http://kayham.erciyes.edu.tr>):

I- GENEL YAPI

A- COĞRAFİ DURUM

1. Arazi İstatistikleri
2. İklim İstatistikleri
3. Çevre İstatistikleri

B- NÜFUS

1. İlemod* Kaynaklı Nüfus İstatistikleri
2. TÜİK Kaynaklı Nüfus İstatistikleri
3. Göç İstatistikleri
4. 2007 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi İstatistikleri

C- İDARİ YAPI

1. Genel İstatistikler
2. Güvenlik İstatistikleri
3. Mahalli İdare İstatistikleri
4. Seçim İstatistikleri
5. Diğer Konular

II- SOSYAL YAPI

A-ADALET

1. İlemod Kaynaklı Adalet İstatistikleri
2. TÜİK Kaynaklı Adalet İstatistikleri

B- EĞİTİM

1. İlemod Kaynaklı Eğitim İstatistikleri
2. TÜİK Kaynaklı Eğitim İstatistikleri
3. Kayseri Valiliği Kaynaklı Eğitim İstatistikleri

* İlemod: İllerde il envanterlerinin ve kırsal altyapı hizmetlerinin uygulama ve izlenmesinde modernizasyon projesidir.

4. Erciyes Üniversitesi İstatistikleri
5. Milli Eğitim Bakanlığı Kaynaklı Eğitim İstatistikleri
6. Kayseri ve Konya İlleri Eğitim İstatistiklerinin Karşılaştırılması

C- GENÇLİK VE SPOR

1. İlemod Kaynaklı Gençlik ve Spor İstatistikleri
2. TÜİK Kaynaklı Gençlik ve Spor İstatistikleri

D- SAĞLIK

1. Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastane İstatistikleri
2. Kayseri Sağlık Müdürlüğü Kaynaklı Sağlık İstatistikleri
3. TÜİK Kaynaklı Sağlık İstatistikleri
4. İlemod Kaynaklı Sağlık İstatistikleri
5. Kayseri Valiliği Kaynaklı Sağlık İstatistikleri

E- İŞGÜCÜ VE ÇALIŞMA

1. İlemod Kaynaklı İşgücü ve Çalışma İstatistikleri
2. TÜİK Kaynaklı İşgücü ve Çalışma İstatistikleri

F- SOSYAL YARDIM VE GÜVENLİK

1. İlemod Kaynaklı Sosyal Yardım ve Güvenlik İstatistikleri
2. TÜİK Kaynaklı Sosyal Yardım ve Güvenlik İstatistikleri
3. Kayseri Valiliği Kaynaklı Sosyal Yardım ve Güvenlik İstatistikleri

G- KÜLTÜR

1. İlemod Kaynaklı Kültür İstatistikleri
2. TÜİK Kaynaklı Kültür İstatistikleri

H- DERNEK

III- EKONOMİK YAPI

A- TARIM

1. Bitkisel Üretim İstatistikleri
2. Hayvancılık İstatistikleri
3. Ormancılık İstatistikleri
4. Su Ürünleri İstatistikleri

B- SANAYİ

1. Enerji İstatistikleri
2. İmalat Sanayi İstatistikleri
3. Madencilik İstatistikleri
4. İthalat ve İhracat İstatistikleri

C- HİZMETLER

1. Bankacılık ve Sigortacılık İstatistikleri

2. Konut Yapı ve İnşaat İstatistikleri
3. Haberleşme İstatistikleri
4. Kamu Gelir ve Giderleri İstatistikleri
5. Ticaret İstatistikleri
6. Turizm İstatistikleri
7. Ulaştırma İstatistikleri
8. Diğer

D- DİĞER

IV- REEL VE PARASAL TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER

A- MİLLİ GELİR

B- ÜRETİM

1. Sanayi İstatistikleri
2. Tarım İstatistikleri
3. Enerji İstatistikleri

C- İTHALAT VE İHRACAT

E- BANKACILIK

— Kayseri İstatistikî Veri Tabanı Kaynakları

KİVT, KAYHAM projesinde istihdam edilmiş istatistik uzmanı Tülay Alpoğlu tarafından oluşturulmuştur. Proje süresi sonrasında da yeni istihdam edilen istatistik uzmanı Mesut Karabulut tarafından güncellenmeye ve yenilenmeye devam edilmektedir. Veri tabanı oluşumu sürecinde; araştırma, veri toplama, veri güvenilirliğini sağlama, veri girişi, veri kontrolü, tablo ve grafik oluşturma, hesaplama işlemleri vardır. Bu süreçte, Kayseri ile ilgili araştırma yapmak isteyen araştırmacılar için veriler toplanmış, bunlar filtrelenmiş, hatalardan arındırılmış, gerekli hesaplama ve düzenlemeler yapılarak araştırmacının hizmetine sunulmuştur. Bu süreçte KİVT sisteminde oluşturulmuş olan **veri tabanı/veri ambarı** potansiyeli ile araştırmacılara **veri madenciliği** yapma fırsatı yaratılmıştır.

KİVT'in oluşumu sırasında kullanılan bilgi ve veri kaynakları şunlardır:

- 1- İlemod web sayfası www.ilemod.gov.tr
- 2- Erciyes Üniversitesi Tanıtım Katalogları
- 3- Erciyes Üniversitesi Öğrenci İşleri Öğrenci Dosyaları
- 4- Erciyes Üniversitesi Yıllık Faaliyet Raporları
- 5- <http://www.rehberlikportali.com> web sayfası

- 6- Erciyes Üniversitesi Döner Sermaye İşletmesi Faaliyet Raporları
- 7- Hazine Müsteşarlığı web sayfası www.hazine.gov.tr
- 8- Kayseri Sağlık Müdürlüğü İstatistik Yıllığı
- 9- Kayseri Valiliği web sayfası www.kayseri.gov.tr
- 10- KOSGEB web sayfası www.kosgeb.gov.tr
- 11- Kayseri Valiliği Melikgazi Kaymakamlığı 2006 -1 yılı brifing dosyası
- 12- Türkiye Bankalar Birliği web sayfası www.tbb.org.tr
- 13- Türkiye İstatistik Kurumu web sayfası www.tuik.gov.tr
- 14- Kocasinan Belediyesi Faaliyet Raporları
- 15- Milli Eğitim Bakanlığı web sayfası www.meb.gov.tr
- 16- Türkiye Kalkınma Bankası web sayfası www.tkb.com.tr
- 17- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği web sayfası www.tobb.org.tr
- 18- Sosyal Güvenlik Kurumu web sayfası www.sgk.gov.tr
- 19- Türkiye İş Kurumu web sayfası www.iskur.gov.tr/
- 20- Gelir İdaresi Başkanlığı web sayfası www.gib.gov.tr/
- 21- Dış Ticaret Müsteşarlığı www.dtm.gov.tr/
- 22- Muhasebat Genel Müdürlüğü www.muhasebat.gov.tr/

KAYHAM'da veri tabanı oluşum sürecinde yukarıda sıralanan 17 kaynaktan elde edilen veriler özetle aşağıdaki işlemlerden geçirilerek-, tablolar ve grafikler şeklinde ortaya konulmuştur.

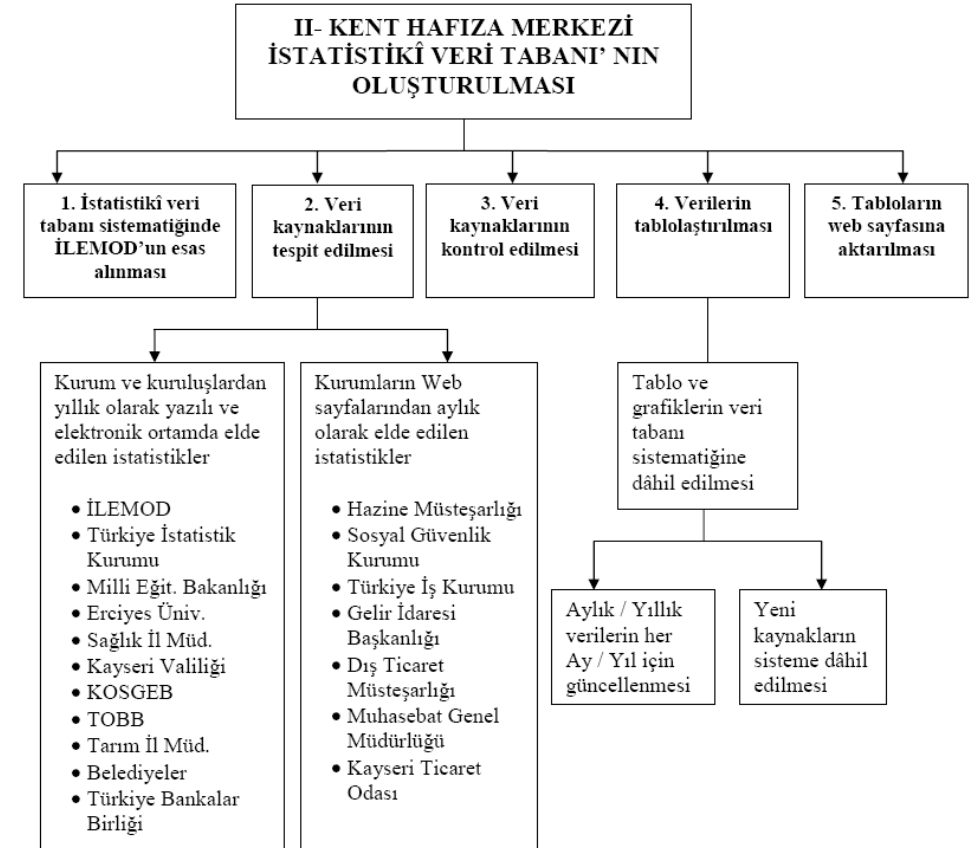
- Farklı kitapçıklar halinde yer alan yıllık faaliyet raporlarında, yıllar bir tabloda ifade edilmiş, yıllara göre sayısal değerler arasındaki artış ve azalış oranları (%) hesaplanmış, bazı sayısal değerler için zaman indeksi ve mekân indeksi bulunmuştur. Ayrıca yıllara göre elde edilen değişim bir grafikte gösterilmiştir.
- Araştırmacının bu istatistikleri daha rahat anlayabilmesi amacıyla; tabloların biçimsel düzenlemesi yapılmış, sayısal değerlerin özelliklerine göre toplamaları alınmıştır.
- Tablolardaki bazı sayısal verilerde merkezi eğilim ölçüleri (ortalama, ranj vs.) ve maksimum, minimum değerleri hesaplanmıştır.
- Haber Bültenleri şeklinde yayınlanan aylık bültenlere ait istatistikler için ise aylık değişim oranları (%) hesaplanmıştır.
- Kayseri İli ilçelerindeki üretim, öğrenci sayısı, okul sayısı gibi vb. verilerde, toplama göre ilçelerin oranı (%) hesaplanarak ilçelerdeki gelişmişlik düzeyi tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca elde edilen yüzdeliklere göre değişkenler sıralanmıştır.

- Kayseri İli ile benzer özelliklere sahip (Ekonomik yapı, Sanayi vb.) farklı illere ait veriler ele alınarak iller arasında karşılaştırma işlemleri yapılmıştır.
- Erciyes Üniversitesi öğrenci istatistikleri bölümler, fakülteler ve enstitülere göre sınıflandırılmış ve ayrıca cinsiyet dağılımındaki değişimler yıllara göre gösterilmiştir.
- Yıllara göre yüzdesel değişimler ve değişkenlerin yüzde dağılımları hesaplanmıştır.
- İLEMOD¹ ve MİAS² web sayfasından elde edilen (www.ilemod.gov.tr) tablolar Excel'e aktarılmış, sayısal değerlerdeki hatalar düzeltilmiş, veri girişi yapılarak düzgün tablolar haline getirilmiştir. Ayrıca bu tablolardan anlamlı sonuçlar elde edilmiştir.

Bu işlemlerin yapılmasının ardından oluşturulan veri tabanındaki tablolar ve grafikler veri madenciliği yapmak isteyen araştırmacılar için Kayham web sitesinde yayınlanmakta ve tam metin olarak bilgisayara indirilip, çıktı alınabilmektedir. (Kayham İstatistikî Veri Tabanı'nın oluşumu sürecinde yapılan işlemler Şekil 2'de açıklanmaktadır.)

¹ İLEMOD, illerde il envanterlerinin ve kırsal alt yapı hizmetlerinin uygulama ve izlenmesinde modernizasyon projesi anlamına gelmektedir.

² MİAS, Mülki İdare Karar Destek Sistemi anlamına gelmekte olup, İllerin İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlükleri denetiminde Kamu Kurum ve Kurumlarının İstatistikî bilgilerinin toplandığı bir sistemdir.



Şekil 2: KAYHAM İstatistikî Veri Tabanı

IV. KAYHAM'IN YAPISI

A. Yönetim Yapısı

Kayham'ın yönetim yapısı **yönetmelikte** şu şekilde anlatılmaktadır:

Kayham'ın idari organları müdür, müdür yardımcısı, yönetim kurulu ve danışma kurulundan oluşmaktadır. Rektör tarafından üç yıllığına atanan **müdür**, yönetim kurulunun doğal üyesi ve başkanıdır. Müdür, çalışmalarından rektöre karşı sorumludur. Müdür tarafından üç yıllığına görevlendirilen müdür yardımcısı, müdürün verdiği işleri yapmakla görevlidir.

Yönetim Kurulu; Müdür ve Rektör tarafından Üniversite Öğretim elemanları arasından görevlendirilecek beş öğretim elemanı olmak üzere toplam altı üyeden oluşur. Yönetim Kurulu üyelerinin görev süresi üç yıldır. Süresi dolan üye tekrar görevlendirilebilir. Yönetim Kurulu olağan olarak ayda bir kez toplanır. Müdür gerekli gördüğü durumlarda Yönetim Kurulunu olağanüstü toplantıya çağırır. Yönetim Kurulunda kararlar oy çokluğu ile alınır. Oyların eşitliği halinde Müdürün oyu yönünde karar verilmiş sayılır.

Danışma Kurulu; Üniversiteden ve Üniversite dışından üç yıl için görevlendirilecek toplam on üyeden oluşur. Bunlardan 3 üye Kayseri Ticaret Odası'nı, 3 üye de Kayseri Sanayi Odası'nı temsilen görev almaktadırlar. Görev süresi dolan üyeler yeniden görevlendirilebilir. Danışma Kurulu, altı ayda bir toplanır ve Merkezin amaçlarına uygun faaliyetler ile yeni açılımlar önerir. Müdür gerekli gördüğü hallerde Danışma Kurulunu olağanüstü toplantıya çağırabilir.

Kayham'ın yönetim yapısında, yerel sivil toplum örgütü üyelerine, danışma kurulunda üyelik verilerek, Kayham'ın ilke ve değerlerinin yerel bazda anlaşılması, kabul edilmesi ve uygulanmasına çalışılmıştır. Kayham'ın işbirliğini teşvik edici bu yapısı, paydaşlık esaslı bir sistemi işaret etmektedir.

B. Personel Yapısı

Kayham'da biri kütüphanecilik hizmetlerinden sorumlu **Bilgi ve Belge Yönetimi uzmanı**, diğeri KİVT'dan sorumlu **İstatistik uzmanı** olmak üzere iki personel görev yapmaktadır.

C. Hizmet Sunma Yapısı

Kayham araştırmacılara kütüphanecilik ve web sayfası hizmetleri sunmaktadır.

1. Kütüphanecilik Hizmeti

Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi zemin kattaki 424 m² kapalı alanda araştırmacılara kütüphanecilik hizmetleri sunulmaktadır. Mekân da araştırmacılar web sayfası üzerinden bibliyografik bilgilerini öğrendikleri eserleri uzmanların yardımıyla, birebir inceleme, notlar alma ve gerekirse fotokopi çekirme imkânlarından yararlanabilmektedirler. Ayrıca araştırmacılar Kayham'da bulunan kaynakları ödünç olarak alabilmektedirler.

2. Web Sayfası Hizmeti

Kayham, web sayfası hizmeti aracılığıyla, Kayseri konulu araştırma yapan kişi ve kurumların aradıkları bilgilere daha hızlı ulaşabilmelerine yardımcı olmak amacındadır.

a. Web Sayfasında Yer Alan Bilgiler

Kayham'daki 564 adet tablo ve 139 adet grafikten oluşan Kayseri istatistikî veri tabanına web sayfasından ulaşılabilen, bu tablo ve grafikler tam metin olarak kâğıda dökülebilmektedir.

Yine internet sitesi üzerinden katalog tarama yoluyla Kayham'da bulunan kitap, dergi, makale, tebliğ ve bildirimler ile haber, röportaj ve konuşma metni koleksiyonunun bibliyografik bilgilerine ve önemli bir kısım makale ve tezlerin de tam metinlerine ulaşılabilir. 1 Şubat 2010 tarihi itibarıyla web sayfasında tam metin olarak ulaşılabilen kaynak sayısı şu şekildedir:

- Tam Metin Ulaşılabilir Tezler 581 adet
- Tam Metin Ulaşılabilir Makaleler.....103 adet
- Tam Metin Ulaşılabilir Seminer Çalışmaları.....22 adet

b. Web Sayfasının Güncellenmesi

Kayham web sayfasında yer alan bilgiler uzmanlar tarafından düzenli olarak güncellenerek araştırmacıların hizmetine sunulmaktadır.

c. Web Sayfası Ziyaretçi İstatistikleri

Aşağıdaki tabloda Kayham'ın web sayfasının ziyaretçi sayıları verilmiştir. Kayham'ın web adresinin Erciyes Üniversitesi web sayfasında Rektörlüğe Bağlı Merkezler listesinde ve açılış sayfasındaki Kütüphane Hizmetleri menüsünde yer almaya başladığı 1 Ekim 2007 tarihinden itibaren web sayfasını ziyaret edenlerin sayısında artış görülmüştür.

Tablo 1: Kayham'ın Web Sayfasının Ziyaretçi Sayısı

KAYHAM' IN WEB ZİYARETÇİ SAYISI				
Sıra No	Tarih	Gün	Haftalık Ziyaretçi Sayısı	Kümülatif Ziyaretçi Sayısı
1	08.02.2010	Pazartesi	373	373
2	15.02.2010	Pazartesi	281	654
3	22.02.2010	Pazartesi	374	1.028
4	01.03.2010	Pazartesi	296	1.324
5	08.03.2010	Pazartesi	386	1.710
6	15.03.2010	Pazartesi	329	2.039
7	22.03.2010	Pazartesi	318	2.357

Kaynak: <http://kayham.erciyes.edu.tr>, Erişim Tarihi: 22.03.2010

Özetle;

- Haftalık ortalama 300–350 ziyaretçi,
- Dünyadan haftalık ortalama 7–8 ülke,
- Türkiye'den haftalık ortalama 25–30 il,
- Türkiye'den toplam 46 il ve Dünya'dan 50 ülke web sayfasını ziyaret etmektedir.

D. İlkeleri ve Stratejik Amaçları

Kayham'ın benimsediği ve önemsettiği ilkeler stratejik planında aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır:

1. Kayseri konulu yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası boyutta yayınlanmış eserleri toplamak,
2. Yerel rekabet yeteneklerini geliştirmek,
3. Yerel sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek,
4. Çağdaş iletişim teknolojilerini kullanmak,

5. Yerel, ulusal ve uluslararası iletişim ağı ile faydalı bilgileri depolayarak ilgili kuruluşlara duyurmak,
6. Sunacağı hizmetlerin niteliği için hedef kitle ile istişare etmek,
7. Nitelikli elaman istihdam etmek,
8. Stratejik planı rehber kabul etmek,
9. Kurumsal yönetimde ve sunacağı hizmetlerde yazılı ayrıntılı iş tanımlarının yapılması.

Kayham'ın stratejik amaçları ise stratejik planda aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

Stratejik Amaç 1: Kayseri konulu kitap koleksiyonunu zenginleştirmek

Stratejik Amaç 2: Kurumsal kimlik oluşturmak ve tanınırlığı artırmak

Stratejik Amaç 3: Kayseri'deki işletmelerin rekabet yeteneklerinin gelişmesine katkıda bulunacak faaliyetler düzenlemek

Stratejik Amaç 4: Kayseri'nin potansiyel yatırım alanları üzerine araştırma projesi hazırlanmasına önderlik etmek

Stratejik Amaç 5: Kayseri'deki işletmelerinin geçmişi raporlama ve geleceği planlamasına katkıda bulunmak

V. KAYHAM'IN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

A. Mali Sorunlar

Kayham proje süresinin sona ermesinin ardından 2 yıl süre ile sivil toplum kuruluşları tarafından karşılanan uzman maaşlarının ödemesi daha sonra uzatılmamıştır. Bunun üzerine Erciyes Üniversitesi Rektörlüğü'nden uzmanlara kadro açması için istekte bulunulmuş, ancak henüz bu gerçekleşmemiştir. Geçici bir çözüm olarak şu an uzman maaşları Rektörlük tarafından ödenmektedir. Ancak kurumun sürekliliğinin devamı ve uzmanların işlerine daha sıkı sarılabilmeleri için en kısa zamanda Rektörlük tarafından uzman kadrolarının verilmesi beklenmektedir.

B. Tanınırlık / Bilinirlik

Kayham'ın tanıtımı amacıyla bastırılan broşürler üniversiteler, orta öğretim kurumları, valilikler, kaymakamlıklar, belediye başkanlıklarına gönderilmiştir.

Ayrıca çeşitli televizyon kanallarıyla Kayham'ı tanıtmak amacıyla röportajlar yapılmıştır. Düzenli olarak yapılan Kayham yönetim ve danışma kurulu toplantılarına basın da davet edilerek tanınırlığın artırılması amaçlanmıştır.

Bütün bu çabalara rağmen halen Kayham yeteri kadar tanınmaktadır. Ancak tanınırlığı artırmak için çalışmalar devam etmektedir. Düzenlenen bu sempozyumda bu amaçla atılan bir adım niteliğindedir.

SONUÇ

Kentsel boyutta kültüre, ekonomiye ve mekânsal oluşuma bilinç ve rekabet yetenekleri kazandırmak, yerel kimliğin korunması anlamına gelmektedir. Bu nedenle yerel kimliğin unsurlarının belirleyicisi olan **yerel bilgilerin korunması** Kayham'ın faaliyetlerini oluşturmaktadır. Bilgiyi korumak ve onun verimli kullanılmasını sağlayabilmek gerekli kurumsal yapının oluşturulması ile mümkün olabilmektedir. Kurumsal yapının oluşturulmasında, modern teknolojinin değerlendirilerek bilgi sisteminin kullanıma sunulması ve bu kurumlarda stratejik yönetim anlayışının benimsenmesi; süreklilik kazandırılması için hayati önem arz etmektedir. Öte yandan bu kurumların yerel nitelikli olması onların idari ve mali yapılarında yerel sivil toplum kuruluşlarının paydaşlığını gerekli kılmaktadır.

Kayham'ın güçlü yönlerinden birisi, KTO ve KAYSO gibi yerel sivil toplum kuruluşlarının danışma kurulunda temsil edilmeleridir. Böylece Kayham'ın hangi ciddiyetle ve heyecanla Kayseri için faaliyetlerini yürüttüğü doğrudan ilgililerce takip ve kontrol edilmenin ötesinde, birlikte paydaşlık esaslı olarak hizmet sunulması amaçlanmaktadır. Proje oluşturma aşamasında ilgili sivil toplum kuruluşları ile sıkı iletişim içinde çalışmalar yürütülmüş ve bu kapsamda proje bedelinin yaklaşık %10'u bu kuruluşlar tarafından karşılanmıştır. Paydaşlığın sürekliliğinin diğer bir göstergesi de proje süresi sona erdikten sonra Kayham'da istihdam edilen iki uzmanın maaşlarının 2 yıl süreyle paydaşlar (Kayseri OSB Müdürlüğü, KAYSO ve KTO) tarafından karşılanmasıdır. Bu süre sonrasında ise Kayham'da çalışanların ücretleri ve diğer ihtiyaçları Erciyes Üniversitesi Rektörlüğü bütçesi kaynaklarından karşılanmaktadır.

Genel anlamda istatistiğin en önemli özelliklerinden birisi karar hazırlayabilme imkânı sunmasıdır. Nasıl ki işletme bazında planlar yapmak, kaliteyi ve verimliliği takip etmek, düzenli kayıt edilmiş rakamlardan oluşan istatistiklerin değerlendirilmesi ile mümkün olabiliyorsa, yerel ve kentsel bazda da sosyal, eko-

nomik, kültürel, siyasi ve hemen hemen her alanda analiz, tahmin ve öngörü istatistiğin sunduğu olanaklarla mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda geleceği tahmin etmek, öngöründe bulunmak; durum analizi yapmak ve incelemek, dönemsel istatistikî veriler ışığında yapılması tercih edilen bir yoldur. Çünkü değişim istatistikî verilerle takip edilebilir. KAYHAM düşüncesinin projelendirilme sürecinde yaptığımız araştırmalarda, İçişleri Bakanlığı tarafından 1996 yılında Türkiye'nin tüm illerinde uygulanmak üzere başlatılan İLEMOD sistemi, KİVT'nın temel dayanağını teşkil etmiştir. İLEMOD dışında elde edilen diğer bilgiler de sistemin yapısı bozulmadan düzenli ve kontrollü bir şekilde KİVT'yi zenginleştirmek amacıyla ilave edilmektedir. Bu bağlamda Erciyes Üniversitesi, Kayseri Sağlık Müdürlüğü, Kayseri Valiliği, Hazine Müsteşarlığı, KOSGEB, Türkiye Bankalar Birliği, TÜİK, TOBB... gibi kuruluşların istatistiklerinden yararlanılmaktadır.

Teknolojinin kaynağı bilimsel bilgi, bilimsel bilginin vazgeçilmezi ise güvenilir bilgiyi koruyan, aktaran ve onun sürekliliğini sağlayan kütüphanelerdir. Yerel işletmelerin teknolojik yenilik bilincini kazanmaları, Ar-Ge faaliyetleri yürütmeleri ve üniversite-sanayi işbirliğinin sağlam temellere dayalı olarak kurulabilmesi kent ihtisas kütüphanelerinin araştırmacılara ve işletmelere sunacakları bilgi hizmeti ile mümkün olabilmektedir. KAYHAM kapsamında oluşturmaya çalıştığımız hem katalog sisteminin, hem de Kayseri istatistikî veri tabanı sisteminin, Türkiye'de kentsel boyutta çok önemli bir boşluğun doldurulmasında örnek teşkil edeceğine inanıyoruz. Bu nedenle Kayham örneğinin korunması, geliştirilmesi ve diğer iller için de değerlendirilmesinin faydalı olacağı kanaatini taşıyoruz.

KAYNAKÇA

Kayham Stratejik Planı: 2008–2010, <http://kayham.erciyes.edu.tr>.

Kayham Yönetmeliği, <http://kayham.erciyes.edu.tr>.

Yıldız, Rıfat (2005a), “Bir Yüksek Öğretim Kurumunun Denetim ve Yönetim Sorunu: Üniversite Sanayi İşbirliği (ÜSİ) Çerçevesinde Araştırma ve Uygulama Merkezleri (ARUMER)”, **4. Orta Anadolu İşletmecilik Kongresi TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Kurumsal Yönetim Bildiri Kitabı**, Ankara, ss. 426–439.

Yıldız, Rıfat (2005b), “Kentsel Kalkınmanın Ön Şartı Olarak Toplumsal Hafıza Sorunu: Denizli Tarih-Kültür-Ekonomi Arşivi, Kütüphanesi ve Araştırma Merkezi Kurulması”, **Kentsel Araştırmalar Sempozyumu II**, Pamukkale Üniversitesi, (Henüz Yayınlanmadı).

Yıldız, Rıfat (2007a), “Kayseri Hafıza Merkezi”, **Paydaşlık Esaslı Üniversite-Sanayi İşbirliği ve Kentsel Yenilik (İnovasyon) Sisteminin Altyapısı: Kayseri Bilgi ve Araştırma Merkezi Sempozyumu**, (Düzenleme Kurulu: Rıfat Yıldız; Hayriye Atik; Gökçe Çınar vd., Kayseri Sanayici ve İş Adamları Derneği Yayını, ss.129-131.

Yıldız, Rıfat (2007b), “Yenilikçilik Perspektifinden Üniversite-Sanayi İşbirliği İçin Paydaşlık Esaslı Araştırma Merkezi ve Kentsel Bilgi Merkezi Modeli”, **Üniversitelerdeki Araştırma ve Uygulama Merkezlerinin İşlevselliği: Üniversite-Sanayi İşbirliğinin Yeniden Yapılandırılması-nın Gereklilikleri**, (Der.) R.Yıldız, Detay Yayınları: 202, ss.415–451.

Yıldız, Rıfat (2009), “Kayseri Hafıza Merkezi (KAYHAM)”, **Yerel Kalkınmada İyi Örnekler**, Atak Matbaa, İstanbul, ss.215-246.

Yıldız, Rıfat; Şengül Durna Kezik; Tülay Alpoğlu (2008); “Kentsel Bazda Veri Tabanı Oluşturma: Kayseri Hafıza Merkezi (KAYHAM) Örneği”, **9. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu**, Kuşadası, (Henüz Yayınlanmadı).

KENT İHTİSAS KÜTÜPHANELERİ (BİRİNCİ OTURUM)

SORU- CEVAP- TARTIŞMALAR

Prof. Dr. M. Ali BİLGİNOĞLU’nun Sorusu:

Sayın Hasan ERTÜRK Bey’e, soru sormak istiyorum. Kent ihtisas kütüphaneleri, kent arşivleri, kent müzeleri ve buna eklenen kent araştırma merkezleri arasındaki ilişki nasıl olmalıdır konusunun açıklığa kavuşması gerekiyor. Acaba araştırma merkezleri, arşiv, ihtisas kütüphanesi ve müze oluşturmaları mıdır? Bunları birbirinden ayırmak gerekir mi? Buna bağlı olarak, bu kurumların sunduğu hizmetler saf kamusal mal mı? Yarı kamusal mal mı? Eğer yarı kamusal mal ise bilgi ve veri üretme konusu özel sektöre bırakılabilir mi? Araştırma merkezleri doğrudan araştırmalara odaklanamaz mı?

Akın BAYRAK’ın Sorusu:

Öncelikle kuracağımız kurumları iyi tarif etmemiz gerektiğini düşünüyorum. Yani tarih diyoruz, tarihi iyi okumak ve yorumlamak gerekmektedir. Bu yorumla göre de yarınları oluşturmamız. Ancak tarihi okumak için de okunacak bir şey olması lazım. Aslında sizlerin yaptığı çalışma, okunacak şeyleri ortaya çıkarmaktadır. Okuyana ise iyi yorumlamak kalıyor. Müzede, kütüphanede ve arşivlerde elde ettiğimiz bilgiyi okumalıyız. Okuduğumuz bilgiyi de iyi yorumlamalıyız. Ancak bu malzemeler yeteri kadar okunuyor mu? Okunmuyor ise ne yapılmalı? İşin pazarlama tarafında nasıl bir yöntem uygulamalıyız? Sempozyumda bu konu ile ilgili bir tebliğde göremediğim için belki fikir beyan edecek arkadaşlarımız olabilir.

Prof. Dr. Rıfat YILDIZ’ın Sorusu:

Konuşmacıların hepsine sarf ettikleri faydalı bilgiler için teşekkür ediyorum. Hasan Bey Uludağ üniversitesindeki araştırma ve uygulama merkezinin, Tülin Hanım’da Mersin Üniversitesindeki araştırma ve uygulama merkezinin faaliyetlerini tanıttığı için Prof Dr. Hasan ERTÜRK Bey’e ve Tülin Selvi ÜNLÜ Hanım’a soru sormak istiyorum. Yaptıkları projeler ile ilgili olarak şunları merak ediyorum;

1- Kadrolu uzman istihdam edebiliyor musunuz?

2- Bağımsız bütçe hazırlayabiliyor musunuz?

3- Projelerin finansman kaynaklarını nereden aldınız? Üniversitenin BAP'ından mı? TÜBİTAK'tan mı? Avrupa Birliği'nden mi?

4- Projeleri başka yerden finanse ettiyseniz, sizin kadrolu elemanlarınız mı projeleri gerçekleştirdi, yoksa proje için üniversitenin A, B, C, D bölümlerindeki kişilerden mi bir ekip oluşturdunuz.

Yani bu sorularla bilhassa şunu soruyorum; uzun vadede bu müesseselerin sürekliliği sağlanabilecek mi? Çünkü bağımsız kadronuz yok ise ve bağımsız kadro hazırlayamıyorsanız ve Rektör Bey gücü elinizden alırsa, sizin bu kadroları alma yetkiniz var mı? Bu konu araştırma ve uygulama merkezlerinin en büyük problemidir. Her üniversitenin 15, 20, 30 tane araştırma merkezi var ama kaç tanesi fiilen aktif çalışıyor. Sanırım cevap çok az olacaktır. Ben bu konuda birini TOBB Üniversitesi'nin, diğerini Pamukkale Üniversitesi'nin organize ettiği iki kongrede tebliğ sundum. Bu konu köklü bir problem olduğu için başka kaynaklarınız veya başka bir çözümünüz varsa heyecanla onları öğrenmek isterim. Bizde bazı problemler atlattık ama projenin sürekliliğini sürekli kadro alarak sağladık.

Ümran KANDEMİR'in Sorusu:

Ben Tülin Hanım'a soru sormak istiyorum. Mersin Üniversitesi Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi isminin çok iddialı olduğunu düşünüyorum. Şöyle ki; Akdeniz derken sadece Mersin değil tüm Akdeniz bölgesi anlaşılırken, sunumunuzdan anladığım kadarıyla Merkeziniz daha ziyade Mersin'e yoğunlaşmış durumda. Bu durumda ilerleyen dönemde Antalya'yı kapsayacak mısınız? Ya da şimdi bir çalışma yaparken direkt öyle bir sınırlama koyuyor musunuz? Eğer koymuyorsanız neden ismi Mersin Kent değil de, Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezidir. Teşekkür Ederim.

Prof. Dr. Hasan ERTÜRK'ün Cevabı:

Kent Araştırma Merkezleri özellikle üniversitelerin işlevlerini ortaya koyarak kurulmuştur. Müzeler, uzman kütüphaneler ve üniversiteler birlikte çalışsalar da işlevsel farklılıkları vardır. Üniversiteler bilimsel araştırma yapar ve bunları uygulamaya koyar. Ama diğer 2 kurumun böyle bir işlevi yoktur. Bunlar var olanı arşivleyerek, okuyucuya sunarlar. Dolayısıyla bu kurumların birbirine ihtiyacı vardır. Bilgi alış verişini kurarak arşivlerden yararlanmak gerekmektedir. Bu anlamda kurumların işlevsel farklılıkları var diye düşünüyorum. Zaten

Mersin ve KAYHAM ile aynı görüşteyiz. Bizler bu günü araştırıp geleceğe bırakmaya çalışıyoruz. Ama diğer kurumlar daha çok geçmişi arşivleme işlevini yürütüyorlar. Rıfat Beyin belirttiği problemler çok önemlidir. Maalesef bugünkü üniversite yapısı içinde böyle sorunlar oluşuyor. Maalesef bizde projelerimizi bilimsel araştırma fonundan yararlanarak oluşturuyoruz. Bağımsız kadromuz yok. Üniversitenin bize tahsis ettiği kadrolarla ancak gönüllülük esasına dayalı olarak işlevlerimizi sürdürüyoruz. Bizim merkez olarak gücümüzü, danışma kurulu ve danışma kurulundaki proje üretim süreci ile bu süreç sonrasındaki danışma kurulu kurumlarının ekonomik katkıları oluşturuyor. Ama maalesef enstitülerin bile yeterince kadro alamadığı üniversitelerde, araştırma merkezleri kadro alma konusunda çok şanslı değiller.

Tülin Selvi ÜNLÜ'nün Cevabı:

Sorular için teşekkür ediyorum. Ancak aynı sorunları yaşıyoruz. Bizim Araştırma merkezinde bir tek müdürümüz ve çalışan tek uzman olarak ben varım. Ben rektörlük uzmanıyım ve görevlendirme ile bu merkezdeyim. 10 senelik bir merkez olduğumuz ve şehirde kurumsal bir kimlik kazanmayı başardığımız için yine de rektörlükten çok büyük destek görüyoruz. Hem şehirde hem üniversite de tanınırlığımız ve görünürlüğümüz oldukça yüksek. Dolayısıyla yaptığımız etkinliklerde finansal kaynak bulma şansımızı da kendi kendimize oluşturmuş olduk. Envanter projesini BAP' tan yaptık. Ama Tarsus projesini Tarsus Belediyesi finanse etti. Döner sermayeden faydalandık. Orada da ben, Mimarlık Fakültesi ile ortak çalıştım. Onun dışındaki 2 proje; Çamlıbel Kent Kimliğini Güçlendirme projesi ve Mersin Tarihi Kent Merkezini Yenileme projesini, Şehir Planlama bölümünden bölüm başkanı Yrd. Doç Dr. Tolga ÜNLÜ ile beraber tamamen gönüllü olarak yürüttük. Henüz hayata geçmedi ancak kurumlarla görüşmelerimiz sürüyor. Projelerin görünür hale gelmesiyle Ticaret ve Sanayi Odası ciddi destek vermeye başladı. Örneğin kolodyumlar için Valilik, Ticaret-Sanayi Odası ve yerel yönetimlerin birkaçından destek aldık. Ama bunun dışında ne yazık ki bizimde ekstra bir gelirimiz yok. Yani mutlaka özel sektörden birilerinin katkı sağlaması gerekiyor.

Akdeniz ismi konusunda bir soru vardı. Aslında bizim çalışmalarımız Mersin ve bölgesi için ama Antalya'da da çok ciddi çalışmalar var. Biliyorsunuz AKMET var, kent müzesi çalışmaları sürüyor. Biz daha çok Akdeniz çalışmaları yapan kurumlarla kuracağımız ilişkileri kolaylaştırmak için Akdeniz kelimesini anahtar kelime olarak kullanıyoruz. Yani sadece Türkiye'de değil, yurtdışında da Akdeniz çalışmaları var ve onlarla benzerlikler taşıyoruz. Örneğin Mersin'in

bazı liman kentleriyle birtakım ortak özellikleri var. Dolayısıyla bu alanı da göz önünde bulundurarak, uzun vadeli düşünerek koyduğumuz bir isimdir. Yoksa Antalya'ya kadar uzanmak gibi bir şansımızda, öyle bir düşüncemiz de yok. Şu anda Mersin ve bölgesine yönelik çalışmalar sürdürüyoruz. Teşekkür ederim.

Hasan ERTÜRK'ün Cevabı:

Sorularınız arasında projelerle ilgili kimler üretiyor dediniz. Burada yapılanma ile ilgili bir konuya açıklama getirmem gerekiyor. Yönetim kurulumuz Üniversite'deki KETAM ile ilişkili bölümlerden temsilcilerden oluşuyor. Dolayısıyla bu yolla yönetim kurulunda bu bölümlerin yer almasıyla, proje üretim sürecinde o bölümlerin imkânlarını kullanma şansımız oluyor. Projelerin üretim sürecine hem danışma kurulunun önerdiği isimler yani kentin dinamikleri katılıyor. Hem de üniversitenin ilgili bölümlerinin bütün akademisyenleri katılıyor. Ekonomi, tarım, kültür ve tarih olmak üzere 4 ana dalda proje üretimi gerçekleşiyor. Dolayısıyla projelerin üretiminde bilim insanlarını kullanarak ortak bir imece oluşturuluyor. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Rıfat YILDIZ'ın Cevabı:

Acaba bilgi merkezi, arşiv ve müze, bunun üzerine birde araştırma yapmak çok değil mi? Karışmıyor mu? Aslında biz Kayseri Hafıza Merkeziyiz. Kısaltılmış olarak ismimiz KAYHAM. Bundan vazgeçemiyoruz. Bu ismi çok düşünerek geliştirdik. Ama YÖK'e kabul ettirmek için çok çaba sarf ettik. Şu anda yönetim ve danışma kurullarımızda Kayseri Sanayi Odasından ve Ticaret Odasından 3'er kişi var. Öncesinde yönetim kurulunda 1'er kişi vardı. Ancak YÖK gerekçe göstermeden Kayseri Araştırma ve Uygulama Merkezi olacak dedi. Fakat biz fiilen bir ihtisas kütüphanesiyiz, Kayseri Hafıza Merkeziyiz. Kayseri konulu istatistikî bilgi bankası oluşturduk. Bunları araştırmacıların hizmetine sunuyoruz. Araştırma yapmıyoruz. Fakat 2 ayda bir bankamızdaki istatistikleri değerlendiriyoruz. Mesela Kayseri, Konya ve Denizli ihracatlarının karşılaştırmalı istatistikleri var. Bunları sivil toplum örgütlerinden, sanayi odasından gelenlerle, paydaşlarımızla tartışıyoruz. Ancak araştırmacı olmadığımız için yayın yapmıyoruz. Bu anlamda yükümüz çok ve çeşitli değil. Ancak buda ihtisas kütüphaneciliğinin bir parçasıdır. Veri bankası da kütüphaneciliğin bir parçasıdır. Teşekkür ederim.

KENT İHTİSAS KÜTÜPHANELERİ

(İKİNCİ OTURUM)

VEHBİ KOÇ VAKFI

VEHBİ KOÇ VE ANKARA ARAŞTIRMALARI MERKEZİ (VEKAM)

KÜTÜPHANESİ VE ARŞİVİ

Alev AYAOKUR, Vehbi Koç Vakfı Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Merkezi

Kütüphaneci ve Arşiv Uzmanı

Kent kütüphaneleri, ihtisas kütüphanesi niteliği taşır. Kent kütüphanesi; sosyal, kültürel, ekonomik ve eğitsel gelişime katkıda bulunmak amacıyla, bulunduğu kent ile ilgili tarihsel ve güncel her türlü bilgi ve belgeyi toplayıp düzenleyerek, toplumun kullanımına sunmayı amaçlayan bir eğitim ve kültür merkezidir.

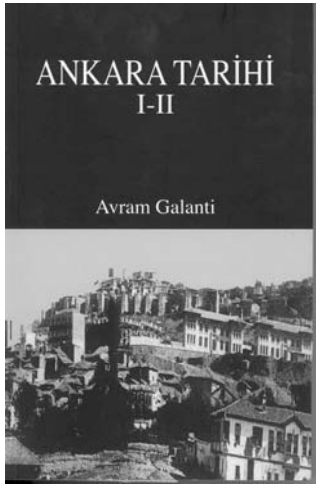
Yerel bilincin zenginleşmesi açısından önemli bir güç olan kent kütüphanesi, kentin sorunlarıyla ilgili çeşitli konularda kamuoyu oluşturarak iletişim ve paylaşım ortamı sağlar. Konferans, panel, sergi, sempozyum, toplantı gibi çeşitli kültürel faaliyetler aracılığıyla kentin sosyal yaşamına katkıda bulunur. Kentin eğitim kurumları, yerel yönetimleri ve sivil toplum kuruluşları ile birlikte işbirliği yaparak ürettiği projelerle kentin gelişimine katkı sağlar.

Başkent Ankara ile ilgili zengin bir koleksiyona sahip olan Vehbi Koç Vakfı Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Merkezi (VEKAM) Kütüphanesi'nin misyonu, başkent Ankara'nın kent kütüphanesi işlevini üstlenebilmesidir.

VEKAM, sayıları Keçiören'de gün geçtikçe azalan geleneksel bağ evlerinden birinde faaliyet göstermektedir. 1923 yılında rahmetli Vehbi Koç'un Mareşal Fevzi Çakmak'tan satın aldığı bağ evi, uzun yıllar Koç ailesinin yazlık konutu olarak kullanılmıştır. Birinci derecede korunması gerekli kültür varlığı statüsündeki bağ evi, 1992-1993 yıllarında aslına uygun olarak restore edilerek Vehbi Koç'un istekleri doğrultusunda 1994'te Ankara'nın tarihi, kültürü ve ticaret hayatını inceleyen bir araştırma merkezine dönüştürülmüştür.

Özellikle Vehbi Koç ve başkent Ankara ile Türkiye Cumhuriyeti'nin paralel gelişiminin araştırılması ve belgelenmesi üzerinde çalışmalar yapan Merkez, Vehbi Koç ve başkent Ankara'ya ilişkin bilgi ve belgeleri derler, bunları düzenler ve toplumun hizmetine sunar. VEKAM, eğitime, sosyal ve kültürel hayatın yanı sıra Ankara'nın ticaret hayatına ilişkin araştırmalarını akademik ve yarı akademik yayınlarda toplamakta, bu konularda çeşitli projeler yürütmekte ve çeşitli sanatsal, sosyal ve kültürel faaliyetler düzenlemektedir.

Yaklaşık 5000 adet kaynağa sahip olan VEKAM Kütüphanesi koleksiyonunda Vehbi Koç, Ankara ve Cumhuriyet tarihi ile ilgili kaynaklar bulunur. Koleksiyonunda bulunan sözlükler, yıllıklar, almanaklar, ansiklopediler ve rehberlerden oluşan danışma kaynaklarını; Ankara ile ilgili ülkemizde ve dünyada yayımlanmış romanları, Ankara'da görev yapmış yabancı diplomatların anılarını, kent tarihi, kültürü, ekonomisi ve mimarisi ile ilgili yayınları, seyyahların gezi kitaplarını; Ankara üzerine yapılmış tarihsel ve kültürel araştırmaları içeren lisansüstü tezleri; yerel yönetimlerin, mesleki birlik ve odaların yayımladığı raporları; Varlık, Ayın Tarihi, Karınca, Gazete Ankara gibi yerel ve ulusal gazete ve dergileri araştırmacıların hizmetine sunar.



Galanti, Avram. Ankara tarihi I-II
Ankara: Çağlar Yayınları, 2005.
VEKAM Kütüphanesi



II Farrere, Claude. Les quatre dames d'Angora,
Paris: Imprimerie de Lagny, 1933.
VEKAM Kütüphanesi

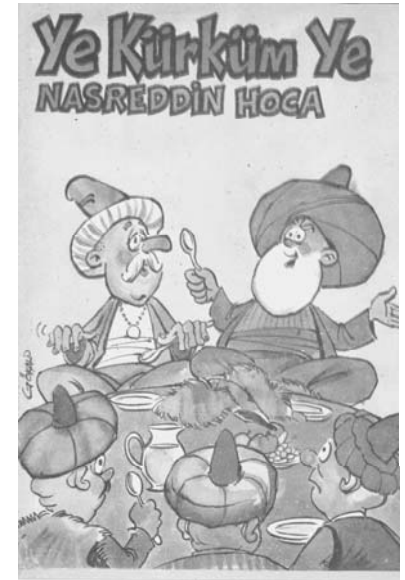
Ana kütüphanenin yanı sıra Bozyiğit ailesi tarafından VEKAM'a bağışlanan tanınmış Ankara'lı yazar Ali Esat Bozyiğit'in eşsiz Koleksiyonu, 43. Kütüphane Haftası münasebetiyle 29 Mart 2007'de araştırmacıların hizmetine sunulmuştur. 4700 civarında kaynağı içeren koleksiyon, araştırmacı Ali Esat Bozyiğit'in kendi incelemelerinin yanı sıra Anadolu folkloruna ait çeşitli belgeleri ve kitapları içeren çok zengin bir koleksiyondur. Koleksiyonun konu dağılımı incelendiğinde özellikle halk edebiyatı ve halk kültürü ile ilgili bibliyografyaların, süreli yayınların ve kitapların ağırlıklı olduğu görülmektedir. Koleksiyon ayrıca başkent Ankara ve çevresi, mizah, tasavvuf, el sanatları, çeşitli sanat ve kültür eserleri ile ilgili yayınları içermektedir.

VEKAM, kütüphanesinin yanı sıra çok zengin bir arşiv koleksiyonuna sahiptir. Arşiv; Vehbi Koç Koleksiyonu, Ankara Koleksiyonu ve AKILÇAĞI Koleksiyonu olmak üzere üç ayrı koleksiyondan oluşmaktadır.



Şahmaran Hikayesi. İstanbul:
İstanbul Maarif Kitaphanesi, 1964.

VEKAM Kütüphanesi Ali Esat Bozyiğit
Koleksiyonu



Ye Kürküm Ye: Nasrettin Hoca
İstanbul: Başak Yayınevi, 1981.
VEKAM Kütüphanesi Ali Esat
Bozyiğit Koleksiyonu

Vehbi Koç Koleksiyonu; Ankara'da kurulan KOÇ Ticaret A.Ş.'nin kurulduğu dönemdeki faaliyetlerine ilişkin fatura, mektup, ilan, davetiye gibi belgeler (145), Vehbi Koç'a ait fotoğraflar (149), Vehbi Koç'un özel ve çalışma hayatına ait 1956-1996 arasındaki haberleri içeren gazete ve dergi kupürleri (14.000) ile Vehbi Koç'un yaşam öyküsünü ve iş dünyasına ilişkin görüşlerinin yer aldığı belgeleri (89) içermektedir.



Koç Türk Ticaret Anonim Şirketi Faturası
VEKAM Vehbi Koç Koleksiyonu

Ankara Koleksiyonu; beş farklı koleksiyondan oluşmaktadır:

Birincisi; 1900'lerin başından itibaren kenti ve sosyal hayatını tasvir eden Ankara Fotoğrafları ve Kartpostalları (4800), 15. hükümetin başbakanı Recep Peker, Cumhuriyet'in ilk sendikacı ve izcilerinden Mediha Erdoğan'ın kızı Tülin Aybars ve Cumhuriyet'in ilk kadın doktorlarından Müşfika Baykal'ın aile albümlerinin de yer aldığı, Ankara'nın görsel belleği niteliği taşıyan kartpostal ve fotoğraf arşividir.



Fıskiyeli Havuz, Kızılay Meydanı, 1927-1928
VEKAM Fotoğraf ve Kartpostal Arşivi

İkincisi; 19.yy sonu ile 20.yy. başına ait şerhiye sicilleri, berat ve fermanlar ile Cumhuriyet Dönemi sosyal yaşantısını dile getiren mektuplar, davetiyeler, broşürler, etiketler, ilanlar ve faturalardan oluşan Ankara Belgeleri Arşivi'dir.(400)



Ankara Fes Etiketi
VEKAM Ankara Belgeleri Koleksiyonu

Üçüncüsü; 1932 tarihli orijinal Jannsen Planı gibi başkentin kent planlamasının evrelerini gösteren harita, plan, kroki gibi belgelerden oluşan Harita ve Plan Arşivi'dir. (183)

Dördüncüsü; Cumhuriyet dönemi Ankara'sı ile ilgili görsel kayıtları içeren Belgesel Film Arşivi'dir. (92)

Beşincisi, sanat tarihçisi Gökçe Günel ve arkeolog Müberra Günel'in hazırladığı Ankara'nın 22 ilçesini kapsayan Ankara Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri'dir. (638)

AKILÇAĞI Koleksiyonu; 2003 yılında VEKAM ile Türk Eğitim Vakfı (TEV) tarafından Eğitim Birliği'nin kuruluş dönemini incelemek üzere Cumhuriyet'in kuruluşunun 80. yılında başlatılan AKILÇAĞI Projesi münasebetiyle oluşturulmuştur. Koleksiyon, Eğitim Birliği'nin ilk yıllarına ait görsel ve yazılı belgelerin bağışına yönelik olarak Ankaralıları yazılı bir çağrı yapılması ve satın alma yolu ile zenginleştirilmiştir. 1928 yılında yapılan Harf Devrimi öncesi ve sonrasına ait yayınlardan oluşan bu koleksiyon, Cumhuriyet döneminin eğitimine ışık tutan orijinal kaynakları içermektedir.



Muallim Tahsin Demirey. Yeni resimli alfabe,

Y.y.: Mektep Neşriyat Yurdu, 1929.

VEKAM AKILÇAĞI Koleksiyonu



Okul Defteri

VEKAM AKILÇAĞI Koleksiyonu

Aralarında 1928–1940 döneminin ilköğretim öğrencilerine yönelik hazırlanan alfabeler, kıraat kitapları, coğrafya kitapları, matematik ve yurt bilgisi kitapları, Devlet Basımevi'nin Ortamektep ve Lise öğrencilerinin okuduğu bez ciltli tarih kitaplarının yanı sıra Halkevlerinin çeşitli yayınları, Türk Dil Bilgisi dersleri kitapları (150) ile diplomalar, okur yazar belgeleri, pasolar, karneler, defterler ve

müfredat programları (64) ve öğrencilerin ve öğretmenlerin dersliklerde çekilen toplu fotoğrafları ile okul binalarının (443) fotoğrafları yer almaktadır.



Ayaş İlkokulu Öğrencileri
1930'lar
VEKAM AKILÇAĞI Koleksiyonu

VEKAM kütüphanesi ve arşivine ait kaynaklar, satın alma, bağış ve değişim yoluyla sağlanmaktadır. Kütüphanede Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları ve Dewey Onlu Sınıflama Sistemi uygulanmakta, Kongre Kütüphanesi konu başlıkları kullanılmaktadır. Kayıtlar, MARC formatında Milas otomasyon programına girilmektedir. Arşivde yer alan koleksiyonların niteliklerine özgü "özel" tanımlama bilgileri Midas programına kaydedilmektedir. Kütüphane ve arşiv otomasyon programlarına VEKAM web sayfası aracılığıyla uzaktan erişim sağlanabilmekte, katalog taraması yapılabilmektedir. (<http://www.vekam.org.tr>)

Kütüphane ve arşiv kullanıcıları Ankara'nın kent tarihi, kültürü, ekonomisi, mimarisi, şehir planlaması üzerine çalışmalar yapanlar ve sosyal bilimler, edebiyat gibi çeşitli alanlardan akademisyenler, öğrenciler, kamu ve özel sektörde faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlardan uzmanlar ve araştırmacılarıdır. Kaynaklar, kütüphanede kullanıma açıktır; ödünç verilmez. Kullanıcılar, belli sayfa sayısına kadar ücretsiz fotokopi hizmetinden yararlanmaktadır.

Kütüphane ve arşivde danışma hizmeti yoğun olarak verilir. Eşzamanlı olarak bire bir bilgi alış verişi sağlanan bir iletişim ortamı içinde kullanıcı doğru bilgi kaynaklarına yönlendirilir. Elektronik posta yolu ile gelen sorular cevaplandırılarak, kütüphanenin kullanım koşullarına ilişkin bilgi verilir; kullanıcılar gereksinimleri doğrultusunda bilgi kaynaklarına yönlendirilir. Geriye dönük tarama hizmeti ile kullanıcının belirli bir bilgi talebine ilişkin olarak o konuda mevcut belgelere ait bibliyografik künyeler kendisine sunulur.

VEKAM, 2007 yılında kendisine bağlanan Birinci Derecede Korunması Gerekli Kültür Varlığı statüsünde olan Ankara Bağ Evi'nde sergilenen eserler ile koleksiyonunu zenginleştirmiştir. Ankara Bağ Evi koleksiyonunda bulunan objeler, tekstil ürünleri ve bakır koleksiyonu, Osmanlı döneminden Cumhuriyet'e geçiş döneminin geleneksel bağ evi hayatını yansıtan bir anlayışla teşhir edilmektedir. Ankara Bağ Evi Ankara'nın kültürel mirasına ışık tutan merkezlerden birisidir.

FARUK YAMAN KÜTÜPHANESİ

VE

KAYSERİ KİTAPLARI KOLEKSİYONU

Faruk YAMAN, Melikgazi Belediyesi Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler
Müdürü

I- BİLGİ VE BELGİNİN ÖNEMİ

Yazı ile başlayan bilgi birikimi bireylerin dolayısı ile toplumların bugünkü yaşamında toplumsal düzeyi ile var oluşunun temelini oluşturmuştur. Toplumlar geçmişlerindeki izlerini koruyabildiği ve belgelerle bunu ispatlayabildiği sürece günümüz yer küresindeki fiziki haritada yer almışlardır. Yaşadıkları tecrübelerini, elde ettikleri deneyimler ile bilgi ve öğretilerini gelecek kuşaklara aktarmayan nice kavim ve toplumlar günümüz dünyasında ne yazık ki yerlerini alamamışlardır. Günümüz dünyasında ne kadar kültür çeşitliliğini içeren toplumlar var ise temelinde bilgi birikimlerini aktarabilmeleridir. Çünkü insan beyni her icadı bir ömürde yaşayarak elde etseydi. Bugün bizler hala mağaralarda resim çiziyorduk. Yani insanoğlu bilgi ve tecrübelerini gelecek kuşaklara aktararak, gelen kuşaklarında bu bilgi ve tecrübeleri yeni bilgi ve deneyimlerini ekleyerek toplumsal gelişimi sağlamışlar dolayısı ile var olma ve ayakta durma savaşını kazanmışlardır. Geçmiş çok derinlere dayanan ve bunu da değerlendiren toplumlar günümüzün devlet yapılarının çitasını oluşturmaktadır. Çinliler, Prusyalılar, Germenler, Biritanyılılar, Persler, Araplar, Mısırlılar, Türkler, Afrikalılar, İndialılar gibi bilinen toplumlar günümüzde var olanlardır. Diğer toplumlar bunların kombinasyonları niteliğinde ve kavimleri arasından oluşmuşlardır.

Var olma mücadelesini sürdüren ve diğer toplumlarda hâkimiyet kurmak isteyen toplumların yapmış olduklarını dünya keşiflerinde birçok toplumu yok etmişlerdir. Ancak günümüzde bizlere bırakmış oldukları yapılar, eserler, şehirleri ve kullandıkları eşyaları ile bir döneme damgalarını vurduğunu biliyoruz. Anzaklar, Mayalar ve piramitlerin Fivurunları bunlara iyi bir örnektir. Günümüzde örnek toplumsal yaşamlarını sürdürmeseler de kalıcı izlerini hâlâ görmekteyiz.

Demek oluyor ki toplumlar da bilgi birikimi, bu bilgileri aktarma çok önemli bir var oluş nedenidir. Özellikle yazının icadı ile bu toplumlar da büyük bir ilerleme kaydedilmiştir. Çünkü gelecek kuşaklara adeta şifreli bilgiler ve işin sırlarını aktarmışlardır. Yaptıkları ticari anlaşmaları, avlanma sahalarını, savaşlarda galibiyetlerini hep kayıt altına alarak bir toplumun diğer toplum üzerinde bir bakıma hâkimiyeti dolayısıyla yönetilmesine vesile olmuşlardır. Bu tür anlaşmalar ile kazananlar, kaybeden toplumların bir sonraki nesillerini adeta satın almışlardır.

Bilgi birikimi ile sürekli gelişen, değişen toplumlar bu kez kendi aralarında yönetimde kabullenme ve söz sahibi olma isteği ile birlikte kendi kültürlerini ve varlığını belgeleyen her türlü yazıyı saklama, belgeleme ve çoğaltarak dağıtım yolunu seçmişlerdir. Çünkü artık dünyada var olma tarih sayfalarındaki yerine bağlıdır.

Geçmişe dönük her türlü sosyal, kültürel ve idari yapısını kendi yönetiminde ispatlamaya yönelik bu tür yazılı belgeler özellikle son yıllarda daha da önem kazanmıştır. Çünkü teknoloji, iletişim ve ekonomi olarak her gün küçülen dünyaya da toplumlar kendi değer yargılarını, kültür ve sosyal birikimlerini ön plana çıkararak bir bakıma kendilerinin daha kurumsal bir toplum olduğunu ispatlamak istemektedirler.

Kaba kuvvet ile başlayan savaşlar, daha sonra büyük istila ordularına, sonraları ise akıl ve bilgi birimi ile hayvanlardan yararlanma ve alet kullanarak yüzyıllar boyunca savaş tekniği olmuştur. Özellikle barutun icadı ile makine savaşlarına yani tank, top, tüfek ve uçak gibi aletlere yönelilmiştir. Ancak bu savaş ve istila artık günümüzde önemi yitirmek üzeredir. Çünkü bir toplumu savaş ile teslim almak modern dünyanın gözü önünde hoş karşılanmamakta hatta cezalandırılmaktadır. Gücsüze karşı dengesiz güç kullanımında hemen diğer devletler birleşmektedir. 1990 lı yıllarda Kuveyt te olduğu gibi.

Artık işgallerde kültür, toplumun değer yargılarının bozulması hatta tarihlerini saptırarak değiştirme ve inkar etmeye yolu seçilmektedir. Ancak kazanan hep bilgi olmaktadır ve olacaktır da, bu kaçınılmazdır. Bilgi de sözlü anlatım değil belgeler ile kanıtlanan ve herkes tarafın okunan bilinen yazılı kaynaklardır. Bu açıdan özellikle 20. yy da devletler bilgi birikimine toplumsal dinamiğin devamı için yerel kültür ve yaşam tarzının kanıtlandığı her türlü objeye önem vermek ve değerlendirmektedir.

II- BİLGİ VE BELGELER BELLİ MERKEZLERDE

İletişim çağının büyük bir gelişim gösterdiği ve hatta bir bilgisayarın duşları arasında kalan dünya da “ BİZ İNSANIZ, SONSUZ DEMOKRASİ VE ÖZGÜRLÜK ” gibi kavramlar ile küreselleşme toplumların artık en büyük sorunudur. Çünkü bu bireyleri “DÜNYALİYİZ” anlayışı ile bir bakıma bilgiyi yakalayan, elde eden, biriktiren, depolayan ve tarihi birikimini değerlendirerek gelecek planları yapanların işgalinin bir başka adı ve adresidir.

Bu neden ile özellikle tarih artık toplumların geleceklerini yönlendiren ve söz sahibi olmalarına öncülük eden, bir bakıma belgesi sayılan her türlü bilgi ve yazılı kaynak ve doküman olarak önem kazanmaktadır. Toplumun tarih birikimi iki tür de elde edilmektedir.

— Bunların ilki toplumsal yapının en üst biriminde yer alan, devlet arşiv ve belgeleridir ki bunlar resmi tarih olarak belge merkezlerinde bulunmaktadır.

— İkincisi ise yerel düzeyde gerçekleşen ve büyük bir kısmı yine yerel alanlara basılan, dağıtılan eserlerdir. Bu yerel bilgi birikim envanterleri her bölge için birleşerek genel tarihe de katkı sağlamaktadır.

Toplumların bilgi birimlerini veya hafızalarını sakladıkları, sergiledikleri hatta büyük bir gizlilik içerisinde depoladıkları arşivler günümüz adı ile kozmik odalar, devletlerin kırmızıçizgilerini yani yönetme ve diğer toplumlar üzerinde hâkimiyet kurma felsefelerini belirlemektedir. Toplumlar var olma ve bunu da devam ettirebilmelerine vesile kılmak için, Milli Kütüphaneler, Şehir Kütüphaneleri, Müzeler, Özel Arşiv merkezleri ki bizde Osmanlı Arşivleri iyi bir örnek, Müzeler, açık alan kültürel miras yapıları, savaş alanları hep koruma ve geliştirme alanlarıdır. Çünkü her türlü iletişim, globalleşme, teknolojik istilaların karşı savunma ve hatta karşı taarruz silahları artık bilgi ve belgelerin saklandığı arşivlerdir.

Anadolu da var olan Osmanlı ve Selçuklu yapıları ile adeta Anadolu’nun bir Türk Yurdu olduğunu ispatlamaktadır. Zaten bu yapılar Türklerin Tapusu sayılmaktadır. Özellikle Osmanlı dönemine ait devlet arşivi, yönetim ile ilgili belgeler günümüzde çok daha önem kazanmaktadır. Neden mi çünkü Osmanlı Arşivi demek, Kuzey Afrika’nın tarihi demek, Orta Doğunun Tarihi demek, Balkanlar hatta orta Avrupa’nın tarihi demek, Kafkasya’nın tarihi demek dolayısıyla Osmanlı Arşivleri bir bakıma DÜNYA TARİHİN VESİKASI yani

BELGESİ olmaktadır. Geriye Zaten günümüz Amerika ile Avustralya kıtası kalmaktadır ki buralarında keşiflerinden itibaren 500 yıllık bir geçmişleri söz konusudur.

III- FARUK YAMAN KÜTÜPHANESİ

Ben Faruk YAMAN, özel bir konum ve çalışmam ile buradayım. Devlet arşivi, şehir müzeleri, şehir kütüphaneleri, üniversite kütüphaneleri hep merkezi idarenin yönlendirme, sahip çıkması, yapılandırması ve kurumsallaştırması ile çalışmalarını sürdürmektedir.

Bunların yanında bölgeye benim gibi kendi şehirlerin bilgi ve belgelerini biriktiren, saklayan, derleyen ve bunları paylaşma yoluna giden bireyler var. Ben Faruk YAMAN şehir arşivciğini uygulayan iyi bir örneğim.

Kitap okuma sevgim ve alışkanlığım benim kanımda var. Çünkü Faruk Yaman Kütüphanesi aslında bana bugün sağ ve sağlıklı olan babam İsmail Yaman tarafından devir edilmiştir. Yaman ailesi “BÜYÜK AİLE” olarak bilinen dede, babaanne, anne ve baba ile torunlardan oluşmaktadır. Kütüphanenin kurulmasına vesile olan babam İsmail Yaman, geliştiren ve 30 bin eser ile özel bir kütüphane dönüştüren ben Faruk YAMAN ile bu kütüphaneyi devir olacak olan Sevgi, İsmail ve Gökhan YAMAN tek bir çatı altında yaşamaktadır. Kitap okuma, biriktirme, arşivleme Yaman ailesinin bir yaşam tarzıdır. Kızım Sevgi Yaman lise 2. sınıfa gitmekte olup, böyle bir aile ve kitap ortamında yetişmesinin vermiş olduğu kültür ile 5 eserin dizgisi, 2 eserin tasarımı yapmış ve 3 eserin de editörlüğünü yaparak basımı ile literatüre kazandırmıştır. Yani kısım üç eser sahibi bir tarih araştırmacı ve yazar kimliğini almıştır.

30 bin kitap içerisinde her türlü kaynak eser yer almaktadır. Tarih, Edebiyat, Turizm, Ekonomi, Yönetim, Şehir kitapları, Hukuk, Roman, Hikâye, Yabancı Dil kitapları, Tarım, Çevre, Sözlükler, Din kitapları, ansiklopediler, biyografiler gibi konuları içermektedir.

Bu kütüphanede içerisinde 2153 adet Osmanlıca eser de bulunmaktadır. Konu tasnifi tam yapılamayan bu eserler ayrı bir yerde muhafaza edilmektedir.

Yine birçok belge, doküman, 10000 civarında Osmanlıca belge, fotoğraf, bayram kartları, plaklar, kasetçalar, videokaset, VHS kaset, cd, vcd ve dvd bulunmaktadır.

Kütüphane bana bir bakıma miras olarak kaldı. Babam İsmail YAMAN miras olarak bana; almamda büyük fedakârlıklar verdiği ve teşvik ettiğini Üniversite Diplomamla bu kütüphane oldu. Faruk YAMAN Kütüphanesi olarak kullandığım Melikgazi’nin şirin ve yeşillikler içerisinde doğa harikası Kıranardı Bölgesindeki bağ evimizde rahmetli Büyükbabam Ahmet Yaman’dan miras kalmıştır. Yani bu şehir Kütüphanesi bir miras malıdır. Miras yendi değil aksine her geçen büyüyen, genişleyen ve kurumlaşmaya doğru giden bir merkez olma yolundadır. Kitap okuma ve biriktirerek paylaşma bizim aile felsefemizdir.

Babamın mesleği gereği birçok il de bulundum. Her yaz Kayseri’ye gelir Kıranardı’nda kalırdık. Köyüme ve Kayseri’ye duyduğum sevgi beni her gittiğim yerde Kayseri kitaplarını almaya yönelttiğini zannediyorum. Bu biriktirme zaman içerisinde bir koleksiyona dönüştü.

A- KAYSERİ KİTAPLARI KOLEKSİYONU

Gönüllü olarak kitap toplama, belge biriktirme ve bunu tekrar toplum ile paylaşma çabası ile başlayan özel kişi kitaplıkları; zaman içerisinde o toplumun en büyük var olma katını olmaktadır. Nitekim Kayseri ilinde Faruk YAMAN tarafından merak ile başlayan okuma ve kitap biriktirme; bir süre sonra Kayseri’nin belleğini oluşturan KAYSERİ KİTAPLARI KOLEKSİYONUNA dönüşmüştür. Bu koleksiyon içerik olarak da zengin bir yerel tarih araştırma merkezidir.

Yerel Kütüphaneler çok önemlidir. Yerel olmalarından dolayı o toplumun kültürel, sanat, ticari, doğa ve demografik yapısını içeren her türlü yerel araştırmanın sonuçlarını belgeleyebilme, saklayabilme ve paylaşılmasına merkez olmaktadır. Bu yerel bilgi merkezleri bölgesel hatta devlet yapısının temelidir. Yerel bilgi ve belgeler yerel bölgelerin birer resmini verdiği gibi devlet gibi büyük organizasyonların da temelini oluşturmaktadır. Türkiye’nin kültürel birikimi aslında yerel var olma mücadele ve kanıtlamasının bir sonucudur ki bu dünyanın her yerinde böyledir. Çünkü icat ve teknolojik buluşlar tümünden gelim bir metot ile uygulanmasına karşın, toplumsal dinamikler tam tersine tüme varım olarak gelişme göstermektedir. Yani parçalar bütünü oluşturmaktadır. Fransa, Almanya, Belçika, Avusturya, İngiltere, Rusya denilince bir devlet olarak bilirse de birçok bileşenin toptan ifadesidir.

Bu bağlanmada yerellik dolayısı ile Yerel Tarihi Belgeler önem taşımaktadır. Bu bir çömlek parçası, demir bir alet veya bir yapı olabilir. Ancak bizim burada irdelediğimiz basılı eserlerdir. Yani resim, fotoğraf ve kitap türü evraklardır. Bu

amaç ile yerel bazda Kayserimizin geçmişini dönük her türlü belgeye toplamak ile başlanılan Faruk Yaman Kayseri Koleksiyonu artık bir Merkez oluşmasına vesile olmuştur.

Kayseri Kitapları Koleksiyonunda İngilizce (18), Fransızca (6), Almanca (5), Osmanlıca (19 matbaa, 3 adet el yazması), İtalyanca (1), Arapça (2) ve Ermenice (2) ve Türkçe (3.112) olmak üzere toplam 3168 basılı eser yer almaktadır. Bu eserler arasında kitap, kitapçık, özel sayı dergileri bulunmaktadır. Konularının tamamı Kayseri ile ilgilidir. Yazarı Kayserili olmasına rağmen konusu başka olan kitaplar bu koleksiyonda yer almamaktadır. Çünkü özellikle edebiyat türü roman ve şiir ile tiyatro eserin yazarı Kayserili olmasına karşın konusu Kayseri olmayınca bu koleksiyonu dâhil edilmemiştir.

B- KAYSERİ KOLEKSİYONUN İÇERİĞİ

Kayseri Koleksiyonu sadece kitaplardan oluşmamaktadır. Bilgi deposu sadece kitap değildir. Bu koleksiyon içerisinde;

1. 1898 ile 1940 yılları arasında gerek seyyahlar gerek ise zamanın fotoğrafçıların çekmiş oldu ve FOTOKART olarak bilinen siyah beyaz fotoğraflar yer almaktadır. Bu fotoğraflar sadece şehir ile ilgilidir. Kayserili aile, kişi ve toplu resimler bu koleksiyona dâhil edilmemiştir. 19 adetinin cam negatif olmak üzere 242 adet Eski Kayseri Fotokart Koleksiyonu bulunmaktadır.
2. Ayrıca 1940 ile 1990 yıllarını kapsayan genel olarak büyük değişime maruz kalan ve yıkılan şehir yapıların yer aldığını 134 eski şehir fotoğrafı bulunmaktadır.
3. 1965 ile 1990'lı yılların en büyük önemli gün ve bayram kutlamalarının yazılı bir aracı olan günümüzde ise 2 kontürlük mesaj olarak ilettiğimiz bayram kutlama kartları yani BAYRAM KARTPOSTALLARI KOLEKSİYONU mevcuttur. Bayram Kartpostalları Koleksiyonu içerisinde 423 adet bayram kartı yer almaktadır.
4. Kayseri Koleksiyonu içerisinde 3 adeti 75 lik olarak bilinen Osmanlıca yazılı taş plak olmak üzere 34 adet Kayseri Türkülerin yer aldığı ve bizzat Kayseri kelimesi geçen plak koleksiyonu mevcuttur.
5. 7 adeti Osmanlıca olmak üzere 19 şehir ve il haritası
6. 134 adet Osmanlı Belgelerinde Kayseri Koleksiyonu: Kayseri ile ilgili Osmanlıca olan ticari yazışmalar, nüfus cüzdanları, askere alınma ve terhis ile muaf belgeleri, mahkeme kararları, atanma evrakları,

evlilik sözleşmeleri, çeyiz senetleri, mahkeme kayıt defterleri, tüccar defterleri, doğum ve ölüm belgeleri, tapular, gazeteler, dergiler gibi belgelerdir.

7. Kayseri ile ilgili 1990 ve sonrası şehir fotoğrafları, hava fotoğrafları
8. Kayseri ve ilçeleri ile ilgili görüntü videokasetleri,
9. Kayseri zarf ve pul koleksiyonu
10. VCD, CD, DVD koleksiyonu

Gibi belge ve materyaller bulunmaktadır.

C- KAYSERİ KOLEKSİYONUN BUGÜNÜ

Faruk Yaman Kütüphanesi ve Kayseri Kitapları Koleksiyonu tek bir çatı altında yer almaktadır. Kütüphane kitaplık olarak 5 bölümden oluşmaktadır.

- 1- Tasnif edilmiş genel kitaplar bölümü
 - 2- Ansiklopediler bölümü
 - 3- Kayseri kitapları bölümü
 - 4- Tasnif edilecek genel kitaplar bölümü
 - 5- Osmanlıca Kitapları bölümü
- Kitaplar dışında yer alan belgeler bölümünde ise
- a- Genel belgeler
 - b- Kayseri belgeleri
 - c- Osmanlıca belgeleri olarak tasnif edilmiştir.

Faruk Yaman Kütüphanesinde özellikle Kayseri ile ilgili siyah beyaz fotoğraf, fotokart, bayram kartları ile belgelerin tamamı gerçektir. Çünkü koleksiyon ürünleri gerçektir. Sanal, bilgisayar taraması, dijital arşiv veya fotokopi değildir. Dönemin bizzat ürünü ve baskısıdır. En büyük sıkıntı veya şikâyetimiz tabii ki kaynak verilmeden kullanılması, baskı yapılması hatta eser haline getirilip ticari olarak satılmasından gelir elde edilmesidir.

2007 yılında Erciyes Üniversitesi, İletişim Fakültesinden 5 öğrenci bitirme tezi olarak “ Faruk Yaman Kütüphanesi Ve Kayseri Kitapları Envanteri “ isimli bitirme tez çalışması yapmış olup, bu çalışmada 2434 eser tescillenmiş yani kayıt altına alınmıştır. Ancak bir türlü derlenerek basılı eser haline getirilememiştir. Şubat 2010 tarihi itibari ile 3168 eser yer almaktadır.

D- FARUK YAMAN KÜTÜPHANESİNE KİTAP, BELGE VE METARYEL TEMİNİ

Faruk Yaman Kütüphanesinin oluşmasında yer alan eserlerin 6 bin civarında olanı İsmail Yaman tarafından satın alma yolu ile oluşturulmuştur. Faruk Yaman tarafından ise 35 yıllık bir çalışma ile bugün 30 bin civarında eserin yer aldığı bir merkez haline gelmiştir. Bu kitapların büyük bir çoğunluğu Faruk Yaman'ın özellikle üniversite yıllarında satın almış olduğu brans (Kamu Yönetimi) ve araştırma kitaplarıdır.

Aile de var olan okuma alışkanlığı ve güncel eserlerin satın alınarak okunması sonucu biriktirilmiştir. Faruk Yaman'ın özel araştırmaları özellikle kurum ve kuruluşlar için yapmış olduğu çalışmalar için satın alınan özel konulu eserler vardır.

Kütüphanedeki eserlerin büyük bir kısmı satın alma yolu ile elde edilmiştir. Ancak son yıllar özellikle yerel basının destek ve katkıları ile sık sık Televizyon programları yapılması, gazete ve dergilerdeki haber ve röportajların yer alması sayesinde bu tür bir kütüphanenin Kayseri de bulunmasını duyulması ile kitap bağışları olmuştur. Ayrıca hediye edilen çok özel eserler bulunmaktadır.

Kitaplık oluşturulmasında;

1. Satın Alma; bu yöntem büyük bir çoğunluğu oluşturmaktadır.
2. Kitap Bağışı; son 5 yıl içerisinde olmuştur.
3. Kitap Hediyesi; tanıdık, eş ve dostların özel hediyeleri özellikle yazarların imzalı kitapları
4. Mektup ile isteme: bu daha çok kurum ve kuruluşların çıkarmış olduğu eserlerdir. İSO, İTO, TÜSİAD, Belediyeler, İl Özel İdareler, İl Kültür Müdürlüklerin çıkarmış olduğu özel araştırma eserleri gibi
5. Takas yöntemi; çift olan eserler ile takas yapılarak kitap temini,
6. Müzayede ve sahafların özel satışlarından alınır;
 - a- 2005 yılında ilk kez ;
 - OSMANLI BELGELERİ SERGİSİ ile başlatılan çalışma sırası ile
 - BAYRAM KARTPOSTALLARI SERGİSİ,
 - KAYSERİ KİTAPLARI SERGİSİ ve
 - ESKİ KAYSERİ FOTOĞRAFLARI SERGİSİ son olarak da

- OSMANLI BELGELERİNDE KAYSERİ konulu sergiler ile kitap biriktirme belli bir konuya yani KAYSERİ BELGELERİNE yönelmeme sebep oldu.

- b- 2002 yılından itibaren özellikle İstanbul olmak üzere, Ankara, İzmir, Sivas, Erzurum, Samsun, Bursa, Antalya, Mersin, Konya gibi 14 vilayetteki sahaflar ile çok iyi irtibat içerisindeyim. Konusu Kayseri ile ilgili kitap, belge ve fotoğraflarda öncelikle haberdar ederler. Bu sahaflarla beraberlik ile bu illerde bulunan müzayede firmaları ve özel kitap müzayedeciler ile tanıştım. Aynı şekilde her müzayede öncesi Kayseri ile ilgili satışa sunulacak eserler hakkında haberdar ederler ve bilgi verirler.

Ankara ve İstanbul illerinde yapılan müzayedelerden;

- 1- Osmanlıca olan KAYSERİ GÜLLERİ Tiyatro eserini,
 - 2- Osmanlıca olan KAYSERİ PASTIRMASI VE SUCUĞU eserini
 - 3- Fransızca olarak nadir eserler arasında yer alan Albert Gabriel'in KAYSERİ TÜRK ANITLARI eserini,
 - 4- 1910 yılında Kayseri de basılan ve Kayserimizin ilk gazetesi olan ERCİYAS GAZETESİ'NİN ilk 42 sayısı satın aldım (ki bunun 9 sayı eksikliği Reşit Efendi Kütüphanesi'nde yer almaktadır).
 - 5- Osmanlıca Şehir Salnameleri vb.
- Birçok nadir eserleri müzayedelerden temin etmekteyim.

IV- ÖZEL KÜTÜPHANE STATÜSÜ

Bugün Faruk Yaman Kütüphanesinde 30 bin civarında eser yer almaktadır. Kayseri ile ilgili geçmişe dönük her dilde nadir ve tek baskı eserlerin yer aldığı "FARUK YAMAN KÜTÜPHANESİ VE KAYSERİ KİTAPLARI KOLEKSİYONU" bu bağlamda Kültür Bakanlığı'nın ÖZEL KÜTÜPHANELER statüsünde değerlendirilmesine imkân tanımıştır.

Yerel kültür, sanat ve edebiyat birikimini toplamak, değerlendirmek ve özellikle araştırmacılara açık bulundurmak bir toplumun veya kültürün var olduğunu ispatlamaktadır. Tarih ile başlayan gelecek yine tarih ile şekillenmektedir. Son günlerde bile televizyon kanallarında tarih programları artık en çok seyredilen, takip edilen ve izlenen programlar olması toplumun gün geçtikçe bilinçlenmesine tarihine sahip çıkmasına dolayı ise tarihi değeri olan her türlü belge ve bilgiyi biriktirmesine ve değerlendirmesine vesile olmaktadır. Bu amaç ile yerel

alanlarda kitap ve belge koleksiyonculuğun önemi ön plana çıkmakta ve araştırmacılar için iyi bir merkez olmaktadır.

Faruk Yaman Kütüphanesi ve Kayseri Kitapları Koleksiyonu, bu bağlamda iyi bir alt yapısı ve zengin bir birikimi olan merkezdir. Bu Kütüphanenin zengin koleksiyonu şimdi dünya araştırmacılarına devletin resmi kurumları aracılığı ile dünyaya açılmaktadır. Amaç sadece Kayseri değil çevresi ile bütünleşen bir yapı ile gelecek kuşaklara bilgi aktarımını sağlamaktır.

Kayseri Kültür ve Turizm Müdürlüğüne yapılan müracaat sonrası 2007 yılında çıkarılan 4 nolu Bakanlık Tebliğine istinaden “ FARUK YAMAN ÖZEL KÜTÜPHANE STATÜSÜ ” verilmesine ilişkin başvuru olumlu bulunmuştur. Şu anda kütüphane binasının yeniden düzenlenesi, Kültür ve Turizm Bakanlığının bilgisayar veri tabanının de yer alması için bilgisayar program yapılandırılması çalışması devam etmektedir. Bu çalışma sonucunda Faruk Yaman Kütüphanesinde öncelikle Kayseri ile ilgili her türlü doküman kayıt altına alınarak veri tabanına yerleştirilecek olup, Kayseri ile ilgili, akademik çalışma yapmak isteyenler ile tarih araştırmacıların yararlanmasına imkân tanınmış olacaktır.

V- FARUK YAMAN KÜTÜPHANESİ VE KAYSERİ KİTAPLARI KOLEKSİYONU; SONUÇTA

Kayseri Kitapları Koleksiyonu şu anda benim ve ailemin tasarrufunda bulunmaktadır. Lise 2. sınıf, ilköğretim 6 sınıf ile ilköğretim 4. sınıfa giden 3 çocuklu bir aile reisi olarak bir yaşam tarzı olarak benimsediğimiz kültür ve sanat yaşamına verdiğimiz bu önem ve değerden şikâyetçi değiliz. Çünkü biliyoruz ki bu çalışmanın temelini sevgi oluşturur. Zorlama ile bu çalışma yapılamaz. Bu bir gönül işidir. Müzayelerden aldığım birçok ürünün bedelini ödemedi kargo ile göndermektedirler. Bu güven duygusunun bir ifadesidir. Bizzat katıldığım müzayedeler de benim alacağım ürün için pey vermeyerek bende kalması sağlanmaktadır. Biliyorlar ki Faruk Yaman bu işi bir maddi menfaat için yapmamaktadır. Sonuçta bir şehrin bilgi birikimi ve hafızası oluşturulmaktadır.

Bu birikim ve belgeler neticesinde benim gibi düşünen koleksiyoncu, yazar, şair, fotoğraf sanatçısı, akademisyen gönüldaş 16 kişi bir araya gelerek 2006 yılının Aralık ayında KAYSERİ ENSTİTÜSÜ DERNEĞİNİ kurduk. Amaç bu birikimleri değerlendirmek ve yeniden Kayserimize kazandırmaktır. 3 yıl içerisinde 14 eseri bastırarak Kayserimize kazandırdık. Şu anda iki eser baskıda 15 Nisanda Kayserileri bu eserler ile tanıştıracamız. Basılan her eser 500 adet basıl-

makta ve ücretsiz olarak ilgililere, akademisyenlere özellikle şehir ve üniversite kütüphanelerine gönderilmektedir.

Faruk Yaman kütüphanesinden her türlü belge ve bilgi almak ücretsizdir. Tek şartı kullanımda kaynak gösterilmesidir. (“Faruk Yaman Kütüphanesi” veya “Faruk Yaman Kütüphanesi Kayseri Kitapları Koleksiyonu” gibi.)

2005 yılından itibaren 86 akademisyen, 14 tarih araştırmacı ile 24 gazeteci yazar kütüphaneden yararlanmıştır. Faruk Yaman Kütüphanesi bir halk kütüphanesi değil bir İHTİSAS kütüphanesidir. Faruk YAMAN’A bizzat başvuru, www.farukyaman.com adresine mesaj veya faruk@farukyaman.com adresinden randevu alınarak yararlanılmaktadır.

Bu Kayseri Kitapları benim değil bunu çok iyi biliyorum, çocuklarıma da bu söylüyorum. Bunlar KAYSERİNİN ve KAYSERİLİNİN bunlar KAYSERİNİN TAPULARI, bir gün bu koleksiyon Kayseri merkezinde daha kurumsal, daha sistematik ve daha profesyonel olarak hizmet verecek, bunu biliyoruz aile olarak buna hazırlanıyoruz. Çünkü Fransa’da Avusturya’da ve Macaristan’da örneklerini biliyoruz ve gördük bu yerel biriktirme sırası ile kütüphane, şehir koleksiyoncu ve şehir bilgi bankasına dönüşüyor ve devlet sahipleniyor. Satın almıyor aileye zimmetleyerek gelişmesine katkı sağlıyor. Fransa da deyince akla moda, kültür ve sanat ile üniversiteleri akla gelir. Paris deyince akla 17. 18. evleri ve şehir akla gelir. Halbuki Fransa en büyük silah üreten devletler arasındadır. Paris eski Paris değildir. Hiçbir filmde ve fotoğrafta yeni Paris’i göremezsiniz. Bu devlet politikasıdır. Hâlbuki Paris şehrinde Menhatten gibi yüksek gökdelenli yapılar vardır. Fransa’nın bu politikası ile her yıl milyonlarca turisti akınına uğramakta. Binlerce akademisyen üniversiteler ve araştırma merkezlerine üstelik bedeli karşılığı bilgi ve belgelerden yararlanmaktadır. Turizmden elde ettiği bu gelir bir çok gelişmekte olan ülkenin toplam icraatından fazladır.

Yaman ailesi olarak kitapları hiçbir yere verme ve bağışlama fikrimiz yok. Kütüphanenin yer aldığı bina teknolojik imkanlar içerisinde korunmakta olup kitaplık yılda ikiz kez özel ilaçlama ile haşata karşı korunmaktadır. Devekuşu yumurtası, tarcın ve karanfil gibi Osmanlı kitap koruma metotları uygulanmaktadır. Örümcek, kitap kurdu ve özellikle fareler karşı etkin önlemler alınmaktadır. Bu koruma ile her türlü bina ve kitap bakım ve onarım giderleri aile tarafından karşılanmaktadır.

Bir yere taşımak veya başışlamak mı? Şimdi asla çünkü şu anda onlar bizim ailemizin bir ferdi gibi, dikkatinizi çekmek istiyorum bir eşya değil bir aile ferdi gibi Yaman ailesi dede, babaanne, anne, baba ve 3 çocuk yanında bir de kitaplardan oluşmaktadır.

DR. RIFKI KAMİL URG A ÇANKIRI ARAŞTIRMALARI MERKEZİ YAPISAL ÖZELLİKLERİ VE ÇALIŞMA ALANLARI³

Doç. Dr. Mehmet BEŞİRLİ, Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi
Sadık SOFTA, Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi

GİRİŞ

Çankırı Belediyesi Eğitim ve Kültür Müdürlüğü, Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezini kurmak için 26 Ağustos 2005 tarihinde Çankırı Araştırmaları Platformu adı altında bir platform toplantısı gerçekleştirmiştir. Platform, katılımcıların da görüşleri doğrultusunda bir yapılanma yapmış, Yüksel Arslan (Başkan), Üyeler: Ömer Türkoğlu, İbrahim Akyol, Sadık Softa, Kadir Alper ve Erhan Metin'den oluşan yönetim kurulu oluşturulmuştur. Bu merkezin yönetim kurulu, 31.08.2005 tarih ve 25 sayılı Belediye Başkanlık Makamı oluru ile de resmen oluşturulmuş, 01.12.2005 ve 206 sayılı Belediye Meclis Kararı ile de onaylanmıştır. Ayrıca Çankırı Araştırmaları Merkezi tüzüğü, Belediye Meclisi 12.04.2006 tarih ve 86 sayılı kararı ile de kabul edilmiştir.

Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi, İstiklal Savaşı'nda hastane binası olarak kullanılan yapının restore edilmesinden sonra, bu tarihi yapı içerisinde faaliyetlerine başlamıştır. Bu tarihi binadaki Araştırma Merkezinin açılışı da 26 Temmuz 2006'da Başbakan Tayip Erdoğan tarafından yapılmıştır.

³ Bu bilgiler, dönemin Çankırı Belediyesi Eğitim ve Kültür Müdürü ve Dr. Rıfki Kamil URG A Çankırı Araştırmaları Merkezi Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Yüksel ARSLAN'ın editörlüğünde çıkan Çankırı Araştırmaları Dergisi'nin Ağustos 2006'da 1. sayısında yayımlanan Editör'den bölümünden derlenmiştir.

DR. RIFKI KAMİL URG A ÇANKIRI ARAŞTIRMALARI MERKEZİNİN AMAÇ VE GÖREVLERİ

1. Çankırı ile ilgili olarak tüm araştırma ve çalışmaları yapmak, yapılmasına zemin hazırlamak ve yapılan çalışmaların yayımlanmasına katkıda bulunmak,

2. Çankırı ile ilgili yeni ve özgün bilimsel çalışma ortamları hazırlamak, bu çalışmaları yapmak, yaptırmak ve bunları süreli yayınlar ile kamuoyunun istifadesine sunmak.

3. Çankırı tarihi, kültürü ve geleneklerinin yaşatılmasını sağlayarak Çankırı halkı arasında birlik ve beraberlik duygularını pekiştirmek.

4. Çankırı'nın sahip olduğu zengin kültürel mirası ortaya çıkartmak, korumak ve gelecek nesillere aktarımını sağlamak.

5. Çankırı tarihi ve kültürünü geliştirmek amacı ile Üniversiteler, konu ile ilgili çalışmalar yapan kamu kurum ve kuruluşları, dernek, vakıf, arşivler ve benzeri yerlerle, çeşitli dallardaki araştırmacı ve sanatkârlarla işbirliğinde bulunmak. Bu konuda ilgili kurumlarla anlaşma, protokol ve ortak projeler gerçekleştirmek.

6. Yerel tarih açısından halkın ve araştırmacıların istifade edebileceği yer ve alanlar (müze, kütüphane, araştırma büroları, park, anıt vb.) oluşturmak ve bu yolla Çankırı'nın kültür ve turizmi doğrultusunda gelişimine katkıda bulunmak.

7. Çankırı'nın doğal, kültürel ve tarihi zenginliklerini tanıtılması ve ortaya çıkartılması amacı ile yerel, ulusal ve uluslar arası organizasyonlar, panel ve sempozyumlar, yarışmalar vb. etkinlikler düzenlemek.

8. Yerel tarih ve kültür amaçlı bilimsel araştırmalardan elde edilen sonuçları, örgün ve yaygın eğitimde istifadeye sunmak.

9. Çankırı tarihi, kültürü ve gelenekleri ile alakalı her türlü kaynak ve belgeleri toplamak, bunları bilimsel yöntemlerle düzenlemek, incelemek, oluşturulacak olan Çankırı İhtisas Kütüphanesinde araştırma yapacakların hizmetine sunmak.

10. Amaç ve görevleriyle ilgili kongreler, konferanslar, seminerler, kurslar, her türlü bilimsel toplantılar, geziler, sergiler düzenlemek, yurtiçi ve yurtdışı bilimsel toplantılara katılmak.

MERKEZİN ARAŞTIRMA MASALARI

Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi yapısal olarak; Yönetim Kurulu, Danışma Kurulu, Bilim Kurulu, Üyeler, Çankırı Araştırmaları Merkezi

Koordinatörlüğünden oluşmakta olup, araştırma merkezi bünyesinde Çankırı ile ilgili yapılan araştırmaların daha koordineli ve planlı yapılabilmesi için şu araştırma masaları oluşturulmuştur. Bunlar;

1. TARİH
2. TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
3. SANAT TARİHİ
4. ARKEOLOJİ
5. EKONOMİ VE HUKUK
6. FEN BİLİMLERİ
7. İLAHİYAT VE DİN BİLİMLERİ
8. MÜZİK VE FOLKLOR
9. MİMARİ
10. TIP TARİHİ
11. COĞRAFYA
12. TURİZM
13. SOSYOLOJİ
14. FELSEFE

MERKEZİN BİLİM KURULU

Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezinde yapılan çalışmaların bilimsel kriterler ölçüsünde tarafsız ve ilmî bir anlayışla değerlendirilmesinin yapılabilmesi amacı ile alanlarında uzman akademisyen ve araştırmacılardan hakem ve danışman heyeti oluşturulmuştur. Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi danışman ve hakem heyetinden oluşmaktadır;

DR. RIFKI KAMİL URG A ÇANKIRI ARAŞTIRMALARI MERKEZİ'NİN GERÇEKLEŞTİRDİĞİ ÇALIŞMALAR

1. Sözlü Tarih Çalışması: İlimizdeki 80 yaş üzeri insanımızla il merkezi başta olmak üzere ilçe ve köylerde de devam etmek üzere sözlü tarih çalışması başlatılmış ve otuza yaklaşan insanımızla röportaj yapılarak, bunlar kamera kayıtlarına alınmıştır. Çalışma planlandığı şekilde tamamlandıktan sonra, bu ifadelerin yerel tarih açısından öneminin üniversite halk bilimi uzmanlarınca değerlendirilmesi yapılacak, bu çalışmalar araştırma merkezi yayınları içerisinde belirli aralıklarla basılarak, araştırmacılarımızın ve Çankırılıların istifadesine sunulacaktır.

2. Yerel Tarih Yarışmaları: İlimizdeki gençlerin yaşadıkları ilin tarihini tanıma ve empati kurmalarını sağlamak amacı ile “haydi liseliler tarih yazalım” başlığı altında İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile koordineli olarak ödüllü yarışma düzenlenerek gençlerimizin yaşadıkları coğrafyanın tarihine karşı ilgi duymalarına katkı sağlanmıştır.

3. Sözlü Tarih Treni Projesi: Gençlerimizin içinde yaşadıkları kentin tarihsel ve kültürel zenginlikleri ile daha yakından tanışmaları amacı ile Çankırı Belediyesi Gençlik Meclisi gençlerinden oluşan bir projeye, Araştırma Merkezimiz tarafından destek verilmiş ve “Sözlü Tarih Treni” isimli proje Türkiye çapında katılan 80 proje içerisinde ilk ona girerek, Habitat ve Yerel Gündem’den maddî destek almıştır. Gençlerimizin oluşturduğu bu proje çalışmalarını tamamlamıştır.

4. Proje Değerlendirme Çalışmaları: Araştırma merkezimize Çankırı odaklı makale ve eser bazında gelen çalışmalar yönetim kurulu ve alanlarındaki uzman akademisyenler tarafından incelenerek, verilen raporlar doğrultusunda bu çalışmalara destek olunmuştur. Araştırma merkezinin alanının dışında olan ancak Çankırı’ya katkısı olacağı düşünülen çalışmalar için de, bu çalışmaların değerlendirileceği kurum ve kuruluşlarla temasa geçilerek yönlendirme ve değerlendirme çalışmaları yapılmıştır.

5. Kitap Basım Çalışmaları: Dr. Rifkî Kamil Urgan Çankırı Araştırmaları Merkezi’ne yayınlanmak üzere ilimiz ile ilgili çeşitli konularda gelen kitap çalışmaları, yönetim kurulu ve akademisyenlerimiz tarafından incelenmiş ve yayınlanmaya değer bulunan eserler Çankırı Belediyesi ve araştırma merkezi yayınları arasında yerini almıştır. Bu eserlerin dışında Çankırı tarihi ve sanatı ile ilgili iki araştırmanın kitaplaştırılması projesi ile ilgili ön görüşmeler tamamlanmış olup, yakın zamanda basım kararı alınmıştır. Yerel ve yaşayan aşıklarımızdan Muhittin Tekmen’e ait “Al Götür” isimli şiir kitabı, araştırmacı ve Yönetim kurulu üyesi Ömer TÜRKOĞLU’nun “Kengiri Belediye Kalemine Mahsus Yevmiye Defteri 1307” isimli çalışması, Çankırı Meslek Yüksekokulu tarafından hazırlanan “Çankırı Yöresi Yemek Kültürü” isimli çalışmada kitap olarak basılmıştır.

6. Çankırı Kültürel Mirasını Koruyucu Çalışmalar: İlimizin sahip olduğu zenginlikleri ve kültürel mirası koruma altına almak amacı ile bir takım teklif ve çalışmalarda bulunulmuştur. Bu çalışmalar içerisinde;

1. İlimizdeki sivil toplum örgütlerinden biri olan Cansaatî.org ile düzenlenen Çankırı Mevlevihanesi’nin yeniden yapılması ile ilgili kampanya,

2. İlimizin tapuları konumunda olan Sarı Baba mezarlığındaki Osmanlıca mezar taşlarının bakımlarının yapılarak koruma altına alınması ile ilgili olarak 04.04.2006 tarihli belediye meclisine verilen ve 06.04.2006 tarihli belediye meclis oturumunda oybirliği ile kabul edilen teklif,

3. Sarı Baba mezarlığında belediyece yapılan giriş kapılarına araştırma merkezinin 11.04.2006 tarihli teklifi ve 12.04.2006 tarihli belediye meclisince oybirliği ile kabul edilen ilimizin kültürel ve tarihi zenginliklerinden olan Sarı Baba, Mecbur Efendi, Astarlızade, Hasip Dede, 1800 yıllarda mevcut kayıtlara göre mezarlığın ilk bekçilerinden olan Ali Baba, Kırklar, Hacı Evliya ve Şeyh Bahaeddin kapıları şeklinde isim verilmesi teklifi,

4. Çankırı Belediyesi’nin kuruluş tarihinin yeni araştırmaların neticesinde 1869 olduğunun tespiti üzerine Çankırı Belediyesi kuruluş tarihinin ve amblem üzerinde belirtilen tarihin değişmesi ve belediye meclisince oybirliği ile kabul edilen 14.02.2006 tarihli teklifi,

5. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasında yaşanan büyük fedakârlıklardan biri olan İnebolu, Kastamonu, Ilgaz, Çankırı, Ankara cephan taşıma yolunun kısaca ilimizde İstiklal Yolu olarak isimlendirilen projenin Milli Eğitim Bakanlığı’nca okulların Tarih eğitimi müfredatlarına ve ders kitaplarına alınması için yapılan müracaat,

6. Çeşitli sempozyumlara araştırma merkezi adına bildirilerle katılımlar,

7. Araştırma Merkezinin çalışmalarının düzeyli bir şekilde geliştirilebilmesi amacı ile çeşitli üniversite kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği çalışmalarına girme teşebbüs ve görüşmeleri. Örneğin; İstanbul Üniversitesi, Osmanlı devlet arşivleri genel müdürlüğü vb. gibi.

8. Ağustos ayında festival etkinlikleri içerisinde yer verdiğimiz ve yaklaşık otuz akademisyenimizin katılımı ile “Yerel Araştırmalar Üzerine Yeni Yaklaşımlar” konulu platform toplantısı gerçekleşmiştir. Bu platform, Çankırı’nın sahip olduğu kültürel zenginlikleri akademik dünyaya tanıtmaya açısından başarılı geçen bir platform olmuştur ve katılımcı akademisyenlerimiz Araştırma Merkezimizin geleceği ile ilgili hedefler açısından önemli fikrî destekler sağlamışlardır.

9. Yerel tarih veya bir başka isimle kent tarihi müzesi kurma çalışmaları: Çankırı'nın tarihi ve kültürel zenginliklerini hem Çankırlı insanımızın hem de dışarıdan ilimize gelen misafirlerin daha yakından tanıyabilmeleri, kültürel zenginliğimizin farkında olabilme hassasiyetini geliştirebilme amacı ile bir yerel tarih müzesi kurulması çalışmaları başlatılmıştır. Müze kurulması ile ilgili olarak birçok kurumlarla görüşmeler yapılmış ve sayısı oldukça az olan kent tarihi müzeleri ile diyaloga geçilmiş ve hatta bu müzeler gezilerek ve gerekli temaslar sağlanmıştır. Şu anda Çankırı iline ait birçok insanın ilk defa duyacağı, göreceği ve hatta Çankırı'nın kültürel mirası açısından önemli eserler bir araya getirilmiştir.

10. Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi Arşiv Kütüphanesi çalışmaları: Çankırı araştırmaları merkezi olarak merkez bünyesinde her türlü alanda yapılan Çankırı ile ilgili çalışmaları bir araya getirerek bir kütüphane oluşturma çalışmaları için ortak kültürel coğrafyayı paylaşan il ve ilçelerle yazışmalar yapılarak yayınlanan her türlü dildeki eserler kütüphaneye toplanmaya başlamıştır. En önemlisi de Çankırı ilintili birinci derecede varolan ve Çankırı ilinin son tarihi kırıntıları sayılan daha doğrusu yok olmaktan, satılmaktan ve çürümekten duyarlı insanlarımızın hassasiyetleri ile kurtulan belge, vesika, yazma vb. gibi eserleri buluşturmak ve bu eserlerin Çankırı ili dışına çıkması ve kaybolmamasını temin ve araştırmalara açmak için yapılan çalışmalardır. Arşiv kütüphanesi için birkaç ilçemiz hariç tüm merkez ve ilçe kamu kurum ve kuruluşlarının arşivleri taranmış ve resmi belge olma niteliğini kaybeden, ancak tarihi araştırma çalışmalarında kaynak olabilecek vesikalar tutanakla araştırma merkezin arşiv kütüphanesine kazandırılmıştır. Yapmış olduğumuz arşiv kütüphanesi çalışmaları sonucunda Çankırı tarihinin şu ana kadar kapalı kalmış, gün yüzüne çıkmamış gerçek değerlerini dile getiren bir hazine oluşturulmuştur. Oluşturulan bu çalışmalar şu ana kadar Çankırı'nın hiç bilinmeyen zenginliklerini ortaya çıkaracaktır. Öyle ki, Çankırı insanı yaşadığı coğrafyanın zenginliğinin farkında olacaktır. Ve hiç tanışmadığı şahsiyetlerle, olaylarla, tarihsel görüntülerle yüz yüze gelecek ve ilimizde tarih bilincinin gelişiminde önemli açılımların gerçekleşmesine zemin hazırlanmış olacaktır. Ayrıca bu zengin kütüphanenin oluşumunda yüzyılların yadigarları olan eserleri yapmış olduğumuz çalışmaların doğruluk ve samimiyetine inanarak büyük bir fedakârlıkla merkezimize bağışlayan ve Çankırı'nın yeniden yazılacak olan tarihine katkıda bulunan Çankırlıların da emeği büyüktür. Büyük çoğunluğu Osmanlıca ve yazma olan bu eserlerin kullanılabilir ve faydalanılabilir yayınlar haline getirilmesi kısacası insanımızın hizmetine sunulması için yaklaşık on-on beş yıllık yoğun bir çalışmanın gerekli olduğunu söylemek doğru bir tespit olacaktır. Bu

zamanın daha kısaltılması amacı ile üniversitelerdeki Çankırı konulu çalışmalar yapan yüksek lisans ve doktora düzeyindeki öğrencilerin bu merkezdeki uygun çalışma ortamından faydalanabilmeleri amacı ile gerekli görüşmelere başlanmıştır. Ayrıca araştırma merkezimize üye olan araştırmacılarımızda araştırma merkezi arşiv kütüphanesinden belirtilen kurallar çerçevesinde çok rahat bir şekilde istifade edebileceklerdir. Araştırma merkezindeki belgelerin dijital ortama aktarılması ile bu çalışmalar daha pratik hale gelecek, İstanbul, Ankara ve çeşitli devlet ve vakıf arşivlerindeki belgelerinde birer kopyaları merkezimize kazandırıldığı zaman araştırmacılarımız zamandan ve ekonomik açıdan ciddi bir tasarrufla ve kolaylıkla talep ettikleri bilgi ve belgelere ulaşabileceklerdir.

Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi Arşiv Kütüphanesi bünyesinde bulunan eserlerin büyük çoğunluğunu Osmanlıca belgelerin oluşturduğu on beş binin üzerinde vesika mevcut olup, bu vesikaların dışında 2000-2500 yıllık geçmişi ile başlayan çeşitli eserleri kapsamak sureti ile bin sekiz yüzün üzerinde demirbaşımıza kayıtlı eserler mevcut olup, bu eserlerin tamamı orijinal ve yine büyük çoğunluğu Osmanlıca ve el yazmasıdır. Bu eserleri; antik eserler, fermanlar ve beratlar, sancaklar, el yazmaları, Çankırı fethi dönemi eserleri, şiirler, divanlar, vakıf kayıtları, vakfiyeler, sened-i hakaniler, icazetnameler ve diplomalar, vasiyetler, maaş defterleri, çeşitli tarihsel kayıt defterleri, plan ve krokiler, fotoğraflar ve Türkçe Çankırı ve ortak coğrafyayı paylaşan bölgeye ait eserler ana başlığı altında isimlendirmek mümkündür.

Dr. Rıfki Kamil URGa Çankırı Araştırmaları Merkezi yönetim kurulunun Çankırı adına yapmaya çalıştığı bu hizmete halkın bağış yolu ile verdiği destek ise umulanın çok üzerinde gerçekleşmiştir.

Araştırma Merkezimizin son olarak gerçekleştirdiği çalışmalardan biriside yerel yönetimler anlamında beklide tek ve ilk olarak magazinsel yaklaşımdan uzak olarak bilimsel ve akademik danışman heyetli çıkarılan Çankırı Araştırmaları Dergisi'dir. Dördüncü sayısı çıkan bu dergide özgün makale ve çeşitli çeviriler yer almaktadır. Derginin birinci sayısından itibaren Profesör düzeyinde akademisyenlerin oluşturduğu hocalarımızdan da makale tekliflerinin gelmesi bir gurur kaynağı olmuştur. Bu dergi ile beraber her sayıda insanlarımız Çankırı'nın yeni bir yönü hakkında bilgiler edinecektir ve bu bilgiler akademik literatüre girecektir. Bu anlamda derginin uluslar arası literatüre girmesi için makaleler İngilizce özetli olarak çıkarılmaktadır. Türkiye çapında dağıtımına başlanılan dergi hakkında gelen görüşler olumlu ve çalışmalarda daha bir azimle çalışmamıza vesile olacak mahiyettedir.

Ayrıca şu ana kadar yapmış olduğumuz çalışmalarda Çankırı halkı da hep destek olmuş, daha işin başından itibaren “Yerel tarihimize sahip çıkalım” isimli kampanyaya umulanın üstünde bir destek vermişlerdir. Aylık olarak düzenlenen konferanslara gösterilen ilgi ve bilim adamları ile halkın buluşturulması sağlanmış ve başta Prof. Dr. Halil İnalçık’tan Prof Dr. İlber Ortaylı’ya kadar pek çok isim Çankırı Araştırmaları Merkezi’nin konuğu olarak konferanslar vermiştir.

KENT HAFIZA MERKEZLERİ VE E-DÖNÜŞÜM

Selma (Alpay) ASLAN, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi

Giriş

5000 yıl boyunca Anadolu’da var olmuş tüm uygarlıkların yurt edindiği bir bölgede bulunmak heyecan verici, bir kentin belleğini yaşatması konusunu ele almak için daha uygun bir mekan düşünülemez. Bu toplantının düzenlenmesinde rolü olan herkese, başta KAYHAM yönetimi ve çalışanları olmak üzere teşekkürlerimi sunar, tüm katılımcıları saygı ile selamlarım.

Tüm insanlığa mal olmuş evrensel kültürden ulusal kültüre, belli bir yöre veya belli bir topluluğa özgü yerel kültüre, hatta aile ile sınırlı olabilecek alt kültürlerle uzanan çeşitli kültürleri aynı anda birlikte yaşıyoruz. Küreselleşme ve bilgi toplumuna dönüşüm süreci ise “tüm dünyayı benzer davranış kalıpları içine sokmaya, yani tek boyutlu bir kültürel kimliğe sahip olma” noktasına doğru götürmektedir (Kongar, 1997). Ne var ki, bu gidişi dengelemek üzere bilgi toplumu teknolojilerinden yararlanarak yerel kültürleri tanıtmak, belli bir ölçüde de olsa ön plana çıkararak canlı tutmak ve kültür mirasını korumak olanağı da mevcuttur. Bir yerleşim merkezinin veya yörenin geçmişle ilgili belleğini oluşturan öğeler; temel olarak belgeler, kitaplar, ses - görüntü kayıtları ile nesnelerdir. Geleneksel olarak bu öğeler arşiv, kütüphane ve müzelerin çalışma ve hizmet alanlarının birbirlerinden bağımsız konuları olarak görülmüşlerdir. Ancak, yaşamın neredeyse sanal ortama taşındığı günümüzde ekranda sınırlar kalkarken, insanlar hangi bilginin nereden geldiğine dikkat etmeksizin metni ve görseli bir arada araştırmakta ve artık bu ayrıışmışlığın pek hükmü kalmamaktadır. Böyle bir ortam, kültür kurumlarının ve tüm paydaşların daha yakın bir çalışma içine girmesi” gereğini doğurmaktadır.

Yoğun bir programla hazırlanmış olan bu anlamlı toplantıda davetli konuşmacılar yerel kültür kurumları ile ilgili kuramsal temeli ortaya koyarken, diğer oturumlarda çeşitli yörelerimizden başarılı uygulamaların anlatımı için olanak yaratılmış bulunmaktadır. Benim bu bildiri ile amaçladığım, e-dönüşüm sürecinde yerel kültür mirası ile ilgili çalışmalarda işbirliği ve yakınsama (İngilizcesi convergence olan sözcük aradaki açıklık sonsuz küçülerek fakat kesişmeden bir noktaya, bir sınıra doğru yaklaşma anlamını taşır) konusunda uluslararası düzeyde yürütülmüş bazı proje ve çalışmalar hakkında, bir kaç ülkeden örnekleri

de kapsamak üzere bilgi sunmaktır. Böylece benzeri çalışmaların dünyanın çeşitli yerlerinde ele alınışını ortaya koymak suretiyle karşılaştırma yapılması fırsatı oluşacağı düşünülmüştür. Türkiye'nin hedefi gelişmiş olarak nitelenen ülkelerle aynı düzeye gelmekse, ülkemiz için iyi uygulama örneklerini tartışırken o konuda uluslararası düzeyde benimsenmiş normlar olup olmadığı, başarılı olduğunu düşündüğümüz ülkelerin konuyu nasıl ele aldıklarına da bakmanın yarar sağlayacağı noktasından hareketle bölgesel olarak Avrupa Birliği perspektifi ve uluslararası meslek örgütlerinin konuya yaklaşımları incelenmiştir.

Avrupa Birliği Bilgi Toplumu Projelerinde İşbirliği, Yakınsama ve Dijitalleştirme

Üye ülkeler arasında uyumu 32 başlık altında sağlamayı öngören Avrupa Birliği kültürle ilgili olarak yalnızca telif hakları konusunda müktesebat aradığından diğer alanlarda ortak çalışmalar ve belirli ortak yaklaşımlarda buluşma çabaları Araştırma ve Teknoloji Geliştirme Çerçeve Programları kapsamında yürütülen projelerle sağlanmaya çalışılmaktadır.

Beşinci Çerçeve Programı ve PULMAN Projesi

Bilgi toplumu oluşumunun ivme kazandığı son on yılı gözden geçirmek için 1998 – 2002 yılları arasında yürütülen 5. Çerçeve Programı başlangıç noktası olarak alınabilir. Bu dönemde, Avrupa'nın kültürel çeşitliliğini yitirmeden bütünlük içinde bilgi toplumu oluşumunu hızla gerçekleştirmesi, küresel ekonomide rekabet gücünü artırması ve böylece daha güçlü bir birliğe dönüşmesi ana hedefine doğru ilerlemesine katkı yapacak projeler yürütüldüğü görülmektedir. Bu dönemin önceliklerini ve ana temasını ifade eden anahtar sözcükler arasında, bütünleşme ve yayılmanın yanısıra yakınsama da yer almaktaydı. 'Herkes için kültür mirası = Heritage for all' Programı çeşitli türden kültür mirası kaynaklarının oluşturulması, korunması ve kullanılmasına yönelik olarak sınıflama, depolama ve erişim alanlarında dijital teknolojilerden yararlanılması için bir temel yaratmak amacı gütmekteydi. Bir kaç örnek projelerin mahiyetine ışık tutabilir:

- **CHIMER**, çocuklara yönelik hizmetler için yeni modeller geliştirilmesi,
- **COINE**, çeşitli dijital nesnelerin damgasını vurduğu yerel kültürel etkinlikler için web tabanlı sürdürülebilir ortamlar yaratılması,

- **CIPHER** ise dört ayrı bölgede kültür mirası kaynaklarına ilgi duyanlar için topluluklar oluşturulmasına yönelikti.
- Geliştirilen teknolojilerin benimsenmesini teşvik edici mahiyette destekleyici projeler de yürütülmüştür. Bunlardan;
- **ACTIVATE**, yerel mirasın belgelenmesinin ve
- **BEASTS**, KOBİ'ler açısından kültür turizmi için geliştirilen modellerin benimsenmesi;
- **SEAX-DAMAS**, yerel arşivler için kullanıcı dostu arayüzlerin benimsenmesi,
- **MUSICNETWORK**, çokluortam müzik hizmetleri için yeni fırsatlar yaratılmasının özendirilmesi ile ilgiliydi.
- **PULMAN** ve **PULMAN-XT** ise halk kütüphaneleri için tüm Avrupa çapında oluşturulan, müzeler ve arşivlerle işbirliğini de ön plana çıkaran 37 ülkenin katıldığı bir tematik ağ mahiyetindeydi.

PULMAN (Public Libraries Mobilising Advanced Networks-Gelişmiş Ağları Hareketlendiren Halk Kütüphaneleri) Projesi'nin aday ülkelere uzantısı olan PULMAN-XT Projesi'ne, Türkiye, 2002 yılında, Kültür Bakanlığı'nın desteğinde Türk Kütüphaneciler Derneği'nin ortak olması suretiyle katılmıştır. Projenin kapsamında bir el kitabı hazırlanmış ve aralarında Türkçe de dahil olmak üzere 30 dile çevrilmiş, ülke politikalarının geliştirilmesine destek vermek üzere bir politika konferansı düzenlenmiş, kütüphanelerin diğer kültür mirası kurumları olan arşiv ve müzelerle işbirliği teşvik edilmiş ve proje sonuçlarının yayılması ve eğitim programları yoluyla halk kütüphanelerinde yenilikçilik canlandırılmaya çalışılmıştır. Oerias Politika Konferansı sonunda tüm AB üyesi ve aday ülkelerin konuyla ilgili stratejilerini belirlemede ortak bir tavır alabilmeleri amacıyla bir manifesto hazırlanmıştır.

Türkçe'ye çevirisinin *PULMAN İlkeleri El Kitabı: Halk Kütüphaneleri için Kılavuz* adını taşıdığı kılavuz ilkeler, toplumsal politika, yönetim ve teknik konuları kapsayan üç ana bölüm halinde düzenlenmiş olup yönetimle ilgili bölümünün alt başlıklarından biri "İşbirliği ve Ortaklıklar"dır. Benimsenmesi öngörülen politika yaklaşımı şöyle özetlenmiştir:

Bazı ülkelerde ortaklık kültürü, hükümet politikalarının önemli bir parçası haline gelmiştir. Çoğu hükümetler ve AB tarafından desteklenen, halkın ihtiyaçlarını daha 'bütüncül' bir yaklaşımla değerlendirme gereği, halk kütüphanelerinin müze ve arşivler gibi kültürel ortakları ile olduğu kadar, diğer yerel yönetim birimleri, ajanslar, merkezi hükümetin yerel ve bölgesel birimleriyle de birlikte çalışması anlamını taşımaktadır.

Ağa dayalı hizmetlerin ortaya çıkması ve siberuzaydaki sayısal içeriğin doğası, kurumsal engellerin kalkmasında ve halk kütüphanelerinin işbirliği ve ortaklığa karşı açık ve yaratıcı yaklaşımlar benimsemeleri gereğinin doğmasında diğer bir önemli ve güçlü bir öge olmuştur (Pulman, 2003, s.160).

Kurulabilecek ortaklıkların faaliyete dayalı, konu temelli ya da bölgesel veya yerel temelli olabileceği belirtilmiştir. Geleceğe yönelik görüşler ise özetle şöyle ifade edilmiştir:

Sayısal teknolojinin gelişiminin, kütüphaneler ve diğer kurumlar üzerindeki etkisi, giderek ayrıışmışlıktan uzaklaşmak ve daha çok birbirinin desteğine ihtiyaç duyar hale gelmek olmuştur. Ortaklıkların geleceği finansmanın geleceği ile sıkı sıkıya bağlantılıdır. Bölgesel Kültür Hizmeti Merkezleri gibi yeni modeller yerel kültür kurumları için yenilikçi uygulamalar, çözümler ve hizmetler sağlamak için ortaya çıkabilirler.

Kütüphaneler ve diğer kültür kurumlarının nasıl ortaklıklar oluşturacakları ve işbirliği yapacaklarını belirleyen yasal ve düzenleyici çerçeveler oluşturulurken; halk kütüphaneleri gibi yerel yönetim birimlerinin, eskiden olduğu gibi kendi kendilerine yetmedikleri ve artık kamu, özel ve gönüllü sektörleri içeren, dünya çapında bir ağına katılımcısı oldukları gerçeğinin göz önüne alınması gerekmektedir (Pulman, 2003, s.160).

Altıncı Çerçeve Programı ve CALIMERA Projesi

Avrupa Birliği, üye ülkelerde herkesin her yerde, her zaman bilgi toplumunun teknolojik olanaklarına doğal biçimde erişebilmesini sağlamayı hedeflemektedir. Bu nedenle 2002–2006 yılları arasında uygulanan 6. Çerçeve Programının en yüksek bütçeli bölümü Bilgi Toplumu Teknolojileri Programı olmuştur. Programın hedefleri arasında “çeşitli kültür kurumları tarafından ağ ortamında bir araya getirilmiş hizmetler için kullanılabilir; dijital kültür ve bilimsel içeriğin yönetimi, korunması ve sunulması açısından kritik önem taşıyan teknik yaklaşım ve uygulamalarla ilgili standartlar ve kılavuz ilkeler üzerinde anlaşmaya varılmasını özendirerek yakınsamayı teşvik etmek” yer almaktaydı. Diğer bir hedef ise “kültürel ve bilimsel içerik sahipleri olan kütüphane, arşiv ve müzelerle araştırmacılar ve teknolojik uygulama geliştiriciler arasında işbirliğini teşvik etmek” yer almakta idi (CORDIS). Bu hedefler doğrultusunda bilgi ve eğitim kaynaklarına erişimde daha iyi bir noktaya gelinmesi; kültür ve öğrenme alanlarında yeni deneyim biçimleri yaratılabilmesi açısından gerekli olan ileri ve akıllı sistemler geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapılmıştır. Özellikle belirlenen araştırma hedefleri arasında dijital koruma da yer almıştır. Bu dönemde

yürütülen projelerle, uluslararası standartlara uygun birlikte işlerlik özelliğine sahip bir dizi teknoloji ürünü ve iş modelleri ortaya çıkarılmıştır.

CALIMERA Projesi Avrupa’daki yerel kültür kurumlarının yukarıda anılan proje sonuçlarından yararlanmaları ve konulan hedeflere ulaşılmasına katkı yapmalarını sağlama amacı güdüyordu. 2003 itibarıyla izleyen 5-10 yıllık dönemde dağıtık sayısal içerik ve topluluk belleği ambarları için tüm Avrupa’yı içine alacak sağlam bir altyapı oluşturulmasına gereksinim olduğu düşünülüyordu. CALIMERA Projesi bu altyapının oluşturulmasına yardımcı olmak amacıyla tasarlanmış bir proje idi. Türkiye’nin, Türk Kütüphaneciler Derneği’nin ortak olması ile katıldığı bu proje içeriği itibarıyla bu sempozyumun konusu açısından önem taşıyan bir projedir. (Aslan, 2003).

CALIMERA, PULMAN Projesi’nin başarısından yola çıkılarak geliştirilmiş olup benzeri bir çalışma yöntemi benimsenmiş, ancak kapsam itibarıyla kütüphaneler dışındaki diğer kültür mirası kurumları olan arşivler ve müzelere ve içerik açısından konunun teknoloji boyutuna ağırlık verilmiştir. Meslek örgütleri, ulusal ve yerel yönetimler ile endüstri kesiminden aktörler de dahil olmak üzere paydaşlar arasında eşgüdüm sağlanmaya çalışılmıştır.

Proje, 2003 – 2005 yıllarında 34 ülkeden 48 ortak kuruluşla gerçekleştirilmiş olup çalışmaların ülkemizde arşivcilik ve müzecilik alanından ilgili kuruluşlarla işbirliği içinde yürütülmesi amacıyla oluşturulan Proje Kurulunda Başbakanlık Devlet Arşivleri, İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler, Kültür Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar ve Tabiat Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlükleri, Milli Kütüphane, Müzeciler Derneği, Tüm Arşivciler Derneği ve Mobilsoft Firması temsilcileri yer almıştır.

CALIMERA Projesi kapsamında iyi uygulamaların paylaşılması, ulusal bilgi teknolojisi tabanlı programların Avrupa çapında hareketlendirilmesi ve bu programlara değer katılmasında artış sağlamaya yönelik olarak kılavuzlar ve kıyaslama araçları üretilmiştir. Burada yerel arşiv ve müzelerin gereksinimleri açısından kullanılabilirlik ve kullanım kolaylığına odaklanan bir araştırma çerçevesi içinde son kullanıcının gereksinimlerinin nasıl karşılanabileceği ele alınmıştır. Projenin ürünleri olan politika belirleme araçları, çeşitli alan çalışmaları, ülke raporları ve Türkçe de dahil olmak üzere proje katılımcısı ülkelerin dillerine çevrilmiş olan *Kılavuz İlkeler* CALIMERA web sitesinde halen yararlanmaya açık bulunmaktadır.

Kılavuz İlkeler'in İşbirliği ve Ortaklıklar Bölümünde halkın gereksinimlerinin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gereğinden yola çıkılarak kültür mirası kurumlarının yerel yönetim birimleri, eğitim sektörü, ajanslar, merkezi hükümetin yerel ve bölgesel birimleri ve kendi kültürel ortakları ile birlikte çalışmaları gereği vurgulanmıştır. Belli bir coğrafi alanda hiç bir kuruluşun tek başına sağlayamayacağı hizmetlerin beklendiği belirtilerek gerekli hizmetlerin düşük maliyetle sağlanabilmesinin ancak ortaklıklar yoluyla mümkün olabileceği ifade edilmiştir. Ağ ortamına taşınan hizmetler ve dijital içeriğin doğası kurumlar arasındaki sınırların yıkılmasını ve kurumların işbirliği ve ortaklıklara daha açık ve yaratıcı bir yaklaşım içine girmelerini gerektirmektedir. Geleceğe yönelik olarak dijital teknolojinin kültür kurumlarını giderek daha karşılıklı olarak bağımlı kılacağı ve kullanıcının yararına olacak şekilde yaratıcı uygulamalar, çözümler ve hizmetler geliştirilebileceği öngörülmüştür.

Konunun teknolojik boyutu bu bildirinin konusu dışında kalmakla birlikte CALIMERA *Kılavuz İlkeleri*'nin Teknoloji bölümünün, kaynak tanımlama, dijital koruma, engellilere erişim olanağı sağlama ve diğer çeşitli konularda temel bilgileri içermekte olduğunu, ellerindeki kaynakları sanal ortama taşımak isteyen kültür kurumları için gerekli temel bilgileri içerdiğini vurgulamakta ve dönemin diğer başarılı bir projesini dikkatlere sunmakta yarar vardır. EPOCH bir mükemmeliyet ağı olup Avrupa dışından da bazı kurumları içermek üzere 85 kurumun katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Teknoloji uygulamaları ile ilgili takım araçları ve bir el kitabının yanı sıra kültür mirasının sosyo-ekonomik boyutu ile ilgili araştırmalar değerli yayınlar halinde proje web sitesinde sunulmaktadır. (EPOCH)

Yedinci Çerçeve Programı ve Europeana

Halen yürütülmekte olan 7. Çerçeve Programı dijital korumaya yeni yaklaşımlar, dijitalleştirilmiş kaynakları birlikte sunan toplayıcı çalışmalara yönelmiştir. Dijital içeriğin aynı zamanda öğrenme, bunun sonucunda yeni ürünler yaratma ve böylece kültür mirasını zenginleştirmeye katkı sağlaması için uygun e-öğrenme araçlarının da geliştirilmesi amaçlanmakta olup bu şekilde yaygın kullanımın özendirildiği görülmektedir (European, 2006). Bu dönemin konumuzla ilgili en önemli çalışması kapsamı üye ülkelerle sınırlandırılmış olan Europeana portalidir. Teknik açıdan içerik stratejileri, semantik ögeler için belirledikleri özellikler ile yürütülmekte olan çalışmaların izlenmesinde yarar vardır. Europeana bu bildirinin konusu olan işbirliği ve yakınsamanın çok güzel bir örneğini vermektedir. Portalde yer verilen metin, görsel, video ve ses kayıtları

kütüphane, müze ve arşiv malzemelerinin bir araya getirilişinin çarpıcı bir örneğini oluşturmaktadır (Europeana). Avrupa Kütüphanesi Projesini destekleyici mahiyetteki MINERVA tematik ağı da sunduğu kılavuz ilkeler, iyi uygulama örnekleri ile izlenmeye değer bir çalışmadır (MINERVA).

Uluslararası Girişim ve Çalışmalar

Dünya çapında bazı girişimler de söz konusudur. Kasım 2008'de kütüphaneciler, arşivciler ve müzecilerin uluslararası mesleki örgütleri olan IFLA, ICA, ICOM, anıtlar ve sit alanları ile ilgili olarak ICOMOS ve görsel-işitsel materyal arşivleri adına CCAA yetkilileri bir araya gelerek yakınsama konusunu ele almışlardır. Toplantının sonunda telif hakları ve diğer yasal konular, kültür mirasının korunması, küresel dijital kütüphaneler, lobi faaliyetleri ve standartlar konularında işbirliğinin yoğunlaştırılmasına karar verilmiştir (IFLA, 9 December 2008).

Yine 2008 yılında IFLA tarafından yayınlanan bir raporda son yıllarda halk kütüphaneleri, arşivler ve müzeler arasında işbirliği ile ilgili eğilimlerin ne yönde olduğu saptanarak çeşitli iyi uygulama örnekleri ortaya konulmuştur. Rapor sadece dijital ortamda değil fiziki olarak gerçekleştirilen ortak çalışmaları da kapsamaktadır. Örnekler Kanada, ABD, İngiltere, Rusya, Danimarka, Almanya, Güney Afrika, Avustralya ve yeni Zelanda gibi ülkelerle çok geniş bir coğrafyayı kapsayacak biçimde dünyanın dört bir tarafından alınmıştır. İyi uygulama örnekleri yaşamboyu öğrenmeye veya topluluğun kalkınmasına yapılan katkı, sunulan hizmetlerin optimize edilmesi, topluluk bilgi kaynaklarının evrensel erişime açılması, ilgili kurumların topluluk içinde kullanıcı tabanının genişletilmesi ve kültür mirası malzemelerinin korunması ihtiyacına yanıt verme ölçeklerinde seçilmişlerdir.

Başarılı bir işbirliği için atılacak adımlarla ilgili önerilerin de yer verildiği raporda ortak çalışmanın sağladığı kazanımlar ve riskli yanları da dile getirilmiştir. Kazanç hanesinde bütünün parçaların toplamından fazlası olması, daha iyi koleksiyonların daha fazla kullanıcı cezbetmesi, daha düşük maliyetler, tarafların karşılıklı olarak birbirlerinden yeni bilgiler edinmeleri sayılabilir. Ancak farklı kuruluşların birlikte çalışmaları çeşitli riskleri de beraberinde getirmektedir. Kapasite uyumsuzluğu, kurum kültürü farklılıkları nedeni ile aynı dili konuşmamak, tarafların eşit düzeyde emek ve maddi katkı koyamamaları veya yürütülen projeye aynı ölçüde sahip çıkmamaları gibi çeşitli riskler söz konusu olabilmektedir. Risk yönetimi stratejileri amacın ve hedeflerin net biçimde ifade

edilmesi, kimin ne yapacağını, zaman tablosunun belirlenmesi ve sağlıklı bir iletişim kurulmasını içerir. Sonuç olarak raporda bazı risklere karşın kazanımların ağır bastığı ve kaynakların bir havuzda toplanmasının ve deneyim paylaşımının yarar sağladığı sonucuna varılmıştır (Public, 2008).

Müzelerle kütüphaneler arasında fiziksel dünyada işbirliği örneklerine sıkça rastlanmaktadır. Gezici kütüphanenin müzede sergilenen bazı objeleri dolaştığı yerlere götürerek gezici bir sergi ile sunması, müze ziyaret etmek isteyen kütüphane üyelerinin ücretsiz geçici bir ziyaretçi kartını kütüphaneden ödünç alması gibi örnekler verilebilir (Public, 2008:13).

2009 yılında IFLA tarafından dijital kütüphaneler konulu bir konferans düzenlenmiş ve kısa vadede “format açısından ve coğrafi olarak hiç bir sınır koymasızın kesintisiz ve açık erişim sağlamak suretiyle kullanıcılar ile kurulan bir ortaklık içinde dijital teknolojinin tüm olanaklarını değerlendirmek ve mümkün olan en geniş ve komple hizmeti sunabilmek için kütüphaneler, arşivler ve müzelerin kendi aralarında ve başkalarıyla işbirliği yapma yeteneklerini zenginleştirmek” vizyon olarak benimsenmiştir (IFLA, 2009).

Örnek Ülke Yaklaşımları

Gerek IFLA Raporunda, gerekse diğer kaynaklarda başarılı uygulamaları ile örnek gösterilen kurumlardan biri İngiltere'deki Müzeler, Kütüphaneler ve Arşivler Kurulu (Museums, Libraries Archives, MLA)'dır. MLA, yerel yönetimlere bağlı halk kütüphanelerinin iş dünyasına yönelik bilgi hizmeti sunan birimlerinin ihtiyaç duyduğu elektronik kaynaklarla, elektronik referans kaynakları ve gazetelerin hesaplı alınabilmesi için merkezden ulusal düzeyde anlaşma yapmaya başlamış ve kütüphaneler, yerel yönetimler için önemli kazançlar sağlamıştır. ABD' de 1996 yılında kurulan Müze ve Kütüphane Hizmetleri Enstitüsü (Institute of Museum and Library Services, IMLS ve Norveç'te 2003 yılında kütüphaneler, müzeler ve arşivlerle ilgili kuruluşların birleştirilmesi sonucu ortaya çıkan ABM-utvikling kültür kurumlarının birlikte çalışmalarını destekleyici rol oynamaktadırlar. ABM'nin 2010 – 14 yıllarını kapsayan dönem için benimsenen öncelikleri arasında müze, arşiv ve kütüphanelerin güçlü, profesyonel kurumlar olarak işbirliği ağında yerlerini almalarına yer verilmiştir (ABM). Martin, federal bir resmi kuruluş olan IMLS'in sağladığı federal fonların kapasite geliştirme, yaratıcılık ve yenilikçiliği teşvik ettiğini ve kültür kurumları arasında işbirliğini beslediğini belirtmektedir (2008).

Ülkemizdeki Uygulamalarla İlgili Bazı Gözlemler

Ülkemizde son 7-8 yıldır kent kütüphanesi, kent hafıza merkezi, kent arşivi, kent belgeliği, yerel bellek gibi çeşitli adlarla farklı çatılar altında kültür mirası merkezleri oluşturulmaya başlanmıştır. İnternet ortamında haklarında bilgi derleme çabaları çok da verimli sonuçlar vermemektedir. Bir yörenin kültür mirasına sahip çıkması, yatırım yaparak bir merkez kurması ve bilgileri hizmete sunması başlı başına sevindirici bir olgu. KAYHAM gibi, standartlara uygun bir yazılım üzerinden katalog tarama olanağı, elektronik kaynaklar ve Stratejik Planına dek kapsamlı olumlu örnekler mevcuttur. Ancak tüm merkezler için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. Adresini bilmeden erişilebilir bir web sitesine sahip olup sundukları kaynaklar ve hizmetler hakkında bilgi edinilebilen bir kaç merkezde dikkat çeken bazı hususlar şunlar olmuştur: Biri ücretli olup ücret öderseniz neden yararlanabileceğiniz hakkında bir fikir edinmeniz için katalogunu bile açmamıştır. Bir diğerinde araştırmacılara hizmet verildiği ifade edilerek ilgi duyacak sade vatandaşın cesaretini kırıcı bir tavır sergilenmektedir. Aynı merkez koleksiyonunu bir liste halinde sunmakta ve kayıtlar standartlara uyulmadığı izlenimi vermektedir. Üçüncü bir merkez oldukça kapsamlı bir web sitesine sahiptir, profesyonel standartlara uygun yazılımlar kullanılmakta ve profesyoneller tarafından hizmet sunulduğu izlenimini vermektedir. Ancak bağlantılar sayfasında Milli Kütüphane'ye bağlantı verilirken o ilin halk kütüphanesinin kataloguna bağlantı verilmemektedir.

Ne yazık ki yerel yönetimlerin web siteleri ziyaret edildiğinde İstanbul Belediyesi dışındaki hiç bir il veya ilçe yönetimi web sitesinde kütüphane hizmetlerine yer verildiği görülememektedir.

Yurtdışından Bir Yerel Bellek ve Bir İşbirliği Örneği

Yerel kültür mirası dermeleri İngiltere gibi bazı ülkelerde halk kütüphanelerinin bir bölümü olarak öteden beri varlıklarını sürdürmektedirler. İngiltere'de Birmingham bir milyon nüfusa sahip bir kenttir. Birmingham yerel yönetimi web sitesinden görüntülerle halk kütüphanesinin yeri ve bunun bir parçası olan Arşiv ve Kültür Mirası Bölümünün sunulduğu ve hizmetlerine bakıldığında sol yan menüde sıralanan hizmetler arasında “Boş Zamanları Değerlendirme ve Spor” altında yer alan kütüphane hizmetlerine ayrıca “Eğitim, Öğrenme ve Kütüphaneler” başlığından da geçiş olanağı verilmekte, kütüphane sayfasına girildiğinde “Arşiv ve Kültür Mirası” ve “İş Dünyası Bilgileri” ve diğer bölümlerin listelendiği alt menüye ulaşılmaktadır. Yöre halkından ilgilenenler Arşiv

ve Kültür Mirası Bölümü dostu olabilmektedirler. “Boş Zamanları Değerlendirme ve Spor” bölümünün alt menüsünden kütüphane ve arşivin yanısıra sanat bağlantısı üzerinden müzelere geçiş de yapılabilmektedir.

Birmingham Halk Kütüphanesinin halen 500.000 üyesi olup bunlardan 221,724 kişi aktif olarak kütüphaneyi kullanmaktadır. Bir yılda dört milyon kütüphane ziyareti gerçekleştirilmektedir. Yaklaşık beş milyon kitap, 500.000 görsel işitsel materyal ödünç verilmektedir. Koleksiyon kitap başlığı olarak 2.7 milyon üstündedir. Materyal miktarı ise yalnızca merkez kütüphanede beş milyondur. Merkez Kütüphane dışında 50 şube kütüphanesi vardır. Kentin merkezi bir meydanında yanında bir tiyatro ile birlikte yeni bir kütüphane binasının inşaatı başlatılmış bulunmaktadır. Kütüphane ,% 47 olan kullanım oranını 2011 yılı sonu itibariyle % 50'ye çıkarmayı hedeflemektedir.

Kütüphaneler, arşivler ve müzeler ve diğer paydaşlarla işbirliğinden söz ederken kütüphanelerin kendi aralarında yapabilecekleri işbirliği de göz ardı edilmemelidir. İngiltere'den bir örnek dijital ortamda işbirliğinin ne boyuta ulaşabileceğini göstermektedir. Kütüphane Yöneticileri Birliği (Society of Chief Librarians)'nin yaptığı bir düzenleme ile, 4.000 kütüphanenin birbirlerinin kartlarını kabul etmesi yoluyla bir kütüphaneye üye olan kişiye ülkenin neresinde olursa olsun herhangi bir kütüphaneden materyal ödünç alma olanağı yaratılmış bulunmaktadır. İlk aşamada alındığı kütüphaneye iade edilmesi gereken materyaller daha sonraki dönemde herhangi bir kütüphaneye iade edilebilecektir. İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda'da hayata geçirilen uygulama bir süre sonra İskoçya'da da geçerli olacaktır (Borrow, 2009).

Değerlendirme ve Sonuç

Bilgi tabanlı bir ekonominin işlediği bilgi toplumuna dönüşümde, küreselleşme ile gelen dünya çapında rekabet gücüne sahip olma gereği de göz önüne alındığında, 2008 yılı istatistiklerine göre Türkiye toplamında halk kütüphanelerine üye sayısının 504.000 olduğu gerçeği ile ülkemiz insanının ne kadar eksi bir noktada yarışa girdiği ortaya çıkıyor. Dünyanın en büyük ekonomileri arasında ilk yirmiden ilk ona doğru ilerlerken insanlarımızın yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik olarak kendilerini geliştirme, toplumsal yaşama anlamlı bir şekilde katılma olanaklarının yaratılması ve aynı zamanda iş bulabilme veya kurabilme becerilerini geliştirme açısından da kültür mirasına ve bilgi kaynaklarına erişebilir ve bunları kullanarak değerlendirebilir konuma gelmeleri büyük önem taşıyor. Yerel belleklerin kurulması için ayrılan kaynaklar yöre halkına sunulan

genel bilgi ve kültür hizmetleri ile bağlantılı biçimde, işbirliği anlayışı ile değerlendirilebilirse daha kazançlı sonuçlar elde edilecektir.

Söz konusu merkezler veya halk kütüphanelerinin yerel bellek bölümlerinde derlenen her türlü materyal kayda alınırken kayıtların standartlara uygun, birlikte işlerlik özelliğine sahip biçimde düzenlenebilmesi için uygun yazılımlar kullanılır ve işlemler işin uzmanları tarafından gerektiği şekilde gerçekleştirilirse ileride oluşacak, bölgesel, ulusal veya uluslararası portallerde kendilerine yer bulabilir ve kültür mirasını turizmi geliştirici biçimde değerlendirme olanağına kavuşabilirler.

Derlenen materyallerden telif hakkı sorunu olmayan veya telif hakkı alınabilenlerin diğer merkezlerde yürütülen dijitalleştirme çalışmalarını tekrarlamamak koşuluyla dijitalleştirilmesi de önemli bir konudur. Ulusal düzeyde, içinde bulunduğumuz aşamada, telif hakkı sorunu olmayan yazmaların dijitalleştirilmesi üzerinde yoğunlaşmış bulunmaktadır. Oysa diğer ülkeler, üzerinden telif hakkı kalkmış kitapları araştırarak dijital ortama aktarma çabası içindedirler ve telif hakları ile ilgili çalışmalar yaparak bu aktarımı hızlandırmanın yollarını aramaktadırlar. Yerel düzeydeki yayınlarda hak sorunlarının çözülmesi daha kolay olabilir ve yerel bellekler ülkemiz kültür mirasının dijitalleştirilmesi konusunda rol oyanayabilirler. Yeni yayınlarda telif hakları gözetilerek kullanılmak üzere elektronik kopyaların dolaşıma girmesi dijitalleştirme gereğini ortadan kaldıracak bir çözüm olacaktır.

İşbirliği çeşitli kurum ve kuruluşlarla farklı boyutlarda yapılabilir. Örneğin 5681 sayılı *Matbaalar Kanunu* kapsamında basımevileri bastıkları eserlerin iki kopyasını Cumhuriyet Savcısı ile en büyük mülkiye amirine teslim etmek durumundadırlar. Kontrol işlemleri bittikten sonra bu eserlerin ne yapılacağı belirtilmemiş olup bu husus boşlukta kalmıştır. Bu yayınların kütüphanelere aktarılmaları için yasal düzenleme yapılması bugüne dek maalesef mümkün olmamıştır. Yapılacak protokollerle bu eserlerin kontrol işlemleri bittikten sonra ilgili il halk kütüphanesine iletilmeleri ve söz konusu kütüphanenin birer kopyayı alakoyarak diğerini konularına göre yerel belleklere, kentin üniversite kütüphanesine veya diğer uygun kütüphanelere aktarmaları gerçekleştirilebilirse çok önemli kazanımlar sağlanabilir. Halen ülkemizde yılda 17.000 dolayında yayın yapılmaktadır. İkişer kopyadan 35.000 yayın söz konusudur. Bunların kütüphanelere iletilerek halkın kullanımına sunulması önemli bir ulusal kazanım olur. Bir adım ileri gidilerek, %35 oranında süregiden derleme kaçığına karşı, Milli

Kütüphanemizde bu ülkede yayınlanan her eserden bir tane bulunmasına katkı yapılabilmesi daha da anlamlı bir işbirliği örneği oluşturur.

Tanakovic (2008)'in aktardığına göre Ekholm ulusal stratejiye sahip olma, işbirliği yapma ve finansman sağlama düzeyine göre bilgi tabanlı toplumları üç gruba ayırmaktadır: (a) 1995'de sona eren birinci aşama, geleneklerine bağlı kültür kurumlarının birbirinden kopuk olduğu bir ortamda sistematik olmayan işbirliği girişimleri ile karakterize edilebilir. Bu aşamada bireyler ve kurumlar nadiren iletişim kurarlar, küçük ölçekli dijitalleştirme projeleri yürütülür ve genel dijitalleştirilme planları henüz yoktur. (b) Çoğu ülke; kültür kurumlarının ağ ortamında giderek artan oranda çalışma ve hizmet sunumunda bilgi ve iletişim teknolojilerini kullandıkları, dijitalleştirme plan ve programlarının tasarlandığı ve ulusal çapta dijital dermelerin geliştirildiği, ancak finansmanın hala sorun olduğu ikinci aşamadır. (c) Son olarak, az sayıda ülkenin henüz ulaşabildiği; kültür kurumları arasında sürekli işbirliğinin yerleşmiş olduğu ve dijitalleştirme projeleri gerçekleştirmek, uzun vadeli koruma sağlayabilmek ve bilim yapma, eğitim sağlama ve iyi vakit geçirme amacıyla değerli dijital kaynaklara sahip olabilmek için mali kaynakların güvence altına alınmış olduğu aşama söz konusudur. Ülkemizin bunlardan ikinci aşamada olduğu söylenebilir. Üçüncü aşamaya geçmede çok geride kalmamak için işbirliğine önem vermemiz ve kaynaklarımızı doğru bir şekilde kullanmamız büyük önem taşıyor.

Tüm çabaların ülke insanı için olması gerektiğini unutmamalıyız. Avrupa Konseyi'nin hazırlamış olduğu, kısaca FARO Konvansiyonu diye de anılan, Toplum için Kültür Mirasının Değeri Hakkında Çerçeve Konvansiyon (2005:1)'da, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde belirlendiği şekliyle kültürel yaşama katılma hakkının, özünde kültür mirası ile ilgili hakları da kapsadığı vurgulanmıştır. Yerel bellekler, sağlıklı bir biçimde geliştirilmeleri halinde; kimliğimizi korumamız, kültür mirasımızı gelecek kuşaklar için yaşatmamız, bireylerin bilgi edinme alışkanlığı kazanmaları ve kendilerini geliştirmeleri, yöresel araştırmalar için kaynak temini gibi pek çok açıdan topluma büyük yarar sağlayacak ve böylece yerel kalkınmaya katkı yapabileceklerdir. Çalışmalarını tüm kültür kurumları ve diğer paydaşlarla işbirliği ve dayanışma içinde yürütmeleri ve dijital ortamda birlikte işlerlik ilkesini gözetken bir varlık göstermeleri etkinliklerini daha da artıracak ve yapılacak araştırmalar içeriği zenginleştirecektir.

KAYNAKÇA

ABM-utvikling, http://www.abm-utvikling.no/?set_language=en, Erişim tarihi: 12.02.2010

Aslan, Selma Alpay, [2003], CALIMERA (Cultural Applications: Local Institutions Mediating Electronic Resource Access) Kültürel Uygulamalar: Elektronik Kaynaklara Erişimde Aracı Olarak Yerel Kurumlar. <http://www.kutuphaneci.org.tr/web/node.php?id=321>, Erişim tarihi: 15.02.2010

Birmingham City Council, <http://www.birmingham.gov.uk/>, Erişim tarihi: 12.03.2010

Borrow a book 'wherever you are', 28.09.2009), http://www.direct.gov.uk/en/N11/Newsroom/DG_180883, Erişim tarihi: 12.03.2010

CORDIS Archive. ISTweb. KA3.Digicult, <http://cordis.europa.eu/ist/ka3/digicult/>, Erişim tarihi: 15.02.2010

Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society, (27.OX.2005) <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/199.htm>, Erişim tarihi: 12.02.2010

Digital Libraries & Digital Preservation, ICT Work Programme 2009-2010 Call 6: Background Notes, (October 2009), ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/fp7/ict/docs/digicult/background-call6_en.pdf, Erişim tarihi: 12.02.2010

EPOCH, European Network of Excellence in Open Cultural Heritage, http://epoch-net.org/index.php?option=com_content&task=view&id=212&Itemid=357, Erişim tarihi: 12.02.2010

Europeana. <http://www.europeana.eu>, Erişim tarihi: 15.02.2010

European Commission Information Society and Media, (mid November, 2006), *ICT in FP7 At A Glance: Injecting over €9bn to boost European Information and Communication Technologies (ICTs)*. http://ec.europa.eu/information_society/tl/research/documents/fp7-ict-4poverview.pdf, Erişim Tarihi: 10.02.2010

IFLA, (09.12.2008), *International NGOs bonding to intensify cooperation on convergence in the cultural heritage sector*, <http://www.ifla.org/en/news/international-ngos-bonding-to-intensify-cooperation-on-convergence-in-the-cultural-heritage-sec>, Erişim tarihi: 12.02.2010

IFLA, (15.09.2009), *Digital Libraries Conference and the future of digital libraries within IFLA*, <http://www.ifla.org/en/news/digital-library-futures-conference-and-the-future-of-digital-libraries-within-ifla>, Erişim tarihi: 13.02.2010

Kongar, Emre (1997). Küreselleşme ve kültürel farklılıklar çerçevesinde ulusal kültür. Ankara http://www.kongar.org/makaleler/mak_ku.php

Martin, Robert S., (2008), "Co-operation and change: archives, libraries and museums in the United States", in *International Genealogy and Local History : Papers presented by the Genealogy and Local History Section at IFLA General Conferences 2001-2005*, ed. by Hedegaard, Ruth and Melrose, Elizabeth Anne. Berlin, , DEU: K.G. Saur,/IFLA, 2008, ss. 65-76, Retrieved from <http://site.ebrary.com/lib/tobb/Doc?id=10256485&ppg=65>, Erişim tarihi: 09.03.2010.

MINERVA EC. Ministerial Network for Valorising Activities in Digitisation. <http://www.minervaeurope.org/home.htm>

Public Libraries, Archives and Museums: Trends in Collaboration and Cooperation / Alexandra Yarrow, Barbara Clubb and Jennifer-Lynn Draper. The Hague, IFLA Headquarters, 2008. – 50p. 30 cm. – (IFLA Professional Reports: 108)

PULMAN İlkeleri El Kitabı: halk kütüphaneleri için kılavuz. 2. bsm. Çev.ed. Selma (Alpay) Aslan. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi, 2003. <http://www.pulmanweb.org/DGMs/DGMs.htm> Erişim tarihi: 12.03.2010

Society of Chief Librarians , <http://www.goscl.com/>, Erişim tarihi: 12.03.2010

Tanackovic, Sanjica Faletar , (2008), "Can Archivists, Librarians and Curators Join Hands to Do a Better Job?" in *International Genealogy and Local History : Papers presented by the Genealogy and Local History Section at IFLA General Conferences 2001-2005*, ed. by Hedegaard, Ruth and Melrose, Elizabeth Anne. Berlin, , DEU: K.G. Saur,/IFLA, 2008, ss. 247-264. <http://site.ebrary.com/lib/tobb/Doc?id=10256485&ppg=253>, Erişim tarihi: 12.02.2010.

YEREL BELLEK OLARAK KÜTÜPHANE

Hasan S. KESEROĞLU, Kastamonu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

Özet

Müze, arşiv ve kütüphaneler ilk örneklerinden günümüze kadar insan yaratısı olarak, insan elinden çıkan her türden bilgi taşıyan belgeyi toplayan, koruyan, düzenleyen ve hizmete sunan kurumlar olmuşlardır. Bu kurumların en temel ve ortak işlevlerinden birisi de geçmiş ile günümüz arasında ‘bilgi’ye bağlı köprü oluşturmalarıdır. Bu kurumların bir özelliği de bellek kurumu olarak adlandırılmalarıdır. Aynı işlevleri yerine getirirler de her biri birer bellek kurumudur. Bellek kavramı nitelemesi; ulusal kütüphaneler için ‘ulusal bellek’, halk kütüphaneleri için ‘yerel bellek’ biçiminde kullanılmıştır. Bu yazının amacı halk kütüphanelerinin ‘yerel bellek’ olma özelliği üzerinde durmak, bu konuyu irdelemek olacaktır. Gerçek bir halk kütüphanesinin temel işlevleri arasında yer alması gereken pek çok özelliğin bizim halk kütüphanelerimizde henüz uygulama alanı bulamadığını görürüz.

Kavram

Bellek, eski deyimle hafıza kavramı değişik danışma kaynaklarında; “yaşantıları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak anlıkta saklama gücü; akıl; hafıza” (Türkçe, 1983: 139); bir başka kaynakta da “öğrenilmiş ya da yaşanmış konuları, bunların geçmişle ilgisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü.” (Püsküllüoğlu, 1995: 236) biçiminde tanımlanmaktadır. Bilgisayar alanında ise, bellek, “bilgisayarda verilerin depolandığı sabit disk gibi veri saklama birimleri ile, verileri işleyen mikroişlemci arasında bir köprü görevini üstlenen aygıt” (Akgün v. Ötekiler, 2000: 12) biçiminde açıklanmıştır. Bellek kavramı geçmiş ile bugün arasında varolanı bir arada tutma, saklama ve köprü görevi üstlenmiş olarak karşımıza çıkıyor. Bir başka önemli özelliği ise ‘akıl’ ve ‘bilinç’ kavramlarının da ‘bellek’ kavramı ile birlikte kullanılmasıdır: Bellek, aklın kul-

lanıldığı, bilinçli olma durumunu yansıtıyor. Bellek bir süreci, belirli bir zaman dilimini/dilimlerini taşıyor içinde. Dile, yere, varolana bağlı kültürel bir yapıyı da içinde taşıyor.

Mitolojideki ‘bellek’ kavramı ile konu daha anlaşılır kılınabilir. Zeus ile Bellek’in (Mynemosyne) kızları olan Musalardır. Homeros, Musaların yardımı olmadan en iyi savaşçıların ya da Truva önüne gelen gemilerin eksiksiz listesini veremez. Çünkü eski çağda bellek; hem geçmiş, hem şimdiyi ve hem de geleceği görebilme ve bir bakışın yardımıyla şeylerin bütününe bilebilme gücü yalnız Musa’larda vardır. Musa bu anımsama yeteneğini şaire hem verir hem de ondan geri alır... Bilebilme ve anımsayabilme, Musa’lardan edinilir. (J.C.,2000, 800). Bellek, hem geçmiş, hem şimdi, hem gelecek üzerine ‘bilme’ becerisini taşımaktadır.

Kendi belleğimle hesaplaşarak kavramı daha belirgin bir biçimde ortaya koyabilirim. Benim belleğim ‘ben’imle başlar. Benim içinde bulunduğum koşullar (dil, coğrafya, siyasal yapı, gelenekler, din vb) varlığında ‘varolan’, ‘özgün yanımlı’, ‘ilişkilerimi’, bana ‘özgü’ olanı ortaya koyar. Bu koşullar nedeniyle bir Alaskalı ya da Güney Afrikalıdan ayrımlı ‘bellek’ özelliğimden; değişik bir deyişle de içeriğinden söz edebilirim. Bu durumun aynı ülkede yaşayan kişilerde de geçerli olduğunu; her birimizin kullandıkları bilgisayar belleklerini karşılaştırarak da koyabiliriz ortaya. Aynı ülkede yaşamakla birlikte Tarık Akan’ın, Mahzun Kırmızıgül’ün, öğrenci Ayça’nın, Dışişleri Bakanının ve de benim bilgisayar belleklerimiz birbirinden ayrımlı bilgileri içerir. Bu nedenle, ‘bellek’ söz konusu olduğunda kişilere ‘özgü’ özellikleri, gereksinim duydukları ‘bilgi’ye bağlı ayrı yanları çıkarır ortaya. Aynı durum toplumlar için de geçerlidir. Bir insan ya da bilgisayar belleği gibi ülke belleği, kent belleği de birbirinden ayrımlıdır. “Bellek, homojen bir sorun alanı olmayıp, kimlik, aidiyet, ideoloji gibi kavramlarla açıklanabilen, tek başına ele alınamayan bir kavramlar bütünüdür”. (Köklü, 2009: 7). Bellek, ‘yaşanan’a ‘özgü’ ve ‘özgün’ olanı, içinde bulunduğu sosyo-ekonomik, siyasal, kültürel, tarihsel vb. koşullarla toplayan, depolayan ve saklayan; gerektiğinde de geçmişe dönük ‘çağrışım’, ‘anımsama’, ‘anımsatma’ işlevlerini ‘bilinçli’ olarak üstlenen yerdur

Bir bitki ya da hayvanın belleğinden söz edemeyişimizin nedeni ‘akıl’ ve ‘bilinç’ kavramlarından yoksun oluşlarıyla açıklanabilir. Aynı durum bir hastane, fabrika için de geçerlidir. Ancak araya insan aklının girmesi, bilinçli tasarımlarıyla; bitki için de, hayvan için de, hastane için de ‘bellek’ olarak niteleyebileceğimiz birimler oluşturulması söz konusudur. Bir hastanenin belleği, o hastanenin ‘var-

lığı ile ‘ilişkileri’nin toplandığı bir yer olacaktır. Kuşkusuz böylesi bir durumda; o hastaneyi düşünen(ler) ile mimari tasarımı, statik çizimleri, iç mimarisi, ilk doktoru, ilk hastası, ilk çalışanından bugüne kadar gelmiş geçmiş her türden bilginin toplandığı yer, arandığında karşılığının bulunduğu yer olarak, hastane arşivi akla gelecektir. Aynı durum banka, fabrika, kamu kurumu, devlet için de geçerlidir. Verileri depolayan bilgisayarlar için de önce insan gereklidir. Bu durumda ‘insan’ belleği dışındaki bütün belleklerin ‘yapay, bir tasarıma bağlı olarak geliştirildiği’ söylenebilir.

Bellek’in en tipik özelliği ‘yaşanan’, ‘yaşanmış’ olanı çağrıştırmada içinde ‘unutmama’, geçmiş ‘anımsama’, ‘anımsatma’yı taşımasıdır. Yazı bu nedenle ‘bellek’in en güçlü desteği olmuştur. Aynı durum yazı öncesinde, İÖ 30–40000 yıl önce, yazı henüz bulgulanmadan kemikler üzerine çentikler atarak⁴ (Ibrahim, 2005,11), kimi bilgilerin anımsanmak istendiğini biliyoruz.

Yazının bulgulanıp, duygu ve düşüncelerin belirli simgelerle belirli ortamlara aktarılması; insan yaratısı her şeyin bir biçimde ‘belge’ye dönüşmesini sağlamıştır. İlk örneklerinde olduğu gibi günümüzde de bu belgelerin toplanıp, düzenlenip, depolanarak korunduğu yerler ‘arşiv’ ve ‘kütüphane’ler olmuştur. Bu iki kurumun yanına Bilgi ve Belge Yönetimi alanında 1950’lerde Vleeschauer’ın⁵ yaptığı yayınlarda üçüncü bir kurum olarak müzenin eklendiği görülür. Burcaw (aktaran Köklü, 2009: 8) da ‘Kültürel bellek’ başlığı altında, 1975 yılında bu üç kurumu bir arada anar. Birbirinden bağımsız ama birbiriyle de ‘bellek’ kurumları olarak sıkı ilişki içinde olan müze, arşiv ve kütüphane; yaşantılarla ortaya konmuş, bir amaç doğrultusunda üretilmiş her türden kültür ve sanat ürünlerini toplayan, düzenleyen ve gelecek kuşaklara aktarmada köprü işlevi üstlenen kurumlardır. Müzeler tip ve amaç olarak ayrıksı bir durum taşıyalar da ‘Kültürel Bellek’ kavramı geniş kullanım alanı bulmuş görünmektedir.⁶

⁴ “Batı Avrupa’da keşfedilmiş, 20 000 – 35 000 yıllık, üzerinde bir ya da birçok kerkik dizisi bulunan bir sürü önkol kemiği ve başka hayvan kemikleri, kazıbilimin şimdiye dek bilinmezlikten kurtarabildiği en eski ‘hesap makineleri’ni oluşturuyor.”

⁵ H. J. de Vleeschauwer, **Archives et bibliotheque**. Mousaion No.4. Pretoria, 1955; ____ **Distinction between libraries, museum and archives** Mousaion No70. Pretoria, 1963.

⁶ Ancak bunların üçünü de ‘kültürel bellek’ başlığı altında toplamak hem kültür kavramı ile çelişki yaratmakta hem de müze alanı işlevini azaltmaktadır. Çünkü, bellek, doğası gereği kültürel olanı bir parçası sayar ya da kültürel olanı da içine alır. Ancak, ‘kültürel olmayan’, doğal, insan eli, aklı, emeği olmadan kendiliğinden oluşan müze nesneleri de bulunmaktadır. Doğal olarak oluşan bir müze (Kapadonya bölgesi peri bacaları, mağara-

Müze, arşiv ve kütüphane kavramlarının tanımları, amaç ve işlevlerine bakıldığında örtüşen pek çok nokta ile karşılaşılır:

Müze, ‘doğal (realia) ve yapay (artefact) ilgili kültür kurumu’ olarak sınırları çizilip; “toplumun ve gelişimin hizmetinde olan, halka açık, insana ve yaşadığı çevreye dair tanıklık eden malzemelerin üzerinde tanıklık eden, toplayan, koruyan, bilgiyi paylaşan ve sonunda inceleme, eğitim ve zevk alma doğrultusunda sergileyen, kâr düşüncesinden bağımsız sürekliliği olan bir kurumdur” biçiminde tanımlanmaktadır (Köklü, 2009, 10).

Arşiv genel olarak, kurumları, gerçek ya da tüzel kişilerin etkinlikleri sonucu oluşan ve bir amaçla toplanan belgeler; söz konusu belgelere bakan kurum ve bunları barındıran yer (Binark, 1978: 69) olarak tanımlanırken; amaçları Köklü (2009:14) tarafından aşağıdaki biçimde belirlenmiştir: “Ulusların ve toplumların belleğini oluşturmak; insan eylem ve işlemlerinin kanıtlarını sağlamak, yönetimi desteklemek, vatandaşların resmi bilgiye ve tarihlerine ilişkin belgelere erişim haklarını garanti altına almak ve ‘eğitmek’ olmak üzere geniş bir alanda tanımlanabilir.”

Kütüphane, belirli ve sınırlı bir çevrenin ya da herkesin yararlanması için, yazılı, basılı, görsel-işitsel ve çizgisel her türden yayınları toplayan, düzenleyen, en elverişli yararlanma ortamını yaratacak araçları ve yöntemleri kullanarak çevresindekilere ulaştıran kuruluştur (Baysal, 1982:1).

Her üç kurumda da ortak olan özellikler, amaçları doğrultusunda toplanan/üretilen belgeleri ‘depolamak’, ‘korumak’, ‘düzenlemek’, ‘yararlandırmaya sunmaktır. Bütün bunların amacı da ‘geçmiş anlama’ konusunda toplumsal bilgi ‘sürekliliğini sağlamak’, ‘anımsanma’yı kolaylaştırmaktır.

Yazının bulgulanması ardından yazılı belgelerin toplanıp, düzenlendiği yerler; günümüzde hem ‘arşiv’ hem de ‘kütüphane’ olarak adlandırılmaktadır. Eski çağda kurulan ilk ‘kütüphane’ ve ‘arşiv’lerin hem derme hem de işlevleri açı-

lardaki sarkık ve dikitler gibi) içinde insan elinden çıkmayan, yalnız insan tarafından korunan açık hava müzeleri de bulunmaktadır. Kültürü, insanın yarattığı maddi ve manevi her şey olarak tanımlarsak; arşiv ve kütüphane belgesinin ‘kültürel bellek’ kavramı içinde yer aldığını; müzenin ise ayrıksı bir durum içerdiğini görürüz. Burada Magara’nın (2005) “natural and Cultural Heritage” *Doğal ve kültürel kalıt* kavramını kullanmak daha uygun düşeceği kanısındayım.

sından birbirinden ayrılması zor görünmektedir. Eskiçağın arşiv ve kütüphanelerinin belgeleri / yazı malzemeleri ise günümüz müzelerinin bir nesnesi durumuna dönüşmüştür. İlk kütüphane ve arşivlerin nesnesi durumundaki 'kil tablet', 'papirüs', 'parşömen' gibi günümüzde kullanılmayan yazı malzemeleri bugün birer müze nesnesi durumundadır. Arşiv, kütüphane ve müzelerin birbirini tamamlayan; bellek olma özelliğini kendi içinde bütünleyen bir özellik taşıdıklarını da söyleyebiliriz.

Müze, arşiv, kütüphane 'belge'ye, belge 'bilgi'ye, bilgi 'kullanıma', kullanım 'ilgi'ye, ilgi 'toplumsal duyarlılığa' dayanır. Müze, arşiv ve kütüphanenin varlığı eğitsel, kültürel, sanatsal, toplumsal, siyasal ve tarihsel bir zorunluluktur. Çünkü bu 'bellek' kurumlarının en temel özelliği 'geçmiş' bugüne taşımasıdır. Bu nedenle yok edilmek istenen ülkenin; yakın dönemde Bosna Hersek, Irak örneklerinde gördüğümüz gibi, öncelikle bu bellek kurumları hedef alınmaktadır. Bosna Hersek'te Ulusal ve Üniversite Kütüphaneleri yakılmış; Irak'ta saldırıların başında Ulusal Kütüphane ile Ulusal Müze yok edilmiştir. Bu bir bilgisayarı belleği içindeki bilgileri yok etmek amaçlı formatlamakla aynı anlama gelmektedir.

Bellek kurumu olarak müze, arşiv ve kütüphaneler arasındaki iletişim günümüz bilgi teknolojileri ile önemli bir aşamaya gelmiş ve bu yönde pek çok çalışma gerçekleştirilmiştir. Bunların en başarılılarından birisi de Norveç'te, müze, arşiv ve kütüphane işbirliği ve eşgüdümü konusunda yapılanlardır. (Ostby, 2003:190-200). Ayrıca İngiltere'de the Museum, Libraries and Archives Council (MLA) 2005 yılında bu kurumlar arası işbirliği ve eşgüdümü sağlamak üzere kuruldu (Magara, 2005).

Bu üç kurumun kendiliğinden oluşan, birbirine yakın tutulduğu bir yanı da bulunmaktadır. Örneğin Yunanistan'ın en büyük özel müzelerinden Benaki Müzesi'nde üç arşiv belgeleri bölümü ve kütüphane bölümleri de bulunmaktadır (Dionissadou, 2006:27); ayrıca İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Bilgiye Erişim Merkezi, Başkanlık özel arşivi ve müze işlemlerini birlikte yürütmekte, kısa sürede her üçünü aynı arama başlığı altında hizmete sunmayı planlamaktadır.

Burada Türkiye'nin 1970'li yıllarda başlayan kütüphanelerarası işbirliği girişimleri ve çalışmalarının 'bilgi teknolojileri'ne bağlı olarak yakın zamanda çözülmesini anımsatmak isterim. Bilgisayarın sunduğu olanakların doğru ve gerçekçi tasarlanması durumunda çözümü neredeyse olanaksızmış gibi görülen bir

alandaki çözüm bulunup, işbirliği uygulamasına geçilmiştir. Aynı durum adı geçen üç bellek kurumu için de geçerlidir. Bunu Norveç örneği çok iyi ortaya koymuştur.

Ancak bu yazının amacı bu kurumlar arasındaki işbirliği ve yolları değil 'yerel bellek' özelliği açısından halk kütüphanelerinin temel amaçlarından bir kaçını irdelemek olacaktır.

Yerel Bellek Olarak Halk Kütüphanesi

Kütüphanelerin amaçlarına bağlı olarak değişik türleri vardır. Ulusal kütüphane, üniversite kütüphanesi, özel araştırma kütüphanesi, halk kütüphanesi, okul kütüphanesi. Bir ulusal kütüphane, o ülke içinde üretilmiş yapıtların tümünü içermeyi amaçlamaktan dolayı 'ulusal bellek' işlevini üstlenir. Bu 'bellek' özelliği içinde bulunduğu ülke ile doğru orantılıdır. Bundan dolayı yalnız kendi ülkesinde yayımlanan yapıtları değil aynı zamanda, o ülkeyle ilgili yurtdışında yayımlanan yapıtları da içerir. Bir biçimde yayımlanmış kitap, süreli yayın, kitap dışı belge, elektronik yayın ortamında bulunması gereklidir. Ancak 'kütüphane' belgesi ile 'arşiv' belgesi sorunu ilk kütüphane/arşiv örneklerinden bu yana sürmektedir. Örneğin ABD Başkanı Jefferson'ın mektupları bugün Ulusal Kütüphane dermesinde; Casanova'nın elyazması mektupları Fransa Ulusal Kütüphane (Bibliothèque Nationale) tarafından satın alınmıştır (Cumhuriyet, 2010), devlet arşivi tarafından değil!

Ulusal kütüphanenin 'ulusal bellek' özelliği, halk kütüphanelerinde 'yerel bellek' olarak karşımıza çıkar.

Halk Kütüphanesi

Halk kütüphanesini kişiler arasında dil, din, cins, eğitim, sosyal konum, zengin ve yoksulluk gibi bir ayırım gözetmeden bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik, tarihsel kalkınmasına katkıda bulunmayı ve eğitim, kültür, bilgi gereksinimini karşılamayı, kişilerin boş zamanlarını olumlu yönde desteklemeyi amaçlayan kurumlardır. Halk kütüphanelerinin amaçları 'eğitim', 'bilgi', 'kültür' ve 'boş zamanı' değerlendirme olarak evrensel dört temel özellik taşıyor. Halk kütüphanesinin üstünde durduğu bu dört ayak doğrudan yerel özelliklere bağlı olarak belirlenip, hizmet üretir.

Halk kütüphanesi 'yerel' olan her 'bilgi' ile doğrudan ilgilidir. Bir ulusal kütüphanenin içinde bulunduğu topluma ilişkin yayımlanan her yapının peşinde ol-

ması gibi, halk kütüphanesi de yerel olan bilginin peşindedir. Yerel bilgi taşıyıcılarının en önemlilerinden birisinin başında da yerel gazeteler gelir. Halk kütüphanesi yerel gazetelerin konusal dizinini oluşturur. Bu uygulama o yerel çevreye ilişkin her türden yeniliği izleme, geçmiş ile karşılaştırma, sağlıklı bilgi üretmeye yol açması açısından oldukça büyük anlam taşır. 2007 ile 2010 yılları arasındaki ilköğretim öğrenci sayısı, trafik kazaları, kültürel, sanatsal etkinlikler vb. her türden sorunun karşılığını bu 'yerel gazete dizinleri' kanalıyla elde edebiliriz.

Yerel gazete dizinleri içinde bulunduğu çevrenin yalnız kültürel, eğitsel, sosyal yanı ile ilgili değil ekonomik, turistik ve tarihsel vb. gibi yanıyla bağlantılı bilgiler de içerir. Bunun en tipik örnekleri başında Halkevi Dönemi (1932–1950) dergileri gelir. Bu dergiler yayımlandıkları çevre ile ilgili hemen her soruna yer vermek yanında; tarihsellik açısından, örneğin vakfiyelerin yeni Türkçeye aktarılması, o yörenin tarihsel, kültürel gelişimi, tarımsal geçim kaynağına ilişkin bilgilendirici yazıları günümüz içinde o yayınları temel kaynak konumuna getirmektedir.

Gazeteler, yazılı olarak topluma yansıyan bilgi ve haberleri içerir. Bunun yanında, bir de yazılı olmayan ancak o çevrenin gerçeğini içeren bilgileri vardır. Bu bilgiye de genellikle o çevrede doğup büyümüş o çevrenin yaşlı kişileri kanalıyla ulaşılabilir.

Bu durumun tipik bir örneğini İğneada'nın Limanköy'ünde yaşadım. Bir iyilik-sever çift, gezileri sırasında 1993-1994'lü yıllarda İğneada tarafına gider ve yatacak yer bulamazlar. İğneada'ya 7 km. uzaklıkta ve olağandışı güzellikteki Limanköy'de bir arsa üzerine iki katlı bir yapı için Köy Muhtarlığından izin alır; her şeyi ile birinci sınıf, giriş katı kütüphane, üst katı üç gözlü bir pansiyon yaptırır, Köy Tüzelkişiliğine yapıyı teslim ederler. Pansiyonun geliri ile hem pansiyon hem de kütüphane yaşayacaktır. Bu kütüphanenin mimari tasarımı aşamasından hizmet verinceye kadar alınan kararlarında bulundum. Ancak, balıkçılık ve ormancılıkla uğraşan köylünün kütüphane yerine kahvehane yapılmasının daha uygun olacağı görüşünün üstesinden gelmek; kendiliğinden, doğal olarak kütüphaneye karşı bir saygı duymalarını sağlamak için değişik etkinlikler içine girmemiz gerektiği sonucuna vardık. Nitekim Köyün tarihi için yeterli yazılı bilgi yoktu. Biz de köyün yaşlıları ile görüşme kararı aldık. Görüşmeler ses, fotoğraflar kanalıyla kütüphanede yer alacak; hem köy tarihi konusunda bilgiler edinilecek hem de bu yaşlı kişilerin sesleri kütüphane belleğinde bulunacaktı. Nitekim görüşmelerle birlikte 150 yıllık geçmişi olduğu belirtilen köyün akla

gelmeyecek, bilinen ama yabancından gizlenen bilgilerine ulaşacaktık. Örneğin bir bahçedeki Roma sütununun nereden geldiği bilgisini bulamıyorduk. Bu sütunun daha önce varolan, taşları ev yapımı için köye taşınan bir Manastırdan çekildiği, manastırın temelleri etrafına da hiçbir şeyi göstermeyen değişik ağaç türlerinin dikildiğini gördük. Başka bir söyleyişle İğneada'nın tarihi, gelenekleri, yaşama biçimi konusunda elde ettiğimiz bütün bilgileri toplamaya; konuşan kişilerin uygun görüp verdikleri fotoğrafları tarayıp köy belleğine eklemeye başladık.

Okul müdürü ve öğretmenini kimi derslerini yapmak üzere sınıfça kütüphaneye davet ettik.

Amacımız hem köyün geçmişine ilişkin doğru, birinci elden sağlıklı bilgiyi sağlamak, hem de kütüphaneyi gereksiz bir kurum durumu dışına çıkarmaktı.

Burada yapılmak istenen 'sözlü tarih' ile o çevre yaşayanlarının soykütüğü ve fotoğraflarıyla geçmişten günümüze akışını hazırlayabilmek yanında, köylüyü kütüphaneyi gereksiz bir kurum olarak algılanması dışına çıkarmak için, yerleşim biriminin geçmişine ilişkin gelenek, görenek, yaşama biçimlerini, kendi yakınının sesini görüntüsünü de içeren bir kültür merkezine dönüştürmektir. Okuma alışkanlığı olmayan yetişkinlere yaptıkları işlere ilişkin, başta balıkçılık olmak üzere filmler izletmek, gerekli durumda uzmanlar kanalıyla onları doğru bilgilerle donatmaktı. Bunun güzel bir örneği Ürgüp'te Mustafa Güzelgöz tarafından başlatılmış ama arkası getirilememiştir.

Halk kütüphanesi yerel bilgiyi her zaman kendi başına sağlayıp, hizmete sunamaz. Bunun için gereksinim duyduğu birimlerin başında yerel (belediye) arşivleri gelir. Eğer bir halk kütüphanesi yerel bellek olarak, bulunduğu yerin bir bakıma ansiklopedisi gibi bir işlev üstlenecekse; cadde, sokak, park adlarının kaynaklarını da; belediye kararlarından yararlanarak belirlemek durumundadır. Ya da Kültepe'nin bir ticaret merkezi olması ile Kayseri'nin ticari bir kent oluşu arasında bir ilişkisinin bulunup bulunmadığını kaynaklarıyla araştırmacılar sunabilmelidir.

Halk kütüphanesi hizmetleri konusunda çok ayrıntılı bilgilerin yer aldığı bir kılavuz (halk kütüphanesi, 2007) bulunmaktadır. Bu kaynaktan yola çıkarak, halk kütüphanesinin yerel bağlamda işlevlerini ayrıntılı olarak görmekteyiz. Ancak, içinde bulunduğumuz Kayseri ili konusunda İl Halk Kütüphanesinin neleri topladığı, düzenlediği ötesinde; hizmet vermeyi tasarladığı kesim içeri-

sinde işsizlik oranının ne olduğu, hangi kesimlerin hangi nitelikte eleman aradığı, bu yönde eğitici çalışmaların nasıl yapılacağını tasarlaması da o kurumdan beklenmelidir. Bugün Kayseri'nin işsizlik oranı araştırmalara göre % 11,4'tür. (İSMMMO, 2010). İstihdam alanının artması yanında küresel krizin etkisiyle artan işsizlik, bunun getirdiği sosyo-ekonomik yapıdaki olumsuz yapı ve ruhsal çöküntüye karşı; yerel olanı izleyen halk kütüphanelerine çok büyük görevler düşmektedir. Ekonomik açıdan kendine ve sorumlu olduğu bireylere yeterli olamayan kişi sayısının artması; müze, arşiv ve kütüphane gibi bellek kurumlarının işlevlerini kaçınılmaz olarak azaltacaktır. Çünkü kurumların toplumsal saygınlığı topluma sunduğu hizmetlerle birlikte gelişip, gerçek karşılığını bulur.

SONUÇ

Toplumların en temel kültürel kurumları başında müze, arşiv ve kütüphaneler gelmektedir. Bunlara bellek kurumlar, kültürel bellek kurumları adını vermek-teyiz. Her üç kurumun geçmiş ile bugün, bugünden de yarına uzanan işlevlerinin sağlıklı gelişip yürümesi, bunlar arasında işbirliğini, bu işbirliğinin eşgüdümünü gerekli kılmaktadır.

Bellek geçmişten günümüze varolanı, akıl ve bilinç sonucu oluşmuş, yaşanmış olanı taşır içinde. Bellek olmadan geçmiş, geçmiş olmadan bugün, geçmiş ve bugün olmadan da gelecek; başka bir söyleyişle toplumlar olamaz. Toplum olmanın yapısında müze, arşiv ve kütüphane gibi geçmişe ilişkin bilgi ve bilgi nesnelerini toplayıp, düzenleyip, geleceğe taşıyan, gerektiğinde yararlandırmaya sunan kurumlara gereksinim vardır. Bu kurumların amaçlarını yeterince yerine getirmesi için Türkiye'de yeterli özenin gösterilmediği çok açıkça ortadadır.

Bugün hiçbir halk kütüphanemizin yerel gazete dizini hazırladığını, yerel soykütükleri oluşturduğunu, sözlü tarihlerle bilgi kaynaklarını desteklediğini, işsizlik ve iş bulma konusunda çaba gösterdiğini söyleyemiyorsak; halk kütüphanelerimizin çağın koşullarına uygun tasarlanıp, sağlıklı politikalarla yönetilemediği sonucu çıkar. Bellek, yalnız dile, yalnız söze, yalnız görsel işitsel dayalı kurulmaz. Bellek bu özelliklerin tümü yanında içinde bulundu coğrafyadan tarihine, siyasal ve dinsel özelliklerinden geleneklerine kadar geniş bir yelpazeyi içine alır. Bunun yerel bağlamda merkezi halk kütüphanesi, yerel arşivi ve müzesi olmalı; her üçü arasında iletişim ve işbirliği sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Akgün, Kemal... ve öte.(2000) **Bilişim kavramları kitabı**. İstanbul: Şişecam

Baysal, Jale (1982) **Kütüphanecilik alanında yeni kavramlar, araçlar, yöntemler**. İstanbul: İstanbul Üniversitwsi Edebiyat Fakültesi.

Binark, İsmet (1978) "Arşiv hakkında önbilgiler, ülkemizdeki arşiv çalışmaları, arşiv meselelerimiz ve çözüm teklifleri" **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni** XXVII : 2

Cumhuriyet gazetesi (2010, 24 Şubat) İstanbul.

Dionissiadou, Ifigenia (2006) "Müzelerin bilgi çağ'ındaki değişikliklere uyum sağlamaları: Benaki Müzesi örneği" **Koleksiyon Yönetimi Semineri: Müzeler ve özel koleksiyonlar**. İstanbul: Antik A.Ş. Kültür Yayınları.

Halk kütüphanesi hizmeti: gelişim için IFLA/UNESCO ilkeleri, 2.bs. çeviren Bülent Yılmaz. İstanbul: TKD İstanbul Şubesi.

Ifrah, George (2005) **Bir gölgenin peşinde**. 13.bs. Sayıların evrensel tarihi 1. Ankara: Tübitak.

İSMMMO (2010) **Türkiye'nin 20 ilinde tehlike çanları çalıyor**. İstanbul: İsmmmo.

J.C. (2000) "Musalar ve Mnemesyne" **Mitolojiler sözlüğü**. Ankara: Dost Kitabevi

Köklü, Elif (2009) **Müze, Arşiv, Kütüphane Malzemesi ile Kataloglama İlişkisi**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış doktora tezi)

Magara, Elisam (2005) "The 'library, archives and museum' trinity: a Professional challenge with particular reference to the knowledge society and Uganda" **Innovation, No.31, December 2005**

[Çevrimiçi] <http://www.innovation.ukzn.ac.za/InnovationPdfs/No31pp76-97Magara.pdf>

Ostby, Jon Birger (2003) "The new cross-sectorial agency in Norway for archives, libraries and museums: plans and perspectives" **Liber Quarterly**: 13.

Püsküllüoğlu, Ali (1995) **Türkçe sözlük**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Türkçe sözlük (1983) genşl. 7. bs. Ankara: 1983.

KENT İHTİSAS KÜTÜPHANELERİ

(İKİNCİ OTURUM)

SORU-CEVAP VE TARTIŞMALAR

Hasan YAŞAR'ın Sorusu:

Konya Büyükşehir Belediyesi adına katılıyorum. Çankırı Belediyesi ile ortak çalışma yaptıklarını ifade ettikleri için Doç. Dr. Mehmet hocama soru sormak istiyorum. Çalışmalarının gerçekten başarılı olduğunu takip ediyoruz ve tebrik ediyoruz. Ayrıca Çankırı'nın küçük bir il olmasına rağmen güzel çalışmalara imza attıkları ortadadır. Sayıştay raporlarına göre Büyükşehir Belediyeleri araştırma merkezleri açabiliyor fakat küçük il ve ilçeler araştırma merkezi açamıyor. Belediyeler, üniversite hocalarına danışmanlık vs. verirken, nasıl bir katkı formu geliştirdiler? Yoksa sadece gönüllülük esasıyla mı yürüyor. Teşekkür ederim.

Akın BAYRAK'ın Sorusu:

Sorumu Alev Hanım'a sormak istiyorum. Gelir kaynaklarınıza somut örnek verebilir misiniz? Selma Hanım'a kütüphanelerin ne kadar ziyaret edildiği konusunda verdiği bilgilerden dolayı teşekkür ediyorum. Bu konuda bir hatıramı anlatmak istiyorum. 1950'li yıllarda ortaokul yıllarımda Mardin'de kütüphaneye giderdim. Daha sonra lise yıllarımda, belli meseleleri öğrenmek ya da bir takım kitapları okumak için kütüphaneye gittim. Üniversite öğrencisi olarak İstanbul'un muhtelif kütüphanelerinden istifade ettim. Ancak benim 30-40 yaşlarında yurtdışında tahsil görmüş 3 çocuğumun Türkiye'de kütüphaneye gittiğini hiç duymadım. Bunu çok büyük bir eksiklik ve yanlışlık olarak görüyorum. Bu yüzden işin pazarlama yönüne temas etmemiz gerektiğini söyledim ancak hala bu faaliyetleri nasıl pazarlayacağımız konusunda bir fikir sahibi olamadık. Teşekkür ederim.

Doç Dr. Mehmet BEŞİRLİ'nin Cevabı:

Bizim gönüllülük esasına dayalı bir desteğimiz var. Kurumda 3 tane akademisyen görev yapmaktadır. En azından eserlere maddi destek verilmesi gibi bir teklif oldu ancak etik bulmadığımız için kabul etmedik. Bu yüzden şu anda

tamamen gönüllülük esasıyla çalışmalarımızı sürdürüyoruz ve bundan sonrada sürdüreceğiz. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Rifat YILDIZ'ın Katkısı:

Bir süreklilik kazanacak mı acaba? Herkes sizin gibi gönüllü çalışır mı? Üniversitelerdeki biraz önce eleştirdiğim Akademik Teşkilat Yönetmeliğinde bu araştırma ve uygulama merkezleri yer almadığı için kadro alamıyorlar, bağımsız bütçe hazırlayamıyorlar. Şimdi buranın müdürlerinin de bir enstitü müdürü gibi, bir fakülte dekanı gibi, bir yüksekokul müdürü gibi, bir hakkı yok, makam tazminatı yok, bir ders muafiyeti yok. Dolayısıyla bu işler bir yük gibi telakki ediliyor. Sizin heyecanınıza saygı duyuyorum, tebrik ediyorum. Bizde böyle çalışıyoruz. Ama bu müesseselerin uzun vadede yaşayabilmeleri için, verimli olabilmeleri için üst seviyede YÖK'ün bunu düşünmesi lazım. Ama YÖK gözlediğimiz kadarıyla bunu düşünmüyor.

Alev AYAOKUR'un Cevabı:

Merkezimiz Vehbi Koç vakfına bağlı ve esasen ana gelir kaynağı vakıftır. Biz Ankara'da vakfa bağlı bir birim olarak çalışıyoruz. Ama farklı özel kuruluşlarla işbirliği içerisinde çalıştığımız için bir takım projeleri onlara götürüyoruz. Yani biz şunu yapmak istiyoruz. Lütfen bize maddi, manevi ne tür desteğiniz varsa sağlayın. Bu destekler bazen küçük, bazen de çok ciddi rakamlar olabiliyor. Hatta zaman zaman sizin zaten çok paranız var şeklinde tepkiler de alıyoruz. Ama projelere önemsedikleri sürece destek olabiliyorlar. Mesela 1-2 Nisan'da arşivcilik ile ilgili bir panelimiz var. Arşiv belgelerinde Türkiye-Avrupa ilişkilerini inceleyeceğiz. Örneğin bunların sponsorlarından birisi Coca-Cola, yani olabildiğince destek almaya çalışıyoruz.

Selma ASLAN'ın Cevabı:

Ben TOBB Ekonomi Teknoloji Üniversitesi kütüphane müdürüyüm. Daha önce uzun yıllar British Council kütüphane hizmetlerini yönettim. 40 yılı aşkın bir deneyimim var. Pazarlama tabii ki işletmecilik açısından baktığınızda önemli ama benim yaşam deneyimim bana diyor ki en iyi reklam ve pazarlama aracı iyi bir hizmettir. Eğer insanların ihtiyacı olan kitaplara, bilgi kaynaklarına sahip iseniz ve iyi bir hizmet sunuyorsanız, insanların kütüphanelere geleceğini düşünüyorum. Devlet halk kütüphanelerini son birkaç yıldır, yerel yönetimlere devretmek istiyor. Acaba yerel yönetimler buna ne derece hazırlar. Yani kütüp-

hanelerin durumu havada kalmış durumda. Mesela Çankırı'da sanırım 2003 yılında, dönemin valisi, özel idare kaynaklarından il halk kütüphanesinin bütçesini destekleyerek, kütüphaneye son, güncel, en popüler kitapları getirtti. Ben o kütüphanenin önünde okul ödevi yapmak isteyen çocukları değil, halkın kuyruğa girdiğini gördüm. Dolayısıyla kütüphaneniz iyi hizmet verir, iyi koleksiyonlara sahip olursa halkımız onu kullanır diye bir inancım var. Umarım yanlışımıyordur. İyi hizmet sunmadığımız için ziyaretçi sayıları çok düşük. Yani yıllarca bu ülkede kültür müsteşarlığı düzeyine gelmiş insanlar bizim ülkemizin halkının kültürü sözeldir, bizim insanımız okumaz deyip onun arkasına sığınıp kütüphane hizmetlerine önem vermediler.

Prof. Dr. Hasan Sacit KESEROĞLU'nun Değerlendirmesi:

1930 ile 1950 arasında halkevleri diye bir kurum var. Gerçekten de anlayışı kütüphane uzmanları olmadığı için bugünden farklı ama bugün çok kütüphane-cimiz var. Bölümü bitiren, konuyu bilen kişiyi biz alıp kütüphaneye koymuyoruz. 1200-1400 halk kütüphanesinde 330 çalışan kütüphaneci var. Biz uzmanlara saygı göstermiyoruz.

Dr. Kenan ERZURUM'un Değerlendirmesi:

Eğer siz karşınızdaki istek sahibine istediğini verebiliyorsanız ve bunu istediği zaman sınır tanımaksızın, herhangi bir kapris yapmaksızın veriyorsanız, bana sanki okurlar gibi geliyor. Kütüphanemiz için gerek üniversite öğrencilerinin, gerek öğretim üyelerinin ilk bildiği şey şudur. Bu üniversitede ister Türkçe, isterse yabancı olsun bir kitap istenilirse mutlaka alınır. Birinci elden bulunamazsa ikinci elden yani sahaflardan alınır. Dolayısıyla bizim kütüphanemiz aynı zamanda halka da açık bir kütüphanedir. Ayda 4.000 okuyucumuz var ve bunların içinde o çok bildiğiniz otellerin aşçı başlarına, doktora yapmak isteyen çeşitli ülkelerden gelmiş öğrencilere ya da halktan gelen onlarca kişiye rastlayabilirsiniz. Bu insanların bir bölümü sadece gazete okumak için geliyor. Çünkü 15 tane gazetemiz var ve gelen insanlara içeriye girerken neden, nereye giriyor-sun denmiyor. Bazıları film seyretmek için geliyor. Geldiği zaman hangi filmi seyretmek istiyorsun deniyor, buyur otur deniyor, CD takılıp kulağına kulaklık veriliyor ona izlettiriliyor. Yani siz bu kadar kolay hizmet verebiliyorsanız, okuyucu da geliyor. Örneğin bir öğrenci geliyor ve ben satranç kulübünden geliyorum, 5 tane kitap alacağım diyor. Hemen ona siz 5 tane kitap istiyorsanız, gidin 8 tane kitap varsa 8'ini de alın deniyor. Oraya gittiği zaman öğrenci, ya da hoca para vermiyor, para vereceksin denmiyor. Sadece bu notu vereceksin size

kitapları verecekler, faturayı geri bize getireceksiniz deniyor. O zaman öğrenci sevine sevine gidiyor. Bu öğrenci başka arkadaşını da getiriyor. Tabi öğrencilere ilk tanıtımda bu üniversitede siz bir kitap isterseniz, o kitap mutlaka alınacaktır, bu konuda tereddüt etmeyin deniyor. Gelebilirsiniz, seçebilirsiniz deniyor. Öğrenci de bakıyorsunuz hiç olmadık bir zamanda kapıyı çalıyor. Tek şartımız, kütüphanede olan kitabı almayın. Onun dışında güncelmiş, konusu tarihmiş, psikolojiymiş, romanmış, şiirmiş ya da kendi yardımcı ders kitabıymış hiç fark etmeksizin ne istiyorsa o alınıyor. Tabii ki okuma zamanı da önemli, sabah 08.30’dan, gece saat 24.00’e kadar bütün hizmetlerimiz ile açığız. Yani kitap ödünç verme, CD verme ve tarama imkânı oluyor. Oraya 3-5 tane kitabı koyupta siz burada ders çalışın denmiyor. Dolayısıyla bana göre öğrencide geliyor. Ama bütün insanları memnun edebiliyor musunuz dersiniz edemiyoruz. Yarın istatistiklerde bunu göreceğiz Teşekkür ederim.

KENT İHTİSAS KÜTÜPHANELERİ

(ÜÇÜNCÜ OTURUM)

OSMANLIDAN GÜNÜMÜZE KADAR GELEN İHTİSAS KÜTÜPHANELERİ VE MİLLET YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ

Melek GENÇBOYACI, Millet Yazma Eser Kütüphanesi Müdürü

Konuşmama başlamadan önce belirtmek isterim ki bu konuşma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde “Osmanlıdan Günümüze Kadar Gelen İhtisas Kütüphaneleri” üzerinde duracak; bu kütüphanelerin tarihsel oluşum sürecinden ve bugüne hangi şartlarla geldiğinden bahsedeceğim. İkinci bölümde ise sadece Türkiye’nin değil dünyanın sayılı yazma eser araştırma ve ihtisas kütüphanelerinden biri olan Millet Yazma Eser Kütüphanesi’ni tanıtmaya çalışacağım.

Osmanlı İmparatorluğu kuruluşundan itibaren büyük bir hızla geniş bir coğrafyaya yayılmıştı. Bu nedenle İmparatorluk, bünyesinde çok çeşitli etnik ve dini kökenden gelen bir nüfusu barındırıyordu. Kökenlerinin çeşitliliğinin yanı sıra bu grupların sürdürdüğü sosyal, kültürel, ticari, dinî ve de bilimsel faaliyetler de Osmanlı İmparatorluğu’nun var olan zengin kültür mirasını daha da zenginleştirmiştir. Bir yandan cilt, tezhip, minyatür ve hat sanatının; bir yandan tarih, edebiyat, tıp, felsefe, din, musiki gibi bilim dallarının ve bunlara ek olarak spor ve gündelik yaşamın bir parçası olan giyim kuşam, yemek ve düğün gibi törenlerin anlatıldığı yazılı kaynaklar tarih boyunca kuşaktan kuşağa aktarılmıştır.

Bu yazılı kaynaklarda, eserlerin içinde verilen bilginin türüne göre kimi zaman papirüs, deri gibi malzemeler kimi zaman da kâğıt kullanılmış; telif eserlerin yanı sıra ferman, berat, ahitname gibi eserler de müstensihler tarafından istinsah edilerek kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Matbaanın yaygınlaşmasıyla birlikte bu el yazması eserlerin baskıları yapılmış, gazete ve mecmuaların da çıkarılmaya başlamasıyla bilgi ve kültür birikiminin aktarılması kolaylaşmıştır. Fakat matbaanın imparatorluğa girişiyle el yazması eserler de zamanla ortadan kalkmaya başlamıştır. Bu nedenle el yazması eserlerin korunması çok önemlidir. Bu ata yadigarı eserlerin yok olmaması, sonraki nesillere aktarılması ve araştırma yapmak isteyen kişilere araştırma imkânının sunulabilmesinde en büyük görev de kütüphanelere düşmektedir.

İlme, sanata ve kitaba büyük önem verilen Osmanlı İmparatorluğu'nda kütüphaneler; padişahlar, valide sultanlar, vezirler veya paşalar tarafından yaptırılır ve genellikle medrese, cami, tekke gibi kurumların bünyesinde veya yanında bulunurdu. Ayrıca padişahlar, şehzadelik ve hükümdarlık zamanlarında yaşadıkları saraylarda da özel kütüphaneler kurmuşlardır

Osmanlılar döneminde bilinen ilk kütüphane Osman Bey zamanında İznik'te kurulmuştur. Daha sonra Edirne, Bursa ve Balıkesir'de medreselerin içinde de çeşitli kütüphanelerin kurulduğu görülür. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethettikten sonra inşa ettirdiği medrese ve külliyelerin içindeki kütüphaneler en meşhurlarıdır. Fatih Sultan Mehmet'in de özel bir kütüphanesi olduğu bilinmektedir. Daha sonra tahta geçen birçok padişah da İstanbul ve Anadolu'da çok önemli kütüphaneler kurmuştur. Okur-yazar bulunan hemen hemen her evde, küçük çaplı bir kitaplığın bulunduğu, Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında kayda değer 763 kütüphane olduğu da çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir.

Topkapı Sarayı içinde bulunan saray kütüphanesi, Ayasofya, Süleymaniye ve Bayezit Kütüphaneleri günümüze kadar korunarak gelmiştir. Beyazıt Devlet Kütüphanesi 1882 yılında Kütüphane-i Osmanî adıyla Osmanlı Devleti tarafından kurulan ilk kütüphane olma özelliğini taşır. Yine Osmanlılar döneminde kurulan, ilk müstakil binaya sahip olan kütüphane Köprülü Fazıl Ahmet Paşa tarafından yaptırılan ve İstanbul Çemberlitaş'ta bulunan Köprülü Kütüphanesi'dir. Atıf Efendi, Nuruosmaniye ve Ragıp Paşa Kütüphaneleri de İstanbul'da bulunan ve bugün Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesine bağlı hizmet veren önemli ihtisas kütüphanelerindendir. Bahsedilen kütüphanelerin hemen hepsi vakıf kütüphanesi olarak kurulmuş; kuruluş amaçları, yönetimleri, gelir-giderleri, çalışanların özellikleri ve sayıları ile ilgili bilgiler de vakfiyelerinde kaydedilmiştir. Bu kütüphanelerde bulunan kitapların sayıları zaman içinde çeşitli yollarla vakfedilen kitaplarla artmıştır.

Cumhuriyet döneminde 1924 ve 1927 yıllarında çıkarılan yasalarla, vakıf kütüphanelerinde ve tekke ve zaviyelerde bulunan eserler önce Maarif Vekâletine (Milli Eğitim Bakanlığı) bağlı kütüphanelere daha sonra ise Kültür Bakanlığı'na devredilmiştir. Tanzimat'tan Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar vakıf kütüphaneleri gelişmelerini sürdürmüş, Batının tesiriyle yüksek öğrenim kurumlarının birçoğunda Türkçe ve yabancı dilde, özellikle de Fransızca olarak yayımlanmış kitaplardan oluşan kütüphaneler de kurulmuştur.

Ülkemiz yazma eser sayısı bakımından dünyanın en zengin birkaç ülkesinden biridir. Bu eserler günümüzde tarih, edebiyat, sanat ve kültür araştırmalarında kaynak olarak kullanılmaktadırlar. Bugün Türkiye'de Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı müze ve kütüphaneler başta olmak üzere bazı üniversite kütüphanelerinde ve çeşitli özel kütüphanelerde yaklaşık 300 bini aşkın el yazması eser bulunmaktadır. Çoğunluğu Osmanlıca, Arapça ve Farsça olan el yazması eserler, bir bilgi ve kültür hazinesi olmalarının yanı sıra, hat, tezhip, ebru, cilt ve minyatür gibi geleneksel el sanatlarının da en güzel örneklerini bugünlere taşımaktadır.

Aslında yazma eser kütüphanelerinin üzerinde daha fazla durulması gerekir; fakat bütün bu kütüphaneleri teker teker tanıtmaya zaman olmadığı için sadece isimlerini vermekle yetineceğim.

Yazma Eser Araştırma ve ihtisas Kütüphanesi olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı hizmet veren 13 kütüphaneden 7 tanesi İstanbul'dadır. Bunlar Süleymaniye, Millet, Köprülü, Hacı Selim Ağa, Ragıp Paşa, Atıf Efendi ve Nuruosmaniye Kütüphaneleridir.

Süleymaniye Kütüphanesi'nde 117 tanesi Osmanlı devrine ait olmak üzere 131 koleksiyon bulunmakta, bunların büyük bir bölümünü isim ve demirbaş numaraları aynen muhafaza edilen padişah, vakıf ve cami kütüphaneleri oluşturmaktadır. Ayrıca derleme kütüphanesi olan Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde de birçok yazma eser bulunmaktadır. Yine Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı hizmet veren Topkapı Sarayı, Arkeoloji, Türk ve İslam Eserleri ve Divan Edebiyatı Müzesi'nde bulunan yazma eserler ayrı bir hazine değeri taşır.

İstanbul her dönemde ilim ve kültürün beşiği olmuştur. İstanbul'da, bünyesinde yazma eser bulunan diğer kurumlardan da bahsedecek olursak Osmanlı Devlet Arşivleri, üniversite kütüphaneleri, Belediye Kütüphanesi, Askerî Müze, Deniz Müzesi ve Vakıf Hat Sanatları Müzesi Kütüphanesi, Müftülük Kütüphanesi, Kandilli Rasathanesi ve Sermet Çifter Kütüphaneleri, İSAM, IRCICA ve diğer özel müze, enstitü ve patrikhane kütüphanelerini sayabiliriz.

İstanbul dışına çıktığımızda ise Osmanlılar döneminde çeşitli zamanlarda başkentlik yapmış merkezlerle, Anadolu'nun birçok ilindeki kütüphanelerde yazma eserler bulunmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Edirne, Bursa, Konya, Kayseri Diyarbakır, Sivas, Amasya başta olmak üzere, Ankara'da bulunan Milli Kütüphane ve yine diğer illerde bulunan İl Halk Kütüphaneleri bunlar

arasında sayılabilir. İstanbul’da olduğu gibi diğer illerin üniversite kütüphanelerinde ve müzelerinde de yazma eserler bulunmaktadır. Türkiye’de saymaya çalıştığımız bilinen kurumların dışında, özel şahıslara ait kütüphanelerde de tespit edilemeyen birçok yazma eserlerin olduğu bilinmektedir. Kütüphanelerimizdeki koleksiyonlar bağış, devir ve satın alma yolu ile zenginleştirilmektedir.

Şimdi biraz da konuşmamın ikinci bölümünü oluşturan **“Millet Yazma Eser Kütüphanesi”**nden **“Kurucusu”**, **“Kuruluşu”** ve **“Bugünü”** başlıkları altında bahsetmek istiyorum.

KURUCUSU ALİ EMÎRÎ EFENDİ

Diyarbakır’ın ünlü şairlerinden Saim Mehmet Emîrî Çelebi’nin torunlarından Seyyid Mehmet Şerif Efendi’nin oğludur. Emîrîzadeler adıyla tanınmış seyyid ve şerif soyundan gelen seçkin ve aydın bir aileye mensuptur. Emîrî ailesinin son çocuğu olarak 1274/1857 tarihinde Diyarbakır’da doğdu. Dünyaya geldiğinde annesi çok genç bir kadın, babası Mehmet Şerif Efendi ise altmış yaşını geçmiş Diyarbakır-Bağdat arasında kervan işleterek geniş çapta ticaretle uğraşan bir tüccardı.

Ali Emîrî Efendi’nin doğum tarihi gün, ay ve yıl olarak tespit edilememektedir. Kendisi de Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid adlı eserinde doğum tarihini sadece yıl olarak “Velâdet-i âcizânem 1274 sene-i hicriyyesinde” diyerek vermiş, Diyarbakırlı olduğunu ise Sultan V. Murat için yazmış olduğu kasidesindeki “Evet sultan-ı nazmım şehr-i Âmid taht-gâhımdır” beyitiyle ifade etmiştir.

İyi bir öğrenim görmesinde ve yetişmesinde ailesinin büyük rolü olmuştur. İlköğrenimini Sülûkiyye Medresesi’nde tamamlamış, amcası Fethullah Feyzi Efendi ve büyük amcası Şaban Kâmil Efendi’den alet ilimleri ve hat dersleri ile Şirvan Kaymakamı olan dayısından Farsça dersleri aldı. Kısa zamanda Arapça ve Farsça’sını ilerletti. Bu arada eski tarzda şiirler kaleme almaya başladı. Çocukluğundan itibaren kitap okumaya ve toplamaya meraklı olan Ali Emîrî Efendi, güçlü bir hafızaya sahipti. Küçük yaşlarında eski yapılar üzerindeki yazıları okumaya çalışıyordu. Gençliğinde ise hat sanatıyla meşgul olmuş ve yazdığı yazılar Diyarbakır’daki çeşitli camilere asılmıştı.

Ali Emîrî Efendi’nin çalışma hayatı memuriyetle geçmiş, Osmanlı coğrafyasının çeşitli bölgelerinde vazifesi gereği gittiği her yerde yine hiç ara vermeden oku-

maya ve kitap biriktirmeye devam etmiştir. Parasının yetmediği veya sahibi satmadığı için elde edemediği kitapları ise istinsah etmiştir. Hatta bazı kitapları elde etmek için uzak diyarlara gittiği veya tayinini çıkarttığı bile olmuştur. Ali Emîrî Efendi, Osmanlı Devletinin farklı coğrafyalarında çeşitli vesilelerle bulunduğunu Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası’nda şu şekilde dile getirir: “Rumeli, Anadolu ve Arabistan kıtalarında on beş vilayette vali ve mutasarrıf vekâletleri, çeşitli şehirlerde defterdarlık, Rumeli Maliye Müfettişliği, Muhasebecilik gibi memuriyetlerde birçok tecrübeler geçirdim... Her vilâyet ahalisi: ‘Bu adam tarafsız ve çalışkandır. Ahalinin hakkını korur’ diyerek otuz bir yıllık memuriyet hayatımda hakkımda hiçbir şikâyetle bulunmadılar. Aksine daima saygı gösterip iltifat ettiler. Ben de onlara kardeşçe davrandım, yardımlarda bulundum.”

Ömrü boyunca hiç evlenmeyen Ali Emîrî Efendi, adeta âşık olduğu kitapların satırları arasında dolaşmaktan bitap düşer. Bu yoğun çalışmalarını şu ifadeleri ile özetler: “Lamba kenarında kitap mütalâa ederken, sabah olmak defaatla vaki’ oldu. Uyusam kimse yanıma yatamazdı. Okuduğum kitapları sûret-i alenî ile tekrar edermişim.” Bu sözler bize onun kitaplara ne kadar düşkün olduğunu anlatacak niteliktedir.

Okuma ve öğrenmeye olan merakı, yaşamı boyunca da devam eden Ali Emîrî Efendi bunu hayatının gayesi haline getirmiştir. Bu nedenle memuriyet hayatı boyunca ilmî ve edebî faaliyetlerini ara vermeden sürdürmüş, çok sevdiği kitaplarla daha fazla meşgul olabilmek için 1908 yılında da emekli olmuştur.

Bütün dünyası kitap okumak ve yazmak olan Ali Emîrî Efendi’nin biyografi ve tezkire türünde birçok eseri vardır. Bunlardan bir kısmı basılmıştır. Ali Emîrî Efendi bazı eski eserleri de “Nevâdir-i Eslâf” adlı altında haşiyelerle yeniden yayımlamıştır. Ancak onun en büyük eseri, kendi imkânlarıyla bin bir güçlüğe göğüs gererek topladığı yazma eserlerle ve Arap harfli matbu kitaplarla kurup, milletine armağan ettiği “Millet Kütüphanesi”dir.

KÜTÜPHANENİN KURULUŞU

Kütüphaneyi kurarken Şeyhülislam Hayri Efendi’den büyük yardım gören Ali Emîrî, kütüphanenin kuruluş sürecini kendi yayımladığı “Tarih ve Edebiyat Dergisi” ile “Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası”nda uzun uzun anlatır.

Kütüphane kurması için önce Yerebatan'da bir yer bulunur; ama Emîrî beğenmez. Onun aklında Ayasofya'daki Şehid Ali Paşa Kütüphanesi vardır. Şeyhülislam Hayri Efendi ile görüşmesi sonucunda bu kütüphaneden başka birçok vakıf binası daha olduğunu öğrenir. Feyzullah Efendi, Amcazade Hüseyin Paşa ve Damat İbrahim Paşa Medreseleri bunlardan sadece birkaçıdır. Emîrî önce Şehid Ali Paşa Kütüphanesi'ni seçer. Ancak bu kütüphanenin tamire muhtaç olması, o sıralarda devam eden savaşın ne zaman sona ereceğinin bilinmemesi ve savaş sebebiyle tamiratın da ne zaman bitirilebileceğinin belli olmaması yüzünden bu sevdasından vazgeçmek zorunda kalır. Sonunda, o yıllarda harap durumda olan, belediye tarafından yerine meydan yapılması kararlaştırılan; ama Fransız elçisinin eşi tarafından bu duruma mani olunarak tamir ettirilen ve tamiratının kısa bir süre biteceğini öğrendiği Feyzullah Efendi Medresesi'ni seçer. Ali Emîrî Efendi 17 Nisan 1916 yılında bu binada kütüphaneyi kurar. Adı geçen bina Fatih'tedir ve 1700–1701 tarihinde Osmanlı şeyhülislamlarından Erzurumlu Seyyid Feyzullah Efendi tarafından "Darü'l- Hadis" (Hadis ilimleri Fakültesi) olarak tarihte yerini almış ve kurucusunun adıyla "Feyziye Medresesi" olarak tanınmıştır. Binada, Osmanlı mimarisinin klasik döneminin sonuna ve Lale Devri'nin başlangıcına işaret eden ayrıntılar bulunmaktadır.

Bütün ısrarlara rağmen "Ben bu kitapları milletim için topladım ve milletime armağan ediyorum. Onun için kütüphanemin ismi Ali Emîrî değil Millet Kütüphanesi olacak" diyen Ali Emîrî Efendi'nin, kütüphane kurmasının bir sebebi, millete karşı duyduğu büyük saygı ve sevgi, bir diğeri ise eski bir lâyhada yer alan güzel bir teklifin onda bıraktığı tesirdir. Söz konusu lâyiha Hicrî 1287'de (M.1871) Tahir Münif Paşa tarafından Maarif Meclisi Başkanlığı'nda bulunduğu sırada, yani paşa unvanını almadan kaleme alınmıştır.

Lâyhada, İstanbul'da devrin ihtiyaçlarını karşılayacak, Doğu ve Batı kitaplarını da ihtiva eden bir "Millet Kütüphanesi" kurulması lüzumu belirtiliyor ve bu maksatla Çemberlitaş'taki yanık, Elçiler Hanı arsasına büyük bir bina inşa edilmesi teklif olunuyordu. Ancak bu teklif hayata geçirilmemiş sadece yazıda kalmıştı. Bu nedenledir ki Ali Emîrî Efendi kurduğu kütüphaneye Millet Kütüphanesi adını verirken bir kenarda unutulmuş olan bu eski lâyhayı da hatırlamış ve bu fikri gerçekleştirmek istemiştir.

Ali Emîrî Efendi'nin bu eşsiz kütüphanesinde, başta Türk dilinin ve kültürünün en temel kitaplarından birisi olan, Kaşgarlı Mahmud'un Dîvânü Lugatî't-Türk adlı eseri olmak üzere, çok kıymetli padişah divanları, tezhipli-minyatürlü tek nüsha nadir eserler, kısaca Türk-İslam dünyasının dil, edebiyat, tarih, coğrafya,

tıp ve sanatına dair paha biçilemeyen el yazması eserleri bulunmaktadır. Ayrıca bu kütüphanede padişah ferman ve beratları ile cumhuriyet öncesinde çıkarılan çeşitli gazete ve mecmuaların koleksiyonu da bulunmaktadır.

Çocukluğundan beri milleti için kitap biriktirmeye başlamış, kendini ilme ve milletin kültür seviyesini yükseltmeye adanmış olan Ali Emîrî Efendi'nin kıymeti, "Hünerverler yetişsin san'at icad eylesün millet " diye başlayan ve "O gafletle geçirse ey Emîrî vakt-i hâzırda Mezârîstan içinde nazmımı yâd eylesün millet "diye biten şiirinde de belirttiği bilinmemiş de olsa ilerde bir gün mutlaka kendisinin ve eserlerinin kıymeti anlaşılabilecektir.

Ali Emîrî Efendi'nin ismi daha önce doğum yeri olan Diyarbakır'da bir okula, İstanbul'da ise sadece kütüphanenin yan sokağına verilmişti. Kütüphanemizin girişimleriyle 2008 Mayıs ayında İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nca Vatan Caddesi'nde yeni inşa edilen bir kültür merkezine "Ali Emîrî Efendi Kültür Merkezi" adı verilmiştir. Adı ile onurlandırılan bu kültür merkezi, Ali Emîrî adına düzenlenen sempozyumlar, sergiler, hakkında çıkarılan kitaplar, kaleme alınan makale ve tezler, Ali Emîrî Efendi'nin demin bahsettiğim şiirinin son beyitinde söylediği şeyleri doğrulamakta, adeta onun ileri görüşlülüğünü ortaya koymaktadır.

Evet, Ali Emîrî Efendi'nin ölümü üzerine birçok meşhur edebiyatçı yazı ve şiirler kaleme almıştır; ancak, onu en iyi anlatan ve bir bakıma ebedileştiren şiir, şüphesiz "Muhtâc isen füyûzuna eslâf pendinin Diz çok önünde şimdi Emîrî Efendi'nin" diyen Yahya Kemal'in yazdığı gazeldir.

MİLLET KÜTÜPHANESİ'NİN GEÇİRDİĞİ EVRELER.

1924 yılından itibaren binaları kullanılamayacak durumda bulunan Reşid Efendi, Carullah Efendi, Hekimoğlu Ali Paşa ve Pertev Paşa Kütüphaneleri gibi önemli vakıf kütüphanelerinin kitapları, Şeyhülislam Feyzullah Efendi'nin kendi kütüphanesi ile birlikte Millet Kütüphanesi'nde toplanmış; ancak 1962 yılında kütüphane Halk kütüphanesi konumuna geçince bu vakıf kütüphanelerin kitapları Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir.

1981 yılında kütüphanede hizmet veren İl Halk Kütüphanesi'nin Laleli'de bulunan Simkeşhane'ye taşınması üzerine, kütüphane tekrar Millet Kütüphanesi kimliğine kavuşarak Fatih İlçe Halk Kütüphanesi olarak hizmete devam etmiştir.

Kütüphaneye Murat Molla, Adile Sultan, Yusuf Paşa ve Hekimoğlu Ali Paşa Halk Kütüphaneleri ile Ebu Bekir Paşa, Yavuz Selim, Zembilli Ali Efendi Çocuk Kütüphaneleri bağlı birim olarak hizmet vermiş; ancak bugün bu kütüphaneler vakıflara devredilmiştir. Murat Molla Halk Kütüphanesi'nde bulunan yazma eserler ise 2000 yılında Süleymaniye Kütüphanesi'ne devredilerek orada kullanıma sunulmuştur. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak hizmet vermekte olan Millet Kütüphanesi'nde bulunan yeni eser kitaplar da Sakarya Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Merkezi'ne devredilerek, araştırma ve ihtisas kütüphanesi konumuna gelmiştir. Bugün '**Millet Yazma Eser Kütüphanesi**' adı ile hizmete devam eden bu kütüphanede 2757 Türkçe, 3704 Arapça, 509 Farsça ve 28 diğer dillerde olmak üzere 6998 yazma eser ile Arap harfli matbu eserle birlikte 30.000 e yakın kitap vardır.

Millet Kütüphanesi bugün Feyzullah ve Ali Emîrî Efendi olmak üzere iki ana koleksiyondan oluşmaktadır. Ali Emîrî Bölümü kendi arasında Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere 3 ana bölüme ayrılmıştır. Türkçe eserler ise kendi aralarında Manzum, Tarih, Coğrafya, Edebiyat, Tıp, Riyaziyye ve Askeriye olarak bölümlenmiştir. Her bölümdeki eserlere kendi aralarında 1'den başlayarak demirbaş numarası verilerek bir bütünlük sağlanmıştır.

Kütüphanede ayrıca Cumhuriyet öncesine ait gazete ve mecmua koleksiyonu ile Abdülaziz'in kızı Saliha Sultan ile eşi İsmail Hakkı Paşa'nın oğlu Ahmed Zülkûf Paşa tarafından bağışlanan Fransızca kitaplar bulunmaktadır.

1924 yılında ölümüne kadar kütüphanesinin müdürlüğünü de yapan Ali Emîrî Efendi'nin kurduğu "Millet Kütüphanesi" de bu zengin kütüphanecilik mirasının bir ürünüdür.

Kütüphanenin Bugünü

Millet Kütüphanesi 1999 yılında meydana gelen Marmara depremi ve süregelen artçı şoklar sebebiyle ağır hasar almış ve kullanılamayacak duruma gelerek, burada bulunan eserler Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ne nakledilmiştir. Restorasyonu yapılan bina 2008 yılı Mayıs ayında asıl hizmet binasında tekrar hizmete açılmıştır.

Değerli el yazması eserler günümüze kadar kütüphane depolarında uygun şartlar sağlanarak muhafaza edilmiştir. Ancak içinde bulunduğumuz yüzyılda yeni

üniversitelerin kurulması; öğrencilerin yüksek lisans, doktora tezleri makaleler, yerli ve yabancı araştırmacıların gelişen istekleri bu eserlere olan yoğun ilgiyi artırmıştır. Asırlardır kullanılan ve geçmişe ait büyük birikimi bugüne ve geleceğe taşıyan bu nadide eserlerin titizlikle korunması ve bilim dünyasının hizmetine sunulması çok önemli bir sorumluluk gerektirmektedir.

1960'lı yıllardan beri Süleymaniye Kütüphanesi'nde mikrofilm hizmeti verilmekte idi. Ancak bu sistem bildiğiniz gibi pratik ve kullanışlı değildi; ayrıca bir araştırmacı için de pahalıya geliyordu. Hem hizmetin kolaylaştırılması hem de tahribatın önüne geçilebilmesi için gelişen teknolojiye paralel olarak bu eserlerin dijital ortama aktarılmasına ihtiyaç duyulmaya başlandı. Bu amaçla 2001 yılında önce Süleymaniye Kütüphanesi'nde, yazma eserleri dijital ortama almaya başladık. Daha sonra da Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ne geçici olarak taşınan Millet Kütüphanesi'ne müdür olarak atanmamın ardından Suna ve İnan Kırâç Vakfı'nın da desteği ile, Millet Kütüphanesi'nde bulunan yazma eserleri dijital ortama alma ve dijital arşiv oluşturma projesini başlattık. Bu proje ile ata yadigârı ve kültür mirasımız olan, kayb olduğunda yerine yenisini koyamayacağımız değerli el yazmalarının gelecek kuşaklara ulaştırılması ve yararlanma esnasında yıpranmalarının engellenmesi sağlanmıştır.

Ayrıca Suna ve İnan ve Kırâç Vakfı ile Amerika'da faaliyet gösteren Getty Vakfı, kütüphanede bulunan nadir, Osmanlı Türkçesi ve Farsça el yazması eserlerin yeniden kataloglanarak uluslararası kültür dünyasına sunulması için 2008 Eylül ayında iki yıl sürecek ortak bir proje başlatmıştır. Kütüphanede kayıtlı nadir eserlerin 1930'lu yıllarda yapılan kataloglanması sırasında hazırlanan tespit fişlerindeki eksiklik ve olası yanlışlıkların düzeltilmesi ve ilim dünyasına doğru ve detaylı bilgilerin sunulabilmesi için yürütülen bu projede uluslararası düzeyde akademisyenler çalışmaktadır

Bu proje sayesinde şimdiye kadar tespiti yapılmamış birçok eser gün ışığına çıkarılmıştır. Bu çalışmalara, elektronik ortamda Millet Yazma Eser Kütüphanesi'nin www.milletkutup.gov.tr adresinden ulaşmak mümkündür.

Kütüphaneden yararlanmak isteyen yerli ve yabancı araştırmacılar bulundukları her yerden bu siteye girerek mail yoluyla veya telefon, faks vb. gibi iletişim araçları bizimle iletişime geçebilirler. Ayrıca bayram ve resmi tatil günleri de dâhil olmak üzere haftanın her günü 08.00–20.00 saatleri arasında kütüphanede, intranet ortamında eserleri inceleyebilirler.

Dijitalleşme Çalışmaları

Öncelikle kütüphanede bulunan bütün eserlerin Katalog bilgileri (bibliyografik künyeleri) uzman bir ekip tarafından bilgisayar ortamına aktarıldı. Bu yazma eser künye bilgileri, alanında uzman elemanlar tarafından TÜYATOK (Türkiye Yazma Eserler Toplu Kataloğu) ve demirbaş defterleri ile karşılaştırıldıktan sonra YORDAM Yazma Eser Otomasyon Programı'na işlendi. Bu otomasyon programında araştırmacılar aradıkları eser ile ilgili en ufak bir bilgiden yola çıkarak çok kısa sürede istedikleri esere hızlı bir şekilde erişebilmektedirler.

Koşullarımıza uygun, yazma eserlere zarar vermeyecek şekilde geliştirilen tarama sistemi ve entegre bir yazılım programı ile dijital ortama aktarılan el yazması eserler, yıpranmadan, fiziki koşullardan etkilenmeden, hızlı, sağlıklı ve net bir biçimde, sistematik olarak dijital ortama aktarılabilir.

Tarama işlemi belirli bir sıralamaya göre yapılmaktadır. Tarama işleminde, eserin önce sırtı, cildi, daha sonra varsa yanak ve fihristleri taranmakta, ardından iç sayfalar, sayfa sıralamasına uygun biçimde taranmaktadır.

Kullanılan bu entegre tarama yazılım programı sayesinde, sayfaların sıralamasının karışması önlemekte; ayrıca eserin cilt ve fihrist kısımları kaydedilerek varaklar 1 numaralı varaktan başlamakta, varak numarası ile poz numarası birbirine paralel olarak takip etmektedir.

Eserin içinden çıkan şukkalara bile hangi sayfadan çıktı ise poz isminin yanına A'dan başlamak üzere harfler eklenerek aynı sayfa üzerinde taranmaktadır. Bu taramalar TIFF ve JPEG formatında kaydedilmektedir. TIFF ve JPEG formatındaki görüntüler DVD ortamına aktarılmaktadır. Okuyucuların yararlanması amacıyla JPEG ve TIFF formatlarından PDF formatına dönüştürme yapılmaktadır. Böylece yazma eserler elektronik kitap (e-kitap) olarak tek bir dosya içinde birleştirilerek kullanıcının hizmetine sunulmaktadır.

Suna ve İnan Kırâç Vakfı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'mızın desteği ile bugün yazma eserlerimizin tümü bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Kütüphanede mevcut, cumhuriyet öncesi gazete ve mecmua koleksiyonun taranması da bu yılın sonunda tamamlanacaktır. Öte yandan en az yazma eserler kadar değerli olan Arap harfli matbu eserlerin bilgisayar ortamına aktarılması çalışmalarına da devam edilmektedir.

Yazma eserlerin dijital arşivinin oluşturulmasında, özellikle ülkemizin yazma eser sayısı bakımından en zengin birkaç ülkeden biri olduğu düşünülürse dünya ülkeleri arasında en ileri noktada olduğumuzu söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

1-Ali Emîrî, "Millet Kütüphanesi Ne Suretle Teşekkül Etti" Tarih ve Edebiyat. 3 (31 Teşrin-i evvel 1338), s.53-65.

2-Ali Emîrî, "Hatırat", Tarih ve Edebiyat, 14 (30 Nisan 1335).

3-Besim Atalay, Divanü Lugati't-Türk Tercümesi, Ankara, TDK, 1998.

4- İsmail E. Erünsal / Osmanlı vakıf kütüphaneleri: tarihi gelişimi ve organizasyonu. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2008. XXII, 775 s. : belge; 24 cm. -- (Türk Tarih Kurumu yayınları; VII. dizi sa. 235).

5-Kilisli Rıfat, "Divanü Lugati't-Türk ve Emiri Efendi", Yeni Sabah, (Eylül-Ekim 1945).

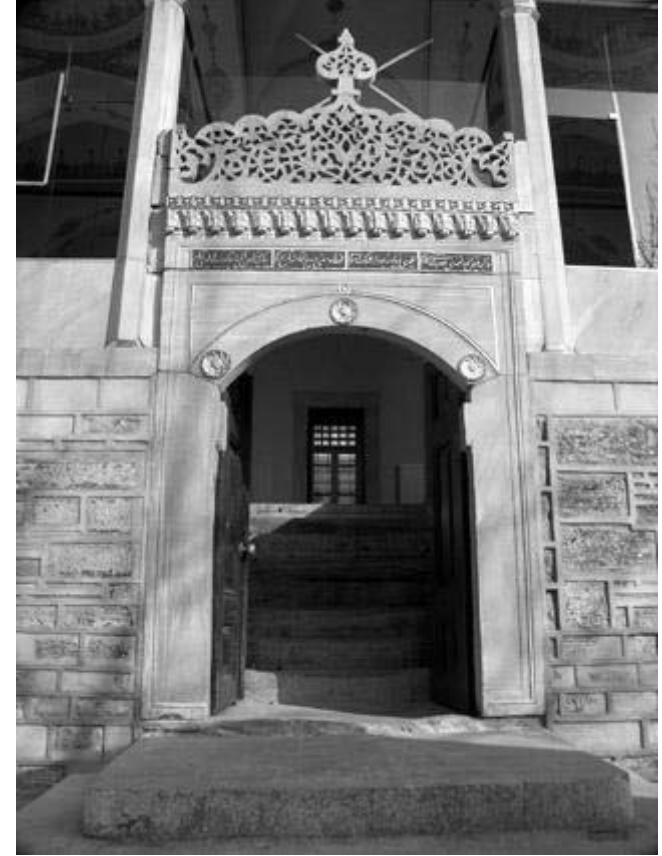
6-Melek Gençboyacı, "Cumhuriyetten Günümüze Millet Kütüphanesi" Ali Emîrî Efendi ve dünyası, İstanbul: Pera Müzesi Yayınları, 2007; s. 45-53.

7-Dr.Muhtar Tevfikoğlu, Ali Emîrî Efendi, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989.

8- Müjgan Cunbur, "Fatih Devri Kütüphaneleri" TKDB c.VI, sayı 4, s. 1-15, Ankara: 1957.



Ali Emiri Efendi



Millet Yazma Eser Kütüphanesi Okuma Salonu Ana Kapı



Millet Yazma Eser Kütüphanesi Okuma Salonu Kubbesi



Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Kütüphanenin Kuşbakışı Görüntüsü



Millet Yazma Eser Kütüphanesi



Millet Yazma Eser Kütüphane Bahçesi



Atıf Efendi Kütüphanesi Okuma Salonu



Atıf Efendi Kütüphanesi Giriş Kapısı



Atıf Efendi Kütüphanesi Dış Kapı



Hacı Selim Ağa Kütüphanesi



Hacı Selim Ağa Kütüphanesi



Hacı Selim Ağa Kütüphanesi



Köprülü Kütüphanesi



Köprülü Kütüphanesi



Nuruosmaniye Kütüphanesi



Nuruosmaniye Kütüphanesi



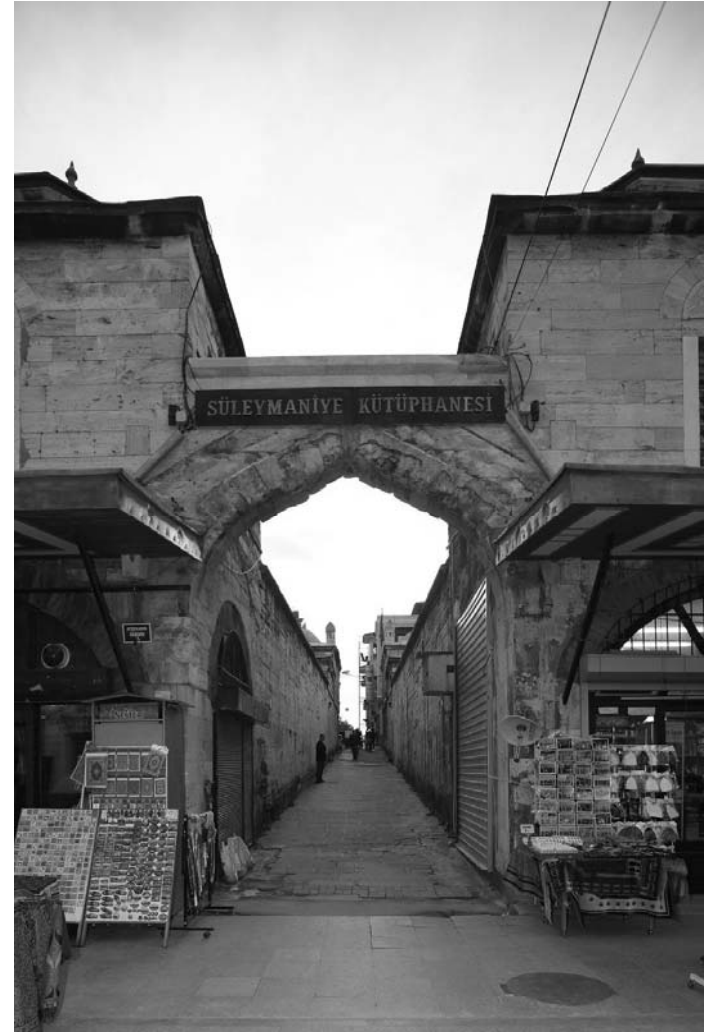
Ragıp Paşa Kütüphanesi Giriş



Ragıp Pasa'nin Turbesi



Ragıp Paşa Kütüphanesi Ön Kapi



Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Giriş



Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi CD Servisi



Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Kuşbakışı Görünümü



Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Laboratuvar Blm



Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Okuma Salonu



Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Restorasyon Blm



Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Sergi Salonu

KÜTÜPHANE HİZMETİ, HİZMETİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER, BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ HİZMET MODELİ VE MÜŞTERİ MEMNUNİYETİ

Dr. Kenan ERZURUM, Bahçeşehir Üniversitesi Kütüphane ve
Dokümantasyon Daire Başkanı

ÖZET:

Kütüphaneler üniversitelerin önemli birimlerinden birisidir. Bütün kütüphaneler kent hafıza merkezleri olmayabilirler ama, çoğu zaman, bir yönleriyle toplumların hafıza merkezleridir. Bu durumlarını da her zaman kullanıcılarına yansıtırlar. Bahçeşehir Üniversitesi Kütüphanesi bir yandan halka açık bir kütüphane olup, diğer yandan toplum hafızası olarak, bazı özel dermelere sahiptir: Bu dermeler;

a) Hasan Ali Yücel'in kendi yazdığı veya O'nun hakkında yazılan kitapların 1. ve 2. el olarak var olanlarının tamamı Bahçeşehir Üniversitesi Kütüphanesi tarafından toplanmış ve dermeye dâhil edilmiştir.

b) Hasan Ali Yücel döneminde kurulan Tercüme Bürosu tarafından Türkçeye çevrilen Dünya Klasiklerinin tamamını toplamak için bir çalışma başlatmış ve adı geçen kitapların Türkiye hudutları içindeki sahaflarda bulunanları toplanarak dermeye dâhil edilmiştir.

c) Varlık Yayınlarının çıkardığı klasiklerin tamamının 2. elden toplanması için bir çalışma başlatılmış olup, çalışma devam etmektedir.

d) Kültür Bakanlığı tarafından biyografi serisi olarak yayınlanan kitapların sahaflarda bulunabilenleri toplanarak, dermeye dâhil edilmiştir.

e) İpek yolu ile ilgili Türkçe yazılmış veya Türkçe'ye çevrilmiş yayınların tamamı birinci ve ikinci elden toplanarak dermeye dâhil edilmiştir.

f) Tarih konusunda Türkiye üzerine yazı yazan çok bilinen kişilerin Türkçe veya yabancı dilde yazdıkları kitapların tamamını toplama işi başlatılmış ve devam etmektedir.

g) 1919–1922 yılları arasında dolaylı veya doğrudan kurtuluş savaşı ile ilgili 1702 Yazışmayı kapsayan Kızılaycı Hamit arşivi satın alınarak dermeye dâhil edilmiştir.

Dolayısı ile Bahçeşehir Üniversitesi Kütüphanesi toplum hafızalarından birisidir.

Bu hafızalarda, yani kütüphanelerde, bilgi kaynağının elde edilmesinden kullanıcıya sunulmasına kadar yapılan hizmetin kişilere en kolay şekilde verilmesi gerekmektedir.

Bu bildiride, Bahçeşehir Üniversitesi Kütüphanesi örneği üzerinden, hafıza merkezi olma durumu ve isteğin yapılmasından kaynağın kullanıcıya sunulmasına kadar hizmetin nasıl verildiği ve hizmet süresi anlatılacaktır.

Bundan amaç; Hizmeti etkileyen faktörler hakkında yaşananları ve görüşlerimizi katılımcılarla paylaşmaktır.

Anahtar Kelimeler: Üniversite Kütüphaneleri, Özel Koleksiyonlar, Derme Çe-

şitleri, Kaynağın Temini, Müşteri Memnuniyeti

Kütüphane hizmeti; kısaca kullanıcıların istediği bilgi kaynaklarını en kısa zamanda, onun hizmetine sunmak olarak tarif edilebilir. Bu hizmetler, teknolojinin gelişmesine paralel olarak yeni bilgi kaynaklarının ortaya çıkması ve ku-

rumlardaki anlayışa paralel olarak değişiklikler göstermiş ve göstermeye de devam etmektedir. Bu gün itibarıyla başlıca hizmet kaynakları:

- a) Basılı kitaplar
- b) Basılı süreli yayınlar
- c) CD, DVD ve benzeri kaynaklar
- d) On-line olarak kullanılan elektronik kaynaklar (dergilerde çıkan makaleler, bildiri kitaplarında çıkan makaleler, tezler ve elektronik kitapları içermektedir.)

Elektronik kaynaklar ve bunlara bağlı olarak verilen hizmetler, günümüzde, çoğunlukla on-line olarak verilmektedir. Bunun anlamı kütüphaneler ta uzaklardaki kaynaklara ulaşma, (bağlanma) imkânını sağlayarak kullanıcıya hizmeti bu yolla ulaştırmaktadır. Bu bilgi kaynakları, şimdilik, kütüphanelerin uzağında bulunmaktadır.

Bahçeşehir Üniversitesi Kütüphanesi de diğer üniversite kütüphaneleri gibi bu kaynakları sağlayarak kullanıcıya hizmet vermektedir. Bizim kütüphanemiz de 75.000 civarında basılı, 75.000 civarında da elektronik kitap bulunmaktadır. Bu elektronik kitaplardan yaklaşık 21.000'i bütün hakları ile satın alınmış kitaplardır. 68 veri tabanına üyeyiz. Bu veri tabanlarındaki dergi sayısının 15.000 civarında olduğu tahmin ediliyor. Kütüphanemizin bu kaynakları içinde İstanbul veya diğer şehirlerimizle ilgili çok sayıda kitap olmasına karşılık, İstanbul'un hafızası olma gibi bir iddiası yoktur. Ancak kütüphanelere toplum hafızası olma açısından bakıldığında Bahçeşehir Üniversitesi Kütüphanesi bu tür kaynaklara sahiptir ve bu yönüyle toplum hafızası olma özelliği taşımaktadır. Bu kaynaklara gelince:

a) Hasan Ali Yücel'in kendi yazdığı veya O'nun hakkında yazılan kitapların 1. ve 2. elde bulunabilenlerin tamamı Bahçeşehir Üniversitesi Kütüphanesi tarafından toplanmış ve dermeye dahil edilmiştir.

Bahçeşehir Üniversitesi kütüphanesinde 19'u Hasan Ali Yücel'in kendi yazdığı, 20 adedi onun hakkında yazılan olmak üzere 39 kitap yer almaktadır. Bu dermesi ile Kütüphanemiz bu alandaki toplum hafızalarından birisidir.

b) Bahçeşehir Üniversitesi Kütüphanesi Hasan Ali Yücel döneminde kurulan Tercüme Bürosu tarafından Türkçeye çevrilen Dünya Klasiklerinin tamamını toplamak için bir çalışma başlatmış ve adı geçen kitapların Başta İstanbul olmak üzere ülkemizdeki sahalarda bulunan nüshalarının tamamından birer adet temin edilmeye çalışılmaktadır. Şimdilik 1943–1965 yılları arasında basılan

860 kitap dermeye eklenmiştir. Kütüphanemiz bu dermesi ile de toplum hafıza merkezlerinden birisidir.

c)Varlık Yayınlarının çıkardığı klasiklerin tamamının 2. elden toplanarak dermeye dâhil edilme çalışmaları devam etmektedir. Şu ana kadar 445. kitap toplanmıştır. Varlık Yayınevinden edinilen listeye göre çıkan kitap sayısı 1936 olup klasikler ise 989 olarak görünmektedir.

d)Kültür Bakanlığı tarafından biyografi serisi olarak yayınlanan kitaplardan şu ana kadar sahaflarda bulunabilen 206 kitap toplanmış olup, çalışmalarımız devam etmektedir.

e)İpek yolu ile ilgili Türkçe yazılmış veya Türkçe'ye çevrilmiş yayınların tamamı birinci ve ikinci elden toplanarak dermeye dâhil edilmiştir.

Kütüphanemizde ipek yolu ile ilgili Türkçe olarak yazılmış veya Türkçeye çevrilmiş 8, İngilizce 5 kitap gelmiş olup, 21 kitabın siparişi yapılmıştır. Kütüphanemiz toplam 34 kitaba sahip olacak demektir.

f)Tarih konusunda Türkiye üzerine yazı yazan ve çok bilinen kişilerin Türkçe veya yabancı dilde yazdıkları kitapların tamamını toplama işi başlatılmış ve devam etmektedir.

- Andrew Mango; Historian,
- İlber Ortaylı; Historian
- Arnold Reisman; Historian

Gibi kişilerin yazmış olduğu 45 kitap temin edilmiş olup, bunların alımına devam edilmektedir.

g)1919-1922 yılları arasında dolaylı veya doğrudan kurtuluş savaşı ile ilgili 1702

Yazışmayı kapsayan Kızılaycı **Hamit Arşivi** satın alınarak dermeye dâhil edilmiştir. Çoğunluğu eski harflerle yazılmış olan bu belgeler Latin harfleri ile özetlenmiş, arşiv malzemesi olarak kayıtları yapılmış ve okuyucuların hizmetine sunulmuştur.

Yukarıda anlatılanlar bizim kütüphanemizin toplum hafızası olma noktasındaki kaynaklarıdır. Ayrıca bu kaynakların çokluğu ve kaynakların kolay temini eğilimi bu yönde olan öğrencilerin okuma alışkanlığı kazanmalarına da yardımcı olmaktadır. (Yılmaz, Köse, Korkut 2009, s.34) Ancak, günümüzde bu kaynakların temini ve hizmetin kullanıcıya kolay iletilmesi için kurumların anlayışları, imkanları ve kurdukları düzen çok önemlidir. YÖK kanunundaki yetki ve hiyerarşi içinde bu anlayışı etkileyen 3 temel unsur vardır. Bunlar:

1-Vakıf üniversitelerinde mütevelli heyeti ve başkanının kaynak aktarma ve bu kaynağın kullanılması konusundaki yaklaşımı,

2-Üniversite yönetiminin; (rektör ve genel sekreterin) kütüphane için ayrılan kaynağın kullanılması konusundaki anlayışları (Erzurum, 2001, s.91)

3-Kütüphane yönetiminin anlayışı.

Bu 3 kademenin anlayışı, ayrılan bütçenin kolay kullanılması ve kullanıcı ihtiyacının kolay karşılanması yönünde olursa hizmet de kolay verilmekte, aksi yönde ise kullanıcı kaynağa erişmekte ve hizmet almakta zorlanmaktadır. Bu da üniversitelerin önemli birimlerinden birisi olan kütüphanenin yetersiz hizmet vermesine sebep olarak, üniversite için parlak bir imaj yaratmamaktadır.

Bu durumu Bahçeşehir Üniversitesi Kütüphanesi örneği üzerinden somutlaştırsak bizde durum nedir:

a)Mütevelli heyeti Türkiye şartlarında iyi bir bütçe vermektedir. 2009 yılı yayın alım bütçesi 900.000 TL olmuş ve bu bütçe 911.816, 23 TL. harcama şeklinde gerçekleştirilmiştir.

b)Bütçe çıktıktan sonra Rektörlük ve Genel Sekreterlik harcama işine karışmamaktadır.

c)Kütüphane yönetimi yayınların alınmasında kaprisiz davranmakta ve çok sağlam bir harcama kayıdı tutmaktadır. Bu yönetimin ve okuyucuların güvenini kazanmamızda başlıca etkindir. Yöneticilere ve okuyuculara her an hesap verilebilmektedir.

Bu 3 birimin uyum içinde çalışmaları hizmeti olumlu yönde etkilemekte olup, durum böyle olunca;

a)Öğretim üyelerimiz ve öğrencilerimizin istediği Türkçe ve Yabancı dilde yayınlanmış ve piyasada bulunabilen her kitap satın alınmaktadır. Bu kitaplardan birinci elde bulunamayan ve çok gerekli olduğu bildirilenleri ikinci elden temin edilmektedir. 2009 yılında toplam satın alınan basılı kitap sayısı 4800 dir. **Türkçe: 2199; yabancı: 2601 dir.**

b)Okuyucularımız istedikleri yayınları 1. veya 2. elden kendileri de alabilmektedirler.

c)Okuyucularımızın kitap istekleri için kütüphaneye gelmelerine gerek yoktur. Hocalarımız istediği kitabı odasından kütüphane otomasyon programını kullanarak istemektedirler.

d)Kütüphanemiz, 80 kadar üniversite tarafından kullanılan otomasyon programının satın alma modülünü etkin şekilde kullanmakta ve bu sayede harcamalarının tamamını sağlam şekilde kayıt altında tutmaktadır. (Tamdoğan, 2001, s.164) Belki de bize duyulan güvenin temelinde bu yatmaktadır.

Bunlara ek olarak;

Bahçeşehir Üniversitesi Kütüphanesi Dış kullanıcıya da açık bir kütüphanedir. Buna bağlı olarak dış kullanıcılarımız üniversitemizdeki fakültelerimizin konuları ile ilgili veya kültürel alanda kitap isteğinde bulunabilmektedirler. Bu noktada her kitap için okuyucularımızı da ilgilendiren 3 işlem yapılmaktadır. Bunlar:

a) Yayınların Fiyatlandırılması:

Bahçeşehir Üniversitesi Kütüphanesinde yayınlar genellikle haftalık olarak fiyatlandırmaya gönderilirler. Çok acil olanlar bu fiyatlandırmaya dahil edilmeden doğrudan sipariş edilirler. Her yayın için ortalama 5 yayıncıdan fiyat alınır ve yayın en ucuz fiyat veren firmaya sipariş edilir. Yayıncılar gönderilen yayın listelerini 2 iş günü içinde fiyatlandırır ve geri gönderir. Bu fiyatlar karşılaştırılmak için sisteme aktarılarak en ucuz fiyat veren firmalar tesbit edilir.

b) Yayınların İsmarlanması:

Yayınlar hangi firmada kalmış ise listeler bir e-maile eklenerek firmaya bildirilir.

c)Yayınların gelmesi ve okuyucuya haber verilmesi:

Her yayınla ilgili olarak okuyucuya yayın fiyatlandırmaya gitti, yayın ısmarlandı, yayın geldi şeklinde otomatik bilgi gitmekte olup, isteyen herkese de ayrıca bilgi verilmektedir.

Bunun dışında kütüphanemiz en uzun süreyle açık olan ve okuyucuya hizmet veren kütüphanelerden birisidir. Kütüphanemiz, Hafta İçi: 08:45-24:00, Cumartesi:09:30-17:00, Pazar:11:00-19:00 saatleri arasında iç ve dış kullanıcıların hizmetine açıktır.

Yapılan memnuniyet anketinde okuyucularımızın bu işleymden memnuniyet durumlarını göstern bazı sonuçlar altıdır:

Kütüphane hizmetinden memnun olanlar

:%80

Kütüphanenin hizmet saatlerinden memnun olanlar

:%75

Ödünç verilen yayın sayısı ve süresinden memnun olanlar

:%81

Kütüphaneyi başka okuyuculara tavsiye edebileceğini bildirenler

:%79

KAYNAKÇA:

Erzurum, K. (2001). Üniversitelerimiz ve Üniversite Kütüphaneleri. *Türk Kütüphaneciliği*, 15, (1), 90–94.

Tamdoğan, O. (2009). Enformasyon zincirinde Bilgi Erişim Sistemleri, Bilgi erişim Sürecinde Kütüphane Kurumu ve Diğer Bilgi Merkezleri. *Türk Kütüphaneciliği*, 23 (1), 151–168.

Yılmaz, B., Köse, E., Korkut, Ş. (2009) Hacettepe Üniversitesi ve Bilkent Üniversitesi Öğrencilerinin Okuma Alışkanlığı Üzerine Bir Araştırma. *Türk Kütüphaneciliği*, 23 (1), 22–51.

İSTANBUL ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

Ümran KANDEMİR, Suna ve İnan Kırâç Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü

Suna ve İnan Kırâç Vakfı; Suna Kırâç, İnan Kırâç ve İpek Kırâç tarafından 27 Ekim 2003 tarihinde, Türk toplumuna yararlı ve yurtsever vatandaşlar yetiştirilmesi için, kişi ve kurumlara maddi ve manevi imkânlar sağlamak, toplumsal hayata katkıda bulunmak ve bu doğrultuda **eğitim, kültür, sanat ve sağlık** alanlarında faaliyetlerde bulunmak amacıyla kurulmuştur.

Vakıf; tarih, sanat, kültür ve bilim müzeleri gibi her türlü sergi mekanları ile, yine kültür ve sanat alanında enstitüler, kütüphaneler, araştırma ve uygulama merkezleri açmaya ve işletmeye, koleksiyonlar oluşturmaya ve bunları sergilemeye yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır. Vakıf'ın bu alandaki faaliyetleri arasında inceleme, araştırma ve kamuoyu yoklamaları yapmak veya yaptırmak, dünyadaki çeşitli müzeler, vakıflar, galeriler, araştırma ve uygulama merkezleri, kütüphaneler, enstitüler ve kuruluşlarla işbirliği yapmak da yer almaktadır.

KURUCULAR

SUNA - İNAN VE İPEK KIRÂÇ



M. ÖZALP BİROL

GENEL MÜDÜR



İSTANBUL ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ



İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, 2003 yılından beri kültür, sanat, eğitim ve sağlık alanlarında faaliyet gösteren Suna ve İnan Kırâç Vakfı'nın, 2005'te açılan Pera Müzesi'yle başlattığı geniş kapsamlı bir kültür-sanat projesinin ikinci önemli adımıdır.

Roma, Bizans ve Osmanlı uygarlıklarına damgasını vuran imparatorluklar başkenti İstanbul, hem onun binyıllar içinde biçimlenen “büyük kent” kimliğinin, hem de çevresindeki farklı kültür coğrafyalarının keşfi için atılacak adımların en uygun hareket noktasıdır.

Bu nedenle İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, merkezden çevreye doğru genişleyen uygarlık izlerini takip ederek Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerini kapsayan bir süreçte kentin tarihini, kültürel yapısını ve insan profilini araştırmayı, bu amaçla projeler geliştirip desteklemeyi, ulusal ve uluslararası toplantılar, etkinlikler düzenleyerek elde ettiği sonuçları ilgili kurumlarla paylaşmayı ve yayın yoluyla kamuoyuna ulaştırmayı ana hedefleri olarak belirlemiştir. Enstitü bu ana hedeflerini, kendi bünyesinde oluşturduğu Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet Araştırmaları bölümlerinin çalışma programları doğrultusunda gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.

İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Mimar Guglielmo Semprini tarafından 19. yüzyıl sonlarında Tepebaşı'nda inşa edilen tarihi bir yapıda hizmet vermektedir.

Enstitü; ürettiği projeleri destekleyecek sergiler için düzenlenmiş “galeri”si, “Atatürk ve Cumhuriyet Araştırmaları”, “Osmanlı Araştırmaları” ve “Bizans Araştırmaları” bölümlerinin yanı sıra her kesimden okuyucuya açık kütüphane-si ve Bilgi-Belge Merkezi'yle, İstanbul'u uluslararası düzeyde temsil etmeyi amaçlayan ve çağdaş bilimsel ölçütlere titizlikle sahip çıkan bir araştırma kurumudur.

Suna ve İnan Kırâç Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Sergileri



1) “Osmanlı Mimarı” D’Aronco 1893–1909 İstanbul Projeleri
Restorasyonlar,
18 Eylül 2006–15 Aralık 2006

2) Ali Emîrî Efendi ve Dünyası:
Fermanlar, Beratlar, Hatlar, Kitaplar
24 Ocak 2000–01 Temmuz 2007

Pera Müzesi ve İstanbul Araştırmaları Enstitüsü salonlarında iki bölüm halinde düzenlenen Ali Emîrî Efendi ve Dünyası sergisi, Millet Yazma Eser Kütüphanesi'nin kurucusu Ali Emîrî Efendi'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde büyük bir özveriyle toplayarak biraraya getirdiği ve aralarında ilk Türk dili sözlüğü olan, 11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmud tarafından yazılmış efsane kitap Divân-ı Lûgati't-Türk'ün de günümüze ulaşan tek nüshasının bulunduğu nadir kitaplarla, çoğu ilk kez gün ışığına çıkan fermanlar, beratlar ve hatlardan, ve yanısıra Ali Emîrî Efendi'nin “kültür insanı” kimliğini de öne çıkaran özel eşya ve belgelerden yapılmış bir derlemeydi.

3) Saltanatın Dervişleri Dervişlerin Saltanatı
İstanbul'da Mevlevîlik
15 Kasım 2007–30 Nisan 2008

4) Uzun Öyküler
Melling ve Dunn'ın Panoramalarında İstanbul
29 Mayıs 2008–23 Temmuz 2008



5) Üç Kitaplı Kentler

19. Yüzyıl Fotoğraflarında Kudüs ve Kutsal Topraklar

09 Eylül 2008–19 Ekim 2008

6) Ahşap İstanbul

Konut Mimarisinden Örnekler

31 Ekim 2008–15 Mart 2009

7) Osmanlı Donanması'nın Seyir Defteri

Gemiler, Efsaneler, Denizciler

15 Mayıs–4 Ekim 2009

8) Ankara: Kara Kalpaklı Kent

29 Ekim 2009–28 Mart 2010

Suna ve İnan Kiraç Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Etkinlikleri

Sempozyum:

Theodoros Metokhites, Kariye Manastırı ve Palaiologoslar Dönemi
Konstantinopolisi

14 Nisan 2007, Cumartesi, 10:00

Pera Müzesi, Oditoryum

12. Uluslararası Tekne ve Gemi Arkeolojisi Sempozyumu

12–16 Ekim 2009, Pera Müzesi Oditoryumu

Arka Oda Toplantıları

Kış-Bahar 2010



14 Ocak 2010 Perşembe

Evren Kutlay Baydar

Batı Müziğinin Osmanlı Serüveni

Bestekar Padişahlar, Şehzadeler, Sultanlar ve Batı Müziği Formundaki Eserleri

28 Ocak 2010 Perşembe

Tülün Değirmenci

Şehir Hikayeleri ve Resimleri: Bir 17. Yüzyıl Meddah Mecmuası

11 Şubat 2010 Perşembe

Hatice Adıgüzel

İstanbul'da Art Nouveau Çiniler

25 Şubat 2010 Perşembe**Evren Kutlay Baydar***Batı Müziğinin Osmanlı Serüveni*

Saray Tiyatroları

11 Mart 2010 Perşembe**Suna Çağaptay**

Erken Osmanlı Şehirlerinin Doğasını Anlamak: Bursa Örneği

25 Mart 2010 Perşembe**Evren Kutlay Baydar***Batı Müziğinin Osmanlı Serüveni*

19. yüzyıl Osmanlısı'nda Müzisyen Levantenler ve Azınlıklar

7 Nisan 2010 Çarşamba**Evren Kutlay Baydar***Batı Müziğinin Osmanlı Serüveni*

İlk Osmanlı-Türk Batı Müziği Bestecileri ve Eserlerinden Örnekler

22 Nisan 2010 Perşembe**Sıla Durhan**

Erken Cumhuriyet İstanbulu'nda Planlama Arayışları ve Henri Prost

6 Mayıs 2010 Perşembe**Elvin Otman**

Beyoğlu'nda Bir Bey Oğlu: Alvise Gritti

13 Mayıs 2010 Perşembe**Evren Kutlay Baydar***Batı Müziğinin Osmanlı Serüveni*

Mızıkâ-i Hümayun'dan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'na

İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları**1) Çiçek Defteri**

Hazırlayan: Hayati Develi

İstanbul Araştırmaları Enstitüsü'nün 1 Mart 2007 tarihindeki açılışı nedeniyle hazırlanmış ve sadece 500 adet basılmıştır. Baskıya esas alınan nüsha ise

Şükûfe-nâme-i Musavver, Millet Kütüphanesi 1307 nolu yazmadır. Çiçek kitabı anlamında bir isimdir.

2) “Osmanlı Mimarı” D’Aronco

1893–1909 İstanbul Projeleri

Restorasyonlar, projeler, kitaplar

3) Konstantiniye’den İstanbul’a

19. yüzyıl ortalarından 20. yüzyıla Boğaziçi'nin Rumeli Yakası fotoğrafları (2 cilt)

4) Saltanatın Dervişleri Dervişlerin Saltanatı

İstanbul'da Mevlevilik

5) Uzun Öyküler

Melling ve Dunn'ın Panoramalarında İstanbul

6) Üç Kitaplı Kentler

19. Yüzyıl fotoğraflarında Kudüs ve Kutsal Topraklar

7) Ahşap İstanbul

Konut Mimarisinden Örnekler

8) Ankara: Kara Kalpaklı Kent

1923–1938

9) İstanbul'un Eski Venedik Yerleşimi ve Dönüşümü

Aygül Ağır

10) Ayasofya'nın Betimi

Mabeyinci Pavlos

Çeviri: Samih Rıfat

Millet Yazma Eser Kütüphanesi'nin nadir elyazmalarının, Suna ve İnan Kırac Vakfı desteği ile dijitalleşmesi ve dünyaya açılması projesi:

- Envanterinde 11. ve 19. yüzyıllara ait 30 bine yakın yazma ve eski harfli matbu eser bulunan Millet Yazma Eser Kütüphanesi'nin 1999 Marmara depreminde ağır hasar görmesi sonucu eserler Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ne nakledilmiş ve Kütüphane bir süre kısıtlı şartlarda hizmet vermeye ça-

lıştır. 2002 yılında yapılan sayımda ise eserlerin, araştırmacıların ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olduğu saptanmıştır.

- 2004 yılında Suna ve İnan Kırac Vakfı desteğiyle Kütüphane'nin acil olarak ihtiyaç duyduğu dijital arşiv ve otomasyon sistemine geçilmesi için gereken çalışmalar başlatılmıştır. 2006 yılında tamamlanan bu proje sonucunda eserler dijital ortama aktarılmış ve hizmet kalitesinin yükseltilmesi sağlanmıştır.

Suna ve İnan Kırac Vakfı, Paul Getty Vakfı işbirliği ile Kültür ve Turizm Bakanlığı Millet Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan nadir elyazması eserlerin uluslararası kültür dünyasına sunulması için iki yıl sürecek bir proje başlattı.

Bu işbirliğinin bir devamı olarak, Suna ve İnan Kırac Vakfı, dünyada pek çok müze, enstitü, kültür ve sanat kurumlarına maddi destek sağlayan Paul Getty Vakfı ile anlaşarak Millet Yazma Eser Kütüphanesi için kullanılmak üzere bir fon oluşturulmasını sağlamış ve bir proje hazırlanmıştır.

Eylül 2008'de başlatılan ve iki yıl sürmesi planlanan bu projeye, nadir el yazması eserlerin kataloglanması ve uluslararası kültür dünyasına sunulması amaçlanmaktadır.

Kütüphane



Suna ve İnan Kırac Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi'nin kuruluş çalışmalarına 2006 yılında başlanmış, koleksiyonun hızla geliştirilip

zenginleştirilmesiyle kütüphane 2007 Mart ayında kapılarını okuyuculara açmıştır.

İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi'nin temel amacı; İstanbul'la ilgili herhangi bir konuda çalışma yapmak isteyen araştırmacıların kitap, yayın ve bilimsel kaynak ihtiyaçlarını karşılamak, koleksiyonunu bu hedef doğrultusunda olabildiğince zenginleştirmek ve gerek ulusal gerekse uluslararası bilim dünyasına katkıda bulunacak "kullanıcı dostu" bir kütüphane işlevi kazanmaktır.

Kütüphane, konularına ve bölümlerine göre kendi içinde farklı kitaplıklara bölünmüştür ve koleksiyonların dağılımı aşağıdaki gibidir:

Enstitü'nün birinci katındaki "Atatürk ve Cumhuriyet Araştırmaları Bölümü"nde, konuyla ilgili bilimsel yayınları içeren ana kitaplığın yanı sıra genel okuyucu kitlesine hizmet etmeyi amaçlayan bir İstanbul Kitaplığı ve bir referans kitaplığı bulunuyor.

Suna ve İnan Kırac tarafından yıllar içinde oluşturularak vakfa bağışlanan "Atatürk ve Cumhuriyet İstanbul Fotoğrafları Koleksiyonu" bölüm arşivine zengin bir temel oluşturuyor. Yine aynı katta, enstitü bünyesinde gerçekleştirilecek bilimsel faaliyetlerle eşzamanlı gelişmesi hedeflenen, İstanbul'la ilgili her tür bilgi ve belgenin dijital ortamda depolanacağı bir "İstanbul Bilgi-Belge Merkezi" yer alıyor.

"Osmanlı Araştırmaları Bölümü" ve Şevket Rado Yazma Kitaplığı'nın yer aldığı ikinci katta, modern Osmanlı çalışmalarını kapsayan bir kitaplığın yanı sıra, Şevket Rado tarafından toplanmış bine yakın elyazmasından oluşan zengin bir koleksiyon bulunuyor. Şevket Rado yazmaları, araştırmacılara daha kolay bir erişim sağlamak ve eserlerin yıpranmasını önlemek amacıyla dijital ortama aktarılmıştır. Kendi alanında nadir olan yazmaları ihtiva eden 960 adet Şevket Rado Yazmaları ve 132 adet değişik konulardan oluşan yazmalarla birlikte toplam 1092 adet yazma eser koleksiyonumuzda bulunmaktadır. Hepsi dijital ortama aktarılan bu yazmaların katalog bilgilerine, ilk ve son sayfalarıyla birlikte çevrimiçi katalogumuzdan ulaşmak mümkündür. Araştırmacıların talep etmesi durumunda ise hazırlanan prosedür doğrultusunda kendilerine elektronik ortamda verilmektedir.

Üçüncü katta bulunan "Bizans Araştırmaları Bölümü"nün kitaplığını, çağdaş Bizans incelemeleri ve Semavi Eyice Kitaplığı oluşturuyor. Türkiye'de Bizans

araştırmalarının öncüsü kabul edilen ve İstanbul Üniversitesi'nde Bizans Sanatı Anabilim Dalı'nı kuran, aynı zamanda Osmanlı mimarisi ve sanatı üstüne de sayısız yayını bulunan Prof. Dr. Semavi Eyice'ye ait nadir baskı eserlerle yirmi bini aşkın kitap, süreli yayın, ayrı basım ve çok sayıda arşiv malzemesi, bu bölümde araştırmacıların hizmetine sunuluyor. Semavi Eyice Kitaplığı'nda Bizans tarihi ve sanatıyla ilgili kitapların yanı sıra, bu çok yönlü bilim adamının değişik ilgi alanlarını yansıtan İslam, Türk, Osmanlı tarihi, sanatı ve edebiyatı konulu kitaplar, şehir monografileri, arkeoloji-sanat yayınları ve seyahatnameler yer alıyor.

Katlardaki tüm koleksiyonlar 000'dan 900'e kadar kendi içinde konularına göre 'Dewey Onlu Sınıflandırma' sistemine göre sınıflandırılmıştır. Library of Congress (LC) konu başlıkları listesine göre konu başlıkları verilmekte olup, Marc formatına uygun olarak programa girişler yapılmaktadır.

Kütüphane'deki süreli yayınların büyük bir bölümü 1. kat depoda korunmakla birlikte her katın deposunda, konularına göre süreli yayınlar bulunmaktadır. Kütüphane halka açıktır. Kitap ve diğer malzemeler ücretsiz kullanılabilmekte ancak dışarıya ödünç verilmemektedir.

Nadir eserler (basım tarihi 1900 ve öncesi kitaplar), yazmalarla birlikte, ısı ve nem oranları otomatik olarak kontrol altında tutulan özel bir depoya yerleştirilmişlerdir.

Kütüphane'ye, satın alınan yanıda, bağış ve değiş-tokuş yöntemiyle de yayın alınmaktadır. Değiş-tokuş yapılan bazı kurumlar ise; İSAM, IRCICA, TTK...vb. dir.

Rakamlarla İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi:

Kitap	: 28.600
Süreli yayın	: 776
Tez	: 256
Yazma	: 1092
Kitap dışı	: 71

Elektronik Kaynaklar

JSTOR

Arşiv niteliğinde bir veritabanı olup, koleksiyonlarda bulunan dergilerin ilk sayılarına kadar ulaşmak mümkündür. JSTOR çok disiplinli bir veritabanı olmakla beraber, Kütüphanemiz konu ve araştırma bölümlerine uygun olarak bu veritabanının Art& Science koleksiyonlarına abonedir. Abone olduğumuz koleksiyonda 600 dergiye elektronik olarak ulaşmak mümkündür.

The Thesaurus Linguae Graecae (TLG)

Homeros'tan Bizans İmparatorluğu'nun 1453'de sona ermesine kadar uzanan bir dönemde kaleme alınmış çok sayıda Yunanca edebi metnin toplanarak dijital ortama aktarıldığı elektronik bir kütüphanedir.

Patrologia Graeca

İ.S. 1. yüzyıldan başlayarak İstanbul'un fethine kadar uzanan bir süreçte kilise babaları tarafından Grekçe yazılmış metinleri içermektedir.

İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Arşiv Çalışmaları

Kütüphane'de bulunan basılı ve yazma eserlerin yanı sıra çeşitli arşiv malzemeleri de koleksiyonumuzda yer almaktadır.

Suna ve İnan Kırış tarafından yıllar içinde oluşturularak Vakıf'a bağışlanan "Atatürk ve Cumhuriyet Fotoğrafları Koleksiyonu" ve ayrıca 19. yüzyıl İstanbul'u gözler önüne seren, dönemin önde gelen fotoğrafçıları tarafından çekilmiş "Eski İstanbul Fotoğraf Koleksiyonu" ile değişik tarihli gravür ve haritalar da dijital ortama aktarılarak araştırmacıların hizmetine sunulmaktadır. Koleksiyon düzenli alımlarla zenginleşmektedir.

Fotoğraf koleksiyonunda dört albümde 698 adet fotoğrafla birlikte yaklaşık 5.000 adet fotoğraf vardır. Ayrıca değişik tarihli harita ve gravürlerin yanında, 1083 adet Cüneyt Orhon imzalı el yazısı müzik notası, 11 Kasım 1938 tarihli 8 adet tam gazete ve özellikle İstanbul'un tarihi ve mimarisini konu alan yaklaşık 10.000 gazete kupürü, arşiv malzemelerimizin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır.

19. yüzyılda İstanbul’da sık sık yaşanan yangınlardan sonra, kentin yapı stoğu ve yangın riskini gösteren haritalar, sigorta şirketleri için gerekli bir bilgi haline gelmiştir. Jacques Pervititch tarafından 1922–1945 arasında hazırlanan sigorta haritalarının 130 adedi dijital ortama aktarılarak elektronik ortamda araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.

KENT İHTİSAS KÜTÜPHANELERİ

(ÜÇÜNCÜ OTURUM)

SORU-CEVAP VE TARTIŞMALAR

Selma ASLAN’ın Sorusu:

Sunumda Karamanca ifadesi kullanıldı ama bildiğim kadarıyla Karamanca diye bir dil yok, Selçukluların Türkçe konuştuğunu biliyorum. Bu konuyu biraz açmak mümkün müdür?

Melek GENÇBOYACI’nın Cevabı:

Bu işi iyi bilen uzman kişilerin dediğine göre Karamanca diyorum, ama bu proje sayesinde bunu bulduk, öncesinde bizde bilmiyorduk.

Doğan ATILGAN’ın Sorusu:

Yazı karakterinde Türkçeden farklı bir şey var mı? Yani harftir, karakterdir, aksandır.

Melek GENÇBOYACI’nın Cevabı:

Aynı karakterler.

İshak KESKİN’in Katkısı:

Açıklamam son açıklama çerçevesinde olacaktır. Aslında konu o dönemde kullanılan dilin Grek alfabesi ile yazılmasından ibarettir. Arkeolog bir hocamızın anlattığı buna benzer bir anekdotta vardır. Ege sahillerinde bir araştırma yaparken bir mezarlıkta taş üzerinde bir yazı bulurlar. Bir türlü okuyamazlar ve Dünya’nın en meşhur bilim adamlarına kendi alanlarında uzman kabul ettikleri kişilere gönderirler. Ama çözemezler. Nihayetinde günün ortalarında sıcak bir saatte, güneş tam tepedeyken, yazının Grek alfabesi ile Türkçe yazılmış olduğunu fark ederler. Türkçeyi kendi alfabeleri ile yazmaları Ermenilerde de vardır. Rumların kendi alfabeleri ile Türkçe yazmaları söz konusudur. Bu yaygın

bir uygulamadır. Osmanlı coğrafyasında gayrimüslim ya da Türk unsurunun dışındaki etnik gruplarda yaygın bir yazı tarzıdır. Teşekkür ederim.

Doğan ATILGAN'ın Soru:

İstanbul'da yazmaları dijital ortama aktaran Millet Kütüphanesi vardır. Yine Suna-İnan Kıraç kütüphanesinde de yazmaların dijital ortama aktarıldığını duyduk, gördük ve dinledik. Kenan Bey'de İstanbul'da bir üniversite kütüphanesinde her türlü kitabı aldıkları konusunda bilgiler verdi. Bizim meslek alanında en büyük sorunlarımızdan biri işbirliğidir. Acaba bu dijital ortama aktarma konusunda kütüphanelerimizin yani en azından bu iki kütüphanemizin işbirliği var mıdır? Örneğin millet kütüphanesinde dijital ortama aktarılmış bir yazma sizde var mı? Birde Bahçeşehir üniversitesinde her kitabı almak yerine acaba kütüphaneler arası işbirliği olanaklarını ya da siz bir üniversite kütüphanesi olarak İstanbul'daki kent kütüphanesi işlevi gören bir belediyenin kütüphanesi ile oradaki hizmetlerle bir işbirliği olanağınız var mı? Yaptığınız bir çalışma var mı? Bunları öğrenmek istiyorum.

Dr. Kenan ERZURUM'un Cevabı:

Biz kütüphaneler arası ödünç verme ile oldukça iyi yayın getirten bir kütüphaneyiz ve bunu çok canlı tutuyoruz. Yani bizden biri sabah yayın istediği takdirde, istenen yayın mutlaka öğleden önce, öğleden sonra istenen yayın mutlaka öğleden sonraki o yarım gün içerisinde yani saatler içerisinde olabilir bu ama en geç yarım gün içerisinde o istek sahibine gönderilir. Yani diyelim ki bize sabah toptan bir kitap isteği geldiyse, bunu öğleye kadar mutlaka postaya veririz. Ayrıca bir okuyucumuzdan yayın isteği geldiyse onu mutlaka öğleye kadar bu kitabı bize gönderin diye ilgili kütüphaneye göndeririz. Katarayı kullanan kaç kütüphane var bilmiyorum ama kataraya bizim için son derece iyi bir toplu katalog. Çünkü Türkiye'de ki bütün kütüphaneleri tarıyor. Biz gelen bütün kitapların dışarıda bir kütüphanede olup olmadığını dikkate alarak almaktan vazgeçiyor musunuz? Geçmiyor musunuz? Konusunda böyle bir yaklaşımımız yok. Ama okuyucuya bu kitabı nasıl istiyorsunuz duyurusunu yapıyoruz. Yani ödünç getirmemizi mi istiyorsunuz, satın almamızı mı istiyorsunuz? Bizim bir kısım satın aldığımız kitaplarımız elektronik ortamda da var. Mesela Library de Türkiye'de ki bütün kütüphaneler alıyor. Onun içinde çok fazla kitap var. Ama Library'nin ara yüzü bana göre kullanıcının yeterince kolay kullanabileceği bir ara yüz değil. Ayrıca kitapların sadece 20 sayfasını ya da 1 chapterini (bölüm) kopya ettiriyor diğerlerini ettirmiyor. İnsanlar bunun için hileye başvuruyorlar.

Hilenin aklını da bizden alıyor. Birisi diyor ki bana şu kitabın 50 sayfası ya da 30 sayfası lazım ne yapayım. Ben bunu yarın sunumumda kullanacağım diyor. O zaman başka bilgisayarlarda chapter chapter indirin diyoruz. Hepsini kopya etme diyoruz. Ama bu tip kitapları bizden basılı satın almamızı isteyenlerin kitabını alıyoruz. Başka bir yaklaşımda şöyle oluyor. Kişi diyor ki ben bu kitabın acil satın alınmasını istiyorum diyor. Bizde kitabı size ödünç getirtelim, önce ödünç gereği siz kullanmaya başlayın diyoruz. Çünkü biz istediğimiz kitapları genellikle 3-5 gün içerisinde alıyoruz ve okuyucuya külfet çıkartmıyoruz. Posta parasını okuyucu versin demiyoruz, basım parasını okuyucu versin demiyoruz. Dolayısıyla biz o kitabı okuyucu için getirtiyoruz. Yani bizim böyle bir işbirliğimiz var. İşbirliğini çok kötü yapan bir kütüphane değiliz. % 30 kitap göndermişiz, %100 kitap almışız. 300 kitap almışsak 100'de kitap yollamışız.

Prof. Dr. Doğan ATILGAN'ın Sorusu:

Yerel bilgi merkezleri ile işbirliğiniz var mı? Mesela İstanbul şehir kütüphanesi ve İstanbul Atatürk kitaplığı ile işbirliğiniz var mı?

Dr. Kenan ERZURUM'un Cevabı:

Katarayı taradığınız zaman size nereyi taramak istiyorsunuz diye soruyor. Siz de üniversite kütüphanelerini, devlet kütüphanelerini, vakıf üniversitelerini ya da halk kütüphanelerini taramak istiyorum diyorsunuz. Aradığınız kitabın nerede olduğunu buluyor ve kitabı en kolay nerden alacaksınız oradan istiyorsunuz.

Prof. Dr. Doğan ATILGAN'ın Sorusu:

Siz o kütüphanelere kitap veriyor musunuz?

Dr. Kenan ERZURUM'un Cevabı:

Veriyoruz. Hatta Büyükşehir Belediyesi ile bir kitap değişim programımız var. Onlar bize kitap değişir misiniz diye yazı yazdıktan sonra biz hemen kitapları yolladık. Yani onlardan daha bize kitap gelmeden, biz gönderdik ama siz bize yollar mısınız? Dediğimizde daha onun yazısını çıkarmaya çalışıyoruz dediler. Ama bizim herhangi bir formalitemiz olmadığı için hemen yolladık.

Ümran KANDEMİR'in Cevabı:

Suna-İnan Kıraç vakfı, millet kütüphanesindeki eserlerin dijital ortama aktarılmasında ve daha bir çok sürecinde maddi ve manevi katkı sağlamıştır ve sağlamaya da devam ediyor. Bu yüzden de işbirliğimiz sürekli devam ediyor vakıf olarak. Ayrıca bizim enstitü olarak İstanbul ve İstanbul dışı diğer kütüphanelerle de işbirliğimiz var. Bunlar arasında İSAM var, İRSİKA var, Türk Tarih Kurumu var, üniversite kütüphaneleri var ve İstanbul'dan çok fazla araştırma enstitüsü var. Yine onlarla da bilimsel yayın çıkardıkları için ve konuları da genelde İstanbul olduğu için istesek de istemesek de işbirliği yapıyoruz. Örnek verecek olursak, Alman Arkeoloji Enstitüsü, Fransız Araştırmaları Enstitülerinin hazırladığı toplantılar, konferanslar, çıkarttıkları yayınlar İstanbul ile ilgili ve İstanbul araştırmaları merkezi olarak biz onları kütüphanemizde bulundurmak zorundayız. Tabi bizde onlara gönderiyoruz. Yani bir değiş tokuş, işbirliği var.

Melek GENÇBOYACI'nın Cevabı:

Bizim yazma eserler kütüphanesi olduğu için bütün eserler dijital ortama aktarıldı. Kamu kurum ve kuruluşlarından faydalanma esaslarına göre kütüphanelerle işbirliği yapıyoruz.

Prof. Dr. Doğan ATILGAN'ın Sorusu:

Her yazma tek değildir. Örneğin; Süleymaniye'de dijital ortama aktarılmış bir yazma ya da Kastamonu il halk kütüphanesinde dijital ortama aktarılmış bir yazma millet kütüphanesinde de varsa onu ayrıca dijital ortama aktarıyor musunuz? Yoksa oradaki nüshayı kullanabiliyor musunuz?

Melek GENÇBOYACI'nın Cevabı:

Hayır. Her kütüphane kendi koleksiyonunu oluşturuyor. Böyle aktarıyoruz.

Selma ASLAN'ın Sorusu:

Sayısallaştırılmış, dijitalleştirilmiş kitapların kütüphaneler arasında aktarımı, etik açıdan beni düşündüren bir konu olmuştur. Mesela bizde 1927 baskı bir Nutuk var ve bunu dışarıdan bir okuyucu talep etti. Tabi ki tek nüsha bir kitabı vermek istemedik. Hemen dijitalleştirip mi göndersek derken fotokopi makinesine bakıp bir dijitalleştirme düşünmüştüm. Arkadaşlarım çok iyi açılmıyor

yıpratırız dijitalleştirirken yapmayalım dediler. Peki bizden önce bunu dijitalleştirmiş olan varsa onlardan alalım dedik. Nitekim 2 üniversite kütüphanesi evet bizde bunun dijitalleştirilmiş var, size iletebiliriz dediler. Şimdi okuyucuya temin ettiğimiz PDF'i ben kendi kütüphaneme koyabilir miyim? Bu etik olur mu?

Prof. Dr. Doğan ATILGAN'ın Cevabı:

Bu web ortamında kullanıcı hizmetine açılmışsa sizde de açılmasının hiçbir sakıncası yok. Yani telif haklarına da aykırı bir şey değil. Aslında ülke varlıklarının, değerlerinin de boşa harcanmaması gerekir. Kişisel görüşüm, bu konuyu yasal olarak biliyorum.

Selma ASLAN'ın Katkısı:

Telif hakları itibariyle sormuyorum ama etik açıdan onların emeğinin ürünü olduğu için uygun mudur?

Prof. Dr. Doğan ATILGAN'ın Cevabı:

Yani kurum size kullanma izni verdiğine göre bir sorun olacağını düşünmüyorum.

Selma ASLAN'ın Sorusu:

Tarih ve Edebiyat bölümlerinden bazı hocalarımız yazmaların kopyalarını istiyorlar ve bir ücret ödeyerek Süleymaniye'den, millet kütüphanesinden getiriyoruz. Bunu kütüphanemin kataloguna ekleyip bakın bunu benim kütüphanemden artık kullanabilirsiniz diyebilir miyim? Diyemez miyim? Artık o yazma size aittir.

Melek GENÇBOYACI'nın Cevabı:

Kamu kurum ve kuruluşlarından faydalanma esaslarına göre diyemezsiniz. O kopya kişiye veriliyor.

Selma ASLAN'ın Sorusu:

1927 baskı Nutuk'ta da aynı mantık geçerlidir. Belirli bir kişi için bedelini ödüyor.

Prof. Dr. Doğan ATILGAN'ın Cevabı:

Ama aldığınız kurum onu kullanıma açmış ise bir sakıncası yoktur. Ama millet kütüphanesindeki yazma sadece kurum içi kullanımda olduğu için internet ortamında başka kullanıcılara açılmadığı için geçerli olmaz.

Yusuf ÖZKAN'ın Sorusu:

Benim merak ettiğim iki konu var. Birincisi kütüphanecilik, daha önceleri dijital ortam, bilgisayar, arama motorları yoktu. Herhangi bir ödevimiz olduğu zaman kütüphanelere koşardık ve kütüphanelerde oturacak yer bulamazdık. Şimdi o dönemin o sıkışıklığın olduğunu zannetmiyorum. Her ne kadar teknolojinin bütün nimetlerinden faydalanmak gerekse de, hep dijital ortama geçme anlamında kütüphaneciliğin geleceği nereye gidiyor? Hep böyle dijital ortamda mı kalacak? Bu kütüphaneler ne derece rantabl kullanılmaya başlayacak. Çünkü az okuyan bir toplum olduğumuzu kabul etmemiz gerekiyor. Kütüphaneciliğin geleceğini merak ediyorum.

Hasan YAŞAR'ın Katkısı:

Yazma eserlerin dijital hale getirilen yazmaların tekrar bir daha dijital hale getirilmesine gerek kalmadan başka kütüphaneler arası değişimi olur mu? Şeklinde bir konu oldu, yazmalar tek nüsha olduğu için yani bir elden çıktığı için ikinci bir nüsha ile benzerlik arz etmez. Dolayısıyla yazmaların ayrı ayrı çekilmesi lazım. Onun yanına düşülen bir not efendim müstensih kaydı farklı farklıdır. Bu matbu eserlerde söz konusu olabilir. Yani Osmanlıca matbu eserlerin değişimi eğer aynı matbaada ve aynı tarihte basılmışsa onun ikinci defa dijital hale getirilmesine gerek yok. Ama yazmalarda bu olmaz. Hepsinin ayrı ayrı yapılması gerekir.

Prof. Dr. Doğan ATILGAN'ın Cevabı:

Dijital ortama aktarma biz kütüphaneciler açısından kütüphanelerin önemini, işlevini azaltmadı hatta arttırdı. Eskiden kütüphaneye gidip kaynağı bulabiliyordunuz. Ama şimdi dijital ortamda googlede bir kelime yazıyorsunuz size milyonlarca veri getiriyor. Bunun hepsinin doğru bilgi olduğunu tanımlamak veya onları organize etmek yine kütüphanecilerin işlevleri arasındadır. Bana göre kütüphanelerin geleceğinde çok farklı görüşler olsa da dijital ortam önemlerini azaltmadı, arttırdı. Basılı kitaplar belki azalacak, basılı kitaplarla birlikte sayısal kitaplar hizmete sunulacak. Eskiden sadece bir mekâna gidip kütüphaneden yararlanmak varken şimdi kütüphane hizmetleri zaman-mekân sınırı olmadan hizmete başlamıştır. Bu nedenle kütüphanelerin ve kütüphanecilerin işlevi daha da arttı. Belki de bizim eksikliğimiz, dijital ortamda bir katalog var mı? İnternet ortamına aktarıldı mı? Soruları olabilir. Ama bir odada hapsedilmiş kitapların toplum hizmetine, yararlanacakların hizmetine sunulmaması, o kitaplar ne kadar değerli olursa olsun bir anlam taşımıyor. Bir değerın ortaya çıkarılabilmesi için onun paylaşılması gerekiyor.

Melek GENÇBOYACI'nın Cevabı:

Dijital ortama geçilmesiyle eserlerin artık yıpranmasının önüne geçilmiş oldu.

Yusuf ÖZKAN'ın Sorusu:

Dijital kütüphaneciliğe doğru bir geçiş.

Melek GENÇBOYACI'nın Cevabı:

Tabi, ama yinede okuyucumuz çok bizim. Artık tadını çıkarta çıkarta okuyorlar. Diyelim ki küçücük çiplerde bile evlerinizde artık rahatça okuyabiliyorsunuz.

Hasan YAŞAR'ın Sorusu:

OCR programından bahsedildi. Yazmalarda değil de matbu Osmanlıca kitapların OCR programı ile çevrim programı var mı? Kütüphanelerinde kullanıyorlar mı? Osmanlıca kitaplarda bunun çevrimi mümkün mü? İran da Farsça kitaplar için var olduğunu duydum fakat Türkçede kullanılıyor mu? Onu merak ediyorum.

Selma ASLAN'ın Katkısı:

Gelecek ile ilgili bir şey söyleyebilir miyim? Yakında Amerika'da basılacak bir kitapta Türkiye kütüphaneleri teknoloji uygulamaları ile ilgili bir bölüm yer alacak. Oradaki son paragrafı çok özet bir şekilde izin verirseniz paylaşayım. Kütüphanelerin kitap müzelerine dönüşeceğini, kütüphanecilerin ise ekran arkasında bilgi arayanı buluşturacağını düşünüyorum. Star Trake'de kaptan Scott'un bilgisayardan bilgileri aldığı güne ulaştık bile o bilgileri derleyen, düzenleyen adı ne olursa olsun bir kütüphaneci olacaktır.

KENT ARŞİVLERİ

(BİRİNCİ OTURUM)

"KENT ARŞİVLERİNİN OLUŞMASINDA YEREL HALKIN FONKSİYONU VE ÇORUM BELEDİYESİ KENT ARŞİVİ ÖRNEĞİ"

İrfan YİĞİT, Çorum Belediyesi Kent Arşivi Sorumlusu

GİRİŞ

Tarih yazıcılığında toplumsal tarih bakış açısının egemen olmaya başlamasıyla tarihte *Tümdengelim* metodolojisi yerini *Tümevarım*'a bırakma sürecine girmiştir. Yerel tarihin toplamından genel tarihin meydana gelebileceği bilinci özellikle kentlerde oluşmaya başlamıştır. Bu metot, yerel kaynaklara olan ilginin artmasına sebep olmuştur.

Dünya Tarihi içerisinde resmin bir parçasını oluşturan "*Türkiye Tarihi*"nin oluşabilmesi için kentlerin Yerel kimliğinin ortaya çıkarılması toparlanacak belgeler sayesinde olacaktır. Kentlerde üretilen her türlü belge, üretildiği yerin tarihsel ve kültürel mirasının devamlılığı için önemli birer kaynaktır. Bu kaynakların kimi Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğünden, kimi müzelerden en önemlisi de her zaman yok olma riski olan yerel halkın arşivlerinden toparlanmıştır.

Devlet arşivleri ve müzelerdeki arşiv kaynakları bir şekilde koruma altına alınmış ve zamanla yayın ve bilimsel hayata kazandırılması sağlanmaktadır. Fakat yerel halkın elinde mevcut olan ve "yastık altı" olarak nitelendirilen yerel kaynakların çok büyük kısmı yok olmuş durumda. Yok olmayan bu kaynakların yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının çabalarıyla yok olmasının engellenmesi için bir çatı altında toplanması, zaman kaybedilmeden kayıt altına alınması da kent arşivleri, kent müzeleri sayesinde olmaktadır. Bu tebliğde Yerel Tarih ve Kent Arşivleri ile ilgili bilgiler gözden geçirildikten sonra, Çorum Belediyesi Kent Arşivi'ndeki deneyimler, örneklemeler, Kent Arşivi yerel halk etkileşimi, kent arşivlerinin oluşum süreci ve bu genel çıkarımdan sonrada "Yerel Halkın kent arşivlerinin oluşumundaki fonksiyonu" ele alınacaktır.

Yerel Tarih ve Kent Arşivleri: Çorum Belediyesi Kent Arşivi Örneği

Tarih, bireyin yaşadığı hayat içerisinde hep bir bugün inşasından meydana gelmektedir. Yerel tarihçilik sadece bir uzmanlık alanı değil, aynı zamanda bir ilgi alanıdır. Dolayısıyla dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yaşadığı çevreyi araştırmaya çalışan yerel araştırmacılar mevcuttur. Ancak Türkiye'de, resmi tarihin bakış açısı amatörlerin çalışmalarına da damgasını vuruyor ve konu edilen coğrafyanın arkeolojik zamanlardan günümüze uzanan öyküsü, sosyal tarihin dışında, devlet, siyasal tarih, kentin yetiştirdiği ünlüler merkezinde betimleniyor. Yerel tarih de bunun bir parçası; içinde yaşadığımız coğrafyayı anlamlandırmaya veya onun geleceğe taşınmasını sahiplenmeye yönelik olarak oluşan bir duyarlılık.

Yerel tarih, tarihçiler için tarihin bir bakıma gündelik olanla, sıradan insanla ilişkisini kurmanın ve bu yolla da tarih yazımının demokratikleşmesini sağlamanın bir yoludur. Tarihçiler “yerel” terimini tarih yazımının geleneksel formlarında egemen olan yaklaşımdan farklılıklarını, tarihin ulusal anlatımdaki tek biçimliliğinden, tekil ulustan bölgesel ya da yerel çeşitliliğe yönelişlerini ortaya koymak için kullanırlar. Ulusal ve uluslararası siyasi, askeri ve diplomatik gelişmeler kuşkusuz insanlık tarihinin bir parçasıdır ama sıradan insanın faaliyetleri ve çevresi de aynı şekilde tarihin bir parçasıdır.

En genel tanımıyla Yerel tarih bilimsel bir disiplin olarak özellikle 19. yüzyıl sonlarından itibaren, ulus-devletlerin kendilerini yapılan ulus tanımlarından hareketle kurgulamalarıyla birlikte üniversitelerde yer edinmeye başlamış, ancak, zamanla “tarih” kavramının içeriğinin genişlemesiyle birlikte pek çok alt kategori ortaya çıkmıştır. Yerel tarih kavramı, işte bu gelişim içerisinde, toplumsal tarihle birlikte ortaya çıkar. Yerel tarihin çalışma alanı kabaca, yerleşim temelli birimlerin tarihinin tüm yönleridir. Toplumsal, ekonomik, siyasi, etnik vs. tüm bileşenler yerel ölçekte olabildiğince ayrıntılarıyla araştırılır, belgelenir, öykülenir ve sergilenir. Bu anlamıyla yerel tarih, tek başına “geçmişin öykülen-dirilmesinden daha fazla içeriğe tekabül eder. Her şeyden önce yerel tarihin araştırma alanını, yerleşim temelinde tanımlanması ve gündelik yaşamı paylaşıp günlerini aynı coğrafyada, aynı kentin sokaklarında geçiren insanların ortak geçmişleri oluşturur.

Daha önce de belirttiğimiz gibi yerel tarih çalışmaları, belli bir yerleşim biriminde bir arada yaşayan insanların neden orada ve bir arada olduklarını, ortak geçmişlerini ve anılarını ortaya çıkarmayı amaçlar. Bu tanımıyla ortak geçmişle-

rini yine ortak çabalarıyla araştıran, öyküleyen ve sergileyen insanların, belli bir kentlilik ve bir arada yaşama kültürü ve bilinci oluşturmaları ve yaygınlaştırmaları, tarih bilincinin yanı sıra, örgütlenme kültürü açısından da önemli görünmektedir.

Yerel tarih, bize geçmişin sadece belli bir insan topluluğu ya da belli bir mekânla sınırlanan bilgisini sunmaz, aynı zamanda konu edinilen toplumsal grupların, kentin, mahallenin ya da bir fabrikanın içinde bulunduğu daha genel kültürel, sosyal, siyasi ve iktisadi doku hakkında da bilgi verir. Kimi zaman bu bilgiler bir toplumun tarihsel gelişimi ya da dönüşümü için söylenegelen genel geçer yargıların yanlışlığını da ortaya çıkarır.

Günümüzde yerel tarih sadece akademisyenlerin bir uğraşı alanı olmaktan çıkmış, aynı zamanda tarih meraklıları, öğretmenler ve öğrenciler için en önemlisi de o bölgede yaşayan yerel halk için önemli bir çalışma alanı haline gelmiştir. Kent tarihleri halk ile birlikte yaşayan ayrılmaz bir bütündür ve kent arşivleri de yerel tarihin yaşama alanlarını oluşturan yapılarıdır.

Çorum Belediyesi Kent Arşivi, 2005 yılında ilk açıldığından buyana çalışmalarının önemli bir bölümünü yerel tarih ve Çorum Kent Tarihi alanında yoğunlaştırmıştır. Bu alana ilişkin 45 adet yayının yanı sıra, başta **Çorum Şer'iyye Sicilleri** **Transkripsyon Projesi** ve *Uluslar arası Osmanlıdan Cumhuriyete Çorum Sempozyumu* olmak üzere bir dizi çalışma gerçekleştirdi.

Çorum Belediyesi Kent Arşivi'nin kent tarihi araştırmaları yayınları arasında Çorum Halkevi Dergisi Tıpkı Basımı(1938-1946 yılları arası), Çorum Gazetesi Çevirileri (200 sayı gazete-2 Cild), Çorum Ağzı Sözlüğü, Çorum Kültür ve Tarihinde Tasavvuf Geleneği, 20. Asırda Çorum Tarihinden Notlar, Çorum Şer'iyye Sicilleri Katalogları(2 Cild) vb. çok sayıda kitap yer alıyor.

Çorum Belediyesi Kent Arşivi, ayrıca 4500 adet siyah beyaz fotoğraf albümünden oluşan bir fotoğraf arşivinden derlenen “1897'den 1979'a Çorum Geçmiş Zaman Halleri, Tarihe Işık Tutan Çorum Fotoğrafları, Çorum Futbol Tarihi (1920-1979 yılları arası), Geçmişten Günümüze Çorum ve Çorum Geçmiş Zaman Halleri adlı albüm kitaplar önemli bir kaynak kitap niteliği taşıyor.

Yerel Halk – Kent Arşivi Etkileşimi

Halkla ilişkiler önceden düşünülmüş, planlanmış ve sürdürülebilir bir enerjiyle kurgulanmış ilişki ve iletişimlerin yürütülmesi işlevi olarak da tanımlanabilir. İletişim kavramının kapsadığı geniş alan göz önünde bulundurulduğunda, halkla ilişkilerin temel araçlarının gündemin takip edilmesi, doğru partnerlerin bulunabilmesi, sürekli araştırma, bilgi edinme, bilginin iletişim aracılığıyla işbirliklerine dönüştürülmesi şeklinde tanımlanması da mümkündür. Sonuçta halkla ilişkilerin hedefi, yapılan işleri ve işler aracılığıyla da kurumu, organizasyonu ya da kuruluşu, hedef kitlesiyle en doğru şekilde buluşturmak, bu buluşmayı çeşitli ortaklar, destekçiler vs. ile de zenginleştirmek olduğuna göre, tek boyutlu bir düşünme biçiminden bahsetmiyoruz demektir.

Gazetelerden özel şirketlere, belediyelerden diğer kamu görevlilerine, kentin en yoksullarından en varlıklı kesimlerine kadar, yapacağımız işin gereksinimlerine göre planlanmış bir halkla ilişkiler hem işlerimizin yürümesini hem de yaptığımız işlerden mümkün olan en geniş kalabalıkların yararlanabilmesini sağlayacaktır.

Halkla ilişkiler ikna etmek, bir şeyi satmak, insanları eğitmek, birilerini uyararak, bir konuda istek ya da tepki uyandırmak, ilgi çekmek, var olan ilgiyi geliştirmek, gelir elde etmek amaçlarıyla yapılabilir.

Özellikle Kent Arşivlerinde halkla ilişkiler bir ya da birkaç uzman kişinin değil, kurumda çalışanların ve kurum çevresinde var olan tüm gönüllü ve destekçilerin hep birlikte üstlenmek durumunda oldukları bir işlevdir. Çünkü ticari olmayan, daha çok kamusal çıkarlar, kâr amaçlı olmayan yararlar için oluşturulan bu tür kurumlarda insanlara bir mal ya da hizmetten çok, bir sorumluluk sunulur. Hedeflenen insan ya da gruplarda bu sorumluluğu üstlenmeye karşı bir istek yaratabilmek ise, her şeyden önce, bu sorumluluğu sunanların kendi yaşam pratikleriyle örnekledikler, doğru bir dille anlattıkları, ilişki ve iletişim biçimlerinin her aşamasında bu sorumluluğa sahip olduklarını hissettirdikleri, neredeyse bir yaşam biçimi haline getirdikleri izlenimiyle gerçekleştirilebilir. İlk bakışta zor gibi görünsün de bu izlenim çoğu zaman kendiliğinden vardır. Çünkü kişisel ve toplumsal ideallerin gerçekleştirilmesi arzusuyla, bu tür kurumların, kuruluşların, grupların oluşturulması bile hemen ilk adımda ikna edici bir görünüme bürünebilir.

Dolayısıyla ilk adım, daha böylesi bir çabaya girilirken var demektir. Halkla ilişkiler, bu çabanın doğru bir şekilde anlatılması, kaynakların en doğru şekilde kullanılması ve özellikle Kent Arşivlerinde var olan tüm bilginin mümkün olduğu kadar geniş insan gruplarıyla paylaşılması, şeffaf ilişkiler kurulması sürecidir. Bu da, giderek karmaşıklaşan toplumsal pratiklerde üzerine düşünülmesi ve planlanması gereken bir işler bütünü demektir.

Kent Arşivlerinin Oluşumunda Kamuoyu Oluşturma

Kamuoyu kabaca halkın tüm toplumu ilgilendiren konulara ilişkin kanıların toplamıdır. Yani çevremizde olup bitenler hakkında az ya da çok bilgiyle, o konuya nasıl tepki vereceğimizi belirleyen düşüncelerimizin toplamıdır; bu düşünceleri ifade ettiğimiz biçimlerdir ve yine tepkilerimizdir. Gündelik yaşamda kamuoyu, çok sayıda bireylerden oluşan toplulukların kolektif kanaatlerini belirtmek için kullanılır.

Ancak, kamuoyu oluşturmak derken toplumu oluşturan bireylerin belli bir konu hakkında yalnızca bilgi sahibi olmalarını kastetmeyiz. Kamuoyu oluşturmak derken bahsettiğimiz şey tam olarak, halkın herhangi bir konuda bilgi sahibi olmasıyla birlikte “kamuoyu oluşturucuların” beklentileri yönünde düşünmelerinin ve tutum takınmalarının sağlanmasıdır.

Kamuoyu oluşmasında ve kamuoyu oluşturulmasında pek çok etkenin rolü vardır.

Bunların başında da kişisel etkenler gelir. Kişisel algılamalar, özdeşleşmeler, psikolojik süreçler, uyumsuzluklar, önyargılar vs. kamuoyunu oluşturan bireylerin düşünme ve davranma biçimlerini etkiler. İkinci bir etken grubu ise kuşkusuz çevresel olanlardır.

Bireylerin toplum içindeki yerleri, topluma hâkim olan ideoloji, nüfus yapısı, kültür, siyasal kurumlar, din, kitle iletişim araçları vs. bu grup içinde değerlendirilir.

Kent Arşivlerinin kuruluşunda ve ilerleyen zamanlarda kamuoyu oluşturma sürecinde, verilecek tüm mesajlarda bu etmenlerin rollerinin değerlendirilmesi gerekir. Burada altı çizilmesi gereken nokta, özellikle yerel tarih çalışmalarında olduğu gibi belli bir yönde bir gelişim, bir değişim isteniyorsa, sunulan mesajın içeriğinin değiştirilmesinden çok, onu yaygınlaştırırken kullandığımız dilin ve araçların doğru seçilmesidir.

Kamuoyu oluşturmada yüz yüze kişisel iletişimden yazılı, sözlü, görüntülü kitle iletişim araçlarına kadar pek çok vasıttan yararlanılabilir. Herhangi bir konuda kamuoyu oluşmasının ilk koşulu, o konuda bireylerin ya da grupların bilgi sahibi olmalarıdır.

İletişim, özellikle de kitle iletişim araçlarıyla yapıldığında kısa sürede çok sayıda insanın bilgi edinmesini kolaylaştırır. Ancak, bu, kitle iletişim araçlarının tek kamuoyu oluşturma aracı olduğu anlamına gelmez.

Kamuoyunu oluşturan araçlar ya da araçların başında, yüz yüze ilişkiler ve kanaat önderleri gelir. Özellikle küçük yerleşim birimlerinde yüz yüze ilişkilerin kamuoyu oluşturmadaki önemi birincildir. Kişisel ilişkiler ve ikna edici bir tartışma yönteminin verdiğimiz bilginin amaçladığımız yönde bir tepki oluşturmada katkısı, genellikle kitle iletişim araçlarından çok daha fazladır. Yine küçük yerleşim birimlerinde bazı kişiler kitle iletişim araçlarından ya da yüz yüze iletişimle öğrendikleri bilgileri kendi yorumlarını da katarak çevrelerindeki diğer insanlara aktarırlar. Kamuoyu çalışmalarında “kanaat önderleri” dediğimiz bu kişiler de kamuoyu oluşturmada önemli araçlar olarak görev alırlar. Bazen, genellikle toplumda belirli bir statüye sahip olan bu kanaat önderlerini ikna ederek kamuoyu oluşturmada önemli bir aşama kaydetmiş sayılabiliriz. Çünkü onlar da yüz yüze iletişimi kullanarak bilginin yayılmasını sağlarlar. Çorum Belediyesi Kent Arşivi çalışmalarına gönüllü olarak katkı sağlayan kırka yakın kanaat önderi bulunmaktadır.

Siyasal ve toplumsal liderler de kamuoyu oluşturmada göz önünde bulundurulması gereken kişilerdir. Belli bir konuda kamuoyu oluşturmaya çalışırken önümüzdeki bir diğer aşama ise toplumsal grupların bilgilendirilmesidir. Sivil toplum örgütleri, sendikalar, meslek odaları vb. gruplar bilginin yayılmasında önemli bir işlev üstlenebilirler. Kitle iletişim araçları tüm bu araçların örgütlenmesiyle eşzamanlı olarak devreye girdiğinde daha etkili bir işlev görme şansına sahiptir.

Yerel arşivlerin, yani kent arşivlerinin öz sermayesini yerel halkın birikimleri oluşturmaktadır. Devlet arşivlerinde yada kurumsallaşmış diğer arşiv birimlerinde mevcut olan malzeme bir şekilde korunmakta ve zaman içerisinde tasnifleri yapılarak gün yüzüne çıkartılmaktadır. Yok, olma ihtimali fiziki şartların iyilik kötülük derecesine göre az veya çok olmakta. Ama halkın elinde mevcut olan bilgi, belge ve fotoğraflar her an yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır.

Çorum Belediyesi Kent Arşivi kurulduğu ilk günden beri yerel halk ile olan diyaloglarını en sıcak ve en üst seviyede tutmuştur. Şu bir gerçektir yerel tarih araştırmalarında yerel halkın elinde bulunan malzeme çok büyük önem arz etmektedir. Bunu şöyle örneklendirebiliriz: Bir hükümet ekonomi politikasının büyük bir bölümünde öz sermaye olarak vatandaşın yastık altında sakladığı altınları, dövizleri ve yastık altı birikimleri gün yüzüne çıkartmayı hedefleyerek işe koyulmaktadır. Yerel bir arşivci içinde vatandaşın yastık altında sakladığı materyaller çok önemlidir. Bir vatandaşın babasından, dedesinden kalan bir fotoğraf o an için kendisinin verdiği değer kadarıyla saklanıp korunabilir fakat nesil değiştikçe bu malzemelerin önemi ve korunma hassasiyeti azalmaktadır. Yok olma riski artmaktadır. Bu sebeple kent arşivleri ne kadar fazla yerel halka ulaşır, ne kadar çok materyali kayıt altına alırsa o kadar başarıya ulaşmaya yaklaşır. Geçmişin mirası, geleceğin mahsulünü meydana getiren tohum yerel halktan toplayacağımız belgelerden bilgilerden oluşmaktadır. .

Bunu bir örnekle açıklamak istiyorum: “Çorum Belediyesi Yayınları arasında çıkan bir fotoğraf albümünde vatandaşımızın birisinin 1950-1960’lı yıllarda bir fotoğrafını yayınlamışız. Bu vatandaş arşive geldi ve böyle bir kitap olduğunu, bu kitaptan almak istediğini söyledi. Daha sonra “Bende de bu tarz fotoğraflar var. Şayet isterseniz getirebilirim.” dedi. Fotoğraflar elimize ulaştığında bir sürprizle karşılaştık. Bu güne kadar adını duyduğumuz, fakat hiç görmediğimiz bir yapı olan “Eski Hükümet Konağı”nın fotoğrafı elimize ulaştı. Bu vatandaş fotoğrafın babasından kaldığını ve 50 yıldır sakladığını, bu albümü görünce işe yarayacağını düşündüğünü söyledi. Bunun gibi yüzlerce örnekle karşılaşabilirsiniz.

Yerel Halk ile Araştırmacılar Arasındaki Köprü: Kent Arşivleri

Kentlerdeki en büyük boşluklardan bir tanesi yerel bilgilerin toparlandığı bilgi bankalarının olmayışıdır. Bu boşluğu Çorum Halk Kütüphaneleri tam anlamıyla dolduramamıştır. Özel bir çalışma ile kütüphanelerde bir bölümde yerel tarihe ait materyaller toparlanmadıysa, genel kütüphanecilik politikası olarak Çorum’da yerel tarihe bir yönelim pek yoktur.

Kent tarihi ve kültürü hakkında araştırmalarda bulunan araştırmacıların kaynağa ulaşma süresinin kısalığı açısından Çorum Kütüphaneleri tam olarak işlevsel değildir. Burada şöyle bir sorun ortaya çıkmaktadır. Kütüphaneler halkın gönüllü olarak getirecekleri belgelerin, kitapların bir araya gelmesi ile meydana gelmektedir. Bu gönüllülük esasını da çoğu vatandaş yaşadığı süre içerisinde

benimsememekte, daha sonraki nesillerin kitaba verdiği değer bazında kitap ve belge bağışları devam etmektedir. Nasıl genel tarihten yerel tarihe doğru son zamanlarda bir kayma başladıysa, kütüphanelerin bu fonksiyonu sebebiyle kent arşivlerine de bir yönelme başlamıştır.

Bunun en büyük sebebi yerel araştırmalarda daha kısa zamanda bilgiye ulaşma ve ulaşılamayan bilginin kaynağının daha çabuk keşfedilmesidir. Kent arşivlerindeki materyallerin toparlanmasından daha önemlisi de yerel kaynak tasnifidir. Bu kaynak tasnifi bilginin kaynaklarının tabir-i caizse haritasının çıkarılması anlamındadır. Kentin tarihi, kültürü, gelenekleri tüm unsurları ile duygusal bir bağ oluşturan kent arşivleri sayesinde bilgileri bir araya geldikçe anlam kazanmakta ve resmin kareleri tamamlanmaktadır.

Kent araştırmalarında, araştırmacıların en büyük sıkıntısı çok bakir bir alan olan yerel tarihin kaynak niteliğindeki materyallerinin toplu halde olmaması, eski yazıyla (Osmanlıca) yazılmış olan Şer'iyye Sicilleri, Mühime Defterleri, Tahrir defterleri gibi materyallerin dil sorunudur.

Diğer bir sorun ise yerel halkın elinde mevcut olan materyalleri şahıslarla paylaşmak istememesi. Kurumsal bir güven sağlayan kent arşivleri bu sorunu ortadan kaldırma aşamasında başarılı sonuçlar sağlamıştır. Çorum Belediyesi Kent Arşivi çalışmalarından iki örnekle bunu açıklamak istiyorum.

Şer'iyye Sicilleri dili, orijinal belgelere ulaşılması aşamasında, genel olarak tüm illerin ve araştırmacıların büyük problemidir. 2009 yılında başlattığımız bir proje ile yerel halkın birinci el kaynaklara ulaşmasını sağlama açısından önemli olan bu materyalleri transkribe ettirerek araştırmacıların ve yerel halkın hizmetine sunduk. 16 defter ve 5000 sayfa orijinal metinden oluşan Çorum Şer'iyye Sicillerinin Transkripsiyonları Türk Arşivciler Derneği Tarafından 8 ay gibi kısa bir sürede başarıyla hazırlanarak proje tamamlandı. Yaklaşık olarak 20 bin sayfayı bulan bu çevirilerin daha sonra konu başlıklarından oluşan katalogları iki cilt halinde kitap haline getirilerek Çorum Belediyesi Kültür Yayınları arasında yayınlandı.

İkinci bir örneği 1938-1946 yılları arasında Halkevi tarafından hazırlanarak yayınlanan ve 61 sayıdan oluşan Çorumlu dergisi, Çorumda takım halinde 3 yerde mevcuttu. 2 takımı özel şahıslarda bir takımı kütüphanede. Fakat üç takımı yan yana getirmeyince 61 sayı tamamlanmıyordu. Biz bu üç takımı bir araya getirerek ilk olarak fotoğraflarını çekerek dijital ortama aktardık ve gerekli baskı ça-

lışmalarından sonra tıpkıbasımını yaparak yayınladık. Kent arşivi olarak çalışmalarımızdaki en önemli vizyon kaynak eserleri vatandaşın hizmetine tekrar kazandırmak ve temel taşlarını oluşturduktan sonra üzerine bir şeyleri bina etmektir. Bununda %80 lik kısmını günümüz itibarıyla tamamlamış bulunmaktayız. Bu yapılan çalışmaları gören yerel halk kent arşivine daha fazla sahip çıkmaktadır. Yayımlanan eserlerde kendilerinin yaşadığı o günlerin öyküsünü gördükleri için hiç tereddüt etmeden desteklemektedirler.

Çorum Belediyesi Kent Arşivinin Kuruluş Aşamasında Yerel Halk Kent Arşivi Etkileşimi

Yerel tarih nasıl o bölgede yaşayan halkın bir gününün toplamından meydana gelen bir öykü ise kent arşivlerinin kuruluş aşamaları da bu öykünün bir bölümüdür. Şahısların tespiti, belge çeşitlerinin tespiti, alınması bunların hepsi ayrı ayrı bir hikâye, öyküdür.

Bir projenin hayata geçirilmesinde başlangıç aşamasında planlamasının mantıklı ve gerçekleştirilebilir bir nitelikte olması çok önemlidir. Kuruluş aşamasında attığımız ilk adım kent içerisinde yerel halktan kentin eski ailelerinin kayıtlarının çıkarılması olmuştur. Bu ailelerin tespit edilmesinde en önemli fonksiyon yine yerel halka aittir. Çünkü bizim deyimimizle kent arşivinin gönüllü çalışanları olan "İhtiyarlarımız" sayesinde bu tespitler yapılmıştır. İlk görüşmelerde bazı sıkıntılar yaşanmıştır. Bu sıkıntıların en başında belediyelerin siyasi bir kurum olması. Vatandaşların büyük bir bölümü siyasi bir kurumun çalışması olarak gördüğü için, ön yargılı yaklaşımda bulunmuş veya belediye ile olan herhangi bir sıkıntısından dolayı bilgi, belge vermek istememiştir. Bu noktada kent arşivlerinin sorumluluğunu üstlenen görevlilere halkın güvenmesi, güvenebileceği şahısların olması, bu görevlilerin halkı ikna edebileceği noktaları bilmesi çok önemlidir.

Kentte yaşayan bireyler belirli bir sosyal çevrede yaşamakta ve bu çevre içerisinde etkileşim içerisinde bulunduğu, saygı duyduğu, güvendiği eşi, dostu çevresi arkadaşları bulunmaktadır. Belge toplama işleminde bizim en çok işimiz kolaylaştıran taktik bu olmuştur. Ulaşmak istediğimiz kaynağı ilk elden alma imkânımız olmadıysa, o insana yakın olan ve bizi tanıyan bilen şahısların aracılığı vasıtasıyla belgeleri almayı başardık. Bu şahısların bizlere olan güvenini ilk iletişimden sonra bilgi, belge alınan şahıslara da aktararak bu çemberi genişlettik.

Arşivcilik mesleğinde halkın size olan güven çok önemlidir. Belge getiren vatandaşın teslim ettiği belgeyi kullanma aşamasında adının mutlaka kayıtlara geçeceğine olan inancı arşivcilikteki en büyük sermayedir. Gönüllülük esasına dayanan bu iletişimde hiçbir maddi beklentisi olmayan bu insanların tek isteği gelecek nesillere isimlerinin intikal etmesi, yani adının yok olmayacağına olan inancıdır. Bir gün bir yerde adının anılacağını düşünmesi o vatandaş için, maddi olarak karşılığı ödenemeyecek bir duygudur. Tüm eserlerimizde bilgisini, belgesini kullandığımız tüm vatandaşlarımızın isimleri geçmektedir.

Çoğu insan için çokta önemli olmayan bir kağıt parçası, bir fotoğraf yastık altında yaşadığı anıların bir belgesi olarak saklayan yerel halk için çok büyük manevi değere sahiptir. Bu manevi kıymetteki hatıranın da bir anda başka biriyle paylaşılması da çabucak kabullenilebilecek bir duygu değildir. Biz kent arşivini, kurumsal bir birim olarak değil, tüm gönüllülerimizle bir aile ortamı olarak görmekteyiz. Sadece bir alış-veriş niteliğindeki belge alış verışı değil, tüm duygularımızı paylaştığımız bir aile.

Bizlere olan bu güvenin sağlanmasın da kent arşivine gelen hiçbir kimseyi geri çevirmeyişimizdir. Kent arşivine gelen bir vatandaşımızın sorunu, işi bizim kendi sorunumuzdur. Bizim doküman toplamada yaşadığımız sorunlarımıza da onlar sahip çıkmaktadırlar. En ücra bir yerde hiç bulamayacağımız bir belgede olsa bu kent arşivinin işine yarar diyerek bize getirdikleri bir sistem oluşmuştur. Yerel halkın sahip çıkmadığı bir kent arşivinin başarılı olma gibi bir şansı yoktur.

Kaynakça:

Tarih Vakfı Web Sitesi. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi

ŞEHİR ARŞİVLERİNİN KURUMSAL VE TOPLUMSAL İŞLEVLERİ

INSTITUTIONAL AND SOCIAL FUNCTIONS OF LOCAL ARCHIVES

İshak KESKİN, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

Özet

Şehir arşivleri, mahallî idareler yanında yerel sivil toplum kuruluşları, bölgeyle ilişkisi olan aileler ve bölgede yaşayan gerçek kişiler ile özel hukuk ilkelerine tabi tüzel kişiler tarafından üretilen belgelerin devralınarak korunduğu arşivlerdir. Bu arşivlerden yerel kamu çalışanları ve özellikle yerel konularla ilgilenen araştırmacılar yararlanırlar. Bu açıdan ele alındığında şehir arşivlerinin iki temel işlevi söz konusudur: Kurumsal (içe dönük) işlev ve toplumsal (dışa dönük) işlev. Kurumsal işlev şehir arşivlerinin hem bağlı bulunduğu hem de belgelerini devraldığı gerçek ve tüzel kişilerin yönetsel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik temel meslekî uygulamalardan oluşmaktadır. Toplumsal işlev ise, araştırmacıların arşivlerden daha iyi yararlanabilmeleri için yerine getirilmesi gereken meslekî uygulamalardan ibarettir. Bu bildiride şehir arşivlerinin işlevleri konusu ele alınmıştır. Ancak Türkiye’de mevcut arşivcilik mevzuatı nedeniyle henüz bir şehir arşivi kurulamadığı için, konu, teorik bir yaklaşımla ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Şehir arşivleri, yerel tarih, kurumsal işlev, toplumsal işlev.

Abstract: In addition to civil society organizations, local governments (especially municipalities), the families which have relations with the area and people who are living at this area and legal entities dependent on private law principles have got some documents related about themselves and city archives take over these documents and save them. Researchers are interested in especially local

issues and local government staffs profit by these archives. In this point of view city archives have got two basic functions: Institutional function (introverted) and social function (extraverted). Institutional function constitutes basic professional applications and these applications aim is to ensure the administrative needs of people and legal entities. On the other hand social function consists of professional archives so that researchers more profit by these archives. In these declaration city archives functions are mentioned. Because of the available archival studies rules in Turkey, today a city archive has not been established yet. And this issue only took up theoretically.

Keywords: Local archives, local history, institutional function, social function.

I. Giriş

Şehir arşivi, mahallî idarelerde (özellikle belediyelerde) oluşan belgelerin konduğu; koleksiyon olarak da şehirle ilgili çok farklı (kamu ve özel) kurumların ve koleksiyoncuların belge – bilgi kaynağından beslenen bir kurumdur. Bu kurumlar hem kamu yükümlülüklerinin ve hizmetlerinin yürütülmesinde ve planlanmasında özellikle yerel kamu çalışanları hem de profesyonel ve amatör araştırmacılar tarafından yararlanılan birinci el kaynakların konduğu yerlerdir. Fischer (2007), bu nedenle, şehir arşivlerini belediyelerin (şehrin) politik ve kültürel hayatının *başlıca varlıkları* olarak görmektedir. Bu bakış açısıyla şehir arşivleri belediyelerin *bilim ve kültür* vitrinleri olarak değerlendirilebilir.

Şehir arşivlerinde çalışan arşivciler, kurumsal ve yerel nitelikli belge ve bilginin kullanılabilmesi, devralınması, düzenlenmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması için belli meslekî uygulamaları hayata geçirirler. Bu arşivciler, belge ve bilgi hizmetlerini örgütlerken, yerel toplumun entelektüel kapasitesini yükseltme ve toplumun belgesel mirasını geleceğe aktarma işlevini de yerine getirirler. Heider (1995: 21), bu bakımdan şehir arşivlerinin kurumsal olarak içe dönük, toplumsal olarak da dışa dönük olmak üzere, işlevlerini iki temel kategoriye ayırmaktadır. Bu ayrım, bir yandan kurumsal diğer yandan araştırma ihtiyaçlarına yönelik hizmet yürüten bu arşivler için daha sistematik bir yaklaşım gibi gözükmektedir.

Şehir arşivleri, yönetim işlerinin şeffaflığına, denetlenebilirliğine, vatandaşların yasal haklarını garanti ederek hukuk devletinin yapısının korunmasına ve sürdürülmesine dolaylı olarak katkı sağlamaktadır (Worm, 2005: 56). Bununla bir-

likte yerel tarihin araştırılması yoluyla vatandaşların yerel kimliğinin ön plana çıkarılmasına da ayrıca hizmet etmektedir.

Bu çalışmada, şehir arşivleri için söz konusu olan kurumsal ve toplumsal işlevlerin şehir arşivlerinde nelerden ibaret olduğu ve nasıl olması gerektiği konusu incelenmiştir. Arşivcilik mevzuatı dolayısıyla Türkiye’de kamusal arşiv uygulamaları Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğüne bağlı olarak yürütüldüğü için, konu, teorik bir yaklaşımla ele alınmış ve yabancı arşivlerden örnekler verilmesi suretiyle konu açıklanmaya çalışılmıştır.

II. Şehir Arşivlerinin Kurumsal İşlevleri

Şehir arşivleri, aslında diğer arşivlerin temel işlevlerinden farksız olan yükümlülükleri yerine getirmektedirler. Bu işlevler, en kısa ve basit ifadeyle arşiv malzemesinin tespiti ve ayrılması, düzenlenmesi, bakımı ve korunması ile kullanımıdır. Kurum arşivlerinden ayrılan yönü ise, bağlı bulunduğu kurum dışından (özellikle gerçek kişilerden ve özel hukuk ilkelerine tabi kurumlardan ve sivil toplum kuruluşlarından) belge – bilgi edinmesi; bunların araştırma ve (bağlı bulunduğu kurumun ve belge devraldığı diğer kurumların) idarî ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmasıdır. Daha açık bir anlatımla, hitap ettiği şehir ile ilgili her türlü belge ve bilginin toplanması, değerlendirilmesi, korunması, düzenlenmesi, bakım ve onarımının yapılması, gerekli hallerde ayıklanması ve yönetsel amaçlı olarak erişime hazır tutulması bir şehir arşivinin kurumsal işlevleri olarak sıralanabilir.

A. Arşiv Malzemesinin Tespiti ve Ayrılması

Şehir arşivleri, öncelikle bağlı bulundukları yönetimlerin ve yönetimlere bağlı bütün kuruluşların arşivlerini kayıt altına alır ve düzenler. Basit gibi görünen bu görev aslında en temel arşivsel işlemlerin yapılmasını gerektirmektedir. Buna bağlı olarak her türlü arşiv belgesinin değerlendirilmesi, idarî, yasal, ekonomik ve tarihsel bakış açısına göre yapılır; böylelikle, özellikle yerel arşivsel mirasın gelecek nesillere intikali mümkün olur. Bu sorumluluk sürekli saklanması gerekmeyen belgelerin geçici olarak korunmasını, sürekli saklanacak olanların da düzenlenmesini, tanımlanmasını, koruma önlemlerinin alınmasını ve erişime hazır hale getirilmesini ve belgelerin daha uzun süre korunmalarını sağlayabilmek için çeşitli bilgi taşıyıcıları üzerine aktarılması işlemlerini içeren kapsamlı meslekî çalışma tekniklerinden oluşmaktadır.

Şehir arşivlerinin kaynağı olabilecek arşiv malzemesinin tespiti işlemleri iki temel aşamada gerçekleştirilmektedir. Bunlardan ilki, kuşkusuz şehir arşivlerinin temel belge ve bilgi kaynağı olan belediye ve bağlı kuruluşlarının ürettiği arşivlik malzemenin tespiti sürecidir. Bu çerçevede yerel yönetimlerin kendi yönetim organları tarafından idarî işler, personel, satın alma, bilgi işlem, park ve bahçeler, iktisat, evlendirme, temizlik, gecekondu ve sosyal konutlar, yapım (inşaat), veteriner, sağlık, zabıta, emlak, istimlâk, imar, encümen, yazı işleri ve kararlar, hesap, fen, makine ve ikmal, çevre ve koruma, teftiş kurulu, hukuk, basın ve halkla ilişkiler, özel kalem, eğitim, kültür, sivil savunma gibi temel hizmet alanlarında üretilen belgelerden söz edilebilir.

İkincisi ise, şehir sınırları içinde özel hukuk ilkelerine göre faaliyet gösteren tüzel kişilerde, özerk kuruluşlarda, kamu yararına çalışan sivil toplum kuruluşlarında ve gerçek kişilerde bulunan belgelerin nasıl sağlanacağı ve tespiti işlemleridir. Kısaca şehir arşivlerinin işlevleri arasında, bağlı bulunduğu yönetimin ürettiği belgelerin dışında başka kurumlar ve gerçek kişiler tarafından üretilen belge ve bilgi kaynaklarının toplanması işlemi de vardır. Dolayısıyla şehir arşivleri, şehir sınırları dâhilinde faaliyet gösteren mahallî, özerk, sivil toplum kuruluşları, özel kurum ve kuruluşlar ile aileler ve şahıslar elinde bulunan belgelerin devralınması işlemlerini de gerçekleştirir. Bu tür kaynaklardan edinilen belgele-re yönelik yönetim pratiği, yasal ve ekonomik değer ölçütlerini kapsayan bir değerlendirme söz konusu olmasa da, tarihsel değerlerine göre bu belgelerin edinilmesi gerekmektedir. Zira şehir arşivleri hem bağlı bulunduğu yönetim organlarının hem de şehirle ilgili ve şehir sınırları dâhilinde farklı alanlarda faaliyet gösteren her türlü kurum ve kuruluşların ürettikleri belge ve bilgi kaynakları sayesinde asıl fonksiyonlarına sahip olabilir ve böylece araştırmacı kitesine arzulanan kapsamda bir araştırma malzemesi imkânı sunabilir.

Şehir arşivleri; terekeler, otobiyografiler, kitaplar, el yazmaları, makaleler, reklâm broşürleri, dergiler, gazeteler, gazete kupürleri, el ilanları, afişler (duvar ilanları), her tür resim ve fotoğraf, ses taşıyıcıları, filmler, video ve televizyon kayıtları ile sözlü mülakat sonuçlarını toplarlar. Yerel hayatın farklılığına paralel bir zenginliği ifade eden bu tablo, aynı zamanda yerel çeşitliliğin daha sonraki araştırmalar için belgelenmesini sağlar. Bu aktif koleksiyon faaliyeti, meslekî ve dinî gruplara, kamusal ve özel hak sahibi kişilere, firmalara, derneklere ve ailelere ait bir araştırmanın yürütülmesine imkân verecek ve mümkün olduğunca şehrin genelini içine alacak her türlü belge ve bilgiyi içerecek genişlikte olmalıdır (Höroldt ve Willms-Borck, 2007: 16).

B. Arşiv Malzemesinin Düzenlenmesi

Şehir arşivlerinde düzenleme belgelerin fiziksel olarak erişilebilirliğini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu işlem, teslim alınan ve düzenleme işleminden geçmiş olan bütün arşiv mevcuduna yönelik araştırma araçlarının hazırlanmasıyla son bulur.

Şehir arşivlerinde düzenleme diğer arşivlere göre daha zordur. Bunun nedeni çok farklı kurumlardan belge teslim alınmasıdır. Düzenleme işlemi, arşivciliğin temel düzenleme sistemi olan provenans ilkesine sadık kalınarak yapılır. Bu düzenleme sistemi, şehir arşivlerine devredilen belgelerin, üretildiği kurum ve birimleriyle olan ilişkisinin depoda da korunması anlamına gelmektedir. Yani düzenleme sırasında belgelerin nerede üretildiğine ilişkin bütün izler, hatta söz konusu belgenin başka belgelerle olan ilişkisi korunmalıdır.

Şehir arşivlerinin muhtemel kaynakları arasında yer alan başta yerel yönetimler olmak üzere ilgili şehirde faaliyet gösteren sanayi ve ticarî kuruluşlarına, derneklere ve vakıflara, özerk kuruluşlara, siyasî partilere, şehrin önde gelen isimlerine ve ailelerine ait ve onlarla ilişkili her bir belge grubu farklı fonları oluşturmaktadır. Bu fonların büyük çoğunluğu nerede üretildiği (provenansı) belli olan belge gruplarıdır. Bu belge gruplarının başka kaynaklar tarafından üretilen belgelerle karıştırılmaksızın düzenlenmesi gerekmektedir. Böylelikle şehir arşivleri tarafından devralınan belgelerin üreten kişi, kurum, büro veya idarî birimlere sadık kalınarak bir arada korunması sağlanmış olur.

Arşivlerde düzenleme beş seviyeden oluşmaktadır (Dearstyne, 1998: 128; Çiçek, 2007: s. 35–36): Fon, alt fon, seri, dosya ve belge. Bunların her biri şehir arşivlerinde düzenlemenin farklı seviyelerde yapılabileceğine işaret etmektedir. Söz gelimi belge koleksiyonunun / fonun özet biçiminde tanımlanmasından her bir belgenin tanımlanmasına kadar çok farklı düzenleme seviyelerinden biri benimsenebilir. Bu farklı işlemler arasından hangisinin tercih edileceği arşivin malzeme zenginliğine, bağlı bulunduğu kurumun büyüklüğüne ve imkânları ile araştırmacı kitlesinin özelliklerine bağlıdır. Arşivin imkânları ve kullanıcı kitlesinin özellikleri kuşkusuz buna yön verecek olan en önemli iki etkidir.

Devralınan arşivsel malzemenin hızlı bir şekilde düzenlemesini yapmak amacıyla öncelikle seri ve dosya düzeyinde bir tanımlama tercih edilebilir. Bununla birlikte bir ölçüde belgeler arasında var olan organik ilişkinin görünürde ortadan kalkmasına neden olabilecek belge düzeyinde bir tanımlamanın yapılması

(Dearstyne, 1998: 132) da mümkündür. Şehir arşivlerinde yapılacak olan seri düzeyinde tanımlama ise dosya bazında yahut belge düzeyinde yapılacak düzenleme çalışmaları arasında bir denge aracı olarak değerlendirilebilir.

Erişim imkânları, şehir arşivlerinin önemli işlevlerinden birini oluşturmaktadır. Bu nedenle şehir arşivlerinde ayrıntılı bir erişim sistemi kurulmalıdır. Erişim, belgelerin gruplanması, sistematikleştirilmesi ve tanımlanması yoluyla kolaylaştırılabilir bir işlemdir.¹ Bu işlemlerden biri de dizinlerdir (indeks). Gülbün Baydur (2003: 267), dizinlerin belgelere doğru ve kolay erişebilmenin tek yolu olduğunu belirtmektedir.

Şehir arşivlerinde sürekli belge girişi söz konusudur. Kurumsal faaliyetler ile şehrin sosyal ve ekonomik hayatının devamlılığı aslında bu devir işleminin sürekli devam edeceği anlamına gelmektedir. Bu yüzden farklı seviyelerden oluşan tanımlama, bir yandan mevcut koleksiyona diğer yandan da yeni devralınan ve gelecekte devralınacak olan materyale bağlı kalınarak yapılmaktadır. Bununla birlikte tanımlama çalışmaları genellikle var olan koleksiyona göre yürütülür. Bu durum her yıl rutin olarak gerçekleşen yeni devir prosedürlerinin ihmal edilmesine yol açabilmektedir. Doğru bir tanımlama ve düzenleme çalışması her iki durumu da dikkate almayı gerektirmektedir.

Farklı kurum ve kuruluşlardan belge devralması sebebiyle şehir arşivlerinde düzenleme konusunda bazı sorunların baş gösterebileceği bilinmelidir. Bu devir işlemi bazı hallerde düzensiz ve dağınık biçimde yapılmış olabilir. Özellikle kişilerden ve ailelerden gelen belgelerle ilgili olarak bu olumsuz durumla karşılaşmak mümkündür. Düzensiz, özensiz ve dağınık yapılan devir işlemleri yü-

¹ Peter K. Weber (2006), şehir arşivlerinde, hacimli tasnif yerine, sayısız alt gruplar belirlenip konu alanının ayrıntılı bir sınıflama şemasının hazırlanarak daraltılmasını önermektedir. Bunu da, küçük bir şehir arşivinde yirmi ana konu ve buna bağlı yüz alt gruplama yapılması örneğiyle desteklemektedir: Partiler, politik birlikler ve hareketler, yasa, şehir yönetimi, bölgesel ve bölge üstü olaylar, tüm toplumsal problemler, sosyal kuruluşlar, sağlık, itfaiye, vatandaşlık, inşaat, şehir fotoğrafları, anıtlar, trafik, gelenekler ve halk kültürü, ibadethaneler, okullar, boş zaman, çevre ve çevre koruma, ekonomi, firmalar, ticaret, meslek ve hukuk. Bu ana gruplamalar, ihtiyaç duyulan dokümantasyon amacına yönelik olarak daha ayrıntılı biçimde alt gruplara ayrılabilir: Örneğin yerleşme ve topografya başlığı altında trafik durumu, caddeler, meydanlar, binalar bulunabilir. Aynı şekilde trafik konusundaki gelişmeler, sakıncaları ile kısa ve uzun süreli sosyal etkileri, cadde trafiğinin görünümü, özel ve genel yerel yaşamın bu trafikten nasıl etkilendikleri, bina grupları, bu bina gruplarında çalışan ve oturan insanlar veya politik ve idarî çalışmalar.

zünden belgelerin birbirinden ayrılması, sahip oldukları orijinal düzenlerinin kaybolması, hatta aidiyetlerinin anlaşılabilmesi gibi düzenleme ve tanımlama çalışmalarını ciddi olarak zorlaştırabilecek sorunlar ortaya çıkabilir. Bu durumda belgelerin yapısına, içerdikleri konuya ve kullanımları sırasında ortaya çıkabilecek erişim ihtiyaçlarına göre geçici bir düzenleme tercih edilebilir. Orijinal düzeni bozulmuş bir şahsî koleksiyon farklı bakış açılarıyla düzenlenebilir. Örneğin kişinin çocukluk yılları, eğitim aşamaları, meslek hayatı, aile bireyleri, mal varlıkları, arkadaşları ve ilgi alanları gibi hayat evrelerinin ve sahip olduklarının her biri temel kategoriler biçiminde düzenleme uygulamaları olarak düşünülebilir.

C. Arşiv Malzemesinin Muhafazası

Şehir arşivlerine belge devreden birimlerin kayıt sisteminin veya bir koleksiyonun parçası olan belgeler, çeşitli amaçlar için saklanırlar. Kurumsal etkinlikler, geliştirilen, planlanan ve uygulanan politikalar, sahip olunan ve hedeflenen müşteri kitlesine yönelik projeler, örgüt çalışanlarıyla ilişkiler ve yönetim kurullarınca alınan kararlar ile vatandaş – örgüt çalışanları – resmî ve gayr-resmî kurumlar arasında yaşanacak muhtemel sorunların çözülmesi arzusu ile araştırma talepleri, şehir arşivlerine devredilen kurumsal belge ve fonların saklanması başlıca nedenleridir.

Belgelerin tarihî / araştırma değerleri aslında onların fiziksel açıdan bozulmadan kalmasını ve bakımını da gerektirmektedir. Bu durum aynı zamanda kullanımdan kaynaklanan önemli bir koruma sorununu gündeme getirmektedir. Zira belgelerin araştırma değerleri, onların bozulmalarına yol açabilen birtakım olumsuzlukları gündeme getirmektedir. Öncelikle belgelerin araştırmaya açık bulundurulması onların sürekli olarak fiziksel bir temasa maruz kalması anlamına gelmektedir. Bilgi taşıyıcı araçların dayanıksızlığı, yazı için kullanılan mürekkep yahut bilgi kaydı için kullanılan teknik, araştırma salonu ile depo arasındaki nakiller sırasında değişen çevre şartları kullanımla birlikte gündeme gelen belli başlı olumsuzluklardır. Bütün bunlar belgelerin depolanması, bakımı ve onarımı ile koruyucu amaçlı kopyalanması için önlemler alınmasını gerektirmektedir.

Şehir arşivlerinde koruma altına alınan belgelerin uzun süre muhafaza edilebilmesi sağlıklı ve korunaklı depo ortamının oluşturulmasına bağlıdır. Bunun için arşiv depoları hem çalınmaya hem de fizikî ve biyolojik tahribata karşı güvenlik altına alınmalıdır. Genel olarak bunlar, depoya giriş ve çıkışların kontro-

l  yanı sıra uygun sıcaklık, nem ve toz gibi zararlı ve tahrip edici etkenlere karşı alınan önlemlerden oluşmaktadır. Yine yangına, k  ğının asitlenmesine yol açan çevresel gazlara, kırılganlı a neden olan yüksek ısıya, mürekkep ve belgelerin kimyasallarını olumsuz etkileyen yüksek neme, bundan kaynaklanan k f ve mantar ile oksidasyonu hızlandıran ı ı a karşı önlemler alınmalıdır. Özensiz taşıma, uygun olmayan paketleme, uzun süreli temas, gibi nedenler yine k  ğının bozulmasına yol açmaktadır. Belgelerin  zerine ı aretler konması, kaba kullanım, lekelenme, maksatlı hasar verme ve  alma gibi faktörler, insan tarafından ar ivlere / arşiv belgelerine verilebilecek zararlar arasında yer almaktadır (Dearstyne, 1998: 150).

Bunların yanı sıra  ehir ar ivlerine farklı türlerde belge devredilmesi başka bir sorunu daha gündeme getirmektedir. Fiziksel açıdan farklı olan bu belge türleri değişik  evre şartlarında korumayı gerektirmektedir. Kısacası k  t, par  men, fotoğraf, manyetik teyp ve disk, mikrofilm ve mikro ı, görsel – ı itsel belgeler, optik diskler gibi farklı bilgi ta ıyıcılarından oluşan arşiv belgeleri için ayrı ayrı depo ortamı sağlanmalıdır.² Arşiv belgelerinin gerektirdiği depo şartları ne olursa olsun depo büyüklüğü, hacmi, raflar ve arşiv kutuları da belli standartlara uygun olmalıdır (Kandur, 1998: 61–67). Bütün bunlar arşiv belgelerinin daha uzun süre korunabilmelerini sağlayan önlemlerdir.

Koruma  nlemleri ar ivlerde felakete karşı hazırlıklı olmayı da gerektirmektedir (Dearstyne, 1998: 166–167; Odaba  ve Odaba , 2007). Ciddi zararlar verebile-

² Bunların korunmaları konusunu  u şekilde belirtmek mümkündür (Fischer, 2007):

	Isı (C�)
Nem (%)	
Dosya ve belgeler	16 ± 2
50 ± 5	
Cam negatifler	15–20
30–50	
Siyah-beyaz filmler (asetat)	6–12
25–35	
Mikrofilm	20'nin altında
15–40	
Renkli film	-5 ve daha düşük
25–35	
Fotoğraflar	15 ± 3
30–50	
Elektronik belgeler	18 ± 5 civarında
40 ± 5	

cek (doğal afetler, yangın vb.) olayların meydana gelme ihtimali her zaman mevcuttur. Felaketler sırasında oluşması muhtemel karmaşa ve panik önlem alınmasını gerektirmektedir. Kurumsal işlemlerde etkin olan personel karmaşa ve pani e karşı hazır olmalıdır. Böyle anlar için görev dağılımı önceden planlanmalıdır. Bu yüzden  u önlemlerin alınması gerekir (Dearstyne, 1998: 166–167):

1. Felaket sırasında kimlerin durumu kontrol altına alacağı ve y netece i.
2. Gaz, su, elektrik gibi unsurların devre dışı bırakılması.
3. Tüm kadronun periyodik olarak eğitimden geçirilmesi.
4. Konu hakkında itfaiye ve polis ile irtibata geçilmesi, karşılıklı olarak konunun inceliklerinin bilinmesi.
5. Hasar görmüş materyalin tahliyesi, geçici yeni mekân tahsis edilmesi.
6. Hangi belgelerin öncelikli olarak kurtarılması gerektiği.
7. Kurtarma sürecinin adım adım belirtilmesi.
8. Bina içindeki belgelerin konumunun bilinmesi.
9. Elektrik, gaz, su ve telefon idareleri ile camcı, anahtarcı, ha ere öldürücü gibi yardım alınacak ve irtibata geçilmesi gereken kişi ve kuruluşların listesinin ve irtibat telefonlarının hazırlanması.
10. Islak materyalin dondurulması için büyük donduruculara sahip ticari ve diğer kuruluşların neler olduğu.
11. Islak materyalin dondurulduktan sonra stabilize edilip mümkünse restorasyonları için çözme kurallarının belirtilmesi.
12. Çevrede iyileştirme ve toparlama merkezleri olarak kullanılabilecek büyük binaların yerlerinin belirlenmesi.
13. Bir felaketten sonra toparlanma için gerekebilecek materyallerin listesi ve bunları sağlayacak yerel firmaların listelenmesi.

D. Kurumsal Yararlanma İçin Araştırma Araçları Hazırlanması

Yerel yönetimlerin kayıtları güncel ve yarı güncel a amadayken öncelikle kurumsal erişime; bilgi edinme mevzuatı dolayısıyla da kamuya açıktır. Bu durum yerel yönetimlerin, özellikle kurumsal erişim için, dosya planları yanı sıra kendi ürettiği belgelere yönelik hazırlanmış olan araştırma araçlarına ihtiyaç duyduğu anlamına gelmektedir. Bu amaçla yerel yönetimler, belgeler daha güncel aşamada iken bazı araştırma araçları hazırlarlar. Bu araştırma araçları özellikle tek belgeye erişim söz konusu olduğunda faydalıdır. Özellikle belgelerin nerede

olduğunun ve hangi dosyanın bir parçası olabileceğinin tahmin edilememesi halinde bu tür araçlara duyulan ihtiyaç artmaktadır.

Dosyalama işlemleri, ona en hızlı erişimi sağlayacak erişim kanalına göre yapılmalıdır. Erişime yönelik tek seçenek, aslında alternatif araştırma araçlarının hazırlanması ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Alternatif erişim araçlarının hazırlanmasının amacı evraka daha hızlı erişim için farklı kanalların kurulmasıdır. Ek araçlar; evrakın kurum kayıt sistemine dâhil edildiği tarih, üretildiği / gönderildiği kurum / kuruluş / kişi, tanımlayıcı nitelikteki (referans, proje numaraları gibi) numaralar, evrakta geçen yer, kişi, kurum ve bazı durumlarda evrakın türü dikkate alınarak hazırlanabilir. Böylelikle, belgelere daha hızlı erişim imkânı sunan sistematik bir ağ örülmüş olur.

İçeriği ve düzeyi nasıl olursa olsun araştırma araçları arşivdeki bilgiyi tutarlı bir yapı üzerinden sunmalıdır. Örneğin seri düzeyine odaklanan bir araştırma aracı, belgelerin üretildiği birimi, başlığını, tarihlerini, hacmini, biyografik bilgisini, düzenleme şeklini, muhtevasını, seri tanımlarını, kutu listelerini ve belgeye ait ek bilgileri içermelidir. Kurum dosyalama planının bütün unsurları dikkate alınarak hazırlanan söz konusu iç kullanım amaçlı araştırma araçları şunlardır (Kandur, 1998: 19–21; Ataman, 1995: 31; Özdemirci ve Odabaş, 2005: 139–140; T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2007: mad. 15/2–3 (bend a, b, c):

1. **Dizinler (indeksler) ve göndermeler.**
2. **Evrak kayıt defterleri.**
3. **Zimmet defterleri.**

Şehir arşivleri, kurum içinde bilgisayar destekli iç ağ (intranet) bağlantıları oluşturup başka bir erişim kanalı da kurabilirler. Burada amaç, kurumun idarî personeli için evraka erişimin en hızlı yolunun oluşturulması ve kurumsal işlemlerde etkinliği artırılmasıdır.

III. Şehir Arşivlerinin Toplumsal İşlevleri

Şehir arşivlerinin toplumsal işlevi, burada saklanan evrakın kamuya açılmaları anlamına gelmektedir. Bu temel işlevin yerine getirilmesi için güçlü bir altyapı çalışmasının gerçekleştirilmesi zorunludur. Bu amaçla şehir arşivleri, farklı provenanslardan yöreye ait her türlü arşiv malzemesini edinir.

Farklı provenanslarda korunan ve kısmen özel mülkiyet konusu olan arşiv malzemesinin tespitinin yapılması şehir arşivinin önemli bir işlevidir. Diğer kurum-

larla işbirliği yapılarak da yerine getirilebilecek olan bu işlev, belge ve bilgiyi çeşitli yollarla (bağış, satın alma, geçici devir, emanet) devralmak, korumak, düzenlemek, yararlanmaya sunmak; farklı dillerde yazılmış olanların gereklerini tercüme etmek suretiyle kullanımını kolaylaştırmak; gerek kurumsal ve gerekse yöresel tanıtım amacıyla bilgilendirici sergiler düzenlemek ve bilimsel etkinlikler gerçekleştirmek; devralınan belge ve bilginin önemli ve toplumsal açıdan ilgi uyandıracak olanlarını yayınlamak; devralınan belge ve bilginin erişime açık hale getirilmesi veya yayınlaması konusunda üçüncü kişilerin haklarına zarar gelmeyecek düzenlemeleri yapmak; vatandaşlara ve öğrencilere yönelik eğitim programları düzenlenmek; arşivlerin toplumla ilişkisini ortaya koyan eğitici toplantılar yoluyla arşivin önemini vurgulamak ve arşivin kullanılabilirliğini artıracak çalışmalar yapmak şeklinde açıklanabilir. Ayrıca, arşivlerin muhtemel kullanım değişikliğine göre yeni gelişmeleri takip etmek; kütüphaneler, basın bilgi merkezleri, fotoğraf merkezleri ve yerel müzeler gibi enformasyon biliminin diğer yerel kurumlarıyla işbirliğine gitmek (Höroldt ve Willms-Borck, 2007: 5) dışı dönük etkinlikler arasında sayılabilir.

A. Pazar Araştırması Yapılması

Araştırmacılara ulaşmak ve onları arşive çekmek için pazarlama stratejisinden yararlanılabilir. Pazar araştırması müşteri (tüketici) merkezli bir faaliyettir ve arşivlerin müşterileri de doğal olarak araştırmacılarıdır. Bunun için öncelikle potansiyel araştırmacıların kim olduğu tanımlanmalı, onların ihtiyaçları belirlenmeli, tutumları ve tercihleri değerlendirilmeli, bilimsel paradigma değişimleri izlenmelidir. Böylelikle araştırmacılar ve onların yararlanacakları kaynaklar ile ihtiyaçların birleştirilmesi sağlanır. Bu birleştirme şehir arşivlerinde çalışan arşivcilerle alıcı durumundaki araştırmacılar arasında bir kanal kurulmasını gerektirmektedir. Bu kanalda önemli rol oynayan belge ve hizmetlerin araştırmacıya sunulması kadar, bu belge ve hizmetlerden araştırmacının sağlayacağı yarar da önemlidir. Araştırmacıların şehir arşivinden / belgelerden sağlayacağı yarar, şehir arşivinin araştırmacı için cazibe merkezi olmasını sağlayacak önemli bir etkidir. Bu amaçla görevlerin analizi, nelerin yapılması gerektiği, kullanıcıların kim olduğu, araştırmacıların ihtiyaçlarının belirlenmesi, araştırmacının benzer hizmetleri başka hangi kurumlardan alabildikleri, hedef araştırmacı kitlesine ne gibi avantajlar sunulabileceği ile kısa, orta ve uzun vadeli amaçların neler oldukları değerlendirilir (Karakaş, 1994: 162–165). Kısacası şehir arşivlerinin kullanımını yükseltmek için araştırmacılara yönelik bir pazar araştırması yapılmalıdır. Ancak pazar araştırması sonucunda araştırmacıların çekici, kârlı

ve yararlı bulacakları cazip hizmetlerin üretilmesi ve imkânların sunulması mümkün olabilir.

B. Araştırmacılar İçin Araştırma Araçları Hazırlanması

Yerel yönetim kayıtlarının belli bir erişim maksadını ortaya koyan bir düzen içinde üretilmeleri, kurum arşivlerinde koruma altına alınmaları ve onların şehir arşivlerine düzenli bir şekilde devredilmeleri belli bir amaca yönelik hazırlık yapıldığının ispatıdır. Yani kayıtların arşive intikal ettikten sonra düzenlenmesi, korunması ve araştırma araçlarının hazırlanması arşivsel erişimi amaçlamaktadır. Erişimi sağlayacak olan ise bu amaçla hazırlanan araştırma araçlarıdır.

Şehir arşivlerinin dışa dönük işlevi en temelde belgeye erişimi kolaylaştıran erişim araçlarının hazırlanmasıdır. Arşivde bulunan belgeleri tanımlayıcı nitelikte olan araştırma araçları belgeleri tanımlayan, araştırmacıları arşive çeken ve araştırmacıları istedikleri belgelere yönlendiren araçlardır. Böylelikle arşivde bulunan belgelerin tanıtımı yapılmış, kullanımı kolaylaştırılmış ve başvuru hizmetleri için yardımcı araçlar hazırlanmış olmaktadır.

Araştırma araçları çeşitli ayrıntı düzeylerinde hazırlanmaktadır (Dearstyne, 1998: 140–145, 252–280). Bunlardan biri olan özet rehberler bir arşivdeki tüm belgelerin fazla ayrıntılı olmayan tanımını sunmaktadır. Bununla birlikte seri, koleksiyon ya da belge grupları düzeyinde daha ayrıntılı araştırma araçları da hazırlanabilir. Envanter tipinde yaygın olarak kullanılan araştırma araçları genellikle bir koleksiyon veya belge grubu, bir seri, bir koleksiyon, kutu, dosya ya da tek belge grubu için hazırlanmaktadır. Bunlar kimi zaman seri içindeki kutular ve dosyalar için tanım sağlayabilmektedirler. Ayrıca her bir koleksiyon, seri, kutu, dosya ya da tek bir belge için fiş kataloglar da hazırlanmaktadır. Son tip araştırma aracı tanımlayıcı bilgiyi bilgisayarda tutan bilgisayar ortamındaki katalog ya da veritabanıdır.

Araştırma araçları içeriği ve düzeyi her nasıl olursa olsun arşivdeki bilgiyi tutarlı bir yapı üzerinde sunulmalıdır. Seri düzeyine odaklanan bir araştırma aracı, belgelerin üreticisini, başlığını, tarihlerini, hacmini, kurumsal tarih ya da biyografik bilgisini, düzenleme şeklini, muhtevasını, seri tanımlarını, kutu listelerini, araştırma araçlarını ve belgeye ait ek bilgileri içermelidir (Dearstyne, 1998: 140–143).

Şehir arşivleri; araştırmacılara şehir arşivlerinin araştırma salonlarında kullanılmak üzere dâhilî ve arşiv dışında kullanılmak üzere haricî araştırma araçları ile kaynak edisyonu (arşiv defterlerinin ve belgelerinin transkripsiyonu yapılarak yayınlanması) ve bilimsel yayın formunda araştırma araçları hazırlar.

Bütün bunların dışında araştırma araçları hem araştırma salonlarında kullanım için içe dönük hem de uzaktan kullanım için dışa dönük olmalarıyla farklı tipte ve özelliklerde hazırlanmaktadır. Arşiv dışına dağıtılabilmekle birlikte özellikle içe dönük hazırlanan araştırma araçlarının asıl özelliği şehir arşivlerinin araştırma salonlarında kullanılmak üzere hazırlanmalarıdır. Bunlar haricî araştırma araçlarına göre çok daha ayrıntılıdır. Aynı zamanda araştırmacıların ilgi alanlarına yönelik doğru belgelere yönlendirme yapma özellikleri de bulunmaktadır. Araştırma salonlarında araştırmacılar tarafından kullanılmak üzere hazırlanan dâhilî (içe dönük) araştırma araçları şunlardır (Dearstyne, 1998: 142):

1. Üreten tarafından hazırlanan araştırma araçları.
2. Sağlama dokümanları ve ön listeler.
3. Enavanterler.
4. Fiş katalogları.
5. Bilgisayar destekli dâhilî veritabanları.

Şehir arşivlerinin belgelerin uzaktan kullanılması ve arşivin tanıtımı için hazırlanan dışa dönük (haricî) araştırma araçları ise şunlardır:

1. Giriş ve tanıtıma yönelik bilgiler.
2. Özet ve genel rehberler.
3. Belli konular veya belgelere yönelik araştırma araçları.
4. Bilgisayar destekli bölgesel veya ulusal veritabanları (Dearstyne, 1998: 141).
5. Kaynak edisyonu (arşiv defterlerinin ve belgelerinin transkripsiyonu yapılarak yayınlanması).
6. Bilimsel yayın formatında hazırlanan araştırma araçları (Höroldt, D ve H. Willms–Borck, 2007: 7).

C. Eğitim Faaliyetlerinin Düzenlenmesi

Eğitim faaliyetlerinden amaç; şehir arşivlerinin ziyaretçi sayısının artırılması ve arşive gelmeyen kimselerin (çeşitli eğitim seviyelerindeki öğrencilerin ve vatan-daşların) arşivler konusunda bilinçlendirilmesidir. Yerel toplumla ilgili tarihî

materyaller konusunda öğretmenlere verilecek bir seminer ya da onlarla yapılacak bir grup çalışması, hem öğretmenlerin hem de öğretmenlerle sürekli iletişim halinde olan öğrencilerin arşivleri kullanmaları konusunda teşvik edici olabilir. Belirli bir konuya ilişkin bir konferans serisinin desteklenmesi, paleografya vb. alanlarda kursların verilmesi yahut arşivi tanıtıcı ziyaretlerin düzenlenmesi arşiv belgelerinin potansiyel kullanımını yükseltebilir. Bu nedenle eğitim kurumlarıyla ve sivil toplum kuruluşlarıyla şehir arşivlerinin yönetici ve arşivcileri yoğun bir mesai içine girmelidirler.

Diğer yandan eğitim faaliyetlerinin başka bir kısmını da elinde belge ve bilgi bulunan kimseler ile genel halk kitlesi oluşturmaktadır. Şehir arşivleri yöneticileri, elinde belge – bilgi bulunan kurum veya kişilere düzenleme çalışmaları konusunda eğitim vererek kendilerine ısındırmaya gayret etmelidirler; böylelikle, bu kimselerin belki ellerindeki belge – bilgiyi bir gün arşive devretmeleri beklenebilir. Yine arşiv sergileri ve arşivlere turlar düzenleyerek arşivler konusunda bilinçlendirmeye yönelik etkinlikler gerçekleştirilebilir. Bu etkinlikler, sonuçta arşivler hakkında toplumun her kesiminin ilgi ve bilgi düzeyini artıracak, daha geniş bir kitlenin arşivlerden yararlanmasını sağlayacaktır.

Şehir arşivlerinin kamuya tanıtılmasıyla ilgili etkinlikler açısından en önemli sorun, program hakkındaki bilginin hedef kitleye en iyi şekilde nasıl paketlenip sunulacağıdır. Zira hedef kitle çeşitli yönlerden (eğitim, yaş, beklenti vs.) farklılıklar arz etmektedir. Bu noktada altı grup belirleyicidir (Dearstyne, 1998: 198):

1. Birinci grup: Destekleyiciler, yöneticiler ve kaynak ayıranlar olarak tanımlananlardır. Bunların anlayış, iyi niyet ve destekleri arşiv programlarının başarısını ya da başarısızlığını belirlemekte önemli rol oynamaktadır.
2. İkinci grup: Belgelerini düzenleme ihtiyacı içinde olan kişi ve kurumlardır. Bunların ellerindeki belge – bilgiler gelecekteki arşiv mevcudunun belirlenmesinde önemli rol oynayabilir; bu yüzden muhtemel bağışçı durumundaki bu grubun güvenini kazanmak önemlidir.
3. Üçüncü grup: Kullanıcı topluluğudur. Burada hedef, elde mevcut materyalin en üst düzey kullanımını, özellikle de toplumun toplam kullanıcıları içinde öncelikli olarak tanımlanmış olanlar tarafından kullanımını teşvik etmektir.
4. Dördüncü grup: Eğitimciler ve bunların her düzeydeki öğrencileridir. Tarihsel belgelerin incelenmesi, öğrencilere tarihsel kaynak materyalin değerini ve tarihin belgelerden nasıl elde edildiğini gösterir.

5. Beşinci grup: Bunlar arşivlere, kültürel olaylara, tarihe ve bilgiye ilgi duyan genel halk kitlesidir. Bunlar için en iyi program arşiv teknikleri, işlemleri ve belgelerin teşhir edilmesiyle ilgili sergilerin ve turların düzenlenmesidir.

6. Altıncı grup: Toplumun tümü şeklinde tanımlanabilir. Ülke vatandaşlarının tümüne ulaşmanın yolu gazete, televizyon, radyo ve popüler dergiler gibi kitle iletişim kanallarıdır.

D. Başka Kurumlarla İşbirliği Yapılması

Şehir arşivleri, kurumsal özellikleri ve farklı disiplinlere mensup araştırmacı ihtiyaçları dolayısıyla hem kapsamlı bir hizmet sunmalı (Jamar, 2001: 10–12) hem de diğer kurum ve gruplarla birlikte çalışmalıdır. Bu durum şehir arşivlerini farklı arşivlerle, kütüphanelerle, müzelerle ve diğer kurumlarla işbirliğine zorlamaktadır (Becker, 2006: 18). Şehir arşivlerinin farklı kurumlarla işbirliği şu imkânları sunmaktadır (Höroltd ve Willms–Borck, 2007: s. 9–10):

1. *Yerel yönetimlerle işbirliği*: Şehir arşivlerinin hitap ettiği bölgenin yerel yönetimleriyle sıkı ve güvenli bir işbirliği geliştirmesi etkili bir arşiv çalışması için gereklidir.
2. *Sivil toplum örgütleriyle işbirliği*: Tarih dernekleriyle ve yerel sivil toplum kuruluşlarıyla şehir arşivlerinin işbirliği yoğunlaştırılabilir ve daha etkin bir çalışma ve malzeme sağlama yöntemleri üzerinde çalışılabilir.³
3. *Tarihî müzelerle işbirliği*: Şehir müzeleri, arşivler ve kütüphaneler gibi yörenin kültür kurumları niteliğindedir. Bunların hem arşiv malzemesi bulundurmaları hem de yöreye ait tamamlayıcı nitelikte bilgi barındırmaları bu konuda meslekî bir işbirliğini gerektirmektedir.
4. *Kütüphanelerle işbirliği*: Şehir arşivleri, araştırmacı kitlesi ve özelliği dolayısıyla yoğun olarak bölgesel nitelikli kütüphane malzemesine ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle şehir arşivleri çoğunlukla kütüphane malzemesi edirirler ve bundan dolayı da kısmen kütüphane görünümündedirler. Söz konusu her iki kurumun çalışma alanlarının ve topladıkları belge ve bilginin sınırlarının belirlenmesi, ortak sergiler ve konferanslar düzenlenmesi, ödünç eser sağlan-

³ Buna iyi bir örnek 1925 yılında kurulan ve 1985 yılında kapanan Geseke Heimatverein'in (müze ve diğer malzemelerden oluşan) bütün varlıklarının Geseke Şehir Arşivine (Almanya) devredilmesidir (Richter, 2001: 19). Geldern ve Çevresi Tarih Derneği de benzer bir çalışmaya imza atmıştır (Tekath, 1996: 9).

ması gibi işbirliğine ve karşılıklı yardımlaşmaya yönelik çabaları, iki kurumun faaliyetlerini ve toplumsal yararlarını daha etkin hale getirebilir.

5. *Anıtlar kuruluşuyla işbirliği*: Şehrin tarihî dokusunun ortaya konulabilmesi ve anıtsal eserlerin korunması, bunlara ait tarihsel bilginin yerel arşivlerden edinilmesiyle kolaylaşır. Bu da, iki kurum arasındaki işbirliğiyle mümkündür.

6. *Diğer arşivlerle işbirliği*: Bir şehirde farklı özel mülkiyet konusu olan arşivler olabilir. Bunlara, ülkelerin arşivcilik mevzuatına göre kurulmuş olan başka kamusal arşivler de ilave edilebilir. Şehrin ilgili veya ilişkili kaynaklarını barındıran bu tür arşiv kurumlarıyla şehir arşivlerinin işbirliği daha iyi bir hizmet için gereklidir.⁴ Birlikte çalışmanın zorunlu olduğu bu kurum ve kişiler, şehir içinde ve dışında faaliyet gösteren aile, topluluk, diğer kamusal kurumlar, parti ve iş dünyasına ait arşiv sahipleridir.

7. *Eğitim kurumlarıyla işbirliği*: Eğitim kurumlarıyla şehir arşivlerinin yoğun işbirliği kişisel gelişim ve mesleğe hazırlanma yönünde büyük bir imkân sunarlar.

8. *Basın – yayın kuruluşlarıyla işbirliği*: Yerel ve ulusal basın – yayın kuruluşları hem farklı yöresel bilgi kaynaklarına, hem de bu farklı bilgi kaynaklarının özelliklerinden dolayı teknik beceriye sahiptirler. Benzer malzemeye sahip olan şehir arşivlerinin bunlarla işbirliği yapmaları özellikle teknik bilgi desteği sağlamak adına önemlidir.

IV. Sonuç

Şehir arşivleri temelde ikiye ayrılan bir işleve sahiptir: Kurumsal işlev ve kamusal işlev. Bütün bu işlevler belgelerin belirlenip devralınmasından düzenlenmesine, gerekli depo şartlarında korunmasından kurumsal ve kişisel mahremiyet ve gizlilik esasına zarar vermeyecek şekilde yararlanma işlemlerinin örgütlenmesine kadar geniş bir yelpazede ele alınmak durumundadır. Böylelikle hem şehir arşivlerinin bağlı bulunduğu idarenin kurumsal belge ve bilgi ihtiyaçları eksiksiz bir şekilde karşılanmış hem de buralarda bulunan belgelere araştırmalarında ihtiyaç duyan araştırmacıların erişimi sağlanmış olur.

⁴ Hollanda’da buna benzer bir işbirliği çalışması yapılmıştır. Örneğin İmparatorluk Arşivi ve Utrecht’teki Şehir Arşivi’nin birleşimiyle Utrecht Şehir Arşivi kurulmuştur (Mayıs 1998) (Jamar, 2001: 10).

V. Kaynakça

- Baydur, G., (2003), “Yerel Araştırmalarda Arşivlerin Değeri”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 17, Sayı 3, ss. 263–270.
- Becker, C., (2006), “Koooperation zwischen verschiedenen Archivsparten: Dokumentationsstrategien in Kommunal- und Staatsarchiven”, *Archivpflege in Westfalen-Lippe*, Sayı 65, ss. 17–20.
- Çiçek, N., (2003), **Kamu Yönetiminde Üretilen Belgelerin Form Özelliklerinin İncelenmesi ve Arşivcilik Açısından Değerlendirilmesi**. Basılmamış doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Dearstyne, B. W., (2001), (Çev. Mustafa Akbulut ve A. Oğuz İcimsoy), **Arşivsel Girişim: Modern Arşivcilik İlkeleri, Uygulamaları ve Teknikleri**, İstanbul.
- Dosyalama İşlemler.** (1995), (Çev. Bekir Kemal Ataman), Librairie de Péra, İstanbul.
- Fischer, B., (2007), **Anforderungen an das kommunale Archivwesen als pflichtige Selbstverwaltungsaufgabe der Gebietskörperschaften**. <http://www.thueringen.de/imperia/md/content/staatarchiv/abst/anforderungen.pdf>, Erişim Tarihi: 30.05.2007.
- Heider, H., (1995), “Produkte eines kommunalen Archivs? Zwischen Quellenübelieferung und Leistungsorientierung”. *Archivpflege in Westfalen-Lippe*, Sayı 42, ss. 20–24.
- Höroldt, D ve H. Willms-Borck, (2007). **Kommunalarchive im Wandel. Alte und neue Aufgaben**, <http://www.whomes.uni-bielefeld.de/erekatel/Archiv.rtf>, Erişim Tarihi: 30.05.2007.
- Jamar, T. J., (2001), “Unter einem Dach: Das Zusammengehen von Stadt- und Staatsarchiv in Utrecht”, *Archivpflege in Westfalen-Lippe*, Sayı 54, ss. 10–12.
- Kandur, H., (1998), **Belediyelerde Arşiv Yönetimi**. REMAK, İstanbul.
- Karakaş, S., (1995), “Milli Kütüphanelerde Pazarlama Sistemi”, **Kütüphanecilikte Bilgi – Belge İşbirliği, Milli Kütüphanelerarası İletişim ve Dünya-daki Teknolojik Gelişmelerin Aktarımında İlkelerin Tespiti Sempozyumu – (Bildiriler) – 22 – 25 Eylül 1992–**, Kültür Bakanlığı, Ankara, ss. 161–171.
- Kathpalia, Y. P., (1990), (Çev. Nihal Somer), **Arşiv Malzemesinin Korunması ve Restorasyonu**. DAGM Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Odabaş, H. ve Y. Odabaş, (2007), “Belge Yönetiminde Afet Planlaması”, **Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu, –Uluslararası Sempozyum– 24 – 26 Ekim 2007, Ankara, Bildiriler, Yayına Hazırlayanlar: S. Kurbanoglu, Y.**

Tonta ve U. Al, H. Ü. Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Ankara, ss. 254–260.

Özdemirci, F. ve H. Odabaş, (2005), **Yazışma Yönetimi ve Dosyalama İşlemleri**, Alter Yayıncılık, Ankara.

Reininghaus, W., (2006), “Archive, Orts-, Stadt- und Landesgeschichte”, *Archivalische Zeitschrift*, Cilt 86, Sayı 2, ss. 743–759.

Richter, E., (2001), “Koooperation stat Konfrontation. Die Zusammenarbeit zwischen Stadtarchiv und Heimatverein Geseke – Ein Erfahrungsbericht, *Archivpflege in Westfalen-Lippe*, Sayı 55, ss. 18–22.

Schellenberg, T.R., (1993), (Çev. Neclâ İlemin), **Arşiv İdaresi**, DAGM Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara.

Schuster, W., (2004), “Die Anforderungen an Kommunen und ihre Archive in Zeiten des New Public Management”, *Der Archivar*, Cilt 57, Sayı 2, ss. 108–114.

T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, (2007), **Evrak ve Kayıt Yönergesi**. T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Ankara. <http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/dosya/evrakkayityonergesi.pdf>. Erişim Tarihi: 15.01.2010.

Tekath, K.-H., (1996), “Das Dokumentationsprofil eines Kreisarchivs” *Archivpflege in Westfalen-Lippe*, Sayı 44, ss. 7–11.

Weber, P. K., (2006), **Dokumentationsziele lokaler Überlieferungsbildung**. <http://www.archive.nrw.de/archivar/2001-03/A02.htm>, Erişim Tarihi: 15.06.2007.

Worm, P. (2005). Archivische Aufgaben der Kommunen im digitalen Zeitalter. *Archivpflege in Westfalen-Lippe*, Sayı 63, ss. 55–57.

ŞEHİR ARŞİVLERİNDE SAĞLAMA POLİTİKASI

PROVIDING POLICY IN THE CITY ARCHIVES

Niyazi ÇİÇEK, İstanbul Üniversitesi

Özet

Bilgi-belge merkezi türlerinden biri olan şehir arşivlerinde bulunan koleksiyon, hem arşivin kuruluş amacı hem de hizmet verdiği bilgi kullanıcısı bakımından özel bir niteliğe sahiptir. Arşivin kurulduğu şehrin tarihi, ekonomik, kültürel, sosyal ve folklor gibi birçok alanına ışık tutacak malzemeden meydana gelen bu koleksiyonun önceden belirlenmiş bir politika ışığında özenle seçilip derlenmesi gerekir. Ancak şehir arşivlerinde bütçe ve uzman personel yetersizliği ile yazılı prosedür eksikliği gibi çeşitli sorunların, belirlenmek istenen bu politikayı yakından etkilediği düşünülmektedir. Aynı zamanda doğru politikanın tespiti için kullanılacak başlıca kriterlerin neler olacağı yeteri kadar açık değildir. Oysa bir bilgi-belge merkezinde hizmet kalitesine etki eden önemli unsurlardan biri, doğru bir derme geliştirme ve sağlama politikası uygulamaktır. Bu yazıda şehir arşivlerinde koleksiyon oluşturma ve sağlama ölçütlerinin neler olması gerektiği ele alınmıştır. Bir şehirdeki kamu kurumlarının şehir arşivleriyle ilişkisi incelenmiş, özellikle Belediye, Valilik, İl Özel İdaresi ve Nüfus Müdürlüğü gibi kamu örgütlerinin elinde bulunan arşiv malzemesinin bu yerde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Şehir arşivleri, Sağlama politikası, Arşivcilik, Yerel arşivler.

Abstract: The collection in the local archives which is a kind of information-records center has a special property both in terms of the aims of the establishment of the archive and in terms of the information user it has been serving for. The collection covering the equipments which throw a light on many fields like

history, economics, culture, social and folklore of the local archive should be selected and collected in the light of a determined advance particular policy. But, the policy tried to be determined is affected intimately by several problems like the lack of budget, personnel and the lack of legislation. At the same time the main criteria used for the determination for the right policy are not clear enough. However, one of the most important factors affecting the service quality in an information-records center is having the right provision policy and the application of it. In this article the measures of collecting and providing the equipments of the records of the local archive is reviewed. Meanwhile the relations between the archival documents of the public body in the province and the local are analyzed, especially the evaluation of the equipments of the public organizations like The Municipality, Governorship and The Special Provincial Administration is discussed.

Keywords: City archives, Providing policy, Archives, Local archives.

Giriş

Son dönemde Türkiye’de önemli gelişmeler gösteren bilgi ve belge merkezlerinden biri de şehir arşivleridir. İzmir, Çorum, Bursa gibi şehirlerde ilk örneklerini gördüğümüz bu merkezler, birçok araştırmacıya bilgi ve belge hizmeti vermektedir. Yerel düzeyde bulunmaları sebebiyle sınırlı bir hizmet alanına sahip oldukları düşünülebilir. Ancak, kuruldukları beldenin yazılı kültür mirasıyla ilgili yazılı kaynakları derleyip düzenleyerek araştırmacıların hizmetine sundukları göz önünde bulundurulursa, üstlendikleri fonksiyon yadsınamaz.

Şehir arşivleri, ilgili şehrin geçmişine ve bugününe ait her türlü bilgi malzemesini derleyip kullanıcıların hizmetine sunan kurumlar olarak tanımlanabilir. Bu tanımdaki bilgi malzemesi ifadesi, hem arşiv belgelerini hem de kütüphane ve dokümantasyon kaynaklarını karşılayacak şekilde kullanılmıştır.

Bir bilgi merkezinin temel bileşenlerini oluşturan bina, bütçe ve personel gibi dinamiklerden biri de koleksiyondur. Hem arşivin kuruluş amacı hem de hizmet verdiği bilgi kullanıcısı bakımından özel bir niteliği sahip bu koleksiyon, arşivin kurulduğu şehrin tarihi, ekonomik, kültürel, demografik, sosyal ve folklor gibi birçok alanına ışık tutacak malzemeyi barındırır. Özenle seçilip derlenen bu malzeme, ilgili şehir üzerine araştırma yapacaklar için özel bir niteliğe sahiptir. Ancak, kent arşivlerinde derme geliştirme politikasının nasıl belirlendiği, başlıca kriterlerin neler olacağı yeteri kadar açık değildir. Oysa doğru belirlen-

miş politika bir bilgi-belge merkezinde hizmet kalitesine olumlu yönde etki eder. Bu çalışmada, şehir arşivlerinin bilgi malzemesi derlenirken seçme ve sağlama ölçütlerinin neler olması gerektiği; aynı zamanda derme geliştirmede idari, hukuki ve personele yönelik ne tür sorunların bulunduğu tartışılmıştır.

Türkiye’de şehir arşivi konusu tez ve makale düzeyinde birkaç eserde ele alınmıştır. Bu çalışmalardan biri Marmara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalında yapılan yüksek lisans tezidir. Şehir arşivleriyle ilgili akademik çalışmaların ilk örneklerinden olan bu çalışmada, yabancı ülkelerdeki şehir arşivlerinden örnekler verilerek, şehir arşivi politikası ve Türkiye’deki yasal boyut incelenmiştir (Saka, 2004). Gülbün Baydur’un *Türk Kütüphaneciliği* dergisinde yayınlamış olduğu makalesi de şehir arşivlerine yönelik yapılmış olan dikkate değer çalışmalardandır (Baydur, 2003). Bunların dışında, özellikle Cumhuriyet öncesi taşra arşivleriyle ilgili çalışmaların bulunduğunu da belirtmek gerekir (Küçükdağ, 1998: Çınar, 2002). Doğrudan şehir arşivleri hakkında olmasa da derme geliştirme (Kayaoğlu, 1999) ve kütüphane politikası (Keseroğlu, 1989) oluşturma konusunda da çalışmalar yapılmıştır.

Şehir Arşivlerinin Yapısı

Yerli ve yabancı literatürde, bir bölgenin idari, hukuki ve kültürüne ait bilgi malzemesinin derlenip düzenlendiği şehir arşivleri niteliğinde farklı örnekler rastlanmaktadır. Bunlar bölge arşivi, yerel arşiv, belediye arşivi, ilçe (kaymaklık) arşivi, eyalet arşivi gibi kurumlardır. Yapısal özellikleri bakımından bu şekilde çeşitlilik gösteren şehir arşivleri, merkezi olup-olmadıklarına, birden çok şehrin işbirliği yapmasıyla oluşmuş olmalarına ve bağımsız oluşlarına göre üç farklı kategoride değerlendirilebilir. Burada Türkiye’deki konumları ile örnek olarak seçilen Almanya özelinde Avrupa ülkelerindeki durumları ele alınmıştır.

Avrupa ülkelerinde durum: Şehir arşivleri, sahip oldukları kent arşivi/belgeliği vb. adlar yanı sıra gerek bağlı bulundukları makam, gerekse barındırdıkları malzeme itibarıyla diğer bilgi ve belge merkezlerinden ayrılmaktadır. *Arşivcilik Terimleri Sözlüğü*’nde (1995, s. 17, 118) yerelle ilgili sadece bölge arşivleri ve yerel arşivler açıklanmaktadır. “Bölge arşivleri”, merkezi arşivlerden ve yerel arşivlerden farklı olarak, hükümetin ara katmanlarının arşivleri; “yerel arşivler” ise belediyelerin veya diğer yerel yönetim makamlarının arşivleri olarak açıklanmıştır. Örneğin Almanya’da şehir (yerel) arşivleri, merkezi arşivlerin dışında, valilik, belediye veya diğer yerel yönetim kurumlarına ait merkezlerdir

(Baydur, 2003: s. 263–264). Almanya’nın yönetim yapısı gereği arşiv konusunda yetkili kılınan kurumlar farklıdır. Federal sistem ile yönetilen bu ülkenin merkezi idaresi, arşivlerini düzenlemek üzere eyalet yönetimlerine yetki tanımış, valilik, kaymakamlık, belediye, bucak gibi birimlere kendi arşivlerini kurma izni vermiştir. Hessen ve Thüringen Eyaletleri arşiv düzenlemeleri bu şekildedir (Hussong, 2003: s. 146). Diğer eyaletler de bundan çok farklı değildir. Fransa’da bölge, il ve belediye arşivleri bulunmakta ve arşivler farklı tiplerde örgütlenebilmektedirler (Bilici, 1995: s. 88–89).

- *Merkezi şehir arşivleri:* Çok sayıda yerel arşivin birleştirilmesiyle oluşturulan arşivlerdir. Örneğin Westfalen’da (Almanya) şehir arşivi, (Warendorf Şehir Arşivi) 13 ilçe ve belediye arşivi birleştirilerek merkezi olarak kurulmuştur. 1967–1975 yılları arasında Almanya’da gerçekleşen yeni idari yapılanma dolayısıyla Beckum ve Warendorf ilçelerinin 1975 yılında Warendorf adıyla birleştirilmesi sonucunda oluşturulmuştur. Bu örnek, belediyelerin kendi arşivlerini tarihsel kimliklerinin bir parçası saymaları ve bu yüzden arşivin şehirden taşınmasına karşı durmaları sebebiyle yaygınlaşmamıştır. Ancak arşivlerin merkezileştirilmesi belgelerin daha yaygın kullanımı açısından büyük bir imkân sağlamıştır. Ziyaretçi sayısında görülen somut artış, buna işaret etmektedir. Warendorf Arşivi’ni 1967 yılında üç kişi ziyaret ederken, günümüzde bu sayı yılda ortalama bin beş yüzdür (Zilien, 2001: s. 9). Bunun diğer bir yararı da, birleştirilen arşivlerde her alanda uzman görevlinin bulunma ihtimalini güçlendirmesidir.

- *İşbirliği tabanlı şehir arşivleri:* Bunlar iki veya daha fazla şehir arşivinin birleşmesiyle oluşur. Buna Minden ve Lübbecke ilçelerinin (Kreis) birlikte kurdukları şehir arşivi örnek olarak verilebilir. 1989’da Herford’un da dâhil olduğu bu model, ilçe ve belediye yönetimlerine ait arşivlerin işbirliği esasına dayanmaktadır (Zilien, 2001: s. 9).

- *Bağımsız şehir arşivleri:* İl ve ilçelerde bulunan belediyelerin katkısıyla bağımsız olarak kurulan, diğer bilgi ve belge merkezleri ile organik bağı olmayan özel arşiv statüsündeki örneklerdir (Zilien, 2001: s. 9; Grabe, 2003: s. 9–10).

Türkiye’de durum: Arşivler, Türkiye’de genel olarak özel kişi ve organizasyonlara ait olanlar ile kamu örgütleri tarafından kurulanlar biçiminde iki kategoride toplanabilir. Kamu kurumlarında bulunan arşivlere, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’nün resmi politikaları yön verir. Bakanlıkların merkez ve taşra birimleri, üniversite, belediye, il özel idaresi veya nüfus müdürlüğü gibi bütün

kamu kurumlarının arşivleri bu resmi politikalar ışığında örgütlenir. Her ne kadar şehir arşivleri genellikle belediyelerce kurulup desteklense de şu anki mevcut yapıları itibarıyla bir kurum arşivi olmayıp, özel arşiv görünümünde daha özerk bir yapıya sahiptirler. Bu yapı bir yönüyle şehir arşivlerinin amacı ve barındırdığı koleksiyonla ilgilidir.

Kurum ve birim arşivleri, ait olduğu örgütün birimlerinde idari işlemlerin doğal sonucu olarak üretilen belgelerin tutulduğu yerlerdir. Bu tür arşivlerde malzemenin niteliği belirli olduğu gibi yürütülecek düzenleme, transfer, imha işlemleri ile araştırmaya açılma durumları da önceden belirlenmiştir. Kurum arşivleri, özel bir kültür hizmeti olarak değil, ilgili kurumdaki işlemler sonucunda ortaya çıkan belgelerin düzenlenmesi için idari bir zorunluluk olarak kurulurlar. Arşivde muhafaza edilen belgeler isteğe ve ihtiyaca göre derlenmez, tabii olarak kendiliğinden oluşur. Çünkü arşivcinin kütüphanecilikte olduğu gibi okurun niteliğine, kullanıcı taleplerine, idari, mali ve teknolojik olanaklara göre belge derleme imkân ve yetkisi yoktur. Dolayısıyla arşiv birimleri yapı itibarıyla idari hizmet birimlerinden biri olarak görülür. Bu yüzden bakanlıkların teşkilatlanması hakkındaki Kanun, kurumlarda arşiv işlemlerini yürütme görevini İdari ve Mali İşler Daire Başkanlığı/Müdürlüğüne vermiş; buna bağlı olarak da birim ve kurum arşivleri teşkilatlanmıştır (Bakanlıkların, 1984).

Buna karşılık şehir arşivleri ise daha özerk bir yapıya sahiptir. Kurum arşivlerine bağlı değildir. Buradaki koleksiyon, yürütülen asıl ve yardımcı hizmetler sırasında doğal olarak üretilen arşiv malzemesi olmayıp, isteğe göre seçilip derlenen farklı tür ve nitelikte kaynaklardan oluşur. Bu koleksiyon, önceden belirlenmiş bir sağlama politikası ışığında istenildiği gibi kurulup geliştirilebilir. Bu tür yapısal özellikler göz önünde bulundurulduğunda, şehir arşivlerinin kurum ve birim arşivlerinden farklı bir statüye sahip olduklarını söylemek mümkündür.

Son dönemde Türkiye’nin Çorum, İzmir, Balıkesir, Samsun gibi farklı şehirlerinde *kent/şehir arşivleri* kurulmuştur (APİKAM, 2004; Çorum, 2005; Balıkesir, 2006; Samsun, 2010). Bu yerler genellikle belediyenin himayesinde faaliyetlerini sürdürmektedir.

Şehir arşivleri yanı sıra o beldenin tarihine, kültürüne ve sosyal-ekonomik hayatına ışık tutacak kaynakların derlendiği kütüphanelerin varlığı da bilinmektedir. Mesela Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu bünyesinde kurulan İstanbul Kitaplığı (İstanbul, 2009), yine Koç Holdingin desteği ile hizmete başlayan

İstanbul Araştırmaları, bu tür kuruluşların güzel örnekleridir (İstanbul Araştırmaları, 2010).

Bütün bunlara ek olarak, bulunduğu kentin tarihi, sosyal ve demografik yapıyla ilgili araştırmalar yapıp o belde hakkında her türlü yazılı ve görsel belge toplamak üzere bir üniversitede kurulan merkezler bulunmaktadır. Erciyes Üniversitesi'ne bağlı Kayseri Araştırma ve Uygulama Merkezi (KAYHAM) (2010) ile Mersin Üniversitesi'ne bağlı Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi (AKKENT) (2010) bu örnekler arasındadır. Özel ve gönüllü müteşebbislerin gayreti ile dernek ya da vakıf başlığı altında kurulan kent araştırma merkezlerinin varlığı da dikkat çekicidir (İKTAM, 2010). Bu gruba şehirlerin tarih, kültür ve sosyal hayatını araştırmak üzere kurulmuş olan akademik birimleri de katabiliriz. İstanbul Üniversitesi içerisinde Sosyal Bilimler Enstitüsü programlarından olan "İstanbul Araştırmaları Anabilim Dalı" bunlardan biridir (İstanbul Üniversitesi, 2010).

Kurumsal yapısını oluşturmuş kuruluşlar yanı sıra o beldeye ait bilgi ve belgelerin derlendiği, belediye, valilik, kaymakamlık ile gerçek ve tüzel kişilerin özel gayretleriyle oluşturulmuş genellikle elektronik ortamlarda yer alan bilgi kaynaklarının bulunduğunu görüyoruz. Bunlar, o şehirle alakalı bir iki sayfalık bilgi yanı sıra şehrin tarihi simalarının görsel malzemeyle süslenerek verildiği biraz daha geniş hazırlanmış WEP sayfalarıdır (Erzincan, 2010).

Şehir Arşivlerinde Koleksiyon

Koleksiyon, bölge coğrafyasına veya bu coğrafyada yaşayan topluma ait gündelik hayatın geçmişine ve bu gününe ait kayıtlardan oluşur. Farklı nitelikteki bu eserler, bölge veya şehir teması üzerine odaklandığından kendi içinde bir bütünlük arz eder.

Şehir arşivleri, bir yönüyle özel ve kamuya ait arşiv, dokümantasyon, kütüphane ve yer yer de müze malzemesinin birlikte tutulup kullanıma sunulduğu kuruluşlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple şehir arşivleri geniş bir kaynak çeşitliliğine sahiptir. Kaynaklar, bir yandan ailelere ve yörenin kamu kurum ve kuruluşlarına ait belgelerden, öbür yandan özel kişilerin, sigorta şirketlerinin, üniversite ve okulların, dini kurumların (Baydur, 2003: s. 264; Jakobi, 2003: s. 17), derneklerin ve siyasi partilerin belgelerinden meydana gelir. Malzemenin tür ve niteliğine göre bu kaynakları iki temel kategoriye ayırmak mümkündür:

a) *Arşiv kaynakları*: Bu malzeme, yerel kamu kurumları ile özel kuruluşlar ve şahısların ellerindeki arşivlik belgelerden oluşmaktadır. Politikacıların, yerel düzeyde dernek, vakıf ve toplulukların terekeleri de bu kapsamda değerlendirilebilir.

b) *Tamamlayıcı kaynaklar*: Bu tür malzemeler, şehir arşivinin temel kaynakları olan arşiv belgelerini destekleyici niteliktedir. Tamamlayıcı kaynaklar, daha çok kütüphane ve dokümantasyon malzemelerinden oluşur. Genellikle yayınlanmış örnekleri oluşturan bu grup içerisinde akademik çalışmalar ile gri yayınlar da bulunabilir.

Şehir arşivlerinin genel olarak bu iki kategoride toplanan bilgi kaynaklarının, şu dinamikler vasıtası ile ortaya çıktıkları görülür. Burada ilk dikkat çeken malzeme, o bölgede daha önce faaliyet göstermiş kurumların ürettikleridir. Bunlar o bölgeye hâkim olmuş devletlere veya farklı yönetimlere ait resmi kurumların dokümanlarıdır. Osmanlı dönemi sancak ve eyaletlere ait şer'îye sicilleri, tapu tahrir defterleri bunun örnekleridir. Diğer önemli bir belge grubunu, bugün de faaliyetlerini sürdüren yerel organların üretilip kullandıkları arşiv malzemesi oluşturur. Her ne kadar bu malzeme öncelikle o organizasyonun kurum ve birim arşivine ait olsa da en azından örnekleri alınarak şehir arşivinde araştırmacıların hizmetine sunulabilir. Şehir arşivlerinin koleksiyonunu meydana getiren kaynaklardan biri de o belde yaşamış kişi ve ailelerin elinde bulunan malzemedir. Şehir arşivlerinin diğer bir koleksiyon kaynağı ise basın-yayın kuruluşlarıdır. Buralarda yerel olarak günlük, haftalık ya da on beş günlük çıkan gazete, dergi, bülten ile derlemeler, şehir arşivinin koleksiyonunu geliştirmesine yarayacak önemli bilgi kaynaklarıdır. O şehirde bulunan sanayi kuruluşları, ticari varlıklar, odalar, borsalar ve sivil toplum kuruluşları da bölgeyle alakalı yadsınamaz oranda bilgi malzemesi üretirler. Arşivin sağlama politikasına uygun olarak bunların da bir şekilde koleksiyona kazandırılması gerekir.

Kurumsal ve kurumsal olmayan organlar vasıtasıyla üretilen bu belgeler, iyi tanımlanmış kaynak sağlama ölçütlerine ve önceliğine göre derlenir. Bu kriterlerin belirlenmesinde güçlü bir öngörü önemlidir. Örneğin bu öngörü, bundan elli yıl veya daha uzun bir süre sonra yöreye ilişkin eserlerde neleri okuyabileceğimizi tahmin etmekle ortaya çıkar (Reininghaus, 2006: s. 747).

Bir yerel arşivde haritalar, sokak rehberleri ve şehir planları, fotoğraflar, efemera (her türlü broşür, poster, ilan ve afiş) belgeler, yerel gazete ve bültenler,

yerel nitelikli faaliyet ve değerlendirme raporları ile bilimsel tezler, bölgesel tarih veya biyografik eserler, bölgeye ait sözlü tarih kayıt ve dökümleri (Baydur, 2003: s. 266), yönetimin ve yabancı kaynakların arşivleri, mikrofilme alınmış belgeler, yöreye ilişkin kitaplar, kartlar ve planlar (Tekath, 1996. s. 9–10) gibi bilgi kaynakları bulunabilir. Şehir arşivleri koleksiyonunu teşkil edecek malzeme şu başlıklar altında açıklanabilir (Baydur, 2003: s. 266):

- *Haritalar:* Zaman içinde gerçekleşen bölgesel değişimi (bölgenin siyasi sınırlarının değişimi, şehrin gelişmesi, coğrafyanın fiziki farklılıklarını, tarım veya ormanlık alanların değişimini) ortaya koyması bakımından önemlidir.

- *Sokak rehberleri ve şehir planları:* Bir şehrin geçirdiği değişim, sokak, cadde ve semt adlarının farklılaşması, şehrin ekonomik ve çekim merkez(ler)inde yaşanan kaymalar buradan görülebilir. Bunlar sıkça yenilenirler ve yenilendiklerinde eskisiyle birlikte korunması araştırma yararı bakımından çok önemlidir.

- *Fotoğraflar:* Maddi değişimin en somut şekilde görülebileceği kaynaklardır. Burada önemli olan, aynı mekânın farklı fotoğraflarının elde edilmesidir.

- *Efemera türü belgeler:* Her türlü broşür, poster, ilan ve afişler içerik ve fiziksel açıdan potansiyel bilgi kaynaklarıdır. Bunlar, zaman içinde yaşanan toplumsal değişimi, sosyal ve entelektüel yaşamı ve gelişmeyi ayrıntılı bir şekilde sunma kabiliyetine sahiptirler.

- *Yerel kuruluşlar tarafından çıkartılan (ekonomik bir değer karşılığında satılın veya satılmasın) yerel gazete ve bültenler veya ulusal basın-yayın organlarının yerel ekleri:* Yerel gazeteler ile yerel kuruluşların, okul yönetim kurullarının, şirketlerin ve grupların duyuru bültenleri bu gruba girmektedir. Ayrıca, ulusal nitelikli basın-yayın organlarının ekleri veya buralarda çıkan haberler, yerel sivil toplum kuruluşları ve siyasi partilerin yerel örgütlerince üretilen her türlü belge ve bilgiler bölgesel kültür kaynaklarıdır.

- *Yerel nitelikli faaliyet raporları:* Yerel yönetim, özel sektör, sivil toplum kuruluşları (dernekler vs.) tarafından çıkartılan yıllık faaliyet raporları.

- *Araştırma ve değerlendirme raporları:* Çeşitli kurum, kuruluşlar ve kişilerce hazırlanan o yöreye ilişkin araştırma ve değerlendirme raporları ile akademik tezler.

- *Bölgesel tarih veya biyografik eserler:* Genel veya bilimsel nitelikli bölgesel tarih ve biyografi içerikli, hatta bölgenin özellikle ileri gelen ailelerini konu alan yayınlar.

- *Bölgeyle ilgili her türlü sözlü tarih kayıtları ve dökümler:* Bu malzemeler, bölgeye ait gelişmeleri ve bu gelişmelerde kişilerin rolünü ortaya koyması bakımından önemlidir. Resmi kayıtların araştırmacıya anlatamadığı diğer ayrıntıların somutlaştırılmasına katkı sağlarlar. Bu kaynaklar, bölgeye hâkim organların uygulamalarıyla ilgili canlı şahitlerdir.

Açıklanan bu başlıklar ve belge türlerinden şehir arşivlerinin oldukça zengin bir koleksiyona sahip olduğu düşünülebilir. Bütün bu malzeme, bütçe, mekân, yönetim ve en önemlisi bilgi-belge uzmanının belirleyeceği bir sağlama politikası ile derlenmelidir.

Sağlama Politikasının Belirlenmesi

Çalışmaların önceden belirlenmiş amaç ve hedeflere uygun yürütülmesi için takip edilecek yol ve yöntemler anlamına gelen politika, siyasetten eğitime, sağlıktan pazarlamaya kadar her alanda kullanılmaktadır. Bunun bir sebebi amaç ve hedeflere ulaşmada politikanın planlı ve disiplinli çalışma imkânı vermesidir. Bu yüzden her örgütte bir çalışma politikası olmalıdır. Hizmet sektöründe faaliyet gösteren bilgi-belge merkezlerinin de genel anlamda arşiv politikası, kütüphane politikası (Keseroğlu, 1989: s.9–11) olabileceği gibi özelde de kullanıcı politikası, sağlama politikası gibi daha alt düzeyde politikalar belirlenebilir.

Bunlardan biri de derme geliştirme politikasıdır. Kütüphanecilik alanında çalışan uzmanlar bu politikayı, “koleksiyonu yönetebilmek için bilgi-belge merkezi ve koleksiyonla ilgili amaçları, öncelikleri ve temel anlayışları açıklayan, seçim, sağlama ve ayıklama süreçlerini kullanıcı ihtiyaçları ile ilişkilendiren, böylece amaca yönelik koleksiyon oluşmasını sağlayan bir planlama aracı” olarak tanımlamışlardır (Kayaoğlu, (1999) s. 32).

Arşivlerde bulunan koleksiyonun, idari işlemler sırasında tabii olarak üretilen kurumsal belgelerden oluştuğu bilinir. Bu belgeler, birim ve kurum arşivlerine saklama planları dâhilinde intikal eder. Buna bağlı olarak arşivlerin farklı bilgi kaynakları ve alternatif sağlama yolları olmadığından, önceden belirlenmiş bir derme geliştirme politikasının da gereksiz bir uygulama olduğu düşünülebilir.

Ancak, şehir arşivleri hem kuruluş amacı hem de bu amaca yönelik derlenmesi gereken malzeme bakımından bir kurum arşivi veya devlet arşivinden farklılık gösterir. Kurulduğu şehir ile ilgili her türlü bilgi malzemesinin sağlanması gerektiği düşünüldüğünde, böyle bir hizmet anlayışının önceden ölçülebilir kriterlerle belirlenmiş bir politikaya ihtiyacı vardır. Aksi halde ilgili ilgisiz her türlü kaynağın edinilmesi gibi ucu açık bir anlayışla yüz yüze kalınabilir. Aynı zamanda bu yerlerin koleksiyonunu ağırlıklı olarak bağışların oluşturduğu düşünülürse, gelen her bağışı kabul etmek gibi olumsuz bir durumla karşılaşılması da gözden uzak tutulamayacak bir ihtimaldir. Dolayısıyla amaca yönelik bilgi malzemesi edinmek, ölçülebilir kriterlere sahip derme geliştirme politikasıyla mümkündür.

Şehir arşivlerinin derme geliştirme politikalarıyla ilgili olarak iki safha düşünülebilir. Bunlardan ilki politikanın tespiti, ikincisi ise bunun uygulanmasıdır.

Her bilgi belge merkezi gibi şehir arşivleri de bir amacı gerçekleştirmek için kurulur. Bunun için politikalar, planlar ve prosedürler geliştirilir (Keeping, 1994, s.26). Dolayısıyla sağlama politikasının tespitinde, şehir arşivinin amaç ve hedeflerinin önceden belirlenmiş olması, ilk koşul olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tespit bir yönüyle, şehir arşivi hizmeti ile daha çok ne yapılmak isteniyor, bu yapılanlarla da nereye varılması hedefleniyor sorularına cevap vermektir. Sağlama politikası bu amaca göre belirlenir.

Arşivin amacı, daha kurulurken ilk başta belirlenir. Çünkü bu amaç, arşivin kurucularına yani bu hizmete kaynak sağlayacak olan mekanizmalara arşivin kuruluş gerekçesini de açıklayacaktır. Amaçların belirlenmesinde istatistikler, standartlar, hedef kitleyi tanıma, beklentiler, yasa ve yönetmelikler gibi çeşitli yardımcı unsurlar kullanılabilir.

Şehir arşivi kuranlar, hangi kitleye hitap edeceklerini belirleyerek sağlama politikalarına yön vereceklerdir. Şehir arşivlerinden yararlanma eğiliminde olacağı tahmin edilen hedef kitle ile görüşmeler yapılarak, eğilim ve beklentileri belirlenir ve buna uygun malzeme seçilir. Örneğin doğrudan şehir arşivlerine yönelik olmasa da özel arşivlerin belge sağlama politikalarına etki eden hususlar üç maddede toplanmıştır:

- Toplum hayatında öne çıkmış (veya sıradan) insanların evraklarının toplanması,
- Bölge ölçeğinde bilgi toplanması,

- Konu bazında bilgi toplanması (Ataman, 1997, s. 44).

Kuşkusuz bu üç husus, derme geliştirme politikasının belirlenmesinde etkin rol oynayacaktır. Bu hususların her biri ayrı ayrı ya da birlikte uygulanabilir. Neticede saptanan politikada, bu hususlar yazılı olarak ayrıntılı bir şekilde açıklanmalıdır.

Amaç ve hedeflerin belirlenmesinin ardından, ikinci safha sağlama politikasının yürütülmesidir. Kütüphane politikaları için “izlenmesi gereken yollar” olarak belirlenmiş iş süreci adımları, sağlama politikanın gerçekleştirilmesinde kullanılabilir. Bu adımlar, politikanın yazılı olması, planlanması, karar verilmesi, uygulanması, gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi şeklinde belirlenmiştir (Keseroğlu, 1989, s. 14).

Belirli bir sağlama politikası olmadan yapılacak kaynak derleme faaliyeti, kontrolsüz belge yığınlarının oluşmasına sebep olabilir. Bulduğu her şeyi toplamaya çalışan bir şehir arşivi, bir süre sonra yer, ekipman ve eleman sıkıntısı çekmeye başlayacaktır. Bu durum, doğal olarak mevcut koleksiyona hükmedememek ve araştırmacıya yeterli hizmet verememek gibi olumsuzlukla sonuçlanacaktır. Şehir arşivi kurup, geliştirmek isteyen her organizasyonun mutlaka önceden belirlenmiş kriterlerinin olması gerektiği açıktır.

Sağlama Politikasını Etkileyen Sorunlar

Yerel araştırma merkezleri olarak da görülen şehir arşivleri, derme geliştirirken çeşitli sorunlarla mücadele etmek zorundadır. Bunların bir kısmı politika belirlenmesine etki ederken, bazıları politikayı olumsuz yönde etkileyen sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Sağlama politikasını doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen hususlar şunlardır:

- 1- Yereli anlatan materyal hem tür hem de içerik bakımından çok çeşitlidir ve sınırlandırılması güçtür. Biri olmaksızın özel ifade edilmesinde güçlükler yaşanabilir.
- 2- Materyal çeşitliliğine bağlı diğer bir olumsuzluk, yararlanma ve korumaya işlemlerinde farklı teknik araçların kullanılmasıdır. Bunlar toplam maliyette önemli bir paya sahiptir.
- 3- Söz konusu çeşitlilik, materyali barındıracak kurumu ekonomik açıdan güçlüklerle yüzleştirecektir. Bu miktarın üstesinden gelmek büyük oranda

bağışla beslenmeyi gerektirebilir; aksi takdirde, kamu kaynaklarıyla bunun sağlanması güç görünmektedir.

4- Materyalin farklılığı, başka alanlarda eğitim almış uzman personelin görevlendirilmesini gerektirebilir.

Bütün bunlar sağlama politikasının belirlenmesine etki ederken, aynı zamanda uzman personelin kararlarına yön verecek hususlardır. Bir de şehir arşivinin karşı karşıya kaldığı bütçe, personel ve prosedürlerin yazılı olmaması gibi sorunlar vardır ki bunlar sağlama politikasını doğrudan etkilemektedir.

Bütçe sorunu: Bütçe günümüzde modern işletmeciliğin temel elemanlarından- dır. Çünkü kamu ya da özel alanda şekillenmiş her örgütlü yapının kuruluşu ve varlığını devam ettirmesi maddi olanaklara bağlıdır. O yüzden bilgi ve belge merkezlerini oluşturan personel, bina ve koleksiyon gibi dinamikler yanın da bütçe de temel elemanlardan biri olarak kabul edilir. Bundan dolayı şehir arşivlerinde hem koleksiyonun zenginleştirilmesi, hem de arzu edilen hizmet kalitesinin sağlanması ekonomiyle ilgilidir. Söz konusu kurumun kamu kurumu statüsünde faaliyet göstermesi halinde, yerel ve merkezi idare tarafından karşılanan yeterli bir bütçeyle desteklenmesi gerekir. Bugün Çorum, İzmir, Samsun gibi yerlerdeki şehir arşivi, faaliyetlerini ilgili belediyenin sağladığı maddi imkânlarla yürütmektedir.

Bununla birlikte o şehrin ortak kültür hareketi olarak görülmesi gereken şehir arşivleri, özel kişi ve örgütlerin aynı ve nakdi bağışlarına da açıktır. Günümüzde bağış uygulaması, genellikle koleksiyon bağışlamak gibi aynı yardımlar şeklinde gerçekleşmektedir.

Prosedür sorunu: Bu sorun, her hangi bir hukuki düzenlemenin olmaması, olanların yetersiz kalması ve yeni düzenlemelere ihtiyacı bulunması biçiminde sınıflandırılabilir. Kimi ülke kanunları yerel arşivlerin kurulmasına mevzuatları gereği izin vermemektedir. Yerel arşivlerin kurulabildiği ülkeleri bekleyen diğer bir mevzuat problemi de, özellikle bilgi edinme hakkı ve veri koruma yasaları hükümleri gereğince üçüncü kişilerin haklarının korunması kaygısıyla çıkarılan düzenlemelerdir. Mevzuat, belgelerin yanlış amaçlı kullanımını engellemekle birlikte, bilimsel gayelere hizmete de müsaade etmelidir (Hörold ve Willms-

Borck, 2007). Arşiv çalışmalarında veri ve bilgi edinme yasaları ile yazar hakkı bu çerçevede önemlidir (*Die Archive...*, 1994: s. 39-44; Keskin, 2007: s. 343).

Türkiye’de ise gerek 3473 sayılı Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanunu’nda (1988), gerekse ilgili Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik’de (1988), her ne kadar devlet arşivi ile kurum ve birim arşivlerinin teşkilatlanması hakkındaki hükümlere yer verilse de şehir arşivlerinin kuruluşuyla ilgili açık bir maddeye rastlanmamaktadır.

Buna karşılık olarak yerel yönetimlerle ilgili mevzuatta ve idari uygulamalarda bir takım gerekçelere rastlamaktayız. Genellikle bir belediye bünyesinde teşkilatlanmış şehir arşivlerinin, belediye organlarının kararıyla kurulduğu anlaşılmaktadır. Örneğin Çorum Belediyesi Kent Arşivinin kuruluşu, belediye meclisinin 25.10.2004 tarihli toplantısında aldığı bir karara dayanmaktadır (Meclis Kararı, 2004). Arşivin kuruluş kararında hukuki dayanak, 1580 Sayılı Belediye Kanunu’nun “Belediyenin Vazifeleri” başlıklı 15. Maddesinin “Halk için kütüphaneler... yapmak” konulu 33. bendidir (Belediye, 1930). Önceden hazırlanmış olan “Çorum Belediyesi Kent Arşivi Yönergesi” de aynı karar ile kabul edilmiştir (Meclis Kararı, 2004).

Böyle bir düzenlemenin olması, bir kent arşivi için olumlu bir gelişmedir. Çünkü yönergede hem arşivin derleyeceği belge türlerine, hem de personele yer verilmiştir. Bu düzenleme, hiç şüphesiz şehir arşivinde belirlenecek derme geliştirme politikasına da ışık tutacaktır.

Ancak, bu tür yönergeler yapısal özellikleri itibarıyla genel hükümler içerirler. Takdir edileceği gibi sağlama işlemleri ve teknik hizmetler biçiminde daha alt düzeyde uygulama adımları hakkında yeteri kadar açık hüküm bulunmayabilir. Bu durum, ilk bakışta olumsuzluk olarak nitelenebilir. Fakat bir şehir arşivi için kuruluş yasası gibi temel bir düzenlemeyi ifade eden bu tür bir prosedürde özel hükümlerin yer almaması tabii karşılanmalıdır. Önemli olan bu yönergede geçen genel hükümlere dayanılarak, sağlama, bağış, teknik hizmetler, personel ve kullanıcı hizmetleri gibi uygulamaya dönük hususlarla ilgili daha özel düzenlemelerin ilgililerce sonradan yapılmasıdır.

Bu tür yönergeler temel alınarak işlemlerin nasıl gerçekleştirileceğini gösteren özellikle uygulamaya yönelik daha alt düzeyde prosedürlere ihtiyaç bulunmaktadır. Mesela sağlama politikasının oluşturulması konusunda “Şehirle ilgili resmi ve özel kurum ve kuruluşlara ait... belge, harita, plan, kitap, yazılı-sesli-görsel her türlü evrak... temin edilme yoluna gidilecektir”, “satın alınıp, bedeli belediyece ödenecek” (Meclis Kararı, 2004) biçiminde açık bir hükmün bulunması şüphesiz bilgi-belge uzmanının elini güçlendirecek, hareket alanını genişletecektir. Bilgi ve belge uzmanı sahip olduğu yetkiye dayanarak nasıl bir politika belirlemeli ve bu politikayı ne şekilde yönetmeli. Yönerge böyle bir güç verirken, bunun nasıl kullanılacağını, diğer bir ifadeyle bilimsel metot ışığında bir derme geliştirme politikası belirleyip, bu politikanın nasıl yürütüleceğini açıklayan ayrı bir düzenlemeye ihtiyaç bulunmaktadır. Politika belirleme ve yürütme koşulları yazılı bir prosedür olarak önceden hazırlanmalıdır. Böylece arşivde çalışan personel her defasında yeni baştan bu uygulamaları düşünmek zorunda kalmayacaktır. Derme geliştirmede bu uygulama, hem kişilere göre farklı sağlama politikası oluşturmayı engelleyecek, hem de önceden belirlenmiş kurallar olduğundan yapılan işin denetimi kolaylaşacaktır.

Çorum Kent Arşivi Yönergesi’nde resmi belgelerle ilgili de bir hüküm bulunduğu görüyoruz. Her ne kadar yönergede belirtilen “resmi kurumların elinde bulunan malzemenin de temini” gibi açık bir ifade bulunsa da bunun nasıl gerçekleştirileceği ile ilgili yeni bir düzenlemeye ihtiyaç olduğu açıktır. Bu düzenleme, şehir arşivlerinin yerel kamu kurumlarının arşiv kaynaklarını ne şekilde dermesine katabileceğine cevap bulmaktır. Valilik, kaymakamlık ya da bir nüfus müdürlüğünde bulunan ve şehir arşivinde de olması gerektiği düşünülen resmi evraklar hangi hukuki, idari ve soysa-kültürel gerekçelerle temin edilebilir. Mesela belediyenin meclis ve encümen kararları, nazım imar planları, uygulama imar planları vb. o şehirle doğrudan ilgili bilgi taşımaktadır. Yerel organların bu tür arşiv belgeleri, yerel tarihin birinci el kaynaklarıdır (Keskin, 2009, s. 249-267). Doğal olarak bu tür malzemenin de koleksiyona katılması gerektiği düşünülebilir. Ancak, resmi evrakları barındıran kamu kurumlarının elindeki bu koleksiyondan şehir arşivlerinde yeteri kadar yararlanılamamaktadır. Çünkü belediyeye ait bu belgeler, Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik kapsamında belediye içerisinde kurulan birim ve kurum arşivlerinde tutulmakta-

dır. Encümen ve meclis kararı örneğinde olduğu gibi bazı belgeler de kurum arşivindeki saklama süresini doldurmalarının ardından Cumhuriyet Arşivine gönderilmektedir (DAGM, 2010). Bu durumda şehir arşivi bu malzemeyi nasıl edinebilir. Arşivcinin ya da belediye yetkililerinin mevcut hukuki düzenlemele- re aykırı olmamak kaydıyla daha özel bir düzenleme mi yapmaları gerekir.

Görüldüğü gibi bir şehir arşivinde ilk yapılacak işlerden biri, şehir arşivine ait malzeme sağlama, düzenleme, koruma ve yararlandırma işlemlerini açıklayan prosedürler hazırlamaktır. Böylelikle sorumluluk alanları önceden belirlenmiş bir çalışma düzeni ortaya konulabilir. Bu prosedürlerde, amaçlar belirlenip temel kavramlar açıklanırken arşivin malzeme sağlama şekli, çalışma düzeni, malzemenin korunması, ayıklama-imhanın nasıl yapılacağı, yararlandırma, sergi, yayın ve eğitim faaliyetleri gibi işlemler ayrıntılı bir şekilde ele alınmalıdır.

Uzman personel sorunu: Amaçların gerçekleştirilebilmesi, hiç şüphesiz personele bağlıdır. Personel olmaksızın hizmetleri yürütmek mümkün değildir. Bu yüzden şehir arşivleri gerekli uzman personeli mutlaka istihdam etmelidir. Bu personel, bilgi kaynaklarının seçilmesi, sağlanması, değerlendirilmesi işleri ile niteleme, düzenleme ve kullanıcı hizmetleri gibi birçok uygulamayı gerçekleştirecektir. Şehir arşivinin fonksiyonel olabilmesi uzman personel çalıştırılmasına bağlıdır.

Arşivdeki fonksiyonelliği sağlayacak olan uzman personel, şehir arşivleri konusunda tecrübeli olmalıdır. Uzmanlık bilgisi, engin tecrübesi ve öngörüsü, sağlama politikasının belirlenmesinde de etkilidir. Belge derlemede isabetli kararlar verebilmek, mesleki bilgi yanı sıra şehir arşivleri konusunda uzman olmayı gerektirmektedir. Bu donanımdan yoksun bir personelin ise sağlıklı bir politika yürütmekte oldukça zorlanacağı açıktır. Bunun için, çok farklı uzmanlık alanlarına sahip araştırmacı kitlesinin beklentilerini iyi gözlemleyip, onların ilgi alanları doğrultusunda şehre veya bölgeye ait her türlü yazılı kültür unsurlarını derleyebilmelidir.

SONUÇ

Zengin bir koleksiyona sahip şehir arşivleri bilgi malzemesini kontrol altına alabilmek için strateji geliştirmek zorundadır. Çünkü bina, bütçe ve personel gibi limitleri belirli şehir arşivlerinin istenen ve bağışlanan her bilgi kaynağını

alması mümkün değildir. O yüzden seçici davranılması, belgelerin amaca yönelik derlenmesi gerekir. Bunu yapabilmenin en önemli yollarından biri ise akıllıca oluşturulmuş bir sağma politikasına sahip olmaktır.

Şehir arşivlerinde sağlama politikasına doğrudan etki eden hususlardan birinin, uygulamaya yönelik alt yapı yetersizliği olduğu görülmüştür. Bu sorun birkaç boyutludur. İlk olarak genelde şehir arşivinin hizmet politikasını, özelde de derme geliştirme politikasını belirleyecek bir düzenlemenin genellikle o yerlerin kuruluş yönetmelik ya da yönergeleriyle sınırlı kaldığıdır. Her ne kadar KAYHAM ve Çorum Belediyesi Kent Arşivi gibi yerlerde bilgi-belge merkezinin kuruluş ve işleyişiyle ilgili yönetmelik ve yönerge düzeyinde mevzuat hazırlanmış olsa da merkezin fonksiyonlarına yönelik daha alt düzeyde prosedürler gerekmektedir. Derme geliştirme politikasının yazılı olarak hazırlanması da bunlardan biridir. Şehir arşivlerinde bu politikanın en iyi şekilde belirlenebilmesi için prosedür hazırlamak, bilgi ve belge uzmanlarının karşısında öncelikle yapılması gereken bir iş olarak durmaktadır

Derme geliştirme politikasının, iki safhada hayata geçirilebileceği anlaşılmıştır. İlk politika belirlemek, diğeri ise bunu uygulamaktır. Öncelikle bu merkezin amaç ve hedeflerinin açıklanmış olması gerekir. Birkaç başlık altında belirlenecek bu amaçlar doğrultusunda kısa ve uzun vadeli hedefler belirlenir. Bu hedeflere ulaşmak için de gerekli olan koşullar sağlanmaya çalışılır. Bina ve donanım, yeterli bütçe ve bunları kontrol edip yönetebilecek uzman personel olması başlıca koşullar olarak görülmektedir. Bütün bu koşulların ne kadar sağlandığı, derleme geliştirme politikasına yön verecektir. Başka bir deyişle, derlenecek malzemenin hacmi nitelik ve nicelik olarak daraltılacak ya da geniş tutulacaktır.

TEŞEKKÜR

Bu yazının hazırlanması sırasında özel koleksiyonunu kullanmama müsaade eden, aynı zamanda metni okuyarak yapmış olduğu değerli görüş ve katkıları için Doç. Dr. İshak Keskin'e şükranlarımı sunarım.

KAYNAKÇA

AKKENT, (2010), Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi, <http://www.mersin.edu.tr/alt.php?tip=145&id=773> Erişim Tarihi: 11.01.2010.

APİKAM, (2004), İzmir Büyükşehir Belediyesi Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi, <http://www.apikam.org.tr/> Erişim Tarihi: 14.01.2010.

Arşivcilik Terimleri Sözlüğü, (1995), Bekir K. A. (Çev. ve genişleten), Librairie de Péra, İstanbul.

Ataman, B. K. (1997), "Özel arşivler", *İskenderiye Yazıları*, 9, 42-46. http://www.archimac.org/BKACV/Articles/Ozl_Ars.spml Erişim Tarihi: 13.01.2010.

"Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında 174 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname İle 13/12/1983 Gün ve 174 Sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Bazı Maddelerinin Kaldırılması ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında 202 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun", (1984), Kanun nu: 3046, *Resmi Gazete*, s. 18549, t. 09.10.1984, <http://www.todaie.gov.tr/KYP/3046.htm> Erişim Tarihi, 13.02.2010.

Balıkesir (2006), Balıkesir Belediyesi Kent Arşivi, <http://kentarsivi.balikesir.bel.tr/> Erişim Tarihi: 15.01.2010.

Baydur, G. (2003), "Yerel Araştırmalarda Arşivlerin Değeri", *Türk Kütüphaneciliği*, 17(3), s. 263-270.

"Belediye Kanunu", Kanun nu: 1580, *Resmi Gazete*, s. 1471, t. 14.04.1930, <http://www.khgm.gov.tr/mevzuat/kanun/belediyekanunu.htm>, Erişim Tarihi: 05.02.2010.

Bilici, F. (1995), "Türk ve Fransız Arşivlerin Karşılaştırmalı Denemesi: Tarih ve Teşkilat", Hazma Kandur (Yay. Haz.). *Arşivcilik Konferansları I* içinde (ss. 82-100). Librairie de Péra, İstanbul.

DAGM (2010), *Büyükşehir ve İl Belediye Başkanlıkları Tespit ve Değerlendirme Formu*, http://www.devletarsivleri.gov.tr/source.cms.docs/devletarsivleri.gov.tr.ce/docs/file/Buyuksehir_ve_il_Belediyeleri.pdf Erişim Tarihi: 01.02.2010.

Çorum, (2005), Çorum Belediyesi Kent Arşivi, <http://kentarsivi.corum.bel.tr/> Erişim Tarihi: 25.12.2009.

"Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik", *Resmi Gazete*, s. 19816, t.15/06/1988, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/27320.html> Erişim Tarihi: 02.01.2010.

Erzincan Belgeliği, (2010), <http://mimoza.marmara.edu.tr/~avni/ERZiNCAN/index.html> Erişim Tarihi: 26.01.2010.

Grabe, W. (2003), "Gedächtnis des Kreises? Kreisarchive als Träger regionaler Geschichtskultur", *Archivpflege in Westfalen-Lippe*, 59, s. 8-11.

Höroldt, D ve Willms-Borck, H. (2007), "Kommunalarchive im Wandel. Alte und neue Aufgaben", <http://www.whomes.uni-bielefeld.de/erecate/Archiv.rtf> Erişim Tarihi: 30.05.2007.

Hussong, U. (2003), "Historische Forschung als Aufgabe von Kommunalarchiven", *Archive und Forschung (Referate des 73. Deutschen Archivtags 2002 in Trier. Der Archivar Beiband 8)* içinde (s. 143-149), Verlag Franz Schmitt, Siegburg.

İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi, (2010), http://www.iae.org.tr/k_hakkinda.asp Erişim Tarihi: 23.01.2010.

İstanbul Kitaplığı, (2009), <http://www.turing.org.tr/tr/kulturelkurulusdetay.asp?tid=1> Erişim Tarihi: 10.12.2009.

İstanbul Üniversitesi (2010), Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul Araştırmaları Anabilim Dalı, <http://sbe.istanbul.edu.tr/default.asp?icerik=7&dos=ISTANBULARASTYLISAN.S.htm> Erişim Tarihi: 04.02.2010.

Jakobi, F.-J. (2003), "Stadtgeschichtliche Dokumentation und lokale Erinnerungskultur", *Archivpflege in Westfalen-Lippe*, 59, s. 15-17.

Kayaoğlu, H. D. (1999), *Derme Oluşturma ve Geliştirme: İ.Ü. Merkez Kütüphanesinde Bütçe Yönetimi (Nisan 1994-Kasım 1997)*, Mavibulut, İstanbul.

KAYHAM, (2010), Kayseri Araştırma ve Uygulama Merkezi, <http://kayham.erciyes.edu.tr/> Erişim Tarihi: 05.01.2010.

Keeping Archives (1993), Ed. Judith Ellis, 2.bs. Australian Society of Archivists, Melbourne.

Keseroğlu, H. (1989), *Halk Kütüphanesi Politikası ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Durum*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul.

Keskin, İ. (2007), "Kamusal ve Arşivsel Bilgiye Erişimde Sınır(sızlık) Sorunu", Ayşe Üstün ve Ümit Konya (Yay. Haz.). *I. Uluslararası Bilgi Hizmetleri Sempozyumu: İletişim, 25-26 Mayıs 2006* içinde (s. 341-352). Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi, İstanbul.

Keskin, İ. (2009), "Yerel Tarih Çalışmalarında Kullanılan Arşiv Kaynaklarının Üretildiği Kurumlar", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, sayı 47, s. 249-267.

Küçükdağ, Y. (1998), "Mahalli Arşivlerin Kurulması", Rahim Erişti vd. (Yay. Haz.). *I. Milli Arşiv Şurası* içinde (s. 223-256). Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

Çınar, A. O. (2002), "Tanzimattan Cumhuriyete Mahalli İdare Arşivleri", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, yıl 1, sayı 1, s. 91-129.

"Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun", (1988), Kanun nu: 3473, *Resmî Gazete*, s. 19949, t. 04.10.1988, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/769.html> Erişim Tarihi: 11.01.2010.

Meclis Kararı, (2004), Çorum Belediye Meclisinin, 2004/2005 içtima dönemi, Ekim ayı 25.10.2004 Pazartesi günü saat 13.30'da yapmış olduğu olağan toplantısına ait "Kent Arşivi Kurulması" ve "Çorum belediyesi Kent Arşivi Yönergesi" konulu 7. madde örneği, (yayınlanmamış belge).

Reininghaus, W. (2006), "Archive, Orts-, Stadt- und Landesgeschichte". *Archivalische Zeitschrift*, 86(2), 743-759.

Saka, S. (2004), *Şehir Arşivlerinin Gelişimi ve Türkiye'de Şehir Arşivi Olgu-su*, (Yayınlanmamış yüksek lisan tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Samsun, (2010), Samsun Araştırmaları, <http://www.samsunkentarsivi.com/> Erişim Tarihi: 13.01.2010.

Tekath, K.-H. (1996), "Das Dokumentationsprofil eines Kreisarchivs". *Archivpflege in Westfalen-Lippe*, 44, 7-11.

Zilien, J. (2001), "Das Kreisarchiv Warendorf als Model für die Zentralisierung des kommunalen Archivwesens - Bedingungen, Möglichkeiten, Grenzen", *Archivpflege in Westfalen-Lippe* 54, s. 7

SAMSUN KENT MÜZESİ VE SAMSUN KENT ARŞİVİ KURULUŞ ÇALIŞMALARI

Cevdet YILMAZ, Prof. Dr. 19 Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Coğrafya Bölümü

Necmi ÇAMAŞ, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanı

I. Giriş

Tarihsel süreç içinde, daha kaliteli bir hayat sağlamak için, bizzat insanoğlu tarafından meydana getirilen ve günümüze ulaşan eserler kültürel miras olarak adlandırılır. Dünya nüfusunun giderek artan oranda şehirlerde toplanıyor olması kentlerin önemini arttırmış, sürekli değişim geçiren bu alanlar çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. *“Buraya nereden geldik, yaşadığımız tecrübe nedir ve gelecekte bizi ne bekliyor”* gibi soruların kentli insanlar tarafından çokça sorulmaya başlanması kent yöneticilerini ve ilgili bilim insanlarını yeni arayışlara yöneltmiştir. Bu durum başta gelişmiş ülkeler olmak üzere, birçok yerde kentler ve onları oluşturan insanlarla ilgili kültürel mirasın korunması için kent müzeleri ve kent belleklerinin oluşturulması çabalarını doğurmuştur.

Kırdan kente göç sürecinin çok hızlı yaşandığı ülkemizde, mevcut nüfus daha kentlilik bilincine ulaşmadan şehir nüfusuna yenileri eklenmekte, bu durum kentlerimizi kimliksizleştirdiği gibi, kentsel alanlarda ortak bir gelecek kurmayı da geciktirmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki örneklerden yola çıkılarak ülkemizde de kent müzesi kurma ve kent belleği oluşturma çabaları bu ihtiyaçtan doğmuştur.

1980’li yıllara kadar başta yakın çevresindekiler olmak üzere Doğu Karadeniz illerinden yoğun göç alan Samsun şehri, bu yıllardan itibaren arzulanan gelişme ve kalkınmayı gerçekleştirilememiştir. Bunun bir sonucu olarak daha batıdaki şehirlere göç vermeye başlayan Samsun, bu süreçte bir yandan yetişmiş nitelikli nüfusunu kaybederken, bunun yerine kırsal kesimden gelen niteliksiz nüfusla baş etmeye çalışmıştır. Şehir toplam olarak nüfus miktarını korumuş görünse de, Samsun kenti zaman içinde ortak geçmişi olmayan, bu yüzden de insanların bir araya gelerek ortak proje üretmede zorlandığı kozmopolit bir yapıya bürünmüştür. Samsun Büyükşehir Belediyesi, kent arşivi (belleği) ve kent müzesi çalışmaları ile Samsun’u yukarıda bahsedilen bu olumsuz gelişmelerden kur-

tarmayı ve Samsunluları ortak bir bilinç etrafında toplamayı hedeflemektedir. Bir başka ifade ile Samsun Kent Arşivi ve sonrasında Samsun Kent Müzesi kurma çalışmalarının en önemli gayesi; kentin binlerce yıl geriye giden tarihi geçmişinden başlayarak günümüze kadar gelen süreç içinde kentin ve bu kentte yaşayanların geçmişe ait nesi varsa ayırım gözetilmeksizin hepsinin bir an önce tespit edilmesi ve ortak bir gelecek oluşturma adına, bunların bir araya getirilerek ilgililerin istifadesine sunulmasından başka bir şey değildir.

Aşağıda Samsun şehrinin genel ve kısa bir tarihçesi verilmiş, ardından Samsun Büyükşehir Belediyesi tarafından kent müzesi ve kent arşivi kuruluş çalışmaları özetlenmiştir.

II. Samsun Şehrinin Tarihsel Geçmişi

Başlangıcı ilkçağlara kadar uzanan Samsun şehri tarih boyunca Aminosos, Amisos, Enete, Sampson, Simisso, Pompeiopolis gibi değişik isimlerle anılmıştır. Dündartepe, Toptepe ve Amisos höyükleri şehrin ilkçağlara uzanan tarihsel geçmişinin günümüze kalan en belirgin işaretleridir. Şehir tarihsel süreç içinde sırasıyla Hitit, Pers, Roma ve Bizans İmparatorluğu yönetimlerinde kalmış, 9. Yüzyıl’da Arap akınları sırasında ticarî bir kent konumuna gelmiş ve 1185’te II. Kılıçarslan döneminde Selçuklu yönetimine geçmiştir. İlk yıllarda Amisos’a dokunmayan Selçuklular, onun hemen yakınında (*bir ok atımlık mesafede*) aynı isimle Samsun şehrini kurmuşlardır. Yeni şehre yerleşen Müslüman Türk kolonisi ile Amisos halkı arasında tesis edilen ticari ilişkiler her iki tarafın da işine geldiği sürece dengeli bir şekilde gelişerek uzun süre devam etmiştir. Selçuklulardan sonra bir süre Cenevizlilerin kontrolünde kalan Samsun, Mehmet Çelebi tarafından Osmanlı İmparatorluğu’na katılmıştır.

Samsun şehri, 13., 14. ve 15. yüzyıllarda, önce Pervaneoğulları, İlhanlılar ve Candaroğulları, ardından da hepsi birlikte Canik Beyleri olarak adlandırılan Kubadoğulları, Bafra Beyleri, Taceddinoğulları, Taşanoğulları ve Hacımiroğulları beyliklerinin yönetiminde kalmıştır. Sultan II. Murat devrinde itibaren kademeli olarak Osmanlı yönetimi altına giren Samsun yöresi, 1774–1857 tarihleri arasında sırasıyla Canikli Ali Paşa ve Hazinesdârzâdeler gibi iki önemli âyan ailesinin idaresinde kalmış, sonraki yıllarda ise merkezden atanan mutasarrıflar tarafından yönetilmiştir. Bu dönemde Canik bölgesinin merkezi olan Samsun, Osmanlı idaresinde önce Amasya, daha sonra da Sivas vilayetine bağlanmıştır. I.Meşrutiyet’ten önce bir ara müstakil *liva* haline dönüştürülen Samsun sonra tekrar Trabzon’a bağlanmıştır. 19. Yüzyıl sonlarında Trab-

zon vilayetinin sancağı durumunda olan Canik, idarî bakımdan; Samsun (sancak merkezi), Kavak, Ünye, Çarşamba, Fatsa, Bafra, Alaçam, Terme ve Akçay'dan oluşan kaza ve nahiyelere ayrılmıştır. II. Meşrutiyet döneminde Trabzon'dan ayrılarak tekrar müstakil hale getirilen Samsun sancağı, Cumhuriyet dönemiyle birlikte il haline dönüştürülmüş, Samsun şehri de bu ilin merkezi yapılmıştır.

Şehrin tarihi ile ilgili olarak (çeşitli kaynaklardan yararlanarak) verdiğimiz bu kısa bilgiden yola çıkılarak Samsun'un son derece zengin tarihi bir mirasa sahip olduğu düşünülebilir. Fakat ne yazık ki bu böyle olmamıştır. Şehir her ne kadar tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmışsa da, genellikle bu medeniyetlerin nüfuz bölgesi içinde kalmış, fakat genel olarak onların idarî veya önemli sayılabilecek bir merkezi haline gelememiştir. Bu nedenledir ki örneğin Bursa gibi ne bir devlet veya beylik merkezi, ne de Amasya gibi bir şehzadeler şehri olmadığı için kent merkezinde idarî ve ticarî anlamda büyük anıtsal yapı ve sanat eserlerine rastlanmaz. Yüzlerce yıl egemenliği altında kaldığı Osmanlı döneminde bile büyük vakıf eserleri gibi önemli sayılabilecek binaların inşa edilmemiş olması biraz da bu idarî merkez olamama durumu ile ilgilidir. Nitekim bu özelliklerinden dolayı Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar kent, nüfus bakımından da Anadolu'nun küçük merkezlerinden biri durumundadır.

III. Kent Müzesi Ve Kent Arşivi Kurulması İçin Samsun Büyükşehir Belediyesi'nin Yaptığı Çalışmalar

Samsun yukarıda bahsedilen sebepler nedeniyle, emsalleri ile karşılaştırıldığında, kültürel miras bakımından çok zengin bir kent olarak görülmesi de, bu durum çok fakir olduğu anlamına da gelmemektedir. Samsun Büyükşehir Belediyesi herhangi bir şekilde günümüze intikal etmiş kültür varlıklarını titiz bir çalışma ile değerlendirme yoluna gitmiş, şehri Tarihi Kentler Birliği'nin önde gelen üyelerinden biri yapmak için önemli çalışmalar yapmış ve yapmaktadır. Bu çalışmalardan bazıları aşağıda özetlenmiştir.

A. Sempozyumlar

2006 yılında ilki düzenlenen *Geçmişten Geleceğe Samsun Sempozyumu* ile Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde Samsun üzerine bilimsel çalışma yapmış bulunan 100 kadar bilim insanı Büyükşehir Belediyesi organizasyonu ile bir araya getirilmiştir. Sempozyumda sunulan bildiriler daha sonra "*Geçmişten Geleceğe Samsun, Birinci Kitap*" adıyla kitap haline getirilerek yayınlanmıştır. Bu serinin de-

vamı olarak daha sonra "*İkinci Kitap*" yayınlanmış, üçüncüsünün çalışmaları ise devam etmektedir. Bu tür sempozyumların tekrarlarının uluslararası düzeyde ve belli aralıklarla yapılması kararlaştırılmış, stratejik planda bununla ilgili bütçeye yer verilmiştir.

Bu kitaplarda yayınlanan bilimsel makaleler ayrıca pdf formatında, *Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı*'nın web sayfasına da konmuş, böylece başta öğretmen ve öğrenciler olmak üzere ilgili kişilerin Samsun'la ilgili doğru bilgilere en kısa yoldan ulaşmaları sağlanmıştır.

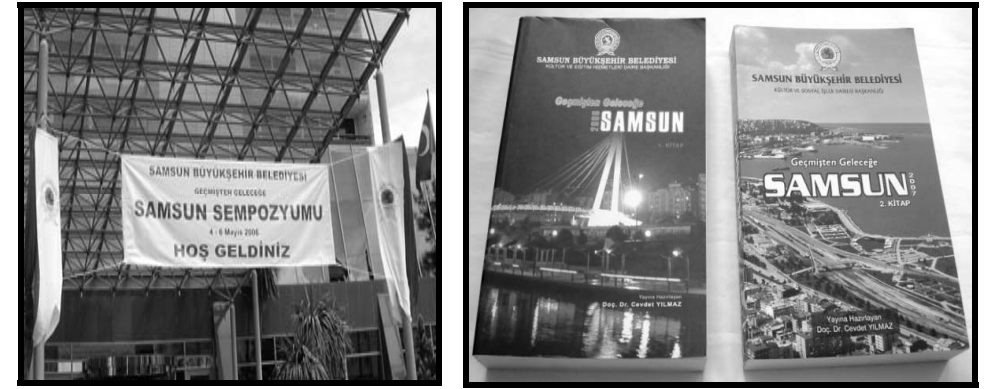


Foto 1. Samsun Sempozyumu ve sonrasında bildirilerin basıldığı kitaplar

B. Yayınlar

Sempozyum kitaplarının ardından Samsun şehri ve il geneli ile ilgili olarak müstakil kitap yayınlarına da başlanmış, kısa zamanda yayınlanan 4 kitaba ilave olarak başta 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde yapılan Samsun'la ilgili tez çalışmaları olmak üzere, çalışmalarını yayınlamak üzere ilgili araştırmacılara duyurularda bulunulmuştur.



Foto 2. Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür yayınlarından bazıları.

C. Kent Belleği Çalışmaları

Osmanlı ve Cumhuriyet arşivlerinde Samsun'la ilgili ne kadar bilgi ve belge varsa bunların tespiti ve toplanması için çalışmalar başlatılmış, bu konuda önemli mesafeler alınmıştır. Ayrıca yerel kurum ve kuruluşlara ait kütüphaneler ile özel arşivlerde bulunan bilgi, belge ve fotoğraflardan tespit edilenlerin birer nüshasının klasik ya da dijital ortamda kent arşivine kazandırılması çalışmaları da sürmektedir. Bu itibarla;

1. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü ile yapılan görüşmeler sonucunda Osmanlı Arşivleri'nde mevcut Samsun'a ait 5.000 belgenin 3.000'i dijital ortama aktarılarak Samsun Kent Arşivi'ne kazandırılmıştır. Diğer 2.000 belge ile ilgili çalışmalar devam etmektedir.

2. Cumhuriyet Arşivi'nin web sayfalarından tespit edilen Samsun'la ilgili belgelerin de birer kopyasının arşivimize kazandırılması için yazışmalar devam etmektedir.

3. İSAM ile yapılan işbirliği çerçevesinde Samsun'a ait 4.800 adet şer'iyecilik dijital ortama aktararak merkezimize kazandırılmıştır.

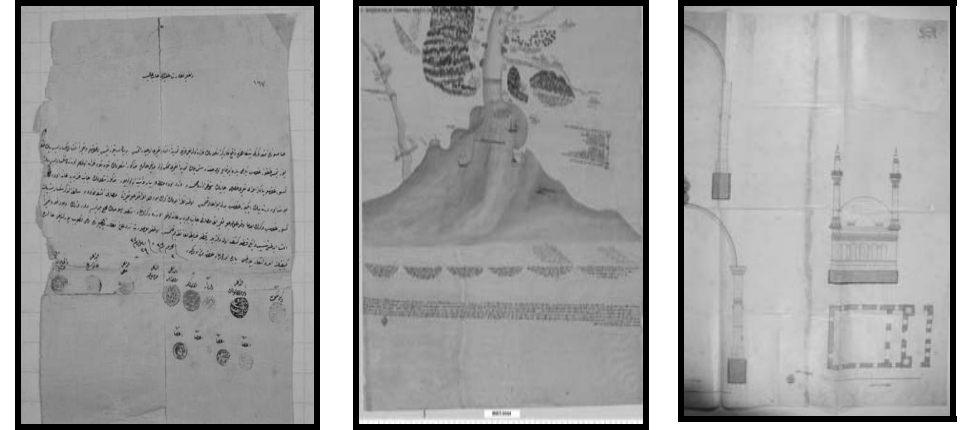
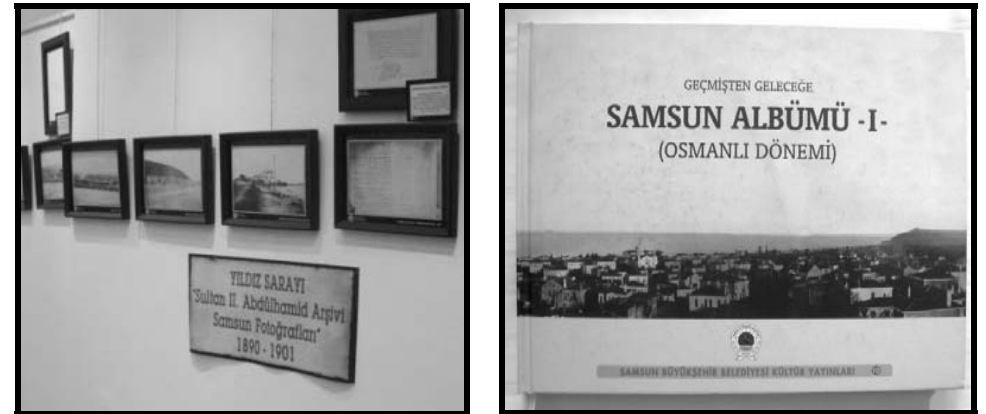


Foto 3. Çeşitli kütüphane ve arşivlerden derlenen Samsun'la ilgili belgeler.

4. Millî Kütüphane'nin dijital ortamında bulunan Samsun'la ilgili kitap, makale ve belgeler taranmakta, tespit edilenlerin birer kopyası ile yine Millî Kütüphane'de bulunan Samsun'la ilgili 200 adet el yazması eserin birer kopyasının da arşivimize kazandırılması için çalışmalar devam etmektedir.

5. Yıldız Sarayı Arşivi'nde II. Abdülhamit Dönemine ait 65 adet Samsun fotoğrafı kopya edilmiş, Osmanlı dönemine ait 135 adet fotoğrafla birlikte bu 200 fotoğraf kent arşivine kazandırılmıştır. Fotoğrafların bir kısmı "Geçmişten Geleceğe Samsun Albümü-Osmanlı Dönemi" adıyla bir kitap olarak yayınlanmıştır. Bu çalışmayı "Cumhuriyet Dönemi" adıyla başka bir yayın takip edecektir.



Osmanlı Dönemi Samsun fotoğraf sergisi ve sonrasında bu fotoğrafların yayınlandığı albüm.

6. YÖK Dokümantasyon merkezinde bulunan Samsun’la ilgili yüksek lisans ve doktora tezlerinin tespiti ve birer kopyalarının merkezimize kazandırılması için çalışmalar devam etmektedir.

7. Başta “*Ahali*” gazetesi olmak üzere, Samsun yerel gazetelerinin geçmişe ait nüshalarının temini ve kopyalama işlemleri devam etmektedir.



Foto 5. Gazete arşivlerinden sayfalar.

8. “*Samsun Bibliyografyası*” çalışmalarının da son aşamasına gelinmiştir.

Bütün bu çalışmalarla Samsun Kent Arşivi’nin temelleri atılmış, toplanan bilgi ve belgeler başta üniversitelerimizde çalışan araştırmacılar ve yöneticilerimiz olmak üzere, ilgili herkesin istifadesine sunulmuştur.

D. Sergiler

Büyükşehir Belediyesi’ne ait salonlarda geçmiş günümüze taşıyan sergiler açılmakta, bu yolla, gelecekte kent arşivi ve kent müzesinde yararlanmayı düşündüğümüz malzemelerin seçimi ve temini konusunda tespit ve ön bağlantılar yapılmaktadır. Kırsal kesimde kullanılan malzemeleri içeren “Tarım Müzesi Sergisi”, Samsun’a başta Bandırma Vapuru ve diğer kültür varlıklarını içeren eserlerin maketlerini içeren “Maket Sergisi”, Türk Dünyası’ndan gelen profesyonel fotoğrafçıların Samsun’da çektikleri fotoğrafların sergilendiği “Samsun

Fotoğraf Sergisi”, Osmanlı Dönemi ve öncesi fotoğraf ve gravürlerin sergilendiği “Tarihte Samsun Fotoğraf Sergisi” bu sergilerden sadece birkaçıdır.

Eski fotoğrafların bir kısmı kentin ilgili yerlerinde büyük panolar üzerine “Burası Geçmişte Böyleydi” ifadesi ile birlikte konularak, kent insanlarının yaşadıkları şehrin tarihten gelen özellikleri hakkında bir fikre sahip olmaları ve bilinçlenmeleri hedeflenmektedir.



Foto. 6. Kent müzesi altyapısı için düzenlenen sergilerden görünüm.

E. Diğer Sosyal ve Kültürel Etkinlikler

Yapılan çalışmalar konferans ve benzeri yollarla halkımıza duyurularak onların da bu çabalara destek olmaları istenmektedir. Üniversite ile işbirliği içinde ve sivil toplum örgütlerini de desteği ile sürdürülen bu çalışmalarla kentin kültürel ortamı canlandırılmaya çalışılmaktadır. Bu itibarla çeşitli kurumlar tarafından yapılan konferans, panel, kongre ve sempozyumlara destek verilmekte, bunların bir kısmına Belediyemiz bizzat kendisi ev sahipliği yapmaktadır. Uluslar arası şiir günleri, uluslar arası halk dansları festivali, Belediye Konservatuarı'nın icraları bunlardan sadece birkaçıdır.



Foto 7. Yerel şair, yazar ve sanatçıların tanıtımı için düzenlenen etkinliklerinden görünüm

F. Kentsel Dönüşüm ve İyileştirme Çalışmaları İçinde Anıtsal Eserler Yaratma

Hızlı kentleşme sonucu ve özensiz yapılaşma sonucu kısa sürede halkın günlük kullanımından uzaklaşan şehir merkezindeki kıyılar süratle temizlenmiş, bir kısmı doldurularak gezi yolu ve yeni yeşil alanlar yaratılmıştır. Bu dönüşüm sonrasında dolgu sahasındaki yeşil alanların bir kısmı Bandırma Gemisi ve Parkı olarak ayrılmış, burada ayrı bir tarihsel çekicilik yaratılmıştır. Gezi yolunun Samsun kent merkezi kısmında Mustafa Kemal'in 19 Mayıs 1919'da Türk Kurtuluş Mücadelesini başlatmak üzere çıktığı Tütün İşkelesi yeniden canlandırılmış, "Kurtuluş Yolu" ile birlikte Atatürk'ün Samsun'a çıkışı (silah arkadaşları ve O'nu karşılayanlarla birlikte) heykellerle canlandırılarak ayrı bir tarihsel bilinç alanı oluşturulmuştur.



Sahildeki yeni düzenleme sahasında yapılan Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışının canlandırıldığı heykeller ve karaya doğru uzantısı oluşturulan Kurtuluş Yolu



Yeni dolgu sahasında Türk kurtuluş mücadelesinin canlandırıldığı Bandırma Gemisi Müzesi ve anıtsal park alanından görünüm

G. Kent Müzesi Kuruluş Çalışmaları

Günümüz dünyasında, geçmiştekilerin neler bıraktıklarını öğrenmeye duyulan istek kütüphaneleri ve müzeleri, yeni buluşlara duyulan arzu ve talepler araştırma enstitülerini, bilincin kuvvetine duyulan inanç basın ve iletişim ağlarını, sanata verilen değer galerileri, güzelliğe duyulan sevgi park ve bahçelerin oluşturulmasını sağlamıştır. Tüm bunların meydana getirilmesinde, bu yolla bugünkü ve gelecek nesillerin hayata hazırlanmasında gerek kamunun kendisi, gerekse kamu yararına çalışan vakıf ve dernekler çeşitli proje ve organizasyonlarla önemli görevler üstlenmişlerdir. İşte bu kurum ve kuruluşlardan biri de “kent müzeleri” dir.

Kent müzelerinin kuruluş amacı; geçmişte çevresinde oluşmuş uygarlıklardan kendi payına düşen mirası ve üzerinde yer aldıkları mekânın sahip olduğu kültürel birikimleri, modern müzecilik anlayışıyla, teknolojinin imkânlarından da yararlanarak, bugünkü kuşaklara taşıyabilmektir. Başka bir ifade ile kent müzeleri; şehri ve o şehrin sakinlerini bilinçlendirmek, onların geçmişi ve geleceği kavramalarına yardımcı olmak, o şehir halkını ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin bilgisini arttırmak, gibi hedefleri olan kuruluşlardır. Kısaca kent müzeleri şehrin kimliğidir, geçmişidir ve geleceğidir. Kişilerin o şehre ait oldukları hissini güçlendiren, oraya uyum sağlamasını kolaylaştıran, geçmişe ait hikâyelerin paylaşıldığı, geleceğe ait umutların yeşerdiği mekânlardır. Kent müzeleri ve arşivleri, her şeyden önce kentlerin geçmişi ile ilişki kurmak ve kentin tarihsel birikiminin yaşadığımız zamanda hissedilmesini sağlamak açısından büyük önemi vardır.

Günümüzde dünyanın pek çok ülkesinde kent müzeleri vardır ve her yıl bunlara yenileri eklenmektedir. Kent müzelerinin klasik müzecilikten başlıca farkı onların “insanların yaşadıkları bölgenin geçmişiyle ve yakın çevresiyle ilişki kurmalarını sağlayacak yapıda ve özellikte olmaları”ndan kaynaklanmaktadır. Özellikle 1960’lı yıllardan sonra yerel yönetimlerin daha aktif hale gelmeleri ve sivil toplum örgütlerinin güçlenmeye başlaması ile tüm dünyada kent müzeciliği de büyük ivme kazanmış, bunlar artık şehirlerin belediye hizmetleri gibi olmazsa olmaz kurumları arasında yer almaya başlamışlardır.

Ayrıca hemen her kuşağın yaşadığı kültürel birikimin bir sonraki kuşağa aktarılması da oldukça önemlidir ve arada hafıza kaybının yaşanmaması yine kent müzeleri ile mümkündür. Örneğin, uzun vadede kente yapılan yatırımların isabetli ve verimli olup olmadıkları, uygulanan yöntemlerin zaman içinde ne tür sonuçlar verdiği gibi hususlar ancak kent müzelerinde yer alan ve herkese açık

olan belge, harita, maket, vb. malzemelerin teşhiri ile mümkündür. Bugün dünyada gelinen nokta, kent müzelerinin “kent için hizmet üreten kurumlar” oldukları gerçeğidir. Bu nedenle kent müzeleri temizlik, su ve kanalizasyon hizmetleri gibi belediyeleri ve halkı doğrudan ilgilendiriyor gibi görünmeseler de, onu şehrin ayrılmaz bir parçası yapan nitelikler onların sahip oldukları yukarıda ifade edilmeye çalışılan bu özelliklerdir.

Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı bünyesinde sürdürülen “Samsun Kent Müzesi” kuruluş çalışmaları yukarıda özetlenen ve müzecilik anlayışının bir sonucu olarak ele alınmakta, biriktirilen malzeme ve konu ile ilgili faaliyetler tahsis yapılan Kent Arşivi ve Kent Müzesi binalarının restorasyonlarının tamamlanması ile bu kurumlardaki yerini alacaktır.



Samsun Kent Arşivi için ayrılan



Kent Müzesi olarak kullanılmak üzere restore çalışmaları devam eden eski Konservatuar binası

Sonuç

Türkiye şehirleri, hızlı kentleşmeye bağlı olarak, geçmişten kalan kendilerine has farklı kültürel özelliklerinden uzaklaşıp, birbirlerine benzeyerek sıradanlaşmaktadır. Fakat çağdaş dünyada hızla ortaya çıkan kültürel bilinç ve bunun kentlere yansması sonucu ortaya çıkan kültürel miras kavramı günümüz mo-

dern şehirlerini tekrar aslı unsurlarına sahip çıkmaya zorlamakta, aynılaşmak istemeyen kentler bu yolla dünyada kendilerine daha saygın bir yer edinmek istemektedirler.

Özellikle son 50 yıl içinde hızlı kentleşme ve yoğun göç baskısı altında bulunan Samsun'da da benzer olaylar yaşanmakta, kentsel anlamda olumsuz gelişmelerin önüne geçilerek, modern dünyada çalışmaları ile güzel örnekler sergileyen kentler yakından takip edilerek, bunlar içinde olumlu gördüğümüz çalışmaları Samsun'da uygulamaya koymaktayız. Bunun için öncelikle kentsel dönüşüm projeleri ile yaşanabilir bir kent meydana getirilirken, aralarda giderek yok olmaya yüz tutmuş kültürel zenginlikler tek tek tespit edilerek gün yüzüne çıkarılmakta ve bunların restorasyonları yapılarak çevreleri ile birlikte kentin tarihsel mekânları yeniden canlandırılmaya çalışılmaktadır. Yapılan tüm bu çalışmalar Samsun kentinin özellikle mimari alandaki kültürel zenginliklerini ön plana çıkartarak Samsun'u herhangi bir şehir değil Samsun olarak anılmasını sağlamak hedefine yöneliktir.

Çünkü biz; tarihsel ve kültürel değerlerimizin geçmişimizden bize kalan mirasın bir parçası olduğundan hareketle, gerek bireysel gerekse toplumsal kimliğimizin ve refahımızın temelini oluşturduğunun bilincinde olarak bunların uygun bir şekilde korunmaları gerektiğine yürekten inanıyoruz. Ayrıca "bugün"ü açıklamak için, her durumda, "geçmiş"e ihtiyacımız olduğunun da bilincindeyiz.

Kaynaklar

- ATASOY, S. (1997), *Amisos; Karadeniz Kıyısında Antik Bir Kent*, Samsun.
- DARKOT, B. (1993), "Samsun", *İslam Ansiklopedisi*, C.10, MEB Yay., İstanbul, ss. 172-178.
- KURAN, A. (1986), "Kültürel Mirasın Korunması Açısından Hızlı Şehirleşmenin Sonuçları", *Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar*, SİSAV, İstanbul, ss. 124-130.
- ÖZ, M. (1999), *XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı*, TTK Yay., Ankara.
- ÖZGÜÇ, N. (1992), "Şehirselleşme ve Coğrafya", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi*, Sayı:3, ss. 61-122.
- TANOĞLU, A. (1944a) "Samsun Şehri", *Samsun 4. Üniversite Haftası*, İ.Ü.Yay. No:217, İstanbul, ss. 44-71.

TATLIDİL, E. (1988), "Göç ve Kentsel Gelişme; Samsun Örneği", *I.Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri*, OMÜ Eğitim Fak. Yay., Samsun, ss.351-373.

UZUNEMİNOĞLU, H. (1992), *Samsun, Bir Uygulamalı Şehir Coğrafyası*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bil. Enst. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) İstanbul.

VADALA, R. (1944) *Şark Memleket ve Siteleri, Samsun Mazisi Hali İstikbali* (Çev.: K. Sarıgöllü), Gaziantep.

YILMAZ, C. (2007), "Samsun Yöresi Coğrafya Araştırmaları", *Geçmişten Geleceğe Samsun*, (2. Kitap), Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Eğitim Hizmetleri Daire Başkanlığı Yay., Samsun, ss. 377-390.

www.kultur.samsun.bel.tr, Erişim Tarihi: 10.03.2010

ÜNİVERSİTELERDE KURUM ARŞİV ANLAYIŞINA BİR ÖRNEK: “İZMİR EKONOMİ ÜNİVERSİTESİ”

Hatice GÜMÜŞ, İzmir Ekonomi Üniversitesi, Kurum Arşiv Sorumlusu
Tuncay IŞIK, İzmir Ekonomi Üniversitesi

Giriş

Bu çalışma ile üniversitelerde oluşan Kurum Arşiv anlayışının değişen anlamlarına değinilecek, son yıllarda ortaya çıkan arşivleme konusunda ki değişimlerden ve İzmir Ekonomi Üniversitesinde uygulamadaki arşiv projelerinden bahsedilecektir. Üniversitelerde ki kurum arşiv anlayışı ve arşiv yapılanmasının nasıl olması gerektiği konularında öneriler sunulacaktır.

Kurum ve kuruluşlar, bireyler ve organizasyonlar etkinliklerini yürütürken, yasal yükümlülüklerini yerine getirirken kendi içyapılarında ürettikleri entellektüel belgelerini, diğer kurumlar ile iletişim sonucu oluşan belgelerini saklamak, korumak, tekrar kullanmak ve diğer insanların yararına sunmak durumundadırlar. Bu belgeler, kurumların gerçekleştirmek zorunda olduğu yazılı iletişimin birer kanıtı olduğu için yasal yükümlülükler içinde de düzenlenmeleri gerekmektedir.

Kurumlar için hayati öneme sahip olan bu belgelerin düzenlenmesi, saklanması ve bilgi kaynağı olarak yeniden kullanıma sunulabilmesi için doğru bir belge yönetimi ve arşiv yönetimi gerekmektedir. Kurumlarda belge üretirken sorun yaşanmamakta, çok rahat belge üretilebilmekte ama iş belge yönetimine gelince aynı esnek yapı burada çalışmamaktadır.

Birçok kurumda, belgelerin birer bilgi kaynağı olarak kullanılabilmesi imkansız hale gelmiş ve bunun sonucu olarak da belgeler depolarda çürüyen bilgi kaynakları olarak karşımıza çıkmışlardır ve çıkmaktadır. 700 yıllık bir tarihe sahip olan Osmanlı İmparatorluğu'na ait belgelerin günümüz diline çevirilerinin 21.yüzyılı yaşarken hala bitirilmemiş olması bunun en güzel örneklerinden birini oluşturur. Kurumlarda belge yönetimi ve arşiv yönetimi anlayışı oturmadığı ya da öneminin farkına varılmadığı için birçok kurum ve kuruluş ya da organizasyon sahip olduğu bilgi kaynaklarının farkında değildirler. Olsalar bile kullanamamakta, geriye dönük çalışma yapmaları gerektiğinden belgeler arasında kaybolmaktadırlar.

Kurumsal Arşivlere Bakış

Kurum Arşivleri yani merkezi arşivler: Kurumların merkez teşkilatları içinde yer alan, birim arşivlerine oranla arşivlik belge ve materyallerin daha uzun süre muhafaza edildiği, saklandığı, belgeler üzerinde değerlendirme-ayıklama-imha işlemlerinin yapıldığı, ayrıca kurumun belge yönetimi ve arşiv çalışmalarının yürütüldüğü, merkezi arşivleri ifade etmektedir.

Kurum Arşivleri, kurumsal bilgiyi barındıran ve kurumun tarihini oluşturan yerlerdir. Ama kendi tarihimizi oluşturan belgelere bakmadığımız, ilgilene-medığımız gibi; kurumun tarihini oluşturan Kurum Arşivleri de genelde zemin ya da zemin altı katlarda yer alan, nemli, tozlu kimsenin kolaylıkla giremeyeceği kilit altında tutulan yerler olarak organizasyonlarda yerini almıştır.

Hâlbuki bilgi ve birikimlerimizi paylaşmak durumundayız. Aksi takdir de ne kendimizi, ne kurumumuzu ne de toplumumuzu ifade edemeyiz. Bilgi ve belgelerimizi yönetmek ve birikimler sonucu oluşan arşivlerimizi paylaşmak durumundayız. Paylaşılmayan bir bilginin ve belgenin en değerli hazineniz olsa bile değeri olmayacak, anlaşılmayacaktır. Kimseler tarafından bilinmeyen bu hazinelerimiz, arşiv depolarında tozlu raflarda çürümeye bırakılmışlardır.

Kurum tarihini oluşturan arşiv belgelerinin saklanması, düzenlenmesi, korunması, yeniden kullanım için hizmete sunulması için ise depo anlayışından ileriye geçilememiştir. 2007 yılında Ankara Üniversitesi Doğan Hocaımız önderliğinde Açık Arşiv çalışmalarını Fahrettin Hoca önderliğinde de Kurumsal Arşiv çalışmalarını Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün de yardımlarıyla başlatmıştır. Kısa adı ile BEYAS olan bu projenin sonucunda diğer üniversitelerde Kurum Arşiv yapılanması, çalışmaları için rehber kaynak olacak “Üniversiteler İçin Belge Yönetimi ve Arşiv Sistemi İşlemleri” adı altında oluşan kitabı tüm üniversitelere göndermiştir.

Hazırlanan kitapta Belge Yönetimi ve Arşiv Yönetimi'nin tüm süreçleri, kullanılan evraklar, hazırlanması gereken formlar, yazılması gereken dilekçe örneklerine kadar işlem adımları anlatılmıştır. Ankara Üniversitesinde yürütülen bu çalışmaların sonucunda; her üniversitenin bünyesinde belge yönetimi ve arşivleme işlemlerini yürütecek Kurum Arşivi yapılanmasına ihtiyacın olduğu görülmüştür. Çünkü arşivler, bünyesinde geçmişi barındırdığı halde, kullanıcılarının geleceğe yönelik bilgi ihtiyaçlarını karşıladığı bilgi merkezleridir.

Üniversitelerde Kurum Arşiv Çalışmaları

Üniversite Arşivlerinin yapısında, diğer kurum arşivlerinden farklı olarak güncel ve tarihi belgeler, başka bir deyişle bilimsel belgeler ve yayınlar ile kurumun faaliyetleri sonucu oluşan kurumsal bilgilerin yer aldığı idari belge türleri bulunmaktadır. Ülkemizde son birkaç yılda güncel belgelerin yani bilimsel eserlerin Açık erişim, Açık Arşivler, E-Arşivler... gibi farklı adlarla paylaşılır hale geldiğini görmekteyiz. Özellikle üniversitelerde kütüphanelerimizin bu işe el attıklarını ve web sayfalarında, iş planlarında bu tür çalışmalara yer vermiş olduklarını görürüz. Ülkemizde devlet ve vakıf üniversiteleri arasında yapmış olduğum araştırmada üniversitelerin entelektüel belgelerinin ve akademik çalışmaların arşivlenmesi yoluna gidildiği görülmektedir. (Ankara, Atılım, Hacettepe, Atatürk, Yaşar...)

Yapılan araştırmada; üniversitelerimizde Kurum Arşiv oluşumunun birimleşmediğini, birim olarak nerede teşkilatlanması gerektiği konusunda kesin bir belirlemenin olmadığı ve üniversitelerin kurumsal arşivlemeye önem vermedikleri görülmüştür. Yüksek Öğretim Kurumunun sayfasından aldığım bilgilere göre kayıtlı 45 vakıf üniversitesi ve 104 devlet üniversitesi bulunmaktadır. Bu araştırmanın sonucunda, sadece 20 üniversitemizde Arşiv Müdürlüğü, Arşiv Şube Müdürlüğü, Yazı İşleri Müdürlüğü, Evrak ve Yazı İşleri Daire Başkanlığı, Arşiv Hizmetleri Şube Müdürlüğü... başlığı altında teşkilatlandıkları görülmüştür. Arşivlemeye yönelik bu birimlerin, kurumların teşkilat şemasındaki yerleri de isimleri gibi farklılık göstermiştir. Arşivsel çalışma ya da evrak işini yapan yedi birimin İdari ve Mali İşler Daire Başkanlığının altında, dokuz tanesinin Genel Sekreterlik Biriminin altında müdürlük şeklinde ve geriye kalan 4 tanesinin de Rektörlük Biriminin altında koordinatörlük ya da ofis olarak teşkilatlanmış oldukları görülmüştür.

20 üniversite içindeki Kurum Arşivi, Kurumsal Açık Arşiv, E-Arşiv gibi isimlerle sadece üniversitelerin bilimsel belgelerinin kayıt altına alınarak erişime sunulduğu ve genellikle kütüphane içinde yapılandığı sonucu çıkmıştır.

BEYAS Projesi sonucunda; Ankara Üniversitesinde Rektörlüğe bağlı bir koordinasyon merkezi olarak işlemlerini yürüten, Kurum Arşivi oluşarak arşivleme işlemleri yürütülmeye başlanmıştır. Diğer yandan da Kütüphane Daire Başkanlığı tarafından da bilimsel eserlerin kayıt altına alındığı Açık Arşivleme işlemleri yürütülmektedir.

Üniversitelerimizin bilgi kaynaklarının barındığı kütüphanelere daha oluşum aşamasında önem verirken, kurumun tarihini oluşturan ve güncel olsun olmasın geriye dönük çalışmalarında başvuru kaynağı olan arşiv belgelerine, belge yönetimi ve arşiv yönetimine, Kurumsal Arşivlere önem vermedikleri görülmüştür. Organizasyon yapısında yerleri belirlenmemiş ya da hiç yer verilmemiştir. Neredeyse tüm üniversitelerde gelen-giden evrakın deftere işlenmesi şeklinde işlemler yürütülmüş ve bu da arşivleme adı altında iş akışında yerini almıştır.

Oysaki üniversite arşivleri gerek idari anlamda üretmiş oldukları belge türleri açısından, gerekse akademisyenlerin bilimsel anlamda üretmiş oldukları belge türleri açısından diğer kurumlardan farklılık gösterir.

Üniversite Arşivi:

Üniversitenin Rektörlük teşkilatı içinde yer alan ve birimlerin çalışmalarını yaparken ürettikleri ya da kendilerine gelen ve üniversite mensubu bilim adamlarının araştırmaları sonucunda ürettikleri belgeler topluluğunun birim arşivlerine nazaran daha uzun süre saklandığı merkezi arşivlerdir. Üniversite Arşivlerinde yer alan belge türleri farklılık gösterir. Bünyesinde kurum tarihini oluşturan idari belgeler ile bilimsel anlamdaki belgeleri birlikte taşır.

Üniversitelerde Belgeler;

İdari ve Bilimsel Belgeler olmak üzere 2'ye ayrılır;

- *İdari Belgeler:* Kurum içi ve dışı yazışmalar, kurumun ihtiyacı olan (üniversitenin idaresi, politikası, birimlerin görev ve yetkilerine dair ve personel ile ilgili) belgeler, mali hukuki, tarihi, araştırma değeri olan belgeler,
- *Bilimsel Belgeler:* Yayınlanmamış bilimsel araştırmalar ve raporlar ders içerikleri ve kullanılan araç-gereç, tezler, makaleler, çalıştaylar, kongre konferans sunumları, projeler... oluşturmaktadır.

Üniversitelerde Belge Yönetimi

Üniversitelerde belgenin bir ihtiyaç sonrasında üretilmesi, üretiminin denetlenmesi, dağıtımı, kullanılması, dosyalanması, erişimi, depolanması, korunması, idari, hukuki ve araştırma açısından değeri olmayanların ayıklanması, arşiv

malzemesi niteliği taşımayanların imhası, arşivlik malzemenin birim arşivinden kurum arşivine devri ve oradan da hukuki saklama sürelerini dolduranların Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğüne gönderilmesi aşamalarını kapsayan bütünsel bir programdır.

Belgenin yolculuğu:

Belgeler, ihtiyaç doğrultusunda üretimi, kurum içi ve kurum dışı dolaşımı, güncel olması sebebiyle kullanılması, ayıklanması, arşivlik belge niteliği taşımayanların imhası, arşivlenmesi ve yeniden kullanım için kullanıcıya açılması gibi safhalardan oluşur. Belgenin birimde başlayan yolculuğu Kurum Arşivi ve son aşama olarak da Milli Arşiv’de son bulur.

Üniversitelerde Belge Yönetimi ile; Üniversitelerin belge yönetimi konusunda bilgilendirilmeleri ve bu konuda farkındalığın oluşturulması gerekmektedir.

1. İş sürecinde aranan belgelere en kısa sürede erişebilmek ve ihtiyacı giderebilmek,
2. Üniversitelerde ki yazılı belge politikasını netleştirmek,
3. Yazışma işlemlerinde standartlaşma sağlamak,
4. Bilgi ve belgeyi doğru yerde ve biçimde kullanmak,
5. Yalnızca ihtiyaç doğrultusunda belge üretimini sağlamak ve bunun sonucunda da gereksiz kırtasiyeyi azaltmak,
6. Belgeler için doğru saklama planlarının hazırlanmasını sağlamak,
7. Üniversitenin tarihi kayıtlarını korumak,
8. Bilgi ve belge isteklerine doğru erişim sağlamak,
9. Yapılacak işleri bireylere bağlı olmaktan kurtararak işi kurumsallaştırmak, kaliteyi ve güvenilirliği arttırmak, sürekliliği sağlamak,
10. Kurum Arşivlerinin, DEPO olarak değil de BİLGİ MERKEZLERİ olarak çalışmasını sağlayabilmek için üniversitelerin belge yönetim politikalarını geliştirmeleri gerekmektedir.

Belge Yönetim Unsurları:

Belgenin, üretim aşamasında gerekli olup olmadığının denetlenmesi, gereksiz belge üretiminin önüne geçmek ve belgenin arşivlemeye kadar giden süreç için de uygulanması gereken işlem adımları bulunmaktadır.

Bunlardan ilkinin Yazışma Kodları ve Yazışma Kuralları oluşturur. Yazılı iletişimin belirli kurallar çerçevesinde yürütülmesi ve belgelerin belirli standartlar

ölçüsünde yazılmaları gerekir. Başbakanlığın 1991 yılından itibaren uygulamaya koyduğu yazışma kodları, tüm kurum ve kuruluşları 14 haneli kodlarla tanımlamıştır.

Yazışma Kodu; yazının hazırlandığı kurum ve kuruluşun en alt birimine kadar belirlendiği kodlama olup, resmi bir belgede “Sayı:” bölümün ilk kısmını oluşturmaktadır.

Belge yönetiminde uygulama adımlarının ikincisi resmi bir belgenin nasıl üretilmesi gerektiği konusudur. 2004 yılında 25658 sayılı Resmi Gazete ile yürürlüğe giren, tüm kurum ve kuruluşları kapsayan “Resmi Yazışmalarda Uygulanacak Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik” ile resmi bir belgede olması gerekenler standarda bağlanmıştır. Amaç; resmî yazışma kurallarını belirlemek, bilgi ve belge alışverişinin sağlıklı, hızlı ve güvenli bir biçimde yürütülmesini sağlamaktır.

Belge yönetim uygulamalarının üçüncüsünü ise Dosyalama Numarası yani Standart Dosya Planı oluşturur.

Dosyalama Numarası: Resmi belgenin ikinci kısmını oluşturan, yazının konusunu ifade eden ve işlemi biten yazının hangi dosyaya konulacağını gösteren numaradır. Aynı konu grubundaki belgelerin bütün kamu kurum ve kuruluşlarında aynı numaralarla kodlanması sağlanmış olacaktır.

- **Dosya Planı:** Faaliyetler sonucu oluşan belgelerin, sistemli bir şekilde dosyalanmasını sağlayan, dosya oluşmadan önce dosyanın izleyeceği yolu gösteren önceden hazırlanmış konu kodlarıdır. Dosya planlarına göre, aynı konuyu ihtiva eden yazılar, aynı dosya numarası ile açılacak dosyalarda toplanacaktır. Birimler aynı konulardaki yazılar için farklı dosya numaraları kullanmayacaklardır.

- **Dosya Yönergesi:** Belgelerin bir arada sistemli bir şekilde bulunmasını sağlamak üzere hazırlanan talimattır.

Başbakanlık tarafından 2005 tarihinde ve 25766 sayılı Resmi Gazete ile yürürlüğe konulan Standart Dosya Planına bütün kurum ve kuruluşlar uymakla yükümlüdür. Standart Dosya Planının Ana Hizmet Faaliyetleri bölümünü, kurum ve kuruluşlar kendi yapılarını göz önüne alarak hazırlamaları istenmiştir. Üniversiteler için Ana Hizmet Faaliyetleri bölümünü Yüksek Öğretim Kurumu’nun hazırlaması uygun görülmüştür. Bu kapsamda, 2009 yılında öncelikle

üniversitelerden taslak dosya planı çalışmaları istenmiş ve üniversitelerin belge türleri, dosyalamadaki konu türleri belirlenmeye çalışılmıştır. BEYAS Projesi ve YÖK'ün yapmış olduğu bu çalışmalar sonucu taslak olarak tüm üniversitelerde ortak olarak kullanılacak olan Ana Hizmet Faaliyetleri hazırlanmış ve 2010 Ocak ayında üniversitelerin görüşü alınmak üzere gönderilmiştir.

Üniversitelerin Ana Hizmet faaliyetlerine yönelik olarak hazırlanan taslak çalışmaya son şeklinin verilerek tüm üniversitelerin dosyalama sistemlerinde uygulamaları beklenmektedir. Böylelikle tüm üniversitelerde dosyalama işlemlerinde standartlaşmaya gidilmiş olacaktır.

DOSYALAMA İŞLEMLERİNDE STANDARTLAŞMA İLE;

- Birimlerde oluşan belge ve dosyalarda, iletişimde birlik sağlanacak. Belge çoğaltmanın önüne geçilmiş olacaktır.
- Kurum içi ve kurumlar arası evrak akışı ve bilgi alış-verişleri düzenli ve hızlı bir şekilde yapılacak, verimlilik artacaktır.
- Kurum içi ve kurumlar arasında evrak ve yazışmaların otomasyonunda ve bilgi ağlarının oluşturulmasına öncülük edecektir.
- İçerik ve Doküman Yönetim Sistemlerinin kurulması kolaylaşacaktır.
- Kurumda evrak ve iş takibini kolaylaştıracaktır. Aranan bir belgeyi birime gelen veya giden bütün belgeler arasında aramak yerine, aynı konu numarasını taşıyan belgeler arasında, daha kısa zamanda ve kolayca bulmak mümkün olacaktır.
- Aranan bilgi ve belge tüm kurumlarda aynı numarayı taşıyacağından kısa sürede erişim mümkün olacaktır.
- Yazışma ve dosyalama işlemlerinin standartlaşması sonucu, arşivlerde toplanan malzemenin düzeni de standartlaşacaktır. Bu da Kurum Arşivinde tasnif, kataloglama, arşiv depolarının verimli kullanımı ve arşivlerden yararlanmada birlik ve kolaylık sağlayacaktır.
- Belgelerin, arşivlerde düzenlenmesi ve hizmete sunulmasında büyük kolaylıklar sağlanacaktır.

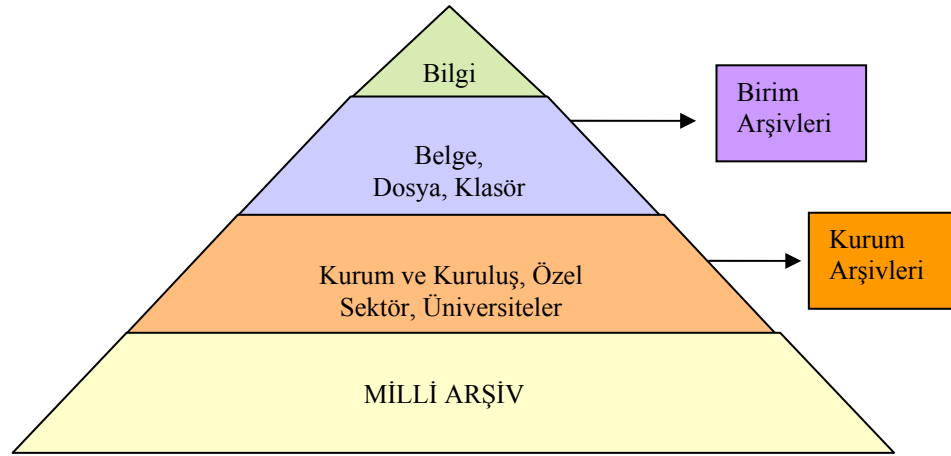
Belge Yönetim Uygulamalarının en son adımı, öncelikle olması gereken adım kurumsal arşiv yapılanmalarıdır. Belge yönetimi ve arşiv yönetimi için gerekli olan uygulama adımlarını gerçekleştirecek olan Kurum Arşivlerinin kurumun teşkilat şemasında yerini alması gerekir. Tüm bu dosyalama ve arşiv işlemlerinin, yetkisi olan tek bir birimden yürütülmesi gerekir.

Dosyalama Sistemlerindeki Farklılıklar Nedeniyle Yaşanan Sorunlar

Üniversitelerin etkili yönetimi için gerekli olan; bilgiye zamanında ulaşmak ve karşı tarafa en kısa sürede doğru bilgi ile dönebilmektir. Ayrıca, Bilgi Edinme Kanunu doğrultusunda talep edilen bilgi ve belgeye erişim ve paylaşım; bilginin, kayıtlı olduğu ortamların oluşumu aşamasında disiplin altına alınması ile mümkündür. Bu ise, dosyalama sisteminin varlığı ile mümkün olabilecektir. Tüm bunlara rağmen bilgi yuvası olan üniversiteler, belge yönetimi, arşiv yönetimi, dosyalama sistemleri için gereken önemi vermemişler, bu konuda birimler tamamen bağımsız bırakılmış ve bireysel dosyalama sistemleri ortaya çıkmıştır. Bunun sonucu olarak da;

- Birimlerin birbirlerinden bağımsız dosyalama yapmaları; kurum içindeki birlikteliği ortadan kaldırmış, bilgi ve belgeye erişim imkansız hale gelmiştir.
- İhtiyaç duyulan evrak ve dosyalar arandığında bulunamaz haldedir.
- Dosyalama bir sisteme göre değil, kişilerin veya birimlerin kendi istekleri doğrultusunda yapılmaktadır.
- Her birim farklı dosyalama yapmakta, aynı konulu evraklar farklı birimlerde, farklı dosyalarda yer almış durumdadır.
- Bazen de hiçbir düzene bağlı kalmaksızın gelişi güzel dosyalama yapılmıştır.
- Birimler dosyalamada ortak dili konuşamadıkları için birimler arasında güven ortadan kalkarak gereksiz yere belge çoğaltılmasına gidilmiştir.
- Bu şekilde de arşive nakledilen dosyalar tasnif edilemez ve ayıklama işlemleri tam anlamıyla yapılamaz hale gelmiştir.
- Belge yığınları içindeki arşivlerde araştırma yapmak imkansız hale gelir.
- Arşivler, belgelerin atıldığı depolar durumundadır.
- Ayıklama-tasnif-imha süreçleri ve arşiv belgelerinin devri yapılamamaktadır.
- Her yıl Devlet Arşiv Hizmetleri Yönetmeliğine göre hazırlanması ve gönderilmesi gereken belgeler gönderilmediği gibi kendi kendilerine yasal olmayan bir imha süreci işlemektedir.
- Birimlerde yapılan bilinçsiz imha işlemleri ile gerekli gereksiz belgeler yok edilmiştir.

BİLGİ DÖNÜŞÜM PİRAMİDİ



- Bilginin belgeye dönüşerek, kurum ve kuruluşlarda dosya ve klasörlerde saklanması sonucu öncelikle *BİRİM ARŞİVLERİ* oluşur,
- Birim Arşivlerinde yasal sürelerini dolduran ve güncelliğini kaybeden belgelerin aktarıldığı *KURUM ARŞİVLERİ* oluşacak,
- Kurum Arşivlerinde, Saklama Planları ile belirlenmiş arşiv evraklarının aktarılması ile *ULUSAL ARŞİVİMİZ* oluşacak.

Bilginin değerinin giderek arttığı, bilgi yönetiminin önem kazandığı, bilgiyi yönetebilen toplumların gelişmiş ülkeler arasında yer aldığı günümüzde belge yönetimi kurumların geleceği için vazgeçilmez unsurlardan biri olmuştur. Kurumlarda bilgi yönetiminin sağlanabilmesi belge yönetimine, belge yönetiminin başarılı bir şekilde yürütülebilmesi ise her kurumda bu işlemleri yürütecek birimlerin yani Kurum Arşivlerinin varlığı ile mümkündür.

Bir kurumda üretilen belgeler kurumun arşivini yani kurum tarihini, dolayısı ile geçmişini oluşturur. Kurum ve kuruluşlardaki belgelerin varlığı ise Milli Arşivimizi ve bütün bu kurumsal arşiv belgelerinin aktarıldığı yerde Milli Arşivimizden sorumlu kurumu oluşturur. Bu konumda işlemleri yürüten D.A.G.M. bulunmakta ama Milli Arşiv Yasamız tasarı aşamasından ileri gidemediği için işlemleri yürütmekte sınırlı kalmaktadır.

Bu nedenle bilgi ve kurumlardaki belge yönetim çalışmaları, arşiv yönetimi ve kurumsal arşivler ve arşivleme süreçleri gibi işlemlerde standartlar sağlanama-

dığı sürece ulusal bir arşivden söz edemeyiz. Geçmişinde tarihi ile övünen, üç kıtada hüküm süren bir imparatorluğun varisleri olmamıza rağmen, tarihinden habersiz, arşivlerinden habersiz bir ülke olmamız durumunda milli arşiv olgusundan bahsedemeyiz.

İzmir Ekonomi Üniversitesi Kurum Arşiv Yapılanması

HEDEFİMİZ, Üniversitemizde üretilen dokümanların dijital ortamda toplandığı, saklandığı, indekslendiği, korunduğu ve dağıtımının sağlandığı hatta imha işlemlerinin gerçekleştirildiği hizmetler dizisini içeren veri tabanı oluşturmaktır. Üniversitemizin entelektüel ürünlerini kaydetmek ve elektronik ortamda akademisyenler, öğrenciler personel ve araştırmacıların kullanımına sunmaktır.

İlk olarak Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi bünyesinde ve fakülte bazında başlatılan bu çalışmaların yönetim kademesinde bu konuda farkındalığın oluşması sonucu tüm üniversite genelinde yürütülmesi gündeme gelmiştir. 2007 yılında öncelikle birim bazında olmasa da kütüphane müdürlüğüne bağlı olarak çalışmalarını tek kişi ile de olsa yürütmeye çalışan Üniversite Kurum Arşivi kurulmuştur.

Yapılan çalışmalar;

- Birimlerde yapılan dosyalama ve arşivleme sistemini belirlemek üzere anket çalışması yapıldı
- Üniversitemiz 2001 yılında kurulmuş olmasına rağmen Yazışma Kodlarından bihaber olarak yazışmalarını yürütmekteydi. Üniversite içindeki tüm birimlerin listesi çıkarılarak başbakanlıktan yazışma kodu talebinde bulunuldu ve bir ay içinde temin edildi.
- Tüm akademisyen ve idari personele birim kodları ve resmi yazışmalarda "Sayı:" bölümün nasıl olması gerektiği gibi hizmet içi eğitimlere başlandı.
- Henüz YÖK' teki Standart Dosya Planına yönelik çalışma yokken taslak bir Standart Dosya Planı ve alfabetik indeksi hazırlandı.
- Yapılan sunumlar ve verilen bilgilerle kodların nasıl kullanılması gerektiği, yazışmaları yapan personele anlatıldı.
- Her birimden yazışma işlemleri yürüten personel Birim Arşiv Sorumlusu olarak seçildi ve tüm Birim Arşiv Sorumlularına Arşivleme süreçlerine yönelik eğitimler verildi.
- Elektronik arşivlemeye geçmek üzere yazılımcı firma araştırıldı ve en sonunda üniversite belge türüne göre bir program yazdırıldı.

- Elektronik arşivleme için program da kategoriler, menüler ve alt menüler Standart Dosya Planında ki konu kodları göz önüne alınarak oluşturuldu.
- Sisteme, ne tür verilerin eklenmesi gerekliliği, veri girişlerinin nasıl yapılacağı ve kimlerin veri girişi yapacağı gibi konu başlıklarında görüş birliği sağlandıktan sonra gerekli belirlemeler yapılarak veri girişlerine başlandı.
- Üniversitenin kuruluşundan itibaren tanıtım birimi tarafından dosyalanan etkilik fotoğrafları ve üniversiteye yönelik haber arşivi verileri tek tek taranmış. Taranan bu verilerin grafik programları ile düzenleme işlemleri yapıldıktan sonra sisteme aktarımı gerçekleşmiştir.
- Halen veri aktarımları devam etmekte intranet ortamında erişim sağlanabilmektedir.

Dijital ortama aktarılan materyaller: Ana başlıklar halinde belirlenmiş ve sistemde tanımlaması yapılmıştır.

- TEZLER (TAM METİN)
- MAKALELER (TAM METİN)
- ÖN BASKILAR (TAM METİN)
- RAPORLAR (TAM METİN)
- KONFERANS METİNLERİ (TAM METİN)
- HABERLER ARŞİVİ
- FOTOĞRAF ARŞİVİ
- KATALOGLAR
- SEMİNER, KONFERANS, ÇALIŞTAY SUNUMLARI
- DUYURULAR

- Diğer yandan kurumsal arşiv çalışmalarına başlanmış ve birimlerde yasal süreler içinde işlemi biten belgelerin Kurum Arşivine devri için gerekli yazışma işlemleri başlatılmıştır.

- Tüm birimlere rektörlük onayı ile işlemi biten arşivlik malzemenin devri için yazı gönderilmiştir.

- Üniversitemizin kuruluşundan itibaren birimlerde yer kaplayan ve işlemi tamamlanan arşivlik malzemenin Kurumsal Arşiv Ofisine devri gerçekleşmiştir.

- Tüm bu arşiv işlemlerinden önce Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan formlar baz alınarak üniversite belge yapısına uygun hale getirilmiş ve tüm bu arşivleme sürecindeki işlemlerinde kullanılmıştır.

Yaşanan Güçlükler ve Karşılaşılan Sorunlar

Her şey yukarıda anlatıldığı gibi adım adım gerçekleşen, film gibi akıp giden olaylar şeklinde değildir. Öncelikle daha yazışma kodlarının talebi aşamasında böyle bir birimin olması gerektiği konusunda görüş birliğine varılmış olmasına rağmen örgütsel yapı içinde yerini bir birim olarak alamamış ve hala Kütüphane Müdürlüğü içerisinde ofis şeklinde işlemler, part-time öğrenci desteği ile yürütülmeye çalışılmaktadır.

Kurumsal Arşiv çalışmaları, elektronik arşiv çalışmaları ve tüm üniversite birimlerini içine alan dosyalama sistemine yönelik çalışmalar devam etmesine karşın birim kurulması gerekliliği ve her bir işlem adımının ayrı ayrı atılması gerektiği konusunda birlik sağlanamamış ve arşivsel işlemler birimden değil ofisten, karar sürecinde yine Kurum Arşivi gibi merkezi teşkilat şemasında yer alan bir birimden değil de, nerdeyse tüm müdürlere yapılması gereken işlemler anlatılıp, ikna edildikten sonra gerçekleşmektedir.

Elektronik Arşivleme sürecinde de anlaşma yapılan firma ile belli bir süre sonra ipler kopmuş ve Bilgi İşlem Müdürlüğü ile yola devam edilmiştir. Sistemin tamamlanması gereken yönleri bulunmaktadır. Standart Dosya Planları sonucu eklenmesi gereken yeni modüller ortaya çıkmıştır. Raporlama ve istatistiksel veri alma konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu tür sorunların hepsi Bilgi İşlem Müdürlüğünden alınan teknik destek ile halledilmeye çalışılmaktadır.

Her birimden seçilen Birim Arşiv Sorumluları ilk aşamada böyle bir iş yükünü kabullenmek istememişlerdir. 5-6 yılını doldurmuş olsa bile arşivlik malzemele-ri teslim etme konusunda aşırı titizlik gösterilmiş ve devir konusunda sorunlar yaşanmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Yaşanan tecrübeler gösteriyor ki yasalarla ve idari düzenlemelerle kurum ve kuruluşların, özellikle de bilgi yuvası halindeki üniversitelerin belge ve arşiv işlemlerini düzene koymaları gerekmektedir.

Milli Arşiv Yasa Tasarısının biran önce meclis de görüşülüp, tasarıdan yasaya dönüşmesi gerekmektedir. Milli Arşiv Yasası ile yukarda bahsedilen tüm belge yönetimi ve arşiv yönetimine dair işlemlerin yürütülmesi ve her kurumda bu işlemleri yapacak birimlerin oluşturulması gerekmektedir.

Üniversiteler yapıları gereği farklı türlerdeki belgeleri bünyelerinde barındıran kuruluşlardır. Özellikle de üniversitelerde yapılandırılacak Kurum Arşiv birimleri ile belge yönetim uygulamaları ve arşivleme süreçleri farklı bir boyuta ulaşacaktır. Üniversitelerin örgütsel yapı içerisinde arşiv birimlerine yer vermeleri ve dosyalama işlemlerini kurallara bağlamaları gerekmektedir. Vakıf üniversiteleri yapıları gereği, devlet üniversitelerine oranla daha bağımsız olsalar da aynı tür yapılan işlemlerde aynı dili konuşabilmek için çıkan kanunları, yönetmelik ve yönergeleri, genelgeleri uygulamada titizlik göstermeleri gerekir.

Ulusal bir arşivden bahsedebilmek için; tüm kurum ve kuruluşlarda aynı türde yürütülen işlemler de aynı kuralların uygulanmasına bağlıdır. Milli Arşiv Yasa Tasarısının onaylanması ile, ülkemizde üretilen tüm bilgi kaynaklarının toplandığı yer olan Milli Kütüphane gibi tüm kurumsal arşivlerin göndermiş olduğu arşiv belgeleri ile de Milli Arşivimiz oluşacaktır.

KAYNAKÇA

Çiçek, N., Günelan, R. Ve Tak, E., (2008), “Vaka Çalışması: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Öğrenci İşleri Birim Arşivinin Kurulması”, Türk Kütüphaneciliği Dergisi, Cilt 22, Sayı 2, ss.205-215.

Genelge 1991/17. “Haberleşme Kodları” 13 Ağustos 1991.

Genelge 2005/7 “Standart Dosya Planı” T.C Resmi Gazete, (25766, 25 Mart 2005).

Özdemirci, F., (2007), “Üniversitelerde Belge Yönetimi ve Arşivler”, Türk Kütüphaneciliği Dergisi, Cilt 21, Sayı 2, ss.2-11.

Özdemirci, F. ve Aydın, C., (2008), “ Kurumsal Bilgi Kaynakları ve Bilgi Yönetimi”, Türk Kütüphaneciliği Dergisi, Cilt 22, Sayı 1, ss.59-81.

Özdemirci, F., Torunlar, M. ve Saraç, S., (2009), Üniversiteler İçin Belge Yönetimi ve Arşiv Sistemleri El Kitabı, Boyut Tanıtım Matbaacılık, Ankara.

KENT ARŞİVLERİ

(BİRİNCİ OTURUM)

SORU-CEVAP-TARTIŞMALAR

Prof. Dr. Metin SÖZEN’in Değerlendirmesi:

TOBB istişare yaptığı diğer kurum ve kuruluşlarla muhakkak yakın ilişkide olacaktır. Ayrıca belgelerin başkası tarafından zararlı bir şekilde kullanılmaması, kayıt altına alınmaması, spekülasyonların önlenmesi gerekir. Çünkü gündemde belgelerin uçtuğu bir toplumda, yanlış ve uyduruk belgelerle yargının da aldatıldığı bir dönemde bu hayatiyet arz ediyor.

Prof. Dr. Metin SÖZEN’in Katkısı:

Buradaki temel noktalar ortaya çıkmaya başladı. Sanıyorum bizi bugün buraya çağıran üniversitedeki arkadaşlarımız, bu toplantının çok başlık taşıyan, içeriği ile başlığı arasındaki ilişkileri tamamlanmış, neyin hangi noktada beraber olacağını sınırları çizilmiş, örgütsel skalası gelişmiş Türkiye’de, belirli hedefler sonunda, belirli ölçeklerde Türkiye’nin bilgiye ulaşması, geçmiş bilgiyi değerlendirecek kadar etkili geliştirmesi ve sonuçta da Dünya’da gelişen bilgi akışının içini zehirleyen ve ileride çıkacak komplikasyonlara önlem alabilecek kadar bilinçli bir bilgi akışının Türkiye’de uzmanların, merkezlerin olduğunun kanıtlanması gerekiyor. Sonuç olarak, Türkiye bombardıman edilen yanlış ve taraflı bilgiye kendi geçmiş değerleri ile beraber bugüne ve yarına hedef tutan bir ortak dile ulaşmak zorundadır. Bu toplantıda belki de düş veya hayal ülkenin dağınık gibi gözükse ama gelecekte en çok başvuracağımız konulardan birini konuşuyoruz. Doğruyu nerede, hangi ölçekte bulacağımızı, hangi kurumların önceliğinde olması gerektiğini konuşuyoruz. O açıdan bu toplantının arkasından, bildirisi olan arkadaşlara yine bir çağrı yapılarak, bunun bir açıklama demetine dönüşerek arkasından hedef, beklentilerimiz ve çıkardığımız sonuçlarda ülkemizde şu şu kanallarda bir geliştirme, bir destekleme politikasının ülkenin temel hedefleri olduğunu söylememiz gerekmektedir. Ben 25 sene TBMM’nin içinde Bilim Kurulu başkanıydım. Türkçe zayıflığından, kavram çöküntüsüne yasaların anlaşılmayacak derecede kötü yazılmasına kadar bir evreyi yaşadık. Kent arşivlerine, kentle ilgili yasa maddelerini topladığımızda Türkiye’de kent- sel yaşamda hangi yasal donatılar ve yan yasal destekler var dersiniz, öncelikle

dilden başlayan bir yanlış var. Aynı anlama gelmeyen, herkesin farklı algıladığı bir kavram kargaşası var. Yani bu toplantıda sonuç bildirgesi gibi temel olarak en genel noktadan en özel noktaya kadar bir düzenleme yapılabilirse, herkes döndükten sonra düşüncelerini arkadaş gruplarına aktarsın. Her noktada oraya hücum edeceğimizi bilelim ve bu meselenin Türkiye'nin can damarı olduğunu çıkaralım. Yani bu toplantı her ne kadar Kayseri halkının çok katılmadığı bir toplantıysa da sizin ülkenin her yerinden katılmanız yeter. En azından kendimiz kendi aramızda bir şekilde düşüncelerimizi bütünlüğe ulaştırmalıyız. O açıdan bu iki bildirinin ikisi de birbirini tamamlamıştır.

Doç. Dr. İshak KESKİN'in Katkısı:

Öncelikle bu bildiri sayesinde 3 temel noktayı tekrar vurgulamakta yarar görüyorum. Mevzuat sorunlarını tekrar dile getirmek gerekiyor. Milli arşiv kanunu sorunu var. Hükümetin düşüşü ile beraber bunun kadük olma sorunu var. Bu yüzden yeniden gündeme gelmesi gerekiyor. Burada nelerin ifade edilmesi gerektiği ile ilgili birkaç şey söylemek istiyorum. Türkiye'de arşivcilikle ilgili merkezîyetçi bir yapının olduğu için yerel arşiv ya da diğer kurumlara ait arşiv tanımı karşımıza hiçbir şekilde çıkmaz. Ancak kamu kurumu ve devlet arşivi tarzında bir tanım sürekli karşımızdadır. Ama bunun karşısında yerel arşivlerin ne olduğu, ne olabileceği ya da gelecekte kullanılmayacağına dair açıklamaların dile getirilmesi için mevzuatta buna izin verilmiş olması gerekiyor. Diğer arşiv türleri de tanımlanmalıdır. Ama genel anlamda Türkiye'de kamu arşivi ve özel arşiv olarak yönetmeliğe baktığınızda bir tanım ayrımı karşınıza çıkar. Tanım ayrımında ise özel arşivin ne olduğu konusu ciddi bir sorundur. Bu sorun temel de şudur. Özel arşivler 3473'te mükellefler ve bunların mükellefiyetleri ile açıklanırken, karşımıza çıkan son durumda genelde özel arşivlerin kamu kurumları tarafından üretilmiş belgelerin bir şekilde gerçek ya da tüzel kişilerin özel hukuk kurallarına göre işleyen, yürüyen, faaliyet gösteren tüzel kişilerin elinde belgelerin bulunması anlamında bir özel arşiv tanımı vardır. Dolayısıyla özel arşiv dediğimizde bir şekilde diğer gerçek ve tüzel kişilerin ellerine geçmiş olsa bile yine devlet kurumları tarafından üretilen belgeler kastedilmektedir. Bunun acilen düzeltilmesi gerekir. Bunun yerine bunlar tarafından üretilen ifadesinin özellikle kullanılmasında yarar görüyorum. Yönetmelik arada revize ediliyor, güncelleniyor, düzeltmeler yapılıyor ya da bazı maddeler kaldırılıyor. Bu değişikliğin acilen yapılması gerekiyor. Milli arşiv kanun tasarısında gündeme gelen konulardan bir tanesi budur. Diğer taraftan Türkiye'de merkezîyetçi arşiv yapısından kurtulmak gerekmektedir. Bunu öncelikle yerel arşivlerle korumamız gerekiyor. Çünkü neredeyse her ilçeye bir üniversite kampanyasının başlayaca-

ğı bir dönemde, yerel arşivlerin buralarda çalışacak olan akademisyenlere sadece malzeme desteğini hiçbir zaman göz ardı etmememiz gerekir.

Prof. Dr. Metin SÖZEN'in Sorusu:

Kültür Bakanlığı, kültürel mirasla çıkmış yasalar, yönetmelikler ve benzeri şeyler için, bu güne kadar isterse yürürlükten kalkmış olsun bütün kanunlar ve yönetmeliklerle ilgili bir kitap hazırlığı yaptırmıştır. Acaba bu tür konularda ilerleyen dönemlerde elimizde rahat kullanılabilecek tüm mevzuat ile ilgili bir toplam var mı? Çünkü bu toplam bir şeyin geçmişinde neler olmuş, neler çıkmış, yasa çıkaranların geçmişte çıkardıkları yasalara nasıl bakılmış, hangi açıdan bakılmış, hangi ölçekte bakılmış, ne kadar geniş bakılmış, biz nasıl bakıyoruz sorularını cevaplamak için gerekmektedir. Yani bu güne kadar bu konuda çıkmış yasalar, yönetmelikler ve benzeri kararlar bunlardır dersek, bundan sonra üstüne koyacağımız şeyin, neyin eksikini düzelttiğimizizin, değişen Dünya'da dijital ortamda televizyon yayınlarından, teknolojinin yanlışlarına ve yalanlarına el koyamayacak kadar mevzuatsızız. Bazı belgeler vardır ki, bunların sınırlarını doğru çizmek gerekir. Yani ne oranda bazı belgelerin arşivlenebilmesi veya kayda geçmesi gerekir.

KENT ARŞİVLERİ (İKİNCİ OTURUM)

ÜÇÜ BİR ARADA OLMASI GEREKEN İLK ARŞİVLEME YÖNTEMİ; FOTOĞRAF, EFEMERA VE SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI

Süleyman Faruk GÖNCÜOĞLU, İstanbul Şehri Kültür Tarihi Araştırmaları Merkezi

İstanbul şehri Merkezli bakılacak olunursa, 1850 tarihinden itibaren şehir ve içerisindeki dokunun sürekli fotoğraflandığını görmekteyiz.

Şehrin, mimari, yerleşim planı, insan profilleri ve yaşam davranış biçimleri, fotoğrafik olarak belgelenmekte ve bir zaman makinesi gibi değişim ve gelişimler takip edilebilmektedir. Buna nazaran, sadece bu belgeye dayandırılarak, bir şehrin kültür tarihi çalışmalarının detaylandırılması ise, mümkün değildir. Fotoğraf belgesi, elimizdeki bir yol haritası gibidir. Onun renklenmesi ve koordinatlı bir hale gelebilmesi, hayat bulması, efemera ve sözlü tarih çalışmalarının bir arada kullanılması ile mümkündür.

Semt ve şehir tarihi çalışmalarında; Fotoğraf belgesi, etkili ve önemli bir belge olmakla beraber, kuru bir belge niteliğindedir. Geçmiş tarihli fotoğraflar sadece bir değişimin belgeleri olarak bakıldığında, “ay, eskiden ne güzelmiş, bomboş yeşil alanlar, köşkler v.s” cümlelerden öteye gidilemez. Bu bakımdan, **fotoğraf okuma** diye tanımlayabileceğimiz ifade şekli ile fotoğraf karesinde gündelik hayatı veya bir tarihi dönemi gözleyebilmek gerekmektedir. Bunun için, geçmiş tarihin o fotoğraf belgesinde görülebilen, mimari örnekler veya yaşam şeklinin, sağlıklı bir şekilde tekrardan seyredebilmesi için, efemera ve sözlü tarih çalışmaları ile ortak hareket sağlanması gerekmektedir.

Geçmiş tarihlerdeki sosyal ve kültürel hayat ile mimari ve şehir planındaki değişimleri çok sağlıklı bir şekilde ortaya koyabilelim.

Bu üçleme sağlıklı bir şekilde ortaya konulmadığı takdir de, bugünün düşünce gücümüz ve bilgi kapasitemiz ile geçmiş tarihi biçimlendirmeye ve yeni değerler katmaya çabalamış oluruz. Birçok yanlışlıkları beraberinde getiririz.

Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde yer alan vesikalar, seyahatnameler, gezi notları, haritalar (pervettich, kadaastro, yangın v.s.) ve de hatıralar fotoğraf belgeleriyle ve efemera ile et ve kemiğe bürünürler.

Fotoğraf çalışmalarıyla ilgili ilk başvurulacak arşivleri de şu şekilde sıralayabiliriz;

- a) Sultan II. Abdülhamid veya Yıldız Arşivi olarak bilinen fotoğraf arşivi
- b) Sultan Abdülaziz döneminden beri oluşturulmuş olan Askeriye Arşivi (Genel Kurmaylık Fotoğraf Arşivi)
- c) Evkaf Arşivi (Vakıflar Genel ve Bölge Müdürlüklerinde yer alan arşivler) Bu arşiv tamamen sağlıklı ve kontrolsüz bir arşiv olup, bölge müdürlüklerindeki de tamamen dağılmış durumdadır.
- d) İstanbul Arkeoloji Müzesi Fotoğraf Arşivi (Encümen Arşivi)
- e) Kültür ve Tabiat Varlıkları İstanbul IV. Nolu Koruma Kurulu bünyesindeki Encümen Arşivi
- f) Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulları bünyesindeki Arşivler.
- g) Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi
- h) Almanya Berlin Fotoğraf Arşivi. Bu Arşiv Osmanlı-Alman ilişkileri içerisinde oluşturulmuş çok zengin bir arşivdir.
- i) Fransız Balon Çekimleri Arşivi. İstanbul’un işgal yıllarından itibaren oluşturulmuş bir arşiv olup, Fransız Devlet Arşivleri bünyesindedir.
- j) Tramvay Arşivi. Bugün İ.E.T.T Arşivi olarak yer alır.
- k) Belediye Arşivleri. Bugün buna en güzel örnek İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı’nda bulunan düzenli arşivdir.
- l) Karayolları Arşivi.
- m) İSKİ Arşivi. İstanbul çalışmaları için daha keşfedilmemiş bir arşivdir. Arşivi şahsi malı gibi gören şahısların kaprisleri aşıldığı müddetçe fikir verebilecek fotoğrafik dokümanlar bakımından zengindir.
- n) Belediye fotoğrafçısı olarak çalışmış şahıs arşivleri. Bunun en zengin örnek, İstanbul Belediye fotoğrafçısı Hilmi Şahenk Arşivi’dir.
- o) Osmanlı-Cumhuriyet geçiş dönemi fotoğrafçıların arşivi. IRCICA ve Yapı Kredi Fotoğraf Arşivi bünyesinde bu dönem fotoğrafçılarına ait pek çok zengin koleksiyon bulunmaktadır.
- p) Şahıs Arşivleri. Bu arşivler ihtisas arşivleri olabileceği gibi, tamamen karışık arşivler de olabilir. Şahıs ihtisas arşivlerine örnek, tarihçi Hayri Necdet

İşli'nin mezartaşları ve mezarlıklarına ait bir milyon kareye yakın arşivi Türkiye için önemli bir değerdir.

Efemera çalışmalarına bir örnek verilecek olunursa; kartvizitler ve antetli kağıtlarda birer efemeradır. Adresleri Tarihi Yarımada içerisinde bulunan mevcut doktor kartvizitleri ve antetli kağıtlar toplanmaya çalışıldığı takdirde, bugün Sultanahmed Sementi içerisinde yer alan Çatalçeşme Sokak ve çevresinde pek çok doktor muayenehanesi olduğu ve hatta pek çoklarının burada ikâmet ettiği görülecektir. Bugün aynı yer civarında, kendi haline terk edilmiş bir bina olarak eski sağlık yurdu binası bu yönde anlam kazanacağı gibi, bu sokağın yakınında, yine Sultanahmed'de yer alan eski Sıhhiye Umum Müdürlüğü binası olan ve bugün Sağlık Müzesi olarak kullanılmakta olan binanın bölgenin kültürel ve ikâmetgâh kapsamında geçmiş tarihlerde kattığı değer ve anlamı ilişkisi ortaya çıkarılabilmektedir.

Semt ve şehir tarihi çalışmalarında, ilgili çalışma alanının kronolojik tarih içerisinde, sosyal ve kültürel hayatı üzerine çalışmalar ortaya çıkarılmasında, “Üçü Bir Arada Olması Gereken İlk Arşivleme Yöntemi; Fotoğraf, Efemera ve Sözlü Tarih Çalışması”nın önemini ortaya koymaya çalışacağımız bildirimizde, bu görüşümüzü desteklemek amacı ile İstanbul, Tarihi Yarımada içerisinde yer alan ve üzerinde çok az bir bilgi sahibi bulunan **Atik Ali Paşa** tarihi yerleşimi üzerine bir monografya çalışması süreci olan, “Atik Ali Paşa Sementi monografyası” üzerine gerçekleştirilen çalışma verilecektir.

“Üçü Bir Arada Olması Gereken İlk Arşivleme Yöntemi; Fotoğraf, Efemera ve Sözlü Tarih Çalışması” kapsamında Monografyası Ortaya Çıkarılan Tarihi Yarımada da önemi Unutulmuş Bir Semt; Atikalipaşa (Atikali) Sementi

Tarihi yarımada içerisinde yer alan bölgeler ile mahalle yerleşimleri ve ticari alanları birbirine bağlayan şehrin tarih boyunca kaburgasını oluşturan anayol ya da orta yolu olan Mese Yolu, Roma'nın erken dönemlerinden itibaren varlığını koruyan dünyanın en eski yoludur. Şehrin doğu-Batı istikâmetinde yaklaşık 2 km. uzunluğunda olan şehrin ana caddesi olan Mese Yolu geçmekteydi. Caddenin başlangıç noktası Augusteion Meydanı'nda (bugünkü Sultan Ahmed Meydanı) imparatorluk yol sisteminin başlangıcı olarak kabul edilen ve 0 km taşı olarak bilinen Million taşıdır.

Million'dan batı istikametine doğru ilerleyen Mese Yolu, şimdiki Divan Yolu'nu takip ederek Çemberlitaş Meydanı'na gelirdi. Geniş meydanların hepsine Bi-

zans döneminde Forum adı verilmekteydi. Buradan Bayezid Meydanı'na ulaşırdı. Burada ikiye ayrılan yol bir kolu batıya doğru gidildikçe cadde, Vezneciler üzerinde Saraçhane bölgesinin Bozdoğan (Valens) Sukemerî'ne paralel geçerek bugünkü Fatih'e oradan Edirnekapı'ya ulaşırdı¹.

Bayezid'ten sonra Edirnekapı ve Aksaray'a doğru uzanan bölümü Ayasofya-Bayezid arasında kalan bölümü kadar iyi bilinmiyorsa da yarımadanın ortasından geçen bu yolun kent yaşamında bir omurga görevi gördüğü, Konstantinopolis'in ve İstanbul'un kent içi imgesinin onun çevresinde şekillendiği biliniyor.

Mese Yolu'nun en az bilinen güzergâhı olan Saraçhane-Edirnekapı arası, bugün Alipaşa Sementi'nin de önemli bir güzergâh semti olarak değerinin unutulmasına neden olmuştur.

Saraçhane bölgesine varan Mese Yolu'nun, Bozdoğan sukemerine paralel bugün eski Fatih Belediye Binası önünden devam ederek, **Fatih Camii**'nin avlusundan geçiyor ve *Boyacı ve Börekçi (ya da Çörekçi)* kapıları bölgenin ikinci büyük alışveriş ve hanlar bölgesi olan Malta Çarşısı merkezine açılarak, buradan Nişanca-Atikali semtleri üzerinden kara gümrük alanına varmaktaydı. Oradan Edirnekapı'ya ulaşıyordu.

Bugün Fatih Külliyesi içerisinde yer alan ve camii avlusunun içerisinde *Boyacı Kapısı* yanındaki bugün ilçe müftülük binası olarak kullanılmakta olan tarihi karakol binasının burada teşekkül ettirilmesinin sebebi bu ana aks Fatih Camii'nin avlusundan geçerek devam etmekte idi. Hem yol kontrol hem de bu ana yol üzerinde yer alan çarşı ve hanlar bölgesinin emniyeti içindi

Bu yol güzergâhı biraz daralarak ve yer yer sağa sola yalpalamalarda yapsa, 2700 yıldan beri değişmeyen yol aksı idi. İstanbul'un fethinden itibaren de aynı yol aks kullanılmış. Ve 1928 yılında Bayezid-Edirnekapı tramvay hattı için bugünkü Fevzipaşa Caddesi açılana kadar da tek ana güzergâh olarak kullanılmıştır.

Mese yolu'nun Saraçhane kavşak noktasından sonra Edirnekapı'ya doğru devam ettiği güzergâhta ikinci kavşak noktası Karagümrük semti idi. Önemli bir ticaret ve gümrük alanı olma vasfını sahip Karagümrük Sementi'ne ulaşmadan, kamu-sosyal binaları ile desteklenmiş, çok milletli Karagümrük yerleşiminden

¹ Celal Esad Arseven, *Eski İstanbul, Abidat ve Menabisi*, İstanbul 1989, 62-64.

de farklı olarak da gayrimüslim yerleşiminin asla olmadığı yoğun konut yerleşim alanı olarak Alipaşa Sementi, Tarihi Yarımada'nın gözde semtlerinden biri idi.

Ana yol aksı üzerinde olması, ticari ve Pazar yerine yakınlığı yanında, semtte yer alan tarihi kamusal yapıları ile ayrı bir cazibeli bir yerleşim yeri idi.

Tarihi kamusal yapıları derken, semtte yer alan medrese binaları, Cuma camisi, semtin sınırında yer alan ve bir Mimar Sinan yapısı olan Nişanca Camii, fatih devri mezarlığı olan Keskin Dede Mezarlığı, tasavvuf hayatının yaşandığı tekke binaları ile çevrilmiş olmasını ifade edebiliriz.

Sünbülzade Vehbi'nin "*Çah-ı zekun üftadesi dilbeste-i zülfüz Zincirlikuyu anın için meskenimizdir.*" Diye tanımladığı Zincirlikuyu mevkiinin yer aldığı Atikalı Sementi, ismini Atik Ali Paşa (Zincirlikuyu) Camii'nden almaktadır². Fetih sonrası bölgede ilk yaptırılan camii olan Atik Ali Paşa Camii, Sultan II. Bayezid devri sadrazamlarından Hadım Ali Paşa tarafından 15. yüzyıl sonlarında yaptırılmasıyla bölge iskâna teşvik edilerek şenlendirilmeye başlanılmıştır.

Bizans döneminde, şehrin ana güzergâhı üzerinde bulunmasına rağmen bu bölge fetih öncesi boş arazi ya da bostan olarak kullanılmaktaydı.

Bugün, Atikalı Sementi'nin güneyinde Hırka-i Şerif, kuzey ve batı tarafında Karagümrük, doğusunda ise Yavuzselim semtleri yer almaktadır. Halen semti ikiye, hatta üçe ayıran iki ana yol aksı bulunmaktadır. Tarihi İstanbul'un en büyük yolu olan ve Osmanlı döneminin en işlek yol güzergâhı Mese Yolu, Atikalı Sementi'ndeki bugünkü Hasan Fehmi Paşa Caddesi (Zincirlikuyu Caddesi) ile 1926-1927 yılında açılarak Fatih-Edirnekapı tramvay hattının geçirildiği Fevzi Paşa Caddesi semti ikiye bölmektedir. Semtin sınırı Cedid Nişancı Camii'nden itibaren başlamakta ve Semiz Ali Paşa Medresesi ile de son bulmaktaydı.

Tarihi semtte kültür varlıkları olarak yer almış, günümüze ulaşmış ve ulaşmamış yapılar şunlardır. Atik Ali Paşa (Zincirlikuyu) Camii, Semiz Ali Paşa Medresesi, tarihi Zincirli Kuyusu, Üçbaş (Nureddin Hamza) Mescidi, Üçbaş (Nureddin Hamza) Medresesi, Kaba Halil Efendi Medresesi, Efdalzade Sebili ve medresesi, Keskin Dede mescidi ve haziresi, Eskialipaşa ve Zincirlikuyu Ha-

² İstanbul'un asıl Zincirlikuyu Sementi Fatih Atikalı Sementi'ndedir.

mamı, Hattat Mustafa Rakım Efendi Türbesi, Saray Ağası Çeşmesi ve de Semiz Ali Paşa Medresesiydi.

Semte adını veren ve semt olarak iskânın oluşmasını sağlayan *Atik Ali Paşa (Zincirlikuyu) Camii'*nin Banisi Ali Paşa Sultan II. Bayezid döneminde iki defa sadrazam yapmış olup, miladi 1511 tarihinde şehit olmuştur."Hadım, Eski (atik), Tavaşi, Şehid" lakapları ile de anılır. Caminin bugün inşa kitabesi mevcut olmayan camiin yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte Paşa'nın ölüm tarihi olan 1511'den önce olduğu kabul edilir. Atik Ali Paşa'nın hicri 915/miladi 1509 vakfiyesine göre, Bu caminin vazifelileri için ayrılan yıllık ücret 12.600 akçeye ulaşmaktadır³. İnşa edildiği ilk tarihten itibaren birçok defa onarım geçirilen ibadethane binası, miladi 1648, 1894 depreminden ve 1729 Balat yangınından hasar görmüştür. 1960'lara kadar ahşap olarak kalan son cemaat yeri, temel izlerine göre tekrar yapılmıştır. Camiin planı iki kare ayak üzerine altı kubbelidir. Minyatür bir ulucami planına sahip yapının son cemaat yeri dört kare ayak üzerine üç kubbe ile örtülmüştür.

Hasan Fehmi Paşa Caddesi (Zincirlikuyu Caddesi) üzerinde küçük ölçekli olmakla beraber semtin önemli ve bir o kadar da en eski tarihli bir külliyesi yer almaktaydı.

Mescidin yakınında bulunan Keskin Dede mezarlığından dolayı *Keskin Dede Mescidi* diye yanlış isimlendirilen *Efdalzâde Mescidi* yanındaki dar sokağın başında *Efdalzade Sebili ve medresesi* bulunmaktaydı. Bu mescid, sebil ve medrese yapısı, Sultan II. Bayezid döneminin Şeyhülislamı Efdalzade Seyyid Hamidüddin Efendi⁴ tarafından yaptırılmıştır. Sebil ve medrese binası, 1918 yangını sonrası onarılamayarak harap vaziyette kalmıştır. 1943 yılında harap haldeyken⁵ yıktırılarak Ahmed Rasim Lisesi binası inşa edilmiştir. Kaynaklarda

³ İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid, Yavuz Selim Devri*, V., (1983), 175; İ. Aydın Yüksel, "Atik Ali Paşa Camii", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, I., (1993), 403.

⁴ Efdaleddin Hüseyin'in oğludur. Molla Yegân'dan tahsil ile müderris, Sahn müderrisi ve sonrası Edirne ve İstanbul Kadısı oldu. Sonra şeyhülislâm olup, hicri 908, miladi 1502-3 yılında vefat etmiştir. Fâzıl olup, Tevâli'-i İsfehâni ve Seyyid Şerif'e hÂşiye yazmıştır. İlminin yüksekliği kadar seciyesinin metânetiyle de meşhurdur. Yedi yıl, iki ay şeyhülislâmlık makamında bulunmuştur. (İ. H. Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul (tarihsiz), 111; Mehmed Şemi Efendi, *Esmarü't Tevarih (Tarihin Meyveleri)*, (yayına hazırlayan, Süleyman Faruk Göncüoğlu- Selâhaddin Âlpay), İstanbul, Nisan 2006, 101; Abdülkadir Altunsu, *Osmanlı Tarihi Şeyhülislamı*, Ankara 1972.)

⁵ İzzet Kumbaracılar, *İstanbul Sebilleri*, İstanbul 1938, 7.

gelip geçenlere su, şerbet, meyve suyu dağıtılan yapılar olarak tanımlanan sebil-lerin İstanbul'da bilinen en erken örneği 1496 tarihli bu *Efdalzade Sebili* idi.

Semtin Karagümrük Semti ile sınırını oluşturan, Kanuni Sultan Süleyman dönemi (miladi 1520–1566) sadrazamlarından Semiz Ali Paşa tarafından bir külli-yeye bağlı olmadan yaptırılmış medrese binası semtin karakteristik tarihi yapı-larından biridir.

Cedid Ali Paşa Medresesi olarak bilinen medrese binası bir Mimar Sinan'ın eser-leridir. Ve plan şeması olarakta, Mimar Sinan'ın inşa ettiği Süleymaniye Evvel ve Sâni, Cafer Ağa, Sultan Selim medreseleriyle ortak mimari özellikler göster-mektedir. Bugün İnşa kitabesi bulunmayan medreseye hicri 966/miladi 1558 tarihinde müderris atanmış ve derslere başlanılmış olduğunu vakıf kayıtlarında görmekteyiz. Asıl girişi eski Hasan Fehmi Paşa Caddesi üzerindeyken, 1926-1927 yıllarında Fevzi Paşa Caddesi'nin açılmasıyla medresenin arka cephesi anayol üzerine çıkarak önem kazanmış; giriş bu yöne çevrilmiştir. Cumhuri-yet'in ilk dönemlerinde itibaren Kızılay Aş Evi olarak kullanılmış, 1960'larda gerçekleştirilen onarımdan sonra Sağlık Ocağı olarak değerlendirilmiştir. Med-rese binası geçirdiği son büyük onarımda revaklardan bodruma inmek için merdivenler yapılmış, hücrelerdeki ocaklar kapatılmıştır. Avlunun özgün dü-zeni ve şadırvan günümüze ulaşamamıştır. Dershane ve hücre kubbelerinin âlemleri yok olmuştur⁶.

Üçbaş (Nureddin Hamza) Camii ve Medresesi, tarihi Zincirlikuyu'nun yanında bulunmaktadır. Cami hicri 939/miladi 1532–1533 yılında Amasya'da kadılık yapmış olan Ataullah oğlu Nureddin Hamza tarafından yaptırılmıştır. Camiin Üçbaş adıyla anılması, banisinin -Karasu Kasabasının Üçbaş köyünde doğduğu ve doğum yerine nisbetle anıldığı içindir. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde, Ca-minin Mimar Sinan eseri olduğunu bildirmektedir. 1989 yılında esaslı bir şekil-de tâmiratı gören yapı yeniden yapılcasına elden geçirilmiştir. Cami avlusuna bitişik Üçbaş Medresesi binası cami ile aynı tarihlidir. Ayrıca avlu içinde bir küçük hazire bulunmaktadır.

Kaba (kara-Haliliye) Halil Efendi Medresesi, bir külliyyeye bağlı olmayan ba-ğımsız medrese tipinin bir örneğidir. Banisi, Anadolu Kazaskerliği ve İstanbul kadılığında bulunmuş, El-Hâc Halil Efendi'dir. Mezarı medresenin avlusunda-

dır. Mezartaşı kitabesi hicri 1181/miladi 1767 tarihlidir. İnşa kitabesi bulunma-yan yapının, baninin İstanbul Kadılığı sırasında, miladi 1754-1767 yılları arasın-da inşâ edildiği kabul edilir. Medresenin mimarı da bilinmemektedir⁷.

Hasan Fehmi Paşa Sokağı'nda yer alan hat sanatımızın önemli hattatlarımızdan olan ve vefatı hicri hicri 1241/miladi 1825 tarihinde medfûn olan *Mustafa Ra-kım Efendi*'ye ait kare plânlı ve kasnaksız kubbeli türbesinde üzerinde yer alan kitabesi dikkat çekicidir.

Semtin ilk hamamı olan, *Eski Alipaşa Hamamı* 1918 yılındaki büyük Fatih yan-gınında yanarak tahrip olmuştur. Bugün mevcut değildir. Halen mevcut olduğu söylene de ne kadar sağlıklı bir ifade olabileceği şüpheli olan semtin ikinci hamamı olan *Zincirlikuyu Hamamı*, Kanunî Sultân Süleyman'ın kızı Mihrimah Sultân Vakfı'ndandır. 1975 yılı sonlarına kadar Hamam sadece erkekler bölü-müyle olarak faaliyetine devam ettiği bilinmektedir. Bugün ise faal durumda değildir. Bir dönem sinema salonu olarak kullanılmış olan tarihi hamam binası-nın ahşap soğukluk kısmı 1996 yılında yıktırılmıştır. Ortada iki kemer tarafın-dan taşınan kubbeli sıcaklık kısmı da halen depo olarak kullanılmaktadır.

Semte sivil mimarlık örneklerinden, 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başlarına ait dört adet bina bulunmaktadır. Üç bina halen karakteristik özelliklerini korumakta olu, ikisi mesken olarak kullanılmaktadır. Ahşap binalardan biri inşaat malze-meleri deposu olarak kullanılırken, Fevzipaşa Caddesi üzerinde yer alan kâgir bina ise dükkan olarak değerlendirilmektedir. Bu yapı, geçmiş tarihlerde, Dr. Faruk Sarkut Bey'e ait idi. Dr. Faruk Sarkut Bey D.P. kurucularından olup, İs-tanbul milletvekilliği yapmıştır. 1960 ihtilali sonrası Yassıada'da yargılanmış ve berat etmiştir. Yine, Fevzipaşa Caddesi üzerinde yer alan ve ilk dönem Cumhu-riyet dönemi kâgir yapılarından olan, dönemin çok katlı, apartman denilen yapı çeşidi olma vasfını taşıyan Kimyager Sokağı başındaki yapı da Osman Nuri Ergin'e ait binadır⁸. Son katı daireyi çalışma odası ve kitaplığı için kullanmak-taydı. Bugün bina terk edilmiş ve harap bir vaziyettedir. Ahmed Rasim Lisesi binası yanında yer alan mesken olan tarihi kâgir binanın giriş katının da bir dönem Osman Nuri Ergin Bey tarafından kütüphanesinin bir kısmı için depo olarak kullanılmış olduğunu sözlü tarih çalışmalarımızdan öğrenmekteyiz.

⁶ Zeynep Ahunbay, "Cedid Ali Paşa Medresesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, II., (1994), 391-392.

⁷ Zeynep Ahunbay, "Kaba Halil Efendi Medresesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, IV., (1994), 321; Mübahat S. Kütükoğlu, *XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri*, Ankara 2000, 241.

⁸ Orhan Okay ve Tugut Kut Beyler Osman Nuri Ergin Bey'i burada ziyarette ettikleri kendilerin-ce ifade edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Abdülkadir Altunsu, *Osmanlı Tarihi Şeyhülislamı*, Ankara 1972.
- Celal Esad Arseven, *Eski İstanbul, Abidat ve Menabisi*, İstanbul 1989, 62–64.
- Figen Taşkın, “Atikali”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, I., (1993), 412.
- Hafız Hüseyin Ayvansarayı, *Hadikatü'l-Cevami*, İstanbul 1281, 185.
- İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid, Yavuz Selim Devri*, V., (1983), 175.
- İ. Aydın Yüksel, “Atik Ali Paşa Camii”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, I., (1993), 403.
- İbrahim Hilmi Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, I., İstanbul 1943.
- (İ. H. Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul (tarihsiz), 111.
- İzzet Kumbaracılar, *İstanbul Sebilleri*, İstanbul 1938, 7.
- Mübahat S. Kütükoğlu, *XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri*, Ankara 2000, 241.
- Mehmed Şemi Efendi, *Esmariü't Tevarih (Tarihin Meyveleri)*, (yayına hazırlayan, Süleyman Faruk Göncüoğlu- Selâhaddin Âlpay), İstanbul, Nisan 2006, 101.
- Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, I., (1962), 88.
- Zeynep Ahunbay, “Cedid Ali Paşa Medresesi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, II. (1994), 391–392.
- Zeynep Ahunbay, “Kaba Halil Efendi Medresesi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, IV., (1994), 321.



Ahmed Rasim Lisesi



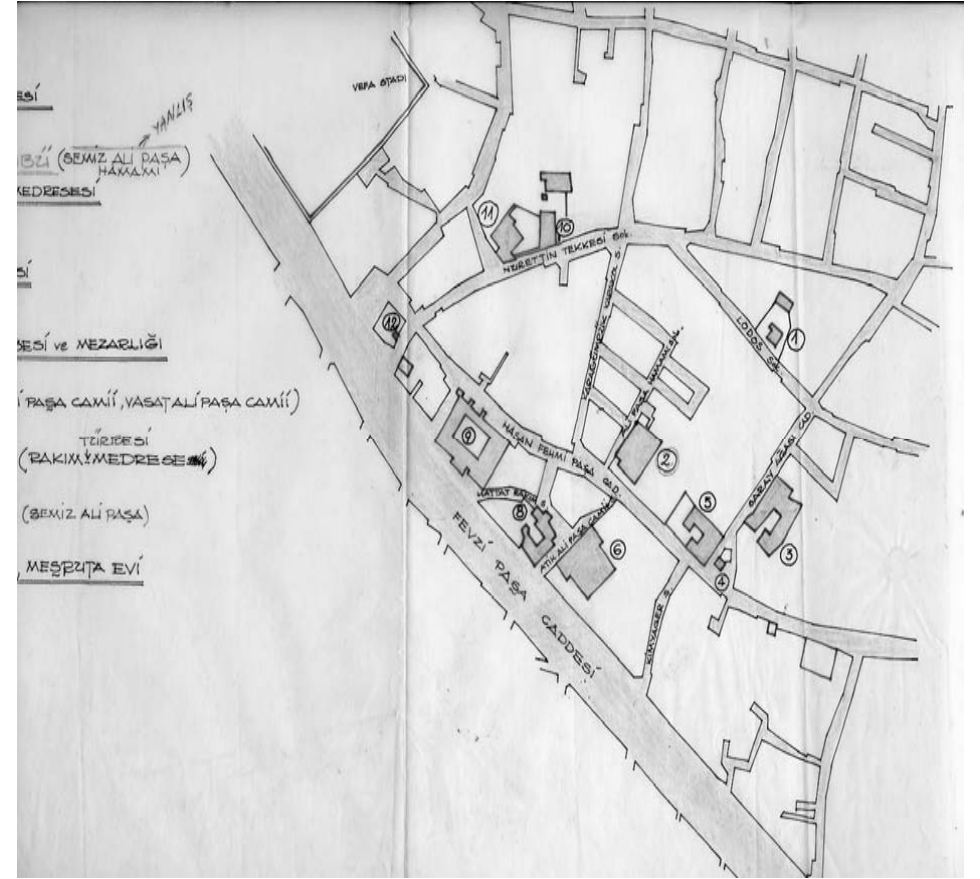
Atik Ali Senti Genel Görüntü



Atikali Cami 1942 tarihli fotoğrafı



Atikali Cami 1945 tarihli fotoğrafı



Atikali Semti Uzerine Yapilms Bir Vaziyet Planı -Bir Efemera Parca



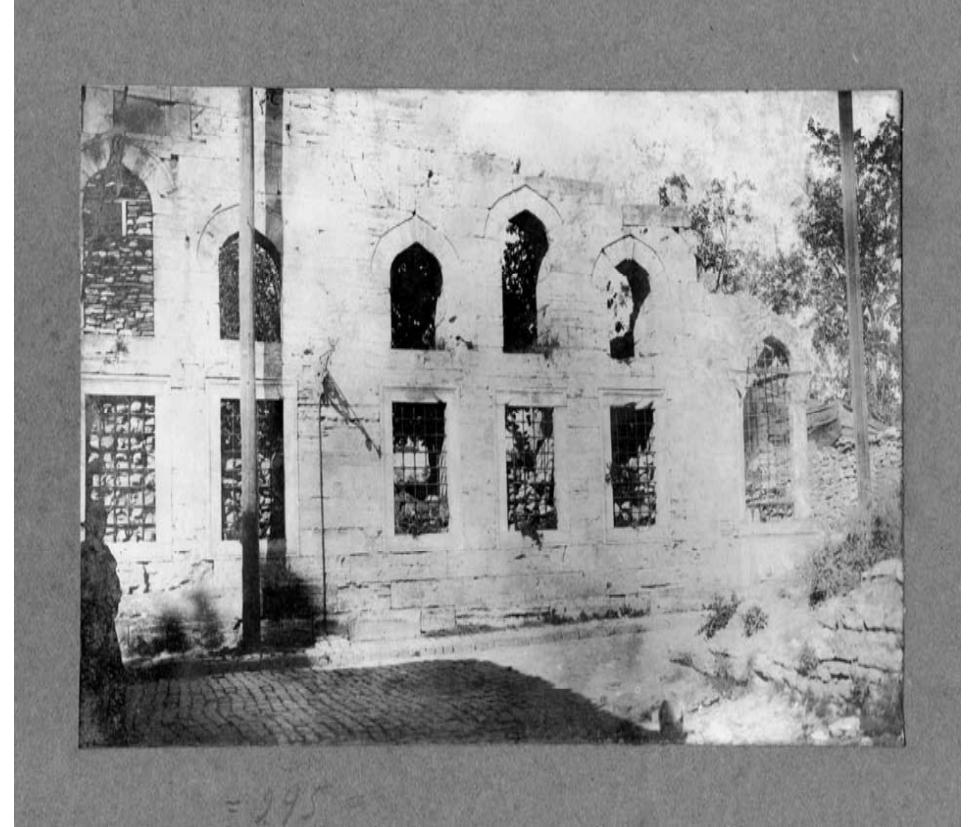
Atikali Semtinden Geçen Eski Meşe Yolu



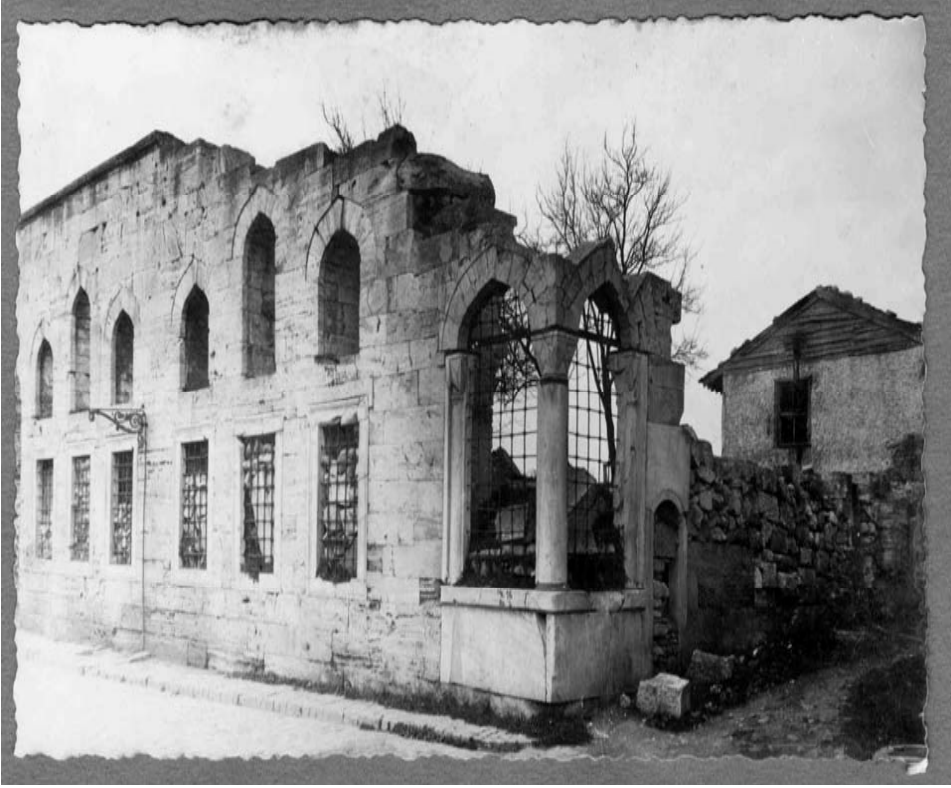
Dr. Faruk Sarkut Beyin Evi



Efzalzade Mescidinden Geriye Kalmis Olan Minare ve Sebil Yapisi 1938 Tarihli



Efzalzade Medresesi ve Sebili- 1918 Tarihli Fotoğraf



Efzalzede Medresesi ve Sebili



Fatih Camii Avlusu Fevzipasa Caddesi Açılmadan önce ana yol üzerinde olması sebebiyle taşıt trafiğine açıldı



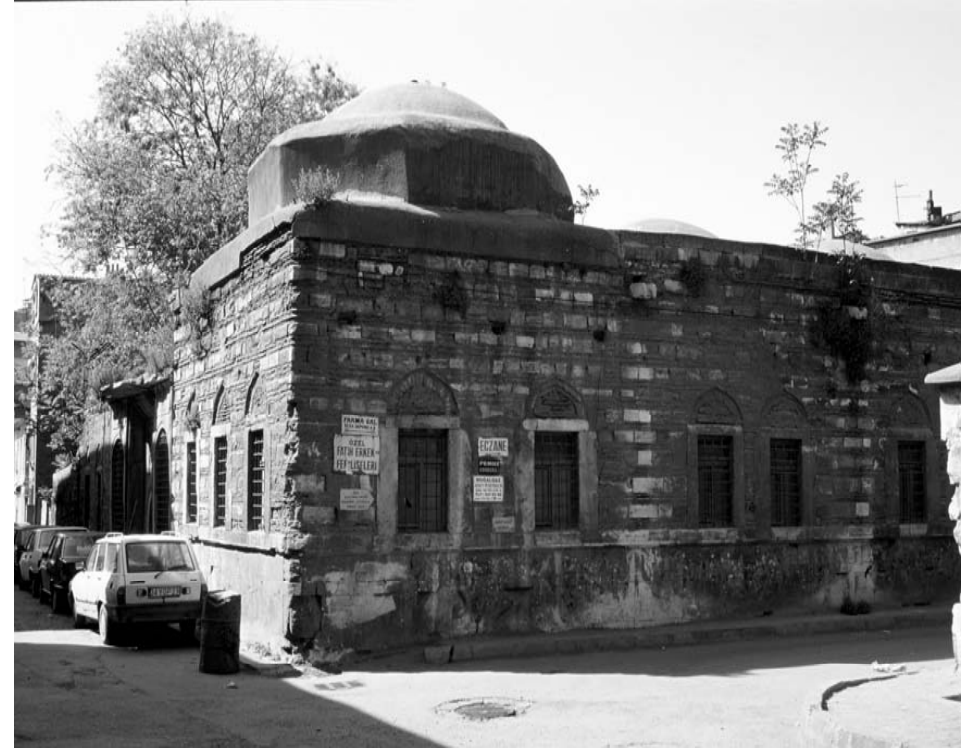
Fatih Edirnekapı Tramvay Yolu



Fevzipasa Caddesi açıldıktan sonrası 1929 tarihli fotoğraf



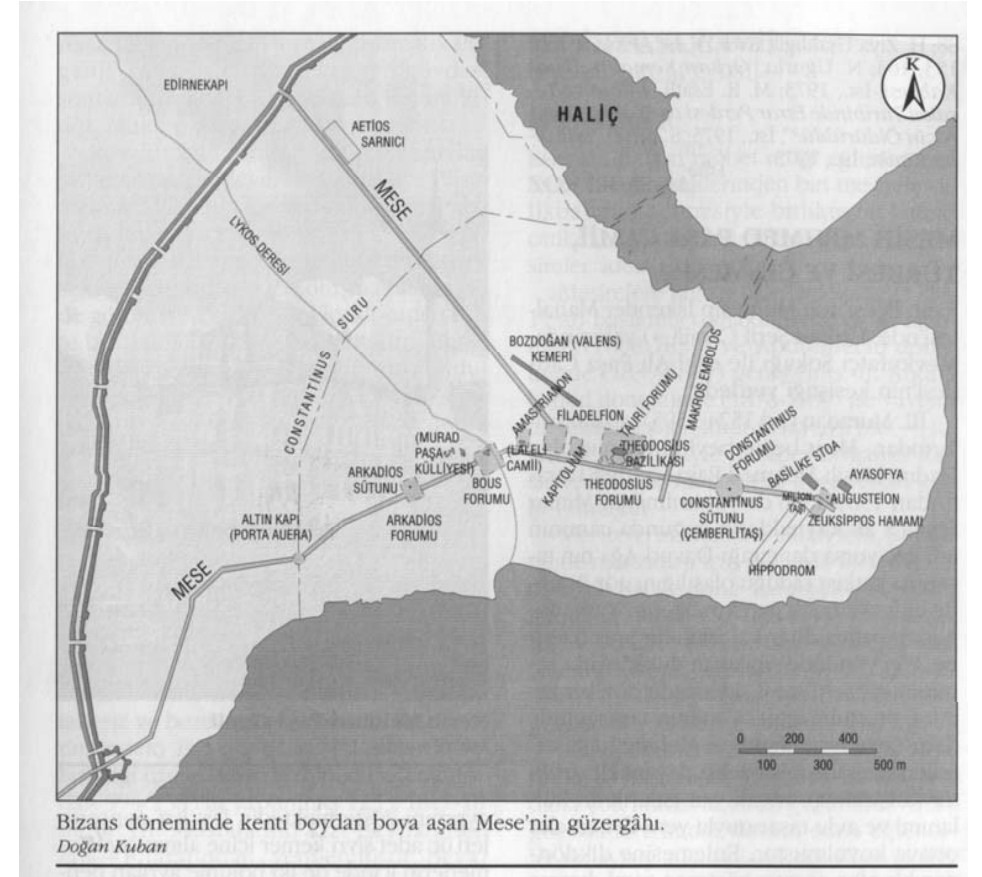
Fevzipasa Caddesi Adnan Menderes Döneminde genişletilirken



Kara Halil Medresesi



Keskin Dede Mezarlığı



Mese Yolu



Semte günümüze ulaşmış sivil mimarlık
Örneği



Osman Nuri Ergin Bey'in evi



Zincirlikuyu Hamamı soğukluk kısmı yıktırılmadan önce, 1995 Yılı



Ucbas Camii



Semtte Yer Alan Tarihi Meskan Bina

SUNULMAMIŞ TEBLİĞ:

YEREL YÖNETİMLERDE KENT ARŞİVİ ÇALIŞMALARI BAĞLAMINDA KOCAELİ KENT KÜLTÜRÜ VE ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME MERKEZİ(KÜGEM) KURULUŞ ÇALIŞMALARI

S. Canan CÜRGEN, Müze Araştırmacısı Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Müzeler Şube Müdürlüğü

I.GİRİŞ

Küreselleşmenin etkisiyle çok daha geniş ve yoğun ilişkilerin odağı haline gelen kentlerin önemleri gün geçtikçe artmaktadır. Giderek büyüyen ve karmaşılaşan kent yerleşimleri, kuşkusuz büyüyen pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir. Buna rağmen kentler özellikle de metropoller, küreselleşmeyle başlayan liderlik yarışında ülkelerin rekabet kozları haline gelmektedir. Pek çoğu, ekonomik, coğrafi ve kültürel zenginlikleri ile bulundukları konumun önemi ölçeğinde dünya kenti olma çabasıdadırlar. Bu nedenle kentli kimliği ve kentli olma bilinci yaratmak için kurumlar oluşturmak ivedi bir ihtiyaç haline gelmiştir.

Kentli olma bilincinin oluşması ve gelişmesiyle, hatırlama ve geçmiş bilgisi arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu nedenle hafıza merkezleri adını taşıyan kent arşivleri, kent müzeleri ve araştırma merkezleri giderek önemi kavranan kurumlar olmaya başlamıştır.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli Kent Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Merkezi'ni kurmayı planlarken, Kocaeli kentinin yaşadığı tarihsel serüveni canlı tutacak, tarihsel yapıları ve mekanları tanıdık, onlara ilişkin bilgiyi ulaşılabilir hale getirecek, tarih içinde Kocaeli'deki yaşamın değişim dinamiklerini ortaya koyacak çalışmalarla geçmiş ile bugünün geleceğe dair sürekliliğini sağlamayı amaçlamaktadır. Ekonomik, sosyal, politik ve doğal nedenlerle kentin yaşadığı değişimin bütünlüklü olarak izlenebilir olmaması, Kocaeli'yi bağlamından koparan ve geçmişine yabancılaştıran bu değişimin tahripkâr etkisi, yerel, ulusal ve uluslararası alanda amatör ya da profesyonel olarak kent çalışmalarını sürdüren araştırmacıların en büyük sıkıntısıdır. Yaşadığı kenti tanıyan, bilinçli ve aidiyet bağı güçlü Kocaelililer, KÜGEM'in ana hedefidir.

II. KOCAELİ

Kocaeli, antik dönemdeki adıyla Nicomedia, Bithynia bölgesinin en önemli kentidir.(Ross, 2006:911) Bithynia Kralı I. Nicomedes tarafından M.Ö 264 yılında kurulan kent, İmparator Diocletianus tarafından Roma İmparatorluğu'nun doğu başkenti ilan edilmiş ve M.Ö 324'e kadar bu ünvanını korumuştur. Dünyanın ilk metropol kenti ve İskenderiye, Roma, Antakya ile birlikte Roma İmparatorluğu'nun dört önemli şehrinden biri olan Nicomedia, günümüzde sanayinin başkenti ve Marmara Bölgesi'nin en önemli şehirlerinden biridir.

Coğrafi konumu ve sahip olduğu doğal kaynakları ile milattan önce kurulan önemli antik kentlerden günümüze gözde yerleşim alanı olmuş bir kent olan Kocaeli, 19. yüzyılda(1843) Hereke Halı Fabrikası'nın, 20. yüzyılda(1936) Seka Kağıt Fabrikası'nın ve devam eden süreçte İPRAŞ, PETKİM, İGSAŞ gibi bek çok endüstri kuruluşunun kurulmasıyla ülke sanayinin atılım merkezi haline gelmiştir. Bununla birlikte Kocaeli, Türkiye'de 1980'lerde artan kente göç olayından en çok etkilenen şehirlerden birisidir. Endüstrileşme ve iç göçle birlikte bölgenin nüfus yapısı değişmiş, doğudan ve batıdan gelen göçmenler ekonomik, siyasal ve sosyal demokrasiyi hızlandırmışlardır (Güler, 2006:622).

Endüstri bölgelerinde yaşayan ve çalışan insanlar, hem endüstriyel üretimde rol almanın bilincini hem de kentte yaşamının bilincini taşımak zorundadırlar. Ülkemizde 40 yıldan beri süregelmekte olan kentleşme olgusu temel bir kültür değişimi sorunun gündeme getirmektedir. Kente göç eden nüfusun uyum sağlayamaması, farklı bir kültüre geçişte yaşanan gecikme ve direnişler, kalkınma ve gelişme çabalarını yavaşlatmaktadır (Güler, 2006:628).

Her kent kendi kültürünü oluşturur. Her kültür *bağlayıcı yapı* olarak adlandırdığımız bir şey oluşturur. Bu yapı hem sosyal boyutta hem de zaman boyutunda birleştirici ve bağlayıcıdır. Ortak deneyim, beklenti ve eylem mekanlarından bir "sembolik anlam dünyası" yaratarak, birleştirici ve bağlayıcı gücüyle güven ve dayanak imkanı sağlayarak insanları birbirine bağlar. Kültürün iki yönü, yani kuralcı ve anlatsal, yönlendirici ve nakledici yönü bireylere "biz" deme imkanı veren kimlik ve aidiyet temellerini yaratır.(Assmann, 2001) Bu bakımdan bir sanayi kenti olarak büyüyen ve genişleyen Kocaeli'de, farklı kültürel ortamlardan göç etmiş on binlerce kişinin kent yaşamına uyum sağlaması, ancak kentlerini tanımaları ile mümkündür. Tanımaya başladıkça geliştireceği bilinçle kente sahip çıkmaya başlayacak olan bireyler, dün -bugün-yarın bağlantısını ve sürekliliğini kurabileceklerdir.

Bu bağlamda kentlilik kültürünü-bilincini oluşturmak, geliştirmek ve korumak adına yerel yönetimlere önemli görevler düşmektedir.

III. KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KENT KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME MERKEZİ

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli'de zengin fakat dağınık durumdaki tüm tarihsel verilerin, yazılı ve görsel materyalin, tarihsel öneme haiz nitelikte olanlarının araştırılması, derlenmesi ve arşivlenmesi ve böylece oluşacak birikimin araştırmacıların, ilgililerin ve kent halkının hizmetine sunulması, Kocaeli kenti ve çevresinde kent sorunlarını, kentin tarihi ve sosyolojik yapısını, bu yapıya ilişkin problemlerin tespiti ve çözüm yollarını araştırmak, kente yönelik sosyolojik ve kültürel alanlarda çalışmalar yapmak, yapılan çalışmaları desteklemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla Kocaeli Kent Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Merkezi'ni kurmak için oluşturulan proje doğrultusunda hazırlık çalışmalarını sürdürülmektedir.

Kocaeli Kent Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Merkezi "Tarihsel ve geleneksel değerleri titizlikle korumak ve değerlendirmek; şehir arşivini bir belgelikte çağdaş yöntemlerle derlemek" amacını gütmektedir. Kısa adı KÜGEM olan merkez, kent kültürünü, bu kültürel birikimi oluşturan tarihi, nesnel ve objektif olarak incelenmek, değerlendirilmek ve belgeleyerek gelecek kuşaklara aktarmak adına yürüteceği ve destekleyeceği çalışmalarda, kent yönetiminin paydaşları olan sivil toplum kuruluşları ve üniversitesinin de desteğini alarak, iş birliği ve eş güdümü sağlamayı amaçlamaktadır. Bu amacın gereği olarak KÜGEM yapılandırma projesi 2009 yılı içinde başlatılmıştır. Mekan olarak Sekapark II. Etap'ta yer alan ve Müzeler Şube Müdürlüğü'nün birimlerinin de içinde bulunduğu Seka eski memur lojman binaları seçilmiştir. KÜGEM'in, kentin sanayi simgesi olan ve bu geçmişe ilişkin tarihini hatırlatan bir sembol olarak görülebilecek Seka alanında gerçekleşmesi planlanmaktadır. 1950'lerden 2004 yılı sonuna kadar aralıksız yetmiş yıl lojman olarak hizmet veren binalar, şimdi kentin hafızası anlamına gelen arşiv ve araştırma merkezine ev sahipliği yapacaktır. Bu nedenle seçilen yapıların, yapım amacı bakımından işlevini tamamlamış olsa bile, yeniden işlevlendirilerek kentle bütünleşen varlığını devam ettirmesini sağlamak, önemli bir girişim olarak görülmelidir.

Marmara Bölgesi'nde bir ilk olacak olan Kocaeli Kent Arşivi ve Araştırma Merkezi bir anlamda, hem resmi bir kurum hem de kamusal hizmet veren dışa dönük bir kentsel kültür birimi olma özellikleri taşımayı amaçlamaktadır.

Kentsel hizmet üretme bakımından yeni bir anlayışı da temsil eden Kent Arşivi ve Araştırma Merkezi, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Müzeler Şube Müdürlüğü bünyesinde faaliyet gösterecektir.

Günümüz dünyasında belediye hizmet anlayışında görülen kökten değişim, yeni hizmet birimleri yaratmayı beraberinde getirmiştir. Bu değişim sonunda kent arşivleri ve müzeleri, kentsel hizmet kurumu olarak algılanmaya ve değer görmeye başlamışlardır.. Kültürel hizmet üretimi, bilinçli kentli isteğinin ön koşuludur. KÜGEM, kentin belleğini oluşturmak yanında çeşitli etkinliklerle Kocaelililerin kentsel aidiyet bağlarını güçlendirme amacı doğrultusunda çalışmalar yapacaktır.

Merkez, Kocaeli'nin geçmişten getirdiği birikimi yansıtan her türlü materyali derlenmiş ve tasnif edilmiş olarak barındırmayı amaçlamaktadır. Ancak arşiv, sadece bir belge deposu olmayacaktır. KÜGEM'de toplanan malzeme bilimsel yöntemlere göre tasnif edilecek ve bilgisayar teknolojisinin bütün imkanları kullanılarak araştırmaya açık hale getirilecektir. Kocaeli ilinin yazılı görsel ve işitsel hafızası oluşturulacak, kentin tarihi kimliğinin korunmasına katkı sağlanacak, Kocaeli'nin sosyal, kültürel, tarihi, demografik ve ekonomik veri bankasını kurularak, yapılacak araştırmalar için bilgi hizmeti sunulacaktır.

A. KÜGEM'de toplanacak malzemeler:

- Yerel yönetimlere ait hukuki metinlerin orijinal koleksiyonları,
- Yönetim birimlerinin ürettiği arşivler, kent hayatına yön veren kişilerin arşivleri,
- Diğer kentlerin ve ülkelerin arşivlerinden ve kültürel kurumlarından bağış, değiş-tokuş, satın alma yoluyla elde edilen arşivler ve reproduksiyonları,
- Bireylerin, özel kurumların, vakıf, dernek, oda gibi kamu hayatında etkin rol oynayan örgütlerin ürettikleri arşivler,

Kocaeli'de yaşamış uygarlıklar, bu kenti uluslararası bir kimliğe kavuşturmuştur. Dolayısıyla KÜGEM'in tarih, sanat tarihi, mimari, etnografya, arkeoloji vb. sosyal bilimler bağlamında yerel, ulusal ve uluslararası entellektüel ilginin adresi olması hedeflenmektedir. Arşivin belirttiğimiz bu özelliği sayesinde, kentin tarihsel ve kültürel olarak ilişkide bulunduğu pek çok şehirle akademik ilişki kurma şansı olabilecektir. Belge değişimi, ortak projeler, kongre ve sempozyumlar, Kocaeli ile ilişkide olduğu kentler ve kentteki diğer kurumlar arasında sürekli bir bağ oluşmasına zemin hazırlayacaktır. Akademik diye nitelenebilecek

bu ilişkinin üzerine belediye ile kentliler; sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, diğer yerel yönetim organları ve kurumlar arasında kurulacak işbirliğinin getireceği katkıları da vurgulamak gerekmektedir.

IV. SONUÇ

Kültürel mirasın korunması sürdürülebilirliği sadece devletin, halkın, bir bilim dalı veya endüstrinin sorumluluğunda değildir. Sorumluluk tüm bu kesimlerin bilinçli ve istekli çalışmalarının işbirliğiyle sağlanacaktır. Bu bağlamda Kocaeli Büyükşehir Belediyesi üzerine düşen görevi yerine getirmek için bir adım olarak gördüğü KÜGEM'in kuruluş çalışmalarında, üniversite, sivil toplum örgütleri, kentteki diğer yönetim birimleri, kişi ve özel kuruluşlar ile bölgedeki diğer kentlerle de iş birliği içinde olmayı ön kabul olarak benimsemiştir.

Kocaeli kentinin kültürel gelişimi ve bu gelişimin yaratacağı değişimin, kentin planlı ve kontrollü bir şekilde büyümesi ve gelişmesine belirleyici seviyede etki edeceği gerçeği göz önünde bulundurulursa, KÜGEM kentin sosyal, kültürel ve bilimsel gelişimine önemli ölçüde katkı sunacak, kurulması planlanan Kocaeli Kent Müzesi'nin hazırlık çalışmalarının da ana eksenini oluşturacaktır.

KAYNAKÇA

Assmann, J., (2001), (Çev. Ayşe Tekin) **Kültürel Bellek**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Güler, M., (2006), "Endüstri Bölgelerine Göç ve Kültürel Değişim", *I. Uluslararası Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 9, Kocaeli, 20-22 Nisan 2006.

Ross, R., (2006), "İzmit'te Arkeoloji ve Yüzey Araştırmaları", *I. Uluslararası Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 9, Kocaeli, 20-22 Nisan 2006.

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANE-DİJİTAL BİRİM/KURUM ARŞİV SİSTEMİ VE YARARLANDIRILMASI

İlkay ERARSLAN, Beykent Üniversitesi Kütüphane Daire Başkanı

ÖZET

Beykent Üniversitesi, Adem Çelik-Beykent Eğitim Vakfı tarafından 1997 yılında 09.07.1997 tarih ve 4282 sayılı kanunla kurulmuş, kamu tüzel kişiliğine sahip bir vakıf üniversitesidir. 1997 yılında eğitime başlayan üniversitemizin kütüphane hizmeti ilk olarak Beylikdüzü yerleşkesinde başlamıştır.

Bugün, 34 lisans programı, 38 önlisans programı, yüksek lisans, uzaktan eğitim programları ve yaklaşık 10.000 öğrencisi bulunan üniversitemizin gelişimine paralel olarak, Kütüphane Daire Başkanlığımıza bağlı üç kütüphane ile farklı yerleşkelerde hizmet vermekteyiz. Eğitim, öğretim ve araştırma faaliyetlerinin gerektirdiği her türlü bilgi kaynağının sağlanması ve hizmete sunulması, kullanıcıların bilgi hizmetlerinden daha hızlı ve etkin bir şekilde yararlanmalarının sağlanması, Beykent kütüphaneleri arasında koordinasyon, üniversite içi ve dışı diğer kurum ve kuruluş kütüphaneleri ile işbirliğinin sağlanması için oluşturulan “Beykent Üniversitesi Kütüphane Çalışma Esasları Yönergesi” ne göre kütüphane sistemi ve yararlanma koşulları belirlenerek hizmetlerimiz devam etmektedir.

Daire Başkanlığımız, üniversitemizin araştırma faaliyetlerine destek olmak, bilgi ihtiyacını karşılamak için verdiği kütüphane hizmetlerinin yanında üniversitemize bağlı fakülte, yüksekokul, enstitüler ile araştırma merkezlerinin arşiv mal-

zemelerinin düzeni ve dijital ortama aktarılması görevini de yürütmektedir. Üniversite birimlerinin ürettiği evrakların ve ileride arşiv malzemesi haline gelecek arşivlik malzemenin tespit edilmesi, herhangi bir sebepten dolayı kayba uğramaması, gerekli şartlar altında korunmalarının temini ve arşivlik malzemelerin Birim Arşivlerine ve sonrasında Beykent Üniversitesi Merkez Arşivi’ne teslimine, bilimsel ve yönetsel amaçlı kullanılmasına; muhafazasına lüzum görülmeyen malzemenin ayıklama ve imhasına dair usul ve esaslar, Başbakanlık Devlet Arşivleri Yönetmeliği’ne bağlı kalınarak hazırlanan “Beykent Üniversitesi Arşiv Yönergesi”ne göre yürütülmektedir.

Üniversitemizin kuruluşundan itibaren hizmet veren kütüphanelerimiz, üniversitenin akademik yapısı ve araştırma alanlarını dikkate alarak büyüme politikası izlemekte, aynı zamanda öğrencilerine yönelik sosyal ve kültürel faaliyetleri kütüphane kaynaklarıyla desteklemekte ve dış kullanıcı dediğimiz üniversitemiz mensubu olmayan kullanıcılara hizmet vererek kullanıcı profilini genişletmektedir. Kütüphane hizmetleri dışında Daire Başkanlığımız bünyesinde, üniversite birimlerinin çoğunlukla kurum içi ve kurum dışı yazışmalarının bulunduğu dosyalarının düzeni ve yararlandırması için Birim ve Kurum Arşivlerimiz kurulmuştur. İnternet tabanlı arşiv programı ile desteklenen arşiv biriminden, şuan kurum içinde yararlanılmaktadır.

Kütüphane ve Arşiv hizmetlerimiz, hazırlanan yönergelerle resmi olarak desteklenmekte, çalışma sistemi ve yararlandırma koşulları bu yönergelere göre yürütülmektedir. Çalışmamızda, Beykent Üniversitesi Kütüphane-Dijital Birim/Kurum Arşiv hizmetlerimizin sistemi ve yararlandırılması anlatılırken, özellikle kütüphane ve arşiv politikamızdan söz edilecektir. Bilgi yoğunluğu içinde,

aranılan bilgiye sistemli erişimin kolaylığı ve verimliliği göz önüne alındığında, kütüphane ve arşivlerin önemi görülmektedir. Bunun için öncelikle yapılması gereken çalışma, kurumun kütüphane ve arşiv politikasının ilk aşamada oluşturulmasıdır. Kurumların kütüphane ve arşiv politikalarının yazılı olması, sistem kurulmadan her türlü değişkenin hesaplanması; beklentilerin, kullanıcı ihtiyaçlarının, sistemin aksamaması için alınacak önlemlerin ve yürütülecek görevlerin tanımının açık ifadesi için yol gösterici olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kütüphane Sistemi, Dijital Arşiv, Yararlandırma

I.GİRİŞ

Beykent Üniversitesi Kütüphane Daire Başkanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren kütüphane ve arşiv birimlerimizin çalışma esasları ve yararlandırılması konuları bu çalışmamızda ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Özellikle Üniversitemiz bünyesinde yeni faaliyete geçen kurum arşivimizin kurulma aşamaları ve çalışma düzenine ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Yaklaşık sekiz aydır çalışmalarına devam eden üniversite arşivimiz, akademik ve idari birimlerimizin ürettikleri materyalleri düzenli bir şekilde korunması için oluşturulmuş, çalışmaların sistemli devam edebilmesi için ise arşiv yönerge çalışmalarına hız verilmiştir.

İlk bölümde üniversite kütüphanemizi tanıtan bilgiler bulunmakta, son bölümde ise üniversite arşivimizin kurulma aşamaları ve düzeniyle ilgili bilgiler yer almaktadır.

II. BEYKENT ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANE SİSTEMİ

A- Birim Kütüphaneleri ve Koordinasyonu

1997 yılında eğitime başlayan üniversitemizin kütüphane hizmeti ilk olarak Beylikdüzü yerleşkesinde başlamıştır. Bugün 34 lisans programı, 38 önlisans programı, yüksek lisans, uzaktan eğitim programları ve yaklaşık 10.000 öğrencisi bulunan üniversitemizin gelişimine paralel olarak, Kütüphane Daire Başkanlığımıza bağlı üç kütüphane ile farklı yerleşkelerde hizmet vermekteyiz.

Üniversitemizin gelişme politikasına göre eğitim verecek olan yeni yerleşkelerde kütüphane kurulmasıyla ilgili kütüphane daire başkanı ve iç mimar ile ortak çalışma yapılarak birim kütüphanelerimiz kurulmuştur.. Belirlenen alanın hava, ısı, ışık, nem gibi durumları dikkate alınmıştır. Kütüphanenin ihtiyaçları doğrultusunda daire başkanı isteklerini iç mimara ileterek kütüphane mekanının verimli kullanılması amaçlanmıştır. Rafların standartı, raf yeri, oturma düzeni, danışma bankosu, giriş kapısı, güvenlik alanı, bilgisayar alanı, kütüphane deposu gibi ana konularda belirlenen ihtiyaçlar belirtilmiştir. Mekanın iç düzeniyle ilgili fikirler sunulurken görsellik ve verimlilik ön plana çıkmıştır.

Kütüphane hizmetlerimiz, “Kütüphane ve Öğrenme Kaynakları Daire Başkanlığı” sorumluluğunda aşağıdaki birimlerde yürütülmektedir

a) Beylikdüzü Kütüphanesi: Beylikdüzü yerleşkemizde bulunan kütüphanemiz, Meslek Yüksekokulu programlarını destekleyen yayınları içermektedir. Kütüphanemizde geniş bir dergi koleksiyonu bulunmaktadır. Dergi koleksiyon bilgilerine internet ortamında ulaşabilmektedirler.

b) Ayazağa Kütüphanesi: Şişli-Ayazağa yerleşkemizde bulunan kütüphanemiz, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Fen Bilimleri Enstitüsü ve Yabancı Diller Yüksekokulu bölüm ve programlarını destekleyen yayınları içermektedir.

c) Taksim Kütüphanesi: Taksim yerleşkemizde bulunan kütüphanemiz, Sosyal Bilimler Enstitüsü ve Hukuk Fakültesi bölüm ve programlarını destekleyen yayınları içermektedir. Enstitülerimize ait tez ve proje örnekleri kütüphanemizde yer almaktadır.

B- Kütüphane Çalışma Esasları

1. Yönetim

Kütüphane ve Öğrenme Kaynakları Daire Başkanlığı Genel Sekreterlik Makamı'na bağlıdır. Daire Başkanı Rektör tarafından atanmaktadır. Daire Başkanı ve birim kütüphane sorumlularının kütüphanecilik eğitimi ve yabancı dil bilmeleri tercih sebebi olarak yönergemizde yer almıştır..

Birim kütüphanelerimizin örgütlenmesi Daire Başkanı'nın sorumluluğundadır. Başkan; Dairenin yöneticisi ve temsilcisidir. Dairede çalışan bütün görevliler

üzerinde genel yönetim, denetim, iş bölümü yapma, çalışma düzeni kurma, yetiştirme, hizmet içi eğitim sağlama görev ve yetkilerine sahiptir. Daire Başkanlığımız tarafından yürütülen hizmetler; Üniversitede eğitim, öğretim ve araştırma faaliyetlerinin gerektirdiği her türlü bilgi kaynağının sağlanması ve hizmete sunulması, kullanıcıların bilgi hizmetlerinden daha hızlı ve etkin bir şekilde yararlanmalarının sağlanması, Beykent kütüphaneleri arasında koordinasyon sağlanması, üniversite içi ve dışı diğer kurum ve kuruluş kütüphaneleri ile işbirliğinin sağlanması olarak belirtilmiştir. Yerleşkelerimizde kurduğumuz kütüphanelerde bu hususlara dikkat edilmiştir.

2. Derme Geliştirme Politikası

Kütüphane dermesi kitap, dergi, kitap dışı materyal ve elektronik kaynaklardan oluşmaktadır. Dermenin oluşturulmasında satın alma ve bağış yöntemlerinden yararlanılmaktadır.

Dermede yer alacak yayınların seçimi öğretim üye ve yardımcıları ile kütüphanecilerin çalışmaları sonucu yapılır. Satın alınması istenilen yayınlar için (kitap-dergi v.b), kütüphane web sayfasında bulunan Sipariş Formu kullanılarak hazırlanacak sipariş listeleri Dekanlık/Müdürlük tarafından resmi yazıyla Rektörlük Makamı'na iletilmektedir.

Bağış yolu ile edinilen kaynaklar doğrudan kütüphane demirbaşına kaydedileceği gibi gerektiğinde Rektörlükçe düzenlenecek protokoller ile bağış gerçekleştirilmektedir. Bağış yoluyla temin edilmesi düşünülen yayınlar için bağışlayan kurumdan yayın listesi alınmaktadır. Uygun olup olmadığı değerlendirilip gerekli görülen kopya sayısı ilgili kuruma bildirilmektedir. Yayınlar bağışlayan adıyla otomasyon sistemine girilmektedir.

3. Kütüphane Hizmetleri ve Yararlanma Koşulları

3.1. Kütüphane Hizmetlerimiz

Üniversitemizde eğitim, öğretim ve araştırma faaliyetlerini desteklemek amacıyla her türlü bilgi kaynağı kullanıcılarımıza sunulmaktadır. Öğretim üyelerimizin araştırmaları, öğrencilerimizin derslerinde kullanacakları kaynakların temini, projelerini destekleyen bilgilere ulaşmaları için danışma hizmeti kütüphanecilerimiz tarafından verilmektedir.

Oryantasyon Programı: Kütüphanemizde verilen hizmetlerin kullanıcılarımıza tanıtılması amacıyla kütüphanecilerimiz tarafından oryantasyon düzenlenerek eğitim verilmektedir. Bunun için öğrencilerimize dört farklı program hazırlamaktayız. Eğitim yılının başlangıcında üniversitemize yeni kayıt olan öğrencilerimize oryantasyon programı düzenlemekteyiz. Akademik açılış yılı oryantasyon programı; kütüphane hizmetlerini tanıtan dokümanların sunum halinde tüm öğrenci ve akademik personele sunulmasıyla başlamaktadır. Kütüphane mekanının gezdirilmesi ve tanıtımıyla sonlanmaktadır. Hazırlık Programı oryantasyonu; hazırlık eğitimi alan öğrenciler için oluşturulan eğitim geliştirme grubu sorumlu öğretim üyesiyle, ders saatlerinde ingilizce olarak kütüphane sunumu, web katalog ve elektronik kaynakların anlatımıyla gerçekleştirilmektedir. Sorumlu öğretim üyesi tarafından anlatılan kütüphane konularını içeren sınav düzenlenmektedir. Böylelikle üniversitemizde eğitimine yeni başlayan öğrencilerin kütüphane bilgileri pekişmektedir. Bir diğer oryantasyon programımız bölüm öğrencilerimize yöneliktir. Elektronik kaynak tarama konularında ağırlıklı olarak eğitim verilerek, öğrencilerin bölümleriyle ilgili araştırmalarında yararlanmaları amaçlanmıştır. Daire Başkanlığımız, Beykent Eğitim Kurumları'na bağlı Beykent Kolej öğrencilerine de oryantasyon programı düzenlemektedir. Eğitim aldıkları "bilgi kuramı" dersini destekleyen konuları içeren bilgiler, eğitim yılı boyunca ders anlatımı şeklinde ve uygulamalı olarak verilmektedir. Yaptığımız bu çalışmaların öğrenciler üzerinde olumlu etkisi gözlemlenmiş ve kütüphane hizmetlerinin verimliliğini artırmıştır.

Elektronik Kaynaklar: Kütüphanemizin üye olduğu veritabanlarını öğrencilerimize tanıtmak ve nasıl araştırma yapacakları konusunda bilgilendirmek amacıyla öğretim üyeleriyle işbirliği yapılarak kütüphane içinde veritabanları tanıtımları yapılmaktadır. Öğrencilerle birlikte farklı konularda araştırmalar yapılarak veritabanları eğitimleri verilmektedir.

Kütüphaneler arası ödünç yayın sağlama: Kütüphanelerimizde bulunmayan kaynaklar için diğer üniversitelerden yayınlar temin edilebilmektedir. Öğretim üyelerimiz, araştırma yapmak istedikleri yayınları kütüphane personelimize ileterek herhangi bir ilde bulunan kütüphanelerden yayın isteği yapabilmektedirler. Aynı şekilde diğer üniversite kütüphaneleri kaynaklarımızdan yararlanabilmektedir.

Beykent Üniversitesi Kütüphanesi dışarıdan kullanıcılara da hizmet vermektedir. Dışarıdan öğrenciler, akademisyenler, araştırmacılar yayınlarımızdan sadece kütüphane içinde ve fotokopi yoluyla yararlanabilmektedirler. Daha fazla

kullanıcıya hitap edebilmek için kütüphane web sayfasına önem verilmektedir. Güncel bilgiler, duyurular web üzerinden iletilmektedir.

3.2. Yararlanma Koşulları

Farklı yerleşkeşlerde hizmet veren kütüphanelerimiz, üniversite bünyesindeki üyeleri haricinde diğer kullanıcılara da hizmet vermektedir. Kütüphanelerin bulunduğu çevrelerden farklı kullanıcı grupları yararlanabilmektedir. Dış kullanıcı dediğimiz üniversite mensubu olmayan kullanıcılar için ayrı bir üyelik sistemi uygulanmaktadır. Çoğunlukla kütüphane içinde yararlanılsa da, uzun süreli ödünç işlemleri için üyelik açılmaktadır.

Kütüphanelerimizden yararlanmak için kütüphane üyeliği yapılmaktadır. Üniversite mensubu akademik, idari personel ve öğrencilerimiz üye olarak kütüphane hizmetlerinden yararlanmaktadır.

Üniversite kütüphanelerinin kütüphanemizden talep ettiği yayınlar ILL yoluyla karşılanmaktadır. Aynı şekilde üniversite mensubu akademik personelimiz için bu hizmet sayesinde farklı kütüphanelerin yayınlarından yararlanabilmekteyiz.

Koleksiyonumuzun sağlıklı şekilde yararlandırılması, ödünç-iade takiplerinin yapılabilmesine bağlıdır. “Kütüphane Çalışma Esasları Yönerge”sinde yararlanma koşulları ve kuralları ifade edilmiştir. Kütüphane personelimiz, verdikleri hizmette yönergemizden destek almakta, üyelerimizin belirtilen kurallara uymalarını sağlamaktadır.

C- Demirbaş Kayıt İşlemleri

Kütüphane koleksiyonumuz; kitap, süreli yayın, tez-proje, kitap dışı kaynaklar ve elektronik kaynaklardan oluşmaktadır. Her kaynak kütüphaneye alındığından itibaren kütüphanenin demirbaşı sayılmaktadır. Elektronik kaynaklar dışında diğer tüm kaynakların demirbaş kayıt işlemleri kütüphane otomasyon programında yapılmaktadır. Library of Congress sınıflama sistemine göre katalog işlemi yapılan yayınlar, koleksiyon grubuna göre ayrılarak ilgili yerleşkelerde yararlandırılmaktadır. Süreli yayın kayıtlarında ve yüksek lisans proje kayıtlarında farklı kayıt işlemi uygulanmaktadır. Süreli yayınlar; bağış, satınalma, İngilizce, Türkçe gibi farklı seçeneklere göre kodlanarak, geliş sırasına göre numaralandırılmaktadır. Süreli yayın sayılarında ise yayınlandığı ay ve yıl bilgileri sınıflama numaralarını oluşturmaktadır. Proje kayıtlarında, projenin hangi bö-

lüm tarafından yapıldığına dikkat edilmektedir. Bölümlerine göre renklendirilen projelerin sınıflama numaraları, bölüm kodları ve geliş numaralarından oluşmaktadır. Kütüphane hizmeti için kaynakların demirbaş kaydının yapılması, kaynakların takibi ve sağlıklı kullanılması için çok önemlidir. Kayıt işlemlerinde standardın yaratılması; sistemli olarak saklanıp web ortamında ve kütüphane içinde sağlıklı bir şekilde yararlanmaya sunulması için gereklidir.

III. BEYKENT ÜNİVERSİTESİ DİJİTAL BİRİM/KURUM ARŞİV SİSTEMİ

1997 yılında kurulan üniversitemizin, kurulduğu yıldan itibaren çeşitli birimleri tarafından üretilen evraklarının sistemli şekilde saklanması ve kullanılması için Haziran 2009 tarihinde arşiv kurma çalışmaları başlatılmıştır. Profesyonel anlamda arşiv birimi oluşturmadan önce bir arşiv firmasından destek alınarak Kütüphane Daire Başkanlığımız koordinatörlüğünde çalışmalar devam etmiştir. Bu bölümde üniversite arşivimizin kurulma aşamaları, arşiv sistemi ve yararlandırılması konuları açıklanmıştır.

A- Bilimsel Çalışmalar ve Veri Giriş İşlemleri

Bilimsel çalışma, arşiv kurulmadan önce üniversitenin idari ve akademik birimleri ile görüşme yapıp, birimlerdeki arşivlik malzemenin tespiti çalışmasıdır. Böylelikle çalışmalara başlamadan önce Evrak Envanter formlarına dayalı olarak birimlerin ne tür belge ürettikleri, nasıl klase ettikleri ve ne kadar saklanacağı ile ilgili bilgiler alınmıştır. Bu bilgiler aynı zamanda hazırlanan Beykent Üniversitesi Saklama Planı'nın alt yapısını oluşturmuştur. Görüşmeler sonucu ve fiziksel arşiv düzenleme sırasında karşılaşılan yeni konular da dikkate alınarak Standart Dosya Planı hazırlanmıştır.

Yapılan fizibilite çalışmaları sonrasında Beylikdüzü Yerleşkesi Kurum Arşivi ve Ayazağa Birim Arşivi'nde fiziksel arşiv düzenlemesi başlatılmıştır. İki ayrı yerleşkede veri giriş işlemleri yürütülmüştür. İlk olarak, Rektörlük/Personel Daire Başkanlığı, Güzel Sanatlar Fakültesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Meslek Yüksekokulu, Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Yabancı Diller Yüksekokulumuza ait evrakların veri giriş işlemlerine başlanmıştır. Öncelik verilen akademik ve idari birimlere ait evrakların fiziksel düzenlemeleri yapılırken, kayıt altına alınacak evraklar tespit edilmiş, birimlere göre düzenlenmiştir. Daire Başkanlığımızın Genel Sekreterlik Makamıyla görüşmeleri sonucu, bazı evraklara klasör için tek barkod verilirken,

bazı evraklarda ise klasör içindeki her bir dosya için ayrı ayrı barkod verilmesi kararlaştırılmıştır. Her bir evrak türü önceden belirlenen indeks kriterlerine göre (tarih, dosya adı, dosya numarası vb.) indekslenerek File Maker veritabanında kayıt altına alınmıştır.

B- Arşiv Programı ve Dijital Arşivleme

Dijital Arşivleme, fizibilite çalışmaları sonucunda tanımlanan belge türlerine göre dokümanların barkodlanarak içindeki belgelerin tek tek taranıp dijital ortama aktarılması ve indekslenmesidir.

Birim Arşivi ve Kurum Arşivi'nde yapılan fiziksel düzenleme sonucunda master kayıtları girilen evrakların taranması işlemi başlamıştır. Tarama işlemi, Üniversitemizin kullanmış olduğu desimal kod listesindeki numaralar dikkate alınarak belirlenmiş olup, yönetim kadromuzla beraber belirlediğimiz evrak gruplarının tarama işlemleri yapılmıştır. Tarama işlemi için master kayıtlara bağlı olarak tarama programı kullanılmıştır. Taranan her evrak, belirlenen indeks grubuna göre indekslenerek bağlı olduğu barkod numarası, evrak oluşurken aldığı evrak numarası, yazışma numarası gibi numaralar eklenmiştir.

Arşiv programı için Bilgi İşlem Daire Başkanlığımızla görüşülerek, teknik altyapı bilgisi alınmıştır. Ayrı veritabanlarında tutulan master kayıt ve tarama görüntüleri, üniversitemizin alt yapısına uygun MS SQL 2005 üzerinde çalışan ve web tabanlı (.Net) Arşiv Yönetim Sistemi Bilgisayar Programı'na aktarılacak her image kendi barkoduna yönlendirilmiştir. Arşiv işlemlerinin program üzerinde yürütüldüğü modüller; kayıt giriş, sorgulama, imaj görüntüleme, ödünç iade işlemleri, rezervasyon, imha işlemleri, rapor alma, kurum kullanıcı tanımları, yetkilendirme, depo yönetimi, barkod, etiket basım ve takibi şeklindedir.

C- Arşiv Çalışma Esasları

Daire Başkanlığımız koordinatörlüğünde yürütülen arşiv çalışmalarımızın amacı; Beykent Üniversitesi'ne bağlı fakülte, yüksekokul, enstitüler ile araştırma merkezlerinin arşiv malzemesi ve ileride arşiv malzemesi hâline gelecek arşivlik malzemenin tespit edilmesini, herhangi bir sebepten dolayı bunların kayba uğramamasını, gerekli şartlar altında korunmalarının sağlanmasıdır. Arşivlik malzemelerin Birim Arşivlerine ve sonrasında Beykent Üniversitesi Merkez Arşivi'ne teslim edilmesi, bilimsel ve yönetsel amaçlı kullanılması; korunmasına gerek görülmeyen malzemenin ayıklama ve imhasına dair usul ve esasları şuan

üzerinde çalıştığımız yönergemizde belirtmiş bulunmaktayız.

1-Arşivlik Malzemenin Korunması ve Saklanması

Üniversitemize bağlı birimler tarafından üretilen arşiv malzemesini, evrağın güncelliğini kaybetmesine veya birim veya şubelerdeki saklama sürelerini doldurmasına kadar korumak üzere Birim Arşive; sürekli saklamak veya Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'ne devredene kadar korumak üzere Merkez Arşive teslim edilmektedir. Beykent Üniversitesi Merkez Arşivi, Kütüphane ve Öğrenme Kaynakları Daire Başkanlığı'na bağlı olarak çalışmalarını yürütmektedir.

Üniversitemiz arşivde bulunan malzemeleri yangın, hırsızlık, rutubet, su baskını, toz ve her türlü zararlardan karşı korumak için gerekli önlemleri almaktadır. Arşiv mekanı oluşturulurken ısı, ışık, havalandırma ve nem ayarlarının düzenlenmesi önceden yapılmıştır.

Üniversite Arşivinin görevleri; arşiv malzemesini teslim almak, saklamak, değerlendirmek muhafaza etmek, gereksiz belgelerin ayıklama yöntemini belirlemek ve elindeki belgeleri kullanılır durumda tutmaktır. Üniversitemize bağlı birimler tarafından üretilen ve üniversite arşivimize devredilmesi gereken her tür malzeme Beykent Üniversitesi'ne aittir. Arşiv niteliğindeki malzemeler birim ve kurum arşivimizde saklanmaktadır. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'ne devredilmesi gerekenlerin işlemleri Saklama Planı'na göre yapılacaktır. Kurum Arşivimizde belgelerin saklama süreleri, Ticaret Kanunu'na göre on yıl, Vergi Usul Kanunu'na ve idari hükümlere göre beş yıldır.

2. Birim ve Kurum Arşiv İşlemleri

2.1. Arşiv Malzemelerinin Hazırlanması

Yıllık olarak arşivlik malzeme birimlerce gözden geçirildikten sonra eksiklikleri giderilmiş olarak her yılın Ocak ayı içerisinde Birim Arşivlerine devredilir. Birimler tarafından kontrol edilen evraklara son olarak arşiv birimimiz tarafından uygunluk kontrolü yapılmaktadır. Kontrol yapılırken; her birimin devirleri arasında dosya numarasında bir atlamanın olup-olmadığına, dosyalar içinde bulunan evrağın tarihsel sıraya (en eski tarih en altta ve en yakın tarih en üstte olmak kaydıyla) konulup-konulmadığına, klasörlerin ve dosyaların/defterlerin, ciltlerin, zarfların ait oldukları birim adının, numarasının ve ait oldukları işlem yıllarının yazılıp-yazılmadığına dikkat edilmektedir.

2.2. Arşiv Malzemelerinin Birim ve Kurum Arşivine Devri

Birimler arşivlik malzemeyle birlikte, doldurdukları “Birim Arşivi Devir Formu”nu Birim Arşivlerine devretmektedir. Birim Arşivi devir formları, birim görevlisi tarafından doldurulduktan sonra birim amirince onaylanmaktadır. Arşiv ve arşivlik malzeme birim arşivlerinde işlem gördüğü tarihlerdeki düzenleri bozulmadan saklanmaktadır. Fiziksel ve yapısal bakımdan farklılık olan malzemelerin Birim Arşivi’ne devir-teslim işlemi ayrı ayrı listeler halinde gerçekleştirilmektedir.

Birim Arşivlerinde bulunan ve belirtilen saklama sürelerini dolduran her türlü evrak Beykent Üniversitesi Saklama Planı’nda belirtilen sürelerle uygun olarak saklanmak üzere Beykent Üniversitesi Merkez Arşivi’ne devredilecektir. Birim Arşivlerinde ayıklama-imha işlemi yapılmamaktadır.

Birim Arşivleri, Beykent Üniversitesi Merkez Arşivi’ne devredecekleri belgeleri düzenli olarak ve her seferinde “1”den başlayan bir sıra numarası vererek Beykent Üniversitesi Merkez Arşivi Devir Formları’na işlemektedir. Merkez Arşivi Devir Formları, birim arşivcisi tarafından doldurulduktan sonra birim amiri tarafından onaylanmaktadır.

Merkez Arşivine Birim Arşivlerinden devredilen malzemenin kullanımını kolaylaştırmak ve yönetmek üzere envanterleri hazırlanmaktadır. Arşiv Yönetim Sistemi Bilgisayar Programında bu envanterler dosya / klasör başına bir kayıt olarak sistemde tutulmaktadır.

Üniversitemiz Rektörlüğü kendi açısından aktif kullanım değerini yitirmiş arşiv malzemelerini Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’ne devretmekle yükümlüdür. Belirlenen tarihlerde devir işlemi gerçekleştirilecektir. Devir işlemlerinde kullanılmak üzere Arşiv Devir Formu hazırlanmıştır. Arşiv programımızdan aldığımız raporlar bu formların listesini oluşturmaktadır.

3. Arşivden Yararlanma

Üniversitemiz bünyesinde yürütülen çalışmalarda kullanılmak üzere, birimlere ait -gizli belgeler hariç- tüm belgelerden birim çalışanları yararlanabilmektedir. Birim ve Merkez Arşivi’nden alınan belgeler yalnızca kurum içinde kullanılmaktadır. Arşiv belgeleri izinsiz kurum dışına çıkartılmamaktadır.

Kurumun iş akışında kullanılmakta veya Birim Arşivlerinde korunmakta olan her türlü belgeden kurum dışı yararlanma, 25269 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan ve 4982 numaralı “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu” kapsamında özel ve tüzel kişilere tanınan haklar saklı kalmak kaydıyla izin verilmemektedir. Beykent Üniversitesi Merkez Arşivi yalnızca Beykent Üniversitesi bünyesinde hizmet vermek için kurulduğundan, dış taleplere cevap verebilmesi Beykent Üniversitesi Rektörlüğü’nün iznine bağlıdır.

4. Saklama Süreleri ve Standart Dosya Planı

Üniversiteye ait olan belgeler, yürütülen işlerin ve sürdürülen faaliyetlerin eski kayıtlarına ulaşmak, yasalara uyum ve hizmet dağılımı ile ilgili ihtiyaçları karşılamak, geçmiş deneyimlerdeki eksiklikler nedeniyle alınabilecek olumsuz kararları ortadan kaldırmak veya en aza indirmek için saklanmaktadır.⁹ Beykent Üniversitesi Merkez Arşivi’nde belgelerin saklama süreleri, Ticaret Kanunu’na göre on yıl, Vergi Usul Kanunu’na ve idari hükümlere göre beş yıldır. Saklama süreleri oluşturulmadan önce, üniversitemiz bünyesindeki daire başkanlıkları ve akademik birimlerin hangi tür belge ürettikleri, konuları, yıllık üretilen belge miktarı, ne kadar sürede saklanması gerektiği, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’ne devredilmesi gerekenlerin belirlenmesi için çalışmalar yapılmıştır. Bu amaçla tüm birimlerle yapılan görüşmeler neticesinde Saklama Planı’nın alt yapısı oluşturulmaya başlanmıştır. Edinilen veriler, temel arşivsel değerlendirme (belgesel ve bilgisel değer) ölçütleri doğrultusunda ayrıntılı bir biçimde ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sırasında üretilen belgelerin mevzuatlar çerçevesinde idari ve yasal saklama süreleri ile arşive devir süreleri ayrı ayrı ele alınmıştır. “Standart Dosya Planı” adını taşıyan tavsiye niteliğindeki 11 Haziran 2002 tarih ve B.01.0.PPG.0.12-320-8880 sayılı talimata dayandırılan 2005/7 sayılı Başbakanlık Genelgesi de hazırlanmış olan saklama planı göz önünde bulundurulmuştur.

5. Ayıklama ve İmha İşlemleri

Arşiv malzemesi niteliğine sahip olmayan belgelerin ayıklama ve imha yöntemi 16.05.1988 tarih ve 16816 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik ile 08.08.2001 tarih ve 24487 sayılı

⁹ Fahrettin Özdemirci, Mehmet Torunlar, Selvet Saraç Üniversiteler İçin Belge Yönetimi ve Arşiv Sistemi/İşlemleri (BEYAS) El Kitabı, Ankara: 2009, s.259.

Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik’in ilgili hükümlerine göre belirlenmektedir. Üniversitemizin Saklama Planına göre ayıklama ve imha gerçekleşir.

Üniversitemizin Merkez Arşivi’nde belgelerin saklama süreleri, Ticaret Kanunu’na göre on yıl, Vergi Usul Kanunu’na ve idari hükümlere göre beş yıldır. Belirtilen sürelerini doldurmamış belgeler üzerinde ayıklama işlemi uygulanmamaktadır. İşlemler, belirlenen komisyon sorumluluğunda yürütülmektedir. Merkez Arşivi’nde yapılacak ayıklama ve imha işlemleri için, “Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik’in 33. maddesi uyarınca “Beykent Üniversitesi Arşiv Ayıklama ve İmha Komisyonu” kurulur. Ayıklama işlemi Kurum Arşivi’nde yapılmaktadır.

Saklanmaları belli sürelerde kanun ve diğer mevzuatla belirlenenler (özel mevzuat hükümlerine göre gerekli görülenler) ile herhangi bir davaya konu olan malzeme, Beykent Üniversitesi Saklama Planı’nda belirtilen süre ve mevzuatın tayin ettiği zaman sınırı içerisinde ve/veya davanın sonuçlanmasına kadar ayıklama işlemine tabi tutulmamaktadır

Üniversitemize bağlı birimler tarafından üretilen ve arşiv malzemesi niteliğine sahip olmayanlarla Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’ne örnekleri gönderilecek malzeme ayrıldıktan sonra geriye kalanlar, Beykent Üniversitesi Saklama Planı’nda belirlenmiş olan süreler dikkate alınarak imha edilecektir.

Arşiv Ayıklama ve İmha Komisyonu’na ayıklanan ve imhasına karar verilen malzeme, özelliklerine göre birimi, yılı, içeriği, biriminde aldığı tarih ve sıra numarası, imha edileceği yıl esas alınmak üzere ayrılarak tasnif edilmektedir.

Arşiv Programında bulunan Saklama Planı doğrultusunda ve Ayıklama / İmha modülünün iş akışları çerçevesinde imha komisyonu üyeleri imhalık belgeleri onaylarlar ve Merkez Arşiv yöneticisi de gerekli ayıklama ve imha işlemlerini yapar. Programın kullanılmaması halinde iki nüsha imha formu düzenlenir.

Hazırlanan evrak imha listeleri, 16 Mayıs 1988 tarihli Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik’in 38. maddesinde değişiklik yapan 08.08.2001 tarih ve 24487 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik’in 9. maddesi gereğince, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’nün uygun görüşü alındıktan sonra, Beykent Üniversitesi Rektörlüğü’nün onayı ile kesinlik kazanacaktır. Özelliği gereği imha

şekli kendi mevzuatında belirlenmiş malzemenin (gizli belgeler vb.) imhası hakkında ilgili mevzuat hükümleri uygulanacaktır.

SONUÇ

Daire Başkanlığımız sorumluluğunda bilgi- belge hizmeti kütüphane ve arşiv birimlerimiz tarafından sağlanmaktadır. Akademik alt yapıya uygun olarak farklı yerleşkelerde kurulan birimlerin koordinasyonu sağlanarak, sağlıklı ve verimli hizmet kalitesi için yönerge çalışmaları yapılmıştır. Kütüphane çalışma esasları belirlenmiş olup arşiv yönerge çalışmaları ise devam etmektedir.

Üniversitemizin kuruluşundan itibaren hizmet veren kütüphanelerimiz, üniversitenin akademik yapısı ve araştırma alanlarını dikkate alarak büyüme politikası izlemekte, aynı zamanda öğrencilerine yönelik sosyal ve kültürel faaliyetleri kütüphane kaynaklarıyla desteklemekte ve dış kullanıcı dediğimiz üniversitemiz mensubu olmayan kullanıcılara hizmet vererek kullanıcı profilini genişletmektedir. Kütüphane hizmetleri dışında Daire Başkanlığımız bünyesinde, üniversite birimlerinin çoğunlukla kurum içi ve kurum dışı yazışmalarının bulunduğu dosyalarının düzeni ve yararlandırması için Birim ve Kurum Arşivleri kurulmuştur. Kütüphane Daire Başkanlığımız, kurum içinde idari ve akademik birimlerin arşiv ihtiyacını karşılayarak hizmet alanını genişletmiştir. Yürütülmekte olan tüm hizmetlerin yazılı olarak belirlenmesine önem verilmiş, kütüphane ve arşiv hizmetleri için yazılı politikalar oluşturularak, yürütülen hizmetler yönergelere dayandırılmıştır. Böylelikle beklentilerin, kullanıcı ihtiyaçlarının, sistemin aksamaması için alınacak önlemlerin ve yürütülecek görevlerin tanımı yapılarak, kütüphane ve arşiv birimlerimizin iş akışında verimlilik kazanılmıştır.

KAYNAKÇA

F. Özdemirci, Mehmet Torunlar, Selvet Saraç, Üniversiteler İçin Belge Yönetimi ve Arşiv Sistemi/İşlemleri (BEYAS) El Kitabı, Ankara: 2009

KENT ARŞİVLERİNİN TARİH VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARINDAKİ YERİ

Yrd. Doç. Dr. Ali AHMETBEYOĞLU, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

ÖZET

Batı ülkelerinde 1950'lerden itibaren kültür tarihi ve yerel tarih araştırmaları popüler hale gelmesine rağmen, Türkiye'de bu alanlardaki çalışmalar ancak 20. yüzyılın son çeyreğinde yoğunlaşmaya başlamıştır. Bu bağlamda, mikro düzeyden makro düzeye kadar değişik konu ve sahalardaki araştırmalarda kent arşivleri dikkate alınır olmuştur. Kent arşivleri; gerek geçmişte gerekse günümüzde ülkelerin merkezi yönetimlerine bağlı taşra teşkilatlarının arşivlerini, gerçek ve tüzel kişiler ile yarı kamu kuruluşlarının sahip oldukları arşivleri ihtiva eden ve bu arşivlerin tek çatı altında toplandığı kurumlardır. Günümüz tarihçiliğinin ve tarih anlayışlarının geldiği noktada; siyasi olaylarla bölge ve şehir tarihlerinin, yerelden genele kültürel unsurların, değişimlerin, etkileşimlerin incelenmesinde kent arşivleri, merkezi vesikalar, yazma veya basılı eserler kadar vazgeçilmez ve önemli başvuru kaynakları haline gelmiştir.

Anahtar kelimeler: Kültür tarihi, Tarih, Şehir arşivleri, Yerel tarih, Belge

ABSTRACT

In spite of the fact that researches of history of culture and local history had become popular in western countries from the beginning of 1950s, the studies in these fields in Turkey began in a dense way in just late 20th century. In this context, city archives were gradually taken into account in the researches from micro level to macro level in different topics and fields. City archives are the foundations which harbour archives of provinces tied to central administration in

both present and past and natural and legal persons' archives and semi-official archives. City archives has become as significant and indispensable as central documents and manuscripts sources in the researches of political events, region and city histories, cultural elements from local to general, changes and interactions.

Keywords: History of culture, History, City archives, Local history, Document

XX. yy'ın ilk yarısıyla birlikte tarih anlayışı ve yazıcılığında önemli değişim ve gelişmeler ortaya çıkmıştır. Bu babda en önemlisi ise diplomatik, siyasi, askerî alanlardan daha geniş bakış açılarını ihtiva eden kültür, toplum, ekonomi gibi çok yönlü etkileşimlere açık olan sahalara yönelmek olmuştur (Metin, 2002: s. 288). XIX. yy'ın belgeye dayalı tarihçiliğin aşama kaydetmesine ve istikametinin değiştirilmesine yol açan sosyal tarih çalışmaları; devletlere, ordulara, afet, kıtlık, salgın gibi tabii olaylara, liderlere dayanan tarih kurgusunun yerini toplumun kadınlar, köylüler, etnik gruplar, dinî cemaatler gibi ihmal edilmiş veya modernleşme ile birlikte ortaya çıkan entelektüeller, işçiler, feministler gibi yeni grupları ön plana çıkaran bir anlayışa dönüşmüştür (Danacıoğlu, 2001: s. 5-8; Iggers, 2000: s. 105). Daha önceki dönemlerde tarihin nesnesi olan geniş toplum kitleleri tarihin merkezinde yer almaya başlamışlardır. Toplum ve buna paralel olarak sosyal bilimlerdeki değişim tarihçilerin yerel tarih ve kültürlere yönelmesine, bireylerin ise kimim, nereye aidim, nereden gelmekteyim gibi sorular sormalarına bunlara cevaplar aramalarına ve yanı başındaki tarihe merak duymalarına yol açmıştır. Bu yeni ilgi ve yöneliş alanları tarihçinin sosyoloji, antropoloji, etnoloji, demografi, arkeoloji ve halk bilimi gibi disiplinlerden faydalanmasını zorunlu hale getirmiştir (Metin, 2002: s. 289; Kyvig-Marty, 2000: s. 110-111). Bunun yanında genel tarihin açıklanması ve anlaşılmasında yerel tarih ve kültürlerin ne kadar önemli olduğunun farkına varılması, en ufak bir bilginin, belgenin dahi tarih araştırmalarında, bir şahıs, terim veya hadise hakkında yanlış bilinenin düzeltilmesi veya ilave bilgiler vermesi bakımından büyük kıymet ifade etmesi, mahalli aile tarihlerinden kurum tarihlerine kadar bir kente ait olan yazılı veya sözlü bütün kaynakların ne kadar ehemmiyetli olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Yerel tarih; belli insanların belli bir zaman ve mekândaki (bu yer bir köy, kasa-ba, kent, beylik veya herhangi bir anlamda bölge vs. olabilir) hikâyesi veya geçmişin bilgisi biçiminde olabilir. Yerel tarih merkezi konularda açılım sağlar ve bir takım meselelere ışık tutar. Bir yerin veya belirli bir yerde yaşamış toplumun kökenini, toplumsal, ekonomik ve siyasi gelişmelerini, gelişim ve de-ği-

şim özelliklerini, hayat tarzlarını, hayat tarzlarını belirleyen dokuları, bir bölgedeki göç hareketleri ile bunların tesirlerini konu edinen bir çeşitlilik gösterir. Bu kadar geniş konu yelpazesine sahip yerel tarihin millî tarihle ilişkisini belirtmek için kullanılan “ağaca bakarak ormanı görmek” sözü, yerel araştırmaların genel tarih içerisindeki önemini göstermesi bakımından oldukça veciz bir ifadedir.

Her geçen gün önemi artan yerel tarih ve kültür tarihine yönelme Türkiye’de, 1950’lerden itibaren dünyada popüler bilimsel araştırma alanı haline gelen kültür tarihi ve yerel çalışmaların etkisiyle ancak XX.yy’ın son çeyreği içerisinde yoğunlaşmaya başlamıştır (Aslan, 2000: s. 196; Martal, 2000: s. 248; Göyünç, 1973: s. 305). Fakat Türkiye’de bu alan gelişmiş ülkelerde olduğu gibi güçlü bir kaynak birikimi ve çeşitliliği ile desteklenememektedir.

Yerel tarih ve kültür tarihi çalışmalarında şehir arşivleri büyük bir rol oynamaktadır. Bu arşivler, ülkelerin merkezi arşivlerinin daha çok makro araştırmalara elverişli çalışmaların yürütülmesine zemin hazırlayan kaynaklar barındırmasına karşın, içinde daha fazla detay bulunduran yerel düzeyde bilimsel çalışmaların kaynaklarını korurlar. Toplumda etkin olamayan kitlelerin (ötekilerin) uzun zaman içinde toplumda oynadıkları belirleyicilik, bu kaynaklar ve kurumlar vasıtasıyla daha kolay bir şekilde araştırma konusu olabilmekte ve aydınlanabilmektedir (Keskin, 2009: s. 210–211).

Günümüz toplumları kendisiyle ve kendi geçmişiyle ilgili olan(lar)a giderek daha fazla ilgi duymaktadır. Özellikle yerel tarih içerikli bölgesel, millî ve milletlerarası toplantılar, yerel sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri, yöresel ve geleneksel şenlikler yerele yönelik ilgiyi somut ve güncel hale getirmektedir. Ferdin içinde kendini bulduğu konular söz konusu olduğunda, bu ilginin düzeyi daha güçlü hissedilmektedir. Diğer yandan, insanın hayatını çevreleyen bölgenin onun hayatını ve yaşanan olayların gelişimini nasıl etkilediğini bilme isteği, onun doğup-büyüdüğü topraklarla ilgili her türlü bilgiyi elde etme çabası içine girmesine yol açmaktadır. Geniş bir konu birikimini ve kaynak çeşitliliğini gündeme getiren bu bilgi dağarcığı toplumsal, bilimsel ve teknik gelişmelerle geniş bir alanı içine almakta ve bölgeye ait erişilebilir bir şehir arşivinin kurulması gerekliliğini hatırlatmaktadır.

Şehir arşivleri, ülkelerin merkezi yönetimlerine bağlı taşra teşkilatlarının arşivlerini (valilik, kaymakamlık ve belediye yönetimlerine ait arşivleri), gerçek ve tüzel kişiler ile yarı kamusal kuruluşların (noter, dernek ve vakıf gibi) sahip

oldukları arşivleri içine alan ve bu arşivlerin tek çatı altında korunduğu kurumlardır (Baydur, 2003: s. 264).

Ülkemizde şehir arşivleri tamamen ihmal edilmiş bir konudur. Şimdiye değin bilimsel ölçülere uygun bir şehir arşivi kurul(a)madığı gibi, konuya ilişkin bilimsel araştırmalar da oldukça azdır. Burada dört ayrı çalışmadan söz edilebilir. Konuyu ilk kez gündeme getiren Ali Osman Çınar (1998), sorunu Osmanlı döneminden ele almış, Gülbün Baydur (2003) modern arşivcilik ilkeleri çerçevesinde bir değerlendirme yapmış ve Yusuf Küçükdağ (1998) da her iki bakış açısını birleştirmiştir. Sevil Saka tarafından yapılan son çalışma (2004) ise, konuyu Türkiye’de bir yüksek lisans tezi kapsamında ele alarak değerlendiren ilk incelemedir.

Arşivcilik; teorik, pratik, teknik ve bilimsel anlamda geçirdiği köklü değişim sayesinde bugünkü evrensel seviyesini kazanmıştır. Yine, söz konusu süreç içinde çoğunlukla kamusal alanı kapsayan ve onun sahipliğinde varlığını sürdüren arşivler, farklı gelişmeler sayesinde çeşitlenmiş, kamusal sahipliğin yerini kısmen özel mülkiyet almıştır.

Arşiv türleri uzun süredir arşivciliğin ve tarihçilerin gündeminde olan bir konudur. Bunlar bilgi taşıyıcılarının farklılaşmasıyla, özel ve kamusal kurumların çeşitlenmesiyle ve yeni bilimsel araştırma alanlarının ortaya çıkmasıyla gündeme gelmişler; bilimsel, toplumsal, ekonomik, teknolojik ve kurumsal gelişmelerin bir ürünü olarak mesleki konular arasına girmişlerdir. Giovanni Vittani’nin, 1917 yılında arşivcilerin tüm arşiv tiplerinde çalışabilecek şekilde eğitilmelerini gerekli görmesi (Duranti, 1993, s. 16), arşivlerin farklı türlerinin daha o tarihlerde oluşmaya başladığını göstermektedir.

Günümüz bakış açısıyla arşiv “*Tarihi, biçimi ve üzerinde kayıtlı olduğu materyal ne olursa olsun, gerçek ve tüzel kişilerin, kamu kurumlarının ve özel kuruluşların tüm birimlerinin çalışmalarını yaparken bizzat kendilerinin ürettikleri veya kendilerine gelen tüm belgeler topluluğu*” (Aren, 1998: s. 523) olarak açıklanmaktadır. Bu, arşivlerin kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişiler marifetiyle oluşturuldukları anlamına gelmektedir.

Kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından oluşturulan arşivler (örneğin bir şehre ait kamu kurum ve kuruluşları ile özel ve tüzel kişilere ait arşivler) bir arada korunduklarında, araştırmacılar açısından farklı kaynaklardan edinilen belgelerle güçlendirilmiş ve bir konuda farklı karşılaştırmalar

ların daha kolay yapılabilceği güçlü araştırma merkezleri olarak işlev görmektedirler. Bu arşivlerde bulunan belgeler, otantik nitelikleriyle eşsiz olmaları bir yana, başka belgelerle de kolaylıkla ilişkilendirilebilirler. Bu ilişki sayesinde hem içerik açısından diğeriyle desteklenirler hem de bir bütünün parçası olmaları bakımından ele alınan konunun aydınlatılmasında vazgeçilmez bir değer taşırlar ve güvenilir bir anlam kazanırlar. Farklı kurum ve kişilerden elde edilen arşivler ve koleksiyonlar bu ilişkinin güçlenerek desteklenmesini sağlamakta; araştırılan konunun aydınlatılmasında ihtiyaç duyulan destekleyici ve doğrulayıcı bilgi sunabilmekte, farklı bakış açılarını geliştirmeye fırsat verebilmektedir. Bu da, bir arşivin içinde barındırdığı bilgi kapasitesinin, özellikle yerel araştırmalara kaynaklık edecek kurumların sahip olduğu kaynakların başka alanlardan (şehrin farklı kurum ve kuruluşları ile özel ve tüzel kişilerden) gelen belge ve bilgilerle desteklenmesinin gerekli olduğunu göstermektedir (Keskin, 2009: s. 219–221).

Filozof Hermann Lübbe, arşivleri “tarihî olarak kendimizi ve diğerlerini tanımamızda farklı kaynakları koruyan önemli bir hazine” (Kaff, 2001: s. 13) olarak açıklamaktadır. Buradan hareketle, şehir arşivlerini kendimizi ve diğerlerini anlamamıza yardımcı olan kaynakları koruyan kurumlar olarak değerlendirebiliriz.

Şehir arşivi kavramının standart bir anlamı bulunmamaktadır. Bu kavramın tek biçimli bir içeriğe sahip olmamasının nedeni, her ülkenin millî arşiv yapıları ve politikalarıdır (Baydur, 2003: s. 264). Bu, ülkelerin yönetim sistemleri, gelenekleri, hukukî yapıları ile bağlayıcılığı olan arşivcilik geleneği, mevzuatı ve politikası şeklinde daha açık bir şekilde açıklanabilir.

Şehir arşivi kavramı, yönetim sistemleri, kültür ve gelenekler arasında çok farklı anlamlar yüklenmiştir. Bu durum, her ülkenin dilinde yerele dönük kavramların çokluğundan kaynaklanmaktadır. Mahalli, bölgesel, taşra, eyalet sıfat ve adlarıyla ifade edilen bu karmaşık tablo, kurulacak bir şehir arşivinin muhtevasını da etkileyebilecek öneme sahiptir. Kuşkusuz, diğer dillerde de buna benzer kelime zenginliğiyle karşılaşmak mümkündür. Bunların coğrafi anlam sınırlarının nerelerde başlayıp nerelerde bittiği sorusu, bir bölge için oluşturulacak arşivin içeriğinin saptanması, bilgi ve belge sağlama işleminin sınırlarını etkilemesi bakımından önemlidir. Bununla birlikte, bir şehir arşivinin ilgi duyacağı coğrafya en alt sınırda sokakla (hatta binayla) başlar ve bir veya birçok şehirle son bulur. Bu da kavramlar arasındaki anlamlandırmayla ortaya çıkan sınır sorunuyla yüzleşmek demektir. Bu sınır sorunu tartışması, millî ve milletlerarası

düzeye dönük etki seviyesiyle sınırlarını aşan bir öneme sahiptir (Reininghaus, 2006: s. 745–746).

Bölgeyle ilgili arşivlerin kurumsal adlarında da ciddi bir çeşitliliğin varlığı bilinmektedir. Bölge arşivi, yerel arşiv, belediye arşivi, ilçe (kaymakamlık) arşivi, şehir ve eyalet arşivi bu farklılığın somut örnekleridir. Bununla birlikte, bunların her biri, gerek bağlı bulundukları makam, gerekse sahip oldukları malzeme itibarıyla diğerinden ayrılmaktadır. *Arşivcilik Terimleri Sözlüğü*’nde (1995: s. 17, 118) yerelle ilgili sadece bölge arşivleri ve yerel arşivler açıklanmaktadır. *Bölge arşivleri*; merkezi arşivlerden ve yerel arşivlerden farklı olarak, hükümetin ara katmanlarının arşivleri; *yerel arşivler* ise, belediyelerin veya diğer yerel yönetim makamlarının arşivleridir.

Bu anlatılanlara bağlı olarak şehir arşivlerini, ilgili şehrin geçmişine ve bugününe ait her türlü özellikle arşiv ve içerik itibarıyla bunu tamamlayıcı nitelikte kütüphane malzemesine sahip olan kurumlar olarak tanımlamak mümkündür. Böyle bir kurumun sahip olması gereken kaynaklar, coğrafyaya veya bu coğrafyada yaşayan topluma ait gündelik hayatın her türlü faaliyetlerinin, geçmiş veya günümüz güncelinin eserleridir. Kendi içinde bir bütünlük oluşturan bu eserler, şehir halkının veya ilgili şehirde yaşamış daha önceki toplumların maddi kültür unsurlarını oluşturmaktadırlar (Tekeli, 2000: s. 52). Bu anlatılanlar bağlamında şehir arşivleri, özel ve kamusal içerikli arşiv, dokümantasyon, kütüphane ve müze malzemelerinin birlikte korunduğu kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şehir arşivleri, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kurulmaya başlanmışlardır. 1887 yılında sadece Bavyera Krallığı altı ilçe arşivine sahipti (Tekath, 1996: s. 8). 1931 yılında yayınladığı bir makalede Wilhelm Kisky, her ilçenin bir arşive sahip olması gerekliliğinden söz ederek, ilçe arşivlerinin kurulmasını memnuniyetle karşıladığını ve bunların yerel araştırmalar için çok cazip ve değerli araştırma merkezleri olacaklarını (Tekath, 1996: s. 8) belirtmişti.

Günümüzde mahalli düzeyde yürütülen araştırmalar, özellikle tarih araştırmaları, giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Makro bilginin oluşturulmasında ve daha sağlıklı makro değerlendirmelerin yapılmasında ihtiyaç duyulan bu yerel bilgi, toplumun veya içinde yaşanan bölgenin her tür ayrıntılarını içermektedir. Daha doğrusu, bu yolla kişilerin bireysel yapısı ve kültürün önemi yeniden ön plana çıkartılabilmektedir (Tekeli, 2000: s. 55). Sonuçta, çok sayıda insan–mekân ve insan–toplum arasındaki ilişkinin ne tür toplumsal sonuçlar

doğurduğu derinlemesine ortaya konulabilmekte (Tekeli, 2000: s. 58–60), belirli bir kolektif kimliğin belleği (Yılmaz, 2000: s. 79) daha sağlıklı biçimde araştırılabilmektedir.

İnsan içinde bulunduğu gündelik yaşamın kaynaklarına dikkat etmez. Bunun nedeni, gündelik yaşamın ilgili aktörlerce sıradan hale getirilmesi, rutinleştirilmesidir. Gündelik yaşamın bu sıradanlaşmış özelliği, onu, yaşayanlar açısından önemsiz ve farkında olunmadan yaşanan şeylere dönüştürür. Bunlar, her ne kadar içinde bulunanlar tarafından önemsiz, sıradan ve değişmez olarak algı-lansalar da, belli bir mekânda gerçekleştirilmeleri, tekrara dayanmaları ve zaman içinde farklı kişiler tarafından yapılmaları dolayısıyla, aslında yerele dair değişken bir düzlemde ancak yavaş yavaş dönüşen ve farklılaşan tarihî gerçeklerdir (Tekeli, 2000: s. 44–45). Bu tarihî gerçekler, bir taraftan coğrafya ve üzerindeki toplumun genelle ilişkisini (millî ve millet aşırı etkisi veya etkilenme düzeyini) ortaya koyarken, diğer yandan toplumun ürünü olan bireyin toplum ve coğrafya üzerindeki rolünü netleştirebilmektedir. Bu sayede, eskiden olduğu gibi, siyasal erkin etkin ve ürkütücü rolüyle belirsiz hale gelen toplumsal ve bireysel faktörlerin, dolayısıyla daha geniş ancak silik toplumsal belleğin göz ardı edilmesinin önüne geçilebilmektedir. Özellikle tarih bilimindeki gelişmeler sayesinde aktüel çalışma konuları haline dönüşen gündelik hayatın tarihî veya *aşağıdakilerin tarihinin* araştırılabilmesi (Kaff, 2001: s. 14) yerele ilişkin geniş araştırma kaynaklarına sahip şehir arşivlerinin varlığıyla mümkün olabilir. Hem özel ve hem de resmi kayıtların toplanmasından oluşan bu araştırma kaynakları, her türlü bakış açısını destekleyerek sadece resmi yaklaşımları değil, ayna zamanda toplumsal gelişme sürecinde etkin olmayan kitlelerin toplumsal ilerlemeye katkılarını anlamaya ve araştırmaya yardımcı olmaktadır.

Aslında, şehir arşivinin varlığı bilimsel araştırma paradigmasının değişimiyle yakından ilişkilidir. İçinde her türden ve kurumdan belge ve bilgi barındıran bu kurumlar, özellikle sosyal ve ekonomik araştırma perspektifleriyle yönlendirilen eğilimleri (Thamer, 2005: s. 4) kendilerine çekerler. Fischer (2007), bu nedenle, şehir arşivlerini belediyelerin (şehrin) politik ve kültürel hayatının başlıca varlıkları olarak görmektedir.

Günümüzde kültürler artık mekânla sınırlı bir olgu değildir ve kesin hatları yoktur. Bu durum, göç, toplu çıkış ve (çoğu kez politik nedenlere dayalı) sürgün gibi günümüzde artık çok sık yaşanan olaylarda kolayca görülebilir. Bu olaylar, değişim ve uyuşuma rağmen kültürlerin varlıklarını sürdürmelerini engelle-memekte, aksine giderek daha küresel bir ağ örgüsü içine girmelerine yol aç-

maktadır. Böylelikle bölgesizleşen veya ülkesizleşen kültürler, karşılıklı etkileşimin bir sonucu olarak yeni bir kimlik kazanır, birlikte yaşamının tabii bir sonucu olarak kendini geliştirerek farklılaşır (Fabiatti, 2000: s. 134).

Önemli bir diğer nokta, *yerele* veya *bölgesel* kavramlar çerçevesinde şehre ait ve temelde kültür denilen olgunun araştırılmasına yardımcı olacak kaynakların belirlenmesidir. Kültürün araştırılmasına imkân verecek kaynakların belirlenmesi sayesinde, yerel veya bölgesel alanın her açıdan geçmişinin anlatımı mümkün olabilir. Bu sayede, geniş araştırmacı kitlesi yerelden genele veya genelden yerele bir anlatım zenginliği kazanır. Bu anlatım zenginliği, sınırları belli bir mekânda yaşamış bir toplumun kökeninin, sosyal, ekonomik ve politik gelişiminin, gelişim özelliklerinin, yaşam biçiminin ve bu yaşam biçimini belirleyen dokuların büyük bir kaynak çeşitliliği içinde ele alınmasıyla sağlanabilir (Aslan, 2000: s. 195–196).

Şehir tarihi araştırmalarını destekleyen kaynaklara başta tarihçiler olmak üzere, arkeologlar, antropologlar, iktisatçılar, edebiyatçılar, sosyologlar, coğrafyacılar, antropologlar, ilahiyatçılar, hukukçular ve siyaset bilimcileri de ihtiyaç duy-maktadırlar (aslında şehir arşivlerinden yararlanacak kesimlerin sadece bunlardan ibaret olmadığı ifade edilmelidir. Yukarıda belirtilenlerden başka şehir plancıları veya mimarlar, ziraatçılar veya bölgesel florayı araştıran biyologlar, antropologlar ve aile kökenini öğrenme arzusu içinde olanlar da bunlara ilave edilebilir (Baydur, 2003: s. 265). Bu araştırmacılar, özellikle tarihçiler çok farklı bilgi kaynaklarını ve bilgi kanallarını bir arada kullanma eğilimindedirler (Birinci, 2007: s. 33, 37–38). Bunlar da resmi ve resmi olmayan her türlü iletişim kanalları ve kaynakları anlamına gelmektedir. Tarihçilerin çok sayıda arşiv malzemesi bulunduran kütüphaneleri sıklıkla kullanmaları da şehir arşivi ti-pindeki kurumların gerekliliğine işaret etmektedir.

Yukarıda belirtilmiş olan araştırmacı grupları vasıtasıyla şehir arşivlerinin çevreye olacak muhtemel etkileri şu şekilde somut hale getirilebilir (Hörold ve Willms-Borck, 2007):

- Şehir arşivinden elde edilen araştırma sonuçlarının, yayınlar, sosyal ve bilimsel etkinlikler vasıtasıyla daha geniş bir halk kitlesine kısa sürede ve kapsamlı şekilde ulaştırılması mümkündür. Bu araştırmaların ürünleri olarak kitaplar, albümler, armağan kitapları, makaleler, sergiler, konferanslar, filmler, foto grafik materyal, sempozyumlar, yıl dönümü sergileri, şehir ve bölge festivalleri gösterilebilir.

• Şehir arşivi, eğitimsel niteliklerin güçlendirilmesi için, eğitim kurumlarından gelen öğrencileri araştırmaya dâhil edebilir. Tarih eğitiminin güçlendirilmesinde ve öğrencilere mesleki nitelikler kazandırılması yoluyla işe alınmaların kolaylaşmasında bunlar büyük bir öneme sahiptir.

Şehir arşivleri, örgütsel açıdan iki temel işleve sahiptirler. Bir taraftan tarihî bilgi merkezleri olarak tarihî araştırmaların odağı, diğer taraftan önemli bir kültürel fonksiyona sahip araştırma kurumları olup (Hörold ve Willms-Borck, 2007); yönetim işlerinin şeffaflığına, denetlenebilirliğine ve vatandaşların yasal haklarını garanti ederek hukuk devletinin yapısının korunmasına ve sürdürülmesine dolaylı bir katkı sağlarlar (Worm, 2005: s. 56) ve bir hakkın korunmasına, öncelikle yerel tarihin araştırılmasıyla vatandaşların kimliğine hasredilen vatan özleminin vurgulanmasına hizmet ederler.

Şehir arşivlerinin görevleri ülkelerin merkezi arşivlerinin görevlerinden farklıdır. Bununla birlikte, merkezi arşivlere göre yerele ve yerel olana daha fazla önem vermek temel bir eğilim olarak öne çıkmaktadır. Şehir arşivleri, yerel araştırmalara kaynaklık edebilecek belge ve bilginin toplanmasını, korunmasını, düzenlenmesini, yayınlanmasını, çeşitli araçlarla erişime açık hale getirilmesini, erişime yönelik yasal sorunların çözülmesini, arşivin toplumsal kullanılabilirlik düzeyinin yükseltilmesi için sergiler ve bilgilendirici toplantılar yapılmasını kendilerine bir görev addetmişlerdir. Şehir arşivleri, bilimsel araştırmaların ve amatör ilginin yerel kültür ve tarih araştırmalarına yönelmesi dolayısıyla önem kazanan arşivlerdir. Bu bakımdan XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren önem kazanan ve gelişen kurumlar olarak dikkat çekmektedirler.

Geçmişî tanıtıcı, coğrafyadan, vuku bulan tarihî hadiselerden, dinî ve millî geleneklere kadar insanın içinde kendini bulduğu ve yaşanan olayları etkileyen belge ve bilgilerin erişime açık bir arşivde toplanması, günümüz yerel kültür ve tarih araştırmaları açısından büyük önem taşımaktadır. Bu belge ve bilgiler, ilgili bölgede faaliyet gösteren kamusal, yarı kamusal ve özel kişiliğe sahip her tür kurum ve kuruluşlar tarafından üretilmektedir. Bunları, kamusal kurum ve kuruluşlar, aileler, sanayi kuruluşları, yayınevleri, basın-yayın organları ve sivil toplum kuruluşları şeklinde sıralamak mümkündür. Böylelikle, araştırma yoluyla yerele dair tek elden bilgi ve belge edinilebilecek bir araştırma merkezi söz konusu olmakta; kamusal ve özel alanın farklı kaynaklardan araştırılması kolaylaşmakta; yerel kamu ve özel nitelikli kurum ve kuruluşların fonksiyonlarının incelenmesi sağlanabilmektedir. Unutulmamalıdır ki, bütünü anlamak ve tüm

yönleriyle ortaya koymak ancak parçaların bir araya getirilmesiyle mümkün olabilmektedir*.

KAYNAKÇA:

Aren, T. (1998). Özel arşivler ve kamu arşivleriyle ilişkileri, Rahim Erişti vd. (Yay. Haz.). *I. Milli Arşiv Şurası* içinde (ss. 523–541). Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

Arşivcilik Terimleri Sözlüğü, (1995). Bekir Kemal Ataman (Çev. ve genişleten). İstanbul: Librairie de Péra.

Aslan, E. (2000). Yerel tarihin tanımı, gelişimi ve değeri, Zeynel Abidin Kızılyaprak (Yay. Haz.). *Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar: Küreselleşme ve Yerelleşme* içinde (ss. 195–204). İstanbul, Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Baydur, G. (2003). Yerel araştırmalarda arşivlerin değeri, *Türk Kütüphaneciliği*, 17(3), 263–270.

Birinci, H. G. (2007). Tarihçilerin bilgi arama davranışları, *Bilgi Dünyası*, 21(1), 29–44.

Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Kanun no: 5216.

Çınar, A. O. (1998). Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat'tan sonra kurulan taşra arşivleri, Rahim Erişti vd. (Yay. Haz.). *I. Milli Arşiv Şurası* içinde (ss. 257–294). Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

Danacıoğlu, E. (2001). *Geçmişin İzleri*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Duranti, L. (1993). The archival body of knowledge, archival theory, method, and practice, and graduate and continuing education, *Journal of Education for Library and Information Science*, 34(1), 8-24.

Fabietti, U. (2000). Kültürler trafiği'nde kültürün kaderi: Batı'nın kültür anlayışı tarihi için, Zeynel Abidin Kızılyaprak (Yay. Haz.). *Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar: Küreselleşme ve Yerelleşme* içinde (ss. 127–136). İstanbul, Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Fischer, B. (2007). Anforderungen an das kommunale Archivwesen als pflichtige Selbstverwaltungsaufgabe der Gebietskörperschaften, 30 Mayıs 2007 tarihinde <http://www.thueringen.de/imperia/md/content/staatarchive/abst/anforderungen.pdf> adresinden erişildi.

* Tebliğin hazırlanmasında gerek bilgi gerekse kaynak bakımından yardımlarını esirgemeyen Doç.Dr. İshak Keskin'e teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Göyünç, N. (1973). Türk Kültür Tarihi Bakımından Arşivlerimizin Önemi, *Belleten*, 147, s. 305-309

Höroldt, D ve Willms-Borck, H. (2007). Kommunalarchive im Wandel. Alte und neue Aufgaben, 30 Mayıs 2007 tarihinde <http://www.whomes.uni-bielefeld.de/erekatel/Archiv.rtf> adresinden erişildi.

Iggers, Georg G. (2000). *Yirminci Yüzyılda Tarih Yazımı*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Kaff, B. (2001). Kommunalarchive und Parteiarchive – Partner oder Konkurrenten? *Archivpflege in Westfalen-Lippe*, 55, 13–15.

Keskin, İ. (2009), Yerel Tarih Çalışmalarında Kullanılan Arşiv Kaynaklarının Üretildiği Kurumlar, *Tarih Dergisi*, 47, s.209–247.

Küçükdağ, Y. (1998). Mahalli arşivlerin kurulması, Rahim Erişti vd. (Yay. Haz.). *I. Milli Arşiv Şurası* içinde (ss. 223–256). Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

Kyvig, David E.-Marty, Myron A. (2000). *Yanıbaşımızdaki Tarih*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Martal, A. (2000). Yerel tarih yazımında kaynak kullanımına ilişkin sorunlar, Zeynel Abidin Kızılyaprak (Yay. Haz.). *Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar: Küreselleşme ve Yerelleşme* içinde (ss. 248-259). İstanbul, Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Metin, C. (2002). Sözlü Tarih ve Türkiye'deki Gelişimi, *Türk Kültürü*, Sayı: 469, 288–298.

Reininghaus, W. (2006). Archive, Orts-, Stadt- und Landesgeschichte, *Archivalische Zeitschrift*, 86(2), 743-759.

Saka, S. (2004). *Şehir Arşivlerinin Gelişimi ve Türkiye'de Şehir Arşivi Olgusu*, Yayınlanmamış yüksek lisan tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Tekath, K.-H. (1996). Das Dokumentationsprofil eines Kreisarchivs, *Archivpflege in Westfalen-Lippe*, 44, 7–11.

Tekeli, İ. (2000). Tarih yazımında gündelik yaşam tarihçiliğinin kavramsal çerçevesi nasıl genişletilebilir? Zeynel Abidin Kızılyaprak (Yay. Haz.). *Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar: Küreselleşme ve Yerelleşme* içinde (ss. 42–60). İstanbul, Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Thamer, H. U. (2005). Die Bedeutung von nichtamtlichem Archivgut als Ergänzungs- und Parallelüberlieferung für die Forschung, *Archivpflege in Westfalen-Lippe*, 62, 3-7.

Tosh, J. (1997). *Tarihin Peşinde*, (Özden Arıkan, Çev.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Yılmaz, L. (2000). Tarih nasıl yazılmalı? Ya da yazılmalı mı? Zeynel Abidin Kızılyaprak (Yay. Haz.). *Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar: Küreselleşme ve Yerelleşme* içinde (ss. 73–82). İstanbul, Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

KENT ARŞİVLERİ

(İKİNCİ OTURUM)

SORU- CEVAP- TARTIŞMALAR

Doç. Dr. İshak KESKİN'in Katkısı:

Standart master planının Üniversitelere uygulanması ile ilgili konu gündeme geldiğinde, Devlet Arşivlerinin bu konuyu nasıl dayatabildiğini ben sorgulamıştım. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğünde bu tür sorunlarla muhatap olabilecek bir birim var. Kendilerini aradığımda tatmin edici bir cevap alamadım ama Devlet Arşivlerinin uygulamalarının özel arşivleri de kapsadığını öğrendim. Kayseri'de özel üniversitenin kuruluşu ile ilgili TBMM'de kuruluş görüşmesi yapılırken, kamu tüzel kişiliği adı altında özel üniversitelerin kurulacağı ibaresi kullanılmaktaydı. Sadece bunu paylaşmak istedim. Dolayısıyla özel olana baktığımızda devlet arşiv hizmetlerinin buna hükmedici özelliği olmaması gerekir diye bir mantığı kendimce geliştirdim. Ama kuruluş kanunlarındaki bu ifade devlet arşivleri açısından ya da uygulamalar açısından özel üniversiteleri de bağlayıcıdır.

Arşivlerin kamu ve eğitim hizmetleri isimli bir ders yapıyorum. Bir diğer konu ise modernite saplantısı içinde olduğumuzdur. Konuşmanın bir noktasında bundan bahsettim. Modernite saplantısı diye mi düşünmek gerekir yoksa Türkiye'nin mevcut ekonomik yapısı, kültürel yapısı dolayısıyla henüz o olgunluğa erişmediğimiz mi sorgulanmalıdır. Çünkü arşivin tarihi ile ilgilenen bir kişi olarak geçmiş sorguluyorum. Arşivlerin kültürel bir miras olarak ne zaman kabul edildiği ya da araştırma merkezi olarak ne zaman kabul edildiği konusunda döndüğümüzde 1789 Fransız İhtilal'i bir dönüm noktası gibi görülebiliyor ama onun öncesinde o döneme denk gelen zaman diliminde **Donatizm Akımı** vardır. Bu akım özellikle Fransa'da ortaya çıkan, özellikle hristiyan inancının yazılı kaynaklara dayandığı ilk şekli ile öğrenilmesine dayanan ya da bu özlemle ortaya çıkan bir akımdır. Sonrasında ise müzik, edebiyat gibi diğer alanlarda da donatizm akımının etkili olduğunu görüyoruz. Akabinde bunu tarih bilimi ile ilişkilendirirsek, tarihçilerin donatizm akımına meylettğini fark ediyoruz. Onların düşünceleri geçmişin araştırılmasındaki kaynaklarda, insanlar geçmişine dair bir özlem içerisindedir. Tarihçiler arasında bu akım Hristiyan dininin ilk şeklini ya da ilk kaynakları ile ilgilenen bu bakış açısı, tarih olaylarının geçmiş

kaynaklardan hareketle öğrenilmesi arzusuyla ortaya çıkıyor. Kısaca geçmiş kaynaklardan öğrenin diyorlar. Amerika çağının erken dönemlerine baktığımızda yazılı kaynaklardan, kitaplardan ya da sözlü bilgilerden kitaplar yazıldığını, tarihler oluşturulduğunu biliyoruz. Sonraki dönemlerde yavaş yavaş 1500'lerde yeniçağın, arşiv belgelerinin bir yasal hak doğurucu özelliğinin ortaya çıkmasıyla kullanıldığını, idari, ya da yasal haklarla ilişkili olarak kullanıldığını biliyoruz. Tarihçiler açısından donatizm akımının bakış açısına getirdiği yenilik, arşiv ve geçmişi araştırmaya dayalı, geçmişin ilk eserlerinin, ilk kaynaklarının ya da birinci el kaynakların tam tabiriyle arşivlerde bulunduklarının tespit edilmesidir. Birinci el kaynakların bulunduğu arşivlerde araştırma yapılması bu anlamda gündeme gelmiştir. İnsanların doğdukları, büyüdüğü yeri ve oranın tarihini öğrenme arzusu ile ortaya çıkmıştır. Bu aynı zamanda sosyal tarih ya da bugünkü son noktaya geldiğimizde sözlü tarih anlayışına götüren bir başlangıcı ifade eder. Bunun nihayetinde arşivlere kazandırdığı şey şudur: arşivler bir araştırma merkezi haline dönüşmüşlerdir. Tarih biliminin burada gerçekten çok ciddi bir katkısı vardır. Arşivlerde genel kaynakların bulunduğu inancının ortaya çıkmış olması, arşivlerin başlangıçta tarihçiler tarafından da olsa, çeşitli bilim adamları tarafından sonraki dönemde günümüze büyük bir ölçüde birçok bilim adamı tarafından kullanıldığını, yararlanıldığını biliyoruz. Modernite saplantısıyla insanların ekonomik durumlarının iyileştirilmesi, geliştirilmesiyle ilişkili bir bağlantı kurmak gerekir. Türkiye'nin bu anlamdaki geri kalmışlığını ifade etmek adına, ben ekonomik olarak insanların yeterli seviyeye ulaşmadan geçmişe ait ya da dair bir özlem içinde olabileceğini zannetmiyorum. Karnını doyuramayan bir insanın geçmişi merak etmesi, atalarının nasıl yaşadığını düşünmesi herhalde çok fazla söz konusu olamaz. Özellikle insanların ekonomik seviyelerinin iyileşmesi, kültürel seviyelerinin buna paralel olarak hemen akabinde gelişmesi en nihayetinde insanların geçmişinde olan hadiselerinin bir yaklaşımla kendilerine kazandıracaktır. Türkiye'deki bu dönüşüm için henüz erken gibi düşünebiliriz. Modernite saplantısı olarak değil de bir ülkenin mevcut şartlarındaki durum dolayısıyla yaşanan bir gerçek olarak algılamamız gerekir. Donatizm akımının bilim adamları arasında Türkiye'de de biraz etkili olduğunu düşünebiliriz. Ama henüz halk tabanına inmediği için bunun başlangıç meyvelerini ancak görebiliriz.

Süleyman Faruk GÖNCÜOĞLU'nun Cevabı:

Günümüzde Osmanlıcayla konuşursak dünya ile ilişkimizi bir defa kenara bırakmamız gerekir. Çünkü hala Osmanlı toplumunun bakış açısını çözebilmiş değiliz. İstanbul arkeoloji müzelerine gittiğinizde şarkiyer seksiyonu görürsü-

nüz. Hepimiz oradan teğet geçeriz. İstanbul'a gidip arkeoloji müzelerini gezenler için müze pek bir şey ifade etmez. Ama şarkiyer seksiyonu çok önemlidir. O seksiyonun kurulduğu tarihe çok dikkat etmek gerekiyor. Çünkü bu dönem arşiv çalışmalarının ilk başladığı tarihtir. Osmanlı en dar boğazlı olduğu o tarihte dünyanın en önemli seksiyonunu 1918'de oluşturuyor ve gündemi çok iyi takip ediyor.

Araš. Gör. Kıvanç Halil ARİÇ'in Sorusu:

Nuru Osmaniye camisinin deposundaki evraklar okunmadığı ve anlaşılmadığı için hurda kağıt olarak mı alınıyor? Hurda kağıt olmasının nedeni de okunmadığının, anlaşılmadığının göstergesidir.

Süleyman Faruk GÖNCÜOĞLU'nun Cevabı:

Vakıf deposu boşaltıp, kiraya veriyorlar. 2006 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüğü değişti. Arşiv dar olduğu için eski matbu evrakların hepsi hurda kağıt olarak satıldı. Bende haber aldım 1960-70-80 yıllarına ait bu evrakları hurdacıdan 8.000 TL'ye aldım.

Araš. Gör. Kıvanç Halil ARİÇ'in Sorusu:

Yani bu evrakları koruyucu bir kanun yok mu? Bir toplumun hafızası denilemez mi onlara?

Süleyman Faruk GÖNCÜOĞLU'nun Cevabı:

İstanbul Unkapanı'na geçerken ismi değiştirilen, eski tekel binasının girişinde 144 yıl yazdığını gördüm. Biz sigara tarihi bile 144 yıl olan büyük bir Cumhuriyetiz. Etrafımızdaki ülkelerin tarihi 144 yıl değildir. Yani 144 yıllık müessese devam ediyor. Bu 144 yıllık derinlik demektir. Bu yüzden şehir ve kent tabirine karşıyım. Yeni oluşumlara da, İstanbul'a da, Kayseri'ye de kent deniliyor. Hayır, efendim öyle şey olmaz. Sigara tarihimiz bile 144 yıl ve o sigara fabrikası zamanında yapılırken fizibilite çalışmaları yapılmadan inşa edilmiş değildir. Haliç'in en derin noktasında, gemilerin en rahat yaşayabileceği bir noktadadır. Ama bunu daha 4 yıl önce öğrenebildik. O insanlar bunu 1898 yılında inşa ederken fizibilite çalışmasını yapmışlar. Hatta istimlâk belgeleri bile 1995 yılına kadar saklanmıştı. Bizler basit bir kabileden gelmiş bir devlet değiliz, büyük bir geleneğe sahibiz. Ama asıl sıkıntımız reddi miras konusudur. Yeni nesiller ev-

rak ve dokümantasyon görmediği için algılayamıyor. Hep bunu felsefik terimlerle tanımlamaya çalışıyorlar ama yapamıyorlar. Bizim ayrı bir medeniyet olgumuz var bu inanılmaz bir olgudur. Benim sahip olduğum arşivlerin bir kısmında, Selçukluda dağ başında kalmış bir kervan vakfının lav edilmesi, bağlantımız kopar denerek istenmiyor. Ama şimdi oraya modernite hatası olarak TOKİ konut yapmış. Bu alan önemli bir kervan noktasıdır, yağmur duasına çıkılan bir yerdir, sünnet merasimi yapılan bir noktadır. Yani orası ortak bir nokta, toplumun bir değeridir. Ancak Bitlis'in tarihini yok ederek, Bitlis'e modern konutlar yaptım diyoruz. Aslında Bitlis'in tarihini yok ediyoruz. En modern ayıplarımız var ama arşivlerimiz yok. Ben bir Bulgar'la, Selanik'te yapılan bir müzayedede, tramvay yolu gibi yolun diğer güzergâhlarını da gösteren bir fotoğraf için yarışıyorum, etrafımdaki arkadaşlarım bana kızıyorlar, önemsiz bir evrağa bu kadar para verilir mi diyorlar. Ama bu önemsiz bir fotoğraf değil, fotoğraf bize bu bölgede kaç tane paşa yaşamış, Ahmet Hamdi TANPINAR'ın evi neredeymiş gösteriyor. Yani hafıza önemlidir. Bu şehir hafızasıdır. Yoksa şehir hafızası eski fotoğraflar demek değildir.

KENT MÜZELERİ

(BİRİNCİ OTURUM)

TÜRKİYE'DE MÜZE İHTİSAS KÜTÜPHANELERİ VE SORUNLARI

Nihat ERDOĞAN, Mardin Müze Müdürü

Türkiye’de arkeoloji ve müzecilik 19.yy başlarında Osman Hamdi Bey’le bilimsel temeller üzerine oturtularak kültürel mirasın kurulmasına yönelik kanunların çıkarılması ile yeni bir ivme kazanmıştır.

Müze-i Hümayun olarak 1869 tarihinde kurulan İstanbul Arkeoloji Müzesi’nde el yazmaları ve kitaplar Osman Hamdi Bey tarafından günün şartlarına uygun olarak düzenlenmiş ve böylece Türkiye’de müze kütüphaneciliği başlamıştır.

Türkiye’de müzecilik çalışmaları Cumhuriyet’ten sonra büyük bir gelişme göstermiştir. Bunun temelinde Atatürk’ün, kültür varlıklarının araştırılıp ortaya çıkarılmasına verdiği önemin, bir devlet politikası haline getirilmesi yatmaktadır.

Bu devlet politikası ile bir yandan kültürel mirasın korunması, Anadolu’nun araştırılması ve kültürel mirasın açığa çıkarılıp belgelenmesi için arkeolojik kazı ve çalışmalar sürdürülürken diğer yandan ülke çapında müzeler açılıp, burada bilimsel araştırmaların yapılması amacıyla ihtisas kütüphaneleri oluşturulmuştur.

1960’lı yıllardan sonraki dönemlerde ülkedeki siyasi olaylar arkeolojik kazılara ve araştırmalara durgunluk getirmiş, bu durum müzeciliğin gelişimini de olumsuz yönde etkileyerek müzelerin bilimsel araştırma merkezleri olmaktan uzaklaşıp topluma ve yeniliklere kapanmasına ve aynı anda ihtisas kütüphanelerin işlevini yitirmesine neden olmuştur.

Müze ve müzecilik tarihi yakın bir geçmişe dayanan ülkemizde, müzeler, öncelikle zengin tarihî ve kültürel mirasımızı “korumayı” hedefleyen, 19. yüzyılın batılılaşma çabalarının göstergesi “çağdaş bir kurum” olarak ortaya çıkmıştır.

20. yüzyılda arkeoloji, bilim dalı olarak yeni bir boyut kazanmış, eski eserlere sanat eseri olarak bakan anlayışın yerini günümüze nasıl geldiğinin tüm boyutlarını inceleyerek elde ettiği bilgiyi görsel kanıtlar ile topluma aktarılıp kazandırılması anlayışı ve amacı almıştır. Bilimsel arkeolojiyle birlikte dünyada çağdaş müzeciliğin temeli de atılmış ve müzeler eserlerin korunduğu mekanlardan topluma açık, toplumun gelişimine hizmet eden, ulusal ve uluslararası bilimsel bir iletişim merkezi olarak insana ve yaşadığı çevreye tanıklık eden materyaller üzerinde araştırmalar yapan, toplayan, koruyan, bilgiyi paylaşan, inceleyen ve bu materyalleri toplumu eğitme ve topluma estetik zevkler kazandırabilme amacı doğrultusunda sergileyen kuruluşlara dönüşmüştür.

20. yüzyılın ortalarından itibaren dünyada müzelerin sadece nesne odaklı olmaktan çıkıp ve bilgi odaklı hale geldiklerini gözlemlemekteyiz. Müzelerin amaç ve politikalarının bilgi ihtiyacı ile ilişkili hizmet üretmek, bilgi kurumu olarak kütüphane, arşiv ve araştırma birimlerinin belgeleme ve koruma faaliyetlerini yürüterek toplumun gelişimine katkıda bulunmak olduğunu söyleyebiliriz. Müzeler artık nesne dışında pek çok bilgi kaynağına yönelerek ve özgün bilgi kaynakları oluşturarak bunlara erişim olanakları sunmaktadır. Bu anlayışa sahip müzelerde nesneler bilgi hizmetinin geliştirilmesinde bir araca dönüşmektedir ve nesneleri tanımaktan çok bilgi kaynağı oluşturmak amaçlanmakta, öte yandan sergi, eğitim faaliyetleri ve belgeleme standardı ile hizmet verilerek kişilerin bir kerelik ziyaretçiden devamlı ziyaretçiye dönüştürülmesine olanak sağlanmaktadır.

Müzeye araştırma yapmak için gelen ziyaretçiler, akademisyenler, öğrenciler ve müze çalışanları da bu sayede pek çok bilgiye erişebilmektedir. Müzelerde bilgi yönetimi, koleksiyon yönetimi ile müzelerin vizyon ve misyonları da gelişmekte ve gelişen stratejileri ile hizmet ağını da genişletmektedir.

Ülkemizdeki müzecilik hizmetleri uzun yıllar nesne odaklı olarak koleksiyonlar, ilginç objeler ve gösterişle ziyaretçi çekmeyi amaçlamış, son yıllarda ise müzeler nesnelerle birlikte bilgi desteği sunarak eğitim çalışmaları yapan, koruyan, sergileyen, araştıran, araştırmaları destekleyen bir kurum kimliği edinerek nesne odaklı bilgi hizmeti vermeye başlamışlardır.

Ülke genelinde müzelerimizin hizmet anlayışı ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan duruma ilişkin yaptığımız anket çalışmasına göre müzelerde uzman personel sayısı yetersiz, müze içi faaliyetler dışında görev ve sorumluluk alanının geniş olması nedeni ile verilen hizmet kalitesi düşüktür. Bunun yanı sıra üni-

versite eğitimi sırasında staj yapma imkanının kısıtlı olması nedeni ile ortaya çıkan mesleki deneyim yetersizliği, bilimsel araştırmaların da sağlıklı olmasına yol açmaktadır. Eserlerin saklandığı depo mekanları yetersiz ve sağlıklı, eserlerin envanter kayıtları eksik ve düzensizdir. Müzelerde ihtisas kütüphanelerinin var olduğu ancak birkaç müze haricinde bunların araştırma yapılabilecek kadar yayın ve kaynağa sahip olmadığı, genel olarak da araştırmacıya kapalı olduğu tespit edilmiştir. Var olan mekanlar kütüphane olarak kullanılmaya uygun değildir. Müze kütüphanelerine gelen kitapların bir kısmı Bakanlık yayınları olup Bakanlık tarafından gönderilmektedir. Ancak, kitap alımı için ödenek ayrılmamaktadır. Müze kütüphanelerinin işlevselliğini arttırmak için bazen takas yöntemiyle kitap alımı yapılmakta ya da bilim severler tarafından müze kütüphanelerine kitap bağışlanmaktadır.

Öneriler: Müzelerin ihtisas kütüphaneleri yayın taraması yapabilecek şekilde bilgi kaynakları ile donatılmalı, kitap alımları için ödenek ayrılmalı ve fiziki koşulları iyileştirilmelidir.

Müzede bulunan kolleksiyonların bilgi kaynağı olduğu göz önünde bulundurularak düzenlenmesi ve bu eserlerin dijital ortama aktarılacak veri tabanı üzerinde diğer müzelerle de paylaşılması uygun olacaktır. Müzelerin yürütmüş oldukları yüzey araştırmaları ve kazılar ile ilgili bilgilerin de ihtisas kütüphanesi aracılığıyla araştırmacılara ulaştırılması hedeflenmelidir. Ziyaretçilerin ve araştırmacıların rahat çalışabilmeleri için mekânların uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Gelen ziyaretçi, akademisyen ve öğrencilerin müze kütüphanesini rahat kullanabilmeleri için bilgi ve belge yönetiminin sağlanması amacıyla uzmanların müzelerde görevlendirilmesi gereklidir.

Yurt dışında da yapıldığı üzere müzeler arası otomasyon ve dokümantasyon sistemi ağı ile bilgi paylaşımının sağlanması gerçekleştirilmelidir. Bu sayede ziyaretçi ve akademisyenler gidemediği müzeyi sanal olarak ziyaret edebilecek ve müze ile dayanışma içinde araştırmalarını yapabilir hale gelecektir.

Bu düşünceler ışığında Mardin Müzesi İhtisas Kütüphanesi 2009 yılına kadar atıl bir vaziyetteyken yeniden düzenlenerek faaliyete geçirilmiştir.

20 kişilik bilimsel araştırma ekibinin çalışma yapabileceği ortam mevcuttur.

2009 yılında Anadolu, Mardin ve Mezopotamya kültürüne ilişkin süreli yayınlar dâhil yerli ve yabancı kaynaklar temin edilerek kütüphane yenilendi. Kitap

sayısı 3000 adet ve dijital kütüphanelerle bağlantılar sağlanması ve kitap sayısının artırılması hedeflenmektedir.

Koleksiyondaki eserlerin yeniden envanterleri yapıldı ve bilgiler dijital ortama aktarıldı. Kütüphanede bilimsel olarak çalışılabilecek şekilde veri tabanı oluşturuldu ve araştırmacıya yardımcı olacak büro makineleri (bilgisayar, renkli fotokopi makinesi, yazıcı, tarayıcı) sağlandı. Müzenin web sitesi yapım aşamasındadır ve dijital kütüphanecilik hizmeti verilmesi planlanmaktadır.

KAYNAKÇA

Eyice, S., (1990). Müzeciliğimizin başlangıcı ve Türk-İslam Müzeleri. *Müze/Museum* s. 5-8, ed.
İnci Bayburtluoğlu, 2-3, Temmuz 1989-Haziran 1990.

Gerçek, F., (1999). Türk Müzeciliği, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Kantarcıoğlu, S., (1990). Türkiye Cumhuriyeti hükümet programlarında kültür, Kültür Bakanlığı, Ankara.

Madran, E., (1999). Tarihi miras niteliğindeki yapılara müze işlevinin verilmesinde kullanılacak değerlendirme ölçütleri, Yeniden Müzeciliği Düşünmek, s. 87-89, der. Tomur Atagök, Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Mumcu, A., (1969). Eski eserler hukuku ve Türkiye, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 3-4/XXVI, 1-2/XXVIII.

Oruçoğlu, Z., (2002). Toplumsal uyum merkezi olarak müzeler, Sanat ve Sosyal Adanmışlık SANART 5. Uluslararası Sempozyumu, ODTÜ/Ankara, 1-3 Mayıs 2002.

Ölçer, N., (2002). Türk ve İslam Eserleri Müzesi, Akbank Kültür ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Özdeniz, H., (tarih yok). İstanbul Deniz Müzesi, Ak Yayınları, İstanbul.

Pasinli, A., (2002). Türkiye Müzeleri, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Sanal, T., (1997). *Türkiye'nin Hükümetleri*, y.y., Ankara

Yıldız, E., (2001). Türkiye’de müze yapılarında uygulanmış tip projelerin koleksiyonlar ve coğrafi farklılıklar açısından incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

SANAYİ MİRASININ KÜLTÜREL DÖNÜŞÜMÜ BAĞLAMINDA SEKA KÂĞIT FABRİKASI ALANI VE KENT BELLEĞİNE ETKİLERİ

Mustafa ÇAKIR, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler
Daire Başkanlığı

“ Devletler otağı kentin dün kadar yakın,
Şimdi yarılan toprağın altındasın.
Deli misin, böyle suskun, böyle emin;
Dev yapıların vardı dün kadar yakın...”

Ah Nikomedia Nikomedia

Senden yücesi var mıydı ya! (Öztüre,1981:62)

1. Nicomedes, İzmit Körfezi bitiminde kurulu ve İ.Ö 4.yüzyıl sonunda Lysimakhos tarafından tahrip edilen Astakos kentinin harabelerini yeniden onarmaktan vazgeçerek İ.Ö 264 te önbilicilerin yönlendirmesi ile Astakosa yakın kıyıda (İzmit) kendi adını verdiği bir kent kurdu.

Kuşkusuz 1. Nikomedes tapınakları, sarayları, agoraları, hamamları, çeşmeleri, askeri sivil yapıları ile çağının Roma, Antakya, İskenderiye’den sonra 4.büyük kentini kurarken Antik Çağ ozanı Libaniusun “ Ah Nikomedia Ah Nikomedia senden yücesi var mıydı ya!” dizelerinden bir annenin yıkılan on katlı binanın ardından “ sesimi duyan yok mu” çılgılığına götürecek süreci yaşayan bir kenti kurduğunu öngörmemişti.

Nikomedia en parlak dönemlerini Anadolu daki diğer Roma kentleri gibi İmparator Traianus (98-117) döneminde yaşamıştır. İmparator Hadrianus (117-138) 123 yılında harap durumdaki şehri ziyaret eder. Depremde yıkılmış olan kente kendi bütçesinden yardım eder. Adına basılan sikkelerde Nikomedia’ nın onarıcısı anlamında “Restitutor Nikomedia” yazılır.

Seka Alanı’nda: Antik yazar (Laktantius, Libanius, Plinius) ve seyyahlar notlarından (Peyssonel, Perrot, Derschwan) iskele ve liman ile ilişkili çeşitli yapıların olduğu; Liman, iskele, Hamam, Liman Tapınağı, Saray ve Konutlar,

Çeşmeler, Darphane, Basilika, Agora, Arsenal ve Gümrük binalarının yer aldığı tahmin edilmektedir. Antik yazarlar; İmparator Diokletianus'un (284-305) Nikomedia'da oturduğunu, kenti yeniden imar ettiğini, kentin sınırlarını genişlettiğini, birçok yapıyı yıkarak yeniden yaptırmış olduğu ve Nikomedia'yı büyük bir kent yaptığını bildirmektedirler. Bununla beraber Seka Alanı'nın Diokletianus döneminden çok daha eskiye giden bir yerleşime sahip olduğu kazı bulgularından anlaşılmaktadır.

Nikomedia da ki yapıtların sökülerek malzemelerinin yeni kurulan Doğu Roma'nın başkentinin mimari yapılarında kullanılması bir yana Iustinien (482-565) döneminde etrafında oluşan depremlerden sonra artık belini doğrultamamıştır. Bizans'ın kente karşı aymazlığı ile beraber Roma'ya Roma kentinden sonra başkent olmuş onurlu geçmişi olan Nikomedia bir ilçe merkezine dönüşmüştür.

Osmanlı'nın son dönemleri ve Cumhuriyet ile birlikte bölgede başlayan sanayi oluşumu Seka Kağıt Fabrikaları'nın İzmit'te kurulması ile İzmit kenti ve çevresinde özellikle 1950'lerden sonra Türkiye'nin batısında başlayan yoğun endüstrileşmeye alt yapı oluşturmuştur. Bu kuruluş Türkiye'nin sanayisine önderlik etmiş Cumhuriyet Dönemi'nin önemli sanayi yapılarından biridir.

Kocaeli İzmit, Kozluk ve Yenidoğan mahalleleri sınırında her iki mahallenin (güneyinde) İzmit Körfezi kıyısında yer almaktadır. D-100 (Eski E-5) karayolu ile İzmit körfezi arasındaki düzlükte yer alan fabrikalar ve müştemilatlarından oluşmaktadır.

Deniz seviyesinin çok az bir yükseltide düz bir topografyaya sahip alandır. Ortalama deniz seviyesinde yüksekliği 2m-5m olmakla beraber, alanın kuzeydoğusunda (10 m).Seka Alanı Kuzeyinde yer alan Turgut mahallesi olarak bilinen tepenin kıyıya, körfeze sokulduğu sırtın üzerinde ve kısmen batı kenarındaki hafif meyilli bir arazide kuruludur. 1930'lu yıllarda bostanlık, çayırılık ve mezarlıklar bulunan bu alanda Seka Kâğıt Fabrikaları'nın inşasına kadar, konutlar yer almamış, yerleşim alanı olarak kullanılmamıştır.



Çizim 2: İzmit 1745 Charles de Peyssonel Çizimi, Detay

Resim.1 Charles de Peyssonel 1745 Yılında İzmit ve İznik'e Yapılmış Bir Gezinin Öyküsü:

Bu yayında yazar İzmit ile ilgili bir çizim sunar, Bu çizimde Seka alanı bölgesinde; "D)Diokletianus kalıntıları, E)Ermeni mezarlığı, F)Rum mezarlığı ve G)Hipodromun bulunduğu sanılan çayırılık "diye not düşmüştür.

Seka Fabrikaları kuruluşunda temel çalışmalarında çok önemli arkeolojik buluntulara rastlanılmasına karşın ancak 1939 yılında Alman Arkeoloji Enstitüsü İstanbul Arkeoloji Müzelerinin çalışma yaptıkları anlaşılmaktadır.

İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsünden Friedrich Karl Dörner 1939 yılında haber nitelikli bir yazı ile konuyu arkeoloji dünyasına duyurmuş olup bu alandan çıkan eserleri 1941 yılında "Inchriften Unt Denkmaler aus Bthynien Berlin" kitabında yayınlamıştır. (Dörner, K.(1941b) Inchriften Denkmaler Aus Bithynien, Berlin) 1953 yılında Ö.Koyunoğlu bu alanda bulunan bronz eserleri İstanbul Arkeoloji Müzeleri yayınlamıştır. İ.Ebcioğlu ise bu alanda ele geçen bir grup sikkeyi İstanbul Arkeoloji Müzeleri yılı 13-14'te yayınlamıştır. 2003 yılı Haziran ve Temmuz aylarında Kocaeli Müze Müdürlüğü tarafından

Genel Müdürlük Lojmanları yanında daha evvelden ortaya çıkan sahada temizlik ve kazı çalışması yapılmıştır.



Resim 2: 2003 Yılında gerçekleştirilen Arkeolojik Kazı esnası Seka Lojmanları Bahçesi Roma Kalıntısı

Bu değişimin özgün örneklerinden biri olan Kocaeli, çalışmak için göçle gelenlerle kozmopolit bir sanayi kenti, coğrafi konumu ve bağlantı yolları üzerinde olması nedeniyle de bölge için transit bir kent olmuştur. Ülkede yaşanan sanayi hamlesinin önemli aktörlerinden, kısa adı SEKA olan Sümerbank Selüloz ve Kağıt Fabrikalarının 1934 yılında temeli atılan ve 1936'da üretime geçen ilk fabrikası ile hem ülkenin hem de kentin gözde sanayi işletmesi haline gelmiş, pek çok insana iş olanakları yaratırken, içine kurulduğu kente ve bölgeyi de kısa sürede ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda çarpıcı bir değişime uğratmıştır. Takip eden süreçte kent, ülkenin sanayi başkenti olmuştur.

1944-45 yıllarında Sümerbank Selüloz Sanayi Müessesesi, iki Kağıt fabrikası, bu iki fabrikaya hammadde temin eden Selüloz fabrikaları ile klor alkali fabrikası bu fabrikaların ihtiyaçlarını karşılayan kaolin hamur tesisleri Sapanca ve Kilezdere Su Tesisleri, Güç Santrali, Atölyeler, Fidanlık İşletmesi ikinci tesislerden oluşan bütüncül bir yapıya ulaşarak 1944-45 Türkiye Cumhuriyeti Devlet

yıllığı verilerine göre Türkiye'nin üçüncü büyük sanayi kuruluşu haline gelmiştir.

1950'lerden itibaren Türkiye'nin batısında başlayan yoğun endüstrileşmeye bağlı olarak, ülkenin her yöresindeki kırsal alandan, kentler ve endüstri bölgelerine yoğun göçler olmuştur. Geleneksel üretkenliklerinden uzaklaşan insanlar geldikleri kentlerde modern endüstriyel üretim alanlarında çalışır hale gelmişlerdir.

Kentsel dönüşüm projeleri ile birlikte sanayi mirasının geleceği ve Türkiye'nin sanayi arkeolojisi örneklerinin yok olmasını önleyecek planlamalar öncelikli olmalıdır. Rant kavgalarıyla koruma direncinin karşı karşıya geldiği günümüzde "Kent Belleği Müzeleri" kurma çalışmaları sevindiricidir.

Çağdaş dünyada yerel yönetimlerin giderek daha önemli olduğu bir süreci yaşıyoruz. Yerel yönetimlerin beton ve asfalttan oluşan bir hizmet anlayışından bugün tarihi ve kültürel mirasın korunması anlayış ve çalışmaları öne çıkmıştır.

1980 yılından sonra hiçbir yatırım yapılamayan Seka, 1990'lı yıllarda özelleştirme sürecinde üretiminin de durması ile 2005 yılında faaliyetlerine son verilmesi fabrikayı bir sanayi mirası haline getirmiştir. Aynı yıl arazisi tesisleri makineleri işletme hakkı ve çalışanları ile Seka İzmit işletmeleri Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmiştir.

Seka sanayi mirasının kültürel dönüşüm bağlamında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi genel yaklaşım ve vizyonu ile gelecekteki tüm benzer projeler için olumlu bir örnek oluşturmuştur.

Planı ve inşaatı bir Alman firması tarafından tamamlanan fabrikanın yapım sisteminde, inşaatın hızlı tamamlanması binaların daha hafif olması ve ileride genişleme ve değişikliklere daha uygun olması gibi nedenlerle çelik konstrüksiyon tercih edilmiştir.

Roma ve Bizans dönemine ait yapı kalıntıları bulunan bu alan Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 19.06.2003 tarih ve 9849 sayılı kararıyla tescil edilerek 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı ilan edilmiş ve 11.02.2005 tarih ve 412 sayılı kararıyla Koruma Amaçlı İmar Planı ve İmar Planı revizyonu yapılacak alan olarak belirlenmiştir.

Arazi ve bina kullanımı ile ilgili analizler sonucu planlama alanının tamamına yakınının sanayi alanı olduğu, diğer kısımların ise bu alanlar ile doğrudan ilişkili lojman niteliğindeki konut alanları olduğunu saptamıştır. (KBB Alansal Analiz Çalışmaları Raporu 2005)

Dünya kentlerinin problem alanları haline gelmiş olan endüstriyel alanlarda çeşitli dönüşüm projeleri uygulanmıştır. Bu doğrultuda İngiltere, Hollanda, İtalya, Belçika, Almanya ve Fransa gibi Avrupa Birliği ülkelerinde sanayi alanlarında dönüşümü ile ilgili kapsamlı projeler geliştirilmiştir.

Kocaeli Seka Selüloz ve Kağıt Fabrikaları Tesisi'nin coğrafi konumu, ekonomik tarihi, endüstriyel miras potansiyeli Avrupa'daki Rotterdam Kop Van Zuid, Londra Southbank of the Thames ve Almanya Emscherpark Proje alanlarıyla benzer özellikler göstermektedir.

Kocaeli Seka Selüloz ve Kağıt Fabrikaları kompleksinin dönüşümü için hazırlanan proje erken Cumhuriyet dönemi endüstri tesislerinin kentsel hayata katılımı konusunda uygulanacak ilk projelerden birisi olması özelliği ile Türkiye'de örnek teşkil edecektir. Bu nedenle uygulama aşamasında mevcut endüstriyel izlerin mümkün olduğunca yerinde korunması, Türkiye endüstri tarihinin izlerinin yaşatılması açısından önem taşımaktadır. (1. Uluslar arası Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu, Dr. Elif Özlem AYDIN, Prof. Dr. Nihal ŞENLİER, Hande ORAL)

Seka Alanı'nın sanayi mirasının kültürel dönüşümü bağlamında yeniden işlevlendirilmesi, hiç kuşkusuz fabrikanın kent belleğindeki yeri ve anlamı ekleninde değerlendirilmektedir. İşlevini yitirmiş bir sanayi mirası olan SEKA alanının bir "Kültür Alanı" olarak değerlendirilmesi, düzenlenmesi ve bu düzenleme ile kentin yararlanacağı bir alanın kazanılması amaçlanmaktadır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen bu çalışma kuşkusuz, bir kamu kuruluşu olarak önemli bir sanayi mirası olan SEKA'nın tanıklık ettiği dönemin üretim, mimari, estetik, bilimsel ve kültürel açıdan özgün değerlerin korunacağı, alan ve yapıların yaşatılacağı ilk örnek olacaktır.

Alanın kent belleğindeki yerini, önemini kaybetmeyecek bir vurgu içinde kentlilik bilincine eklemlenmesi hedeflenmektedir. Bu amaçla; Kağıtçılık Müzesi,

Açık Hava Müzesi, Seka Arkeoloji Müzesi, Kent Tarihi Araştırma ve Geliştirme Merkezi, Bilim Merkezi, Çağdaş Sanatlar Merkezi ve Rekreasyon alanları, yeniden işlevlendirme projesinde tanımlanan birimlerdir.

Kurulduğu zamanda İzmit'in modernleşmesi ve ülkenin sanayi alanında önemli bir atılım gerçekleştirmesine yarayan SEKA Kağıt Fabrikası, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen SEKA PROJESİ kapsamında, fabrika yapısının ve alanının bütünlüklü olarak korunması, restore edilmesi ve yeniden işlevlendirilmesi yer almaktadır. Kentin mimari, kültürel, sosyal ve rekreasyon anlamında yaşam kalitesini arttıracak bir çalışma olarak ele alınmakta olan proje, sadece bir dönüşüm projesi olarak değil, aynı zamanda kentsel anlamda etkileri büyük olan bir kültürel katkı olarak yürütülmektedir.

Yerleşke alanının zemin altında kentin antik döneme uzanan geçmişinin izlerinin barınması, yer üstünde Cumhuriyet dönemi sanayi mimarisinin örneklerinin varlığı, yoğun ve nitelikli peyzaj dokusu ile karma sit örneği olarak "bütünüyle kentin tarihsel, kültürel gelişiminin izlerini gösterecek", bunların üstüne kente yeni bir vizyon ve kimlik yaratan bir proje hazırlanmaktadır.

Proje, rölöve, restitüsyon, restorasyon ve yeniden kullanım projesi hizmetlerini destekleyecek malzeme, zemin ve taşıyıcı sistem etüdleri ile mühendislik hizmetlerinin yanında görsel sanatlar ve ulusal/uluslararası ilişkiler hizmetini de kapsamaktadır. Bu bağlamda yürütülen çalışmalar; proje üretim sürecinde belgesel çekimleri, sözlü tarih çalışmaları, ilgili kurum ve kuruluşlar ile yerel/ulusal/uluslararası bağlantılar, Kağıtçılık Müzesi senaryosunun yazım işlemleri, Açık hava Arkeoloji Müzesi için bilimsel raporların hazırlanması, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Seka Projesi Koordinasyon Kurulu bünyesinde sürmekte olan çalışmalardır.

KÂĞITÇILIK MÜZESİ PROJESİ

Bu proje kapsamında tasarlanan müze, ilk açılan ve en son kapatılan olması nedeniyle sembol değeri taşıyan İzmit SEKA (Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları A.Ş) Birinci Kağıt Fabrikası binasında açılması planlanan, Türkiye'de bir örneği olmayan Kağıtçılık Müzesi'dir. Müzede Türkiye'nin kağıtçılık tarihi, fabrikanın tarihi ile birlikte anlatılacaktır.

HEDEF KİTLE

- ÇOCUKLAR VE GENÇLER (10- 14 yaş / 18-24 yaş) :
—Çocukların geçmiş yaşantılar ile bugün arasında bağ kurmasını ve bilinçli kazanımlarını sağlamaya yardımcı olmak,
—Aidiyet duygusu ve sahiplenme görgüsü kazanmalarına yardımcı olmak,
—Bir sanayi nesnesi olan ve gündelik yaşamda her an karşılaştığımız kâğıdın üretim sürecinin nasıl işlediğine ilişkin merak uyandırarak sorma – öğrenme – anlama süreçlerini geliştirmek.

FABRİKA İŞÇİLERİ, EMEKLİLERİ VE AİLELERİ:

1934 Yılında Kurulan Fabrika, 1936 yılında kağıt üretmeye başlamış, kentte yaşayan her aileden en az bir kişi işçi olarak çalışmıştır. Bu yönüyle fabrika ve fabrika bünyesinde yaratılan sosyo-kültürel ortam, kente aidiyet duygusu ve bilinci geliştirilmiştir. Kağıtçılık müzesi, işçilerin kişisel hatıraları ve kolektif belleği oluşturan birikimleri ile sivil bir etkileşim ortamı yaratacak, geçmişin bilgisini düzene sokacak, çift yönlü iletişimi aktif hale getirerek müzenin gelişmesinde katkı sağlayacaktır.

- Üniversitelerin kağıt mühendisliği bölümlerinde okuyan, lisan ve lisan üstü düzeyde araştırma yapan gençler
- Öğretim üyeleri
- Araştırmacılar

GEREKÇELER:

Peyami Safa’ nın “ Uygarlığın Derisi” olarak nitelediği, gündelik yaşamın her alanında vazgeçilmez olan kağıdın ;

- İlk kez endüstriyel olarak üretildiği İzmit Seka Fabrikası’nın anı değerini ve anıtsal varlığını koruyabilmek,
- Tür kağıtçılık tarihine ilişkin belge ve koleksiyonların toplanması, korunması, sergilenmesinin gerekliliği, buna duyulan ihtiyaç,
- Yerel, ulusal ve evrensel ölçekte öneme sahip olan kağıtçılığın, kent ve ülke kültürüne, ekonomisine ve sosyal yaşamına etkilerini belgelemek,

AMAÇLAR:

- Kağıtçılık tarihinin gelişimini ve değişimini anlatmak, bu süreç içinde Türk kağıtçılık tarihini belgelemek ve bunu yansıtan bir koleksiyon oluşturmak,
- Sanayi mirasının kültürel miras içindeki yerine dikkat çekmek ve bu bağlamda kağıt fabrikasının mevcut makine ve teçhizatlarını korumak, sürdürülebilirliğini sağlamak, sergilemek, müze izleyicisinin erişimine sunmak,
- Seka Kağıt Fabrikası’nın ve kurucusu Mehmet Ali Kağıtçı’nın kentteki ve ülkedeki simgesel değerine dikkat çekmek, müze bünyesinde Seka Arşivi oluşturmak,
- Bu amaca yönelik olarak, hali hazırda Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Müzeler Şube Müdürlüğü bünyesinde muhafaza edilen fabrikanın arşivini (kurum yazışmaları, yayınları, harita, plan, film ve fotoğrafları, kağıt örnekleri vb.) müzeografik sunumu kent ve bölge halkıyla buluşturmak.

HEDEFLER:

- Fabrika yapısını kağıt müzesi işlevi ile çekim merkezi haline getirerek farklı kesimlerden kent halkının bir araya geleceği bir ortam oluşturmak,
- Yurt ve dünya çapında alanında öncü bir müze olmak,
- Fabrikanın oluşturduğu sosyo-kültürel ortam ve kentlilik bilinci yaratmak noktasında geliştirdiği aidiyet duygusunu sürdürülebilirliğini sağlamak.
- Kentteki sosyo – kültürel ve ekonomik değişimi belirleyen önemli bir işletme olması nedeniyle, işçilerin kişisel hatıraları ve kolektif belleği oluşturan birikimleri ile sivil bir etkileşim ortamı yaratmak,

KAPSAM:

- Sanayi üretimi olarak kağıdın üretim süreçlerine, çeşitlerine, gündelik hayattaki yerini, kağıt tüketimi konusunda bilinçlendirmeye,
- Kentteki sanayi gelişiminin öncüsü olan ve kentin kimliği ile bütünleşen fabrikanın geçmişten bugüne geçirdiği değişimi ve kent tarihindeki simgesel değerini görselleştirerek,
- Ekonomiye, çevreye, iş ve sosyal yaşamadaki etkisine ve kent yaşamına tanıklık eden tarafları ile kent belleğinde üretimin ve işçi kültürünün simgesi olmuş fabrikayı, kağıt müzesi olarak sunacak bir projedir.

İÇERİK:

- Müzenin içeriğini oluşturacak koleksiyon;
- Kağıt öncesi dönemde kullanılan araç ve gereçler ,
 - Kağıdın tarihsel olarak oluşum ve gelişim süreçlerini,
 - İlk üretimler,
 - Sanayi üretimi olarak,
 - Seka Selüloz A.Ş. İzmit Kağıt ve Selüloz Fabrikası başlıkları altında düzenlenecektir.

Sonuç olarak; Seka alanının sanayi mirasının kültürel dönüşümü bağlamında yeniden işlevlendirilmesi, hiç kuşkusuz fabrikanın kent belleğindeki yeri ve anlamı ekseninde değerlendirilmektedir. İşlevini yitirmiş bir endüstri mirası olan SEKA alanının bir “Kültür Alanı” olarak değerlendirilmesi, düzenlenmesi ve bu düzenleme ile kentin yararlanacağı bir alanın kazanılması amaçlanmaktadır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen bu çalışma kuşkusuz, bir kamu kuruluşu olarak önemli bir sanayi mirası olan SEKA’nın tanıklık ettiği dönemin üretim, mimari, estetik, bilimsel ve kültürel açıdan özgün değerlerin korunacağı, alan ve yapıların yaşatılacağı yurdumuzdaki ilk ve tek örnek olacaktır.

KONYA ŞEHİR MÜZESİ VE KÜTÜPHANESİ

Hasan YAŞAR, Konya Büyükşehir Belediyesi

I.KONYA MÜZELERİ VE KOYUNOĞLU ŞEHİR MÜZESİ

Müzeler, en genel anlamla, insanın uygarlık serüvenini yansıtan kurumlardır. Müzeler, bu serüvene ait eski verileri toplananın ve saklamanın ötesinde onları korur, onarır, sınıflandırır ve sergiler. Müzeler bir eğlen-dinlen merkezleri oldukları gibi, turizmin temel dinamikleri arasında yer alırlar.

A-Konya Müzeleri

Konya; yüzyıllara meydan okuyan mezar anıtlarıyla, her devrin en önemli yazıtları olan mezar taşlarıyla, yüzyıllardan beridir devam eden kütüphaneleriyle, açık hava müzesini andıran eserleriyle ve yüz yılı aşkındır devam ede gelen müzeleriyle önemli merkezlerinden biridir. Kısaca müzelerden bahsedelim.

1- Mevlâna Müzesi

Mevlâna Müzesi’nin bulunduğu yer Selçuklu Sarayı’nın gül bahçesi iken Konya’ya gelen Mevlâna’nın babası Sultan Bahaeddin Veled’e Selçuklu Sultanı I.Alaaddin Keykubat tarafından hediye edilmiştir.¹⁰ Hazreti Mevlana’nın vefatı üzerine türbesi, Selçuklu Sarayından Alameddin Kayser ile Selçuklu Emiri Süleyman Pervanenin karısı Gürcü Hatun tarafından Mimar Tebrizli Bedreddin’e yaptırılmıştır. Türbenin inşaatı 1274 yılında tamamlanmıştır. Türbenin ilk yapımından sonra Karamanoğulları ve Osmanlılar döneminde onarımlar görmüştür. Mevlâna Müzesi 1926 yılında Konya Asar-ı Atika Müzesi ismi ile açılmış, Mevlâna ve Mevlevilik ile ilgili eserlerin yanı sıra Türk Sanat tarihi eserlerini de bir araya getirmiştir. Mevlâna Müzesi’nin 1954 yılında yeniden teşhir ve tanzimi yapılmış, ismi de Mevlâna Müzesi olarak değiştirilmiştir.¹¹ Mevlana Müzesi Bünyesinde; Semahane, mescid, derviş hücreleri, şeb-i arus havuzu, matbah, şadırvan, meydan-ı şerif, selsebil ve Çelebi Dairesi bulunmaktadır. Ayrıca Hürrem Paşa Türbesi, Ahmet eflaki Dede Türbesi, hasan Paşa Türbesi, Sinana Paşa

¹⁰ Özönder H.(1989), “Konya Mevlana Dergâhı”, Kültür Bakanlığı Yayınları, s.3,Ankara

¹¹ Bakırcı N. (2010), “Konya- Mevlana” Çetiner Yayıncılık, s.22,Konya

Türbesi, Fatma Hatun Türbesi, Mehmed Bey Türbesi ve Aşık Şem'inin kabri bulunmaktadır.¹²

2- Arkeoloji Müzesi

Konya Arkeoloji Müzesi, Mehmet Ferit Paşa'nın valiliği sırasında 1901 yılında Mekteb-i Sultani'nin avlusu içerisinde küçük bir binada Müze-i Hümayun'un Konya Şubesi şeklinde bir depo olarak kurulmuştur. 1330 (1914) Tarihli Konya Salnamesinde bu müzeye ait bir envanter listesi mevcuttur.^{13 14} Mevlâna Dergâhı'nın 1927 yılında müze olarak açılmasından sonra, müze deposundaki eserler de oraya taşınmıştır. 1953 yılında arkeolojik eserler İplikçi Camisi'ne taşınmış ve 1962 yılında bugünkü yeni binasında ziyarete açılmıştır. Arkeoloji Müzesi Pre-historik Eserler Bölümü, Demir Çağı Eserleri Bölümü, Roma Çağı Bölümü, Sikkeler Bölümü ve bahçedeki eserler olmak üzere dört seksiyon halinde hizmet vermektedir. Müzede, Neolitik Çağ'dan başlayarak, Eski Tunç, Orta Tunç (Asur ticaret kolonileri), Demir (Frig, Urartu), Klasik, Helenistik, Roma ve Bizans çağlarına ait eserler sergilenmektedir. Çatalhöyük ve Sille'den çıkarılan Neolitik eserlerin yanı sıra Bizans dönemi mermer ve taştan yapılmış mimari parçalar, mezarstelleri ve mezartaşları da bulunmaktadır. Konya Arkeoloji Müzesi'nin il kapsamında yaptığı kazılarda da çeşitli buluntular müzeye taşınmaktadır.^{15 16}

3- Karatay Medresesi (Çini Eserler) Müzesi

Konya Karatay ilçesinde, Alaaddin Meydanı'nda bulunan Karatay Medresesi'ni Sultan II. İzzeddin Keykavus döneminde Emir Celaeddin Karatay 1251 yılında yaptırmıştır. Medresenin mimarı bilinmemektedir. Selçuklulardan sonra Osmanlı döneminde de hadis ve tefsir ilimleri okutulmak üzere kullanılan bu medrese XIX. yüzyılın sonlarında terk edilmiştir. Kapalı Medrese tipinde tek katlı medresenin giriş kapısı Selçuklu devri taş işçiliğinin en güzel örneklerinden olup, duvarları da turkuaz, lacivert ve siyah renkli mozaik kakma tekniğinde yapılmış çinilerle bezenmiştir. Karatay Medresesi Konya Müzeleri yönetiminde 1955 yılında Çini Eserler Müzesi olarak ziyarete açılmıştır. Burada açılan

¹² Resim-1-2-3

¹³ Konya Salnamesi(1914), sh.580–586, Matbaa ve Kütüphane-i Cihan Daru'l-Hilafe'l Aliyye 1330, Konya

¹⁴ Resim-4

¹⁵ A.g.e. (2010), “Konya- Mevlana” Çetiner Yayıncılık, s.94,Konya

¹⁶ Resim -5

Çini Eserler Müzesi'nde Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait çini örnekleri sergilenmektedir. Müzedeki eserler arasında Beyşehir Gölü kenarındaki Kubad-Âbad Sarayı 1949–1967 yıllarında yapılan kazılarda ele geçen sıratlı, lüster tekniğinde çeşitli renklerde insan ve hayvan figürlerini, Selçuklu desenlerini ve yazılarının bulunduğu çiniler, XVIII. yüzyıl Nalınca Baba (Nizamiye) Medresesi'ne ait çini panolar sergilenmektedir.^{17 18}

4- İnce Minareli Medrese (Taş ve Ahşap Eserleri) Müzesi

Konya Meram ilçesi, Alaeddin Meydanı'nda bulunan İnce Minareli Medrese, Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykavus döneminde Vezir Sahip Ata Fahrettin Ali tarafından hadis ilmi okutulmak üzere 1264 yılında yaptırılmıştır. İnce Minareli Medrese kapalı avlulu tek eyvanlı plan düzeninde yapılmış olup, portalı Selçuklu devri taş işçiliğinin en güzel örnekleri arasındadır. Medrese XIX. yüzyılın sonlarına kadar faaliyetini sürdürmüştür. Medrese 1956 yılında Taş ve Ahşap Eserler Müzesi olarak ziyarete açılmıştır. İnce Minareli Medrese'de teşhir edilen eserler avluda ve yapının içerisinde bulunmaktadır. Müzenin avlusunda Selçuklu ve Karamanlı dönemi Konya kitabeleri, mezar taşları ve mimari parçalar bulunmaktadır. Konya Kalesi'ne ait figürlü kabarmalar, Konya Kalesi'nin kapı ve mimari parçaları, Osmanlı Klasik Dönemine ait kitabeler ve mimari parçalar bulunmaktadır.^{19 20}

5- Sırçalı Medrese Mezar Anıtları Müzesi

Konya Meram ilçesi, Sırçalı Caddesi'nde bulunan Sırçalı Medrese'yi Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında Bedreddin Muslih 1242 yılında yaptırmıştır. Açık avlulu, iki eyvanlı ve iki katlı olan medresenin geometrik ve rumi motifleri ile bezeli bir portalı bulunmaktadır. Giriş kapısından sonra beşik tonozlu bir eyvan gelmektedir. Ortası havuzlu, dikdörtgen avlulu medrese üç yönden revaklarla çevrilidir. Duvarları sırlı tuğla ve çinilerle kaplanmıştır. Sırçalı Medrese 1960 yılında Selçuklu dönemi mezarlarının ve diğer taş eserlerin bir araya getirilmesi ile Mezar Anıtları Müzesi olarak ziyarete açılmıştır. Müzede, Konya şehrindeki kamulaştırmalar sırasında mezarlıklardan toplanan tarih ve sanat tarihi yönünden değerli mezar taşları bir arada teşhir edilmektedir. Bu arada

¹⁷ A.g.e. (2010), “Konya- Mevlana” Çetiner Yayıncılık, s.94,Konya

¹⁸ Resim-6-7

¹⁹ A.g.e. (2010), “Konya- Mevlana” Çetiner Yayıncılık, s.96,Konya

²⁰ Resim-8-9

müze bahçesinin toprak altında olan Bizans dönemine ait Katakomp da ziyarete açılmıştır.^{21 22}

6- Etnografya Müzesi

Konya Meram ilçesi, Larende Caddesi'nde bulunan Etnografya Müzesi 1975 yılında yapımı tamamlanmış ve Etnografya Müzesi olarak ziyarete açılmıştır. Bodrum üstü iki katlı olan yapının bodrum katında fotoğrafhane, arşiv, depolar bulunmaktadır. Zemin katta teşhir salonu, Dr. Mehmet Önder Konferans salonu, birinci katta da idari bürolar, kütüphane ve eser depoları bulunmaktadır.

Etnografya Müzesi'nde yöresel etnoğrafik malzemeye ağırlık verilmiştir. Türkiye'nin halı ve kilim merkezlerinden olan Konya'daki halı, kilim, dokuma ve düz yaygıları bir araya getirecek bir bölümün sergilenmesi için çalışmalar sürdürülmektedir.^{23 24}

7- Konya Büyükşehir Belediyesi İstiklal Harbi Şehitliği

Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından İstiklal, Çanakkale, Kore ve Kıbrıs savaşlarında şehit olan yedi bin Konyalının hatırası için yaptırılmıştır. Şehitlik, Mevlana müzesinin güneyinde Mevlana kültür merkezi ile üçler mezarlığı arasında yer almaktadır. Şehitliğe Türk devletleri'nin bayraklarının asılı olduğu bahçe kısmından girilmektedir. Revaklarla çevirili ikinci bölümde cam panolar üzerinde şehitlerin isimleri yazılıdır. Üçüncü bölümde sinevizyon odası ve Kurtuluş savaşının maketlerle anlatıldığı bölüm ve savaştan sonraki Anadolu köylerindeki durum canlandırılmaktadır.^{25 26}

B- A. R. İzzet Koyunoğlu Müzesi

İzzet Koyunoğlu²⁷, 1900 yılında Konya'da doğdu. Eğitimine Konya'da sıbyan mektebinde başladı ve daha sonra da özel dersler alarak devam etti. Yüksek öğrenimini Halkalı Ziraat Mektebinde yaptı. Mezun olduktan sonra Devlet De-

²¹ A.g.e. (2010), "Konya- Mevlana" Çetiner Yayıncılık, s.99,Konya

²² Resim-10

²³ A.g.e. (2010), "Konya- Mevlana" Çetiner Yayıncılık, s.104,Konya

²⁴ Resim-11

²⁵ <http://www.konya.bel.tr.sehitlik>, Erişim Tarihi: 22.03.2010

²⁶ Resim-12-13

²⁷ Resim-14

miryollarında memur olarak görev aldı. Bu işte çalışırken mesleki açıdan eğitimi ve terbiyesini ilerletmek amacıyla gönderildiği Almanya'da eski eserlerin ve bir anlamda da tarihi toplamak olan müzeciliğin önemini anladı. Değerli eserlerimizin yabancı ellere düşmemesi gayesi ile 1913 yılından itibaren eser toplamaya başladı. 23 Eylül 1974 yılındaki vefatına kadar müze ve kütüphane-sinde topladığı eserleri hem kendi eski evinde sergiledi, hem de koleksiyonunu geliştirmek için büyük gayret ve uğraş verdi. Vefatından bir yıl önce, 4 Temmuz 1973 tarihinde dilinden hiç düşürmediği ve kendine ait olan "varlığını vatanına ve milletine veren kişi insanların en mutlusudur" sözüne yakışır bir hareketle koleksiyonunu hiçbir karşılık beklemeden Konya belediyesine hibe etti.²⁸

Koyunoğlu müzesi ve kütüphanesi Türkiye'de belediyeler eliyle kurulmuş ilk özel müzedir Koyunoğlu koleksiyonu 1984 yılında Konya Belediyesi tarafından yaptırılan yeni hizmet binasında ziyaretçi ve okuyucuların hizmetine sunulmuştur.²⁹

1- Anadolu Medeniyetleri Bölümü ³⁰

Anadolu'da yaşamış toplum ve kültürle ait eserler bulunmaktadır. Araştırma ve kazılarla ortaya çıkarılan çeşitli arkeolojik ve kültürel materyaller, kronolojik olarak sergilenmiştir. İslâm öncesi ve İslami dönemlere ait paralar, sikkeler, kaimeler (Osmanlı dönemi kağıt parası), T.C. Merkez Bankası'nın tam emisyon banknotları, modern müzecilik anlayışına uygun olarak ziyaretçilere sunulmuştur. Burada, M.Ö. 9-7 binli yıllara ait eserler; Eski Tunç Çağı, Hitit, Friglerin el ve ev eşyaları; Emevi, Abbasi, Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu, Beylikler, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerine ait birbirinden kıymetli materyaller de yer almıştır. ³¹

2- Etnografya Bölümü³²

Türk-İslâm kültür, sanat ve medeniyetinin kıymetli materyalleri olan, çoğu halk sanatlarının nefis örneklerini bu bölümde görmeniz mümkündür. Yüzyıllar

²⁸ <http://www.konya.bel.tr.koyunoğlu>, Erişim Tarihi: 22.03.2010

²⁹ Resim-15

³⁰ Resim-16-17

³¹ Yaşar H.Doğan S.(2003) "A.R.İzzet Koyunoğlu Şehir Müzesi ve Kütüphanesi Rehberi", Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları,sh.11, Konya

³² Resim-18-19

boyunca el ve ev eşyası olarak günlük yaşantıda kullanılmış bu seçkin objeler arasında kadın ve erkek kıyafetleri, halı, kilim, cicim, sumak, kese, çorap, mendil, yağlık, peşgir, kumaş gibi dokumalar; ok, yay, kılıç ve ateşli silahlar sergilenmektedir.

Mezhep, tarikat ve fikri akımlara ait eşyalar, son derece ilgi çekicidirler. Mühürler, tespihler, güzel ev ve mutfak eşyaları; takılar, süs malzemeleri; Nimet Uzluk, Lütfi F. Tuncel' in bağışladığı değerli el işleri, oyalar, nakışlar da burada teşhir edilmektedir.

3- Hat ve Tematik sergiler Bölümü ³³

Müze binasının doğu yönünde kalan büyük salon Hat eserlerine ayrılmıştır. Çeşitli ekollere, dönemlere, üsluplara, türlere ait birbirinden güzel hüsn-i hat (Calligraphie) örnekleri duvar ve vitrinleri süslemektedir. İsmail Zühdü, Rakım, Hafız Osman, İmad, Aziz, Mustafa İzzet, Şefik, Sami, Yesari, Yesari-zâde gibi daha birçok ünlü hattatın şaheserleri, meraklılarına göz ve gönül ziyafeti sunmaktadır.

Minyatür, resim, ebrû, âhar, tezhip, katı', cilt sanatlarından nefis örnekler mühürler, yağlı boya tablolar, fermanlar, beratlar, hat bölümüne ayrı bir değer kazandırmıştır.

Eski Konya fotoğrafları, Selçuklu sultanları minyatürleri, “Konya Fotoğraf yarışması sergisi” fotoğrafları gibi konulu sergiler yer almaktadır.

4- Tabiat Tarihi Bölümü ³⁴

Çeşitli çağlara ait fosiller, silisler, taşlaşmış deniz hayvanları ve ürünleri; volkan bombası, taş, metal ve cam kalıntıları, eşyalar bu bölümdedir. MTA ve Etibank gibi kuruluşların araştırma ve kazılarda elde ettiği mineraller, vitrinlerdedir. Avcılar tarafından armağan edilen av hayvanları, çeşitli kuşlar, doldurulmuş örnekleriyle bölüm zevkle gezilmektedir.

5- Konya Evi ³⁵

Müze bahçesinin batı ucunda yer alan “Konya Evi” A. R. İzzet Koyunoğlu'nun

doğup büyüdüğü ve vefat ettiği evdir. Aynı zamanda ilk müze binasıdır. Koyunoğlu bu baba evinde 1900'lü yıllardan itibaren topladığı eski eserleri Konya halkının yararına sergilemeye açmış ve gerek yurt içinden gerekse yurt dışından büyük bir ilgi görmüştür. Hatta sergisinden bazı örnekler ve evi yerli ve yabancı basında ve bilim çevrelerinde literatüre girecek kadar önemsenmiştir. Bu ev tipik bir “Konya Evi” örneği olarak Koyunoğlu'nun ölümünden sonra koruma altına alınmış ve aslına uygun olarak restore edildikten sonra yerli ve yabancı ziyaretçilerin hizmetine açılmıştır. Bugün bu ev aslına uygun bir şekilde döşenmiş olup, ziyaretçilerin intibalarına göre benzerleri arasında en ilgi çekenidir.

Ev klasik Türk evi mimarisine göre imar edilmiş, iç sofalı bir plan göstermektedir. Alt katlardan birinde Koyunoğlu'nun şahsi eşyaları ve fotoğraflarıyla kendi hayatından bazı kesitler sunulmaktadır. Hatta öyle ki bazı yerel ve yabancı ünlüler ve devlet adamlarıyla çektiği fotoğraflar o zamanlar müzeye ve Koyunoğlu'nun şahsına gösterilen ilgiyi en güzel bir şekilde gözler önüne sermektedir.

Üst katta ise Koyunoğlu'nun kendi şahsi ve topladığı eşyalar sergilenmekte olup, eski bir Konya Evinde yaşam nasıldı? Eşyalar nasıldı? Nasıl döşenirdi? Bu gibi akla gelen sorular cevabını bulmaktadır.³⁶

6- Koyunoğlu Müzesi Faaliyetleri ³⁷

Kültür ve medeniyetlerin ana kaynağı olan kütüphaneler ve bu kaynakların örneklerinin teşhir edildiği yerler olan müzeler ilim irfan merkezleridir. İlim ve kültürün bir merkezi olarak üzerimize düşen görev, topluma yaşadığı şehrin ve ülkenin kültür değerlerini tanıtmak, hatırlatmak ve toplumun ilim düzeyinin artmasına yardımcı olmaktır.

Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından 1997 yılında Destegül Sanat Kursları açıldı. Osmanlıca, Hat, Tezhip dersleri Destegül Sanat Kursları adı altında Koyunoğlu Müze'sinde verildi. Daha sonraları Türkiye Yazarlar Birliği Konya Şubesi ile ortaklaşa Osmanlı Türkçesi kursları da müzemizde devam etti. Koyunoğlu Müzesi olarak üstlendiğimiz Osmanlı Türkçesi kursları önceki yıllarda

³³ Resim-20-21

³⁴ Resim-22

³⁵ Resim-23-24

³⁶ Merhaba Gazetesi (2009), “Hasan Yaşar’la Koyunoğlu Müzesinde gezinti” , 07.04.2009

³⁷ Resim-25-26-27

başlayan Komek’ğin (Konya Büyükşehir Belediyesi meslek edindirme kursları) bünyesinde yer aldı. Böylece vermiş olduğumuz bu önemli kültür hizmeti ak-samadan daha da çeşitlenerek yoluna devam etti. Halen müzemizin ev sahipliğini üstlendiği Osmanlı Türkçesi, Farsça, Hızlı okuma, Diksiyon, Fotoğrafçılık kursları Komek bünyesinde Koyunoğlu Müzesi’nde kursiyerlere hizmete devam etmektedir.

Müze olarak şehrin hafızasını canlandırmak ve diri tutmak adına anma programları ve sergiler yapıldı. Ünlü tarihçi merhum İbrahim Hakkı Konyalı ile ilgili bir panel Koyunoğlu Müzesi Konferans Salonu’nda düzenlendi.

Müzemizde “Geçmişten günümüze Konya gazete ve kitapları” sergisi yapıldı. Konya basın tarihi ve Konya’daki entelektüel bakışın nereden nereye geldiğini, görsel açıdan gözlemleme imkânı ziyaretçilerimize sunulmuş oldu.

“Konya’ya ait ilgili Osmanlı Beratları ve Vesikaları” sergisi müzemizde gerçekleştirildi. Bu sergi Konya tarihi adına önemli bir sergiydi.

Kutlu Doğum Haftası münasebetiyle, 155 kitaptan oluşan kitap sergisi yapıldı ve Peygamberimizle ilgili makaleler panolarda sergilendi.

Hız. Mevlana’nın 800. doğum yıldönümü münasebetiyle gerçekleştirilen etkinlikler çerçevesinde Müzemizde yaklaşık 400 parça kitaptan oluşan (Yazma ve Osmanlıca ve Türkçe Matbu) “Mevlana Kitapları Sergisi” düzenlendi ve sergide yer alan kitapların ilk sayfalarının fotoğrafları çekilerek “Koyunoğlu Müzesi’ndeki Mevlana Kitapları Sergisi”adıyla bir katalog yayınlandı.

Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı ile birlikte düzenlediğimiz, “Osmanlı Belgelerinde Konya ve Mevlevilik” isimli sergimiz Kültür ve Turizm Bakanı Sayın Ertuğrul Günay ve Arşivler Genel Müdürü Sayın Doç. Dr. Yusuf Sarıнай’ın katılımlarıyla açıldı. Zafer’de Kız Orta Okulu Bahçesi’nde bir hafta süreyle açık kalan sergi oldukça yoğun bir ilgi gördü.

Son olarak Müzemizde ve kütüphanemizde bulunan değerli eserler yayınlandı. Bunlar;

Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesi Yazma Eserler Katalogu,
Koyunoğlu Müzesi’nde Kırk Hadis Mecmuası,
Güfte ve Şiir Mecmuası,
Koyunoğlu Müzesi’nde Tezhipli Kitaplar Albümü,

Koyunoğlu Müzesi’ndeki Hat Levhaları Albümü,
A. R. İzzet Koyunoğlu Şehir Müze ve Kütüphanesi Rehberi,
Koyunoğlu Müzesi’ndeki Mevlana Kitapları Sergisi Katalogu
Konya Salnameleri’dir.³⁸
Osmanlı Belgelerinde Konya ve Mevlana Sergisi Katalogu

7- Kent Müzesine Dönüşüm Projesi

Kurulduğu tarih itibarıyla: tarihi Konya evi, kütüphanesi, konferans salonu ve sergi salonuyla çağdaş ve çok fonksiyonel bir yapı arz eden müze ve kütüphane müzecilik konseptinin değişmesi ve gelişmesiyle emsallerinden geri kalmaktan kurtulamamıştır.

Yıllar önceden İzzet Koyunoğlu’nun Müze ve kütüphanenin adını “Koyunoğlu şehir müzesi ve kitaplığı” olarak belirlemesi şimdilerde şehirlerin kurmaya başladığı kent müzeleri ve kent belleği olgusunun sanki öncüsü olmuştur.

Büyükşehir Belediye Başkanımızın Kültür ve tarih kenti projeleri arasında yer alan Konya Kent Müzesi, Selçuklu Müzesi, Panoramik Mevlana Müzesi, Çatalhöyük Müzesi, Çanakkale Savaşı Panorama Müzesi, Tarihi Mezar Taşları müzelerinin önümüzdeki beş yıl içerisinde gerçekleşecek olması gerçekten heyecan vericidir. Bunlara ilaveten de Konya’nın bir tarım kenti olması sebebiyle bir tarım müzesi kurulabilir ve geçmişten günümüze tarım aletlerinin gelişimi sergilenmelidir.

Mevlâna kültür vadisi içinde yer alan Koyunoğlu müzesinin de bu kültür ve tarih kenti projeleri arasında yeniden ele alınmasının isabetli olacağı kanaatindeyiz.

Özellikle Konya Kent müzesi, Koyunoğlu müzesinin etrafı istimlak edilerek, yenilenerek ve ek binalarla takviye edilerek kent müzesine dönüştürülmesi hem Koyunoğlu müzesinin yaşatılması hem de yeni bir müzenin kurulmasını mümkün kılacaktır.

Müze bahçesinde Konya evi’nin de olması ayrı bir kazanımdır. Akçeme kentsel dönüşümü projesinin, Bizim daha önce hazırlamış olduğumuz “Konya’da bir sokağı Osmanlı dönemine ait özellikleriyle yeniden kurma denemesi” projemi-

³⁸ Konya Salnameleri 1-8 (2008-9),Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Konya.

zin bir yansıması olarak başlamış olması da sevindiricidir. Bu projenin devamı olarak üçler mezarlığı ile Koyunoğlu müzesi arasına mezar taşları müzesinin yapılması çok isabetli olacaktır. Mevlâna kültür merkezi ile Koyunoğlu müzesinin arası istimlak edilerek Çatalhöyük müzesinin yapılmasıyla bu bölge adeta bir müzeler adası haline gelmiş olacaktır. Konya’da ayrı ayrı yerlerde müzeler kurulması yerine bir arada olması(Mısır-Kahire Kale müzeleri) hem işletme hem de ziyaret açısından büyük faydalar ve kolaylıklar sağlayacaktır.

Koyunoğlu müzesinin Mevlana müzesi ve Mevlana kültür merkezi arasında olması yukarıda ifade edilen müzelerin kurulmasını ve çekim merkezi olmasını kolaylaştıracaktır.

Bu projenin gerçekleştirilebilmesi için

- İlim ve kültür adamlarının görüşleri alınmalı,
- Uluslararası bir sempozyum düzenlenmeli.
- Geniş katılımlı bir komisyon kurulmalı,
- İhaleye uluslar arası firmalar da çağırılmalı,
- Eser bağış kampanyaları düzenlenmelidir

Konya yıllardır ilim ve kültür merkezi olmuştur. Bunun en önemli nedenlerinden birisi de Konya’da Önemli kütüphanelerin bulunmasıdır. İplikçi, Sadreddin Konevi Dergâh-ı Mevlana ve Yusuf Ağa kütüphaneleri ilim adamlarını ve araştırmacıları Konya’ya çekmiştir.

Son zamanlarda kütüphanecilik konusunda da Konya’nın geri kaldığı bir gerçektir. Konya’mızda bir milyonluk bir kütüphane kurulması gerçekten bir ihtiyaçtır. Mevlâna kültür vadisi içinde yer alan Koyunoğlu müzesinin kültür ve tarih kenti projeleri arasında yeniden ele alınması sırasında kütüphanenin müzeden ayrı bir bölüm olarak modern ve daha büyük bir binanın yapılması gerekir.

Koyunoğlu Kütüphanesinde küçümsenmeyecek kadar bilgi ve belge ve doküman bulunmaktadır. Kütüphanenin geliştirilmesi ve bilgi- belge merkezi olarak toplumsal tarih alanında uzmanlaşmış bir birim olarak Türkiye’de ve dünyada belli başlı bilgi ağlarıyla etkin bir bağlantı içinde hizmet vermesi mümkün olacaktır.

Bu kütüphanede şu bölümler bulunmalıdır.

- Süreli yayınlar bölümü ve arşivi
- Görme özürlüler bölümü

- Çocuk bölümü
- Konya belleği
- Gezici kütüphane
- Geniş bir bahçesi ve çocuk parkı ve kafeterya

Bölge Yazma eserlerin Konya’da bulunması ise önemli bir kazanımdır. Bölge yazma eserler kütüphanesi de yeni bir yer arayışı içerisinde. Mevlana kültür vadisi içerisinde Konya bölge yazma eserler kütüphanesine de yer verilmesi zenginlik olacaktır. 2000 li yıllarda bizim gündeme getirdiğimiz yazma eser hastanesi projesini kısmen bu kütüphane yerine getirmiştir. Bu merkezin genişletilerek hem Koyunoğlu’nda bulunan eserlerin hem de ülkemizde bulunan diğer yazma ve basma eserlerin restorasyonun yapılması Konya’yı yeniden eski görkemli günlerine hazırlayacaktır.³⁹

B- Konya Kütüphaneleri

Konya’da ilk kütüphane Selçuklu vezirlerinden (2.Kılıçaslan zamanı) Şemseddin Altunaba tarafından İplikçi Medresesinde açılan kütüphanedir. Vakfiyesi olan en eski kütüphanelerden biridir. 1201 tarihli vakfiyesinde; Kütüphaneye mütevellî ve nazırın her yıl vakıf gelirlerinden ayrılan yüz dinar ile layık kitaplar satın alınmasını, kitaplardan faydalanmak isteyen kimselerin kitabın bedeli olan parayı kütüphaneciye vermelerini ve kitabı iade ederken tekrar almalarını şart koşturmuştur. 1898 sayımlarına göre 204 cilt kitap kaydedilmiştir. Medreselerin kapatılmasıyla kitaplar Yusufaga kütüphanesine nakledilmiştir.

Konya’da en eski kütüphanelerden birisi de 1274 yılında Şeyh Sadreddin Konevi kütüphanesidir. Bu kütüphaneye çoğunlukla üvey babası olan İbn-i Arabî’nin kitapları yazdığı eserler konmuştur. Rivayetlere göre dünyanın birçok yerinden bu kitapları tetkik etmek için geldikleri yazılmaktadır. 1475 yılında yapılan sayımda Konevi’nin vakfı olan kitapların sayısı 200 civarındadır. 1898 sayımlarına göre 256 kitap vardır.⁴⁰

1885 tarihli Konya salnamesinde Konya kütüphaneleri ile ilgili şu bilgiler derc edilmiştir. Dergâh-i Hazret-i Mevlana Kütüphanesi: 1300 Adet, Şeyh

³⁹ Merhaba Gazetesi (2009), “Mevlana Kültür Vadisi Projesi içinde Koyunoğlu Şehir Müzesi ve Kütüphanesi ”, Akademik Sayfalar Eki,28/10/2009

⁴⁰ Yaşar H.(2004), Konya’da Kültür ve Edebiyat, Türkiye Yazarlar birliği Konya Şubesi Yayını, sh, 15-20, Konya,

Sadreddin-i Konevi Kütüphanesi: 61 Adet, Yusuf Ağa Kütüphanesi: 572 Adet, Zincirli Medresesi Kütüphanesi: 23 adet, iplikçi cami şerifi kütüphanesi: 34 adet

41

1- Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi

Burdur İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğü'nü sel basması sonucu çok değerli yazma eserlerin zarar görmesi üzerine, ülkemizin çeşitli kütüphanelerinde bulunan değerli yazma koleksiyonlarını bir araya toplamak, bakım ve onarımlarının yapılmasını sağlamak, eserleri uygun ortamlarda muhafaza ederek araştırmacıların hizmetine sunmak amacıyla kütüphanenin kurulmasına karar verilmiştir.

20 Temmuz 1984 tarihinde zamanın Kültür ve Turizm Bakanı Mükerrrem TAŞÇIOĞLU'nun katıldığı bir törenle açılışı yapılmıştır.⁴²

Kütüphanenin kitaplarının bilgisayar ortamına aktarılması, yerli ve yabancı araştırmacılara büyük kolaylık sağladı. Ayrıca bu kütüphanede, tarihi yazma eserlere orijinaline çok yakın, el işçiliğiyle cilt yapılmaktadır. Yazma ve Nadir Eserler Restorasyon ve Araştırma Merkezi her geçen gün kendini yenilemektedir. Paha biçilmez önemdeki bu eserlerin bir kısmını, özel olarak çelik kasa şeklinde yapılan, ancak 3 ayrı görevlinin bir araya gelmesiyle açılabilen çok özel bir bölümde muhafaza edilmektedir. Bu özel bölmedeki eserler, hırsızlık, yangın, deprem gibi doğal afetlere karşı tam korumalı ve içinde nem dengeleyici özel düzenek ile de eserler tam olarak koruma altına alınmaktadır.⁴³

2- Yusufaga Yazma Eserler Kütüphanesi

Yusuf Ağa, Darphane Emni ve Valide Sultan Kethüdası olduğu sırada bu kütüphaneyi yaptırmıştır. Bina emni Mehmet Sadık'tır. Bina 17 Ocak 1795 (25 Cemaziyelahir 1209) yılında inşa edilmiştir.⁴⁴ Üç adet vakfiyesinden kütüphanede bir tanesi mevcuttur.

⁴¹ Konya Salnamesi def'a 18(1302), , sh. 161-163 ,Konya

⁴² CEYLAN M(1985),”Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Kuruluş ve Çalışmaları”, Yeni Meram Gazetesi,Konya 23/05/1985.

⁴³ Şahin B.(2008) “Cumhuriyet Dönemi Konya Kütüphaneleri” Konya Ticaret Odası yayınları, Konya Kitabı XI,sh.281,Konya

⁴⁴ ÖNDER M(1949),”Selçuklular ve Osmanlılar Devrinde Konya kütüphaneleri” Konya Dergisi S.84,s.6

Cumhuriyet dönemiyle birlikte yazma ve arap harfli matbu kitaplar burada toplanmıştır.⁴⁵ Şu anda Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Müdürlüğüne bağlı olarak hizmet vermektedir.

Kütüphane 1927 yılından sonra Mevlana Müzesi kitaplığı ile birleştirilmiş ve bina Memurlar Kooperatifi'ne tahsis edilmiştir

Yusuf Ağa Kütüphanesi'nde 3.185'i yazma 8.631'i de matbu olmak üzere toplam 11.816 adet kitap mevcuttur. . Konevi kütüphanesi buraya nakledilmiştir. Bunlar 168 kitaptır.⁴⁶

Kütüphanedeki el yazması eserlerin tamamı dijital ortama aktarılmış durumdadır. Bu rakam da 666.013 poza, yani 1.332.026 sayfaya tekabül etmektedir. Ayrıca 216 eserin de mikrofilmli vardır. 2007 Yılından itibaren Nadir Matbu eserlerin de dijital kopyaları çekilmeye başlanmıştır.

3- Mevlana Müzesi İhtisas Kütüphanesi

Mevlânâ Dergâhı'nda ilk kütüphane 25. Postnişin Mehmed Said Hemdem Çelebi (1222–1275)-(M.1807–1858) tarafından 1272 (M.1855) tarihinde kurulmuştur. Mevlevî kaynaklarına göre Hemdem Çelebi şair, muhaddis, müfessir, hattat ve mesnevîhandır. Çelebi'nin Fatih Tezkiresin'de Arapça, Farsça ve Türkçe şiirlerinden örnekler yer almaktadır.

Mevlevî Dergâhı Müze olarak 1926 yılında açılınca binanın güney bölümünde, Yeşil Türbe'nin hemen altında yer alan Çelebi Dairesi bölümünün kütüphane yapılmasına karar verilmiş ve kitaplar buraya taşınmıştır. Müze'nin resmi açılışından sonra Mevlânâ Müzesi (Konya Asar-ı Atike Müzesi) Kütüphanesi içinde 27 Mayıs 1927 Pazar günü saat 14.00 de ayrıca bir de resmi açılış yapılmıştır. Daha sonraları, Abdülbaki Gölpınarlı, Mehmet Önder ve daha birçok bağışla Kütüphane Konya'nın en zengin kütüphaneleri arasına girmiştir.

4- Konya İl Halk Kütüphanesi

İlk defa “Milli Kütüphane” adı ile 1910 yılında Konya Valisi Muammer Bey'in öncülüğü ile eski Rehberi Hürriyet Okulu içinde bir binada kurulmuştur. Kü-

⁴⁵ ÖNDER M. (1952),Konya Maarifi Tarihi,Ülkü Matbaası,s.80.Konya

⁴⁶ Arabacı C.(2002)Yusufaga Kütüphanesi ve Kütüphanecilik Anlayışının Dünü üzerine”, Bilgi Yolu Dergisi S.2,s1.Konya

tüphanenin 1919 yılından itibaren Özel İdare'ye bağlı olarak uzun yıllar hizmet vermiştir. "Konya Kütüphanesi Özel İdareye bağlı kaldığı günlerde hiç de ilgi görmemiştir. Memurlar maaşlarını alamamışlar, kütüphanelere ödenek verilmemiştir. Kitap ve tesis ihtiyaçları karşılanmamıştır.

1968 yılına kadar Konya Halk Kütüphanesi'nin kitap mevcudu bile 15 bin civarında idi. Bu rakamın içinde Halkevi kütüphanesinin ve Yusufaga kütüphanesinin kitap mevcutları da dahildir. 1972 senesinde Konya Kütüphanelerinin kitap mevcutları 70 bine yaklaşmaktadır. Demirbaş eşyaların değeri ise milyonun üzerindedir.

Türkiye kütüphanelerinin kaderi, Milli Eğitim Banklığı el attıktan sonra biraz değişmeye başlamıştır. 1946 yılından sonra kütüphaneler gerçek kişiliklerine bürünmek ve hizmetlerini geniş şekilde halka yaymak imkanı bulmuşlardır. Kütüphane sırayla Maarif evlerine, Şerafettin Camii yakınında bir binaya, Vali İzzet Bey zamanında da Hacı Hasan Camii ne taşınmıştır.

Uzun yıllar Hacı Hasan Camii'nde kalan Kütüphane kuruluş hazırlıklarını burada tamamlamıştır. 1947 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü emrinde "Konya Umumi Kütüphanesi" adıyla çalışmaya başlamıştır.

1950 yılında, daha sonra yıkılmış olan Alaeddin Tepesi'ndeki Halkevi binasının bir katına taşınmış, 1955 yılında da Anıt alanındaki Halkevi Kütüphanesini de içine alarak hizmete girmiştir. Bu bina halen Devlet Tiyatrosu olarak kullanılmaktadır.⁴⁷

1978 yılında Mevlana Tetkikleri Enstitüsü olarak yapılan bugünkü hizmet verdiği binaya taşınmıştır.⁴⁸

5- Selçuk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi

Selçuk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi değerli bilim adamı Hamdi Ragıp ATADEMİR'in 26 bin cilt civarındaki kütüphanesini üniversiteye bağışlaması

⁴⁷ YILMAZ B., (2001)"Konya İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğü" Bilgi Yolu,S1, ,s.5, Konya

⁴⁸ BİNGÖL H. (1961),"xvii. Kütüphane Haftasında Konya Kütüphaneleri" 17. Kütüphane Haftası Atatürk Yılı Özel Sayısı, ,s.10. Konya

ile 1977'de kurulmuştur. Değerli katkılarından dolayı 13.10.1977 tarih ve 77/38 sayılı senato kararı ile Üniversite Kütüphanesi'ne; "Atademir Kütüphanesi" ismi verilmiştir. Atademir Kütüphanesi, ilk olarak 1978 yılında şehir merkezinde Zindankale semtindeki Fen-Edebiyat Fakültesi bahçesinde bir barakada hizmet vermeye başlamıştır. Uzun yıllar barakada hizmet veren Atademir Kütüphanesi fakültelerin kampuse taşınmasıyla birlikte binası tamamlanmadığı için 1998 yılında lojmanlara taşınmıştır. Bir yıl sonra inşaatı tamamlanarak bugünkü binasına taşınmış, kısa sürede bu kitaplar bilgisayar ortamına aktarılacak 2000–2001 eğitim ve öğretim yılında Selçuk Üniversitesi Merkez Kütüphane adı ile kullanıcılara hizmet vermeye başlamıştır.⁴⁹.

6- Hayra Hizmet Vakfı Kütüphanesi

Hayra Hizmet Vakfı Kütüphanesi'nin kuruluşu 1970'li yıllarda gerçekleşmiştir. Konya'nın tanınmış simalarından ve Vakıf başkanı olan Hasan Hüseyin VAROL'un sahip olduğu 3.000 adet kitabını bağışlamak suretiyle ve kişisel gayretleriyle başlayan bu hizmet, 1975 yılında kurulan ve o günden bu güne birçok sosyal ve kültürel hizmetlere imzasını atan Hayra Hizmet Vakfı'nın bünyesine alınmıştır. 1975 yılından itibaren "Hayra Hizmet Vakfı Kütüphanesi" ismi altında hizmetine devam etmektedir.

Kütüphanenin her türlü finans desteği Hayra Hizmet Vakfı tarafından karşılanmaktadır. Yeni kitap temininin büyük bölümü satın almak suretiyle gerçekleştirilmektedir. Ancak bazı önemli ilim adamlarımızın kitap bağış yoluyla yaptıkları destek de kütüphanenin bugünkü haline gelmesindeki en önemli faktörlerden biri olmuştur.

7-Selçuklu Belediyesi Kütüphaneleri

Selçuklu Belediyesine ait Halk ve Çocuk Kütüphaneleri; Dumlupınar Mahallesi(Açılışı:2003) Rauf Orbay Mahallesi (Açılışı:2004), Akşemsettin Mahallesi, (Açılışı:2002006) Ahmet Keleşoğlu Kültür Merkezi (Açılışı:2007) ve Şeker Mahallesi(Açılışı:200) Bosnahersek Mahallesi (Açılışı:2008-) de bulunuyor. Bunlara ilave olarak; Yukarı Pınarbaşı, Aşağı Pınarbaşı, Tatköy ve Sille'de ilköğretim okullarında kütüphaneleri bulunmaktadır.

⁴⁹ KORKMAZ C.(2006).„Muhammet KIZIL,“ Selçuk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi” Bilgi Yolu Dergisi,S.9,,s.186. Konya

Kitap okumak isteyen ve istediği kitabı bulamayanların kütüphanelere başvurma-
ması halinde istedikleri kitap temin edilerek kütüphane raflarında yerini almak-
tadır.⁵⁰

B-KOYUNOĞLU KÜTÜPHANESİ⁵¹

Konya Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı bünye-
sinde faaliyet gösteren Koyunoğlu Şehir Müze ve Kütüphanesi Ahmet Rasih
İzzet Koyunoğlu tarafından kuruldu.

Koyunoğlu Kütüphanesi ana hatlarıyla yazma eserler bölümü, Türkçe ve Os-
manlıca matbu kitaplar bölümü, süreli yayınlar ve arşiv bölümü bulunmaktadır.

Koyunoğlu Kütüphanesi, şahısların bağışlarıyla oluşturulan değerli ve zengin
bir arşive de sahiptir; İzzet Koyunoğlu ve Selçuk Es'in arşivlerinde bulunan
belge ve fotoğraflar Konya açısından büyük öneme sahiptir. Arşivde 5391 adet
fotoğraf ve kartpostal, 6086 adet genel evrak olarak doküman bulunmaktadır

A.R.İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi'nde bulunan süreli yayınlar bölümü ise,
yerel ve ulusal basın olmak üzere 1920'li yıllardan başlayarak kesintili bazen de
sıra halinde günümüze kadar gelmiş ve halen devam ettirilmektedir. Konya'nın
ilk yerel gazetelerinden Selçuk, Ekekon, Babalık gazeteleri bu arşivden birkaçı-
dır. 1467 adet gazete ve 2825 adet dergi arşivi bulunmaktadır. Ulusal ve yerel
gazeteler, kütüphanenin cilt hanesinde her ay düzenli olarak ciltlenir. Bu ciltler
arşivlenerek güncellenmektedir. Konya'nın en geniş ve düzenli olarak güncelle-
nen gazete arşivine sahip bulunmaktadır.

Koyunoğlu Kütüphanesi kitap bağışlayanların isimleri adı altında şu bölümlere
ayrılmıştır;

1- A.R.İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi Ve Arşivi⁵²

Çok değerli el yazması, Osmanlıca ve Türkçe matbu eserlere sahip bulunan

⁵⁰ A.g.e.(2008) "Cumhuriyet Dönemi Konya Kütüphaneleri" Konya Ticaret Odası ya-
yınları, Konya Kitabı XI,sh.281,Konya

⁵¹ Resim-28

⁵² Resim-29-30

İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi'nde; genel olarak tarih, sanat tarihi, edebiyat,
Konya tarihi ve folkloru, musiki, fen bilimleri alanlarında kitaplar bulunmakta-
dır.6066 adet elyazması ve 6572 adet Osmanlıca matbu eser okuyucuya hizmet
vermektedir. Koyunoğlu, saklayıp muhafaza ettiği birçok evrakla da güzel bir
arşiv oluşturarak gelecek nesillere ışık tutmuştur.

Koleksiyonun en önemli bölümünü el yazma eserler oluşturmaktadır. Bunlar-
dan bir kaçını sayacak olursak; 16. Yüzyıla ait Hekim Bereket'in Tuhfe-i
Mübarizi adlı yazma eser, spor hekimliği üzerine dikkat çekici bilgiler vermek-
tedir. Bu kitap üzerinde yüksek lisans ve doktora çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca
İmam Gazali'nin İhya-u Ulumuddin adlı kitabının 583 hicri tarihli yazma nü-
hası, III. Selim'in Konya imarethanesi vakfiyesi, yüzlerce yazma divan ve özel-
likle Yunus Emre divanı (en eski nüshalarda birisi) , 1317 tarihli Sultan Abdül-
hamit'e takdim edilmiş Muhtasar Osmanlı Tarihi, Bunlar arasında Sultan Ala-
eddin'nin Osman Gaziye göndermiş olduğu beratı da sayabiliriz. Şiir ve cönk
mecmuaları, özellikle Mihrimah Sultana verilen şiir mecmuası. Dünyada tek
nüsha olan Ebu Ömer Yusuf bin Abdullah'ın Hadisi Şerif Kitabı (Kitabun fi
Ecvibet'l- müstevî'be) .Kanuni Sultan Süleyman ve İkinci Sultan Selim dönem-
lerinde Şeyhülislamlık yapmış Ebusuud Efendinin kendi imzalarını taşıyan el
yazmaları vardır. Ayrıca tefsir hadis fıkıh, Arapça kavait kitapları ve daha nice
ünik değerdeki yazma eserler bulunmaktadır.

Koyunoğlu Kütüphanesi arşivinde bulunan arşiv malzemelerinden bazıları
şunlardır; T.C. D. D.'na ait muhtelif evrak, Çeşitli gazete ve dergilerden muhte-
lif tarihi olaylarla ilgili küpürler ve fotoğraflar, Haritalar, Türkiye Ticaret Oda-
sı'na ait raporlar, Musiki kitapçıkları, Arkeoloji ile ilgili gazete küpürleri, Fran-
sız Demiryollarına ait evraklar, Fotoğraflar, davetiyeler ve takvim sayfaları.

2- Selçuk Es Kütüphanesi Ve Arşivi

Selçuk Es, zengin kütüphane, arşiv ve koleksiyonlarını sağlığında Koyunoğlu
Müzesi'ne bağışladı. Selçuk Es bağışladıkları eserlerin sergilenmesini göreme-
den 5 Eylül 1980 tarihinde vefat etti

Selçuk Es'in Kütüphanesi'nde 3513 matbu ve 130 adet yazma eser, sayısız gaze-
te ve dergi, 300 adet taş plak bulunmaktadır. Çok çeşitlilik arz eden Selçuk Es
Arşivi'nde ilk sırayı fotoğraflar alır. Billhassa son dönem Osmanlı devrinden
başlamak üzere Cumhuriyet'ten sonra 1970'li yıllara kadar uzanan bir süreç

içinde Konya'nın mimari, demografik yapısı, giyim kuşam, toplu taşıma ve şehircilik gibi çok çeşitli açıdan geçirdiği gelişim ve değişim belirli bir kronolojik sıra içinde muhafaza edilmektedir. Ayrıca önemli sayıda Atatürk'le ilgili fotoğrafları da vardır. "Fotoğraflarla Geçmişte Konya " albümünün çoğu bu arşivden sağlanmıştır.

Selçuk Es'in arşivinde en önemli yoğunluğu oluşturan ikinci cins arşiv malzemesi de muhtelif kartpostallardır. Gerek Anadolu'nun gerekse dünyanın çok çeşitli bölgelerine ait tarihi ve turistik yerler, giyim kuşam üzerine çeşitlemeler muhtelif kartpostallar arşivi içinde yer almaktadır.

Arşivinde önemli sayılabilecek diğer bir grubu Konya'nın askeri, adli, beledi, Millet Meclisi, Valilik ile ilgili yazı ve vesikaları ile çeşitli dönemlere ait belediye seçimi, senato seçimi, muhtar seçimi ile ilgili evraklar oluşturmaktadır. Bu grup içinde çeşitli dönemlerde milletvekili olmuş kimseler ait evraklarda vardır.

Yurdumuz ve Konya ile ilgili istatistikî bilgi ve fotoğrafların oluşturduğu arşiv bilgileri ise hemen, hemen bulunamayacak nitelikte olup araştırmacılara büyük yardım sağlamaktadır.

Ayrıca babası Kazım Gürel'in çeşitli gazetelerde çıkmış yazılarının orijinaleri bu arşivde saklanmaktadır. Kazım Gürel'in Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koralan ile ilgili mektupları bu arşiv içindedir.

3- Mehmet Önder Kütüphanesi Ve Arşivi

Mehmet Önder'in Türk Kültürü ve sanat tarihi ile ilgili yayınlanmış 74 kitabı ve bine yakın makalesi vardır. Mehmet Önder bin bir emekle topladığı değerli kitap ve arşivini vefatından önce 1986 senesinde Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesine hibe etti.

Mehmet Önder Kütüphanesi'nde bulunan kitaplar genellikle Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı yayınlarındandır. Ekserisi kültür ağırlıklı toplam 4972 adet eser bulunmaktadır.

Kütüphanemizdeki arşivi ise kendisinin katılmış olduğu sempozyum, panel, konferans ve verdiği bildiriler konusunda tanıtıcı davetiyelerden oluşmaktadır.

4-Ahmet Kutsi Ve Mehmet Eminoğlu Kütüphanesi Ve Arşivi ⁵³

Katar Devleti Terbiye ve Eğitim Bakanlığı hocalarından Ahmet Kudsi Eminoğlu 2003 yılında yılında değerli eserlerini Koyunoğlu Şehir Müze ve Kütüphanesi'ne bağışladı.

Ahmet Kutsi ve Mehmet Eminoğlu Kütüphanesi'nde Arapça Tarih ve ilahiyat konularının ağırlıkta olduğu 2375 eser bulunmaktadır.

Ahmet Kutsi ve Mehmet Eminoğlu arşivinde Osmanlı dönemine ait tapular, askere alınma belgeleri, mukavelenameler, Arapça ve Osmanlıca mektuplar, şecere fotokopileri, küçük risaleler halinde el yazma kitaplardan sayfalar ve davetiyeler bulunmaktadır.

5- Diğer Bağışlar

Osman Özdemir, İbrahim Küçüktağı, Nihan Küçükyıldız, Hasan Yüğrük, Mustafa Parlaktürk, Lütfi Tuncel, Ahmet Akyol tarafından yapılan bağışlar A.R.İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi için büyük öneme sahiptir. Yapılan bağışlarla Koyunoğlu Kütüphanesi zenginleşmeye devam etmektedir. Şayet önü açılacak ve ilim adamlarına güven verilecek olursa çok ciddi bağışların kütüphaneleri doldurması içten bile değildir.

III-KONYA İLİ İLGİLİ KAYNAKLAR

1- Konya Mezar Taşları:

1- Eminoğlu M.(1990) "Sırçalı mezar anıtları müzesinde bulunan mezar taşları" (Fotokopi halinde baskısı yapılmadı)

2- Bakırcı N. (2006) "Mevlevi Mezar Taşları" Rumi Yayıncılık,Konya

3-Kara H. Kuru Ş.(2000)"Konya'nın Tarihi Mezarlıkları Ve Mezar Taşlarından örnekler" Meram belediyesi Yayınları, Konya

4-Konya'da Tarihi mezarlıklardan olan Üçler,Hacıfettah ve Musalla mezarlıklarında bulunan mezar taşları Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından Mezarlık Bilgi Sistemi projesi çerçevesinde fotoğrafları çekildi ve çevirisi yaptırıldı.

5-Başkan. S.(1996), "Karamanoğulları Dönemi Konya Mezar Taşları" Kültür Bakanlığı, Ankara

6-Kayalı, M.(2009)"Mezar Taşları Bibliyografyası",Yüksek lisan tezi, Ankara

2- Konya şer'i Sicilleri

Şer'ie Sicilleri, ait oldukları yerleşim birimlerinin Osmanlı Dönemi'ndeki en önemli sosyal, ekonomik, kültürel, dini ve adli kaynakları arasında yer alır.

Konya Şer'ie Sicilleri; 970 -1314 yılları arasında yazılmış 151 defterden oluşmaktadır. Özellikle Selçuklu medeniyetinin tarihi mirası ve kültürel birikimine sahip, bir Orta Anadolu Türk şehrinin asırlarca devam eden gelişim, değişim ve dönüşüm serüveninde geçirdiği ve töreleri izlememiz için adeta bir laboratuvar vazifesi ifâ etmektedir.

Uzun süre Konya Mevlana Müzesi'nde bekleyen siciller; 1991'de Kültür Bakanlığı'nın emri ile Milli Kütüphane'ye nakledilmiştir. Nakledilen Konya vilayetine ait bu 351 defterden 151'i Konya merkez ve köylerine aittir. Kanaatimizce; bu defterlerle birlikte; Konya'ya ait Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan 1841 tarihinde yazılmış Temattuât Defterleri ile Vilayet Gelen-Gideni'ne ait belgelerin toplanması, şehir tarihçiliği için büyük önem arz etmektedir.⁵⁴ Şu Ana kadar 3 Adet Defterin çevirisi yayınlandı.⁵⁵ Konya Büyükşehir Belediyesi Koyunoğlu Müzesi aracılığı ile Araştırmacı yazar Mehmet Eminoğlu, Konya Şer'ie Sicilleri çevirilerine devam etmektedir.

3- Konya Salnameleri

Salname, bir senelik hadiseleri topluca göstermek üzere tertip olunmuş eserler için kullanılan bir tabirdir. Bu tabirin bugünkü karşılığı yıllıktır.

İlki 1285 hicri / 1868 miladi ve sonuncusu da 1332 h. /1914 m. Tarihlerinde neşredilen Konya salnameleri 30 sayıdan oluşmaktadır. 1-1285- 2-1286- 3-1287- 4-1288-5-1289- 6-1290- 7-1291-8-1292-9-1293-10-1294- 11-1295-12-1296- 13-..14-1298- 16-1300- 17-1301- 18-1302- 19-1303- 20-1304- 21-1305- 22-1306-23-1307- 24-1309- 25-1310-26-1312- 27-1314- 28-1317- 29-1322- 30-1330.

Konya, Karaman, Niğde, Aksaray, Antalya, Mersin, Burdur, Nevşehir ve Isparta illerini kapsayan salnameler İçanadolu, Ege ve Akdeniz bölgelerinde birçok vilayet hakkında önemli bilgiler içermektedir.

⁵⁴Şer'i Siciller, Türk dünyası araştırmaları vakfı1.c.sh.60 , s. 1988,İstanbul

⁵⁵ Sak İ.,(2003)''10 numaralı Konya şer'ie sicili'', Selçuklu Belediyesi Yayınları,Konya

Salnamelerde, vilayetin idari taksimatı, memur listeleri mahalli tarih ve coğrafyası, eski eserleri, ticari ve ekonomik faaliyetleri, nüfus, eğitim, kütüphaneler v.b pek çok konuda önemli bilgiler yer almaktadır.

Konya Salnamelerinin tamamının çevirisi yapılmış, hem dijital ortamda hem de bilgisayar çıktısı Koyunoğlu kütüphanesi demirbaşında kayıt altındadır. Aynı zamanda Osmanlıca salname kayıtları da arşivde yerini almıştır. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Daire Başkanlığı da şu ana kadar 8 adet salnamenin tıpkıbasımı ve çevirisini yayınlamıştır. Diğer sayılarda yayınlanmayı beklemektedir.

4- Konya Gazete-mecmua ve bibliyografyaları

Bibliyografya çalışmaları bir konu ve bir şehir hakkında yapılan en kapsamlı çalışmalardır. Bir şehrin en iyi şekilde tanınması ve tanıtılması bu çalışmalara bağlıdır. Şehir hakkında kim ne yapmış, ne yazmış, ne konuşmuş bu gerçekten merak edilecek bir konudur. Bu konuda yapılmış çalışmalar.

1-Muzaffer Erdoğan, İzahlı Konya Bibliyografyası, Konya 1952

2-Yaşar Erdemir,Saim Cirtil,,Selda Özgün, Konya Bibliyografyası-1 , Konya 2003

3-Ahmet Kuş, Cumhuriyet döneminde yayınlanan Konya ile ilgili tarih, kültür ve sanat konulu kitaplar. İpekyolu Konya kitabı, IX, sh.247,Konya 2009

4-Mehmet Önder, Konya Matbuat Tarihi, Konya 1962,sh.1

5-Konya Basın Tarihi(2009): Caner Arabacı, Bünyamin Ayhan, Palet Yayınları, İkinci Baskı, Konya

5- Konya Ansiklopedisi

Konya'da ilk ansiklopedi çalışmalarını merhum Selçuk Es (1911–1980) başlatmıştır. Yarım kalan ve on cilt hâlinde Konya Büyükşehir Belediyesi Koyunoğlu Kütüphanesi'nde muhafaza edilen bu ansiklopedi, M. Ali Uz tarafından taranıp, bir Konya Ansiklopedisi hazırlanması durumunda, bu ansiklopediye alınması gereken maddeler seçilerek iki cilt olarak yayıma hazır hâle getirilmiştir. Bir başka çalışma da rahmetli N. Yalçın Dikilitaş (1944–2004)'ın Konya Ansiklopedisi'dir. Epeyce bilgi ve doküman toplamasına rağmen onun ömrü de bu çalışmasını tamamlamaya yetmemiştir. On yıl kadar önce Konya'nın önemli akademisyen ve araştırmacılarından oluşan bir grubun zamanın Konya Büyükşehir Belediyesi nezdinde yaptıkları girişimden da bir sonuç alınamamıştır.

Söz Konya'nın ansiklopedi macerasına gelmişken bir Konya Ansiklopedisi'nin alt yapısını oluşturacak eserleri bırakıp giden bazı hayırhah Konyalı kalemleri de anmadan geçemeyeceğiz. Zira Osmanlı Döneminde yetişip, meyvelerini Cumhuriyet Döneminde veren bu fedakâr neslin çalışmaları olmasaydı ansiklopedi çalışmaları neredeyse imkânsız hâlâ gelirdi. Bu sebeple Veli Sabri Uyar, Faik Soyman, Abdülkadir Erdoğan, M. Ferit Uğur, M. Muhlis Koner, İbrahim Hakkı Konyalı, Mahmut Sural, Kemal Akça, S. Nüzhet Ergun ile bunların Cumhuriyet Döneminden artçıları Uzluk kardeşlerle, Mehmet Önder'i rahmet ve minnetle anıyoruz. Bunların bazı eserleri Konya için hâlâ tek kaynaktır.

2008 yılının son aylarında Konya Büyükşehir Belediyesi Konya Ansiklopedisi çalışmalarını yeniden başlattı. Hemen oluşturulan yayın kurulu sırtını Selçuk Üniversitesine yaslarken Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi bir elinin, Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi de diğer elinin altında hizmete amadeydi. Yayın kurulu ilk iş olarak yayımlanmış birkaç şehir ansiklopedisiyle çok tanınmış bazı genel kültür ansiklopedilerini inceledikten sonra biçim ve içeriği hususunda Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'ni örnek alma kararına vardı. Bu doğrultuda Diyanet Vakfı ve İSAM genel merkezleri ile sıcak bir diyalog başlatıldı. Hatta bu yakın ilişki sonucu İslam Ansiklopedisi'nden istenilen maddelerin alınabilmesi hususunda mutabakata varılarak gereken izin sağlandı. Yayın kurulu bunların dışında –yeri geldikçe- TBMM, Genel Kurmay Başkanlığı, Konya Valiliği ile genel müdürlük veya bölge müdürlüğü düzeyinde kamu kurum ve kuruluşlarıyla da işbirliği içinde oldu.⁵⁶

Bundan sonraki aşamada Konya'nın tarihini, coğrafyasını, yeraltı ve yerüstü zenginliklerini, dil ve kültürünü hülâsa sahip olduğu bütün maddi ve manevi zenginlik ve birikimi yansıtabilecek bir ansiklopedinin maddelerinin belirlenmesine geçildi. Yukarıda isimleri anılan zevatın kaleminden çıkan bütün eserler sayfa sayfa taranıp fişlendi. Belirlenen maddelerin çokluğu maddeler arasında bir seçim yapmayı, seçilenlerin yazımında da bir sınırlama getirmeyi zaruri kıldı. Daha sonra, müteaddit defalar, Selçuk Üniversitesine bağlı fakültelerin bölüm ve anabilim dalı başkanlarıyla bir araya gelinerek belirlenen maddeleri yazabilecek en uygun akademisyen ve araştırmacılar belirlendi. Büyük bir özveriyle ve Büyükşehir Belediyesinin desteğiyle yapılan çalışmalar neticesinde birinci cilt yayınlandı. Diğer ciltler içinde çalışmalar hızla devam etmektedir.

⁵⁶ “Konya Ansiklopedisi”(2010), Konya Büyükşehir Belediyesi, Konya

KAYNAKÇA:

- Arabacı C., Ayhan B. (2009), “Konya Basın Tarihi” Palet Yayınları, İkinci Baskı, Konya
- (2002), Yusufağa Kütüphanesi ve Kütüphanecilik Anlayışının Dünü üzerine”, Bilgi Yolu Dergisi S.2, s.1. Konya
- Bakırcı N. (2010), “Konya- Mevlana” Çetiner Yayıncılık, s.22, Konya
- BİNGÖL H. (1961), “xvii. Kütüphane Haftasında Konya Kütüphaneleri”
- 17. Kütüphane Haftası Atatürk Yılı Özel Sayısı, Konya
- CEYLAN M (1985), “Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Kuruluş ve Çalışmaları”, Yeni Meram Gazetesi, Konya 23/05/1985.
- <http://www.konya.bel.tr.şehitlik>, Erişim Tarihi: 22.03.2010
- <http://www.konya.bel.tr.koyunoğlu>, Erişim Tarihi: 22.03.2010
- Konya Salnameleri 1-8 (2008-9), Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Konya.
- Konya Salnamesi 30 (1914), sh.580–586, Matbaa ve Kütüphane-i Cihan Daru'l-Hilafe'l Aliyye 1330, Konya
- Konya Ansiklopedisi (2010), Konya Büyükşehir Belediyesi, Konya
- Merhaba Gazetesi (2009), “Hasan Yaşar'la Koyunoğlu Müzesinde gezinti” , 07.04.2009
- Merhaba Gazetesi (2009), “Mevlana Kültür Vadisi Projesi içinde Koyunoğlu Şehir Müzesi ve Kütüphanesi ” , Akademik Sayfalar Eki, 28/10/2009
- Şahin B. (2008) “Cumhuriyet Dönemi Konya Kütüphaneleri” Konya Ticaret Odası yayınları, Konya Kitabı XI, sh.281, Konya
- KORKMAZ C. (2006), Muhammet KIZIL, “ Selçuk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi” Bilgi Yolu Dergisi, S.9, s.186. Konya
- Sak İ. (2003), “10 numaralı Konya şer'îye sicili”, Selçuklu Belediyesi Yayınları, Konya
- Şer'î Siciller, Türk dünyası araştırmaları vakfı 1.c.sh.60, s. 1988, İstanbul
- ÖNDER M (1949), “Selçuklular ve Osmanlılar Devrinde Konya kütüphaneleri” Konya Dergisi S.84, s.6
- (1952), Konya Maarifi Tarihi, Ülkü Matbaası, s.80. Konya
- Özönder H. (1989), “Konya Mevlana Dergâhı”, Kültür Bakanlığı Yayınları, s.3, Ankara
- Yaşar H. Doğan S. (2003) “A.R.İzzet Koyunoğlu Şehir Müzesi ve Kütüphanesi Rehberi”, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, sh.11, Konya
- (2004), Konya'da Kültür ve Edebiyat, Türkiye Yazarlar birliği Konya Şubesi Yayını, sh, 15–20, Konya,
- YILMAZ B., (2001), “Konya İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğü” Bilgi Yolu, S1, s.5, Konya

KENT MÜZELERİ

(BİRİNCİ OTURUM)

SORU- CEVAP- TARTIŞMALAR

Selma ASLAN'ın Katkısı:

Ben Türk Kütüphaneciler Derneğinin eski başkanlarından biriyim. Bütün mesajlarınızın TKD'ne iletileceğinden emin olabilirsiniz. Son oturumda ihtisas kütüphaneleri ile ilgili bazı konuşmalar yapıldığı için bende de bir takım düşünceler uyandı. TOBB Ekonomi Teknoloji üniversitesi olarak TOBB kütüphanesini devraldık. Devraldığımız kütüphanenin bazı kitapları çekirdeğini oluşturmak üzere yerel, sanayi, ticari alanlarda bir koleksiyon yapıyoruz. Bunda koleksiyon gerek oda ve borsaların ürettiği, gerekse yerel olarak o yörenin ticareti ile sanayisi ile ilgili yayınlanmış kitapları bir araya getirme çabası şeklindedir. Konya'da ticaret odası raporlarının dijitalleştirilmesinden bahsedildi. Belki bu konularda ihtisas koleksiyonları oluşturmaya çalışan kütüphanelerde yerel bellek kurumlarının da bir işbirliği söz konusu olacaktır.

Prof. Dr. Ekrem ERDEM'in Katkısı:

Bu fikrin çok faydalı olduğunu düşünüyorum. Belki de bunu en fazla isteyenlerden biri Kayseri'dir.

Semih SEZER'in Sorusu:

Konya Bölge Yazma eserler kütüphanesi müdür yardımcısıyım. Nihat Bey konuşmasının başında müzelerde ihtisas kütüphanelerinin %90 işlev görmediğinden bahsetti. Ama daha sonra ilerleyen bölümlerde kendi müzesindeki faaliyetlerini anlatırken kütüphanenin aktif hale geçtiğinden bahsetti. Acaba kendi imkânları ile mi yaptı, yoksa bakanlık bu konuda yeni bir çalışma mı başlattı? Ayrıca Mustafa Bey Kocaeli'nin arkeolojik bir alan olduğundan bahsetti. Bu günkü Seka arkeolojik bir alanda mı oturuyor? Eğer oturuyorsa üzerindeki yeni müze altındaki arkeolojik sit alanı ile tezat teşkil etmiyor mu?

Nihat ERDOĞAN'ın Cevabı:

Aslında Mardin müzesi kendi bulunduğu alanda bir bölge müzesidir. Siirt, Şırnak, Batman illerindeki bütün arkeolojik kazılar ve oradaki sit alanların hepsi Mardin'e bağlıdır. Oraların müze olamaması sebebiyle Ilısu Barajı'nı kurtarma kazılarını yürütüyoruz. 12'ye yakın kazımız var. Yaklaşık 150- 200'e yakın hocamız ve arkeologlar dahil bir bilim heyeti alanda kazı yapıyor, kazılarda çalışıyor ve onlarla yaptığımız bu çalışma esnasında, yani yayın taraması yapabilmek için İstanbul, İzmir veya yurtdışındaki kaynaklar için o kütüphanelere gitme gereği ve ihtiyacından bahsettiklerinden, Ilısu Barajı kurtarma kazısı bütçesini genel müdürlükle görüşüp bu kaynakların temin edilmesine yönelik bir talepte bulunduk ve çözdük. Yani araştırmacılar bölgeden yayın taraması için İstanbul'a gidiyorlar. Kendi bulunduğu alanda çalışmıyorlar. O bize bir yol gösterdi ve kütüphaneyi o şekilde oluşturduk.

Mustafa ÇAKIR'ın Cevabı:

İzmit'te gerçekten antik kent ile yeni kent üst üstedir. Nereyi kazarsanız zengin bir Roma kalıntısına, Bizans kalıntısına rastlayabilirsiniz. Ancak Seka liman kalıntılarının, sur duvarlarının hemen bitimindeki alana yerleşmiş. Bu yüzden özgün olarak onu da sanayi arkeolojisi adı altında ama asla bundan sonra hiçbir şey yapmadan belki onun içinde bazı arkeolojik buluntuları sergileyerek, o dokuyu dokuyarak bakarsanız tüm İzmit'i kaldırmak gereklidir. İtalya'da kalıntıların üzerine koca görkemli binaları yapma teknikleri var artık. Yani, bazı şeyler aşılmıştır.

Prof. Dr. Rifat YILDIZ'ın Sorusu:

Özel koleksiyonculuğun, özel müzeciliğin gelişmesine kaynak teşkil edebilecek kurumlar, müesseseler neler diye düşündüğümüzde, Türkiye'de ki örneklerine bakmaya çalıştığımızda nerede bu kaynaklar, yani bunların pazarı var mı? Hangi pazarlar özel koleksiyonculuğa mesela efemera denilen bir kavram var ıvır zıvır günlük kullanılan şeyler ve bunların oluşturduğu müzeler var. Hangi pazarlar efemeraların, bunlara dayalı müzelerin oluşumu, özel müze koleksiyonculuğun kaynaklarını oluşturuyorlar. Bu tip pazarlar var mıdır?

Nihat ERDOĞAN'ın Cevabı:

Özel müzeler ve koleksiyonlarının, kültür varlıkları koleksiyonu ile ilgili olarak, II. Abdülhamit sonrası dönemde eserlerin hepsinin yurt içinde dolaşımının serbest olmasına yönelik 2863 sayılı yasa ile, bu konuda kültür varlıklarının ticareti yapılabilir şeklinde kanunlar olması sebebiyle, bu etnografik malzemelerin dolaşımı ile aynı zamanda arkeolojik malzemelerin de yurt içinde alınır satılır bir pazarı oluşturulmuştur. Genelde koleksiyonerlikle ilgili sistem de, koleksiyonerin elindeki malzemelerin dolaşımı ile birlikte değişimi de mümkündür. Ama yasada bir sürü sıkıntılar da var. Mesela müzelerin aldığı eserler için bu eseri nereden buldun sorusunu sormuyoruz. Yasal boşluktan dolayı eserlerin müzeye geliş biçimini yani kazarak, açığa çıkararak gelen eserlerin bile kaynaklarını araştırmıyoruz. Ama yasada bir şahsın koleksiyoner olabilmesi için, elinde bir şekilde eserlerin olması gerekiyor. Biz onu belgeleyip sadece dışına çıkmasına yönelik bir engel koyuyoruz.

Prof. Dr. Rıfat YILDIZ'ın Sorusu:

Hobisi olmayan toplumlar medeniyet yaratamazlar. Başka güzel bir söz; sizin çöpünüz benim servetim olabilir. Toplumda sizde, bende, bizim çocuklarımızda bu merakın, koleksiyonculuğun, özel müzeciliğin yaygınlaşması için bitpazarlarının rolü var mıdır?

Hasan YAŞAR'ın Cevabı:

Ahmet İzzet KOYUNOĞLU bir hobi olarak bu işe başlamış, fakat Türkiye'nin bir siyasi tarihi var, harf devrimi uygulanmış, bazı kitaplar yasaklanmış, bunlar yaşanmış hadiselerdir. İnsanlar yasaklanan kitapları toprağın altına gömerken, kaçırmış, Koyunoğlu toplamış. Belki devlet dairesinde görevli olduğu için, belki de özel hobisi olduğu için toplamış, saklamış ve çok güzel de reklamını yapmış. Maalesef Türkiye'de bir reddi miras yaşanmış. Mesela Osmanlıca dersi verirken insanların eskiden Osmanlıca öğrenmemiş veya öğretilmemiş olduğunu söylüyorum. Osmanlıca öğrenmek bu Cumhuriyete hiçbir zarar vermez, hatta güçlendirir. Dolayısıyla Osmanlı dönemine ait eserlere sahip olmak, onları korumak, onları sergilemek geçmişimizdir. Yani kentin geçmişini öğreneceğiz, geçmişimize sahip çıkacağız ve geleceğimizi de ancak o şekilde inşa edeceğiz. Bu anlamda müzelerin eserleri toplama, koruma ve eğitim görevi vardır. Aslında bu biraz ihmal ediliyor. Müzelerin bir görevi de halkı bu hobilere yönlendirmedir. Bunları toplamaya, bunların değerinin çok önemli olduğunu an-

latmadır. Şu anda çoğunlukla bu eserleri muhafaza görevi yürüyor. Ama aslında tarihi eser bilincini, tarihi objeleri toplama hobisinin bilincini oluşturmak gerekiyor. Bu anlamda kent dostları projeleri, sözlü tarih projeleri önemli rol oynayacaktır. Aslında bu kütüphane ve müzelerin işlevsel hale gelmesini de sağlar. Özellikle belediyeler açısından, toplumda bilinç olduğu zaman, belediyeler toplum ne isterse onu yaparlar. Toplum kütüphane isterse kütüphane yapar. Ama cadde, sokak isterse onu yapar. Dolayısıyla toplumda kitap isteme bilinci, müze isteme bilincini oluşturmanız gerekir.

Nihat ERDOĞAN'ın Cevabı:

Bir şekilde bu koleksiyonları zenginleştirmek için çeşitli şebekeler var. Köylerde, höyüklerde yoğun bir şekilde kaçak kazılar yapılıyor, tahribatlar yapılıyor. Biz her iki ayda bir kuzey Mezopotamya bölgesindeki sit alanlarını denetlediğimizde muhakkak kaçak kazı çukurları ile karşılaşırız. Bu yüzden koleksiyonerliğin denetlenmesi adına daha fazla önlem alınması gerektiğini düşünüyorum.

Mustafa ÇAKIR'ın Cevabı:

Doğal olarak hep korku kanunları yapıyoruz. Yurt dışına kaçırılan Osman HAMDİ Bey'in çok güzel bir yaklaşımı vardır. Bu bakış açısında, koleksiyonerlikte hiç olumlu insanımız yoktur. Hepsinin hırsız olduğuna kilitleniyoruz. Ama koleksiyonerleri zenginleştirmek gerek. Bizim müzelerin depoları ağzına kadar doludur. Bu yüzden kanunlar yeniden düzenlenmelidir.

Dr. Kenan ERZURUM'un Katkısı:

Hasan Bey eski yazılı kitap, yeni basılı kitap gibi bir yaklaşımda bulundu, diğer arkadaşlar ise yeraltındaki geçmiş kültürel varlıkların kazılması, götürülmesi vs. konularına değindiler. Hâlbuki Kent Hafıza Merkezlerinde o geçmiş bilgileri olabilir. Ama bunların dışında giydiklerimiz, yediklerimiz, gelenek olarak köylerimizde anlatılan masallar, hikâyeler, eşkiya hikâyeleri, söylenen ağıtlar bütün bunlar bizim Kent Hafıza Merkezimizi oluşturuyor. Kayseri'de 1930'larda 40'larda hangi masallar anlatılıyordu? Hangi ölüm karşısında hangi ağıtlar yakılıyordu? Kimler o ağıtları yakıyorlardı? Hangi türküler söyleniyordu? Hangi şarkılar söyleniyordu? Bunların tamamı kültürel miraslarımızdır. Kent Hafıza Merkezi dediğimiz olguda budur. Tamam, bundan 500 yıl önce burada kimler yaşamış, hangi evleri yapmış, nasıl beslenmiş, nasıl yaşamış, hangi evlerde otur-

muş, hangi hayvanları beslemiş bütün bunları bilmeliyiz. Ama bundan 30-40 yıl önce ne yapıyorduk, tütünü nasıl sarıyorduk, tabakamız, çakmağımız, çakmak taşımız neydi? Yani bunlar çok da uzaklarda olan şeyler değil. Bunlar bizim toplum olarak böyle bir özelliğimiz olmadığı için toplanamamış. Ama bütün bunlar bizim kültürümüz ya da Kent Hafıza Merkezi dediğimiz olaydır. Bunda da ne devletin nede başkasının bir günahı yoktur. Belki devlet teşvik etmemiş ama Faruk Bey kitapları derlemiş, kimse de kendisini bu konuda yönlendirmemiş. Belki kültürel bir tuhaflık ama bu bizim kişisel eksikliğimiz diye düşünüyorum. Ama bunu nasıl teşvik ederdik açıkçası bilemiyorum.

Nihat ERDOĞAN'ın Katkısı:

Biz şuan Mardin'de hem yemeklerine, hem gelenek göreneklerine yönelik bir sözlü tarih çalışması yapıyoruz. Yine Ilısu barajı altında kalacak köylerdeki yaşamın folklorundan, türkülerine kadar araştırmalar yapılıyor. Bunu Mardin geneline de bir şekilde yayarak, yapılan çalışmaları derleyip yayınlamayı planlıyoruz. Yani müzecilik sadece eser koruma değildir.

Yrd. Doç Dr. İshak KESKİN'in Katkısı:

Konya evi, Kayseri evi gibi bir takım uygulamalar bulunmaktadır. Genel itibarıyla baktığımızda Konya evi ya da Kayseri evi gibi uygulamalar hep varlıklı bir ailenin evini gösteriyor. Sosyal tarih dediğimizde acaba alt tabakadaki bir insanın evi nasıldı sorusunun cevabı hiç arandı mı? Strazburg'a gittiğimizde belediye arşivi ile il arşivinde araştırma yaptım. Belediye arşivinde aynı zamanda bir de sergi vardı. Sthokfield'in 100 yılı diye bir sergi açmışlar. Bir köşede de küçük tek odadan oluşan yatağı, yanı başında bir ahşap sandalyesi, sobası ve duvarındaki bisikleti, çamaşırını asabilecek olduğu bir de askıdan ibaret bir ev örneği sunmuşlar. Herhalde bunun örneklerini de sunmak gerekiyor. Bir ilin varlıklı ailelerinin nasıl yaşadığı, ne giydiği, ne içtiği, hangi kap kacağı kullandığı tabii ki önemlidir. Ama toplumun alt seviyesindeki, bir köydeki fakir bir insan nasıl yaşar, hangi kap kacakları kullanırdı, nasıl bir yatakta yatardı sorularının cevaplarını da arayıp bulmalı ve yerel topluma sunmalıyız.

Faruk YAMAN'ın Katkısı:

Ankara'da her ayın ilk pazar günü bitpazarı kurulur ve ben giderim. İstanbul'da taksim arkaasında bir pazar vardır. Her pazar günü saat 5'de, 6'da ne kadar müzayedeci varsa hep oradadır. Bana kalırsa bu kamu kuruluşundaki

müze müdürleri, kütüphane müdürleri alım güçleri olarak buralara gitmelidir. Şimdi ben Kayseri mutfağı eşyaları koleksiyonuna başladım. Kayseri'de ki evimde bitpazarından aldığım 90'a yakın parça var.

Prof. Dr. Ekrem ERDEM'in Katkısı:

Mardin ile ilgili sunumda dikkatimi çeken 2 konu oldu. Burada ihmallerimizi hem bir kaynak meselesine, hem de bir eğitim meselesine getirdik. Kaynak tahsis meselesi, kaynaklarımızın imkânsızlığıyla mı, yoksa hükümetler olarak buralara verdiğimiz önceliklerle mi alakalıdır. Yani bunlar zaman içerisinde belli kaynaklarla yapılamaz mıydı? Ben merak ediyorum. Bunlara hükümet nezdinde, bir bakan nezdinde bizden daha mı az değer veriliyor? Hayır öylede düşünemiyorum. Acaba bu konuları projelendirilip bu insanlara götürme, önlerine sunma sorunumuz mu var. Bana bir mekanizma sorunu gözüküyor. Açıkçası bu insanlar bizim gibi insanlar ve en az bizim kadar bu konulara değer vermeleri gerekir. Çünkü bunlar ideolojide, siyasette olmayan ülkenin ortak değerleridir. İkincisi üniversitelerde bu konularda birimler var, eğitimler alınıyor, mezunlar veriliyor. Pek çok işletme eğitiminde de anlattığımız konu burada da geçerli oluyor. Peki, eğitimimizin istihdam edilebilirlik boyutunun sıkıntısı yani pratiğe dökülmesi nedir? Diyorsunuz ki tıpta öğrenciler elini kadavraya dokunmadan, işletmede işletmeyi görmeden mezun oluyor. Bu bizim ortak meselemiz. Aynı zamanda YÖK'ün ortak meselesi haline dönüşür. Bundan 10 yıl öncesinde bir hafta sonu, Kadıburhanettin dediğimiz değerimizin etrafında dolaşırken, önüne Ahi Evran Zaviyesi yazılmış yıkık bir yer gördüm. Girdim arka tarafı yıkık ön tarafında birazcık bina duvarları gözüküyor. Arka tarafa geçtiğimde konut olarak çok yüksek çirkin bir binanın yapıldığını gördüm. Oranın ne olduğuna baktığımda, bu inşaatın işçilerinin tüm ihtiyaçlarını burada giderdiklerini gördüm ve sonrasında bu konuda esnaf odalarıyla, büyükşehirle görüştim. Üzerine bir kitap yazdım. Açıkçası bu durumda rahatsız olan bir insan olarak, bireysel olarak ilgilendim ve gördüm ki ses getiriliyor. Yaklaşık bir, bir buçuk sene içerisinde Büyükşehir belediyesi orayı tamir etti ve Ahi Evran ve esnaf müzesi haline getirdi. Bu müzenin karşı tarafında bir petrol istasyonu var. Oraya geçtiğimizde petrol ofisinin etrafında, 7-8 tane bizim soku taşı dediğimiz eski, büyük, alt tarafı dar, yukarısı geniş taşların içerisine yeni çam ağaçları dikilmiş olduğunu gördüm. Bunların ne olduğunu işçilere sordum da, o bölgeyi 1999 yılında 7-8 metre kazdıklarını ve yaklaşık 15 tane soku taşına rastladıklarını, bir kısmını dağıttıklarını, kalanları da saksı yaptıklarını söylediler. Kayseri eski konumuna göre şu an 7-8 metre yükselmiş bir konumdadır. Aynı durum Konya içinde geçerlidir. Bu durum Camikebir ve Hacı Kılıç

camilerinin çukurda olmalarından da anlaşılır. Daha kazacaklar ama taşları bulunca burada bir hazine olduğundan şüpheleniyorlar. Koca koca taşları çıkarıyorlar, içi kireç gibi beyaz malzeme ile dolu, onların içini demir aletlerle boşaltıyorlar ve çam dikeyyorlar. İnandırıcı gibi değil. Nedir bunlar, deri tabaklamasında Anadolu'ya ilk gelen Türklerin kullandıkları malzemeleri mahvettik. Türklerde bir bölgeye öncelikle askerler, akıncılar geliyorlar ve arkasından zanaatkarlar, ilim adamları geliyor. Bunlarda orada medeniyetin alt yapısını oluşturuyorlar. Kayseri'ye gelenlerden de Ahi Evran dediğimiz zat, burada dericilik ve tabakhaneler kuruyor. Eğer o gün birileri getirseydi bunları, burada bizim iktisat tarihi alanında acaba deri tabaklamasında ne yapmışlar konusu analiz edilebilecekti. Sonra uzun uğraşlarla 4-5 tanesini müzenin önüne getirebildik ama diğerlerine ne olduğunu bilmiyorum. Burada aslında ben ne yapabilirim meselesinde hepimiz sosyal sorumluluğumuzda pek çok şeyi yapabiliriz. Böyle bir şeye öncülük edilebilir. Kültürel amaçlı bir kitap yazarak bu bilinci arttırabiliriz. Mesela kâğıtçılıkla ilgili iktisat tarihimize önemli katkı sağlayacak bir araştırma olabilir. Ben zaman zaman gittiğim batı ve doğudaki şehirlere baktığım zaman, ne kadar mirasyedi bir millet olduğumuzu söylüyorum. Bir devletin politikası olarak da burada hakikaten çok üzülüyorum. İstanbul'a üniversite öğrencisi olarak gittiğim zaman Süleymaniye'de bir yığın cami vardı, küçük mescit vardı, bir yığın çeşme vardı ama şimdi yok olup gittiler. Gidin Edirne'ye Beyazıt Külliyesi'ne bakın, bir de gidin Roma'ya bakın. Roma'yı gezdiğiniz zaman açık hava müzesi diyeceğiniz bir şehir, çünkü şehrin tam ortasında küçücük bir taş bulmuşlar ve etrafını örmüşler. Orada korumuşlar. Bu konuda hem bireysel olarak, hem de hükümetleri uyarma olarak önemli sorunumuz var. Kısacası daha yapabileceğimiz çok şey var. Yani herkes bir şeyi yukarı attıkça, bu işlerde çözümsüzlüğe gidiyoruz diyorum.

KENT HAFIZA MERKEZLERİ: KENT İHTİSAS KÜTÜPHANELERİ, KENT ARŞİVLERİ VE KENT MÜZELERİ SEMPOZYUMU

GENEL DEĞERLENDİRME

Prof. Dr. Rıfat YILDIZ
Erciyes Üniversitesi
KAYHAM Müdürü

Bu toplantıların sonucunda geleceğe yönelik anlamlı kararların alınması gerektiği kanaatindeyiz. Bu nedenle tebliğlerin özeti ve neler söylendiğinden ziyade, bunların sonucunda ortaya çıkan mesajın ne olduğu, gelecekte başka neler yapılabilir? Sorularına cevap olarak bir şeyler söylemek istiyoruz.

Hemen hemen her oturumda, kurumlar arasında, kurumların, kütüphanelerin, müzelerin ve arşivlerin kendi içlerinde, bu üç kurumun kendi aralarında, toplam kent hafıza merkezleri olarak, işbirliği konusu ve işbirliği problemi gündeme geldi. Buradan hareket ederek şu öneriyi yapıyorum.

Ama öncelikle bir hareketi başlattığımı sizlere duyurmak istiyorum. Kent hafıza merkezlerine elektronik bazda hizmet eden sistemi kuran şirketin temsilcileri buradalar. Bu arkadaşlarımızdan şu ricada bulundum, "Acaba bizim aramızdaki diyalogun, elektronik ortamda işbirliğinin, paylaşmanın, paylaşma mekanizmasının kurulması için elektronik olarak bir portal oluşturabilir misiniz?" memnuniyetle kabul ettiler. Dolayısıyla bu mekanizma sayesinde deneyimlerimizi, tecrübelerimizi paylaşacağız. Böylece belli bir seviyede problemlerimizi çözeceğiz, geleceği daha da sağlıklı planlayabileceğiz.

İkinci önerim ise bu toplantılar gelenekselleşebilir mi? Acaba gelecek toplantının konusu kent hafıza merkezleri arasında işbirliğinin geliştirilmesi olamaz mı?

Prof. Dr. Metin SÖZEN hocamızın belirttiği önerileri bende dile getirdim. Bu önerileri tekrar ifade etmek istiyorum. Acaba Erciyes Üniversitesi'nin artık bir bilim müzesi kurulması yönünde tartışmaları başlatması faydalı olmaz mı? İkincisi Büyükşehir Belediyesinin başlattığı ve belli bir seviyede çalışma yaptırdığı Bilim Merkezi Projesi'nin yeniden ele alınıp, bunun somut olarak sonuç-

landırılmasının faydası olmaz mı? Üçüncü olarak bir diğer önerimizde, Kayseri açısından görsel ve işitsel arşivin oluşturulmasının artık gündeme getirilmesi gerekmez mi?

Bu önerileri uzun vadede gerçekleştirirken, beşeri alt yapıda karşılaşacağımız muhtemel problemlere çözüm getirmek düşüncesiyle acaba İletişim Fakültesi'nde veya Edebiyat Fakültesi'nde bir müzecilik ve arşivcilik bölümünün açılması faydalı olmaz mı? Şeklinde kendime göre algıladığım nihai mesajları sizlerle paylaşmak istedim.

İshak KESKİN

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

Ben genel ve özel sonuçlar çıkartmak niyetindeyim ama öncelikle hocamın bıraktığı noktadan sonra birkaç cümle söylemek istiyorum.

Sanayinin güçlü olduğu yerlerde hocamın sözünü ettiği gibi bir eğitim kurumunun oluşturulmasından yanayım. Türkiye'nin ihtiyaçlarının, bu yetişecek olan öğrencilerin eğitileceği çalışma alanlarının ve alınacak öğrenci sayısının ona göre oluşturulması kaydıyla bunu söylüyorum. Ancak 2002 yılından beri, müzecilik ve arşivcilik olarak, bilgi ve belge yönetimi bölümleri, arşiv, kütüphane ve dokümantasyon, enformasyon alanında üçü bir arada eğitim verilen bir eğitim kurumu yapılanması var. Burada müzecilikle bağlantı kurulması gerektiğine bende tarafım.

Bilgi ve belge yönetimi çatısı altında, ya da adını belki biraz daha değiştirip tüm bilgi sağlayan merkezlerin adını ihtiva edecek, belki daha üst şemsiye bir başlık oluşturulabilir.

Yalnız burada şunu özellikle söylemem gerekiyor. Eğitim 4 yıl, 4 yıl içerisinde bu kadar farklı meslekte (farklı meslekler olarak kabul ediyorum bazı alanlarda beraber eğitim verilebilecek olsa da) ortak bir program yürütmenin ciddi sıkıntıları var. Herkesin kendi alanlarındaki uygulamaları ortaya koyması ve 4 yıl içerisinde öğrenciye aktarması bence biraz zor olur. Çünkü kavram kargaşası, teorik yapı, uygulama ve yapı karmaşası öğrencinin kafasında 4 yıl boyunca sürekli dolaşacak. Stajlar bir ölçüde bunu çözmeye yönelik olabiliyor ama yine de her halükarda öğrencinin sorununu çözmeyecektir. Ben Erciyes Üniversite-

si'nde ya da yeni kurulan Kayseri Üniversitesi'nde eğer öyle bir şey oluşturulursa, en fazla ilk iki yıl boyunca ortak bir program uygulanmasını, sonrasında arşiv, kütüphane, dokümantasyon, enformasyon ve müzeciliğin bağımsız programlar dâhilinde eğitiminin verilmesinden yanayım. Tabi bu eğitim seçmeli derslerle de takviye edilebilir. Ama ikinci yıldan sonra bağımsız programların olması gerektiğinden yana olduğumu ifade etmek isterim.

Genel ve özel sonuçlar çıkartmak istediğimizi söylemiştim. Öncelikle mevzuat sorunuyla ilgili bazı tespitleri ifade etmemiz gerekiyor.

Türkiye'de hala bir milli arşiv kanunu yok. Şimdiye kadar üç kere teşebbüste bulunuldu. Üç teşebbüsün üçü de, hükümetlerin düşmesi veya ani seçimlere gidilmesi dolayısıyla kadük durumda kaldı. Burada esprili bir ifadeyle şu söylenebilir. Bir iktidarın iktidardan düşmesini istiyorsanız arşiv kanununu gündeme getirmeniz yeterli gibi görünüyor. 80 öncesi iki ve en son bir önceki Ak Parti iktidarı hükümetinde gündeme gelmişti yine seçime gidilerek kadük olmuştu. Buradan konuyla ilişkili olarak nelerin ifade edilmesi gerektiğini dile getirmek gerekirse, Türkiye'de genel algılama merkezietçi bir arşiv idaresi yapısının gerektiğidir. Çünkü mükellefler sınıfında birçok devlet kurumu yoktur. Özel uygulamaların, kendi uygulamalarında serbest olduğu hükmü özellikle geçer. Bu merkezietçi yapıda İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı gibi kurumlar vardır. TBMM, Cumhurbaşkanlığı, Genel Kurmay Başkanlığı, Milli İstihbarat Teşkilatı ise kapsam dışı tutulmuştur. Bu çerçevede onlarda da benzer bir yaklaşım vardır.

Yine merkezi mevzuatla ilgili olarak vurgulanması gereken, yerel arşivlerin oluşturulup oluşturulamayacağı konusudur. Çünkü belediyeler merkezi idareye, dolayısıyla da Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğüne bağlıdır. Yerel nitelikli kamu kurumları evraklarını Ankara'ya teslim etmek zorundadır. Her ne kadar devir teslim işlemleri çok işler durumda olmasa da, yerel nitelikli, arşiv belge ve bilgilerinin Ankara'ya gönderilmesi gerektiğini, teorik yapıda uygulamasının böyle olmasını mevzuat bize gösteriyor. Merkezi idare yapısının arşivcilik kararıyla ortadan kaldırılması, âdemi merkezi bir yapıya büründürülmesi, yerel yönetimlerin evraklarının, devlet arşivlerine gönderilmesinin yerine tamamen yerel yönetimlerde evrakların tutulması gerektiğine inanıyorum. Bu şekilde yerel nitelikli hafızanın bölgede tutulabileceği kanaatindeyim.

Bunun şöyle bir yararı da olacaktır. Artık her ilimizde bir üniversite var ve yakın gelecekte her ilçeye bir üniversite kampanyası için propaganda yapacağız.

Burada çalışacak akademisyenler için ciddi kaynakları burada barındırmış olacağız ve arşivin yanında kütüphane ve müze malzemesini de aynı çatı içerisinde ya da yakın yerlerde muhafaza ederek o araştırmacılara çok ciddi bir araştırma malzemesi sunmuş olacağız. Tek yapı içerisinde bu bakımdan sadece arşiv, kent arşivi veya şehir arşivi olarak değil, arşiv, kütüphane ve müzeyi barındıran bir ifadeyle, alt birimleri bütünleştirerek araştırmacılara geniş yelpazede bir malzeme sunmak, herhalde çok yararlı olacaktır. Araştırmacılara farklı malzeme türlerini aynı çatı içerisinde sunmak durumundayız. Çünkü sosyal ve yerel tarihi yazabilmek için her türlü arşiv, bilgi ya da belge kaynağına ihtiyaç vardır. O çeşitliliği gören araştırmacının araştırdığı konuyu daha ayrıntılı ve eksiksiz bir şekilde yazabilmesi mümkün olacaktır.

Bir yandan tramvay hattının geçtiği yer, bir yandan başka bir fotoğraf, bir yandan da sokak haritaları gibi ince noktalardan veya sözlü tarih kaynaklarından, o dönemin arşiv belgelerinden hareketle küçük bir bölgenin tarihini yazmak çok daha kolay ve mümkün olmaktadır.

Şehir arşivlerinin nereye bağlı olması gerektiği konusu yeniden değerlendirilmelidir. Ben, yerel yönetimlere bağlı olarak faaliyet göstermesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü belediyeler kuşkusuz en fazla yerel nitelikte belgeyi üreten kurumlardır. Eğer mevzuatla ilgili sorun çözülürse, şehirlerle ilgili olabilecek tüm belgelerin belediye çatısı altında bütünleştirilmesi gerekir. Açıkçası uygulamada bakıldığında Türkiye'deki yapıya ben arşiv diyemiyorum. Batıdaki örneklerle arşiv demeliyiz ancak Türkiye'de ilk örnekleri Niyazi Bey'in tespitiyle çok güzel belge ve bilgi merkezidir. Çünkü eğer bağış olarak bir şeyler gelmedi ya da özel arşiv niteliğindeki belgeler satın alınmadı ise orijinal belgelerden yoksun olarak çoğunlukla fotokopi niteliğindeki şeylerle idare etmeye çalışıyoruz. Kütüphane malzemelerini bunların yanına koyarak, bu tarz şeyleri oluşturmaya çalışıyoruz. Bu da bana çoğunlukla belge, bilgi merkezi havası veriyor. Bu havanın mevzuat değişikliği ile gerçekleşeceği kanaatindeyim. Böylece şehir arşivi, kent arşivi veya belediye bünyesinde olabileceği için kurum arşivi ile bütünleşerek, somutlaştırsak Kayseri Belediye Arşivi gibi bir yapıya bürüneceğinden kuşku yoktur.

Sonuç olarak bu tür arşivlerin eğitim servisi oluşturması gerekliliğinin özel olarak vurgulanması gerekiyor. Gelecekte kamuoyu oluşturabilmenin en güzel yollarından bir tanesi budur. Merkezi arşiv idaresinin her yörede okul eğitimini de içine alan bir arşiv propagandası yapma şansı gerçekten çok zayıftır. Ama yerel yönetimlere ait arşiv idarelerinde ve burada çalışan idealist arşivcilerle,

ilkokuldan itibaren arşiv hakkında bilgilendirilen gençlerin, gelecekte edinecekleri makamlar dolayısıyla arşive destekleri çok daha güçlü olacaktır. Bu yüzden de eğitim servislerinin oluşturulması, buradaki çalışanlarla eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin karşılıklı iletişimi ve öğrencilerin hem uygulamalı olarak belgelerden çıkartılacak sonuç itibarıyla arşivlerin ne işe yaradığını görmeleri, hem çevresindeki tarihin nasıl yazılacağını görmeleri, hem de arşivde çalışan kişilerin okulları ziyaret etmek suretiyle farklı bir uygulamasını karşımıza çıkartabilir. Bu da propaganda aracı olarak değerlendirebilir ama gelecekte arşivin kullanılabilirlik seviyesini ve destek alma durumunu değiştirecektir, güçlendirecektir.

Yard. Doç. Dr. Niyazi ÇİÇEK
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

Dün bir tebliğimiz olduğu için bu salonda olanlara tam vakıf değilim, ama dilim döndüğünce aktarmaya çalışacağım. Sonuç bilgileri yerine geçebilecek şeyleri söylemeye gayret edeyim. Branş olarak ben kütüphaneciyim ama özelde arşivciyim, diplomatikle uğraşıyorum. Kent hafıza merkezi şeklinde bir kavram ve kuruma ihtiyaç olduğunu bugün bir kez daha fark ettim. Kent hafıza merkezi olgusunun üç temel ayağı vardır. Bunlar kütüphane, arşiv ve müzedir. Bu üçlü bir araya gelirse hayal ettiğimiz bilgi ve belge merkezi olacak, kent hafıza merkezi ortaya çıkacaktır.

Ben sadece arşivle alakalı olan kısma değinmek istiyorum. Kent hafıza merkezlerinde, özellikle kurum arşivi diye adlandırdığımız örgütlerde, kamu ve özel kurum ve kuruluşta var olan koleksiyonun, özellikle bir şekilde buralarda değerlendirilmesi gerektiğine inanıyorum. Bunun için özel konularda mevzuat sorununuz var, değişiklik yapmamız gerekiyor. Yani yetkilileri uyarmamız gerekiyor, biz müdahale edebiliyorsak bizim müdahale etmemiz gerekiyor. Sanayi odalarının, özel firmaların, yerel ve özel holdinglerin faaliyet raporlarından tutunda, sözleşmelerine kadar çok gizli ve ticari sır olmayan bilgiler dışında yapı koleksiyonlarını buraya katmamız gerekiyor.

Onun dışında benim gördüğüm bir noktada, kent hafıza merkezleri ile alakalı akademik çalışmaları, üniversitelerde biraz daha yoğunlaştırmamız gerekiyor. Bu görüşümün sebebi ise kavram karmaşasının varlığıdır.

Dün ve bugünkü toplantılarımızda, aslında temelinde aynı şeyleri söylemeye gayret ediyoruz ama farklı kavramları farklı terimleri kullanıyoruz. Bunun da kent hafıza merkezleri yazınının yeterli olmamasından kaynaklandığını düşünüyorum. O nedenle üniversitedeki toplantılarımızda bilgi, belge yönetimi tarih veya arkeoloji bölümlerinde, ana bilim dallarında lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde bu konuda özel başlıklar belirleyip özellikle çalışılması gerektiğini düşünüyorum.

Son olarak bir mesajla bitirmek istiyorum. Aslında hepimiz ortak değerlerimizi koruma, kollama ve ileriye taşıma noktasında sorumluluk sahibi olmalıyız. Onu da şöyle bir örnekle açıklamak istiyorum. Ormanda bir yangın var ve orman yanıyor. Birazdan yangının kendilerine geleceğini gören bütün hayvanlar ormanı terk ediyorlar. Bir tane serçe gagasıyla gölden bir damla su alıyor ve ormanı söndürmeye gayret ediyor. Diğer hayvanlar onu merakla izliyorlar ve diyorlar ki “sen ne yapıyorsun”, serçe “görmüyor musunuz orman yanıyor onu söndürmeye çalışıyorum” diyor. Diğer hayvanlar gülererek diyorlar ki, “gaganadaki bir damla suyla mı bunu yapacaksın” ama serçe onlara dönerek “benim elimden gelen budur” diyor.

Evet, bizde elimizden ne geliyorsa bütün gücümüzle, bilgilerimizle, fikirlerimizle ve gönüllü dostlarımızla bu işe el atmalıyız. Bu işe gönül vermiş insanlara ne kadar destek verirsek, bu gibi yerler daha da canlanacak daha uzun vadeli hedefler ve amaçlar belirlenecektir diye düşünüyorum.

Prof. Dr. Hasan Sacit KESEROĞLU
Kastamonu Üniversitesi

Eğer kütüphane arşivlerini ve müzeleri, en azından bu ortamda bir araya getirmeyi amaçlıyorsak, şimdilik böyle bir olanağımız yoktur. Ama bunları elektronik ortamda bir araya getireceksek, bir tane merkez olması gerekiyor. Bu merkez ya kütüphane, ya arşiv, ya da müze olacaktır. Bunlar arasında eşgüdümü sağlayacak bir temel merkez olmak zorundadır. Dışarıdan bir merkezle siz bunları yapmaya kalktığınızda, iş daha da zorlaştırılacaktır. Bu yüzden bu merkezin adını gerçekten iyi seçmemiz gerekiyor.

Bunu kesinlikle ben kütüphaneciyim diye ille kütüphane olsun, ya da arşivciyim diye arşiv olsun kaygısı içinde söylemiyorum. Ama bunun adını bizim çok iyi koymamız ve iş birliğini kurmamız gerekiyor.

Bir başka konu ise bu araştırma merkezlerinin bütçelerinin olağanüstü kısıtlı olmasıdır. Kitapların satın alındığını bildirilerde gördük. Kitapların birer örneği Ankara’dan, İstanbul’dan getirtiliyor. Bunlar kesinlikle belirli bir külfettir. Eğer gelen örnek kitaplar araştırma merkezlerinde tutuluyor ve araştırma merkezleri dışında da, yerel çevrenin hem kütüphanesi, hem arşivi, hem müzesi varsa bu daha farklı bir külfet oluyor. Yani o araştırma merkezinin işini biri üstlenmeli ama yine de işlevini sürdürmeli ve kurumlar arasında eşgüdümü ve işbirliğini orası sağlamalıdır diye düşünüyorum.

Prof. Dr. Rıfat YILDIZ
Erciyes Üniversitesi
KAYHAM Müdürü

Benim üç kurumun birleşmesine yönelik bir önerim yok. Ancak elektronik ortamda birleşme yerine bilgi ve deneyim paylaşımı, hepimizin faaliyetine katkıda bulunur. Bu anlamda bunu destekliyorum. Çünkü bilgimiz olursa benzer hizmet veren kurumların ne yaptığını öğrenerek, onların yeniliklerinden faydalanabilirim. Ayrıca eğer daha çok tecrübeye sahip isem diğerlerine katkıda bulunabilirim. Ben bilgi, belge yöneticisi değilim, bir iktisatçıyım ve özel ilgi alanım olarak bu öneride bulunuyor ve büyük bir heyecanla bu işe hizmet ediyorum. Bu manada bahsedilen araştırma merkezlerinin var olan problemlerine yönelik bir öneride bulunuyor ve bir portal oluşturuyoruz.

Selma ASLAN
TOBB ETU

Kalimera Projesi’nden bildiğim kadarıyla, müzeciler derneği, arşivciler derneği bulunmaktadır. Acaba bu dernekler bir araya gelerek, bu toplantıları sürdürmeli midir?